

4 C. 6

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM AB URBE CONDITA ;

LIBRI QUI SUPERSUNT XXXV.

Recensuit, & notis ad usum Scholarum accommodatis illustravit J. B. L. CREVIER,
Emeritus Rhetoricæ Professor

*In Collegio Dormano-Bellovaco Universitatis
Parisiensis.*

TOMI PRIMI
pars altera.

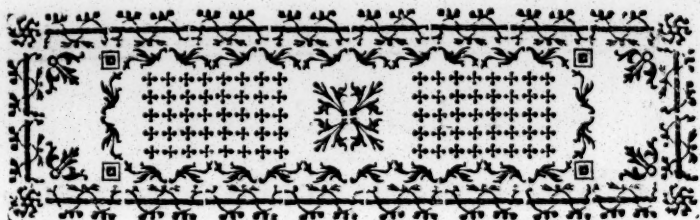

LONDINI,
Apud JOHANNEM NOURSE.

MDCCL.

12

E P I T O M E

LIBRI SEXTI LIVIANI.

Res adversus Æquos & Volscos & Prænestinos prospere gestas continet. Quatuor tribus additæ, Stellatina, Sabatina, Tromentina, ¹ Narniensis. M. Manlius, qui Capitolium à Gallis defenderat, quum obstructos ære alieno liberaret, nexos exsolveret, crimine affectati regni damnatus, de saxo Tarpeio dejectus est: in cuius notam ² senatusconsultum factum, ne cui de Manlia gente Marco cognomen esset. C. Licinius & L. Sextius tribuni plebis legem promulgarunt, ut consules etiam ex plebe fierent, qui ex Patribus creabantur: eamque legem cum magna contentione repugnantibus Patribus, quum eidem tribuni plebis per quinquennium soli magistratus fuissent, pertulerunt: & primus ex plebe consul L. Sextius creatus est. Lata est altera lex, ne cui plus quingentis iugeribus agri liceret possidere.

¹ Narniensis] Vid. not. 6. ad c. 5. hujus libri.

² Senatusconsultum factum, ne cui de Manlia gente] Hic aliquid intercidisse bene monet Jac. Gronovius. Id

agnoscet quisquis c. 20. hujus libri adire voluerit. In iis quæ sequuntur pro voce cognomen reponendum est procul dubio prænomen.

LIBER VI.

U. c. 365.
a. C. 387.

*Clavio-
rum cer-
tiorum
Historia
Romana,*

QUæ ab condita urbe Roma ¹ ad captam eamdem urbem Romani sub regibus primùm, consulibus deinde ac dictatoribus, Decemvirisque, ac tribunis consularibus gessere, foris bella, domi seditiones, quinque libris exposui: res quum vetustate nimia obscuras, veluti quæ magno ex intervallo loci vix cernuntur; tum quòd & ² raræ per eadem tempora litteræ fuere, una custodia fidelis memoriæ rerum gestarum; &, quòd etiam si quæ in commentariis pontificum, aliisque publicis privatisque erant monumentis, incensâ urbe ple-ræque interiere. ³ Claviores deinceps certioraque, ab secunda origine velut ab stirpibus latius feraciusque renatæ urbis, gesta domi militiæque exponentur. Ceterum quo primo adminiculo erecta erat, eodem innixa M. Furio principe stetit: neque eum abdicare se dictaturâ, ⁴ nisi anno circumactò, passi sunt. Comitia in insequentem annum tribunos habere, quo-

¹ *Ad captam eamdem urbem*] Dele postremam vocem, quæ nullo modo necessaria est.

² *Raræ... litteræ fuere*] Vix quidquam literis consignabatur.

³ *Claviores deinceps*] Claviores erunt, id est, distinctiora, notiora, & certiora, quæ deinceps exponentur gesta domi militiæque, ab secunda origine urbis, quæ, velut arbor excisa læ-

tiores ab stirpibus feracioresque ramos rursus emittit, ita post cladem fecundiore virtutum magnarumque rerum proventu refloruit.

⁴ *Nisi anno circumactò.*] Non, anno elapso à dictatura accepta, sed circumactò anno currente, ut dictator pariter cum tribunis militum magistratum deponeret. Hoc probant ea verba, quæ proximè sequuntur.

rum in magistratu capta urbs esset, non placuit: U.C. 365.
a.C. 387. res ad interregnum rediit. Quum civitas in opere ac labore assiduo reficiendæ urbis teneretur, interim Q. Fabio, simul primum magistratu abiit, ab C. Marcio tribuno plebis dicta dies est, quod legatus in Gallos, ad quos missus erat orator, contra jus gentium pugnasset. cui iudicio eum mors adeo opportuna, ut voluntariam magna pars crederet, subtraxit. Interregnum initum: P. Cornelius Scipio interrex, & post eum M. Furius Camillus iterum. Is tribunos militum consulari potestate creat, L. Valerium U.C. 366.
a.C. 386.
L. Valerio II.
&c. Tr.
Mil. Poplicolam iterum, L. Virginium, P. Corneli-
um, A. Manlium, L. Æmilium, L. Postu-
mum. Hi ex interregno quum extemplo ma-
gistratum inissent, nulla de re prius quàm de
religionibus senatum consulere. In primis
foedera ac leges (erant autem ex duodecim ta-
bulæ, & quædam regiæ leges) conqueri quæ
comparerent, jusserunt. ⁵ alia ex eis edita
etiam in vulgus; quæ autem ad sacra pertine-
bant, à pontificibus maximè, ut religione ob-
strictos haberent multitudinis animos, suppres-
sa. Tum ⁶ de diebus religiosis agitari cœptum,
diemque a. d. xv. Kalendas Sextiles duplici cla-
de insignem (quo die ad Cremeram Fabii cæsi:
quo deinde ad Alliam cum exitio urbis foedè
pugnatum) à posteriore clade Alliensis appel-
larunt, insignemque rei nulli publicè privatim-
que agendæ fecerunt. Quidam, quod postridie
Idus Quintiles non litasset Sulpicius tribunus

⁵ *Alia ex eis*] Alia earum legum capita publicaverunt: quæ ad sacra pertinebant suppressa.

⁶ *De diebus religiosis*] Religiosi dies dicuntur, te-

ste A. Gell. IV. 9. tristi omne infames impeditique, in quibus & res divinas facere, & rem quampiam novam exordiri temperandum est.

U.C. 366. militum, ⁷ neque inventâ pace deûm post diem
 a.C. 386. tertium objectus hosti exercitus Romanus esset,
 etiam postridie Kalendas quoque ac Nonas eadem religio esset, traditum putant.

II. Nec diu licuit quietis consilia erigendæ ex tam gravi casu reipublicæ secum agitare. Hinc Volsci veteres hostes ad extinguendum nomen Romanum arma ceperant: hinc Etruriæ principum ex omnibus populis conjurationem de bello ad fanum Voltumnæ factam, mercatores afferebant. novus quoque terror accesserat defectione Latinorum Hernicorumque, qui post pugnam ad lacum Regillum factam, ¹ per annos prope centum, nunquam ambiguâ fide in amicitia populi Romani fuerant. Itaque quum tanti undique terrores circumstarent, apparetque omnibus, non odio solùm apud hostes, sed contemptu etiam inter socios nomen Romanum laborare; placuit eisdem auspiciis defendi rempublicam, quibus recuperata esset, dictatoremque dici M. Furium Camillum. Is dictator C. Servilium Ahalam magistrum equitum dixit: iustitioque indicto, delectum juniorum habuit, ita ut seniores quoque, quibus aliquid roboris superesset, ² in verba sua juratos centuriaret. Exercitum conscriptum armatumque trifariam divisit. partem unam in agro

Camillus dictator III.

⁷ Neque inventâ pace deûm] Et, licet placati dii non essent, licet nulla impetrata essent signa propitiæ deûm voluntatis.

¹ Per annos prope centum] Latini semper in fide manserant post pugnam ad Regillum lacum, à qua hic annus est centesimus duodecimus ex Livio: Hernici,

post fœdus cum Romanis ictum Sp. Cassio & Proculo Virginio consulibus, ante annos prope centum, sive octo supra nonaginta.

² In verba sua juratos centuriaret] In centurias distribueret, postquam iuravissent se jussu Camilli dictatoris conventuros, neque injussu abituros.

LIBER VI.

5

Veiente Etruriæ opposuit: alteram ante urbem ^{U.C. 366.} castra locare iussit. ^{a.C. 386.} 3 tribunus militum his A. Manlius, illis qui adversus Etruscos mittebantur, L. Æmilius præpositus: tertiam partem ipse ad Volscos duxit. nec procul ab Lanuvio (*ad Marcium* is locus dicitur) castra oppugnare est adortus. Quibus ab contemptu (quod prope omnem deletam à Gallis Romanam juventutem crederent) ad bellum profectis, tantum Camillus auditus imperator terroris intulerat, ut vallo se ipsi, vallum congestis arboribus sepirent, ne quâ intrare ad munimenta hostis posset. Quod ubi animadvertit Camillus, ignem in objectam sepem conjici iussit: & fortè erat vis magna venti versa in hostem. itaque non aperuit solum incendio viam, sed flammis in castra tendentibus, vapore etiam ac fumo, crepituque viridis materiæ flagrantis ita consternavit hostes, ut minor moles superantibus vallum in castra Volscorum Romanis fuerit, quàm transcendentibus sepem incendio absumptam fuerat. Fusis hostibus cæsisque, quum castra impetu cepisset dictator, prædam militi dedit, quo minùs speratam à minimè largitore duce, eo militi gratiorem. Persecutus deinde fugientes quum omnem Volscum agrum depulatus esset, ad deditionem Volscos 4 septuagesimo demum anno subegit. Victor ex Volscis in Æquos transiit, & ipsos bellum molientes:

Volscorum castra capit.

3 *Tribunus militum*] Gro- novius meritiò legendum putat: *tribuni militum, his A. Manlius, illis qui adversus Etruscos mittebantur L. Æmilius, præpositi.*

4 *Septuagesimo demum anno*] Numerus mendosus.

Legendum censet Sigonius *septimo & centesimo*: ut numeraverit Livius ab eo anno, quo Volsci, jam antè à Tarquinio Superbo laceffiti, bellum renovaverant, Ap. Claudio & P. Servilio consulibus, u. c. 259.

A iij

U. c. 366. exercitum eorum ad Bolas oppreſſit; nec caſtra
a. C. 386. modò, ſed urbem etiam aggreſſus, impetu primo cepit.

*Sutrium
à Tuſcis
captum
recipit.*

III. Quum in ea parte, in qua caput rei Romanæ Camillus erat, ea fortuna eſſet, aliam in partem terror ingens ingruerat. Etruria prope omnis armata Sutrium ſocios populi Romani obſidebat: quorum legati opem rebus affectis orantes, quum ſenatum adiſſent, decretum¹ tulere, ut dictator primo quoque tempore auxilium Sutrinis ferret. Cujus ſpei moram quum pati fortuna obſeſſorum non potuiſſet, confeſtaque² paucitas oppidanorum opere, vigiliis, vulneribus, quæ ſemper eoſdem urgebant, per pactiorem urbe hoſtibus traditâ, inermes cum ſingulis emiſſi veſtimentis, miſerabili agmine penates relinquerent; eo fortè tempore Camillus cum exercitu Romano intervenit. cui quum ſe mœſta turba ad pedes provolviſſet, principumque orationem, neceſſitate ultimâ expreſſam, fletus mulierum ac puerorum, qui exilii comites trahebantur, excepiſſet; parcere lamentis Sutrinis juſſit: *Etruſcis ſe luctum lacrymaſque ferre*. Sarcinas inde deponi, Sutrinofque ibi conſidere modico præſidio relicto, arma ſecum militem ferre jubet. Ita expedito exercitu proſectus ad Sutrium, id quod rebatur, ſoluta omnia rebus (ut fit) ſecundis invenit: nullam ſtationem ante mœnia, patentes portas, victorem vagum prædam ex hoſtium tectis egerentem. Iterum igitur eodem die Sutrium capitur: victores Etruſci paſſim trucidantur ab novo hoſte, neque ſe conglobandi coëundique in unum, aut arma capiendi datur ſpatium. quum pro ſe quiſque tenderent ad portas, ſi quâ

¹ *Tulere*] Abſtulere, im-
petravere.

² *Paucitas oppidanorum*] Oppidani, qui pauci erant.

fortè se in agros ejicere possent; clausas (id enim U.C. 386.
 primum dictator imperaverat) portas inveniunt. a.C. 386.
 Inde alii arma capere, alii quos fortè armatos
 tumultus occupaverat, convocare suos ut præ-
 lium inirent. quod accensum ab desperatione ho-
 stium fuisset, ni præcones per urbem dimissi,
 poni arma, & parci inermi jussissent, nec præ-
 ter armatos quemquam violari. Tum etiam qui-
 bus animi ³ in spe ultima obstinati ad decertan-
 dum fuerant, postquam data spes vitæ est, ja-
 ctare passim arma; inermesque, quod tutius for-
 tuna fecerat, se hosti offerre. Magna multitudo
 in custodias divisa, oppidum ante noctem red-
 ditum Sutrinis, inviolatum integrumque ab
 omni clade belli, quia non vi captum, sed tra-
 ditum per condiciones fuerat.

IV. Camillus in urbem triumphans rediit, Trium-
 trium simul bellorum victor. Longè plurimos phat.
 captivos ex Etruscis ante currum duxit. qui-
 bus sub hasta venumdatis, tantum æris reda-
 ctum est, ut pretio pro auro matronis persolu-
 to, ex eo quod supererat tres pateræ aureæ factæ
 sint: quas cum titulo nominis Camilli, ¹ an-
 te Capitolium incensum, in Jovis cella constat
 ante pedes Junonis positas fuisse. Eo anno in ci-
 vitem accepti, qui Veientium, Capenatium-
 que, ac Faliscorum per ea bella transfugerant
 ad Romanos, agerque iis novis civibus assigna-
 tus. ² Revocati quoque in urbem senatuscon-
 sulto à Veiiis, qui ædificandi Romæ pigritiâ,
 occupatis ibi vacuis tectis, Veios se contule-

³ *In spe ultima*] Tum
 quum spes ultima eis fuerat
 in armis & certamine sita.

¹ *Ante Capitolium incen-*
sum] Syllanis temporibus,
 L. Cornelio Scipione & C.

Norbano Coss. anno ab u.
 c. 669.

² *Revocati . . . à Veiiis,*
qui . . . Veios se contulerant]
 Vel dele duas voces à *Veiiis*,
 vel earum loco lege *cives*.

U.c. 366. rant. Et primò fremitus fuit aspernantium im-
 a.C. 386. perium. dies deinde præstituta, capitalisque pœ-
 na, qui non remigrasset Romam, ex ferocibus
 universis singulos metu suo quemque obedientes
 fecit. Et Roma quum frequentia crescere, tum
 tota simul exsurgere ædificiis; & republicâ im-
 pensas adjuvante, & ædilibus velut publicum
 exigentibus opus, & ipsis privatis (admonebat
 enim desiderium usûs) festinantibus ad effe-
 ctum operis: intraque annum nova urbs stetit.
 Exitu anni comitia tribunorum militum consu-
 lari potestate habita. creati T. Quintius Cin-
 cinnatus, Q. Servilius Fidenas quintum, L.
 T. Quin- cinnatus, Q. Servilius Fidenas quintum, L.
 rio, &c. Julius Iulus, L. Aquilius Corvus, L. Lucreti-
 Tr. Mil. tius Tricipitinus, Ser. Sulpicius Rufus. Exer-
 citum alterum in Æquos, non ad bellum, (vi-
 ctos namque se fatebantur) sed ab odio ad per-
 vastandos fines, ne quid ad nova consilia relin-
 querent virium, duxere; alterum in agrum
 Tarquiniensem. Ibi oppida Etruscorum Cortuo-
 sa & Contenebra vi capta, dirutaque. Ad Cor-
 tuosam nihil certaminis fuit. improvisò adorti,
 primo clamore atque impetu cepere: direptum
 oppidum atque incensum est. Contenebra pau-
 cos dies oppugnationem sustinuit: laborque con-
 tinuus, non die non nocte remissus, subegit
 eos, quum in sex partes divisus exercitus Ro-
 manus,³ senis horis in orbem succederet prælio;
 oppidanos eosdem ⁴ integro semper certamini
 paucitas fessos objiceret. cessere tandem, lo-
 cusque invadendi urbem Romanis datus est. Pu-
 blicari prædam tribunis placebat: sed impe-

³ Senis horis in orbem suc-
 cederet prælio] Ita capesse-
 ret prælium, ut in singula
 senarum horarum spatia sin-
 gula exercitus partes sibi in

orbem succederent.

⁴ Integro semper] Semper
 novo, in quo semper ad-
 versus integros hostes dimi-
 candum esset.

LIBER VI.

9

rium, quàm consilium, segnius fuit. dum cun- U.C. 367.
a.C. 381.
stantur, jam militum præda erat, nec nisi ⁵ per
invidiam adimi poterat. Eodem anno, ne priva-
tis tantum operibus cresceret urbs, ⁶ Capito-
lium quoque saxo quadrato substructum est; Capito-
lii substru-
ctio.
opus vel in hac magnificentia urbis conspicien-
dum.

V. Jam & tribuni plebis, civitate ædificando
occupatâ, ¹ conciones suas frequentare legibus
agrariis conabantur. ostentabatur in spem Pomp-
tinus ager, tum primum, post accisas à Cam-
millo Volscorum res possessionis haud ambi-
guæ. Criminabantur, *multo eum ² infestiores*
agrum ab nobilitate esse, quàm à Volscis fuerit.
ab illis enim tantum, quoad vires & arma ha-
buerunt, incursiones eò factas: nobiles homines in
possessionem agri publici grassari. nec, nisi, ante-
quam omnia præcipiant, divisus sit, locum ibi ple-
bi fore. Haud magnopere plebem moverant, &
infrequentem in foro propter ædificandi cu-
ram, & ³ eodem exhaustam impensis, eoque
agri immemorem, ad quem instruendum vires
non essent. In civitate plena religionum, tum
etiam ab recenti clade superstitionis principi-
bus, ⁴ ut renovarentur auspicia, res ad inter-

Tribb.
Pl. molis-
siones.

⁵ *Per invidiam*] Ita ut in-
vidia inde oriretur, ita ut
odium militis excitaretur in
duces.

⁶ *Capitolium... saxo qua-*
drato substructum est] Reno-
vata sunt Capitolii funda-
menta, & è saxo quadrato
structa.

¹ *Conciones suas frequen-*
tare] Ad conciones suas fre-
quentem civium multitudi-
nem allicere.

² *Infestiores... esse*] In-

vadi acrius, & plebi Ro-
manæ certius adimi.

³ *Eodem*] In eandem
rem, id est, in ædifican-
dum.

⁴ *Ut renovarentur auspi-*
cia, res ad interregnum re-
diit] Interregnum non ini-
batur, nisi quando nulli
erant in republica curules
Magistratus. Patricii coi-
bant, & per se ipsi auspi-
catò interregem prodebant.
Itaque nova plane erant au-

IO T. LIVII

U.c. 368. regnum rediit. interreges deinceps, M. Manlius Capitolinus, Ser. Sulpicius Camerinus, L. Valerius Potitus. Hic demum tribunorum militum consulari potestate comitia habuit. L. Papirio, &c. Papirium, C. Cornelium, C. Sergium, L. Tr. Mil. Æmilium iterum, L. Menenium, L. Valerium Poplicolam tertium creat. hi ex interregno magistratum occœpere. Eo anno ædes Martis, Gallico bello vota, dedicata est à T. Quintio dumviro sacris faciundis. Tribus quatuor ⁵ ex novis civibus additæ; ⁶ Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniensis: exque ⁷ viginti quinque tribuum numerum explevere.

VI. De agro Pomptino ab L. Sicinio tribuno plebis actum ad frequentiore jam populum, mobilioremque ad cupiditatem agri quam fuerat. Et de Latino Hernicoque bello mentio facta in senatu, majoris belli curâ, quod U.c. 369. Etruria in armis erat, dilata est. Res ad Camillum tribunum militum consulari potestate rediit. collegæ additi quinque, Ser. Cornelius a.C. 383. M. Furio Camillo V. Maluginensis, Q. Servilius Fidenas sextum, &c. Tr. Mil. L. Quintius Cincinnatus, L. Horatius Pulvillus, P. Valerius. Principio anni aversæ curæ

spicia interregis; & nulla ex parte pendebant ab auspiciis magistratuum anni præcedentis: & si quid in his vitii esset, nihil ad illa hoc vitium pertinere poterat.

⁵ Ex novis civibus] Vid. supra c. 4.

⁶ Stellatina, Tromentina] Stellatina tribus ab agro, sive campo Stellate dicta est, non eo qui in Campania, sed eo qui in Etruria fuit inter Capenam & Veios. Sabatina à Sabate lacu, qui itidem in

Etruria. Tromentina, à Tromento campo. Hæc omnia constant ex Festo. Tromentum campum volunt & ipsum in Etruria fuisse. De nomine sequentis tribus ambigitur. Narniensem alii, alii Arniensem legi volunt: & eam illi quidem à Narnia Umbriæ oppido, hi ab Arno Etruriæ fluvio dictam esse existimant.

⁷ Viginti quinque tribuum] Vid. supra II. 21.

LIBER VI. II

hominum sunt à bello Etrusco: quòd fugientium ex agro Pompino agmen repentè illatum in urbem attulit, Antiates in armis esse, Latini-
 norumque populos juventutem submisisse ad id bellum: ¹ eo abnuentes publicum fuisse consilium, quòd non prohibitos tantummodo voluntarios dicerent militare ubi vellent. Desierant jam ulla contemni bella. itaque senatus diis agere gratias, quòd Camillus in magistratu esset. *Dictatorem quippe dicendum eum fuisse, si privatus esset: & collegæ fateri, regimen omnium rerum, ubi quid bellicì terroris ingruat, in viro uno esse: sibi que destinatum in animo esse, Camillo submittere imperium; nec quicquam de maiestate sua detractum credere, quod maiestati ejus viri concessissent.* Collaudatis ab senatu tribunis, & ipse Camillus, confusus animo gratias egit. Ingens, inde ait, onus à populo Romano sibi, qui se dictatorem ² jam quartum creasset, magnum à senatu talibus de se judiciis ejus ordinis, maximum tam honoratorum collegarum obsequio injungi. Itaque si quid laboris vigiliarumque adjici possit, certantem secum ipsum, annisurum, ut ³ tanto de se consensu civitatis opinionem, quæ maxima sit, etiam constantem efficiat. Quod ad

U.c. 369.
a. C. 383.

Antiates
in armis.

Camillo
regimen
omnium
rerum col-
lege per-
mittunt.

¹ *Eo abnuentes*] Eâ ratione nitentes ut abnuerent...

² *Jam quartum*] Ter tantum dictator fuerat Camillus: nisi Livius velit hanc esse quasi quartam dictaturam, propterea quòd & illam deferendam ei fuisse, si privatus foret, dixerunt Patres; & ejus magistratus quamvis nomine caruerit, potestatem tamen vimque complexus est, quum regi-

men omnium rerum penes eum foret. Ceterum ne sic quidem satis decorè videtur Camillus quartam sibi dictaturam arrogare. Omnino reponendum existimamus jam tertium.

³ *Tanto de se consensu civitatis*] Hæc absolute dicta intellige. Quum tantus sit de se consensus civitatis: quum cives tam unanimè consensu de se (Camillo) bene judicent.

U.c. 369. bellum atque Aniates attineat, plus ibi mina-
 a.C. 383. rum, quàm periculi esse. se tamen, ut nihil ti-
 mendì, sic nihil contemnendi auctorem esse. Cir-
 cumfederi urbem Romanam ad invidia & odio
 finitimorum: itaque & ducibus pluribus & exer-
 citibus administrandam rempublicam esse. Te, in-
 quit, P. Valeri, socium imperii consiliique le-
 giones mecum adversùs Aniatem hostem ducere
 placet: te, Q. Servili, altero exercitu instructo
 paratogue in urbe castra habere, intentum, sive
 Etruria se interim, ut nuper, sive 4 nova hæc
 cura, Latini atque Hernici, moverint. Pro certo
 habeo ita rem gesturum, ut patre, avo, teque ipso
 ac sex tribunatibus dignum est. Tertius exercitus ex
 5 causariis senioribusque à L. Quintio scribatur,
 mœnibusque præsidio sit. L. Horatius, arma, tela,
 frumentum, 6 quæque belli alia tempora poscent,
 provideat. Te, Servi Corneli, præsidem hujus pu-
 blici consilii, custodem religionum, comitiorum,
 legum, rerum omnium urbanarum, collegæ faci-
 mus. Cunctis in partes muneris sui benignè
 pollicentibus operam, Valerius socius imperii
 lectus adjecit, M. Furium sibi pro dictatore, se-
 que ei pro magistrato equitum futurum. Proinde
 quam opinionem de unico imperatore, eam spem
 de bello haberent. Se verò bene sperare Patres &
 de bello, & de pace, universaque republica, ere-
 cti gaudio fremunt: nec dictatore unquam opus
 fore reipublicæ, si tales viros in magistratu ha-
 beat, tam concordibus junctos animis, parere at-
 que imperare juxtà paratos, laudemque conferen-

4 Nova hæc cura] Hi qui
 novam nobis sollicitudinem
 creant.

5 Causariis] Quibus, ob
 imbecillam valetudinem, va-
 catio militiæ esse debuisset.

6 Quæque belli alia] Quæ-
 que alia belli necessitas pos-
 cet. Nisi fortè hic locus vi-
 debitur aliquid celare vi-
 tii.

res potius in medium, quàm ex communi ad se trahentes. U. C. 369.
a. C. 383.

VII. Justitio indicto, delectuque habito, Furius ac Valerius ad Satricum profecti; quò non Volscorum modò juventutem Antiates ex nova subole lectam, sed ingentem Latinorum Hernicorumque conciverant ex integerrimis diutinâ pace populis. itaque novus hostis veteri adjunctus commovit animos militis Romani. Quod ubi aciem jam instruenti Camillo centuriones renunciaverunt, turbatas militum mentes esse, segniter arma capta, cunctabundosque & ¹ resistentes egressos castris esse: quin voces quoque auditas, cum centenis hostibus singulos pugnatuuros, & ægre inermem tantam multitudinem, nedum armatam, sustineri posse; in equum insilit, & ante signa obversus in aciem, ordines interequitans, Quæ tristitia, milites, hæc, quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? Hostis est quid aliud quàm perpetua materia virtutis gloriæque vestræ? Vos contrà, me duce, (ut Falerios Veiosque captos, & in capta patria Gallorum legiones cæsas taceam) modò trigeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipsis Volscis & Æquis, & ex Etruria egistis. An me, quòd non dictator vobis sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? Neque ego maxima imperia in vos desidero: & vos in me nihil præter me ipsum intueri decet. neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exsilium quidem ademit. Idem igitur omnes sumus: & quum eadem omnia in hoc bellum asseramus quæ in priora attulimus, eundem eventum expectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.

Oratio
Camilli
ad milites.

¹ Resistentes] Identidem sistentes gradum.

U.C. 369.

a. C. 383.

Vincit

Volscos.

VIII. Dato deinde signo, ex equo defilît, & proximum signiferum manu arreptum secum in hostem rapit, *infer miles*, clamitans, *signum*. quod ubi videre, ipsum Camillum, jam ad munera corporis senectâ invalidum, videntem in hostes, procurrunt pariter omnes, clamore sublato: *Sequere imperatorem*, pro se quisque clamantes. Emissum etiam signum Camilli jussu in hostium aciem ferunt, idque ut repetetur, concitatos antesignanos. ibi primum pulsum Antiatem, terroremque non in primam tantum aciem, sed etiam ad subsidiarios perlatum. Nec vis tantum militum movebat excitata presentia ducis, sed quod Volscorum animis nihil terribilius erat, quam ipsius Camilli fortè oblata species. ita quocumque se intulisset, victoriam secum haud dubiam trahebat. Maximè id evidens fuit, quum in lævum cornu prope jam pulsum, arrepto repentè equo, cum scuto pedestri advectus, conspectu suo prælium restituit, ostentans vincentem ceteram aciem. Jam inclinata res erat, sed turbâ hostium & fuga impedièbatur, & longâ cæde conficienda multitudo tanta fessio militi erat: quum repentè ingentibus procellis fusus imber certam magis victoriam, quam prælium, diremit. Signo deinde receptui dato, nox inscuta, quietis Romanis, perfecit bellum. Latini namque & Hernici, relictis Volscis, domos profecti sunt, malis consiliis pares adepti eventus. Volsci ubi se desertos ab eis videre, quorum fiduciâ rebelaverant, relictis castris, mœnibus Satrici se includunt. quos primò Camillus vallo circumdare, & aggere atque operibus oppugnare est adortus. Quæ postquam nullâ eruptione impedi videt, minus esse animi ratus in hoste, quam ut in eo tam lentæ spei victoriam exspe-

staret; cohortatus milites, ne tanquam Veios oppugnantes in opere longinquo sese tererent, *U.C. 369.
a.C. 383.*
victricem in manibus esse; ingenti militum alacritate moenia undique aggressus scalis, oppidum cepit. Volsci abjectis armis se dediderunt.

IX. Ceterum animus ducis rei majori, Antio, imminabat. *id caput Volscorum, eam fuisse originem proximi belli.* Sed quia, nisi magno apparatu, tormentis machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus, ut senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. eò vim Camilli ab Antio fortuna avertit. Namque quum ea loca opposita Etruriæ & velut claustra inde portæque essent, & illis occupandi ea, quum quid novi molirentur, & Romanis recuperandi tuendique cura erat. Igitur senatui cum Camillo agi placuit, ut omisso Antio bellum Etruscum susciperet. ¹ Legiones urbanæ, quibus Quintius præ fuerat, ei decernuntur. Quanquam expertum exercitum, assuetumque imperio, qui in Volscis erat, mallet, nihil recusavit: Valerium tantummodo

*Bellum
cum Etru-
scis Su-
trium ob-
sidentibus.*

¹ *Legiones urbanae, quibus Quintius præfuerat* Quintius præerat exercitui ex causariis senioribusque conscripto. Vid. supra c. 6. Eum traditum esse Camillo, quum alter exercitus è junioribus validisque à Q. Servilio scriptus præstò esset, non est verisimile. Itaque hic rescribendum videtur, quibus Q. Servilius præ-

fuerat. Tamen paulo infra Quintius, non Servilius, mittitur ad eum exercitum, quem Camillus in Volscis relinquebat. Itaque & aliam permutationem exercituum factam esse necesse est, ita ut Servilius præfuerit exercitui Quintiano, qui ad urbem retentus sit. Sic nodum hunc solvit J. Fr. Gronovius.

U. c. 369.
a. C. 383.

imperii socium depoposcit. Quintius Horatius-
que ² successores Valerio in Volscis missi. Pro-
fecti ab urbe Sutrium Furius & Valerius, par-
tem oppidi jam captam ab Etruscis invenere;
ex parte altera, interseptis itineribus, ægre op-
pidanos vim hostium ab se arcentes. Quum Ro-
mani auxilii adventus, tum Camilli nomen ce-
leberrimum apud hostes sociosque, & in præsen-
tia rem inclinatam sustinuit, & spatium ad opem
ferendam dedit. Itaque diviso exercitu, Camil-
lus collegam, eam in partem circumductis copiis
quam hostes tenebant, mœnia aggredi jubet:
non tantâ spe scalis capi urbem posse, quàm ut
aversis eò hostibus, & oppidanis jam pugnan-
do fessis laxaretur labor, & ipse spatium intran-
di sine certamine mœnia haberet. Quod quum
simul utrimque factum esset, ancepsque ter-
ror Etruscos circumstaret, & mœnia summâ
vi oppugnari, & intra mœnia esse hostem vide-
rent; portâ se, quæ una fortè non obside-
batur, trepidi uno agmine eiecere. Magna cæ-
des fugientium & in urbe, & per agros est fa-
cta. plures à Furianis intra mœnia cæsi: Vale-
riani expeditiores ad persequendos fuere: nec
ante noctem, quæ conspectum ademit, finem
cadendi fecere. Sutrio recepto, restitutoque
fociis, Nepete exercitus ductus, quod per de-
ditionem acceptum jam totum Etrusci habe-
bant.

Nepete
recipitur.

X. Videbatur plus in ea urbe recipienda
laboris fore, non in eo solum quòd tota ho-
stium erat, sed etiam quòd parte Nepesinorum
prodente civitatem facta erat deditio. Mitti
tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent

² Successores Valerio in Volscis missi] Melius tamen videretur in
Intellige Va- Volscos.
lerio, qui erat in Volscis.

se ab Etruscis, fidemque, quam implorassent ab Romanis, ipsi præstarent. Unde quum responsum allatum esset, nihil suæ potestatis esse, Etruscos mœnia custodiasque portarum tenere; primò populationibus agri terror est oppidanis admotus: deinde, postquam deditionis quàm societatis fides sanctior erat, fascibus sarmen- torum ex agro collatis ductus ad mœnia exer- citus, completisque fossis scalæ admotæ, & cla- more primo impetuque oppidum capitur. Ne- pesinis inde edictum, ut arma ponant, parci- que jussu inermi. Etrusci pariter armati atque inermes cæsi. Nepefinorum quoque auctores deditionis securi percussi, innoxia multitudini redditæ res, oppidumque cum præsidio reli- ctum. Ita duabus sociis urbibus ex hoste rece- ptis, victorem exercitum tribuni cum magna gloria Romam reduxerunt. Eodem anno, ab Latinis Hernicisque res repetitæ, quæsitum- que, cur per eos annos militem ex instituto non dedissent. Responsum frequenti utriusque gentis concilio est, *nec culpam in eo publicam, nec consilium fuisse, quòd suæ juventutis aliqui apud Volscos militaverint. eos tamen ipsos pravi consilii pœnam habere, nec quemquam ex his reducem esse. Militis autem non dati causam, ter- rorem assiduum à Volscis fuisse, quàm pestem ad- hærentem lateri suo tot super alia aliis bellis ex- hauriri nequisse.*¹ Quæ relata Patribus, magis tempus, quàm causam, non visa belli habere.

U. c. 369.
a. C. 383.

A Latini-
nis Her-
nicisque
res repe-
tita.

U. c. 370.
a. C. 382.
A. Man-
lio II.
&c. Tr.
Mil.

XI. Insequenti anno, A. Manlio, P. Cor- nelio, T. & L. Quintiis Capitolinis, L. Pa- pirio Cursore iterum, C. Sergio iterum, tri-

¹ Quæ relata Patribus] causam præbere: sed ab eo
Hoc responsum relatum Pa- tamen indicendo abstinere
tribus visum quidem est suasit tempus parum oppor-
idoneam ac legitimam belli tunum.

U. c. 370.
a. C. 382.

*Bellum
Volsicum.*

*M. Man-
lii prava
molitio-
nes.*

bunis consulari potestate, grave bellum foris, gravior domi seditio exorta: bellum à Volscis, adjunctâ Latinorum atque Hernicorum defectione: seditio, unde minimè timeri potuit, à patriciæ gentis viro, & inclytæ famæ, M. Manlio Capitolino: qui nimius animi, quum alios principes sperneret, uni invideret, eximio simul honoribus atque virtutibus M. Furio, ægre ferebat *solum eum in magistratibus, solum apud exercitus esse; tantum jam eminere, ut iisdem auspiciis creatos, non pro collegis, sed pro ministris habeat. quum interim, si quis verè æstimare velit, à M. Furio recuperari patria ex obsidione hostium non potuerit, nisi à se prius Capitolium atque arx servata esset: & ille, inter aurum accipiendum & spem pacis solutis animis, Gallos aggressus sit; ipse armatos, capientesque arcem depulerit: illius gloriæ pars virilis apud omnes milites sit, qui simul vicerint; suæ victoriæ neminem omnium mortalium socium esse.* His opinionibus inflato animo, ad hoc vitio quoque ingenii vehemens & impotens, postquam inter Patres, non quantum æquum censebat, excellere suas opes animadvertit; ¹ primum omnium ex Patribus popularis factus, cum plebis magistratibus consilia communicare; criminando Patres, alliciendo ad se plebem, ² jam aurâ, non consilio ferri, famæque magnæ malle quàm bonæ esse. & non contentus agrariis legibus, quæ materia semper tribunis plebis seditionum fuif-

¹ *Primum omnium*] Id est, primus: & fortasse sic scripserat Livius. Ceterum quod hic traditur à nostro, Manlium primum è Patribus popularem factum, id non omni ex parte verum videtur. Dudum enim antè Sp. Caf-

sius, patricius, triumphalis, ter consul, popularibus sese actionibus jactaverat.

² *Jam aurâ, non consilio ferri*] Jam aurâ favoris popularis ferri, non consilio & ratione gubernari.

ter; 3 fidem moliri cœpit: *acriores quippe æris alieni stimulos esse, qui non egestatem modo atque ignominiam minentur, sed 4 nervo ac vinculis corpus liberum territent.* Et erat æris alieni magna vis, re damnosissimâ etiam divitibus, ædificando contracta. Bellum itaque Volscum, grave per se, oneratum Latinorum atque Her-
nicorum defectione, in speciem causæ jactatum, ut major potestas quæreretur. Sed 5 nova consilia Manlii magis compulere senatum ad dictatorem creandum. Creatus A. Cornelius Cossus magistrum equitum dixit T. Quintium Capitolinum.

A. Cornelius Cossus dictator.

XII. Dictator, etsi majorem dimicationem propositam domi quàm foris cernebat, tamen, seu quia celeritate ad bellum opus erat, seu victoriâ triumphoque dictaturæ ipsi vires se additurum ratus, delectu habitō, in agrum Pomptinum, quod à Volskis exercitum indictum audierat, pergit. Non dubito, præter satieta-
tem, tot jam libris assidua bella cum Volskis gesta legentibus, illud quoque succursurum, (quod mihi percensenti propiores temporibus harum rerum auctores miraculo fuit) unde
toties victis Volskis & Æquis suffecerint milites. quod quum ab antiquis tacitum prætermis-
sumque sit, cujus tandem ego rei præter opinionem, quæ sua cuique conjectanti esse potest, auctor sim? Simile veri est, aut inter-
vallis bellorum, sicut nunc in delectibus sit

Unde Volskis & Æquis toties victis suffecerint milites.

3 *Fidem moliri*] Labefactare creditarum pecuniarum jura, solutionisque necessitatem.

4 *Nervo*] Nervus est vinculi lignei genus, in quod pedes arctabantur. In ner-

vum ac vincula conjiciebantur debitores à creditoribus suis, si illis addicti à judice fuissent.

5 *Nova consilia*] Consilia novandarum rerum.

U.C. 370.
a.C. 382.

Romanis, aliâ atque aliâ subole juniorum ad bella instauranda toties usos esse: aut non ex iisdem semper populis exercitus scriptos, quamquam eadem semper gens bellum intulerit: aut innumerabilem multitudinem liberorum capitum in eis fuisse locis, ¹ quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant. Ingens certè, (quod inter omnes auctores convenit) quanquam nuper Camilli ductu atque auspicio accisæ res erant, Volscorum exercitus fuit. ad hoc Latini Hernicique accesserant, & Circeiensium quidam, & coloni etiam à Velitris. Romanus dictator, castris eo die positis, postero quum auspiciatò prodisset, hostiâque cæsâ pacem deum adorasset; latus ad milites, jam arma ad ² propositum pugnae signum, sicut edictum erat, luce primâ capientes processit: *Nostri victoria est, milites, inquit, si quid dii vatesque eorum in futurum vident. itaque, ut decet certæ spei plenos, & cum imparibus manus conferturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantum dextras armemus. ne procurri quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana injecerint missilia, & effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos esse, qui Romanum adjuvent; deos, qui secundis avibus in prælium miserint. Tu, T. Quinti, equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas. ubi hæere jam aciem collato pede videris, tum*

Dictatoris oratio ad milites.

¹ *Quæ nunc... servitia*] *gnum*] Signum illud erat sagum coccineum, quod supra prætorium, sive tabernaculum imperatoris, expandebatur. Plut. in Fab.

² *Propositum pugnae si-*

terrorem equestrem occupatis alio pavore infer, ^{U. c. 370.}
invectusque ordines pugnantium dissipata. Sic eques, ^{a. C. 381.}
 sic pedes, ut præceperat, pugnant: nec dux le-
 giones, nec fortuna fefelicit ducem.

XIII. Multitudo hostium ¹ nulli rei præter- ^{Vitti}
 quam numero freta, & oculis utramque me- ^{Volsi.}
 tiens aciem, temere prælium iniit, temere omi-
 sit. Clamore tantum, missilibusque telis, & pri-
 mo pugnae impetu ferox, gladios, & collatum
 pedem, & vultum hostis ardore animi mican-
 tem ferre non potuit. Impulsa frons prima, &
 trepidatio subsidiis illata, & suum terrorem
 intulit eques: rupti inde multis locis ordines,
 motaque omnia, & fluctuanti similis acies erat.
 deinde, postquam cadentibus primis, jam ad
 se quisque perventuram cadem cernebat, ter-
 ga vertunt. Instare Romanus: &, donec ar-
 mati confertique abibant, peditum labor in
 persequendo fuit: postquam jactari arma pas-
 sim, fugaque per agros spargi aciem hostium
 animadversum est; tum equitum turmae emis-
 sa, ² dato signo, *ne in singulorum morando cade*
spatium ad evadendum interim multitudini darent.
satis esse missilibus ac terrore impediri cursum,
obequitandoque agmen teneri, dum assequi pedes
& ³ justâ cade conficere hostem posset. Fugæ se-
 quendique non ante noctem finis fuit: capta
 quoque ac direpta eodem die castra Volscor-
 um, prædaque omnis, præter libera corpora,
 militi concessa est. Pars maxima captivorum ex
 Latinis atque Hernicis fuit: nec hominum de
 plebe, ut credi posset mercede militasse, sed

¹ Nulli rei . . . freta] Res-
 cribi jubet Gronovius, nul-
 lâ re.

² Dato signo.] Vid. not. 2.
 ad c. 36. l. V. & 1. ad II. 20.

³ Justâ cade] Plenâ ca-
 de, quæ non carperet ho-
 stem, sed conficeret. Vid.
 not. 5. ad I. 4.

U.C. 370.
a.C. 382.

principes quidam juventutis inventi; 4 manifesta fides, publicâ ope Volscos hostes adjutos. Circeiensium quoque quidam cogniti, & coloni à Velitris: Romamque omnes missi, percunctantibus primoribus Patrum, eadem, quæ dictatori, defectionem sui quisque populi haud perplexè indicavere.

Manlia-
na sedi-
tio.

XIV. Dictator exercitum in stativis tenebat, minimè dubius bellum cum his populis Patres jussuros: quum major domi exorta moles coëgit acciri Romam eum, gliscente in dies seditione, quam solito magis metuendam auctor faciebat. non enim jam orationes modò Manlii, sed facta popularia in speciem, tumultuosa eadem, quâ mente fierent, ¹ intuenda erant. Centurionem, nobilem militaribus factis, ² judicatum pecuniæ quum duci vidisset, medio foro cum caterva sua accurrit, & manum injecit: vociferatusque de superbia Patrum, ac crudelitate foeneratorum, & miseriis plebis, virtutibus ejus viri fortunaque, *Tum verò ego, inquit, nequicquam hac dextrâ Capitolium arcemque servaverim; si civem commilitonemque meum, tanquam Gallis victoribus captum, ³ in servitutem ac vincula duci videam.* Inde rem

4 *Manifesta fides*] Quod manifestum argumentum erat.

1 *Intuenda*] Lege cum Gronovio *intuenti*: id est, si quis intueretur, quâ mente fierent.

2 *Judicatum pecuniæ*] Pecuniæ creditæ, nec solutæ nomine damnatum. Judicatis autem pecuniæ triginta dies dabantur, conquirendæ pecuniæ causâ quam dissolverent. Quibus elapsis, nisi

dissolverant, addicebantur creditori. Quum igitur hic centurio statim duci dicitur, intelligendum est eum non modò judicatum, sed etiam addictum fuisse.

3 *In servitutem ac vincula duci*] Addictus creditori debitor sexaginta dies habebatur in vinculis. Ac, nisi interea pactus foret, capite pœnas dabat, aut trans Tiberim peregre venum ibat.

creditori palam populo solvit, 4 librâque & ære U.C. 370.
 liberatum emittit, deos atque homines obte- a.C. 382.
 stantem, ut M. Manlio liberatori suo, parenti
 plebis Romanæ, gratiam referant. Acceptus ex-
 templo in tumultuosam turbam, & ipse tumul-
 tum augebat, cicatrices acceptas Veienti, Gal-
 lico, aliisque deinceps bellis, ostentans. *Se mi-
 litantem, se restituentem everfos penates, 5 mul-
 tiplici jam sorte exsolutâ, mergentibus semper sor-
 tem usuris, obrutum sænore esse. Videre lucem, fo-
 rum, civium ora, M. Manlii operâ: omnia paren-
 tum beneficia ab illo se habere: illi devovere cor-
 poris, vitæque, ac sanguinis quod superfit. quodcun-
 que sibi cum patria, penatibus publicis ac privatis
 juris fuerit, id cum uno homine esse.* His vocibus
 instincta plebes quum jam unius hominis esset,

4 Librâ... & ære libe-
 ratum emittit] Ex iis quæ
 suprâ annotavimus, patet
 magnam in nexos credito-
 ribus fuisse potestatem, nec
 herili ab similem. Ut igitur
 liberaretur ille centurio pec-
 uniæ judicatus, mancipa-
 tionem quamdam fieri oport-
 tebat, quâ suum in debito-
 ris corpus dominium credi-
 tor in Manlium transferret,
 qui eum deinde *emitteret*,
 sive manumitteret. Optimo
 autem & plenissimo jure
 dominum in accipientem
 transferebatur, quum per
 æs & libram venditio fie-
 ret, hoc nimirum ritu. Ad-
 erat libripens, qui libram
 tenebat manu: aderant quin-
 que testes, cives Romani,
 puberes. Emptor nummum
 æreum tenens, ita dicebat:
 Hunc ego hominem ex jure

Quiritium meum esse aio,
 isque mihi emptus est hoc
 ære æneâque librâ. Deinde
 æreo nummo percutiebat li-
 bram, indeque æs ei dabat,
 à quo mancipio accipiebat,
 quasi pretii loco. Hæc au-
 tem consuetudo inde ducta
 erat, quod veteres Romani,
 quum nondum æs signatum
 haberent, posteaque etiam
 quum assibus libralibus ute-
 rentur, appendebant æs,
 non numerabant.

5 Multiplici jam sorte]
 Exsolutâ jam per usuras eâ
 pecuniæ summâ, quæ mul-
 tis partibus exsuperaret sor-
 tem, sive id quod debiti ca-
 put erat; usuris sese semper
 supra sortem quodammodo
 coacervantibus, eamque
 quasi deprimentibus, ac ve-
 rantibus emergere.

V. C. 370.
A. C. 382.

addita alia commotioris ad omnia turbanda consilii res. Fundum in Veienti, caput patrimonii, ⁶ subjecit præconi: *Ne quem vestrum, inquit, Quirites, donec quicquam in re mea supererit, judicatum addictumve duci patiar.* Id verò ita accendit animos, ut per omne fas ac nefas secuturi vindicem libertatis viderentur. Ad hoc domi, concionantis in modum, sermones pleni criminum in Patres: inter quos ⁷ quum, omisso discrimine, vera an vana jaceret, ⁸ thesauros Gallici auri occultari à Patribus jecit: *nec jam possidendis publicis agris contentos esse, nisi pecuniam quoque publicam avertant. Ea res si palam fiat, exsolvi plebem ære alieno posse.* Quæ ubi objecta spes est, enimvero indignum facinus videri, quum conferendum ad redimendam civitatem à Gallis aurum fuerit, ⁹ tributo collationem factam: idem aurum ex hostibus captum in paucorum prædam cessisse. Itaque ¹⁰ exsequebantur quærendo ubi tantæ rei furtum occultaretur: differenteque, & tem-

⁶ Subjecit præconi] Præconis voce venalem proponi jussit.

⁷ Quum, omisso discrimine] Quum jaceret multa, omisso discrimine, vera an vana, supple, jaceret. Omisit Livius vocem multa, vel aliam aliquam similem, ob eam causam, quòd hæ voces vera an vana vicinæ sunt verbo jaceret, à quo & ipsæ reguntur.

⁸ Thesauros Gallici auri] Fortasse huic criminationi ansam præbuerat aurum quod Gallis ereptum erat, sub Jovis sella positum: qua

de re vid. suprâ V. 50. Id enim vulgò notum non fuisse, admodum verisimile est, sed primores Patrum rem inter se silentio pressisse. Unde liberior dabatur Manlio facultas arguendi Patres illud aurum in suam prædam vertisse.

⁹ Tributo collationem factam] Suprà V. 50. scripsit Livius à matronis collatum aurum, ut summa pactæ mercedis Gallis confieret; nullâ tributi mentione factâ.

¹⁰ Exsequebantur] Vid. not. 2. ad III. 20.

pore

pore suo se indicaturum dicente, ceteris omis-
 sis, eò versæ erant omnium curæ: apparebatque
 nec veri indicii gratiam mediam, nec falsi offen-
 sionem fore.

U.C. 379.
 a.C. 382.

XV. Ita suspensis rebus dictator accitus ab
 exercitu, in urbem venit. postero die senatu
 habito, quum satis periclitatus voluntates ho-
 minum, discedere senatum ab se vetuisset; sti-
 patus eâ multitudine, sellâ in comitio positâ,
 viatorem ad M. Manlium misit: qui dictatoris
 jussu vocatus, quum signum suis dedisset adef-
 se certamen, agmine ingenti ad tribunal venit.
 Hinc senatus, hinc plebs, suum quisque in-
 tuentes ducem, velut in acie constiterant. Tum
 dictator, silentio facto, *Utinam*, inquit, *mihî*
Patribusque Romanis ita de ceteris rebus cum ple-
be conveniat, quemadmodum quod ad te atti-
net, eamque rem, quam de te sum quaesiturus,
conventurum satis confido. Spem factam à te civi-
tati video, fide incolumi, ex thesauris Galli-
cis, quos primores Patrum occultent, creditum
solvi posse. Cui ego rei tantum abest ut impedi-
mento sim, ut contra te, M. Manli, adhorter,
liberes senore plebem Romanam, & istos incu-
bantes publicis thesauris ex præda clandestina
evolvas. Quod nisi facis, sive ut & ipse in parte
prædæ sis, sive quia vanum indicium est; in vin-
cula te duci jubebo, nec diutius patiar à te multi-
tudinem fallaci spe concitari. Ad ea Manlius, Nec
se fefellisse, ait, non adversus Volscos toties ho-
stes, quoties Patribus expediat, nec adversus La-
tinis Hernicosque, quos falsis criminibus in arma
agant, sed adversus se ac plebem Romanam dicta-
torem creatum esse. Jam, omisso bello, quod si-

Dictator
in urbem
accitus.

Manlium
vocat.

[*Fide incolumi*] Ita ut mutuuum dedissent, amitte-
 reditores nihil ex eo, quod reat.

U.C. 370. *mulatum sit, in se impetum fieri: jam dictatorem*
 a.C. 382. *profiteri patrocinium fœneratorum adversus ple-*
bem: jam sibi ex favore multitudinis crimen &
perniciem quæri. Offendit, inquit, te, A. Cor-
neli, vosque Patres Conscripti, circumfusa tur-
ba lateri meo. Quin eam diducitis à me singuli ve-
stris beneficiis, ² intercedendo, eximendo de ner-
vo cives vestros, prohibendo judicatos addictosque
duci; ex eo quod affluit opibus vestris, sustinendo
necessitates aliorum? Sed quid ego vos, de vestro
impendatis, hortor? ³ Sortem aliam ferte, de ca-
pite deducite quod usuris pernumeratum est: jam
nihilo mea turba, quàm ullius, conspectior erit.
At enim, quid ita solus ego civium curam ago? Ni-
hilo magis, quod respondeam, habeo, quàm si
quæras, quid ita solus Capitolium arcemque ser-
vaverim. Et tum universis, quam potui, opem
auxi, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesau-
ros Gallicos attinet, rem suapte naturâ facilem,
difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis
quod scitis? cur quod in sinu vestro est, excuti ju-
betis potius, quàm ponatis? nisi aliqua fraus su-
best. Quo magis argui præstigias jubetis vestras,
eo plus vereor ⁴ ne abstuleritis observantibus etiam
oculos. Itaque non ego, vobis ut indicem prædas

² *Intercedendo*] Spondendo, fidejubendo. Sic Cic. secundâ Phil. n. 45. *Tantum enim se pro te intercessisse.*

³ *Sortem aliam ferte*] Hæc verba lucem à proximè sequentibus mutuuntur. Si enim de capite deduxeris, quod usuris pernumeratum est, fors alia erit; tanto nempe minor, quantum usuris solutum fuerit. Multi libri habent *sortem aliquam:*

quod interpretatur Gronovius, sorte tandem aliquâ contenti estote, nec eam renovate semper anatocismis, addendo ad sortem usuras non expensas.

⁴ *Ne abstuleritis observantibus etiam oculos*] Ne tantâ arte furta vestra occultetis, ut fallatis oculos etiam eorum, qui rem diligentius observare velint. *Auferre oculos* propriè dici-

vestras, sed vos id cogendi estis, ut in medium U. C. 370.
proferatis. A. C. 382.

XVI. Quum mittere ambages dictator juberet, & aut ¹ peragere verum indicium cogere, aut fateri facinus insimulati falso crimine senatûs, ² oblataeque vani furti invidiæ; negantem arbitrio inimicorum se locuturum, in vincula duci jussit. Arreptus à viatore, *Jupiter*, inquit, *optime maxime*, *Junoque Regina*, *ac Minerva*, *ceterique dii deaque qui Capitolium arcemque incolitis*, *siccine vestrum militem ac præsidem finitis vexari ab inimicis*? *Hæc dextra*, quâ Gallos fudi à delubris vestris, jam in vinculis & catenis erit? Nullius nec oculi, nec aures indignitatem ferebant. Sed ³ invicta sibi quædam patientissima justî imperii civitas fecerat: nec adversûs dictatoriam vim aut tribuni plebis, aut ipsa plebs, attollere oculos aut hiscere audebant. Conjecto in carcerem *Manlio*, satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac ⁴ barbam promississe, obversatamque vestibulo carceris inæstam turbam. Dictator de Volscis triumphavit: invidiæque magis triumphus quàm gloriæ fuit. quippe *domi*, non *militiæ*, *partum*

Manlius
in carce-
rem mis-
sus.

tur de præstigiatoribus, qui fallunt oculos spectantium. Bene igitur hoc verbo utitur Livius, quum suprà præstigiatorum mentionem fecerit.

¹ *Peragere verum indicium*] Absolvere cœptum indicium, idque verum probare.

² *Oblataque vani furti invidiæ*] Et vocati in invidiam senatûs vanâ & nullis argumentis nixâ furti criminatione.

³ *Invicta sibi quædam ... fecerat*] Ita verebatur quædam imperia, ut eorum vim sibi ipsa invictam faceret.

⁴ *Barbam promississe*] Non radebant quidem barbam veteres Romani, teste ipso Livio, suprà V. 41. sed tamen eam attondere aliquatenus & componere soliti erant; in luctu neglectam promissamque fluere succubant. Vid. suprà II. 23.

B ij

U.c. 370. eum; actumque de cive, non de hoste, fremebant: unum defuisse tantum superbiæ, quod non M. Manlius ante currum sit ductus. Jamque haud procul seditione res erat: cujus leniendæ causâ, postulante nullo, largitor voluntarius repente senatus factus, 5 Satricum coloniam duomillia civium Romanorum deduci jussit: bina jugera & semisses agri assignati. Quod quum & parvum, & paucis datum, & mercedem esse prodendi M. Manlii interpretarentur, remedio irritatur seditio. Et jam magis insignis sordibus 6 & facie reorum turba Manliana erat: amotusque post triumphum abdicatione dictaturæ terror & linguam & animos liberaverat hominum.

Querela
ad multi-
tudinem
de prodito
Manlio.

XVII. Audiebantur itaque propalam voces exprobrantium multitudini, quod defensores suos in præcipitem semper locum favore tollat, deinde in ipso discrimine periculi destituat. Sic Sp. Cassium in agros plebem vocantem, sic Sp. Maelium ab ore civium famem suis impensis propulsantem, oppressos: sic M. Manlium, mersam & obrutam scenore partem civitatis in libertatem ac lucem extrahentem, proditum inimicis. Saginare plebem populares suos, ut jugulentur. Hoccine patientum fuisse, si ad nutum dictatoris non responderet vir consularis? Fingerent mentitum antè, atque ideo non habuisse quod tum responderet: cui servo unquam mendacii pœnam vincula fuisse? Non obversatam esse memoriam noctis illius, quæ penè ultima atque æterna nomini Romano fuerit: non speciem agminis Gallorum, per 1 Tarpeiam

5 Satricum] Lege Sutrium.

6 Et facie reorum] Et habitu mœsto, sordidato, squalido, qualis reorum esse solebat. Livius infra

VIII. 37. eodem sensu eademque formâ dixit speciem reorum.

1 Tarpeiam rupem] Saxum Capitolini montis, cui no-

*rapem scandentis? non ipsius M. Manlii, qualem U.C. 370.
tum armatum, plenum sudoris ac sanguinis, ipso a.C. 382.
penè Jove erepto ex hostium manibus, vidissent?*

*Selibrisne farris gratiam servatori patriæ rela-
tam? & , quem prope cælestem, cognomine certè
Capitolino Jovi parem fecerint, eum pati vinctum
in carcere, in tenebris, obnoxiam carnificis ar-
bitrio ducere animam! Adeo in uno omnibus satis
auxilii fuisse; nullam opem in tam multis uni
esse. Jam ne nocte quidem turba ex eo loco
dilabebatur, refracturosque carcerem mina-
bantur: quum remisso eo quod erepturi erant,
ex senatusconsulto Manlius vinculis liberatur.
quo factò non seditio finita, sed dux seditioni
datus est. Per eosdem dies Latinis & Herni-
cis, simul ² colonis Circeiensibus, & à Veli-
tris, purgantibus se Volsci crimine belli, cap-
tivosque repetentibus, ut suis legibus in eos
animadverterent, tristia responsa reddita: tri-
stiora colonis, quòd cives Romani patriæ op-
pugnandæ nefanda consilia iniissent. Non ne-
gatum itaque tantum de captivis; sed, ³ in
quo ab fociis tamen temperaverant, denuncia-
tum senatûs verbis, facerent propere ex ur-
be, ab ore atque oculis populi Romani, ne
nihil eos legationis jus, externo non civi com-
paratum, tegeret.*

*Manlius
è carcere
educitur.*

XVIII. Recrudescente Manlianâ seditione,
sub exitu anni comitia habita, creatique tri-
buni militum consulari potestate ex Patribus

*men à Tarpeia virgine, quæ
ibi sepulta erat. Vid. Plut.
in Rom.*

*etiam à Velitris, & rursùm
c. 13.*

*² Colonis Circeiensibus, &
à Velitris] Circeiensibus &
Veliternis. Eodem modo lo-
cutus est suprâ Livius, hoc
ipso libro, c. 12. & coloni*

*³ In quo ab fociis tamen
temperaverant] Quibus ver-
bis minisque erga socios,
Latinos Hernicosque, licet
noxios & jure increpitos,
tamen abstinerant.*

U.C. 371.
a.C. 381.
Ser. Cor-
nelio III.
&c. Tr.
Mil.

Ser. Cornelius Maluginensis tertium, P. Valerius Potitus iterum, ¹ M. Furius Camillus quintum, Ser. Sulpicius Rufus iterum, C. Papirius Crassus, T. Quintius Cincinnatus secundum. Cujus principio anni, & Patribus & plebi peropportunè externa pax data: plebi, quòd non avocata delectu spem cepit, dum tam potentem haberet ducem, foenoris expugnandi: Patribus, ne quo externo terrore avocarentur animi ab sanandis domesticis malis. Igitur quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset, ² jam in propinquum certamen aderat: & Manlius, advocatâ domum plebe, cum principibus novandarum rerum interdiu noctuque consilia agitât, plenior aliquanto animorum irarumque, quàm antea fuerat. Iram accenderat ignominia recens in animo ad contumeliam inexperto: spiritus dabat, quòd nec ausus esset idem in se dictator, quod in Sp. Mælio Cincinnatus Quintius fecisset; & vinculorum suorum invidiam non dictator modò abdicando dictaturam fugisset, sed ne senatus quidem sustinere potuisset. His simul inflatus exacerbatusque, jam per se accensos incitabat plebis animos: *Quousque tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne belluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quàm illos pro dominatione certaturos.* ³ *Quot enim clientes circa singulos fuistis patronos, tot*

Oratio
seditiosa
Manlii.

¹ M. Furius Camillus quintum] Lege sextum.

² Jam in propinquum certamen aderat: & Manlius] In propinquum tempus. Sed melius videretur, resectis tribus vocibus parum neces-

sariis, legere cum Gronovio: Quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset in propinquum certamen, Manlius.

³ Quot enim] Ante hæc verba suppleri opus est ex

nunc adversus unum hostem eritis. Ostendite modò bellum; pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim; jus ipsi remittent. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quousque me circumspectabitis? Ego quidem nulli vestrum deero. ne fortuna mea desit, videte. Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repente fui: & vidistis in vincula duci universi eum, qui à singulis vobis vincula depuleram. Quid sperem, si plus in me audeant inimici? an exitum Cassii Mæliique expectem? Bene facitis, quòd abominamini: dii prohibebunt hæc. sed nunquam propter me de cælo descendant. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis: sicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hostibus, à superbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi est, 4 ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit; nec ullum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus Patres noritis? Nec hoc naturâ insitum est, sed usu possidemini. Cur enim adversus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum censeatis? Quia consuestis cum eis pro imperio certare; adversus hos tentare magis, quàm tueri libertatem. Tamen, qualescunque duces habuistis, qualescunque ipsi fuistis, omnia adhuc, quantacunque petistis, obtinuistis, seu vi, seu fortunâ vestrâ. Tempus est jam majora conari. Experimenti modò & vestram felicitatem, & me (ut

U. C. 371.
A. C. 381.

sensu integrum orationis membrum, quale esset hoc: sed longè aliter res se habet: longè alia vobis dimicandi conditio proposita est. Quot enim . . .

4 Ut semper vobis auxilium] Ut nihil aliud desideretis adversus inimicos,

quàm auxilium, quo à vobis eorum vim & injurias arceatis, nec unquam adversus Patres certetis, nisi de terminis illorum in vos imperio statuendis: quum hoc vobis potiùs propositum esse debeat, ut ipsi illis imperetis.

U. C. 371. spero) feliciter expertum. Minore negotio, qui
 a. C. 381. imperet Patribus, imponetis, quam, qui resisterent imperantibus, imposuistis. Solo æquandæ sunt dictaturæ consulatusque, ut caput attollere Romana plebes possit. Proinde adeste, prohibete jus de pecuniis dici. Ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos si quo insigni magis imperii honorisve nomine vestrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis. Inde de regno agendi ortum initium dicitur: sed nec cum quibus, nec quem ad finem consilia pervenerint, sat planum traditur.

Senatus
 de coer-
 sendo
 Manlio
 agitat.

XIX. At in parte altera senatus de ¹ secessione, in domum privatam, plebis, fortè etiam in arce positam, ² & imminenti mole libertati, agitat. Magna pars vociferantur, Servilio Ahalâ opus esse, qui non in vincula duci jubendo irriteret publicum hostem, sed unius jacturâ civis finiat intestinum bellum. Decurritur ad leniorem verbis sententiam, vim tamen eandem habentem; ³ Ut videant magistratus, ne quid ex perniciosis consiliis M. Manlii respublica detrimenti capiat. Tum tribuni consulari potestate, tribunique plebei (⁴ nam & quia eundem & suæ potestatis, quem libertatis omnium finem cernebant, Patrum auctoritati se dediderant) hi tum omnes, quid opus facto sit, consultant. Quum præter vim & cædem nihil cuiquam occurreret, eam autem ingentis di-

¹ Secessione] Hæc est invidiosa & atrox appellatio, quæ defectionem notat, & rupta debiti legibus & magistratibus obsequii jura.

² Et imminenti mole libertati] Et periculo, quod im-

mineret libertati.

³ Ut videant magistratus] Vid. suprâ l. III. c. 4.

⁴ Nam & quia] Dele supervacuam voculam & : vel potius lege nam & hi, nempe tribuni plebis, quia...

micationis fore appareret; tum M. Mænius & U.C. 371.
a.C. 381.
 Q. Publilius tribuni plebis, *Quid Patrum & plebis certamen facimus, quod civitatis esse adversus unum pestiferum civem debet? Quid cum plebe aggredimur eum, quem per ipsam plebem tutius aggredi est, ut suis ipse oneratus viribus ruat? Diem dicere ei, nobis in animo est. nihil minus populare quàm regnum est. Simul multitudo illa non secum certari viderint, & ex 5 advocatis iudices facti erunt, & accusatores de plebe, patricium reum intuebuntur, & regni crimen in medio; nulli magis, quàm libertati favēbunt suæ.*

XX. Approbantibus cunctis, diem Manlio dicunt. quod ubi est factum, primò commota Manlio
dies dici-
tur à Tr.
Pl.
 plebs est, utique postquam sordidatum reum viderunt, nec cum eo non modò Patrum quemquam, sed ne cognatos quidem aut affines, postremò ne fratres quidem A. & T. Manlios: quod ad eum diem nunquam usu venisset, ut in tanto discrimine non & proximi vestem mutarent. Appio Claudio in vincula ducto, C. Claudium inimicum, Claudiamque omnem gentem sordidatam fuisse. consensu opprimi popularem virum, quòd primus à Patribus ad plebem defecisset. Quum dies venit, quæ, præter coetus multitudinis, seditiosasque voces, & largitionem, & fallax indicium, pertinentia propriè ad regni crimen, ab accusatoribus objecta sint reo, apud neminem auctorem invenio. nec dubito haud parva fuisse, quum damnandi mora plebi non in causa, sed in loco fuerit. Illud notandum videtur, ut sciant homines, quæ & quanta decora foeda cupiditas regni, ¹ non ingrata solùm, sed invisa etiam reddiderit. Ho-

[Advocatis] Vid. not.
 §. ad III. 44.

¹ Non ingrata solùm...
 reddiderit] Non solùm fru-

U. C. 371.
A. C. 381.

mines prope quadringentos produxisse dicitur, quibus sine fœnore ² expensas pecunias tulisset, quorum bona venire, quos duci addictos prohibuisset. ad hæc, ³ decora quoque belli non commemorasse tantum, sed protulisse etiam conspicienda; spolia hostium cæsorum ad triginta, dona imperatorum ad quadraginta, in quibus insignes duas ⁴ murales coronas, civicas octo. ad hæc servatos ex hostibus cives produxisse, inter quos ⁵ C. Servilium magistrum equitum absentem nominatum. &, quum ea quoque quæ bello gesta essent, pro fastigio rerum, oratione etiam magnificâ facta dictis æquando, memorasset, nudasse pectus insigne cicatricibus bello acceptis; & identi-

tu gratiæ iis debitiæ privaverit. *Ingratum* hîc sumitur ~~et dicitur~~ pro eo cui gratia non persolvitur.

² *Expensas pecunias tulisset*] Pecuniam dedisser. *Expensum* ferre est in tabulas accepti & expensi referre, quasi datum ac solutum: sive, ut habet Ascon. in IIam contra Verrem, scribere se pecuniam dedisse. Sumitur simpliciter pro *solvere, dare pecuniam*.

³ *Decora quoque belli*] De his Manlii decoribus agit quoque Plinius, Hist. Nat. l. VII. c. 28. In quibusdam dissentit à Livio, quædam addit, quæ nosse operæ pretium sit. *Ante decimum septimum annum*, inquit, *bina ceperat spolia. Primus omnium eques coronam muralem acceperat, VI. civicas, XXXVII. dona: XXIII.*

cicatrices adverso corpore exceperat: P. Servilium magistrum equitum servaverat, ipse vulneratus humerum as femur.

⁴ *Murales coronas*] *Muralis* erat corona, quâ donabatur ab imperatore, qui primus murum subiisset, inque oppidum hostium per vim ascendisset. Idcirco quasi muri pinnis decorata erat. Fieri ex auro solebat. *Civica corona* appellabatur, quam civis civi, à quo servatus erat in prælio, testem vitæ salutisque perceptæ dabat. Ea fiebat è fronde quærna, vel ilignea.

⁵ *C. Servilium magistrum equitum*] Qui magister equitum fuerat, Canillo dictatore, sexto ante anno. Vid. suprâ c. 2. Plinius eum vocat *P. Servilium*.

dem Capitolium spectans, Jovem deosque alios devocasse ad auxilium fortunarum suarum : a. C. 387. precatusque esse, ut, quam mentem sibi Capitolinam arcem protegenti ad salutem populi Romani dedissent, eam populo Romano in suo discrimine darent : & orasse singulos universosque, ut Capitolium atque arcem intuentes, ut ad deos immortales versi, de se judicarent. In Campo Martio quum ⁶ centuriatim populus citaretur, & reus ad Capitolium manus tendens, ab hominibus ad deos preces avertisset ; apparuit tribunis, nisi oculos quoque hominum liberaissent ab tanti memoria decoris, nunquam fore in præoccupatis beneficio animis vero crimini locum. Ita predictâ die, in Petelinum lucum ⁷ extra portam Flumentanam, unde conspectus in Capitolium non esset, concilium populi indictum est. ibi crimen valuit, & obstinatis animis triste iudicium, in-
visumque etiam iudicibus factum. Sunt qui per duumviros, qui de perduellione anquirerent, creatos, auctores sint damnatum. Tribuni de saxo Tarpeio dejecerunt : locusque idem in uno homine & eximia gloriæ monumentum, & poenæ ultimæ fuit. Adjectæ mortuo notæ sunt : publica una, quòd, quum domus ejus fuisset, ubi nunc ⁸ ædes atque officina Monetæ est, latum ad populum est, ne quis patricius in arce, aut Capitolio habitaret : gentilitia altera, quòd

Damnatur.

⁶ Centuriatim] Iudicium perduellionis centuriatis comitiis exercebatur. Aliud exemplum exstat apud nostrum, l. XLIII. c. 16.

⁷ Extra portam Flumentanam] Lege, extra portam Numentanam, sive Nomentanam, quæ porta à Capi-

tolio remotissima fuit.

⁸ Ædes atque officina Monetæ] Ædes Junonis Monetæ, de qua vid. infra VII. 28. & officina cudendi numismatis, cui monetæ nomen inditum est à Junone Monetæ, cujus ad ædem eudebatur & asservabatur.

B. vj

U.C. 371.
a.C. 381.

gentis Manliæ decreto cautum est, ne quis deinde M. Manlius vocaretur. Hunc exitum habuit vir, nisi in libera civitate natus esset, memorabilis. Populum brevi, postquam periculum ab eo nullum erat, per se ipsas recordantem virtutes desiderium ejus tenuit. pestilentia etiam brevi consecuta, nullis occurrentibus tantæ cladis causis, ex Manliano supplicio magnæ parti videri orta: *Violatum Capitolium esse sanguine servatoris: nec diis cordi fuisse pœnam ejus oblatam prope oculis suis, à quo sua templa erepta è manibus hostium essent.*

U.C. 372.
a.C. 380.
L. Vale.
rio IV.
&c. Tr.
Mil.

XXI. Pestilentiam inopia frugum, & vulgatam utriusque mali famam anno insequente multiplex bellum excepit, L. Valerio quartum, A. Manlio tertium, Ser. Sulpicio tertium, L. Lucretio, L. Æmilio tertium, M. Trebonio, tribunis militum consulari potestate. Hostes novi præter Volscos, velut sorte quadam prope in æternum exercendo Romano militi datos, Circeiosque & Velitras colonias, jamdiu molientes defectionem, & suspectum Latium, Lanuvini etiam, quæ fidelissima urbs fuerat, subito exorri. Id Patres rati contemptu accidere, quòd Veliternis civibus suis tamdiu impunita defectio esset, decreverunt, ut primo quoque tempore ad populum ferretur de bello eis indicendo. ad quam militiam quo paratior plebes esset, quinque viros Pomptino agro dividendo, & triumviros Nepete coloniae deducendæ creaverunt. Tum ut bellum juberent, latum ad populum est; &, nequicquam dissuadentibus tribunis plebis, omnes tribus bellum jusserunt. Apparatum eo anno bellum est: exercitus propter pestilentiam non eductus. eaque cunctatio colonis spatium dederat deprecandi senatum, & magna hominum pars eò, ut

Novi hostes Lanuvini.

legatio supplex Romam mitteretur, inclina-
 bat; ni privato (ut fit) periculo publicum im-
 plicitum esset, auctoresque defectionis ab Ro-
 manis, metu ne soli crimini subjecti, piacula
 iræ Romanorum dederentur, avertissent colo-
 nias à consiliis pacis. Neque in senatu solum
 per eos legatio impedita est, sed magna pars
 plebis incitata, ut prædatum in agrum Roma-
 num exirent. hæc nova injuria exturbavit om-
 nem spem pacis. De Prænestinorum quoque
 defectione eo anno primum fama exorta: ar-
 guentibusque eos Tusculanis, & Gabinis, &
 Lavicanis, quorum in fines incursum erat,
 ita placidè ab senatu responsum est, ut minùs
 credi de criminibus, quia nollent ea vera esse,
 appareret.

XXII. Insequenti anno Sp. & L. Papirii, U.C. 373.
 novi tribuni militum consulari potestate, Ve- a.C. 379.
 litras legiones duxere, quatuor collegis Ser. Sp. &
 Cornelio Maluginense quartum, Q. Servilio, L. Papi-
 Ser. Sulpicio, L. Æmilio quartum tribunis, ad riis, &c.
 præsidium urbis, & si qui ex Etruria novi motus Tr. Mil.
 nunciarentur, (omnia enim inde suspecta erant)
 relictis. Ad Velitras adversus majora penè au-
 xilia Prænestinorum, quàm ipsam colonorum
 multitudinem, secundo prælio pugnatum est;
 ita ut propinquitas urbis hosti & causa maturio-
 ris fugæ, & unum ex fuga receptaculum esset.
 Oppidi oppugnatione tribuni abstinere: quia
 & anceps erat, nec in perniciem coloniarum pu-
 gnandum censebant. Litteræ Romam ad sena-
 tum, cum victoriæ nunciis, acriores in Præ-
 nestinum quàm in Veliternum hostem, missæ.
 Itaque ex senatusconsulto populique jussu, bel-
 lum Prænestinis indictum. qui conjuncti Vol-

1 Ita placidè ... ut] Placidè quidem, sed ita ut.

U.C. 374.
a.C. 378.

M. Furio
Camillo
VII. &c.
Tr. Mil.

*Bellum
Volscum.*

scis anno insequente Satricum coloniam populi Romani pertinaciter à colonis defensam vi expugnarunt, foedèque in captis exercuere victoriam. Eam rem ægre passi Romani, M. Furium Camillum septimum tribunum militum creaverunt. additi collegæ, A. & L. Postumii Regillenses, ac L. Furius, cum L. Lucretio, & M. Fabio Ambusto. Volscorum bellum M. Furio extra ordinem decretum. adjutor ex tribunis sorte L. Furius datur, ¹ non tam è republica, quàm ut collegæ materia ad omnem laudem esset; ² & publicè, quòd rem temeritate ejus prolapsam restituit; & privatim, quòd ex errore gratiam potiùs ejus sibi, quàm suam gloriam petiit. Exactæ jam ætatis Camillus erat, comitiisque jurare parato in verba excusandæ valetudini solita, consensus populi restiterat: sed vegetum ingenium in vivido pectore vigeat virebatque, integris sensibus; & civiles jam res haud magnopere obeuntem bella excitabant. Quatuor legionibus quaternum millium scriptis, exercitu indicto ad portam Esquilinam in posterum diem, ad Satricum profectus. Ibi eum expugnatores coloniae haud quaquam percussis, fidentes militum numero, quo aliquantum præstabant, opperiebantur. postquam appropinquare Romanos senserunt, extemplo in aciem procedunt, nihil dilaturi quin periculum summæ rerum facerent: ita paucitati hostium nihil artes imperatoris unici, quibus solis confiderent, profuturas esse.

¹ Non tam è republica, quàm ut] Particulâ ut eventus designatur, non consilium: quod hîc nullum esse potest, quum sorte res decreta sit.

² Et publicè. . . . & privatim] Et in iis quæ ad rempublicam spectant, & in privatis erga collegam consiliis factisque.

XXIII. Idem ardor & in Romano exercitu erat, & in altero duce: nec præsentis dimicationis fortunam ulla res, præterquam unius viri consilium atque imperium, morabatur; qui occasionem juvandarum ratione virium trahendo bello quærebat. Eo magis hostis instare; nec jam pro castris tantum suis explicare aciem, sed procedere in medium campi, & vallo prope hostium signa inferendo, superbam fiduciam virium ostentare. id ægre patiebatur Romanus miles, multo ægrius alter ex tribunis militum L. Furius, ferox quum ætate & ingenio, tum multitudinis, ex incertissimo fumentis animos, spe inflatus. Hic per se jam milites incitatos insuper instigabat, elevando, quâ unâ poterat, ætate auctoritatem collegæ: *Juvenibus bella data dictitans, & cum corporibus vigere & desflorescere animos. Cunctatorem ex acerrimo bellatore factum, & qui adveniens castra urbesque primo impetu rapere sit solitus, eum residem intravallum tempus terere, quid accessurum suis, decessurumve hostium viribus sperantem? quam occasionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum? Frigere ac torpere senis consilia. Sed Camillo tum vitæ satis, tum gloriæ esse. quid attinere cum mortali corpore uno, civitatis, quam immortalem esse deceat, pati consenescere vires?* His sermonibus tota in se averterat castra: & quum omnibus locis posceretur pugna, *Sustinere, inquit, M. Furi, non possumus militum impetum: & hostis, cujus animos cunctando auximus, jam minimè tolerandâ superbiâ insultat. Cede unus omnibus, & patere te vinci consilio, ut maturius bello vincas. Ad ea Camillus, Quæ bella suo unius auspicio gesta ad eam diem essent, negare in eis neque se, neque populum Romanum, aut consilii sui, aut fortunæ præstituisse.*

U.C. 374.
a.C. 378.

L. Furius
temeritas.

Camilli
moderatio.

U.C. 374.
a.C. 378.

M. Furio
Camillo
VII. &c.
Tr. Mil.

*Bellum
Volsicum.*

icis anno insequente Satricum coloniam populi Romani pertinaciter à colonis defensam vi expugnarunt, foedéque in captis exercuere victoriam. Eam rem ægre passi Romani, M. Furium Camillum septimum tribunum militum creaverunt. additi collegæ, A. & L. Postumii Regillenses, ac L. Furius, cum L. Lucretio, & M. Fabio Ambusto. Volscorum bellum M. Furio extra ordinem decretum. adjutor ex tribunis sorte L. Furius datur, ¹ non tam è republica, quàm ut collegæ materia ad omnem laudem esset; ² & publicè, quòd rem temeritate ejus prolapsam restituit; & privatim, quòd ex errore gratiam potiùs ejus sibi, quàm suam gloriam petiit. Exactæ jam ætatis Camillus erat, comitiisque jurare parato in verba excusandæ valetudini solita, consensus populi restiterat: sed vegetum ingenium in vivo pectore vigeat virebatque, integris sensibus; & civiles jam res haud magnopere obeuntem bella excitabant. Quatuor legionibus quaternum millium scriptis, exercitu indicto ad portam Esquilinam in posterum diem, ad Satricum profectus. Ibi eum expugnatores coloniae haud quaquam percussi, fidentes militum numero, quo aliquantum præstabant, opperiebantur. postquam appropinquare Romanos senserunt, extemplo in aciem procedunt, nihil dilaturi quin periculum summæ rerum facerent: ita paucitati hostium nihil artes imperatoris unici, quibus solis confiderent, profuturas esse.

¹ Non tam è republica, quàm ut] Particulâ ut eventus designatur, non consilium: quod hic nullum esse potest, quum sorte res decreta sit.

² Et publicè. . . . & privatim] Et in iis quæ ad rempublicam spectant, & in privatis erga collegam consiliis factisque.

XXIII. Idem ardor & in Romano exercitu erat, & in altero duce: nec præsentis dimicationis fortunam ulla res, præterquam unius viri consilium atque imperium, morabatur; qui occasionem juvandarum ratione virium trahendo bello quærebat. Eo magis hostis instare; nec jam pro castris tantum suis explicare aciem, sed procedere in medium campi, & vallo prope hostium signa inferendo, superbam fiduciam virium ostentare. idægre patiebatur Romanus miles, multo ægrius alter ex tribunis militum L. Furius, ferox quum ætate & ingenio, tum multitudinis, ex incertissimo fumentis animos, spe inflatus. Hic per se jam milites incitatos insuper instigabat, elevando, quâ unâ poterat, ætate auctoritatem collegæ: *Juvenibus bella data dictitans, & cum corporibus vigere & deflorescere animos. Cunctatorem ex acerrimo bellatore factum, & qui adveniens castra urbesque primo impetu rapere sit solitus, eum residem intra vallum tempus terere, quid accessurum suis, decessurumve hostium viribus sperantem? quam occasionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum? Frigere ac torpere senis consilia. Sed Camillo tum vitæ satis, tum gloriæ esse. quid attinere cum mortali corpore uno, civitatis, quam immortalem esse deceat, pati consenescere vires?* His sermonibus tota in se averterat castra: & quum omnibus locis posceretur pugna, *Sustinere, inquit, M. Furi, non possumus militum impetum: & hostis, cujus animos cunctando auximus, jam minimè tolerandâ superbiâ insultat. Cede unus omnibus, & patere te vinci consilio, ut maturius bello vincas.* Ad ea Camillus, *Quæ bella suo unius auspicio gesta ad eam diem essent, negare in eis neque se, neque populum Romanum, aut consilii sui, aut fortunæ præstituisse.*

U.C. 374.
a.C. 378.

L. Furius
temeritas.

Camilli
moderatio.

U.C. 374. nunc scire se collegam habere jure imperioque pa-
 a.C. 378. rem, vigore ætatis præstantem. Itaque se, quod
 ad exercitum attineat, regere consueſſe, non regi.
 collegæ imperium se non poſſe impedire. diis be-
 ne juvantibus ageret, quod è republica duceret.
 Ætati ſuæ ſe veniam etiam petere, ne in prima
 acie eſſet. quæ ſenis munia in bello ſint, iis ſe non
 defuturum. Id à diis immortalibus precari, ne
 qui caſus ſuum conſilium laudabile efficiat. Nec
 ab hominibus ſalutaris ſententia, nec ab diis tam
 piæ preces auditæ ſunt. primam aciem auctor
 pugnæ inſtruit: ſubſidia Camillus firmat, vali-
 damque ſtationem pro caſtris opponit. ipſe edi-
 to loco, ¹ ſpectator intentus in eventu alieni
 conſilii, conſtitit.

Pugna
 cum Vol-
 ſcis.

XXIV. Simul primo concurſu concrepuere
 arma, hoſtis dolo, non metu, pedem retulit.
 lenis ab tergo clivus erat inter aciem & caſtra:
 &, quod multitudo ſuppeditabat, aliquot va-
 lidas cohortes in caſtris armatas inſtructasque
 reliquerant, quæ inter commiſſum jam certa-
 men, ubi vallo appropinquaveſſet hoſtis, erum-
 perent. Romanus cedentem hoſtem effuſè ſe-
 quendo, in locum iniquum pertractus, ¹ op-
 portunus huic eruptioni fuit. verſus itaque in
 victorem terror, ² & novo hoſte, & ſupinâ
 valle, Romanam inclinavit aciem. Instant Vol-

Primò
 Romanis
 improſpe-
 ra.

¹ Spectator intentus in
 eventu] Placeret magis in
 eventum.

¹ Opportunus huic eruptio-
 ni fuit] Commodam adver-
 ſus ſe occaſionem erumpen-
 tibus hoſtibus patefecit.

² Et novo hoſte, & ſu-
 pinâ valle] Tum novo ho-
 ſte ſubitò è caſtris erumpen-

te, tum ipſâ iniquitate loci
 Romanos premente, in val-
 lem quæ ab tergo erat re-
 trocedentes. Suprà: lenis ab
 tergo clivus erat inter aciem
 (Volſcorum) & caſtra. Ex
 illo clivo pelluntur Roma-
 ni. Supina vallis eſt, ut jam
 monuimus, ad IV. 46. qui-
 bus eſt à tergo, qui ex ru-
 mulo in vallem retrocedunt.

sci recentes, qui è castris impetum fecerant : U.C. 374.
 integrant & illi pugnam, qui simulatâ cesserant a.C. 378.

fuga. Jam non recipiebat se Romanus miles, sed
 immemor recentis ferocix, veterisque decoris,
 terga passim dabat, atque effuso cursu castra re-
 petebat: quum Camillus, subiectus à circum-
 stantibus in equum, & raptim subsidiis opposi-
 tis, *Hæc est, inquit, milites, pugna quam po-*
poscistis? Quis homo, quis deus est, quem accu-
sare possitis? 3 *Vestra illa temeritas, vestra igna-*
via hæc est. Secuti alium ducem, sequimini nunc
Camillum, & quod ductu meo soletis, vincite.
Quid vallum & castra spectatis? neminem ve-
strum illa, nisi victorem, receptura sunt. Pudor
 primò tenuit effusos: inde, ut circumagi signa,
 obvertique aciem viderunt in hostem, & dux
 præterquam quòd tot insignis triumphis, etiam
 ætate venerabilis, inter prima signa, ubi pluri-
 mus labor periculumque erat, se offerebat; in-
 crepare singuli se quisque & alios, & adhorta-
 tio invicem totam alacri clamore pervasit aciem.
 Neque alter tribunus rei defuit: sed missus à
 collega restituente peditum aciem ad equites,
 non castigando, ad quam rem leviolem aucto-
 rem eum culpæ societas fecerat, sed ab im-
 perio totus ad preces versus, orare singulos
 universosque, ut se 4 reum fortunæ ejus diei cri-
 mine eximerent. Abnuente ac prohibente collegâ,
 temeritatis me omnium potius socium, quàm
 unius prudentiæ, dedi. Camillus in utraque ve-

3 *Vestra illa temeritas, vestra ignavia hæc est*] Nota
 voculas illa, quæ præteri-
 tum tempus; hæc, quæ præ-
 sens indicat. Vestra temeri-
 tas fuit, quum pugnam in-
 consultè lacestistis: vestra

nunc ignavia est, quum fu-
 gitis.

4 *Reum*] Qui præstare
 deberet fortunam ejus diei.
Reus est sæpe is quem Gal-
 licè dicimus responsable. Vid.
 infra not. 5. ad LX. 9.

U.c. 374. *fra fortuna suam gloriam videt: ego, ni resli-*
 a.C. 378. *tuitur pugna, (quod miserrimum est) fortunam*
cum omnibus, infamiam solus sentiam. Opti-
imum visum est ⁵ *in fluctuantem aciem tradi*
equos, & pedestri pugnâ invadere hostem. Eunt
insignes armis animisque, quâ premi parte ma-
ximè peditum copias vident. nihil neque apud
duces, neque apud milites remittitur à sum-
mo certamine animi. Sensit ergo eventus vir-
tutis enixæ opem: & Volsci, quâ modò simu-
lato metu cesserant, eâ in veram fugam ef-
fusi: magna pars & in ipso certamine, & post
in fuga cæsi: ⁶ *ceteri in castris, quæ capta*
eodem impetu sunt, plures tamen capti quàm
occisi.

visi
Volsci.

XXV. Ubi in recensendis captivis quum
 Tusculani aliquot noscitantur, secreti ab aliis
 ad tribunos adducuntur, percunctantibusque
 facti publico consilio se militasse. cujus tam vi-
 cini belli metu Camillus motus, *extemplo se Ro-*
mam captivos ducturum ait, ne Patres ignari sint
Tusculanos ab societate descisse. castris exercitui-
que interim, si videatur, præsit collega. Docu-
 mento unus dies fuerat, ne sua consilia melio-
 ribus præferret. nec tamen aut ipsi, aut in
 exercitu cuiquam satis placato animo Camillus
 laturus culpam ejus videbatur, quâ data in
 tam præcipitem casum respublica esset; & tum

⁵ *In fluctuantem aciem]*
 Rectè videtur emendare Gro-
 novius *inter fluctuantem a-*
ciem: i. e. dum fluctuat
acies, necdum satis à trepi-
datione & fuga sese colle-
git. Tradi equos, i. e. re-
linqui equos, & tradi asser-
vandos calonibus.

⁶ *Ceteri in castris....*
plures tamen] Ceteri in ca-
 stris cæsi, imo plures capti
 quàm occisi. Corrigit Livius
 per particulam *tamen* id
 quòd non expressit quidem,
 sed in mente habuit. Vid.
 not. I. ad V. 54.

in exercitu, tum Romæ constans omnium fama U.C. 374.
a.C. 378.
erat, quum variâ fortunâ in Volscis gesta res

esset, adversæ pugnx fugæque in L. Furio culpam, secundæ decus omne penes M. Furium esse. Introductis in senatum captivis, quum bello persequendos Tusculanos Patres censuissent, Camilloque id bellum mandassent, adiutorem sibi ad eam rem unum petit: permisso-

*Bellum
Tusculan-
is indi-
cium.*

que, ut ex collegis optaret quem vellet, contra spem omnium L. Furium optavit. quâ moderatione animi quum collegæ levavit infamiam, tum sibi gloriam ingentem peperit. Nec fuit cum Tusculanis bellum: pace constanti

*A Tuscu-
lanis pace
constanti
propulsa-
tum.*

vim Romanam arcuerunt, quam armis non poterant. Intranctibus fines Romanis, non demigratum ex propinquis itineri locis, non cultus agrorum intermissus: patentibus portis urbis, togati obviâ frequentes imperatoribus processere: commeatus exercitui comiter in castra ex urbe & ex agris devehitur. Camillus, castris ante portas positis, eademne forma pacis, quæ in agris ostentaretur, etiam intra moenia esset, scire cupiens, ingressus urbem, ubi patentes januas, & tabernis apertis proposita omnia in medio vidit, intentosque opifices suo quemque operi, & ludos litterarum strepere discantium vocibus, ac repletas semitas, inter vulgus aliud, puerorum & mulierum huc atque illuc euntium, quâ quemque suorum usum causæ ferrent, nihil usquam, non pavidis modò, sed ne mirantibus quidem simile, circumspiciebat omnia inquirens oculis, ubinam bellum fuisset: adeo¹ nec amotæ rei usquam, nec oblata

¹ Nec amotæ rei usquam] amotæ, ut à periculo in-
Nullum usquam erat ve- gruentis belli tuta præstare-
stigium rei cuiusquam aut tur; aut oblata & in me-

U.C. 374. ad tempus vestigium ullum erat; sed ita ² om-
 a.C. 378. nia constante tranquilla pace, ut eò vix fama
 belli perlata videri posset.

XXVI. Victus igitur patientiâ hostium, senatum eorum vocari iussit. *Soli adhuc, inquit, Tusculani, vera arma, verasque vires, quibus ab ira Romanorum vestra tutaremini, invenistis. Ite Romam ad senatum. æstimabunt Patres, utrum plus, ante pœnæ, an nunc veniæ, meriti sitis.* ¹ Non præcipiam gratiam publici beneficii. deprecandi potestatem à me habueritis: precibus eventum vestris senatus, quem videbitur, dabit. Postquam Romam Tusculani venerunt, senatusque paulo antè fidelium sociorum mœstus in vestibulo curiæ est conspectus, moti extemplo Patres, vocari eos jam tum hospitaliter magis, quàm hostiliter iussere. Dictator Tusculanus ita verba fecit: *Quibus bellum indixistis intulistisque, Patres Conscripti, sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiæ vestræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus. Hic noster, hic plebis nostræ habitus fuit, eritque semper, nisi si quando à vobis, proque vobis, arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus, quòd oculis magis quàm auribus crediderunt, &, ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem quam nos præstitimus, eam à vobis petimus: bellum eò, sicubi est, averratis precamur. In nos quid arma polleant vestra, si patiundo experiundum est, inermes experiemur. Hæc mens nostra est; dii immortales faciant, tam*

dium promptæ, ut ad propul-
 sandum bellum usui esset.

² *Omnia constante tranquilla pace*] Omnia erant tranquilla, pacem constanter & omnimodè tuentibus

Tusculanis.

¹ *Non præcipiam*] Non præcerpam quidquam è gratia ejus beneficii, quod totum vos senatui debere decet.

*felix quàm pia. Quod ad crimina attinet, quibus U.C. 374.
moti bellum indixistis, etsi reuicta rebus, verbis a.C. 378.
confutare nihil attinet; tamen, etiamsi vera sint,
vel fateri nobis ea, quum tam evidentè pœnitue-
rit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni
sitis, quibus ita satisfiat. Tantum ferè verbo-
rum ab Tusculanis factum. Pacem in præsen-
tia, nec ita multo post civitatem etiam impe-
traverunt. ab Tusculo legiones reductæ.*

XXVII. Camillus consilio & virtute in Volscis bello, felicitate in Tusculana expeditione, utro-
bique singulari adversus collegam patientiâ &
moderatione insignis, magistratu abiit; creatis
tribunis militaribus in insequentem annum, L. U.C. 375.
& P. Valeriis, Lucio quintum, Publio ter- a.C. 377.
tium, & C. Sergio tertium, L. Menenio se- L. & P.
cundum, Sp. Papirio, Ser. Cornelio Malugi- Valeriis,
nense. Censoribus quoque eguit annus, ¹ ma- &c. Tr.
ximè propter incertam famam æris alieni; ag- Mil.
gravantibus summam etiam invidiæ ejus tribunis *Maxi-
plebis, quum ab iis elevaretur, quibus fide mum æs
magis quàm fortunâ debentium laborare creditum alienum
videri expediebat. Creati censores, C. Sulpicius Roma.*
Camerinus, Sp. Postumius Regillensis. cœpta-
que jam res, morte Postumii, ² quia collegam

¹ *Maximè propter incer-
tam famam*] Maximè pro-
pter varios & incertos ru-
mores de magnitudine æris
alieni, ex eo ortos quòd
hinc tribuni plebis augerent
rem verbis, & exaggerando
invidiosiores etiam, quàm
veritas ferebat, facerent;
illinc rem extenuarent, &
ejus invidiam mollire ac mi-
nuere conarentur ii, quibus
expediebat sic existimari,

solutionem creditarum pe-
cuniarum ideo potiùs impe-
ditam esse, quòd fides, quàm
quòd fortuna debentes defi-
ceret. Ut autem in hac va-
rietate sermonum dispici
posset, quid verum foret,
nihil satius erat, quàm sin-
gulorum facultates per cen-
sum inspici.

² *Quia collegam suffici
censori religio erat*] Vid. su-
prà V. 31.

U. c. 375.
a. C. 377.

Tribb.
Pl. sedi-
tiosa ora-
tio.

Bellum
Prænesti-
num.

suffici censori religio erat, interpellata est. Igitur quum Sulpicius abdicasset se magistratu, censores alii vitio creati non gesserunt magistratum. tertios creari (velut diis non accipientibus in eum annum censuram) religiosum fuit. Eam verò ludificationem plebis tribuni ferendam negabant. ³ *Fugere senatum testes, tabulas publicas, censûs cujusque, quia nolint conspici summam æris alieni, quæ indicatura sit demersam partem à parte civitatis: quum interim obæratam plebem objectari aliis atque aliis hostibus. Passim jam sine ullo discrimine bella quæri. ab Antio Satricum, ab Saitrico Velitras, inde Tusculum legiones ductas. Latinis, Hernicis, Prænestinis jam intentari arma: civium magis quàm hostium odio, ut in armis terant plebem, nec respirare in urbe, aut per otium libertatis meminisse sinant, aut consistere in concione, ubi aliquando audiant vocem tribunitiam de levando fœnore, & sine aliarum injuriarum, agentem. Quòd si sit animus plebi memor patrum libertatis, se nec addici quemquam civem Romanum, ob creditam pecuniam, passuros, neque delectum haberi, donec, inspecto ære alieno, initâque ratione minuendi ejus, sciat unusquisque quid sui, quid alieni sit; super sit sibi liberum corpus, an id quoque nervo debeat. Merces seditionis proposita confestim seditionem excitavit: nam & addicebantur multi, & ad Prænestini famam belli novas legiones scribendas Patres censuerant. quæ utraque simul auxilio tribunitio, & consensu plebis impediri cœpta. Nam neque duci addictos tribuni sinebant, neque juniores nomina dabant, quum Patribus ⁴ minor præsens cura creditæ pecuniæ*

³ *Fugere senatum*] Nolle senatum testes habere censûs cujusque, tabulas publicas.

⁴ *Minor præsens cura*] Lege, minus præsens, i. e. minus urgens.

juris exsequendi, quàm delectûs, esset: quip-
 pe jam à Præneste profectus hostis in agro Sa-
 bino consedissee nunciabatur. Interim tribu-
 nos plebis fama ea ipsa irritaverat magis ad sus-
 ceptum certamen, quàm deterruerat. neque
 aliud ad seditionem exstinguendam in urbe,
 quàm prope illatum mœnibus ipsis bellum,
 valuit.

XXVIII. Nam quum esset Prænestinis nun-
 ciatum, nullum exercitum conscriptum Romæ,
 nullum ducem certum esse, Patres ac plebem
 in semetipsos versos; occasionem rati duces
 eorum, raptim agmine acto, pervastatis¹ protinus
 agris, ad portam Collinam signa intulere. In-
 gens in urbe trepidatio fuit. conclamatum ad
 arma, concursusque in muros atque portas
 est: tandemque ab seditione ad bellum versi,
 dictatorem T. Quintium Cincinnatum creave-
 re. Is magistrum equitum A. Sempronium Atra-
 tinum dixit. Quod ubi auditum est, (tantus
 ejus magistratûs terror erat) simul hostes à
 mœnibus recessere, & juniores Romani ad edi-
 ctum sine detrectatione convenere. Dum con-
 scribitur Romæ exercitus, castra interim ho-
 stium haud procul Allia flumine posita. inde
 agrum latè populantes, fatalem se urbi Romanæ
 locum cepisse, inter se jactabant: similem pavo-
 rem inde ac fugam fore, ac bello Gallico fuerit.
 Etenim, si diem contactum religione, insignem-
 que nomine ejus loci timeant Romani, quanto
 magis Alliensî die Alliam ipsam, monumen-
 tum tantæ cladis, reformidaturos? Species pro-
 fectò his ibi truces Gallorum, sonumque vocis,

U.C. 376.
 a.C. 377.

T. Quin-
 tius dicta-
 tor.

¹ Protinus] Uno tenore diem. Fortasse melius vi-
 deatur duas ultimas voces,

² Magis Alliensî die] quæ profectò supervacaneæ
 sunt, omnino delere.

U.c. 375. *in oculis atque in auribus fore.* Has inanum re-
 a.C. 377. rum inanes ipsas volventes cogitationes, for-
 tunæ loci delegaverant spes suas. Romani con-
 trā, *Ubicunque esset Latinus hostis, satis scire*
eum esse, quem ad Regillum lacum devictum,
3 centum annorum pace obnoxia tenuerint. Locum
insignem memoriā cladis, irritaturum se potius
ad delendam memoriam dedecoris, quam ut ti-
morem faciat, ne qua terra sit nefasta victoria
sua. Quin ipsi sibi Galli si offerantur illo loco,
se ita pugnatuuros, ut Romæ pugnauerint in repe-
tenda patria, ut postero die ad Gabios, tunc quum
effecerint ne quis hostis, qui mœnia Romana in-
trasset, nuncium secundæ adversæque fortunæ do-
rum perferret.

XXIX. His utrimque animis ad Alliam ven-
 tum est. Dictator Romanus, postquam in con-
 spectu hostes erant instructi intentique, *Vide-*
ne tu, inquit, A. Semproni, loci fortunā illa
*fretos ad Alliam constitisse?*¹ Nec illis dii im-
 mortales certioris quicquam fiduciæ, majorisve
 quod sit auxilii, dederint. At tu, fretus armis
 animisque, concitatis equis invade mediam aciem
 ego cum legionibus in turbatos trepidantesque in-
 feram signa. Adeste, dii testes fœderis, & expe-
 rite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque
² per vestrum numen deceptis. Non equitem, non
 peditem sustinere Prænestini: primo impetu
 ac clamore dissipati ordines sunt. Dein, post-
 quam nullo loco constabat acies, terga ver-
 tunt: consternatique, & præter castra etiam

*Vincun-
 tur Præ-
 nestini.*

3 Centum annorum] Vide
 supra not. 4. ad c. 2.

1 Nec illis] Magis place-
 ret Ne illis.

2 Per vestrum numen de-
 ceptis] Qui quum confide-

remus fœderi cui vestrum
 numen advocatum fuerat
 delusi sumus à fœdifrago
 Prænestinis. Sic l. 1. c. 2.
 per fas ac fidem decepti.

fu

sua pavore prælati, non priùs se ab effuso cursu
sistunt, quàm in conspectu Præneste fuit. Ibi,

U.C. 376.
a.C. 377.

ex fuga dissipati, locum, quem tumultuario
opere communirent, capiunt: ne, si intra mœ-
nia se recepissent, extemplo ureretur ager, de-
populatisque omnibus obsidio urbi inferretur.
Sed postquam, direptis ad Alliam castris, vi-
ctor Romanus aderat, id quoque munimentum
relictum: & vix mœnia tuta rati, oppido se
Præneste includunt. Octo præterea oppida
erant sub ditione Prænestinorum. ad ea cir-
cumlatum bellum: deincepsque haud magno
certamine captis, Velitras exercitus ductus.
ex quoque expugnata. Tum ad caput belli
Præneste ventum. id non vi, sed per deditio-
nem receptum est. T. Quintius semel acie vi-
ctor, binis castris hostium, novem oppidis vi-
captis, Præneste in deditionem accepto, Ro-
mam revertit: triumphansque signum Præneste
devectum Jovis Imperatoris in Capitolium tu-
lit. Dedicatum est inter cellam Jovis ac Mi-
nervæ: tabulaque sub eo fixa, monumentum
rerum gestarum, his ferme incisa litteris fuit:
*Jupiter atque divi omnes hoc dederunt, ut T.
Quintius dictator 4 oppida novem caperet. Die
vigesimalâ quàm creatus erat, dictaturâ se ab-
dicavit.*

*Jupiter
Impera-
tor.*

XXX. Comitia inde habita tribunorum mili-
tum consulari potestate: quibus æquatus pa-
triciorum plebeiorumque numerus. Ex Patri-

3 Ex fuga dissipati] Quum
dissipati hac illac ex fuga
fuissent, jam in unum colli-
gentes se, ibi locum ca-
piunt.

4 Oppida novem caperet]
Testatur Festus in voce Trien-

tem tertium, scriptum fuisse
in hac tabula T. Quintium
novem urbes per novem
dies, & decimam Preneste
cepisse. Et profectò hoc vo-
luerat Livius, si per libra-
rios licuisset.

Tom. II.

C

U.C. 376.

a.C. 376.

P. & C.

Manliis,

&c. Tr.

bus creati P. & C. Manlii cum L. Julio : plebes C. Sextilium, M. Albinium, L. Antistium dedit. Manliis, quòd genere plebeios, gratiâ Julium anteibant, Volsci provincia, ¹ sine sorte, sine comparatione, extra ordinem data : cuius & ipsos postmodo, & Patres, qui dederant, poenituit. Inexploratò pabulatum cohortes mifere. quibus velut circumventis, quum id falsò nunciatum esset, dum, præsidio ut essent, citati feruntur, ne auctore quidem asservato, qui eos hostis Latinus pro milite Romano frustratus erat, ipsi in insidias præcipitavere. Ibi dum iniquo loco solâ virtute militum restantes cæduntur cæduntque, castra interim Romana jacentia in campo ab altera parte hostes invasere. Ab ducibus utrobique proditæ temeritate atque inscitiâ res. ² quidquid superfuit fortunæ populi Romani, id militum etiam sine rectore stabilis virtus tutata est. Quæ ubi Romam sunt relata, primùm dictatorem dici placebat : deinde, postquam quietæ res ex Volscis afferebantur, & apparuit nescire eos victoriâ & tempore uti, revocati etiam inde exercitus ac duces : otiumque inde, quantum à Volsis, fuit. id modò extremo anno tumultuatum, quòd Prænestini concitatis Latinorum

¹ *Sine sorte, sine comparatione*] Ita ut tribuni militum nec fortirentur, nec compararent, i. e. communi consensu inter se constituerent, quis ad bellum egredi, quis Romæ manere deberet.

² *Quidquid superfuit fortunæ populi Romani*] Hoc nimis elatè inflatæque in resanè levi dictum esse, rectè

observat Gronovius. Lege cum eo : *Quidquid superfuit*, nempe de his exercitiis, *fortuna populi Romani, & militum etiam sine rectore stabilis virtus, tutata est.* Solet Livius, quæ insperatam salutem in aliquo periculo attulerunt, ea fortunæ populi Romani delegare. Vid. I. 46. II. 40. & alibi sæpius.

LIBER VI. 51

populis rebellarunt. Eodem anno Setiam, ip-
 sis querentibus penuriam hominum, ³ novi
 coloni adscripti. Rebusque haud prosperis bel-
 lo, domestica quies, quam tribunorum mili-
 tum ex plebe gratia majestasque inter suos ob-
 tinuit, solatium fuit.

XXXI. Insequentis anni principia statim se-
 ditione ingenti ardere, tribunis militum con-
 sulari potestate, Sp. Furio, Q. Servilio secun-
 dum, C. Licinio, P. Cloelio, M. Horatio, Tr. Mil.

L. Geganio. Erat autem & materia & causa se-
 ditionis, æs alienum: cujus noscendi gratiâ,
 Sp. Servilius Priscus, Q. Cloelius Siculus cen-
 sores facti, ne rem agerent bello impediti sunt.

namque trepidi nuncii primò, fuga deinde ex
 agris, legiones Volscorum ingressas fines, po-
 pularique passim Romanum agrum, attulere.

In qua trepidatione tantum abfuit ut civilia
 certamina terror externus cohiberet, ut con-
 trà eo violentior potestas tribunitia impediendo
 delectui esset: donec conditiones impositæ
 Patribus, ne quis, quoad bellatum esset, tri-
 butum daret, aut jus de pecunia credita di-
 ceret. Eo laxamento plebi sumpto, mora de-
 lectui non est facta. Legionibus novis scriptis,

placuit duos exercitus in agrum Volscum le-
 gionibus divisim duci. Sp. Furius, M. Horatius
 dextrorsus maritimam oram atque Antium,

Q. Servilius, & L. Geganius lævâ ad montes
 Ecetram pergunt. Neutrâ parte hostis obvi-
 us fuit. Populatio itaque non illi vagæ similis,
 quam Volscus latrocinii more, discordiâ ho-
 stium fretus, & virtutem metuens, per trepi-
 dationem raptim fecerat; sed ¹ ab justo exerci-

U.C. 376.
 a.C. 376.

U.C. 377.
 a.C. 375.
 Sp. Fu-
 rio, &c.
 Tr. Mil.

Seditio-
 nes ob æs
 alienum.

Volscorum
 agrum
 devastantur.

3 Novi coloni] Jam eò leio sub finem lib. I. colli-
 coloni missi fuerant quarto gitur.

1 Ab justo exercitu, justâ

U.C. 377. tu, iustâ irâ, facta, spatio quoque temporis
 a.C. 376. gravior. Quippe à Volscis timentibus ne interim exercitus ab Roma exiret, incursiones in extrema finium factæ erant: Romano contrâ etiam in hostico morandi erat causâ, ut hostem ad certamen eliceret. Itaque omnibus passim tectis agrorum, vicisque etiam quibusdam exustis, non arbore frugiferâ, non satis in spem frugum relictis, omni, quæ extra mœnia fuit, hominum pecudumque prædâ abactâ, Romam utrimque exercitus reducti.

XXXII. Parvo intervallo ad respirandum debitoribus dato, postquam quietæ res ab hostibus erant, ¹ celebrari de integro jurisdictio: & tantum abesse spes veteris levandi fœnoris, ut tributo novum fœnus contraheretur, in murum à censoribus locatum saxo quadrato faciundum. cui succumbere oneri coacta plebes, quia, quem delectum impedirent, non habebant tribuni plebis. Tribunos etiam militares patricos omnes coacta principum opibus fecit, L. Æmilium, P. Valerium quartum, C. Veturium, Ser. Sulpicium, L. & C. Quintios Cincinnatos. Iisdem opibus obtinere, ut adversus Latinos Volscosque, qui conjunctis legionibus ad Satricum castra habebant, nullo impediante, omnibus junioribus sacramento adactis, tres exercitus scriberent: unum, ad præsidium urbis; alterum, qui, si qui alibi motus exstitisset, ad subita belli mitti posset; tertium longè validissimum P. Valerius & L. Æmilius ad Satricum duxere. Ubi quum aciem instructam hostium loco æquo invenissent, ex templo pugnatum: &, ut nondum satis cla-

Volsci &
 Latini fu-
 erunt.

irâ] Vid. not. 3. ad c. 13. Jus assidue dici cœpit de
 suprà. pecuniis creditis.

[Celebrari... jurisdictio]

ram victoriam, sic prosperæ spei pugnam imber ingentibus procellis fusus diremit. Postero die iterata pugna: & aliquamdiu æquâ virtute fortunâque Latinæ maximè legiones, longâ societate militiam Romanam edoctæ, restabant. eques immissus ordines turbavit; turbatis signa peditum illata: quantumque Romana se invexit acies, tantum hostes gradu demoti. &, ut semel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana vis erat. Fusi hostes, quum Satricum, quod duo millia inde aberat, non castra, peterent, ab equitatu maximè cæsi. castra capta direptaque. Ab Satrico nocte, quæ prælio proxima fuit, fugæ simili agmine petunt Antium: &, quum Romanus exercitus prope vestigiis sequeretur, plus tamen timor, quàm ira celeritatis habuit. Priùs itaque mœnia intravere hostes, quàm Romanus extrema agminis carpere aut morari posset. inde aliquot dies vastando agro absumpti, nec Romanis satis instructis apparatu bellico ad mœnia aggredienda, nec illis ad subeundum pugnae casum.

XXXIII. Seditio tum inter Antiates Latinosque coorta: quum Antiates victi malis, subactique bello, in quo & nati erant & consenuerant, deditionem spectarent; Latinos ex diutina pace nova defectio recentibus adhuc animis ferociore ad perseverandum in bello faceret. finis certaminis fuit, postquam utrisque apparuit, nihil per alteros stare, quominus incepta persequerentur. Latini profecti, à societate pacis, ut rebantur, inhonestæ, sese vindicaverunt. Antiates, incommodis arbitris salutarium consiliorum remotis, urbem agroque Romanis dedunt. Ira & rabies Latinorum, quia nec Romanos bello lædere, nec Volscos in armis retinere potuerant, eò erupit, ut Sa-

U.C. 378.
a.C. 374.

*Tusculum
à Latinis
captum.*

*A Roma-
nis recep-
tum.*

tricum urbem, quæ receptaculum primum eis adversæ pugnae fuerat, igni concremarent: nec aliud tectum ejus superfuit urbis, (quum faces pariter sacris profanisque injicerent) quàm matris Matutæ templum. Inde eos nec sua religio, nec verecundia deum arcuisse dicitur, sed vox horrenda edita templo cum tristibus minis, ni nefandos ignes procul delubris amovissent. Incensos eâ rabie impetus Tusculum tulit, ob iram, quòd deserto communi concilio Latinorum, non in societatem modò Romanam, sed etiam in civitatem se dedissent. Patentibus portis quum improvisò incidissent, primo clamore oppidum præter arcem captum est: in arcem oppidani refugere cum conjugibus ac liberis, nunciosque Romam, qui certiore de suo casu senatum facerent, misere. Haud segniùs, quàm fide populi Romani dignum fuit, exercitus Tusculum ductus. L. Quintius, & Servius Sulpicius tribuni militum duxere. ¹ clausas portas Tusculi, Latinosque simul obsidentium atque obsessorum animo hinc moenia Tusculi tueri vident, illinc arcem oppugnare; terrere unà ac pavere. Adventus Romanorum mutaverat utriusque partis animos: Tusculanos ex ingenti metu in summam alacritatem; Latinos ex prope certa fiducia mox capiendæ arcis, quoniam oppido potirentur, in exiguam de se ipsis spem verterat. Tollitur ex arce clamor ab Tusculanis: excipitur aliquanto majore ab exercitu Romano. Utrimque urgentur Latini: nec impetus Tusculanorum decurrentium ex superiore loco sustinent; nec Romanos subeuntes moenia, molientesque

¹ *Clausas portas Tusculi*] Hic supervacanea est vox *Tusculi*.

obices portarum, arcere possunt. Scalas prius ^{U.C. 378.}
 moenia capta; inde effracta claustra portarum. ^{a. C. 374.}
 & quum anceps hostis & à fronte & à tergo
 urgeret, nec ad pugnam ulla vis, nec ad fu-
 gam loci quicquam superesset, in medio cæsi
 ad unum omnes. Recuperato ab hostibus Tus-
 culo, exercitus Romam est reductus.

XXXIV. Quanto magis prosperis eo anno
 bellis tranquilla omnia foris erant, tanto in
 urbe vis Patrum indies miseriæque plebis cres-
 cebant; ¹ quum eo ipso quod necesse erat sol-
 vi, facultas solvendi impediretur. Itaque quum
 iam ex re nihil dari posset, famâ & corpore
 judicati atque addicti creditoribus satisfaciebant,
² poenæque in vicem fidei cesserat. Adeo
 ergo obnoxios summiserant animos, non infirmi
 solum, sed principes etiam plebis, ut non
 modò ad tribunatum militum inter patricios
 petendum, quod, tantâ vi, ut liceret, teten-
 derant, sed ne ad plebeios quidem magistratus
 capeffendos petendosque ulli viro acri expe-
 rientique animus esset: possessionemque hono-
 ris, usurpati modò à plebe per paucos annos,
 recuperasse in perpetuum Patres viderentur.
 Ne id nimis lætum parti alteri esset, parva (ut
 plerumque solet) rem ingentem moliundi cau-
 sa intervenit. M. Fabii Ambusti potentis viri,
 quum inter sui corporis homines, tum etiam

*Fabii-
 rum soro-
 rum amu-
 latio.*

¹ *Quum eo ipso*] Quum
 necessitas ipsa solvendi sine
 morâ facultatem solvendi
 impediret. Si tempus datum
 esset debitoribus, si non in-
 stitissent illis magnâ acerbi-
 tate creditores, solvere po-
 tuissent. At quum cogerentur
 statim repræsentare pe-
 cunias quas mutuas accepe-

rant, eâ ipsâ necessitate ad
 summas angustias redigebantur.

² *Pœna . . . in vicem fidei
 cesserat*] In locum solutio-
 nis pœna successerat. Debi-
 tores quum fidem solutionis
 præstare non possent, pœnâ
 à lege indictâ creditoribus
 satisfaciebant.

U.C. 378. ad plebem, quòd haudquaquam inter id genus
 a.C. 374. contemptor ejus habebatur, filia duæ nuptæ,
 Ser. Sulpicio major, minor C. Licinio Stoloni
 erat, illustri quidem viro, tamen plebeio: ea-
 que ipsa affinitas haud spreta gratiam Fabio ad
 vulgum quæsierat. Fortè ita incidit, ut in Ser.
 Sulpicii tribuni militum domo sorores Fabiæ,
 quum inter se (ut fit) sermonibus tempus te-
 rerent, licitor Sulpicii, quum is de foro se do-
 mum reciperet, forem (ut mos est) virgâ
 percuteret. quum ad id, moris ejus insueta,
 expavisset minor Fabia, risui sorori fuit, mi-
 ranti ignorare id sororem. Ceterum is risus
 stimulos parvis mobili rebus animo muliebri
 subdidit: frequentiam quoque prosequentium,
 rogantiumque num quid vellet, credo for-
 tunatum matrimonium ei sororis visum; sui-
 que ipsam, ³ malo arbitrio, quo à proximis
 quisque minimè anteiri vult, poenituisse. Con-
 fusam eam ex recenti morsu animi, quum pa-
 ter fortè vidisset, percunctatus, *satin' salvæ*,
⁴ avertentem causam doloris (quippe nec satis
 piam adversus sororem, nec admodum in vi-
 rum honorificam) elicit, comiter sciscitan-
 do, ut fateretur, eam esse causam doloris,
 quòd juncta impari esset, nupta in domo, quam
 nec honos, nec gratia intrare posset. Conso-
 lans inde filiam Ambustus, *bonum animum ha-
 bere* jussit. *eosdem propediem domi visuram ho-
 nores, quos apud sororem videat.* Inde consilia

³ *Malo arbitrio*] Per il-
 lam judicandi & sentiendi
 pravitatem, quâ...

⁴ *Avertentem causam do-
 loris*] Vertentem aliò ac
 dissimulantem causam dolo-
 ris, elicit ut fateretur, i. e.

compulit fateri. Sic Cicero,
 l. II. de Orat. n. 13. *Tu
 quem ego nunquam
 elicere potui ad disputan-
 dum.* Et noster suprà c. 31.
*Ut hostem eliceret ad certa-
 men.*

inire cum genero cœpit, adhibito L. Sextio, strenuo adolescente, & cujus spei nihil præter genus patricium deesset.

XXXV. Occasio videbatur rerum novandarum propter ingentem vim æris alieni, cujus levamen mali plebes, nisi suis in summo imperio locatis, nullum speraret. *Accingendum ad eam cogitationem esse. conando agendoque jam eò gradum fecisse plebeios, unde si porro annitantur, pervenire ad summa, & Patribus æquari tam honore, quàm virtute, possent.* In præsentia tribunos plebis fieri placuit, quo in magistratu sibi metipsi viam ad ceteros honores aperirent. ¹ creatique tribuni C. Licinius & L. Sextius, promulgare leges omnes adversus opes patriciorum, & pro commodis plebis; unam de ære alieno, ut deducto eo de capite quod usuris pernumeratum esset, id quod superesset, triennio æquis portionibus persolveretur; alteram de modo agrorum, ne quis plus ² quingenta jugera agri possideret; tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, consulumque ³ utique alter ex plebe crearetur: cuncta ingentia, & quæ sine certamine maximo obtineri non possent. Omnium igitur simul rerum, quarum immodica cupido inter mortales est, agri, pecuniæ, honorum, discrimine proposito, conterriti Patres quum trepidassent, publicis privatisque consiliis nullo remedio alio, præter expertam multis jam antè certaminibus intercessionem,

¹ *Creatique tribuni C. Licinius, & L. Sextius*] Hic desiderantur in Livio nomina tribunorum consulari potestate, L. Papirii, L. Mænenii, Ser. Sulpicii, Ser. Corneli.

² *Quingenta jugera agri*] ri.

Jugera ducentos & quadraginta in longitudinem pedes, centum & viginti in latitudinem habebat.

³ *Utique*] Certè. Ut necesse esset alterum saltem ex consulibus ex plebe crea-

U. c. 378.

a C. 374.

U. c. 379.

a C. 373.

L. Papirio, & c.

Tr. Mil.

Lex de

are alieno.

De modo

agrorum.

De consula

latu plebeio.

U.c. 379.
a.C. 373.

invento, collegas adversùs tribunitias rogationes comparaverunt. qui ubi tribus ad suffragium ineundum citari à Licinio Sextioque viderunt, stipati Patrum præfidiis, nec recitari rogationes, nec solenne quicquam aliud ad sciendum plebi fieri, passi sunt. Jamque frustra sæpe concilio advocato, quum pro antiquatis rogationes essent; *Bene habet*, inquit Sextius: *quandoquidem tantum intercessionem pollere placet, isto ipso telo tutabimur plebem. Agitedum, comitia indicite, Patres, tribunis militum creandis. saxo ne jacet vox ista VETO, quâ nunc concinentes collegas nostros tam læti auditis.* Haud irritæ cecidere minæ: comitia, præter ædilium tribunorumque plebis, nulla sunt habita. Licinius Sextiusque tribuni plebis resecti, nullos curules magistratus creati passi sunt; eaque solitudo magistratuum, & plebe reficiente duos tribunos, & his comitia tribunorum militum tollentibus, per quinquennium urbem tenuit.

Nulli curules magistratus per quinquennium.

U.c. 386.
a.C. 367.
L. Furio II.
&c. Tr. Mil.

XXXVI. Alia bella opportunè quieverunt: Veliterni coloni, ¹gestientes otio, quòd nullus exercitus Romanus esset, & agrum Romanum aliquoties incursare, & Tusculum oppugnare adorti sunt: eaque res, Tusculanis, veteribus sociis, novis civibus, operantibus, verecundiâ maximè non Patres movèdò, sed etiam plebem movit. Remittentibus tribunis plebis, comitia per interregem sunt habita: creatique tribuni militum L. Furius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, Ser. Cornelius, P. & C. Valerii, haudquaquam tam obediētem in delectu, quàm in comitiis plebem habuere: ingentique contentione exercitu scri-

¹ *Gestientes otio*] Impatientes otii, & motum appetentes.

pto profecti, non ab Tusculo modò submo-
 vere hostem, sed intra suamet ipsum moenia
 compulere: obsidebanturque haud paulo vi
 majore Velitræ quàm Tusculum obsessum fue-
 rat; nec tamen ab eis à quibus obsideri cœ-
 ptæ erant, expugnari potuere. Antè novi creati
 sunt tribuni militum, Q. Servilius, C. Vetu-
 rius iterum, A. & M. Cornelii, Q. Quintius,
 M. Fabius. nihil ne ab his quidem tribunis ad
 Velitras memorabile factum. In majore disci-
 mine domi res vertebantur: nam præter Sex-
 tium Liciniumque latores legum, jam octa-
 vum tribunos plebis resectos, Fabius quoque
 tribunus militum Stolonis focer, quarum le-
 gum auctor fuerat, earum suasorem se haud
 dubium ferebat. &, quum octo ex collegio
 tribunorum plebis primò intercessores legum
 fuissent, quinque soli erant: & (ut ferme so-
 lent, qui à suis desciscunt) ² capti & stu-
 pentes animi, vocibus alienis, id modò quod
 domi præceptum erat, intercessioni suæ præten-
 debant: *Velitris in exercitu plebis magnam partem
 abesse: in adventum militum comitia differri de-
 bere, ut universa plebes de suis commodis suffra-
 gium ferret.* Sextius Liciniusque, cum parte col-
 legarum, & uno ex tribunis militum Fabio, ar-
 tifices jam tot annorum usu tractandi animos
 plebis, primores Patrum productos, interro-
 gando de singulis quæ ferebantur ad popu-
 lum, fatigabant: *Auderentne postulare, ut quum
 bina jugera agri plebi dividerentur, ipsis plus
 quingenta jugera habere liceret? ut singuli pro-*

U.c. 385.
 a.C. 367.

Velitræ]
obsessa.

U.c. 385.
 a.C. 367.
 Q. Ser-
 vilio III.
 &c. Tr.
 Mil.

Tr. Pl.
 oratio pro
 legibus
 suis.

² Capti & stupentes ani-
 mi] Vox animi est in gi-
 guendi casu. Velut attonitos
 & stupore defixos animos

gerentes, utentes vocibus
 non suis, sed iis quas sibi
 dictatas reddebant.

U. C. 386. *pe trecentorum civium possiderent agros; plebeio*
 a. C. 366. *homini vix ad rectum necessarium, aut locum*
sepulturae, suus pateret ager? An placeret fœno-
re circumventam plebem, 3 ni potius quàm sor-
tem creditum solvat, corpus in nervum ac sup-
plicia dare? & gregatim quotidie de foro addi-
ctos duci? & repleti vinctis nobiles domos? &
ubique patricius habitet, ibi carcerem priva-
tum esse?

XXXVII. Hæc indigna miserandaque auditu,
 quum apud timentes sibimetipsos, majore au-
 dientium indignatione, quàm suâ, increpui-
 sent: Atqui nec agros occupandi modum, nec
 fœnore trucidandi plebem alium Patribus unquam
 fore affirmabant, nisi alterum ex plebe consulem,
 custodem suæ libertatis, plebs fecisset. Contemni
 jam tribunos plebei, quippe quæ potestas jam suam
 ipsa vim frangat intercedendo. Non posse æquo ju-
 re agi, ubi imperium penes illos, penes se au-
 xilium tantum sit. nisi imperio cumcommunicato,
 1 nunquam plebem in parte pari reipublicæ fore.
 Nec esse quòd quisquam satis putet, si plebeiorum
 ratio comitiis consularibus habeatur. nisi alterum
 consulem utique ex plebe fieri necesse sit, neminem
 fore. Anjam memoriâ exisse, quum tribunos mili-
 tum idcirco potius quàm consules creari placuisset,
 ut & plebeiis pateret summus honos, 2 quatuor
 & quadraginta annis neminem ex plebe tribunum

3. Ni potius quàm sortem]
 Amplectenda videtur Gro-
 novii conjectura: &, refe-
 ctâ particulâ ni, legendum,
 Potius quàm sorte creditum
 solvat: i. e. potius quàm
 solâ sorte solutâ sine usuris
 creditoribus plebes satisfac-
 ciat. Hoc enim volebat lex
 quam duo tribuni ferebant,

ut sorte contenti creditores
 essent.

1 Nunquam plebem in par-
 te pari reipublicæ fore] Nun-
 quam plebem pari cum Pa-
 tribus jure in republica frui-
 turam.

2 Quatuor & quadraginta
 annis] Ab anno 311. ad
 355.

militum creatum esse? ³ Qui crederent, duobusne U.C. 386
in locis suâ voluntate impertituros plebi honorem, a.C. 366
qui ⁴ octona loca tribunis militum creandis occu-
pare soliti sint? & ad consulatum viam fieri passu-
ros, qui tribunatum septum tam diu habuerint?
Lege obtinendum esse, quod comitiis per gratiam
nequeat: & seponendum extra certamen alterum
consulatum, ad quem plebi sit aditus; quoniam
in certamine relictus, præmium semper potentio-
ris futurus sit. Nec jam posse dici id quod antea
jactare soliti sint, non esse in plebeiis idoneos
viros ad curules magistratus. Nunquid enim so-
cordius aut segnius rempublicam administrari post
P. Licinii Calvi tribunatum, qui primus ex plebe
creatus sit, quàm per eos annos gesta sit, quibus præ-
ter patricios nemo tribunus militum fuerit? Quin-
contra patricios aliquot damnatos post tribunatum,
neminem plebeium. Quæstores quoque, sicut tribunos
militum, ⁵ paucis antè annis ex plebe cæptos crea-
ri: nec ullius eorum populum Romanum pæni-
zuisse. Consulatum superesse plebeiis: eam esse arcem
libertatis, id columen. si eò perventum sit, tum
populum Romanum verè exactos ex urbe reges,
& stabilem libertatem suam existimaturum. Quip-
pe ex illa die in plebem ventura omnia, quibus
patricii excellant, imperium atque honorem, glo-
riam belli, genus, nobilitatem, magna ipsis fruen-
da, majora liberis relinquenda. Hujus generis
orationes ubi accipi videre, novam rogationem
promulgant, ut pro duumviris sacris faciundis

³ Qui crederent, duobusne
in locis] Gronovius expun-
git has voces qui crederent.
Tan. Faber legit: Quid?
credereutne duobus in locis...

⁴ Octona loca] Hoc semel
contigisse memoravit Livius
suprà V. 1. idque parum

probabiliter, ut observa-
mus in nota ad illum locum.

⁵ Paucis antè annis] To-
tis quadraginta. (vide l.
IV. c. 54.) Nisi fortè intel-
ligendum est, paucis antè
annis quàm tribuni consu-
lares ex plebe fierent.

U.c. 386. decemviri creentur, ita ut ⁶ pars ex plebe, pars
 a.C. 366. ex Patribus fiat: omniumque earum rogationum comitia in adventum ejus exercitus differunt, qui Velitras obsidebat.

U.c. 387. XXXVIII. Prius circumactus est annus, quam
 a.C. 365. à Velitris reducerentur legiones. ita suspensa
 T. Quin- de legibus res, ad novos tribunos militum dilata.
 tio, &c. nam plebis tribunos eosdem, duos utique
 Tr. Mil. qui legum latores erant, plebes resiciebat. Tribuni militum creati T. Quintius, Ser. Cornelius, Ser. Sulpicius, Sp. Servilius, L. Papirius, L. Veturius. Principio statim anni, ad ultimam dimicationem de legibus ventum: &, quum tribus vocarentur, nec intercessio collegarum latoribus obstaret; trepidi Patres ad duo ultima auxilia, summum imperium, summumque ad civem, decurrunt. Dictatorem dici placet. dicitur M. Furius Camillus, qui magistrum equitum L. Æmilium cooptat. Legum quoque latores, adversus tantum apparatus adversariorum, & ipsi causam plebis ingentibus animis armant: concilioque plebis indicto, tribus ad suffragium vocant. Quum dictator stipatus agmine patriciorum plenus iræ minarumque consedisset, atque ageretur res solito primum certamine inter se tribunorum plebei, ferentium legem, intercedentiumque, &, quanto jure potentior intercessio erat, tantum vinceretur favore legum ipsarum latorumque, &, ¹ *Uti rogas*, primæ tribus dicerent; tum Camillus; *Quandoquidem*, inquit, *Quirites, jam vos tribunicia libido, non potestas, regit, & intercessionem secessione quondam plebis*

Dictator
 creatur
 Camillus
 IV.

Certamen
 inter dictatorem
 & tribunos.

⁶ Pars] Dimidia.

¹ *Uti rogas.*] Id est, fiat uti rogas. Fuit hæc solennis vox, quâ populus jube-

bat, sive sciscebatur id quod ab aliquo magistratu rogabatur.

Hartam, vobis eâdem vi facitis irritam, quâ peperistis; non reipublicæ magis universæ, quàm vestrâ causâ, dictator intercessioni adero, eversumque² vestrum auxilium imperio tutabor. Itaque si C. Licinius & L. Sextius intercessioni collegarum cedunt, nihil patricium magistratum inferam concilio plebis. si adversus intercessionem, tanquam captæ civitati leges imponere tendent, vim tribunitiam à seipsa dissolvi non patiar. Adversus ea quum contemptim tribuni plebis rem nihilo segnius peragerent; tum percitus irâ Camillus lictores, qui de medio plebem emoverent, misit: & addit minas, si pergerent, sacramento omnes juniores adacturum, exercitumque extemplo ex urbe educiturum. Terrorem ingentem incusserat plebi: ducibus plebis accendit magis certamine animos, quàm minuit. sed re neutrò inclinâtâ, magistratu se abdicavit: seu quia vitio creatus erat, ut scripsere quidam; seu quia tribuni plebis tulerunt ad plebem, idque plebes scivit, ut, si M. Furius pro dictatore quid egisset, ³ quingentum millium ei multa esset. Sed auspiciis magis, quàm novi exempli rogatione, deterritum ut potius credam, quum ipsius viri facit ingenium, tum quod ei suffectus est extemplo P. Manlius dictator: (quem quid creari attinebat ad id certamen, quo M. Furius victus esset?) & quod eundem M. Furium dictatorem insequens annus habuit,

U.C. 387.

a.C. 365.

² *Vestrum auxilium imperio tutabor*] Potestatem tribunitiam, quæ auxilii vobis ferendi causâ instituta est, imperio dictatorio tutabor. Penes tribunos, ut jam aliquoties observatum est, auxilii jus; imperium penes patricos magistratus,

consules, tribunos militum consulari potestate, dictatores, erat.

³ *Quingentum millium*] Supple æris. Asces 500000. æstimandi sunt marcis argenti nostratibus 781. cum duabus uncis.

P. Manlius dictator.

U.C. 387. haud sine pudore certè fractum priore anno in
 a.C. 365. se imperium repetiturum: simul quòd eo tem-
 pore, quo promulgatum de mulcta ejus tradi-
 tur, aut & huic rogationi, quâ se 4 in ordi-
 nem cogi videbat, obsistere potuit; aut ne
 illas quidem, propter quas & hæc lata erat,
 impedire: & quoad usque ad memoriam no-
 stram tribunitiis consularibusque certatum vi-
 ribus est, dictaturæ semper altius fastigium fuit.

XXXIX. Inter priorem dictaturam abdicatam, novamque à Manlio initam, ab tribunis velut per interregnum concilio plebis habito, apparuit, quæ ex promulgatis plebi, quæ latioribus gratiora essent. nam de fœnore atque agro rogationes jubebant, de plebeio consulatione 1 antiquabant: & perfecta utraque res esset, ni tribuni se in omnia simul consulere plebem dixissent. P. Manlius deinde dictator rem in

C. Licinius primus magister equitum de plebe.

Sextii & Licinii Tribb. Pl. oratio de conjunctione ferendis rogationibus suis.

causam plebis inclinavit, 2 C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe dicto. Id ægre Patres passos accipio: dictatorem propinquâ cognatione Licinii se apud Patres excusare solitum; simul negantem magistri equitum majus, quàm tribuni consularis imperium esse. Licinius Sextiusque, quum tribunorum plebis creandorum indicta comitia essent, ita se gerere, ut, negando jam sibi velle continuari honorem, acerrimè accenderent, ad id quod dissimulando petebant, plebem. Nonum se annum jam veluti in acie adversus optimates maximo privatim periculo,

4 In ordinem cogi] Vid. not. 4. ad III. 35.

1 Antiquabant] Vid. not. 2. ad V. 30.

2 C. Licinio, qui tribunus militum fuerat] Undecimo

ante anno. Hunc C. Licinium cave cum Plutarcho credas eundem esse cum C. Licinio Stolone, tribuno plebis, legum novarum latore.

nullo publicè emolumento, stare. consenuisse jam
 secum, & rogationes promulgatas, & vim om-
 nem tribunitiæ potestatis. Primò intercessione col-
 legarum in leges suas pugnatum esse; deinde
 ablegatione juventutis ad Veliternum bellum:
 postremò dictatorium fulmen in se intentatum. Jam
 nec collegas, nec bellum, nec dictatorem obstare,
 quippe qui etiam omen plebeio consuli, magistro
 equitum ex plebe dicendo, dederit. seipsam ple-
 bem, & commoda morari sua. Liberam urbem
 ac forum à creditoribus, liberos agros ab injustis
 possessoribus extemplo, si velit, habere posse. Quæ
 munera quando tandem satis grato animo æstima-
 turos, si inter accipiendas de suis commodis roga-
 tiones, spem honoris latoribus earum incidant?
 Non esse modestiæ populi Romani id postulare, ut
 ipse sænore levetur, & in agrum injuriâ posses-
 sum à potentibus inducatur; per quos ea conse-
 cutus sit, senes tribunitios, non sine honore tan-
 tum, sed etiam sine spe honoris relinquat. Proin-
 de, ipsi primùm statuerent apud animos quid vel-
 lent: deinde comitiis tribunitiis declararent vo-
 luntatem. Si conjunctim ferri ab se promulgatas
 rogationes vellent, esse quòd eosdem rescicerent tri-
 bunos plebis: perlaturus enim quæ promulgave-
 rint. sin, quod cuique privatim opus sit, id modò
 accipi velint; opus esse nihil invidiosâ continua-
 tione honoris: nec se tribunatum, nec illos ea quæ
 promulgata sint, habituros.

XL. Adversus tam obstinatam orationem tri-
 bunorum, quum, præ indignitate rerum, stu-
 por, silentiumque inde ceteros Patrum defi-
 xisset; App. Claudius Crassus, nepos decem-
 viri, dicitur odio magis iraque, quàm spe, ad
 dissuadendum processisse, & locutus in hanc
 ferè sententiam esse: Neque novum, neque ino-
 minatum mihi sit, Quirites, si, quod unum fami-

U.C. 387.
 a.C. 366.

Adver-
 sus eos
 Ap. Clau-
 dii oratio.

U. c. 387. *liæ nostræ semper objectum est ab seditiosis tri-*
 a. c. 365. *bunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiaæ gen-*
ti jam inde ab initio nil antiquius in republica
Patrum majestate fuisse; semper plebis commodis
adversatos esse. Quorum alterum non ego, non ce-
teri Claudii inficiamur: nos, ex quo adsciti sumus
simul in civitatem & Patres, enixè operam de-
disse, ut per nos aucta potius quàm imminuta ma-
jestas earum¹ gentium, inter quas nos esse vo-
luistis, dici verè posset. Illud alterum pro me ma-
ioribusque meis contendere ausim, Quirites, (nisi
quæ pro universa republica fiant, ea plebi tan-
quam aliam incolenti urbem adversa quis putet)
nihil nos neque privatos, neque in magistratibus
quod incommodum plebi esset, scientes fecisse: nec
ullum factum dictumve nostrum contra utilitatem
vestram (etsi quædam contra voluntatem fuerint)
verè referri posse. An hoc, si Claudiaæ familiæ non
sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus
Quiritium quilibet, qui modò me duobus ingenuis
ortum, & vivere in libera civitate sciam, reti-
cere possim: L. illum Sextium, & C. Licinium,
perpetuos (si diis placet) tribunos, tantum licen-
tia novem annis, quibus regnant, sumpsisse, ut
vobis negent potestatem liberam suffragii, non in
comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros
esse? ² *Sub conditione, inquit, nos rescietis de-*
cimum tribunos. ³ *Quid est aliud dicere, quod*

¹ *Gentium*] Vid. not. 2. ad IV. 1.

² *Sub conditione, inquit*] Uterlibet è tribunis legum latoribus. Sæpe hoc modo inquit absolute ponitur, ut intelligatur quilibet contradicturus. Sic infra hoc ipso c. *Ut rogationes, inquit, nostras... accipitis: & rur-*

sus, Non, inquit, licebit Et l. XXXIV. c. 3. *Ut autem & purpurâ fulgeamus, inquit.*

³ *Quid est aliud dicere*] Nonne hoc idem est, ac si dicerent? Dicere hinc sustinet vicem nominativi cadentis in verbum est. Dicere, quod alii petunt, nos fastidimus

petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus? Sed quæ tandem ista merces est, quâ vos semper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, nostras, seu placent, seu displicent, seu utiles, seu 4 inutiles sunt, omnes conjunctim accipiat. Obsecro vos, Tarquinii tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem succlamare: Bonâ veniâ vestrâ liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse; antiquare alias. 5 Non, inquit, licebit. Tu de sœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas: & hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium consules, quod indignaris, quod abominaris, videas? Aut omnia accipe: aut nihil fero. Ut si quis ei, quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, & aut abstinere eo quod vitale sit jubeat, aut mortiferum vitali admisceat. Ergo, si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes succlamassent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus quis? quid? si non tuleris, quod commodum est populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod illi volunt invidiosus esse) Claudius diceret, Aut omnia accipite, aut nihil fero; quis vestrûm, Quirites, ferret? Nunquamne vos res potiùs, quàm auctores spectabitis; sed omnia semper, quæ magistratus ille licet, secundis auribus, quæ ab nostrûm quo di-

U.C. 387.
a.C. 369.

Licet
ut aut
s, in
dicere
, ac
ustine
adent
, quod
dimus

quid aliud est? sive idem
est, supple, atque id quod
dicunt tribuni, sese sub con-
ditione refici velle decimûm
tribunos.
4 Inutiles] Damnosæ. Sic
III. c. 33. qui consensus
privatis interdum inutilis,
est, exitiosus esset. Vid.

& V. 5.

5 Non, inquit, licebit.
Tu de sœnore] Respondentes
facit tribunos Appius, non
iis quidem verbis, quæ ipsi
protulerant; sed quomodo,
quoque sensu jactatas ab iis
voces & accipiebat ipse, &
à populo accipi volebat.

U.C. 387.
a.C. 365.

centur, adversis accipietis? At hercule, ⁶ sermo est minimè civilis. Quid? rogatio qualis est quam à vobis antiquatam indignantur? Sermo Quirites, simillima. Consules, inquit, rogo, vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri consulem jubet; nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum insedit, quale Gallicum modò, quum præter Capitolium atque arcem omnia hac hostium erant, & consulatum cum hoc M. Furio & quolibet alio ex Patribus L. illi Sextius peteret; possetisne ferre Sextium haud dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare? Hoccine est in commune honores vocare, duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari necesse sit utrumque ex Patribus præterire liceat? Quanam ista societas, quanam consortio est? Parum est, si, cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traxeris. Timeo, inquit, ne, si duos licebit creari patricios, neminem creetis plebeium. ⁷ Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestrà voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi quos vultis, imponam? Quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lege se, non suffragio, creatum dicat?

XLI. Quomodo extorqueant, non quomodo pe-

⁶ Sermo est minimè civilis] Sermo est qui minimè deceat cives, memores se cum civibus agere, qui pari jure libertatis fruuntur, in quos minimè liceat impetioso genere sermonis uti.

⁷ Quid est dicere aliud, nisi] Lege. Quid est aliud dicere, quia... Planè ut supra, hoc ipso c. Quid est aliud dicere, quod perimus alii, nos... fastidimus.

tant honores, quærent: & ita maxima sunt adepti. ^{U.C. 387.}
^{a.C. 365.} ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & occasionibus potius, quàm virtute petere honores malint. Est aliquis qui se inspicere, aestimari fastidiat? qui certos sibi uni honores inter dimittentes competitores æquum censeat esse? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, ³ quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum, in Capitolio numeratis: quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilior, per istius legis occasionem, quàm nobis ac liberis nostris, fiat? si quidem nos, ne quum volueris quidem, creare interdum poteritis; istos, etiam si nolueritis, necesse fit. De indignitate satis dictum est. etenim dignitas ad homines pertinet. Quid de religionibus atque auspiciis, quæ propria deorum immortalium contemptio atque invidia est, loquar? Auspiciis hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac pace, domi militiaeque omnia geri, quis est qui ignoret? Penes quos

¹ Ut nihil ne pro minimis quidem debeant] Hujus loci dicitur hæc esse sententia. maxima quæque, consulatum nempe, sunt adepti plebei, ut nihil pro minimis quidem: i. e. ut ne quantum quidem vobis pro debeant, quantum pro minimis deberi æquum est. Non absimilis locus recitatur suprâ IV. 54. Patres pro communicatis, sed amissis honoribus fremere. Petere honores malint] aliis, maluit.

³ Quorum annos... in Capitolio numeratis] Videntur hæc intelligenda de clavis numeri annorum indicibus, de quibus Liv. infrâ VII. 3. Ibi ille docet clavum quotannis figi solitum dextro lateri ædis Jovis Opt. Max. Eum, inquit, clavum, quia rara per ea tempora litteræ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt. Sensus igitur hujus loci erit: quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum, per novem continuos clavos Capitolino parieti affixos, numeratis.

igitur sunt auspicia, more majorum? Nempe
 U.C. 387. penes Patres. nam plebeius quidem magistratus
 a.C. 365. nullus auspicatò creatur. Nobis adeo propria sunt
 auspicia, ut non solum quos populus creat patri-
 cios magistratus, non aliter quàm auspicatò creentur,
 sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspicatò
 interregem prodamus, & ⁴ privatim auspicatò
 habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem
 habent. Quid igitur aliud quàm tollit ex civitate
 auspicia, qui plebeios consules creando, à Patribus
 qui soli ea habere possunt, aufert? Eludant num-
 licet religiones. Quid enim est, ⁵ si pulli non
 pascentur? si ex cavea tardiùs exierint? ⁶ si occin-
 cinuerit avis? Parva sunt hæc: sed parva ipsi
 non contemnendo, majores nostri maximam hanc
 rem fecerunt. Nunc nos, tanquam jam nihil pa-
 deorum opus sit, omnes caerimonias polluimus.
 Vulgò ergo pontifices, augures, sacrificuli reguntur
 creentur: cuilibet ⁷ apicem Dialem, dummodo
 homo sit, imponamus: tradamus ancilia, penes
 tralia, deos deorumque curam, quibus nefas est
 non leges auspicatò ferantur, non magistratus
 creentur: nec centuriatis, nec curiatis comiti-

⁴ Privatim] Privatim & publicè opponuntur; at non privatim, in magistratibus. Fortasse legendum est privati.

⁵ Si pulli non pascentur] De auspicio, quod è pul-
 lis gallinaceis captare so-
 lebant Romani, vid. infra
 X. 40.

⁶ Si occinuerit avis] E
 cantu quoque avium omina
 sibi lata tristiave fingeant
 Romani. Vid. nostrum loco
 modò memorato, & Val.
 Max. l. I. c. 4. Aves, quæ

cantu auspicia dabant, o-
 nes dicebantur, quales co-
 vus, cornix, noctua.

⁷ Apicem Dialem] Ap-
 propriè dicebatur, in sur-
 mo flaminis pileo virga
 felici arbore, laneo filo
 ligata; quod quidem filo
 apiculum vocabatur. Inter
 dum tamen, ut hoc loco
 Apex sumitur pro ipso
 leo. Apex autem dictus
 ab eo quòd comprehendit
 vinculo antiqui apere da-
 bant.

Patres auctores fiant. Sextius & Licinius, tanquam Romulus ac Tati, in urbe Romana regnarent, quia pecunias alienas, quia agros donabant: tanta dulcedo est ex alienis fortunis prædandi. Nec in mentem venit, alterâ lege solitudines vastas in agris fieri, pellendo finibus dominos; alterâ fidem abrogari, cum qua omnis humana societas tollitur. Omnium rerum causâ vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quod facitis, deos velim fortunare.

XLII. Oratio Appii ad id modò valuit ut tempus rogationum jubendarum proferretur. Refecti decimùm iidem tribuni Sextius & Licinius, de decemviris sacrorum¹ ex parte de plebe creandis legem pertulere. creati quinque patrum, quinque plebis, graduque eo jam viam facta ad consulatum videbatur. Hac victoriâ contenta plebes cessit Patribus, ut in præsentia consulum mentione omisâ, tribuni militum crearentur. creati A. & M. Cornelii iterum, M. Geganius, P. Manlius, L. Veturius, P. Valerius sextum. Quam præter Velitrarum obsidionem, tardi magis rem exitûs, quam duellum, quietæ externæ res Romanis essent; facula repens belli Gallici allata perpulit civitatem, ut M. Furius dictator quintum diceretur. is T. Quintium Pennum magistrum equitum dixit. Bellatum cum Gallis eo anno circa Anienem flumen, ² auctor est Claudius: clytamque in ponte pugnam, quâ T. Manlius Gallum, cum quo provocatus manus coniecit, in conspectu duorum exercituum cæcis torque spoliavit, tum pugnatam. Pluribus auctoribus magis adducor ut credam, de-

U.C. 387.
a.C. 365.

Decemviri sacrorum ex plebe, & ex Patribus.

U.C. 388.
a.C. 364.
A. & M. Cornelii, &c.
Tr. Mil.

Camillus & Dictator.

Bellum Gallicum.

Ex parte] Dimidia. Claudius Quadrigarius, de quo vid. not. ad VIII. 19.

U.C. 388.
a.C. 364.

Rogatio-
nes tribu-
norum ac-
cepit.

cem haud minùs post annos ea acta: hoc an-
tem anno, in Albano agro cum Gallis dictato-
re M. Furio signa collata. Nec dubia, nec
difficilis Romanis (quanquam ingentem Gall
terrorem memoriâ pristinæ cladis attulerant)
victoria fuit. Multa millia barbarorum in acie
multa captis castris cæsa: palati alii Apuliam
maximè petentes, quum ³ fugâ se longinquâ
tum quòd passim eos ⁴ simul pavor terrorque
distulerant, ab hoste sese tutati sunt. Dictato-
ri, consensu Patrum plebisque, triumphus
decretus. Vixdum perfunctum eum bello,
atrocius domi seditio excepit: & per ingenti-
certamina dictator senatusque victus, ut roga-
tiones tribunitiæ acciperentur: & comitia con-
sulum adversâ nobilitate habita, quibus
Sextius de plebe primus consul factus. Et
is quidem finis certaminum fuit. quia patricii
& se auctores futuros negabant, prope secessio-
nem plebis res terribilesque alias minas civilium
certaminum venit: quum tamen per dictato-
rem conditionibus sedatæ discordiæ sunt; con-
cessumque ab nobilitate plebi de consule ple-
beio, à plebe nobilitati de prætore uno, qui
jus in urbe diceret, ex Patribus creando. Ita
ab diutina ira tandem in concordiam redacti
ordinibus, ⁶ quum dignam eam rem senatus
censeret esse, meritòque id, si quando un-

³ Fugâ se longinquâ... ab
hoste sese tutati sunt] Vacat
aut prius se, aut posterius
sese. Hoc potius deleri pla-
cet.

⁴ Simul pavor terrorque]
Pavor, qui insidebat menti.
Terror, qui à novis subin-
de occurrentibus hostibus
accidebat.

⁵ Se auctores futuros
Vid. not. 5. ad I. 17.

⁶ Quum dignam] Quum
dignam eam rem senatus
censeret esse, ob quam
di maximi fierent, diesque
unus ad triduum Latinarum
adjiceretur; meritòque id
sibi esse faciendum.

qua

quam aliàs, deùm immortalium causâ libenter facturos fore, ut 7 ludi maximi fierent, & dies unus ad 8 triduum adjiceretur; 9 recusantibus id munus ædilibus plebis, conclamatum à patriciis est juvenibus, se id honoris deùm immortalium causâ libenter acturos, ¹⁰ ut ædiles fierent. Quibus quum ab universis gratiæ actæ essent, factum senatusconsultum, ut duo viros ædiles ex Patribus dictator populum rogaret; Patres auctores omnibus ejus anni comitiis fierent.

U. c. 388.

a. C. 364.

7 *Ludi maximi*] Ludi quàm magnificentissimi. De his ludis accipienda videntur quæ legimus l. VII. c. 15. *Ludi votivi*, quos M. Furius dictator voverat, facti.

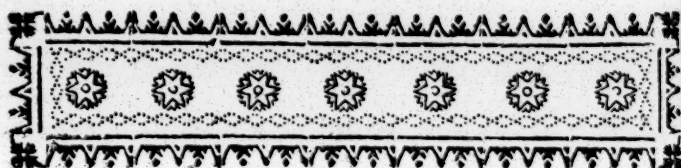
c. 17. l. V.

8 *Triduum*] Latinarum: quæ vox fortasse incuriâ librariorum excidit. Ceterum triduum de quo hîc agit Livius, non aliud esse quàm triduum Latinarum, ex Plutarcho probatur, qui in vita Cam. auctor est unum diem hoc tempore Latinis, quæ triduo antea conficiebantur, adjectum esse. De Latinis feriis vid. not. 1. ad

9 *Recusantibus*] Ferias Latinas ludi comitari solebant, quorum curatio penes ædiles plebis primò fuit. Ludos quoque à Camillo votos ab iisdem ædilibus fieri senatus jubebat. Quum igitur & ludis votivis, & adjecto illo in singulos annos ad Latinas die, novorum sibi successoribusque suis sumptuum necessitatem injungi intelligerent ædiles, recusarunt aggravatum munus.

10 *Ut ædiles*] Eâ lege, ut.

E P I T O M E

LIBRI SEPTIMI LIVIANI.

DUO novi magistratus adjecti sunt, prætura & ædilitas curulis. Pestilentia civitas laboravit, eamque insignem fecit mors Furii Camilli. cuius remedium & finis quum per novas religiones quæreretur, ludi scenici tunc primum facti sunt. Quum dies L. Manlio dicta esset à M. Pomponio tribuno plebis, propter delectum acerbè actum, & T. Manlium filium rus relegatum sine ullo crimine; adolescens ipse, cuius relegatio patri obijciebatur, venit in cubiculum tribuni, strictoque gladio coëgit eum in verba sua jurare, Non perseveraturum se in accusatione. Quum telluris hiatu tota ad ultimum patria territa foret, tunc omnia pretiosa missa sunt in patentem voraginem urbis Romanæ. in eam Curtius armatus sedens equo se præcipitavit, eaque expleta est. T. Manlius adolescens, qui patrem à tribunitia vexatione vindicaverat, contra Gallum provocantem aliquem ex militibus Romanis, in singulare certamen descendit, eique occiso torquem aureum detraxit: quem ipse postea tulit, & ex eo Torquatus est nuncupatus. Duæ tribus additæ, Pomptina & Publilia. Licinius Stolo lege ab ipso lata damnatus est, quod plus quingentis jugeribus agri possideret. M. Valerius tribunus militum Gallum, à quo provocatus erat, insidente galea

corvo, & unguibus rostroque hostem infestante, interemit, & ex eo Corvi nomen accepit; consulque proximo anno creatus est ob virtutem, quum vigesimum tertium ageret annum. Amicitia cum Carthaginensibus juncta. Campani, quum urgerentur à Samnitibus bello, auxilio adversus eos à senatu petito, quum id non impetrarent, urbem atque agros populo Romano dederunt. ob quam causam ea quæ populi Romani facta essent defendi bello adversus Samnites placuit. Quum ab A. Cornelio consule exercitus in iniquum locum deductus, in magno discrimine esset, P. Decii Muris tribuni militum operâ servatus est. qui occupato colle super id jugum, in quo Samnites confederant, occasionem consuli in æquiores locum evadendi dedit: ipse ab hostibus circumfessus erupit. Milites Romani, qui Capuæ in præsidio erant relictæ, quum de ea occupanda urbe conspirassent, &, detecto consilio, metu supplicii à populo Romano defecissent; per M. Valerium Corvum dictatorem, qui consilio suo eos à furore revocaverat, patriæ restituti sunt. Res præterea contra Hernicos, & Gallos, & Tiburtes, & Privernates, & Tarquinienses, & Samnites, & Volscos, prospere gestas continet.

LIBER VII.

I. **A** N N U S hic erit insignis ¹ novi hominis U.C. 389.
 consulatu, insignis novis duobus magi- a.C. 363.
 stratibus, præturâ, & curuli ædilitate. Hos si-

¹ Novi hominis] Novus homo dicebatur, cujus è majoribus nemo curulem magistratum gesserat, qui nul-

lam habebat proinde majorum imaginem. Novo homini opponebatur nobilis. Vid. not. 4. ad c. 34. l. 1.

U.C. 389.

a.C. 363.

L. Sextio, L. Æmilio Coss.

*Primus de plebe consul.**Prætor & ædiles curules primum creati.*

bi patricii quæſivere honores, pro conſeſſo plebi altero conſulatu. Plebes conſulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit: Patres præturam Sp. Furius M. filio Camillo, ædilitatem Cn. Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni, ſuarum gentium viris, ² gratiâ campeſtri ³ ceperunt. L. Sextio collega ex Patribus datus L. Æmilius Mamercinus. Principio anni, & de Gallis, quos primò palatos per Apuliam congregari jam fama erat, & de Hernicorum defectione, agitata mentio. Quum de induſtria omnia, ne quid per plebeium conſulem ageretur, proferrentur, ſilentium omnium rerum, ac juſtitio ſimile otium fuit: niſi quòd non patientibus tacitum tribunis, quòd pro conſule uno plebeio tres patricios magiſtratus, curulibus ſellis prætextatos tanquam conſules ſedentes, nobilitas ſibi ſumpſiſſet; prætorem quidem etiam jura reddentem, & ⁴ collegam conſulibus, atque iſdem auſpiciis creatum; verecundia inde impoſita eſt ſenatu, ex Patribus jubendi ædiles curules creari. primò ut alternis annis ex plebe ſe-

² *Gratiâ campeſtri*] Quia comitia centuriata, quibus conſules, prætores, cenſores creabantur, habebantur in campo Martio; inde *gratiâ campeſtris* ſumitur pro favore populari, quo honores ſibi quis aliſve à populo conſequebatur.

³ *Ceperunt*] Eſſecerunt ut Capitolinus & Scipio caperent. Quidam libri: *dede-runt*.

⁴ *Collegam conſulibus, atque iſdem auſpiciis creatum*] Ideo collega conſulibus dicebatur prætor, quia iſdem

auſpiciis creabatur. Iſdem autem auſpiciis creari, non eſt iſdem tantum comitiis, ſed etiam captatis, ut videtur, eodem modo ac ritu auſpiciis creari, ob eamque cauſam ejuſdem ordinis ac generis auſpicia habere. Porro auſpicia conſulum ac prætorum ejuſdem ordinis erant, ita tamen ut, ſi quando diverſa iis auſpicia conſtingerent, conſulum auſpicia magis rata eſſent: cujus rei inſigne teſtimonium eſt apud Val. Max. l. II. c. 8.

vent, convenerat: postea promiscuum fuit. In-
 de L. Genucio & Q. Servilio consulibus, &
 ab seditione & à bello quietis rebus, ne quan-
 do à metu ac periculis vacarent, pestilentia
 ingens orta. Censorem, ædilem curulem, tres
 tribunos plebis mortuos ferunt: pro portio-
 ne & ex multitudine alia multa funera fuisse.
 maximèque eam pestilentiam insignem mors
 5 quàm matura, tam acerba, M. Furii fecit.
 Fuit enim verè vir unicus in omni fortuna:
 princeps pace belloque, priusquam exsulatum
 iret: clarior in exilio, vel desiderio civitatis,
 quæ capta absentis imploravit opem, vel feli-
 citate, quâ restitutus in patriam, secum pa-
 triam ipsam restituit. Par deinde per quinque
 & viginti annos (tot enim postea vixit) titulo
 tantæ gloriæ fuit, dignusque habitus, quem se-
 cundum à Romulo conditorem urbis Romanæ
 ferrent.

II. Et hoc, & insequenti anno, C. Sulpicio
 Pætico, C. Licinio Stolone consulibus, pesti-
 lentia fuit. eo nihil dignum memoriâ actum;
 nisi quòd pacis deùm exposcendæ causâ 1 tertiò
 tum post conditam urbem lectisternium fuit:
 &, quum vis morbi nec humanis consiliis,
 nec ope divinâ levaretur, victis superstitione
 animis, 2 ludi quoque scenici, nova res bel-
 10

5 Quàm matura, tam
 acerba] Hæc duo sibi invi-
 cem adversantur. Nam acer-
 bum propriè dicitur de fru-
 ctibus nondum maturis,
 quorum ideo acerbus est sa-
 por. Hinc mors juvenum
 acerba, qui ante diem ra-
 piuntur. At eorum virorum,
 quos nunquam mori cupe-
 rent omnes, semper acerba
 mors est, etiamsi illi matu-

ritatem ævi naturæque atti-
 gerint.

1 Tertiò tum... lectister-
 nium fuit] Lectisternium in
 urbe Romana primum fuit
 anno u. c. 356. Vid. suprâ
 V. 13. Quo tempore autem
 secundò factum fuerit, Li-
 vius non docet.

2 Ludi... scenici] Ludi
 qui in scena agerentur, qua-
 les Comœdia, Tragedia,

V.C. 391.
A.C. 361.

licoso populo, (nam circi modò spectaculum fuerat) inter alia cœlestis iræ placamina instituti dicuntur. Ceterum parva quoque, ut ferme principia omnia, & ea ipsa peregrina res fuit. ³ Sine carmine ullo, ⁴ sine imitandorum carminum actu, ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant. imitari deinde eos juvenus, simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus, cœpere; nec absoni à voce motus erant. Accepta itaque res, sæpiusque usurpando excitata: ⁵ vernaculis artificibus, quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum: qui non, sicut antè, ⁶ Fescennino versu similem incompositum temerè ac rudem alternis jaciebant; sed impletas modis ⁷ saturas, descripto jam ad tibicinem cantu motuque congruen-

&c. *Scena* autem propriè est umbraculum ex ramis arborum curvatis, & inter se mutuò implicitis factum, à *scenâ umbra*. Quoniam autem in ejusmodi umbraculis Attica juvenus inconditos versus jacere cœperat, ideo, postquam ludus in artem vertit, *scena* quoque vocata est pars theatri velo tecta, in qua histriones fabulas agebant.

³ *Sine carmine ullo*] Quia nimirum versus linguâ Tuscâ pronunciati, à Romanis intellecti non fuissent.

⁴ *Sine imitandorum carminum actu*] Nullo gestu motuque corporis, qualis comitari carmina, iisque respondere debet.

⁵ *Vernaculis artificibus*] Domesticis, id est, Romanis ludionibus, sive actoribus.

⁶ *Fescennino versu*] Melius *versum*. Non jam temere jaciebant incompositum ac rudem versum, similemque Fescennino. Porro *Fescenninus* versus à Fescennia Etruriæ urbe dictus est, ex qua Romam est allatus. De eo vid. Hor. in Ep. 1. l. II.

⁷ *Saturas*] *Satura* propriè notat lancem onustam uvâ passâ, polentâ, & omnigenâ ciborum ac frugum varietate, quæ sacris Cereis inferebatur. Inde eâ voce designata est rerum miscra quædam & quasi far-rago; ac porro genus hec

ti, peragebant. ⁸ Livius post aliquot annos, U.C. 391.
 qui ⁹ ab saturis ausus est primus argumento fa- a.C. 361.
 bulam serere: (idem scilicet, id quod omnes
 tum erant, suorum carminum actor) dicitur,
 quum sæpius revocatus vocem obtudisset, ve-
 niâ petita puerum ad canendum ante tibici-
 nem quum statuisset, ¹⁰ canticum egisse ali-
 quanto magis vigenti motu, quia nihil vocis
 usus impediēbat. inde ¹¹ ad mæhū cantari
 histrionibus cœptum, ¹² diverbiaque tantum

poematis, quod multis & variis rebus refertum erat. Dramaticum fuit, ut clarè ex hoc loco patet. *Modi* autem hîc intelligendi sunt modulatio quædam ac descriptio cantûs motûsque corporum affectibus dramatis congruens. Dum igitur dicit Livius *impletas modis saturas*, eas vult justâ descripti ad tibicinem cantûs motûsque modulatione conditas, suam quamdam perfectionem attigisse.

⁸ *Livius*] Livius Andronicus, M. Livii Salinatoris libertus, fabulam docere cœpit C. Claudio Centhone, M. Sempronio Tuditano Coss. anno u. c. 512.

⁹ *Ab saturis*] Relictis saturis, *serere*, sive connectere fabulam ex variis actibus, qui tamen omnes ad unum & idem argumentum, sive unam quamdam actionem primariam referrentur. Adverte verbum *serere* hîc esse à *sero*, *serui*, *sertum*, quod planè diversum est à verbo *sero*, *sevi*, *satum*, idem significante quod *semino*.

Prius illud usurpavit quoque Livius infra XXV. 6. *Fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo feritur.*

¹⁰ *Canticum*] *Canticum* ab uno homine canebatur ad tibicinis modos. Quum autem tibicinem post actum quemque cecinisse appareat ex iis verbis, quibus Plautus in Pseudolo actum primum concludit, canticum subjici solitum esse cuique comœdiæ actui verisimile est. Porro *canticum agere* est gestulationem cantico convenientem peragere.

¹¹ *Ad manum cantari*] Institutum, ut histrionis gestulationi, quæ saltando fiebat, & loquaci manu, cantando responderetur: quum antea idem & caneret, & saltaret.

¹² *Diverbia*] *Diverbiū* dicitur, quando diversi verba faciunt: ac nihil aliud est, quàm actus & scenæ, ex quibus ipsum fabulæ corpus constat. Opponitur choro & cantico.

U.C. 391.
a.C. 361.

ipforum voci relicta. Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco res avocabatur, & ludus in artem paulatim verterat; juvenus histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus jactitare cœpit: ¹³ quæ inde exodia postea appellata, ¹⁴ consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt. Quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit juvenus, nec ab histrionibus pollui passa est. Eo institutum manet, ut actores Atellanarum, nec ¹⁵ tribu moveantur, & stipendia, tanquam expertes artis ludicræ, faciant. Inter aliarum parva principia rerum, ludorum quoque prima origo ponenda visa est: ut appareret, ¹⁶ quàm ab sano initio res in

Exodia:
Atellana.

¹³ *Quæ inde exodia*] *Exodium* vox Græca exitum significans. *Exodiaris*, inquit vetus Juvenalis scholiastes, *in fine ludorum intrabat, quod ridiculus foret: ut, quidquid lacrymarum ac tristitiæ cœgisset ex tragicis affectibus, hujus spectaculi risus detergeret.* *Exodium* igitur ex eo dictum est quod in exitu, sive fine ludorum ageretur. At vocola *inde*, hic interposita, significare videtur *exodii* appellationem ex eo deductam esse, quod juvenus fabulis egressa quodammodo, sive, ut ipse Livius scribit, fabellarum actu relicto, ad hos jocos rediisset: quæ quidem hujus appellationis origo parum probabilis est. Aliquot scripti ignorant *inde*. Itaque illud eradas licet.

¹⁴ *Consertaque fabellis*]

Constant ex fabellis Atellanis. Inde promiscuè usurpantur *exodium* & *Atellana*. Sæpe etiam ambo vocabula junguntur, ut apud Sueton. in Tib. c. 45. *Atellanico exodio*, & apud Juven. Sat. VI. v. 71. *Exodio... Atellanae Antonoës*. Porro *Atellana fabella* ab *Atella* Oseorum civitate, ubi primum actitata sunt, nomen traxerant. Jocis & salibus, modestis tamen primò & ingenuis, commendabantur. Oscâ linguâ agebantur, postquam etiam Osca gens esse desierat: unde dicebantur quoque *Osci ludi*. Osca autem gens in Campania fuit, in duos populos divisa, Auruncos nempe & Sidicinos.

¹⁵ *Tribu moveantur*] Vid. not. 4. ad c. 24. l. IV.

¹⁶ *Quàm ab sano initio*] Quàm modico & arcto

hanc vix opulentis regnis tolerabilem insaniam U. c. 391.
a. C. 361.
venerit.

III. Nec tamen ludorum primum initium, procurandis religionibus datum, aut religione animos, aut corpora morbis levavit. quin etiam, quum medios fortè ludos ¹ Circus Tiberi superfuso irrigatus impedisset; id verò, velut averſis jam diis, aspernantibusque placamina iræ, terrorem ingentem fecit. Itaque Cn. Genucio, L. Æmilio Mamercino secundum consulibus, quum piaculorum magis conquisitio animos quàm corpora morbi afficerent, repetitum ex seniorum memoria dicitur, ² pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam. Eâ religione adductus senatus, dictatorem clavi figendi causâ dici jussit. dictus L. Manlius Imperiosus, L. Pinarium magistrum equitum dixit. Lex vetusta est priscis literis verbisque scripta, ut ³ qui prætor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat. ⁴ Fixus

U. c. 392.

a. C. 360.

Cn. Ge-

nucio,

L. Æmi-

lio II.

Coss.

Manlius

dictator

clavum

pangit.

sumptu peragi cœpta res exceſſerit deinde in hanc, quàm nostro ævo videmus, sumptuum insaniam, quæ vix opulentis regnis, nedum privatis ædilium patrimonii, qui ludos suis impensis faciendos curant, tolerabilis foret.

¹ *Circus*] Itaque ludi etiam scenici primò in Circo acti sunt.

² *Pestilentiam quondam*] Hæc non eo sensu intelligenda videntur, ut clavus ante, pestilentie sedandæ causâ, à dictatore fixus fuisset dicatur; sed pestilentia quodam anno esset sedata, quum clavus anno-

rum index non ab ordinario magistratu, sed à dictatore fixus esset. Unde argumentabantur clavum ab dictatore fixum levando morbo salubrem fuisse. Vid. infra VIII. 18. aliud exemplum, aliamque causam dictatoris clavi figendi causâ creati.

³ *Qui prætor maximus sit*] Qui imperium summum in civitate habeat. *Prætor* propriè *is qui præsit*.

⁴ *Fixus fuit*] Figi solitus erat. Mss. ferè omnes habent *fixa*, ut referatur ad legem. Utrovis modo legas, parvi refert, quum & legem & clavum ibidem *fixa*

U.C. 392.
a.C. 360.

*Clavus
annorum
index.*

*Manlius
delectum
habere co-
natus, fru-
stra.*

fuit 5 dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, ea ex parte quâ Minervæ templum est. Eum clavum, quia raræ per ea tempora litteræ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt: eoque Minervæ templo 6 dicatam legem, quia numerus Minervæ inventum sit. Volsiniis quoque clavos indices numeri annorum, fixos in templo Nortia Etruscæ deæ, comparere, diligens talium monumentorum auctor 7 Cincius affirmat. M. Horatius consul, 8 ex lege templum Jovis optimi maximi dedicavit, anno post reges exactos: à consulibus postea ad dictatores, quia majus imperium erat, solenne clavi figendi translatum est. Intermissio deinde more, digna etiam per se visa est res, propter quam dictator crearetur. Qua de causa creatus L. Manlius, perinde ac reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione, gratiâ creatus esset, bellum Hernicum affectans, delectu acerbo juventutem agitavit; tandemque omnibus in eum

esse admodum verisimile videatur.

5 *Dextro lateri ædis*] Capitulinum templum tres ædes pares continebat communibus inclusas parietibus: mediam, Jovis; à lateribus, alteram Junonis, alteram Minervæ. Hinc lex, quæ hoc loco dicitur fixa fuisse dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, infra dicitur Minervæ templo dicata.

6 *Dicatam*] Assignatam, & quasi consecratam.

7 *Cincius*] L. Cincius Alimentus, æqualis Fabii Pictoris, bello Punico secundo captus ab Annibale, te-

ste Livio, XXI. 38. Videtur non diversus esse ab illo L. Cincio Alimento qui præturam gessisse memoratur à Livio, XXVI. 23. anno ejusdem belli nono. Græcâ linguâ scripsisse eum historiam à primordio urbis docet Dionys. l. I.

8 *Ex lege templum*] Videtur hic legendum esse *templo*. Sensus igitur erit: M. Horatius, ex lege quæ suprâ allata est, dedicavit, sive cum solennibus carimoniis fixit clavum templo Jovis optimi maximi, ea ex parte nimirum, ut suprâ legitur, quâ Minervæ templum est.

tribunis plebis coortis, seu vi, seu verecundiâ, victus, dictaturâ abiit.

U.C. 393.
a.C. 359.

IV. Neque eo minùs, principio insequentis anni, Q. Servilio Ahalâ, L. Genucio secundum consulibus, dies Manlio dicitur à M. Pomponio tribuno plebis. ¹ Acerbitas in delectu, non damno modò civium, sed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæsis, qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis, invisa erat: & ante omnia invisum ipsum ingenium atrox, cognomenque Imperioso grave liberæ civitati, ab ostentatione sævitæ adscitum; quam non magis in alienis, quàm in proximis, ac sanguine ipse suo exerceret. criminique ei tribunus inter cetera dabat, *Quod filium juvenem nullius probri compertum, extorem urbe, domo, penatibus, foro, luce, congressu aequalium prohibitum, in opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum dederit: ubi summo loco natus dictatorius juvenis quotidianâ miseriam disceret, verè imperioso patre se natum esse. At quam ob noxam? Quia infacundior sit, & linguâ inpromptus. Quod naturæ damnum utrum* ² *nutriendum patri, si quicquàm in eo humani esset, an castigandum, ac vexatione insigne faciendum fuisse? Ne mutas quidem bestias minùs alere ac fovere, si quid ex progenie sua parum prosperum sit. At, hercle, L. Manlium, malum malo augere filii; & tarditatem ingenii insuper premere; & si quid in eo exiguum naturalis vi-*

Q. Servilio II.
L. Genucio II.
Coff.

Manlio
dies dicta.

Acerbitas
ejus in
filium.

¹ *Acerbitas in delectu*] Manlii acerbitas in delectu, quam senserant cives non multis modò irrogatis sibi, quæ proinde damnum, sive jacturam rei familiaris im-

portarent, sed & laceratione corporum.

² *Nutriendum*] Mollibus remediis & paternâ indulgentiâ medicandum. Vid. IV. 52. suprâ.

U.C. 393. *goris sit, id extinguere vitâ agresti, & rustico*
 a.C. 359. *cultu, inter pecudes habendo.*

Filii ejus
pietas.

V. Omnium potiùs his criminationibus, quàm ipsius juvenis irritatus est animus: quin contrâ se quoque parenti causam invidiæ atque criminum esse ægre passus, ut omnes dii hominesque scirent, se parenti opem latam, quàm inimicis ejus, malle, capit consiliùm, rudis quidem atque agrestis animi, &, quanquam non civilis exempli, tamen pietate laudabile. Inscientibus cunctis cultro succinctus, manè in urbem, atque à porta domum confestim ad M. Pomponium tribunum pergit: janitori, *opus esse sibi domino ejus convento extemplo*, ait: *nunciaret T. Manlium Lucii filium esse*. Mox introductus (etenim percitum irâ in patrem spes erat aut criminis aliquid novi, aut consilii ad rem agendam deferre) salute acceptâ redditâque, *esse ait quæ cum eo agere arbitris remotis velit*. Procul inde omnibus abire jussis, cultrum stringit: & super lectum stans ferro intento, nisi in quæ ipse concepisset verba, juraret, *se patris ejus accusandi causâ concilium plebis nunquam habiturum*, se eum extemplo transfixurum minatur. Pavidus tribunus (quippe qui ferrum ante oculos micare, se solum, inermem, illum prævalidum juvenem, &, quod haud minùs timendum erat, stolidè ferocem viribus suis, cerneret) adjurat in quæ adactus est verba; & præ se deinde tulit, eâ vi subactum se incepto destitisse. Nec perinde ut maluisset plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli & superbo reo potestatem fieri, ita ægre habuit filium id præ parente ausum: eoque id lauda-

[Non civilis] Abhorrentis ab iis legibus, quibus civilis societas continetur.

bilius erat, quòd animum ejus tanta acerbitas U. C. 199.
 patria nihil à pietate avertisset. Itaque non a. C. 199.
 patri modò remissa causæ dictio est, sed ipsi
 etiam adolescenti ea res honori fuit: &, quum
 eo anno primùm placuisset 2 tribunos militum
 ad legiones suffragio fieri, (3 nam & antea, si-
 cut nunc 4 quos Ruffulos vocant, imperatores
 ipsi faciebant) 5 secundum in sex locis tenuit,
 nullis domi militiæque ad conciliandam gra-
 tiam meritis, ut qui rure, & procul cœtu ho-
 minum, juventam egisset.

VI. Eodem anno, seu motu terræ, seu quâ
 vi aliâ, forum medium ferme specu vasto col-
 lapsum in immensam altitudinem dicitur: ne-
 que eam voragine conjectu terræ, quum pro
 se quisque gereret, expleri potuisse prius, *Forage in foro.*
 quàm deûm monitu quæri cœptum, quo plu-
 rimùm populus Romanus posset. Id enim illi
 loco dicandum vates canebant, si rempubli-
 cam Romanam perpetuam esse vellent. Tum *In eam se-*
 M. Curtium, juvenem bello egregium, casti- *M. Cur-*
 gasse ferunt dubitantes, an ullum magis Ro- *tius im-*
 manum bonum, quàm arma virtusque, esset. *mittit.*

2 Tribunos militum ad le-
 giones] Ut legionibus præ-
 essent. Sex in unaquaque le-
 gione tribuni militum erant,
 quique principem in legione
 locum tenebant.

3 Nam & antea, sicut
 nunc] Magis placeret: nam
 antea, sicut & nunc...

4 Quos Ruffulos vocant]
 Ruffuli, sive Rufuli appel-
 labantur, inquit Festus, tri-
 bus militum à consule facti,
 non à populo: de quorum jure
 quòd Rutilius Rufus legem
 tulit, Rufuli, ac post Ru-

tuli, sive potiùs Rutili, ap-
 pellati sunt. Alii sunt comi-
 tiati, inquit Asc. in Divin.
 qui Romæ comitiis designan-
 tur.

5 Secundum in sex locis]
 Si legiones quatuor, ut mo-
 ris erat, hoc anno scriptæ
 sunt, quatuor & viginti
 tribunis militum opus erat.
 Sed per hæc tempora dicta-
 tores & consules, perquam
 paucis suffragio populi reli-
 ctis locis, reliqua sui bene-
 ficii faciebant, teste Livio,
 IX. 30.

U.C. 393. silentio facto, templa deorum immortalium,
 A.C. 389. quæ foro imminet, Capitoliumque intuen-
 tem, & manus nunc in cœlum, nunc in pa-
 tentes terræ hiatus ad deos Manes porrigen-
 tem, se devovisse. equo deinde quàm poterat
 maximè exornato infidentem, armatum se in
 specum immisisse, donaque ac fruges super
 eum à multitudine virorum ac mulierum con-
 gestas: lacumque Curtium, non ab antiquo il-
 lo T. Tatii milite Curtio Mettio, sed ab hoc
 appellatum. Cura non deesset, si qua ad verum
 via inquirentem ferret: nunc famâ rerum stan-
 dum est, ubi certam derogat vetustas fidem. &
 lacûs nomen ab hac recentiore insignitius fa-
 bula est. Post tanti prodigii procurationem,
 eodem anno de Hernicis consultus senatus,
 quum feciales ad res repetendas nequicquam
 misisset, primo quoque die ferendum ad popu-
 lum de bello indicendo Hernicis censuit: po-
 pulusque id bellum frequens iussit. L. Genucio
 consuli ea provincia sorte evenit. In expecta-
 tione civitas erat, quòd primus ille de plebe
 consul bellum suis auspiciis gesturus esset; per-
 inde ut eveniret res, ita communicatos hono-
 res pro bene aut secus consulto habitura. Fortè
 ita tulit casus ut Genucius ad hostes magno
 conatu profectus, in insidias præcipitaretur;
 legionibus necopinato pavore fufis, consul cir-
 cumventus ab insciis quem interfecissent oc-
 cideretur. Quod ubi est Romam nunciatum,
 nequaquam tantùm publicâ calamitate moesti
 Patres, quantùm feroces infelici consulis ple-
 beii ductu, fremunt omnibus locis, Irent,
 crearent consules ex plebe, transferrent auspicia
 quòd nefas esset. Potuisse Patres plebiscito pelli
 honoribus suis: num etiam in deos immortales
 inauspicatam legem valuisse? Vindicasse ipsos

Bellum
cum Her-
nicis.

suum numen, sua auspicia. quæ ut primum ^{U.C. 393.}
^{a. C. 359.} contacta sint ab eo, à quo nec jus nec fas fuerit,
 deletum cum duce exercitum documento fuisse, ne
 deinde, turbato² gentium jure, comitia haberen-
 tur. His vocibus curia & forum personat. Ap-
 pium Claudium, quia disluaferat legem, ma-
 jore nunc auctoritate eventum reprehensi ab se
 consilii incusantem, dictatorem consensu pa-
 triciorum Servilius consul dicit, delectusque
 & justitium indictum.

*Appius
 Claudius
 dictator.*

VII. Priusquam dictator legionesque novæ
 in Hernicos venirent, ductu C. Sulpicii legati
 res per occasionem gesta egregiè est. In Her-
 nicos morte consulis contemptim ad castra Ro-
 mana cum haud dubia expugnandi spe succe-
 dentes, hortante legato, & plenis iræ atque
 indignitatis militum animis, eruptio est facta.
 Multum ab spe adeundi valli res Hernicis ab-
 fuit: adeo turbatis inde ordinibus abscessere.
 Dictatoris deinde adventu novus veteri exer-
 citus jungitur, & copiæ duplicantur. & pro
 concione dictator laudibus legati militumque,
 quorum virtute castra defensa erant, simul au-
 dientibus laudes meritas tollit animos, simul
 ceteros ad æmulandas virtutes acuit. Neque se-
 gniùs¹ ad hostes bellum apparatus, qui & par-
 ti antè decoris memores, neque ignari aucta-
 rum virium hostis, suas quoque vires augment.
 Omne Hernicum nomen, omnis militaris ætas
 excitur. quadringenariæ octo cohortes, lecta
 robora virorum, scribuntur. Hunc eximium

¹ *Contacta*] Polluta. Su-
 præ IV. 16. bona contacta
 pretiis regni mercandi. Et
 XXIX. 18. milites contactos
 sacrilegio.

² *Gentium jure*] Jure ac

discrimine generis & fami-
 liarum. Vid. not. 2. ad IV.
 1.

¹ *Ad hostes*] Apud ho-
 stes. Ad rectè dicitur pro-

apud: at non contrà.

U.C. 393. florem juventutis, eo etiam quòd, ut duplex
 a.C. 399. acciperent stipendium, decreverant, spei animorumque implevere. Immunes quoque operum militarium erant; ut in unum pugnae laborem reservati, ² plus sibi quàm pro virili parte annitendum scirent. Extra ordinem etiam in acie locati, quo conspectior virtus esset. Duùm millium planicies castra Romana ab Her-nicis dirimebat: ibi pari ferme utrimque spatio in medio pugnatum est. Primò stetit ambigua spe pugna, nequicquam sæpe conatis equitibus Romanis impetu turbare hostium aciem. Postquam equestris pugna ³ effectu quàm conatibus vanior erat, consulto priùs dictatore equites, permissu deinde ejus, relictis equis, clamore ingenti provolant ante signa, & novam integrant pugnam. neque sustineri poterant, ni extraordinariæ cohortes pari corporum animorumque robore se objecissent.

Atrox
 pugna.

VIII. Tunc inter primores duorum populorum res geritur. quidquid hinc aut illinc communis Mars belli aufert, multiplex quàm pro numero damnum est: vulgus aliud armatorum, velut delegatà primoribus pugna, eventum suum in virtute aliena ponit. multi utrimque cadunt, plures vulnera accipiunt. Tandem equites alius alium increpantes, *quid deinde restaret, quærendo, si neque ex equis pepulissent hostem, neque pedites quicquam momenti facerent? quam tertiam expectarent pugnam? quid ante signa feroces profiluissent, & alieno pugnarent loca?* his inter se vocibus concitati, cla-

² Plus sibi quàm pro virili parte annitendum] Plus sibi annitendum quàm quantum in singula virorum capita satis esset; unum quemlibet ex sese instar duorum pluriumve esse debere.

³ Effectu quàm conatibus vanior] Conatu haud levis, effectu propemodum irrita.

LIBER VII. 89

more renovato, inferunt pedem. & primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremò jam haud dubiè avertunt. ¹ Neque tam vires pares quæ superaverit res, facile dictu est, nisi quòd perpetua fortuna utriusque populi & extollere animos, & minuere potuit. Usque ad castra fugientes Hernicos Romanus sequitur: castrorum oppugnatione, quia serum erat diei, abstinuere. ² Diu non perlitatum tenuerat dictatorem, ne ante meridiem signum dare posset: eo in noctem tractum erat certamen. Posterâ die deserta fugâ castra Hernicorum, & faucii relictî quidam inventi: agmenque fugientium ³ ab signis, quum præter mœnia eorum infrequentia signa conspecta essent, fusum, ac per agros trepidâ fugâ palatum est. Nec Romanis incruenta victoria fuit: quarta pars militum amissa, &, ubi haud minus jacturæ fuit, aliquot equites Romani cecidere.

IX. Insequenti anno quum C. Sulpicius & C. Licinius Calvus consules in Hernicos exercitum duxissent, neque inventis in agro hostibus, Ferentinum urbem eorum vi cepissent, revertentibus inde eis Tiburtes portas clausere. Ea ultima fuit causa, quum multæ antea querimonix ultro citroque jactatæ essent, cur per feciales rebus repetitis bellum Tiburti populo indiceretur. Dictatorem T. Quintium Pennum eo anno fuisse satis constat, & magi-

U.C. 393.
a.C. 319.

Incuntur
Hernici.

U.C. 394.

a.C. 318.

C. Sul-

picio II.

C. Lici-

nio II.

Coll.

Bellum

cum Ti-

buribus.

T. Quin-

tius Pen-

nus dicta-

tor.

1 Neque tam vires pares]
laceret magis tam pares vi-

2 Diu non perlitatum te-
nerat dictatorem] Sic supra
49. Tentatum ab L. Sex-

3. Ab signis] Legendum

videtur, ab Signinis. Ag-
men fugientium Hernicorum
fusum est ab Signinis, quum
præter mœnia eorum, id
est, Signinorum infrequentia
Hernicorum signa conspecta
essent. Signia erat colonia
Romana, non longè ab
Hernicorum terris.

U. C. 394.
a. C. 318.

*Fellum
Gallicum.*

strum equitum Servium Cornelium Maluginensem. Macer Licinius, comitiorum habendorum causâ, & ab Licinio consule dictum scribit, quia, collegâ¹ comitia bello præferre festinante ut continuaret consulatum, obviâ eundum pravæ cupiditatî fuerit. Quæsita ea propriæ familiæ laus, leviolem auctorem Licinium facit. quum mentionem ejus rei in vetustioribus annalibus nullam inveniam, magis ut belli Gallici causâ dictatorem creatum arbitrer, inclinât animus. eo certè anno Galli ad tertium lapidem² Salaria viâ trans pontem Anienis castra habuere. Dictator, quum³ multis Gallici causâ justitium edixisset, omnes juniores sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe profectus, in citeriore ripa Anienis castra posuit. Pons in medio erat, neutris eum rumpentibus, ne timoris indicium esset. Prælia de occupando ponte crebra erant; nec qui potirentur, incertis viribus satis discerni

¹ *Comitia bello præferre*] Comititia habere antequam ad bellum iretur.

² *Salaria viâ*] Salaria via appellata est, auctore Festo, quia Sabini per eam sal à mari deferebant. Incipiebat à porta Collina.

³ *Tumultus Gallici*] Quid sit propriè tumultus, docet Cic. VIII. Phil. numeris 2. & 3. his verbis. *Potest bellum esse sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus.* (Tumultus nempe videtur Ciceroni dictus esse,

quasi timor multus: licet hodie docti deducant potius à *tumeo*.) Itaque majorem nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus; tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. Gravius autem tumultum esse, quàm bellum, hinc intelligi licet, quod bello rationes valent, tumultu non valent. Sed tamen tumultus, præter hanc strictiorem & maximè propriam significationem, etiam laxiore sensu quamlibet perturbationem ac trepidationem denotat. Vid. c. 26 l. II.

poterat. Tum eximiâ corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit: &, quantum maximâ voce potuit, *Quem nunc*, inquit, *Roma fortissimum virum habet*, procedat agedum ad pugnam, ut noster duorum eventus ostendat, utra gens bello sit melior.

U. c. 394.
a. C. 318.

X. Diu inter primores juvenum Romanorum silentium fuit, quum & abnuere certamen viderentur, & præcipuam sortem periculi petere nollent. Tum T. Manlius, L. filius, qui patrem à vexatione tribunitia vindicaverat, ex statione ad dictatorem pergit: *Injussu tuo*, inquit, *imperator*, extra ordinem nunquam pugnaverim; non, si certam victoriam videam. Si tu permittis, volo ego illi belluæ ostendere, quando adeo ferox præsulat hostium signis, me ex ea familia ortum, quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeia dejecit. Tum dictator, *Maeste virtute*, inquit, *ac pietate in patrem patriamque*, T. Manli, esto. Perge, & nomen Romanum invictum, juvantibus diis, præsta. Armant inde juvenem æquales. ¹ pedestre scutum capit: ² Hispano ingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Armatum adornatumque adversus Gallum stolidè lætum, & (quoniam id quoque memoriâ signum antiquis visum est) linguam etiam abrisu exferentem, producunt. Recipiunt inde ad stationem, & duo in medio armati, ³ spe-

Singulare
certamen
T. Man-
lii cum
Gallo.

¹ Pedestre scutum capit]
pro parma nimirum, quam
equites gerebant. De parma
id. not. 2. ad IV. 38.

² Hispano . . gladio] Gla-
dio pedestri, qui quidem
divii ævo vocitabatur & erat
Hispanus, sive Hispanicus,
tempore quem Romani ab
Hispanis Annibalico bello

mutuati fuerant. Porro Gla-
dius Hispanicus brevitate
habilis erat, pariterque, in-
quit Polyb. l. VI. & ad
punctum cadendum excellens,
& ad casum ex utraque parte
feriendum vehemens. Consta-
bat enim laminâ validâ &
firmâ.

³ Spectaculi . . more] Al-

U. C. 394.
A. C. 358.

ctaculi magis more, quàm lege belli destituuntur, nequaquam visu ac specie æstimantibus pares. Corpus alteri magnitudine eximium, versicolori veste, pictisque & auro cælati resurgens armis: media in altero militaris statura, modicaque in armis habilibus magis quàm decoris species. non cantus, non exultatio, armorumque agitatio vana: sed pectus animorum iræque tacitæ plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat. Ubi constitere inter duas acies, tot circà mortalium animis spe metuque pendentibus; Gallus velut moles supernè imminens, ⁴ projecto læva scuto, in advenientis arma hostis vanum ⁵ cæsim cum ingenti sonitu ensen dejecit. Romanus, mucrone surrecto, ⁶ quum scutum scuto imum perculisset, totoque corpore ⁷ interior periculo vulneris factus, insinuasset se inter corpus armaque, uno alteroque subinde ictu ventrem atque inguina hausit, & in spatium ingens ruentem porrexit hostem. jacentis inde corpus, ab omni alia vexatione intactum, uno torque spoliavit; quem respersum cruore, collo circumdedit suo. Defixerat pavor cum admiratione Gallos. Romani alacres ab statione obviàm militi suo progressi, gratulantes lau-

Iudit Livius ad gladiatorum pugnas.

⁴ *Projecto*] Ante se pro-lato.

⁵ *Cæsim*] Gallis gladii prælongi erant, ac sine mucronibus: teste Livio, l. XXII. c. 46. Itaque cæsim tantum ferire poterant hostem.

⁶ *Quum scutum scuto imum perculisset*] Ut de gradu ho-

stem dejiceret, &, occasione datâ ex incerto & vacillanti ejus motu, sese posset inter corpus ejus armaque insinuare.

⁷ *Interior periculo vulneris*] Intra ictum gladii, i. e. propior hosti, quàm ut gladio ejus, qui prælongus erat, ac cæsim tantum feriebat, posset vulnerari.

LIBER VII. 93

antesque ad dictatorem perducunt. ⁸ Inter U.C. 394.
carminum prope modum incondita quædam mi- a.C. 398.
litariter joculantes, *Torquati* cognomen audi-
tum; celebratum deinde, posteris etiam fami-
læque honori fuit. Dictator coronam auream
addidit donum, mirisque pro concione eam
pugnam laudibus tulit.

XI. Et, Hercle, tanti ea ad universi belli *Galli*
eventum momenti dimicatio fuit, ut Gallorum *in Cam-*
exercitus proximâ nocte, relictis trepidè ca- *paniam*
stris, in Tiburtem agrum, atque inde, socie- *transseunt,*
tate belli factâ, commeatuque benignè ab Ti-
burtibus adjutus, mox in Campaniam transie-
rit. Ea fuit causa cur proximo anno C. Pœte- U.C. 395.
lius Balbus consul, quum collegæ ejus M. Fa- a.C. 397.
bio Ambusto Hernici provincia evenisset, ad- C. Pœ-
versus Tiburtes jussu populi exercitum duce- telio, M.
ret. ad quorum auxilium quum Galli ex Cam- Fabio
pania redissent, foedæ populationes in Lavica- Coss.
to, Tusculanoque, & Albano agro, haud du-
rè Tiburtibus ducibus, sunt factæ. Et quum
adversus Tiburtem hostem duce consule con-
sulta respublica esset, Gallicus tumultus di-
ctatorem creari coëgit. creatus Q. Servilius *Q. Servi-*
Ahala, T. Quintium magistrum equitum di- *lius dicta-*
xit: & ex auctoritate Patrum, si prospere id *tor.*
bellum evenisset, ¹ ludos magnos vovit. Di-
ctator, ad continendos proprio bello Tiburtes
consulari exercitu jussu manere, omnes junio-
res, nullo detrectante militiam, sacramento
legit. Pugnatum haud procul porta Collina *Pugna*
est, totius viribus urbis, in conspectu paren- *atrox cum*
um conjugumque ac liberorum: quæ magna, *Gallis.*
etiam absentibus, hortamenta animi, tum sub-

⁸ Inter carminum] Inter num modum.
¹ Ludos magnos] Vid.
not. 2. ad c. 27. l. IV.

U. C. 395.
A. C. 357.

jecta oculis, simul verecundiâ misericordiâque militem accendebant. Magnâ utrimque editâ cæde, avertitur tandem acies Gallorum. fugâ Tibur, ² sicut arcem belli Gallici, petunt: palati à consule Pœtelio haud procul Tibure excepti, egressis ad opem ferendam Tiburtibus, simul cum his intra portas compelluntur. Egre giè quum ab dictatore, tum ab consule res gesta est. Et consul alter Fabius præliis primùm parvis, postremò unâ insigni pugnâ, quum hostes totis adorti copiis essent, Hernicos devicit. Dictator consulibus in senatu & apud populum magnificè collaudatis, & suarum quoque rerum illis remisso honore, dictaturâ se abdicavit. Pœtelius de Gallis Tiburtibusque geminum triumphum egit. Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret. Irridere Pœtelii triumphum Tiburtes: *Ubi enim eum secum acie conflixisse? Spectatores paucos fugæ trepidationisque Gallorum, extra portas egressos, postquam insequi quoque fieri impetum viderint, & sine discrimine obvios cædi, recepisse se intra urbem. Eam rem triumpho dignam visam Romanis? Ne nimis mirum magnumque censerent, tumultum excierint in hostium portis, majorem ipsos trepidationem ante mœnia sua visuros.*

U. C. 396.

A. C. 356.

M. Popillio,
Cn. Manlio Coll.

XII. Itaque insequenti anno, M. Popillio Lænate, Cn. Manlio consulibus, primo silentio noctis ab Tibure agmine infesto profecti ad urbem Romam venerunt. terrorem repentè ex somno excitatis subita res & nocturnus pavore præbuit: ad hoc multorum inscitia, qui, aut unde hostes advenissent. Conclamatum tamen celeriter ad arma est, & portæ stationibus, mu-

² Sicut arcem belli Gallici, petunt] Melius, sicut arcem belli, Galli petunt.

que præfidiis firmati. & , ubi prima lux me- U.c. 396.
a.C. 356.
 crem multitudinem ante mœnia , neque
 ium quàm Tiburtem hostem ostendit , dua- Tiburtes
ad Roma
mœnia vi-
eti.
 us portis egressi consules , utrimque aciem
 ubeuntium jam muros aggrediuntur. Appa-
 nitque occasione magis , quàm virtute fretos
 venisse : adeo vix primum impetum Romano-
 rum sustinuere. Quin etiam bono fuisse Roma-
 nis adventum eorum constabat , orientemque
 am seditionem inter Patres & plebem , metu
 am propinqui belli compressam. Alius adven-
 tus hostium fuit proximo bello , agris quàm
 urbi terribilior. Populabundi Tarquinienses , Tarqui-
niese bel-
lum.
 nes Romanos , maximè qua ex parte Etruriam
 adjacent , peragrare : rebusque nequicquam
 petitis , novi consules , C. Fabius & C. Plau- U.c. 397.
a.C. 355.
C. Fabio.
C. Plau-
tio Coss.
 us , jussu populi bellum indixere ; Fabioque
 a provincia , Plautio Hernici evenere. Gallici
 quoque belli fama increbrescebat. Sed inter
 multos terrores solatio fuit pax Latinis peten-
 bus data , & magna vis militum ab iis , ex
 pedere vetusto , quod multis intermiserant an-
 nis , accepta. quo præsidio quum fulta res Ro-
 mana esset , levius fuit , quòd Gallos mox Præ-
 este venisse , atque inde circa Pedum conse-
 disse , auditum est. Dictatorem dici C. Sulpi- Sulpicius
dictator.
 um placuit. consul ad id accitus C. Plautius
 ixit. magister equitum dictatori additus M.
 alerius. Hi robora militum , ex duobus con-
 sularibus exercitibus electa , adversùs Gallos
 auxerunt. Lentius id aliquanto bellum , quàm
 parti utrique placebat , fuit. Quum primò Gal- Bellum
Gallicum.
 tantùm avidi certaminis fuissent , deinde Ro-
 manus miles ruendo in arma ac dimicationem ,
 quantùm Gallicam ferociam vinceret ; di- Dictato-
ris cuncta-
tio.
 tatori neutiquam placebat , quando nulla co-
 eret res , fortunæ se committere adversùs ho-

U. c. 397.
a. C. 355.

Ingrata
militibus.

Item, quem tempus deteriorem indies & locus alienus faceret, sine præparato commeatu, sine firmo munimento morantem, ad hoc iis animis corporibusque, quorum omnis in impetu vis esset, parvâ eadem languesceret morâ. His consiliis dictator bellum trahebat, gravemque edixerat pœnam, si quis injussu in hostem pugnasset. Milites ægre id patientes, primò in stationibus vigiliisque inter se dictatorem sermonibus carpere, interdum Patres communiter increpare, quod non jussissent per consulem geri bellum. *Electum esse eximium imperatorem unicum ducem, qui nihil agenti sibi de cælo de volaturam in sinum victoriam censeat.* Eadem deinde hæc interdum propalam, ac ferociora huiusmodi jactare; *se injussu imperatoris aut dimicaturum aut agmine Romam ituros.* Immiscerique militibus centuriones: nec ¹ in circulis modò fremere, sed jam ² in principiis ac ³ prætorio in unum sermones confundi; atque in concionum magnitudinem crescere turba, & vociferari eorum omnibus locis, ut extemplo ad dictatorem irentur, verba pro exercitu faceret Sex. Tullius, ut virtute ejus dignum esset.

XIII. ¹ Septimum primum pilum jam Tullius ducebat, neque erat in exercitu, qui quidem

¹ *In circulis*] In cœtibus militum passim inter se colloquentium.

² *In principiis*] *Principia* locus erant in castris, ubi prætorium, & præcipuorum ducum, puta legatorum, tribunorum tentoria, & signa militaria fixa erant. Ibi consilium militare habebatur, atque etiam interdum ferè potissimi ducum impe-

ria exspectabant.

³ *Prætorio*] *Prætorium* tabernaculum imperatoris qui olim prætor dicebatur. Hic non ipsum tabernaculum intelligendum videtur, sed propinqua ei loca.

¹ *Septimum primum pilum*] Tunc jam septimum primipili centurio erat. D. primipili centurione videtur. not. §. ad c. 27. l. II.

pedestris

pedestria stipendia fecisset, vir factis nobilior. U.C. 397.
 præcedens militum agmen, ad tribunal per- a.C. 355.
 it, mirantique Sulpicio, non turbam magis,
 uam turbæ principem Tullium, imperiis obe-
 dientissimum militem: ² Scilicet, dictator, in-
 quit, condemnatum se universus exercitus à te
 ignavia ratus, & prope ignominie causâ ³ desti-
 tutum sine armis, oravit me, ut suam causam
 apud te agerem. Equidem, sicubi loco cessum, si
 erga data hosti, si signa fædè amissa objici nobis
 possent, tamen hoc à te impetrari æquum cense-
 rem, ut nos virtute culpam nostram corrigere,
 & abolere flagitii memoriam novâ gloriâ pate-
 ris. Etiam ad Alliam fusæ legiones, eandem
 quam per pavorem amiserant patriam, profectæ
 ostrea ab Veis, virtute recuperavere. Nobis,
 eum benignitate, felicitate tuâ populique Roma-
 ni, & res & gloria est integra! Quanquam ⁴ de
 gloria vix dicere ausim, si nos & hostes haud se-
 us quàm feminas abditos intra vallam omnibus
 circummeliis eludunt; & tu imperator noster, quod
 gravius patimur, exercitum tuum, sine animis,
 sine armis, sine manibus, judicas esse, & prius-
 quam expertus nos esses, de nobis ita desperasti,
 te mandorum ac debiliū ducem judicares esse.
 Quid enim aliud esse causæ credamus, cur vete-
 ranus dux, fortissimus bello, compressis, quod

Sex. Tul-
 lii ad di-
 ctatorem
 oratio mi-
 litum no-
 mine.

² Scilicet] Reddit ratio-
 nem sui facti Tullius, &
 hæc est vis vocis scilicet.
 quod me cum hoc militum
 agmine ad tribunal tuum
 misisse vides, ejus rei hæc
 scilicet causa est, quod exer-
 citus &c.
³ Destitutum sine armis]
 alludit ad militare poenæ
 genus, quo. ii. qui loco

cesserant, ignominie causâ
 discincti atque etiam ali-
 quando tunicati, destric-
 tis gladiis, stare aliquam-
 diū jubebantur. Vid. infra
 XXVII. 13. & Suet. in Aug.
 c. 24.

⁴ De gloria vix dicere au-
 sim] Gloriam quidem nobis
 integram esse vix dicere au-
 sim.

U.C. 397. aiunt, manibus sed eas? Utcunque enim se habeat
 a. C. 355. res, te de nostra virtute dubitasse videri, quàm
 nos de tua, ⁵ verius est. Sin autem non tuum
 istuc, sed publicum est consilium, & consensus
 aliquis Patrum, non Gallicum bellum, nos ab
 urbe, à penatibus nostris ablegatos tenet; quæ-
 so ut ea quæ dicam, non à militibus imperatori
 dicta censeas, sed à plebe Patribus, quæ, sicut
 vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram
 dicat. Quis tandem succenseat milites nos esse,
 non servos vestros? ad bellum, non in exilium,
 missos: si quis det signum, in aciem educat, ut
 viris ac Romanis dignum sit, pugnatu-
 ros; si nihil
 armis opus sit, otium Romæ potiùs quàm in ca-
 stris acturos. hæc dicta sint Patribus. Te, impe-
 rator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi co-
 piam facias. tum vincere cupimus, tum duce te
 vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum
 triumphantes urbem inire, tuum sequentes cur-
 rum Jovis optimi maximi templum gratanter
 evantesque adire. Orationem Tullii exceperunt
 preces multitudinis: & undique, ut signum
 daret, ut capere arma juberet, clamabant.

XIV. Dictator, quanquam rem bonam exem-
 plo haud probabili actam cernebat, tamen fa-
 cturum, quod milites vellent, se recepit: Tul-
 liumque secretò, quænam hæc res sit, aut quo
 acta more, percunctatur. Tullius magnopere
 à dictatore petere, ne se oblitum disciplinæ
 militaris, ne sui, neve imperatoriæ majestatis,
 crederet: Multitudini concitata, quæ ferme
¹ auctoribus similis esset, non subtraxisse se du-
 cem: ² ne quis alius, quales mota creare mul-

⁵ Verius] Æquius, de- consilio regitur.
 corum magis.

¹ Auctoribus] Ducibus, ² Ne quis alius, quales
 iis quorum auctoritate, & mota creare multitudo sole-
 ret] Ne quis alius talis du-

ritudo soleret, existeret. nam se quidem nihil non U.C. 397.
arbitrio imperatoris acturum. ³ *Illi quoque ta-* a.C. 355.
men videndum magnopere esse, ut exercitum in
potestate haberet. Differri non posse adeo concita-
tos animos. ipsos sibi locum ac tempus pugnandi
sumpturos, si ab imperatore non detur. Dum hæc
loquuntur, jumenta fortè pascencia extra val-
lum Gallo abigenti duo milites Romani ad-
emerunt. In eos saxa conjecta à Gallis: deinde
ab Romana statione clamor ortus, ac procur-
sum utrimque est. ⁴ *Jamque haud procul justo*
prælio res erant, ni celeriter direptum cer-
tamen per centuriones esset. Affirmata certè eo
casu Tullii apud dictatorem fides est: nec re-
cipiente jam dilationem re, in posterum diem
edicitur, acie pugnatos. Dictator tamen, ut
qui magis animis quàm viribus fretus ad certa-
men descenderet, omnia circumspicere atque
agitare cœpit, ut arte aliquâ terrorem hosti-
us incuteret. Solerti animo rem novam ex-
ogitat, quâ deinde ⁵ *multi nostri atque exter-*
ni imperatores, nostrâ quoque quidam ætate
si sunt. Mulis ⁶ *strata detrahi jubet: binisque*
antum ⁷ *centunculis relictis, agasones, par-*
tim captivis, partim ægrorum armis ornatos
componit. His ferè mille effectis, centum admis-
et equites: & nocte super castra in montes
vadere, ac sylvis se occultare jubet, ⁸ *neque*
toriretur, quales sunt ii *sto prælio res erant*] Malle-
nos mota creare multitu- *mus erat.*
solet.
³ *Illi quoque tamen*] Ta-
men in eo rem esse ut dicta-
tem quoque ipsum opor-
et magnopere cavere, ne
exercitum regere & in of-
icio continere non possit.
⁴ *Jamque haud procul ju-* ⁵ *Multi nostri.... impe-*
ratore] Ut Marius adversus
Teutonas pugnaturus.
⁶ *Strata*] Clitellas.
⁷ *Centunculis*] Pannis,
qui ex utraque parte pen-
derent.
⁸ *Neque inde antè move-*
E ij

U.C. 397. inde antè movere, quàm ab se acciperent si-
gnum. Ipse, ubi illuxit, in radicibus montium

a.C. 355. extendere aciem coepit⁹ sedulò, ut adversùs
montes confisteret hostis. Instructo vani terro-
ris apparatu, qui quidem terror plus penè ve-
ris viribus profuit, primò credere duces Gal-
lorum non descensuros in æquum Romanos;
deinde ubi degressos repentè viderunt, & ipsi
avidis certaminis in prælium ruunt: priùsque
pugna coepit, quàm signum ab ducibus daretur.

*Prælium,
quo vin-
cuntur
Galli.*

XV. Acriùs invasere Galli dextrum cornu:
neque sustineri potuissent, ni fortè eo loco
dictator fuisset, Sex. Tullium nomine incre-
pans, rogitanisque, *Siccine pugnatu-
ros milites spondisset? Ubi illi clamores sint arma poscen-
tium? ubi minæ injussu imperatoris prælium ini-
tu-ros? En ipsum imperatorem clarâ voce vocare
ad prælium, & ire armatum ante prima signa.
Ecquis sequeretur eorum, qui modò ducturi fue-
runt; in castris feroces, in acie pavidì?* Vera
audiebant, itaque tantos pudor stimulos admo-
vit, ut ruerent in hostium tela, alienatis à
memoria periculi animis. Hic primò imperus
prope vecors turbavit hostes: eques deinde
emissus turbatos avertit. Ipse dictator, ¹ post-
quam labantem unâ parte vidit aciem, ² signa
in lævum cornu confert, quò turbam hostium
congregari cernebat; & iis qui in monte erant,

re] Supple se. Simile exem-
plum vid. infra X. 4.

⁹ Sedulò] Datâ operâ. Sic
l. XXII. c. 25. & in ducen-
do bello sedulò tempus tere-
re. Vid. & XXIII. 23. &
XXXIII. 11.

¹ Postquam labantem unâ
parte vidit aciem] Intellige
aciem hostium, quæ labare
incipit ab una parte, id est,

à sinistro cornu suo, quò
invaserant dextrum cornu
Romanorum.

² Signa in lævum cornu
confert] Venit cum iis signis
copiisque quas circa se ha-
bebat ad lævum cornu su-
exercitus, adversùs quos
congregari & conglobat
videbat hostes.

signum, quod convenerat, dedit. Ubi inde quoque novus clamor ortus, & tendere obli-

U. c. 397.
a. C. 355.

quo monte ad castra Gallorum visi sunt; tum metu, ne excluderentur, omiſſa pugna eſt, curſuque effuſo ad caſtra ferebantur. ubi quum occuſſiſſet eis M. Valerius, magiſter equitum, qui ³ proſtigato dextro cornu obequitabat hoſtium munimentis, ad montes ſylvaſque vertunt fugam: plurimique ibi à fallaci equitum ſpecie, ⁴ agaſonibuſque excepti ſunt; & eorum quos pavor pertulerat in ſylvas, atrox cædes poſt ſedatum prælium fuit. Nec alius poſt M. Furium, quàm C. Sulpicius, juſtiorẽ de Gallis egit triumphum. auri quoque ex Gallicis ſpoliis ſatis magnum pondus ſaxo quadrato ſeptum in Capitolio ſacravit. Eodem anno & à conſulibus vario eventu bellatum. nam Hernici à C. Plautio devicti ſubactique ſunt. Fabius collega ejus incautè atque inconſultè adverſùs Tarquinienſes pugnavit. nec in acie tantum ibi cladiſ acceptum, quàm quòd trecentos ſeptem milites Romanos captos Tarquinienſes immolarunt: quâ ſcœditate ſupplicii aliquanto ignominia populi Romani inſignitior fuit. Acceſſit ad eam cladem & vaſtatio Romani agri, quam Privernates, Veliterni deinde, incurſione repentinâ fecerunt. Eodem anno ⁵ duæ tribus, ⁶ Pomptina & ⁷ Publilia, ad-

Sulpicius
trium-
phat.

Contra
Tarqui-
nienſes res
malè ge-
ſta.

³ Proſtigato dextro cornu] Qui leger attentius hujus pugnae deſcriptionem, facile agnoſcet hîc pro dextro cornu reponendum eſſe ſiniſtro.

⁴ Agaſonibuſque] Reſecanda videtur particula que. Nempe fallax illa equitum ſpecies nihil aliud erat, quàm aganoſes mulis im-

poſiti.

⁵ Duæ tribus ad-
ditæ] Tum ſeptem & viginti tribus factæ ſunt. Vid. VI. 5. ſuprà.

⁶ Pomptina] Nomen traxit à Pomptino agro prope urbem Pometiam.

⁷ Publilia] Aliàs Popilia. Hujus nominis origo parum certa eſt.

U. c. 397. ditæ. ⁸ Ludi votivi, quos M. Furius dictator
 a. C. 355. voverat, facti. Et de ambitu ab C. Poetelio,
 Lex de tribuno plebis, auctoribus Patribus, tum pri-
 ambitu mum ad populum latum est: eaque rogatione
 tum pri- novorum maximè hominum ambitionem, qui
 mum lata. nundinas & ⁹ conciliabula obire soliti erant,
 compressam credebant.

U. c. 398. XVI. Haud æquè læta Patribus insequenti
 a. C. 354. anno, C. Marcio, Cn. Manlio consulibus, ¹ de
 C. Mar- uncario fœnore à M. Duilio, L. Mænio tri-
 cio, Cn. bunis plebis rogatio est perlata: & plebs ali-
 Manlio quanto eam cupidius scivit accepitque. ² Ad bel-
 II. Coss. la nova, priore anno destinata, Falisci quoque
 hostes exorti, duplici crimine: quòd & cum
 Tarquiniensibus juvenus eorum militaverat;
 & eos qui Falerios perfugerant, quum malè
 pugnatum est, repetentibus fecialibus Roma-
 nis non reddiderant. Ea provincia Cn. Manlio
 obvenit: Marcius exercitum in agrum Priver-
 natem, integrum pace longinquâ, induxit,
 militemque prædâ implevit. Ad copiam rerum
 addidit munificentiam, quòd nihil in publicum
 fecernendo, augenti rem privatam militi favit.
 Privermates quum ante mœnia sua castris per-

*Bellum
 cum Fa-
 liscis &
 Priverna-
 tibus.*

*Priverna-
 tes victi.*

⁸ Ludi] Vid. not. 7. ad
 c. 42. l. VI.

⁹ Conciliabula] Loca pau-
 lo celebriora, in quibus jus
 etiam dicebatur.

¹ De uncario fœnore]
 Usuræ centesimæ, quibus
 in centenos nummos unus
 per singulos menses, duo-
 decim proinde per singulos
 annos penduntur, mensura
 sunt reliquarum, & fœne-
 bris, ut ita dicam, As. Hæ
 maximæ fuere apud veteres
 Romanos usuræ. Minores

eam habent ad centesimas
 rationem, quam habent por-
 tionem assis ad assem in un-
 cias distributum. Hinc sæpe
 mentio apud scriptores oc-
 currit de bessibus, semissi-
 bus, &c. usuris. Unciaria
 igitur usura est duodecima
 pars centesimæ, quum unum
 pro centenis in annum pen-
 ditur.

² Ad bella] Melius le-
 geretur: Ad bella priore an-
 no destinata, Falisci quoque
 novi hostes exorti.

munitis consedissent; vocatis ad concionem militibus, *Castra nunc*, inquit, *vobis hostium, urbemque praeda* do; *si mihi pollicemini vos fortiter in acie operam navaturos, nec praeda magis, quam pugnae paratos esse*. Signum poscunt ingenti clamore: 3 celsique & spe haud dubiâ feroces in prælium vadunt. Ibi ante signa Sex. Tullius, de quo antè dictum est, exclamat: *Adspice, imperator*, inquit, *quemadmodum exercitus tuus tibi promissa præstet*: piloque posito, stricto gladio in hostem impetum facit. Sequuntur Tullium antesignani omnes, primoque impetu avertêre hostem: fuscum inde ad oppidum persecuti, quum jam scalas mœnibus admove-
rent, in deditionem urbem acceperunt. triumphus de Privernatibus actus. Ab altero consule nihil memorabile gestum: nisi quòd legem, novo exemplo, ad Sutrium in castris tributim 4 de vicesima eorum qui manumitterentur, tulit. Patres, quia eâ lege haud parvum vestigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. Ceterum tribuni plebis, non tam lege quàm exemplo moti, ne quis postea 5 populum servocaret, capite sanxerunt, *nihil enim non per milites, juratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse*. Eodem anno C. Licinius Stolo, à M. Popillio Lænate suâ lege 6 decem millibus æris est damnatus, quòd mille jugerum agri cum filio pos-

U. c. 398.
a. C. 354.

Lex de vicesima manumissorum, in castris lata.

C. Licinius sua lege damnatus.

3 Celsi] Elatis animis. Sic ferè Horat. A. P. v. 342. celsi... Ramnes.

4 De vicesima] Ut, quum quis servum manumitteret, vicesimam partem pretii ejus ærario dependeret. Hoc vestigal ad inferiorum etiam

Principum ætatem permanfit.

5 Populum servocaret] Abductum ab urbe, à magistratibus ac tribunis, populum in concilium vocaret.

6 Decem millibus aris] Id est, marcis argenti Parisiensibus 15. cum uncis 5.

E iiij

U. c. 399. sideret, 7 emancipandoque filium fraudem legi
a. c. 353. fecisset.

M. Fa-
bio Am-
busto II.
M. Po-
pillio II.
Coss.

*Fabius
à Faliscis
fusus re-
stituit a-
ciem.*

XVII. Novi consules inde, ¹ M. Fabius Ambustus secundum, & M. Popillius Lænas iterum, duo bella habuere. Facile alterum cum Tiburtibus, quod Lænas gessit: qui hoste in urbem compulso, agros vastavit. Falisci Tarquinienfesque alterum consulem ² primâ pugna fuderunt. inde terror maximus fuit; quod sacerdotes eorum, facibus ardentibus. ³ anguibusque prælatis, incessu furiali militem Romanum insuetâ turbaverunt specie. Et tunc quidem velut lymphati & attoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt. deinde ubi consul, legatique, ac tribuni; puerorum ritu vana miracula paventes irridebant increpabantque; vertit animos repentè pudor, & in ea ipsa quæ fugerant, velut cæci ruebant. Diffusso itaque vano apparatu hostium, quum in

7 *Emancipando*] E manu emittendo per imaginariam venditionem ter repetitam. Lege enim Romuli cautum erat, ac deinde in XII. tabulas ab Decemviris relatum, ut, si pater filium ter, filiam & ceteros liberos, i. e. nepotes neptesse è filio, semel vendidisset, manumissi postea ab emptore, sui juris fierent, ille tri-nâ manumissione, hi unicâ. Ad cujus emancipationis imaginem postea institutum, ut, his simulato & dicis causâ peractis venditionibus & manumissionibus, liberi è potestate patris exirent. Hoc autem Stolonis commentum non abhorrebat à

jurisprudentum placitis, ut observat Dujatius. Sed ideo nulla illius emancipationis habita ratio est, quia eam in fraudem legis factam apparebat.

¹ *M. Fabius Ambustus secundum, & M. Popillius Lænas iterum*] Probabile est Livium scripsisse: *M. Fabius Ambustus II. & M. Popillius Lænas II*: nec ineptâ affectatione huic adjecisse vocem *secundum*, illi *iterum*.

² *Primâ pugna*] Initio pugnae.

³ *Anguibus*] Id est, ut scribit Florus de Fidenatibus agens, l. I. c. 12. *discoloribus serpentum in modum visis*.

ipſos armatos ſe intuliſſent, averterunt totam
 aciem: caſtrisque etiam eo die potiti, prædâ
 ingenti partâ, victores reverterunt; militari-
 bus jocis, quum apparatus hoſtium, tum ſuum
 increpantes pavorem. Concitatur deinde omne
 nomen Etruſcum, & Tarquinienſibus Falisciſ-
 que ducibus ad Salinas perveniunt. Adverſus
 eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus pri-
 mus de plebe dictus, magiſtrum equitum, item
 de plebe, C. Plautium dixit. Id verò Patribus
 indignum videri, etiam dictaturam jam in pro-
 miſcuo eſſe: omnique ope impediabant, ne
 quid dictatori ad id bellum decerneretur pa-
 rareturve. eo promptiùs cuncta ferente dicta-
 tore populus juſſit. Profectus ab urbe, utrâ-
 que parte Tiberis, ratibus exercitu, quocun-
 que fama hoſtium ducebat, trajecto, multos
 populatores agrorum vagos palantes oppreſſit.
 Caſtra quoque, necopinatò aggreſſus, cepit:
 & octo millibus hoſtium captis, ceteris aut
 caſis, aut ex agro Romano fugatis, ſine au-
 ctoritate Patrum, populi juſſu triumphavit.
 Quia nec per dictatorem plebeium, 4 nec per
 conſulem comitia conſularia haberi volebant,
 & alter conſul Fabius bello retinebatur; res
 ad interregnum redit. Interreges deinceps Q.
 Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius, C.
 Fabius, C. Sulpicius, L. Æmilius, Q. Servi-
 lius, M. Fabius Ambuſtus. In ſecundo inter-
 regno orta contentio eſt, quòd duo patricii
 conſules creabantur: intercedentibuſque tri-
 bunis, interrex Fabius aiebat in duodecim ta-
 bulis legem eſſe, ut, quodcunque poſtremum po-
 pulus juſſiſſet, id juſ ratumque eſſet: 5 juſſum po-

*Etruſcum
bellum.*

*C. Mar-
cius pri-
mus dicta-
tor è ple-
be.*

*Vincis
Etruſcos.*

4 Nec per conſulem] Ple- nec per Popillium conſulem.
 beium. Niſi fortè malis, 5 Juſſum populi] Suffragia
 quod quidam libri habent, quoque eſſe juſſum populi.

U. C. 400.
a. C. 352.

puli & suffragia esse. Quumque intercedendo tribuni nihil aliud, quàm ut differrent comitia, valuissent; duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius Pæticus tertium, M. Valerius Publicola, eodemque die magistratum inierunt.

C. Sulpi-
cio III.
M. Vale-
rio Coss.

*Amb-
coff. pa-
tricii.*

XVIII. Quadringentesimo anno quàm urbs Romana condita erat, quinto tricesimo quàm à Gallis recuperata, ¹ ablato post undecimum annum à plebe consulatu, patricii consules ambo ex interregno magistratum iniere, C. Sulpicius Pæticus tertium, M. Valerius Publicola. Empulum eo anno ex Tiburtibus haud memorando certamine captum; sive duorum consulum auspicio bellum ibi gestum est, ut scripsere quidam; seu per idem tempus Tarquinien- sium quoque sunt vastati agri ab Sulpicio consule, quo Valerius adversus Tiburtes legiones duxit. Domi majus certamen consulibus cum plebe ac tribunis erat. Fidei jam suæ, non solum ² virtutis, ducebant esse, ut accepissent duo patricii consulatum, ita ambobus patriciis mandare. quin aut toto cedendum esse, si plebeius jam magistratus consulatus fiat, aut totum possidendum, quam possessionem integram à patribus accepissent. Plebes contrà fremit: *Quid se vivere, quid in parte civium censerì, si, quod duorum hominum virtute, L. Sex- rii ac C. Licinii, partum sit, id obtinere uni- versi non possint? Vel reges, vel decemviros, vel si quod tristius sit imperii nomen patiendum esse*

Populum, dum suffragia in- it, non minùs jubere, quàm si rogationem aliquam scisceret antiquaretve.

¹ Ablato post undecimum annum] Plebeis à consulatu

exclusis post undecimum an- num, quàm ad illum ad- mitti cœperant.

² Virtutis] Strenuitatis, fortitudinis.

potius, quàm ambos patricios consules videant, nec invicem pareatur atque imperetur, sed pars altera in æterno imperio locata plebem nusquam aliò natam quàm ad serviendum putet. Non desunt tribuni auctores turbarum: sed 3 inter concitatos per se omnes, vix duces eminent. Aliquoties frustra in campum descensum quum esset, multique per seditiones acti comitiales dies; postremò victæ perseverantiâ consulum plebis eò dolor erupit, ut tribunos actum esse de libertate vociferantes, relinquendumque non campum jam solùm, sed etiam urbem captam atque oppressam regno patriciorum, mœsta plebs sequeretur. Consules relictì à parte populi, per infrequentiam comitia nihilo festius perficiunt. creati consules ambo patricii, M. Fabius Ambustus tertium, T. Quintius. In quibusdam annalibus pro T. Quintio M. Popillium consulem invenio.

U.C. 400.
a.C. 392

U.C. 401.
a.C. 391.
M. Fabius III.
T. Quintio Coss.

XIX. Duo bella eo anno prospere gesta: cum Tiburtibusque ad deditionem pugnatum. Sasula ex his urbs capta. ceteraque oppida eadem fortunam habuissent, ni universa gens positis armis in fidem consulis venisset. Triumphatum de Tiburtibus: alioquin mitis victoria fuit. In Tarquinieneses acerbè sævitum. Multis mortalibus in acie cæsis, ex ingenti captivorum numero trecenti quinquaginta octo delecti nobilissimus quisque, qui Romam mitterentur: vulgus aliud trucidatum. Nec populus in eos qui missi Romam erant, mitior fuit. medio in foro omnes virgis cæsi ac securi percussi. id pro immolatis in foro Tarquiniesium

Triumphus de Tiburtibus: supplicia de Tarquiniesibus.

3 Inter concitatos] Ita erant omnes per se concitati, ut non minor in ceteris ardor animarum, quàm in ducibus appareret, ac proinde nullum ferè discrimen conspiceretur inter duces & reliquam multitudinem.

U.c. 401. Romanis pœnæ hostibus redditum. Res bello
 a.C. 351. bene gestæ, ut Samnites quoque amicitiam
 Fœdus peterent, effecerunt. Legatis eorum comiter
 cum Sam- ab senatu responsum: fœdere in societatem
 nistibus. accepti. Non eadem domi quæ militiæ fortuna

U.c. 402.

a.C. 350.

C. Sul-

picio IV.

M. Va-

lerio II.

Coss.

T. Man-
 lius dicta-
 tor.

erat plebi Romanæ. nam etsi unciario fœnore
 facto levata usura erat, sorte ipsâ obruebantur
 inopes, ¹ nexumque inibant. eo nec patricios
 ambo consules, nec comitiorum curam, ² pu-
 blicave studia præ privatis incommodis plebs
 ad animum admittebat. Consulatus uterque
 apud patricios manet. Consules creati C. Sul-
 picius Patricus quartum, M. Valerius Publico-
 la iterum. In bellum Etruscum intentam civi-
 tatem, quia Cæritem populum misericordiâ
 consanguinitatis Tarquinienfibus adjunctum fa-
 ma ferebat, legati Latini ad Volscos conver-
 tere, nunciantes, exercitum conscriptum ar-
 matumque jam suis finibus imminere; deinde
 populabundos in agrum Romanum venturos
 esse. Censuit igitur senatus, neutram negli-
 gendam rem esse: utrôque legiones scribi,
 consulesque fortiri provincias iussit. Inclinauit
 deinde pars major curæ in Etruscum bellum,
 postquam litteris Sulpicii consulis, cui Tar-
 quinii provincia evenerat, cognitum est, de-
 populatum agrum circa Romanas Salinas, præ-
 dæque partem in Cæritum fines avectam, &
 haud dubiè juventutem ejus populi inter præ-
 datores fuisse. Itaque Valerium consulem Vol-
 scis oppositum, castraque ad finem Tuscula-
 num habentem, revocatum inde senatus di-
 ctatorem dicere iussit. T. Manlium Lucii filium
 dixit. Is quum sibi magistrum equitum A. Cor-

¹ Nexumque inibant] Vid.
 not. 1. ad II. 23. supra.

² Publica . . studia] Stu-
 dia factionum in republica.

nelium Cossium dixisset, consulari exercitu U.C. 402.
 contentus, ex auctoritate Patrum ac populi a.C. 350.
 jussu, Caritibus bellum indixit.

XX. Tum primum Carites, tanquam in ver-
 bis hostium vis major ad bellum significandum,
 quàm in suis factis, qui per populationem Ro-
 manos lacefferant, esset, verus belli terror in-
 vasit: &, quàm non suarum virium ea dimi-
 catio esset, cernebant: poenitebatque popula-
 tionis, & Tarquinienses execrabantur defe-
 ctionis auctores: nec arma, aut bellum quis-
 quam apparare, sed pro se quisque legatos mit-
 ti jubebat ad petendam erroris veniam. Legati
 senatum quum adissent, ab senatu rejecti ad
 populum, deos rogaverunt, quorum sacra bel-
 lo Gallico accepta rite procurassent, ut Ro-
 manos florentes ea sui misericordia caperet,
 quæ se rebus adfectis quondam populi Roma-
 ni cepisset; conversique ad delubra Vestæ, hos-
 pitium flaminum vestaliumque ab se castè ac
 religiosè cultum invocabant. ¹ *Eane meritos*
crederet quisquam hostes repentè sine causa factos?
aut, si quid hostiliter fecissent, consilio id magis,
quàm ² furore lapsos fecisse, ut sua vetera be-
neficia, locata præsertim apud tam gratos, novis
corrumperent maleficiis, florentemque populum
Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent ho-
stem, cujus afflictæ amicitiam cepissent? Ne ap-
pellarent consilium, quæ vis ac necessitas appel-
landa esset. Transeuntes agmine infesto per agrum
suum Tarquinienses, quum præter viam nihil pe-
cessissent, traxisse quosdam agrestium, populationis
causam, quæ sibi crimini detur, comites. Eos, seu

Carites
bellum de-
precantur.

¹ *Eane meritos*] An cre-
 dere quisquam posset, eos
 hostes repentè sine causa fa-
 ctos?

² *Furore*] Captis & alie-
 nis mentibus.

U.C. 401.
a.C. 351.
*Fœdus
cum Sam-
nitibus.*

U.C. 402.
a.C. 350.
C. Sul-
picio IV.
M. Va-
lerio II.
Coss.

*T. Man-
lius dista-
sor.*

Romanis pœnæ hostibus redditum. Res bello bene gestæ, ut Samnites quoque amicitiam peterent, effecerunt. Legatis eorum comiter ab senatu responsum: fœdere in societatem accepti. Non eadem domi quæ militiæ fortuna erat plebi Romanæ. nam etsi unciario fœnore facto levata usura erat, forte ipsâ obruebantur inopes, ¹ nexumque inibant. eo nec patricios ambo consules, nec comitiorum curam, ² publicave studia præ privatis incommodis plebs ad animum admittebat. Consulatus uterque apud patricos manet. Consules creati C. Sulpicius Pæticus quartum, M. Valerius Publicola iterum. In bellum Etruscum intentam civitatem, quia Cæritem populum misericordiâ consanguinitatis Tarquiniensibus adjunctum fama ferebat, legati Latini ad Volscos convertère, nunciantes, exercitum conscriptum armatumque jam suis finibus imminere; deinde populabundos in agrum Romanum venturos esse. Censuit igitur senatus, neutram neglegendam rem esse: utroque legiones scribi, consulesque fortiri provincias iussit. Inclinauit deinde pars major curæ in Etruscum bellum, postquam litteris Sulpicii consulis, cui Tarquinii provincia evenerat, cognitum est, depopulatum agrum circa Romanas Salinas, prædæque partem in Cæritum fines avectam, & haud dubiè juventutem ejus populi inter prædatores fuisse. Itaque Valerium consulem Volscis oppositum, castraque ad finem Tusculanum habentem, revocatum inde senatus distatorem dicere iussit. T. Manlium Lucii filium dixit. Is quum sibi magistrum equitum A. Cor-

¹ Nexumque inibant] Vid. not. I. ad II. 23. supra.

² Publica. . studia] Studia factionum in republica.

nelium Cossium dixisset, consulari exercitu ^{U.c. 402.}
contentus, ex auctoritate Patrum ac populi ^{a. C. 390.}
jussu, Caritibus bellum indixit.

XX. Tum primum Carites, tanquam in ver-
bis hostium vis major ad bellum significandum,
quàm in suis factis, qui per populationem Ro-
manos lacefferant, eilet, verus belli terror in-
vasit: &, quàm non suarum virium ea dimi-
catio esset, cernebant: poenitebatque popula-
tionis, & Tarquinieneses execrabantur defe-
ctionis auctores: nec arma, aut bellum quis-
quam apparare, sed pro se quisque legatos mit-
ti jubebat ad petendam erroris veniam. Legati
senatum quum adissent, ab senatu rejecti ad
populum, deos rogaverunt, quorum sacra bel-
lo Gallico accepta rite procurassent, ut Ro-
manos florentes ea sui misericordia caperet,
quæ se rebus adfectis quondam populi Roma-
ni cepisset; conversique ad delubra Vestæ, hos-
pitium flaminum vestaliumque ab se castè ac
religiosè cultum invocabant. ¹ *Eane meritos*
crederet quisquam hostes repente sine causa factos?
aut, si quid hostiliter fecissent, consilio id magis,
quàm ² furore lapsos fecisse, ut sua vetera be-
neficia, locata præsertim apud tam gratos, novis
corrumperent maleficiis, florentemque populum
Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent ho-
stem, cujus afflictæ amicitiam cepissent? Ne ap-
pellarent consilium, quæ vis ac necessitas appel-
landa esset. Transeuntes agmine infesto per agrum
suum Tarquinieneses, quum præter viam nihil pe-
tissent, traxisse quosdam agrestium, populationis
ejus, quæ sibi crimini detur, comites. Eos, seu

Carites
bellum de-
precantur.

¹ *Eane meritos*] An cre-
dere quisquam posset, eos
qui tam insignè beneficium
in Romanos contulissent,
hostes repente sine causa fa-
ctos?
² *Furore*] Captis & alie-
natis mentibus.

U.C. 402. *dedi placeat, dedere se paratos esse; seu supplicio affici, daturos pœnas.* ³ *Cære, sacrarium populi Romani, diversorium sacerdotum, ac receptaculum Romanorum sacrorum, intactum inviolatumque crimine belli, hospitio vestalium cultisque diis darent.* Movit populum non tam causa præsens, quàm vetus meritum, ut maleficii quàm beneficii potiùs immemores essent. Itaque pax populo Cærیتی data, induciasque in centum annos factas in senatusconsultum referri placuit. In Faliscos eodem noxios crimine vis belli conversa est: sed hostes nusquam inventi. Quum populatione peragrari fines essent, ab oppugnatione urbium temperatum; legionibusque Romam reductis, reliquum anni muris turribusque reficiendis consumptum, & ædes Apollinis dedicata est.

Pacem impetrant.

Discordia de consularatu plebeio.

XXI. Extremo anno comitia consularia certamen Patrum ac plebis diremit; tribunis negantibus passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem haberentur; dictatore obstinato tollere potiùs totum è republica consularium, quàm promiscuum Patribus ac plebi facere. Prolatandis igitur comitiis, quum dictator magistratu abisset, res ad interregnum rediit. Inestam inde Patribus plebem interreges quum accepissent, ad undecimum interregem seditionibus certatum est. Legis Liciniæ patrociniū tribuni iactabant. Propior dolor plebi fœnoris ingravescentis erat: ¹ curæque privatæ in certaminibus publicis erumpebant. Quo-

³ *Cære... intactum... crimine belli, hospitio vestalium... darent*] Salvam præstarent Cærیتی civitatem in gratiam præbiti vestalibus hospitij, eam habendo

innocentiam ab illati belli crimine.

¹ *Cura... privata*] Cura & dolores de privatis incommodis erumpebant in certaminibus de republica. Nam

rum tædio Patres L. Cornelium Scipionem interregem, concordia causâ, observare legem Liciniam comitiis consularibus iussere. P. Valerio Publicolæ datus è plebe collega C. Marcius Rutilus. Inclinatorum semel in concordiam animis, novi consules fœnebrem quoque rem, quæ distingere unanimes videbatur, levare aggressi, solutionem alieni æris in publicam curam verterunt: quinquēviris creatis, ² quos mensarios ab dispensatione pecuniæ appellaverunt. Meriti æquitate curaque sunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus essent. Fuere autem C. Duilius, P. Decius Mus, M. Papirius, Q. Publilius, & Ti. Æmilius: qui rem difficillimam tractatu, & plerumque parti utrique, semper certè alteri gravem, quum aliâ moderatione, tum impendio magis publico, quàm jacturâ sustinuerunt. ³ tarda enim nomina, & impeditiora inertia debitorum quàm facultatibus, aut ærarium, mensis cum ære in foro positis, dissolvit, ut

U.C. 403.

a.C. 349.

P. Va-

lerio, C.

Marcio

II. Cons.

pe odia plebeiorum adversus patricios acerbiora, atque adeo certamina pervicaciora faciebant privata, quas ab illis patiebantur, injuriæ.

² Quos mensarios ab dispensatione pecuniæ appellaverunt] Mensa enim dicitur pro abaco argentariorum. Mensarii tamen differunt ab argentariis: quia mensarius rei nummaria publicæ curator est, argentarius privata. Itaque mensarii creabantur à populo: (vid. infra XXIII. 21.) argentarii sponte suâ, suo nomine, negotiationem suam, tanquam ce-

teri mercatores, exercebant.

³ Tarda enim nomina] Debita, quæ tardius & ægrius solvebantur, non quia inopiâ laborarent debitores, sed quia inertes ac negligentes essent, aut pecuniâ ex ærario præbitâ soluta sunt, ita tamen, ut prius populo, i. e. ærario publico caveretur; aut prædiis domibusve debitoris æquo pretio æstimatis, & creditori traditis, expedita sunt. Nomen sæpe accipitur pro debito, quia creditor in tabulas expensû & acceptû refert nomen ejus, cui pecuniam expensam tulit.

U.C. 403.
a.C. 349.

C. Julius
dictator.

populo prius caveretur ; aut æstimatio æquis rerum pretiis liberavit : ut non modò sine injuria , sed etiam sine querimoniis partis utriusque , exhausta vis ingens æris alieni sit. Terror inde vanus belli Etrusci , quum conjurasse duodecim populos fama esset , dictatorem dici coëgit. dictus in castris (eò enim ad consules missum senatusconsultum est) C. Julius , cui magister equitum adjectus L. Æmilius. Ceterum foris tranquilla omnia fuere.

U.C. 404.
a.C. 348.
C. Sulpicio V.
T. Quintio Coss.

Inducia
40. annorum cum
Tarquinien-
sibus & Falis-
is.

XXII. Tentatum domi per dictatorem , ut ambo patricii consules crearentur , rem ad interregnum perduxit. duo interreges , C. Sulpicius , & M. Fabius , interpositi obtinuerunt , quod dictator frustra tetenderat , mitiore jam plebe ob recens meritum levati æris alieni , ut ambo patricii consules crearentur. creati ipse C. Sulpicius Patricus , qui prior interregno abiit , & T. Quintius Pennus. quidam Caium , alii Caium nomen Quintio adjiciunt. Ad bellum ambo profecti , Faliscum Quintius , Sulpicius Tarquinien- se , nusquam acie congresso hoste , cum agris magis quam cum hominibus , urendo populandoque , gesserunt bella. cujus lentæ velut tabis senio victa utriusque pertinacia populi est , ut primum à consulibus , dein permissu eorum ab senatu inducias peterent. in quadraginta annos impetraverunt. Ita posita duorum bellorum quæ imminebant curâ , dum aliqua ab armis quies esset , quia solutio æris alieni multarum rerum mutaverat dominos , censum agi placuit. ceterum quum censoribus creandis indicta comitia essent , professus censuram se petere C. Marcius Rutilus , qui primus dictator de plebe fuerat , concordiam ordinum turbavit. quod videbatur quidem tempore alieno fecisse : quia ambo tum fortè patri-

eii consules erant, qui rationem ejus se habi-
turos negabant. Sed & ipse constantiâ inceptum
obtinuit, & tribuni omni vi, recuperando jus
consularibus comitiis amissum, adjuverunt; &
quum ipsius viri majestas nullius honoris fa-
stigium non æquabat, tum per eundem, qui
ad dictaturam aperuisset viam, ¹ censuram quo-
que in partem vocari plebes volebat. Nec va-
riatum comitiis est, quin cum Manlio Cnæo
censor Marcius crearetur. Dictatorem quoque
hic annus habuit M. Fabium; nullo terrore
belli, sed ne Licinia lex comitiis consularibus
observaretur. Magister equitum dictatori ad-
ditus Q. Servilius. Nec tamen dictatura poten-
tiorum eum consensum Patrum consularibus
comitiis fecit, quàm censoriis fuerat.

U.C. 404.
a.C. 348.

C. Mar-
cius pri-
mus censor
de plebe.

M. Fabius
dictator.

XXIII. M. Popillius Lænas à plebe consul, à
Patribus L. Cornelius Scipio datus. Fortuna
quoque illustriorem plebeium consulem fecit.
Nam quum ingentem Gallorum exercitum in
agro Latino castra posuisse nunciatum esset;
Scipione gravi morbo implicito, Gallicum bel-
lum Popillio extra ordinem datum. Is impigre
exercitu scripto, quum omnes extra portam
Capenam ad Martis ædem convenire armatos
juniores jussisset, signaque eodem quæstores ex
æratio deferre, quatuor expletis legionibus,
quod superfuit militum P. Valerio Publicolæ
prætori tradidit: auctor Patribus scribendi al-
terius exercitûs, quod ad incertos belli even-
tus subsidium reipublicæ esset. Ipse jam satis

U.C. 405.
a.C. 347.

M. Po-
pillius
L. Cor-
nelio
Coss.

Bellum
Gallicum.

¹ Censuram quoque in par-
tem vocari] Eodem modo
suprà l. IV. c. 35. Ad spem
consulatûs in partem revo-
candam. Id revocamus in
partem, quod, quum antea

totum esset in aliorum po-
testate, revocamus & retra-
himus communicandum no-
biscum; ita ut pars quoque
ejus aliqua ad nos perti-
neat.

U.C. 405. omnibus instructis comparatisque, ad hostem
 a. C. 347. pergit. Cujus ut prius nosceret vires, quàm
 periculo ultimo tentaret, in tumulto, quem
 proximum castris Gallorum capere potuit, val-
 lum ducere cœpit. Gens terox, & ingenii
 avidi ad pugnam, quum, procul visis Roma-
 norum signis, ut extemplo prælum initura,
 explicuisset aciem, postquam neque in æquum
 demitti agmen vidit, &, quum loci altitudine,
 tum vallo etiam tegi Romanos, perculsos pa-
 vore rata, simul ¹ opportuniore, quòd inten-
 ti tum maximè operi essent, truci clamore ag-
 greditur. Ab Romanis nec opus intermissum,
 (Triarii erant, qui muniebant) & ab Hastatis
 Principibusque, qui pro munitioribus intenti
 armatique steterant, prælum initum. Præter
 virtutem locus quoque superior adjuvit, ut
 pila omnia hastæque, non tanquam ex æquo
 missa, vana (quod plerumque fit) caderent,
 sed omnia ² librata ponderibus figerentur: one-
 ratique telis Galli, quibus aut corpora trans-
 fixa, aut prægravata inhærentibus gerebant
 scuta, quum cursu penè in adversum subissent,
 primò incerti resistere: dein, quum ipsa cum-
 ctatio & his animos minuisset & auxisset hosti,
 impulsî retro ruere alii super alios, ³ stragem-
 que inter se cæde ipsâ foediorum dare: adeo
 præcipiti turbâ obtriti plures, quàm ferro ne-
 cati.

*Vincun-
tur Galli,
sed diffi-
culter.*

XXIV. Necdum certa Romanis victoria erat
 alia in campum degressis supererat moles. Nam
 que multitudo Gallorum sensum omnem talis

¹ Opportuniores] Vid. infigerentur corporibus.
 not. 1. ad VI. 24.

² Librata ponderibus] Ip-
 so pondere adjuta ut dirige-
 rentur certiùs, & graviùs

³ Stragemque inter se
 dare] Et ruinâ sterminis ac de-
 volvi supra se mutuo.

damni exsuperans, velut novâ rursus exorien- U. c. 405.
 te acie, integrum militem adversus victorem 2. C. 347.
 hostem ciebat. stetitque suppresso impetu Ro-
 manus, & quia iterum fessis subeunda dimica-
 tio erat, & quòd consul, dum inter primores
 incautus agitat, lævo humero ¹ matari prope
 trajecto, cesserat parumper ex acie. Jamque
 omissa cunctando victoria erat, quum consul
 vulnere alligato revectus ad prima signa: *Quid*
flas miles? inquit. *Non cum Latino Sabinoque*
hoste res est, quem victum armis socium ex hoste
facias. In belluas strinximus ferrum. hauriendus,
aut dandus est sanguis. Propulistis à castris: ² su-
pinâ valle præcipientes egistis: stratis corporibus
hostium superstatis. Complete eadem strage cam-
pos, quâ montes replestis. Nolite expectare dum
stantes vos fugiant: inferenda sunt signa, & va-
dendum in hostem. His adhortationibus iterum
 coorti, pellunt loco primos manipulos Gallo-
 rum: cuneis deinde in medium agmen perrum-
 punt. Inde barbari dissipati, quibus nec certa
 imperia, nec duces essent, vertunt impetum
 in suos: fusique per campos, & præter castra
 etiam sua fugâ prælati, quod editissimum in-
 ter æquales tumulos occurrebat oculis, arcem
 Albanam petunt. ³ Consul non ultra castra in-
 secutus, quia & vulnus degradabat, & subji-

¹ *Matari*] Sive *materi*.

loc enim modo legitur hæc
 or apud plerosque scripto-
 res. Telum fuit Gallorum
 proprium, ad longioris lan-
 cæ formam.

² *Supinâ valle*] Vid. not.
 ad c. 24. l. VI.

³ *Consul non ultra*] Hæc
 periodus laborat additamen-
 tum parum dignis Livianâ ele-

gantiâ. Id vitium manife-
 stum faciunt scripti libri,
 quorum expeditior & con-
 cinnior lectio videtur. *Con-*
sul non ultra castra insecutus,
quòd & vulnus degradabat,
& subicere exercitum tumu-
lis ab hoste occupatis nolebat,
prædâ omni castrorum militi
datâ...

U.C. 405. cere exercitum pugna fessum novo labori no-
 a.C. 347. lebat, à persequendo hoste continuit, tumulis
 ab hoste occupatis. Prædâ omni castrorum mi-
 liti datâ, victorem exercitum, opulentumque
 Gallicis spoliis, Romam reduxit. Moram trium-
 pho vulnus consulis attulit: eademque causa
 dictatoris desiderium senatui fecit, ut esset qui
 agris consulibus comitia haberet. Dictator L.
 I. Furius Camillus dictus, addito magistro equi-
 tum P. Cornelio Scipione, reddidit Patribus
 possessionem pristinam consulatûs. ipse ob id
 meritum ingenti Patrum studio creatus con-
 sul, collegam Ap. Claudium Crassum dixit.

Dictator
 I. Furius
 Camillus.

XXV. Priusquam inirent novi consules ma-
 gistratum, triumphus à Popillio de Gallis ac-
 tus, magno favore plebis: mussantesque inter
 se rogitabant, num quem plebei consulis pœ-
 niteret. Simul dictatorem increpabant, qui le-
 gis Licinæ spretæ mercedem consulatum, pri-
 vatâ cupiditate, quàm publicâ injuriâ scœdio-
 rem, cepisset, ut se ipse consulem dictator
 crearet. Annus multis variisque motibus fuit
 insignis. Galli ex Albanis montibus, quia hie-
 mis vim pati nequiverant, per campos mari-
 timaque loca vagi populabantur: mare infe-
 stum classibus Græcorum erat, oraque littoris
 Antiatis, Laurensque tractus, & Tiberis ostia
 ut prædones maritimi cum terrestribus con-
 gressi, ancipiti semel prælio decertarint, du-
 biique discesserint in castra Galli, Græci re-
 tro ad naves, victos se an victores putarent.
 Inter hæc longè maximus exstitit terror, con-
 cilia populorum Latinorum ad lucum Feren-
 tinæ habita, responsumque haud ambiguum
 imperantibus milites Romanis datum, abiste-
 rent imperare iis quorum auxilio egerent. Latini
 nos pro sua libertate potius, quàm pro alieno im-

U.C. 406.
 a.C. 346.
 L. Fu-
 rio, Ap.
 Claudio
 Coll.

perio *laturos arma*. Inter duo simul bella externa, defectione etiam sociorum senatus anxius, quum cerneret metu tenendos, quos fides non tenuisset, extendere omnes imperii vires consules delectu habendo iussit: civili quippe standum exercitu esse, quando ¹ socialis coetus defereret. Undique, non urbanâ tantum, sed etiam agresti juventute, decem legiones scriptæ dicuntur, quaternum millium & ducenorum peditum, equitumque trecentorum. ² quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat, hæ vires populi Romani, quas vix terrarum capit orbis, contractæ in unum haud faciliè efficiant: adeo in quæ laboramus sola crevimus, divitias luxuriamque. Inter cetera tristitia ejus anni, consul alter Ap. Claudius in ipso belli apparatu moritur. redierantque res ad Camillum: cui unico consuli, vel ob aliam dignationem haud subjiiciendam dictaturæ, vel ob ³ omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis, dictatorem arrogari haud satis decorum visum est Patribus. Consul duabus legionibus urbi præpositis, octo cum L. Pinario prætore divisis, memor pater-

Scribuntur decem legiones.

Alter consul moritur.

Bellum Gallicum.

¹ *Socialis coetus*] Vox coetus superflua est, & parum propria. Suppleri potest & debet ex priore membro exercitus.

² *Quem nunc novum exercitum*] Observanda sedulo est vox *novum*, si quis mentem Livii assequi velit. Augusto quidem imperante, ipso pacis tempore, 23. vel etiam 25. legiones, teste Dione, l. LV. per provincias sparsæ erant. At vult Livius, si novo exercitu in

subita re opus sit, haud faciliè tantum militum armari posse, quantum tunc consules subito scripsere.

³ *Omen faustum ... cognominis*] Verè & propriè loquitur Livius, dum cognominis hic, non nominis mentionem facit. Ille enim Gallorum victor, proprio & peculiari cognomine vocabatur *Camillus*, Furii nomen cum multis aliis habuit commune.

U.C. 406. næ virtutis, Gallicum sibi bellum extra sortem
 a.C. 346. sumit: prætorem maritimam oram tutari, Græcosque arcere littoribus iussit. & , quum in agrum Pomptinum descendisset, quia neque in campis congregi nullâ cogente re volebat, & prohibendo populationibus quos raptò vivere necessitas cogeret, satis domari credebatur hostem, locum idoneum stativis delegit.

XXVI. Ubi quum stationibus quieti tempus tererent, Gallus processit magnitudine atque armis insignis: quatiensque scutum hastâ, quum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis, qui secum ferro decernat. *M. Valerius* M. erat Valerius tribunus militum, adolescens, qui haud indigniorem eo decore se quàm T. Manlium ratus, prius sciscitatus consulis voluntatem, in medium armatus processit. Minus insigne certamen humanum numine interposito deorum factum. namque conserenti jam manum Romano corvus repentè in galea consedit, in hostem versus: quod primò, ut augurium cœlo missum, lætus accepit tribunus. precatus deinde, *Si divus, si diva esse, qui sibi præpetem misisset, volens propitius adesset.* Dictu mirabile, tenuit non solum ales captam semel sedem, sed, quotiescumque certamen initum est, levans se alis, os oculosque hostis rostro & unguibus appetiit: donec territum prodigii talis visu, oculisque simul ac mente turbatum, Valerius obtruncat: corvus è conspectu elatus Orientem petit. Hactenus quietæ utrimque stationes fuere. postquam spoliare corpus cæsi hostis tribunus cœpit, nec Galli se statione tenuerunt, & Romanorum cursus ad victorem etiam ocior fuit. Ibi circa

M. Valerius cum Gallo singularare certamen.

Corvus.

jacentis Galli corpus contracto certamine, pu- U.C. 406.
 gna atrox concitatur. Jam non manipulis pro- a.C. 346.
 ximarum stationum, sed legionibus utrimque
 effusis res geritur. Camillus lætum militem vi- Prælium
 storiâ tribuni, lætum tam præsentibus ac se- committi-
 cundis diis, ire in prælium jubet: ostentansque tur, quo
 insignem spoliis tribunum, *Hunc imitare miles*, Galli vi-
 aiebat: & circa jacentem ducem sterne Gallo- sti.
 rum catervas. Dii hominesque illi affuere pu-
 gnæ, depugnatumque haudquaquam certamine
 ambiguo cum Gallis est: adeo ² duorum mi-
 litum eventum, inter quos pugnatum erat,
 utraque acies animis præceperat. Inter primos,
 quorum concursus alios exciverat, atrox præ-
 lium fuit: alia multitudo, priusquam ad con-
 jectum teli veniret, terga vertit. Primò per
 Volscos, Falernumque agrum dissipati sunt:
 inde Apuliam ac mare Superum petierunt.
 Consul, concione advocatâ, laudatum tribu-
 num, decem bobus, aureâque coronâ donat.
 ipse jussus ab senatu beilum maritimum cura-
 re, cum prætore junxit castra. ibi, quia res
 trahi segnitâ Græcorum non committentium
 se in aciem videbatur, dictatorem comitiorum
 causâ T. Manlium Torquatum ex auctoritate T. Man-
 senatûs dixit. Dictator, magistro equitum A. lius dicta-
 Cornelio Cossio dicto, consularia comitia ha- tor.
 buit, æmulumque decoris sui absentem M. U.C. 407.
 Valerium Corvum (id enim illi deinde cogno- a.C. 345.
 minis fuit) summo favore populi tres & vi- M. Va-
 ginti natum annos consulem renunciavit. col- lerio, M.
 lega Corvo de plebe M. Popillius Lænas quar- Popillio
IV. Coss.

² Duorum militum even-
 tum... utraque acies ani-
 mis præceperat] Utraque
 acies ex eventu singularis
 inter duos milites certami-

nis capto omine, præfagie-
 bat animis eundem quoque
 eventum fore universæ inter
 duos exercitus pugnæ.

U.c. 407.
a.C. 345.

tum consul futurus datus est. Cum Græcis à Camillo nulla memorabilis gesta res : nec illi terrâ, nec Romanus mari bellator erat. Postremò quum littoribus arcerentur, aquâ etiam præter cetera necessaria usui deficiente, Italiam reliquere. Cujus populi ea, cujusque gentis clavis fuerit, nihil certi est. maximè Siciliæ fuisse tyrannos crediderim. nam ulterior Græcia, eâ tempestate, intestino fessa bello, jam³ Macedonum opes horrebat.

Fœdus
cum Car-
thaginien-
sibus.

U.c. 408.
a.C. 344.
T. Man-
lio, C.
Plautio
Coss.

XXVII. Exercitibus dimissis, quum & foris pax & domi concordia ordinum otium esset, ne nimis lætæ res essent, pestilentia civitatem adorta coëgit senatum imperare decemviris, ut libros Sibyllinos inspicerent : eorumque monitu lectisternium fuit. Eodem anno Satricum ab Antiatibus colonia deducta, restitutaque urbs, quam Latini diruerant. Et cum Carthaginensibus legatis Romæ fœdus ictum, quum amicitiam ac societatem petentes venissent. Idem otium domi forisque mansit T. Manlio Torquato, C. Plautio consulibus :¹ semunciarium tantum ex unciario fœnus factum, &² in pensiones æquas triennii, ita ut quarta præsens esset, solutio æris alieni dispensata est.³ & sic quoque parte plebis affectâ, fides ta-

³ Macedonum opes horrebat] Hoc ipso tempore Philippus Alexandri Magni pater Olynthum expugnabat.

¹ Semunciarium . . fœnus] Ut pro centenis nummis dimidiis nummus in singulos annos penderetur. Vid. not. 1. ad c. 16. suprâ.

² In pensiones æquas triennii, ita ut quarta præsens esset] Totum æs alienum quatuor pensionibus solvi jus-

sum est, ita ut quarta pars statim repræsentaretur ; reliqui quadrantes sub finem primi, secundi, & tertii anni numerarentur.

³ Et sic quoque] Et quævis post talia concessa levamenta pars plebis adhuc laboraret ; fidem tamen publicam, cujus interest solvendo creditum, senatus potior habuit difficultatibus molestisque privatis.

men publica privatis difficultatibus potior ad curam senatui fuit. Levatae maximè res, quia tributo ac delectu superseffum. Tertio anno post Satricum restitutum à Volscis, M. Valerius Corvus secundum consul cum C. Poetelio factus, quum ex Latio nunciatum esset, legatos ab Antio circumire populos Latinorum ad concitandum bellum, priusquam plus hostium fieret, Volscis arma inferre iussus, ad Satricum exercitu infesto pergit. quò quum Antiates alique Volsci præparatis jam antè, si quid ab Roma moveretur, copiis occurrissent, nulla mora inter infensos diutino odio dimicandi facta est. Volsci, ferocior ad rebellandum quàm ad bellandum gens, certamine victi, fugà effusà Satrici moenia petunt: & ne in muris quidem satis firmâ spe, quum coronâ militum cincta jam scalis caperetur urbs, ad quatuor millia militum, præter multitudinem imbellem, sese dedidere. Oppidum dirutum atque incensum: ab æde tantum Matris Matutæ abstinuere ignem. Præda omnis militi data. Extra prædam quatuor millia deditorum habita. eos vinctos consul ante currum triumphans egit: venditis deinde, magnam pecuniam in ærarium redegit. Sunt qui hanc multitudinem captivam servorum fuisse scribant: idque magis verisimile est, quàm deditos venisse.

U.C. 409.
a.C. 343.

M. Valerius II.
C. Poetelio Coll.

Bellum cum Volscis.

U.C. 410.

a.C. 342.

M. Fabius

bio, Ser.

Sulpicio

Coll.

Dictator L. Furius.

XXVIII. Hos consules secuti sunt M. Fabius Dorso, Ser. Sulpicius Camerinus. Auruncum inde bellum ab repentina populatione coeptum: metuque ne id factum populi unius, consilium omnis nominis Latini esset, dictator velut adversus armatum jam Latium L. Furius creatus, magistrum equitum Cn. Manlium Capitolinum dixit. & quum (quod per magnos

U.C. 410. tumultus fieri solitum erat) iustitio indicto,
 a.C. 342. delectus ¹ sine vacationibus habitus esset; le-
 giones, quantum maturari potuit, in Aurun-
 cos ductæ. ibi prædonum magis, quam hostium
 animi inventi. Primâ itaque acie debellatum.
 Dictator tamen, quia & ultro bellum intule-
 rant, & sine detrectatione se certamini offere-
 bant, deorum quoque opes adhibendas ratus,
 inter ipsam dimicationem, ædem ² Junoni Mo-
 netæ vovit: cujus ³ damnatus voti quum vi-
 ctor Romam revertisset, dictaturâ se abdicavit.
 Senatus duumviros ad eam ædem pro am-
 plitudine populi Romani faciendam creari ius-
 sit. locus in arce destinatus, quæ area ædium
 M. Manlii Capitolini fuerat. Consules dictato-
 ris exercitu ad bellum Volscum usi, Soram ex
 hostibus, incautos adorti, ceperunt. Anno
 postquam vota erat, ædes Monetæ dedicatur,
 C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torqua-
 to secundum consulibus. Prodigium extemplo
 dedicationem secutum, ⁴ simile vetusto mon-
 tis Albani prodigio. namque & lapidibus pluit,
 & nox interdiu visa intendi: librisque inspe-

Juno Mo-
 netæ.

U.C. 411.
 a.C. 341.
 C. Mar-
 cio III.
 T. Man-
 lio II.
 Coss.

¹ *Sine vacationibus*] Nul-
 lâ habitâ ratione vacatio-
 num: coactis ad militiam
 etiam iis qui in assuetis &
 minoris periculi bellis vaca-
 tionem militiæ habebant.

² *Junoni Monetæ*] *Scriptum à multis est*, inquit Cic.
 l. I. de Div. n. 101. *quum*
terræ motus factus esset, ut
sue plenâ procuratio fieret,
vocem ab æde Junonis ex ar-
ce exstitisse: quocirca Juno-
nem illam appellatam Mone-
tam: nempe à monendo.

Unde colligi potest ædem
 antè ædificatam fuisse, quàm
 Juno Monetæ nomine in-
 signiretur; hæcque verba
ædem Junoni Monetæ co-
vit, eodem modo accipien-
 da esse, ac si scripsisset Li-
 vius: *Ædem Junoni, quæ*
Moneta postea appellata est,
 vovit.

³ *Damnatus voti*] Vid.
 not. I. ad V. 25.

⁴ *Simile.... vetusto.... pro-*
digio] Vid. I. 31.

stis, quum plena religione civitas esset, sena-
tui placuit, dictatorem feriarum constituenda-
rum causâ dici. Dictus P. Valerius Publicola:
magister equitum ei Q. Fabius Ambustus da-
tus est. Non tribus tantum supplicatum ire pla-
cuit, sed finitimos etiam populos: ordoque iis,
quo quisque die supplicarent, statutus. Judi-
cia eo anno populi tristitia in foeneratores facta,
quibus ab ædilibus dicta dies esset, traduntur.
Et res, haud ullâ insigni ad memoriam causâ,
ad interregnum rediit. Ex interregno, <sup>U.C. 412.
a.C. 340.</sup> ut id
actum videri posset, ambo patricii consules
creati sunt, M. Valerius Corvus tertium, A.
Cornelius Cossus. <sup>M. Va-
lerio III.
A. Cor-
nelio
Coss.</sup>

XXIX. Majora jam hinc bella, & viribus
hostium, & longinquitate, vel regionum, vel
temporum ¹ spatio, quibus bellatum est, di-
centur. namque eo anno adversus Samnites,
gentem opibus armisque validam, mota arma.
Samnitium bellum ancipiti Marte gestum Pyr-
rhus hostis, Pyrrhum Pœni secuti. Quanta re-
rum moles? quoties in extrema periculorum
ventum, ut in hanc magnitudinem, quæ vix
sustinetur, erigi imperium posset? Belli autem
causa cum Samnitibus, Romanis, quum socie-
tate amicitiaque juncti essent, extrinsecus ve-
nit, non orta inter ipsos est. Samnites Sidicinis
injusta arma, quia viribus plus poterant, quum
intulissent, coacti inopes ad opulentiorum au-
xilium confugere, Campanis sese conjungunt.

*Samnitici
belli ori-
go.*

¹ *Ut id actum videri pos-*
set] Ita ut id voluisse, id
spectasse Patres videri pos-
sent: nempe quod sequitur,
ut ambo patricii consules
fierent.

¹ *Spatio*] Rectè observat
Gronovius vocem illam re-

dundare, quum *longinqui-*
tas & *longinquus* tam de
tempore, quàm de loco di-
cantur. Sic l. I. c. 31. *lon-*
ginquo morbo implicatus. Et
V. II. & 15. *longinquitas*
belli.

U.C. 412.
a. C. 340.

Campani magis nomen ad præsidium sociorum, quàm vires quum attulissent, fluentes luxu, ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro, in se deinde molem omnem belli verterunt, namque Samnites, omiſſis Sidicinis, ipsam arcem finitimorum Campanos adorti, unde æquè facilis victoria, prædæ atque gloriæ plus eſſet, Tifata, imminentes Capuæ colles, quum præſidio firmo occupassent, descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quæ Capuam Tifataque interjacet. Ibi rursus acie dimicatum: adverſoque prælio Campani intra mœnia compulsi, quum robore juventutis suæ acciſo nulla propinqua ſpes eſſet, coacti ſunt ab Romanis petere auxilium.

Campani
à ſenatu
Romano
auxilium
petunt.

XXX. Legati introducti in ſenatum, maximè in hanc ſententiam locuti ſunt: *Populus nos Campanus legatos ad vos, Patres Conſcripti, miſit, amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petiſſum. quam ſi ſecundis rebus noſtris petiſſemus, ſicut cæpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam memoriſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minùs eſſemus. nunc miſericordiâ veſtrâ conciliati, auxilioque in dubiis rebus deſenſi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divinâ humanâque indigni videamur. Neque, Hercule, quòd Samnites priores amici ſociique vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur, ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſent. neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova iurigeretis fœdera, cautum eſt. Fuit quidem apud vos ſemper ſatis juſta cauſa amicitia, velle eum vobis amicum eſſe, qui vos appeteret. Campani, eſſi fortuna præſens magnificè loqui prohibet, non*

urbis amplitudine, non agri ubertate, populo ulli ^{U.C. 412.}
 præterquam vobis cedentes, haud parva (ut ar- ^{a.C. 340.}
 bitror) accessio bonis rebus vestris, in amicitiam
 venimus vestram. Aquis Volscisque, æternis ho-
 stibus hujus urbis, quandocunque se moverint, ab
 tergo erimus: & quod vos pro salute nostra
 priores feceritis, id nos pro imperio vestro &
 gloria semper faciemus. Subactis iis gentibus
 quæ inter nos vosque sunt, quod propediem fu-
 turum spondet & virtus & fortuna vestra, con-
 tinens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum
 ac miserum est, quod fateri nos fortuna nostra
 cogit. Eò ventum est, Patres Conscripti, ut aut
 amicorum, aut inimicorum Campani simus. si de-
 fenditis, vestri: si deseritis, Samnitium erimus.
 Capuam ergo, & Campaniam omnem vestris an
 Samnitium viribus accedere malitis, deliberate.
 Omnibus quidem, Romani, vestram misericor-
 diam, vestrumque auxilium æquum est patere;
 iis tamen maximè, qui eam implorantibus aliis
 auxilium dum supra vires suas præstant, ¹ om-
 nes ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quanquam
 pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis,
 quum videremus finitimum populum nefario la-
 trocinio Samnitium peti, & ubi conflagrassent
 Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium es-
 se. Nec enim nunc, quia dolent injuriam accep-
 tam Samnites, sed quia gaudent oblatam sibi esse
 causam, oppugnatum nos veniunt. An, si ultio
 iræ hæc, & non occasio cupiditatis explendæ esset,
 parum fuit, quòd semel in Sidicino agro, iterum
 in Campania ipsa legiones nostras cecidere? Quæ
 est ista tam infesta ira, quam per duas acies fusus
 sanguis explere non potuerit? Adde huc popula-
 tionem agrorum, prædas hominum atque pecu-
 dum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia

¹ Omnes ipsi] Vox omnes redundat.

U.C. 412. ferro ignique vastata. Hiscene ira expleri non po-
 a.C. 340. tuit? Sed cupiditas explenda est. ea ad oppugnan-
 dam Capuam rapit. aut delere urbem pulcherri-
 mam, aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius,
 Romani, beneficio vestro occupate eam, quam il-
 los habere per maleficio finatis. Non loquor apud
 recusantem iusta bella populum: sed tamen, si
 ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbi-
 tror vobis opus fore. Usque ad nos contemptus
 Samnitium pervenit, supra non ascendit. Itaque
 umbrâ vestri auxilii, Romani, regi possumus:
 quidquid deinde habuerimus, quidquid ipsi fue-
 rimus, vestrum id omne existimaturi. Vobis ara-
 bitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequen-
 tabitur: conditorum, parentum, deorum immor-
 talium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra
 erit, quæ nos obsequio erga vos fideque superet.
 2 Annuite, Patres Conscripti, nutum numenque
 vestrum invictum Campanis, & jubete sperare
 incolumem Capuam futuram. Quâ frequentia om-
 nium generum multitudinis prosequente credidit
 nos illinc profectos? quàm omnia votorum lacryma-
 rumque plena reliquisse? in qua nunc expectatatione
 senatum populumque Campanum, conjuges libe-
 rosque nostros esse? Stare omnem multitudinem ad
 portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum
 habeo, quid illis nec, Patres Conscripti, sollici-
 tis ac pendentibus animi renunciare jubeatis. Al-
 terum responsum salutem, victoriam, lucem, ac
 libertatem; alterum, ominari horreo, quæ ferat.
 Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque ami-

2 Annuite... nutum numen-
 que vestrum] Sic compellunt Campani Romanos tanquam deos quosdam, tanquam Jovem ipsum, cujus nutu vertuntur ac reguntur

omnia. Numen ab eadem origine est, à verbo nempe nuere, & divinam gubernationem ac voluntatem denotat, ut monuimus ad I. 55. suprà.

cis, aut nusquam ullis futuris nobis, consulite. U.C. 472.

a.C. 349.

XXXI. Summotis deinde legatis, quum consultus senatus esset, etsi magnæ parti urbs maxima opulentissimaque Italiæ, uberrimus ager marique propinquus ad varietates annonæ horreum populi Romani fore videbatur; tamen tantâ utilitate fides antiquior fuit, responditque ita ex auctoritate senatûs consul: *Auxilio vos, Campani, dignos censet senatus: sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua ventustior amicitia ac societas violetur.* Samnites nobiscum fœdere juncti sunt. itaque arma, deos prius, quàm homines violatura, adversus Samnites vobis negamus. Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat. Ad ea princeps legationis, (sic enim domo mandatum attulerant) *Quandoquidem, inquit, nostra tueri adversus vim atque injuriam justâ vi non vultis, vestra certè defendetis.* Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra deûm, divina humanaque omnia in vestram, Patres Conscripti, populique Romani diiionem dedimus; quidquid deinde patiemur, deditiui vestri passuri. Sub hæc dicta, omnes manus ad consules tendentes, pleni lacrymarum in vestibulo curiæ procubuerunt. Commoti Patres vice fortunarum humanarum, si ille præpotens opibus populus, luxuriâ superbiâque clarus, à quo paulo antè auxilium finitimi petissent, adeo infractos gereret animos, ut se ipse suaque omnia potestatis alienæ faceret. tum jam ¹ fides agi visa, deditos non prodi; nec facturum æqua Samnitium populum censebant, si ² agrum urbemque, per deditionem, factam populi Romani

Negatur auxilium Campanis.

Accipitur illorum deditio.

¹ *Fides agi visa*] Fidei interesse visum est.

² *Agrum urbemque.. factam*] Lege facta.

U. C. 412. oppugnarent. Legatos itaque extemplo mitti
 2. C. 340. ad Samnites placuit. data mandata, *ut preces*
Legatio Campanorum, ³ *responsum senatûs amicitiae Sam-*
Rom. ad *nitium memor, deditionem postremò factam, Sam-*
Samnites. *nitibus exponerent. Peterent pro societate amici-*
riaque, ut dedititiis suis parcerent: neque in eum
agrum, qui populi Romani factus esset, hostilia
arma inferrent. Si leniter agendo parum profice-
rent, denunciarent Samnitibus populi Romani se-
natûsque verbis, ut Capuâ urbe Campanoque agro
abstinerent. Hæc legatis agentibus in concilio
 Samnitium, adeo est ferociter responsum, ut
 non solum gesturos se esse dicerent id bellum,
 sed magistratus eorum è curia egressi, stanti-
 bus legatis, præfectos cohortium vocarent, iis-
 que clarâ voce imperarent, ut prædatum in
 agrum Campanum extemplo proficiscerentur.

XXXII. Hac legatione Romam relatâ, positis
 omnium aliarum rerum curis, Patres feciali-
 bus ad res repetendas missis, belloque, quia
 non redderentur, solenni more indicto, decre-
 verunt, ut primo quoque tempore de ea re
 ad populum ferretur: iussuque populi, consules
 ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti,
 Valerius in Campaniam, Cornilius in Sam-
 nium, ille ad montem Gaurum, hic ad Sati-
 culam, castra ponunt. Priori Valerio Samnitium
 legiones (eò namque omnem belli molem in-
 clinaturam censebant) occurrunt. simul in
 Campanos stimulabat ira, tam promptos nunc
 ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se
 auxilia. Ut verò castra Romana viderunt, fe-
 rociter pro se quisque signum duces poscere;

Bellum
cum Sam-
nitibus.

3 *Responsum . . . memor*]
 Responsum, ex quo appa-
 reret senatum retinuisse me-
 moriam amicitiae Samni-

tium. Audaciùs adhuc dixit
 Livius, I. 28. *Exempli pa-*
rum memoris legum humana-
rum.

affirmare, eâdem fortunâ Romanum Campano
 laturum opem, quâ Campanus Sidicino tule-
 rit. Valerius levibus certaminibus, tentandi
 hostis causâ, haud ita multos moratus dies,
 signum pugnae proposuit, paucis suos adhorta-
 tus: *Ne novum bellum eos, novusque hostis ter-*
reret. quidquid ab urbe longius proferrent arma,
magis magisque in imbelles gentes eos prodire.
Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Sam-
nitium aestimarent virtutem. qualescumque inter
se certaverint, necesse fuisse alteram partem vin-
ci. Campanos quidem haud dubiè magis nimio
luxu fluentibus rebus, mollitiâque suâ, quàm vi
hostium victos esse. Quid autem esse duo prospera
in tot seculis bella Samnitium, adversus tot de-
cora populi Romani? qui triumphos penè plures
quàm annos ab urbe condita numeret: qui omnia
circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos,
Aquos, Volscos, Auruncos, domita armis ha-
*beat: qui*¹ *Gallos tot praeliis cæsos, postremò in*
mare ac naves fugâ compulerit. Quum gloriâ belli
ac virtute suâ quemque fretos ire in aciem debe-
re, tum etiam intueri, cujus ductu auspicioque
*ineunda pugna sit:*² *utrùm, qui audiendus dun-*
taxat magnificus adhortator sit, verbis tantum fe-
rox, operum militarium expertus; an, qui & ipse
tela tractare, procedere ante signa, versari me-
dia in mole pugnae sciat. Facta mea, non dicta
vos, milites, inquit, sequi volo: nec discipli-

Consul
 Romanus
 suos ad
 praelium
 hortatur.

¹ Gallos... in mare ac naves fugâ compulerit] Re-
 ètè observat Dujatius nihil
 usquam in iis quæ præce-
 dunt dictum esse à Livio de
 Gallis in mare ac naves com-
 pulsas. Hæc convenirent ma-
 gis in Græcos, de quibus
 suprâ, c. 26. Omnino ali-

quid hîc est vitii, aut Livii
 levis incuria.

² Utrùm, qui audiendus]
 Utrùm is cujus ductu auspi-
 cioque ineunda pugna sit,
 ejusmodi sit imperator, cu-
 jus audienda tantum verba
 sint, non etiam facta spe-
 ctanda.

V. C. 412.
A. C. 340.
Legatio
Rom. ad
Samnites.

oppugnarent. Legatos itaque extemplo mitti ad Samnites placuit. data mandata, ut preces Campanorum, ³ responsum senatûs amicitiae Samnitium memor, deditionem postremò factam, Samnitibus exponerent. Peterent pro societate amicitiaeque, ut dedititiis suis parcerent: neque in eum agrum, qui populi Romani factus esset, hostilia arma inferrent. Si leniter agendo parum proficerent, denunciarent Samnitibus populi Romani senatûsque verbis, ut Capuâ urbe Campanoque agro abstinerent. Hæc legatis agentibus in concilio Samnitium, adeo est ferociter responsum, ut non solum gesturos se esse dicerent id bellum, sed magistratus eorum è curia egressi, stantibus legatis, præfectos cohortium vocarent, iisque clarâ voce imperarent, ut prædatum in agrum Campanum extemplo proficiscerentur.

Bellum
cum Sam-
nitibus.

XXXII. Hac legatione Romam relatâ, positis omnium aliarum rerum curis, Patres fecialibus ad res repetendas missis, belloque, quia non redderentur, solenni more indicto, decreverunt, ut primo quoque tempore de ea re ad populum ferretur: jussuque populi, consules ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium, ille ad montem Gaurum, hic ad Saticulam, castra ponunt. Priori Valerio Samnitium legiones (eò namque omnem belli molem inclinaturam censebant) occurrunt. simul in Campanos stimulabat ira, tam promptos nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se auxilia. Ut verò castra Romana viderunt, ferociter pro se quisque signum duces poscere;

³ Responsum.... memor]
Responsum, ex quo appa-
reret senatum retinuisse me-
moriam amicitiae Samni-

tium. Audaciùs adhuc dixit
Livius, I. 28. Exempli pa-
rum memoris legum humana-
rum.

affirmare, eâdem fortunâ Romanum Campano U.C. 412.
 laturum opem, quâ Campanus Sidicino tulerat. a. C. 340
 rit. Valerius levibus certaminibus, tentandi
 hostis causâ, haud ita multos moratus dies,
 signum pugnae proposuit, paucis suos adhorta-
 tus: *Ne novum bellum eos, novusque hostis ter-* Consul
reret. quidquid ab urbe longius proferrent arma, Romanus
magis magisque in imbelles gentes eos prodire. suos ad
Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Sam- praelium
nitium aestimarent virtutem. qualescumque inter hortatur.
se certaverint, necesse fuisse alteram partem vin-
ci. Campanos quidem haud dubiè magis nimio
luxu fluentibus rebus, mollitiâque suâ, quàm vè
hostium victos esse. Quid autem esse duo prospera
in tot seculis bella Samnitium, adversus tot de-
cora populi Romani? qui triumphos penè plures
quàm annos ab urbe condita numeret: qui omnia
circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos,
Æquos, Volscos, Auruncos, domita armis ha-
*beat: qui*¹ *Gallos tot praeliis cæsos, postremò in*
mare ac naves fugâ compulerit. Quum gloriâ bellâ
ac virtute suâ quemque fretos ire in aciem debe-
re, tum etiam intueri, cujus ductu auspicioque
*ineunda pugna sit:*² *utrùm, qui audiendus dun-*
taxat magnificus adhortator sit, verbis tantùm fe-
rox, operum militarium expers; an, qui & ipse
tela tractare, procedere ante signa, versari me-
dia in mole pugnae sciat. Facta mea, non dicta
vos, milites, inquit, sequi volo: nec discipli-

¹ Gallos... in mare ac
 naves fugâ compulerit] Re-
 tte observat Dujatius nihil
 usquam in iis quæ præce-
 dunt dictum esse à Livio de
 Gallis in mare ac naves com-
 pulsas. Hæc convenirent ma-
 gis in Græcos, de quibus
 supra, c. 26. Omnino ali-

quid hîc est vitii, aut Livii
 levis incuria.

² Utrùm, qui audiendus]
 Utrùm is cujus ductu auspi-
 cioque ineunda pugna sit,
 ejusmodi sit imperator, cu-
 jus audienda tantùm verba
 sint, non etiam facta spe-
 ctanda.

U.C. 412. *nam modò , sed exemplum etiam à me petere.*
 a.C. 340. ³ *Non factionibus modò , nec per coitiones usitatas nobilibus , sed hac dextrâ mihi tres consulatus summamque laudem peperit. Fuit , quum hoc dici poterat : Patricius enim eras , & à liberatoribus patriæ ortus ; & eodem anno familia ista consulatum , quo urbs hæc consulem habuit. Nunc jam nobis Patribus , vobisque plebeiis , promiscuus consulatus patet ; nec generis , ut antè , sed virtutis est præmium. proinde summum quodque spectate , milites , decus. Non , si mihi novum hoc Corvi cognomen diis auctoribus homines dedisti , Publicolarum vetustum familiæ nostræ cognomen memoriâ excessit. Semper ego plebem Romanam militiæ , domique ; privatus , in magistratibus parvis magnisque ; æquè tribunus ac consul , eodem tenore per omnes deinceps consulatus , colo atque colui. Nunc quod instat , diis bene juvantibus , novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.*

*Valerius
Corvus
familiaris
militi
dux.*

XXXIII. Non aliàs militi familiarior dux fuit , omnia inter infimos militum haud gravatè munia obeundo. In ludo præterea militari , quum velocitatis viriumque inter se æquales certamina ineunt , comiter facilis , vincere ac vinci vultu eodem ; nec quemquam aspernari parem , qui se offerret ; factis benignus ¹ pro re , dictis haud minùs libertatis alienæ quàm suæ dignitatis memor : & , quo nihil popularius est , quibus artibus petierat magistratus , iisdem gerebat. Itaque universus exercitus , incredibili alacritate adhortationem profecutus ducis , castris egreditur. Prælium , ut quod

*Prælium
cum Sam-
nitibus
atrox.*

³ *Non factionibus modò]*
Vox modò , quæ paulo antè præcessit , illinc videtur hunc in locum temerè irrepsisse.

¹ *Pro re]* Pro varia rerum , temporum , personarumque ratione.

maximè unquam , pari spe utrimque , æquis U.C. 412.
 viribus , cum fiducia sui , sine contemptu ho- a. C. 340.
 stium , commissum est. Samnitibus ferociam
 augebant novæ res gestæ , & ² paucos ante dies
 geminata victoria : Romanis contrà , quadrin-
 gentorum annorum decora , & conditæ urbi
 æqualis victoria. Utrisque tamen novus hostis
 curam addebat. Pugna indicio fuit , quos ges-
 serint animos. namque ita conflixerunt , ut ali-
 quamdiu in neutram partem inclinarent acies.
 Tum consul trepidationem injiciendam ratus ,
 quando vi pelli non poterant , equitibus im-
 missis turbare prima signa hostium conatur.
 quos ubi nequicquam tumultuantes in spatio
 exiguo volvere turmas vidit , nec posse aperire
 in hostes viam ; revectus ad antesignanos le-
 gionum , quum desiluisset ex equo , *Nostrum* ,
 inquit , *peditum illud , milites , est opus : agite-*
dum , ut me videritis , quacumque incessero , in
aciem hostium ferro viam facientem , sic pro se
quisque obvios sternite. Illa omnia , quæ nunc
 erectæ micant hastæ , patefacta strage vastâ cer-
 netis. Hæc dicta dederat , quum equites con-
 sulis jussu discurrent in cornua , legionibus in
 mediam aciem aperiunt viam. Primus omnium
 consul invadit hostem : & , cum quo fortè con-
 tulit gradum , obtruncat. Hoc spectaculo ³ ac-
 censi , dextrâ lævâque ante se quisque memo-
 randum prælium ciet. Stant obnixi Samnites ,
 quanquam plura accipiunt quàm inferunt vul-

² *Paucos ante dies*] Si de colligi potest ex iis quæ in-
 gemina victoria à Samniti- ter utrumque tempus acta
 bus ex Campanis reportata fuisse ipse memoravit.
 hic agit Livius , de quo du-
 bitare vix licet , brevius ju-
 sto videtur intervallum ab
 his certaminibus ad hoc
 tempus assignare , ut facilè

³ *Accensi.. quisque.. ciet*]
 Melius ciet. Sic suprà : *pro*
se quisque obvios sternite ,
 non *sternere* , non *sternat*.

U.C. 412.
a.C. 340.

*Vincun-
tur Sam-
nites in
Camp-
nia,*

nera. Aliquamdiu jam pugnatum erat : atrox
cades circa signa Samnitium , fuga ab nulla
dum parte erat : adeo morte solâ vinci desti-
naverant animis. Itaque Romani quum & flue-
re jam lassitudine vires sentirent , & diei haud
multum superesse , accensi irâ concitant se in
hostem. Tum primùm referri pedem atque in-
clinari rem in fugam apparuit ; tum capi , oc-
cidi Samnis. nec superfuissent multi , ni nox
victoriam magis quàm prælum diremisset. Et
Romani fatebantur , nunquam cum pertinacio-
re hoste conflictum : & Samnites , quum qua-
reretur quænam prima causa tam obstinatos
movisset in fugam , *oculos sibi Romanorum arde-
re visos aiebant , vesanosque vultus & furentia
ora : inde plus quàm ex alia ulla re terroris or-
tum.* Quem terrorem non pugnae solùm even-
tu , sed nocturnâ profectione confessi sunt. Po-
stero die , vacuis hostium castris Romanus poti-
tur : quò se omnis Campanorum multitudo
gratulabunda effudit.

*Cornelii
consulis
in Samnio
periculum.*

XXXIV. Ceterùm hoc gaudium magnâ pro-
pe clade in Samnio foedatum est. nam ab Sa-
ticula profectus Cornelius consul exercitum
incautè in saltum cavâ valle pervium , circâque
inseffum ab hoste induxit : nec prius , quàm
recipi tutò signa non poterant , imminentem
capiti hostem vidit. ¹ Dum id moræ Samnitibus
est , quoad totum in vallem infimam demitteret
agmen , P. Decius tribunus militum , conspi-
cit unum editum in saltu collem , imminentem
hostium castris , aditu arduum impedito agmi-
ni , expeditis haud difficilem. Itaque consuli

¹ *Dum id moræ Samniti-
bus est]* Cunctantibus Sam-
nitibus , & expectantibus
dum consul totum agmen

demisisset in vallem , ubi
eum facillimè oppressuri sibi
videbantur.

territi animi, *Videsne tu*, inquit, *A. Corneli*, U.C. 412.
vacumen illud supra hostem? Arx illa est spei sa- a.C. 340.
lutisque nostræ, si eam, quam cæci reliquere
Samnites, impigre capimus. Nec tu mihi plus
quàm unius legionis ² *Principes Hastatosque de-*
deris: cum quibus ubi evasero in summum, perge
hinc omni liber metu, teque & exercitum ser-
va: neque enim moveri hostis, subiectus nobis
ad omnes ictus, sine sua perniciæ poterit. Nos
deinde aut fortuna populi Romani, aut nostra vir-
tus expediet. Collaudatus ab consule, accepto
præsidio vadit occultus per saltum: nec priùs
ab hoste est visus, quàm loco quem petebat
appropinquavit. Inde admiratione paventibus
cunctis, quum omnium in se vertisset oculos,
& spatium consuli dedit ad subducendum ag-
men in æquiozem locum, & ipse in summo
constitit vertice. Samnites dum huc illuc signa
vertunt, utriusque rei amissâ occasione, ne-
que insequi consulem, nisi per eandem val-
lem, in qua paulo antè subiectum eum telis
 suis habuerant, possunt; nec erigere agmen in
captum super se ³ *Decio tumulum. Sed quum*
ira in hos magis, qui fortunam gerendæ rei
eripuerant, tum propinquitæ loci, atque ipsa
paucitas incitat: & nunc circumdare undique
collem armatis volunt, ut à consule Decium
intercludant; nunc viam patefacere, ut de-
gressos in vallem adoriantur. incertos quid age-
rent, nox oppressit. Decium primùm spes te-
ruit, cum subeuntibus in adversum collem ex
superiore loco se pugnaturum: deinde admira-
tio incescit, quòd nec pugnam inirent, nec, si
ab eo consilio iniquitate loci deterrerentur,

² *Principes Hastatosque*] numerum hominum circiter
 de his vid. VIII. 8. infrà. 2400.

quo illa corpora efficiebant

U.C. 412. opere se valloque circumdarent. Tum centu-
 a.C. 340. rionibus ad se vocatis, *Quanam illa insciti-*
belli ac pigritia est? aut quonam modo isti
Sidicinis Campanisque victoriam pepererunt? Hinc
 atque illuc ³ signa moveri, ac modò in unum con-
 ferri, modò educi videtis. opus quidem incipi-
 nemo, quum jam circumdati vallo potuerimus
 esse. Tum verò nos similes istorum simus, si diu-
 tius hinc moremur, quàm commodum sit. Agite
 dum, ite mecum, ut, dum lucis aliquid superest,
 quibus locis præsidia ponant, quâ pateat hinc ex-
 itus, exploremus. Hæc omnia sagulo gregali am-
 ctus, centurionibus item manipularium mili-
 tum habitu ductis, ne ducem circumire hostes
 notarent, perlustravit.

Oratio
 Decii ad
 milites.

XXXV. Vigiliis deinde dispositis, ceteris
 omnibus ¹ tesseram dari jubet, ubi ² secundæ
 vigiliæ buccinâ datum signum esset, armati cum
 silentio ad se venirent. Quò ubi, sicut edictum
 erat, taciti convenerunt, *Hoc silentium, milites*
inquit, omisso militari assensu, in me audiendum
servandum est. ubi sententiam meam vobis perser-
gero, tum, quibus eadem placebunt, in dextram

³ *Signa... modò*] *Signa... modò in unum conferri*, quasi quiescere intra castra statuerint Samnites; *modò educi*, quasi iidem parent invadere Romanos.

¹ *Tesseram*] Tesseræ propriè est tabella exigua, in qua inscribatur signum, seu symbolum nocturnum. Ea sub occasum solis, antequam ponerentur vigiliæ, à tribuno dabatur militi cuidam, (cui ob id ipsum *tesserario* nomen erat) perque singulos ordine manipulos

ibat, donec ad tribunum ante noctem referretur. Hæc autem tesseræ non ad vigilias solùm adhibebantur, sed & ad imperia & mandata ducum, & quidquid denique vellent celeriter per omnem exercitum innotescere: ut patet tum ex hoc loco, tum ex c. sequenti.

² *Secundæ vigiliæ*] Tota nox in quatuor vigilias dividebatur, quarum quælibet tribus horis constabat. Itaque secunda vigilia incipit cum quarta noctis hora

partem taciti transibitis : quæ pars major erit , eo U.C. 412.
 abitur consilio. Nunc quæ mente agitem , audite. a.C. 343.
 Non fugâ delatos , nec inertiâ relictos hîc vos cir-
 cumvenit hostis. virtute cepistis locum , virtute
 hinc oportet evadatis. Veniendo huc , exercitum
 egregium populi Romani servastis : erumpendo
 hinc , vosmetipsos servate. digni estis , qui pau-
 ci pluribus opem tuleritis , ipsi nullius auxilio
 egueritis. Cum eo hoste res est , qui hesternô die de-
 lendi omnis exercitus fortunâ per socordiam usus
 non sit : hunc tam opportunum collem imminentem
 capiti suo non antè viderit , quàm captum à nobis ;
 nos tam paucos 3 tot ipsi millibus hominum nec ad-
 sensu arcuerint , nec tenentes locum , quum diei
 tantum superesset , vallo circumdederint. Quem
 videntem ac vigilantem sic eluseritis , sopitum
 oportet fallatis ; imo necesse est. In eo enim lo-
 res sunt nostræ , ut vobis ego magis necessitatis
 nostræ index , quàm consilii auctor sim. neque
 anim maneatis , an abeat hinc , deliberari po-
 test , quum , præter arma & animos armorum
 memores , nihil vobis fortuna reliqui fecerit ;
 nequeque & siti moriendum sit , si plus , quàm vi-
 ros ac Romanos decet , ferrum timeamus. Ergo una
 est salus , erumpere hinc atque abire. id aut inter-
 diu , aut nocte faciamus oportet. Ecce autem aliud
 minus dubium. quippe si lux exspectetur , quæ
 res est , non vallo perpetuo fossâque nos septurum
 hostem ? qui nunc corporibus suis subiectis undique
 inxerit , ut videtis , collem. Atqui si nox op-
 portuna est eruptioni , sicut est , hæc profectò no-
 bis aptissima hora est. Signo secundæ vigiliæ con-
 venistis : quod tempus mortales somno altissima
 premit. per corpora sopita vadetis , vel silentio

3 Tot ipsi millibus homi- ipsi millia hominum. Sic
 7 Elegantiùs est quod XXVIII. 28. tota legio , mil-
 libus Jac. Gronovius : tota lia hominum quatuor.

U.C. 412. *incautos fallentes, vel sentientibus clamore subit*
 a.C. 340. *pavorem injecturi. Me modò sequimini, quem se-*
cuti estis. ego eandem, quæ duxit huc, sequar
fortunam. Quibus hæc salutaria videntur, agite-
dum in dextram partem pedibus transite.

XXXVI. Omnes transierunt, vadentemque
 per intermissa custodiis loca Decium secuti
 sunt. Jam evaserant media castra, quum super-
 scandens vigilum strata somno corpora miles
 offenso scuto præbuit sonitum: quo excitatus
 vigil quum proximum movisset, erectique
 alios concitarent, ignari cives an hostes essent,
 præsidium erumperet, an consul castra cepis-
 set; Decius, ¹ quum non fallerent, clamorem
 tollere jussis militibus, torpidos somno, insu-
 per pavore exanimat: quo præpediti, nec ar-
 ma impigre capere, nec obistere, nec insequi
 poterant. Inter trepidationem tumultumque
 Samnitium, præsidium Romanum, obviis cu-
 stodibus cæsis, ad castra consulis pervadit.
 Aliquantum supererat noctis, jamque in tuto
 videbantur esse: quum Decius, *Maæti virtute,*
inquit, milites Romani este. vestrum iter ac redi-
tum omnia secula laudibus ferent. Sed ad conspi-
ciendam tantam virtutem, luce ac die opus est:
nec vos digni estis, quos cum tanta gloria in castra
reduces silentium ac nox tegat. hîc lucem quieti
opperiamur. Dictis obtemperatum. atque ubi
 primùm illuxit, præmissio nuncio ad consulem
 in castra, ingenti gaudio ² concitantur: & ³ reserâ
 datâ, incolumes reverti, qui sua corpo-
 ra pro salute omnium haud dubio periculo ob-
 jecissent, pro se quisque obviàm effusi laudant,

*Decius
 ad exerci-
 tum inco-
 lumis re-
 dit.*

¹ *Quum non fallerent*] strorum.

Quoniam non fefellerant ³ *Tesserâ datâ*] Nuncio
 ostem, sed auditi fuerant. per exercitum didico, resse-

² *Concitantur*] Milites ca-
 iæ ope.

gratulantur, singulos universosque servatores
 suos vocant : diis laudes gratesque agunt,
 Decium in cœlum ferunt. Hic Decii castrensis
 triumphus fuit, incedentis per media castra
 cum armato præsidio, coniectis in eum om-
 num oculis, & omni honore tribunum consuli
 aquantibus. Ubi ad prætorium ventum est,
 consul classico ad concionem convocat: orsus-
 que meritas Decii laudes, interfante ipso Decio,
 distulit concionem; qui auctor omnia postha-
 bendi, dum occasio in manibus esset, perpulit
 consulem, ut hostes, & nocturno pavore attoni-
 tos, & circa collem 4 castellatim dissipatos, ag-
 grediretur. *credere etiam aliquos ad se sequendum*
missos, per saltum vagari. Jussæ legiones arma
 capere, egressæque castris, quum per explo-
 ratores notior jam saltus esset, viâ patentiore
 hostem ducuntur. quem incautum improvi-
 de adortæ, (quum palati passim Samnitium mi-
 nes, plerique inermes, nec coire in unum,
 nec arma capere, nec recipere intra vallum se-
 ssent) paventem primùm in castra compel-
 lunt, deinde castra ipsa, turbatis stationibus,
 rapiunt. Perfertur circa collem clamor, fugat-
 i ex suis quemque præsidiis. ita magna pars
 hosti cecidit. quos intra vallum egerat
 avor (fuere autem ad triginta millia) omnes
 si. castra direpta.

XXXVII. Ita rebus gestis, consul, advoca-
 concione, P. Decii non coeptas solùm an-
 sed cumulas novâ virtute laudes pera-
 : & , præter militaria alia dona, aureâ
 ronâ eum, & centum bobus, 1 eximioque
 o albo opimo auratis cornibus donat. Mili-

U. C. 412.
 a. C. 340.

Vincun-
 tur Sam-
 nites.

Decius
 donatus.

Castellatim] Sparsim 1 Eximio] Vid not. 4.
 globos. ad c. 7. l. 1.

V.C. 412.
a.C. 340.

*Tertia
pugna cum
Samniti-
bus.*

tes qui in præsidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præsentia singulis bobus, binisque ² privis tunicis donati. Secundùm consulis donationem, legiones ³ gramineam coronam obsidionalem, clamore donum approbantes, Decio imponunt. altera corona ejusdem honoris index à præsidio suo impossibilis est. His decoratus insignibus, bovem eximium Marti immolavit, centum boves militibus donavit, qui secum in expeditione fuerant. iisdem militibus legiones libras farris & ⁴ sextarios vini contulerunt: omniaque ea ingenti alacritate per clamorem militarem, indicem omnium assensûs, gerebantur. Tertia pugna ad Sueffulam commissa est, ⁵ quâ, fugatus à M. Valerio Samnitium exercitus, omni robore juvenutis domo accito, certamine ultimo fortunam experiri statuit. Ab Sueffula nuncii trepidi Campaniam, inde equites citati ad Valerium confestim, opem oratum veniunt. Confestim signum mota: relictisque impedimentis castrorum valido præsidio, raptim agitur agmen: nec pro-

² *Privis tunicis*] Potest exponi: quæ suæ cujusque ac propriæ forent. Sic Hor. Ep. 1. l. I. *Quem ducit privæ trirēmis*. Sed quum hæc vox necessaria non sit hoc loco, eamque omittant aliquot libri, eam libenter deleverimus.

³ *Gramineam coronam obsidionalem*] Obsidionalis corona est, inquit A. Gell. l. V. c. 6. *quam ii qui liberati sunt ab obsidione, dant ei duci qui liberavit. Ea corona graminea est: observarique solitum, ut fieret è gramine, quod in eo loco genera-*

tum esset, intra quem clausi erant qui obsidebantur. Observat Plin. l. XXII. c. 12. ceteras coronas ab imperatore militibus dari solitas, hanc solam à militibus imperatori.

⁴ *Sextarios vini*] Sextarius est sexta pars congii proindeque capiebat sexdecim vini uncias. Itaque superat eam mensuram quam vocamus chopine.

⁵ *Quâ, fugatus*] Quam fortunam experiri statuit exercitus Samnitium, quem M. Valerio prius fugaverat.

ab hoste locum perexiguum (ut quibus , præter U.C. 412.
a.C. 340.
equos , ceterorum jumentorum , calonumque
arba abesset) castris cepit. Samnitium exerci-
tus , velut haud ulla mora pugnae futura esset ,
diem instruit : deinde postquam nemo obvius
erat , infestis signis ad castra hostium succedit.
Cum ut militem in vallo vidit , missique ab omni
parte exploratum , quàm in exiguum orbem
contracta castra essent , paucitatem inde ho-
stium colligentes , retulerunt ; fremere omnis
ages , complendas esse fossas , scindendumque
vallum , & in castra irrumpendum. transactum-
que eâ temeritate bellum foret , ni duces con-
sueverant impetum militum. Ceterùm , quia
multitudo sua ⁶ commeatibus gravis , & prius
inducto ad Sueffulam , & tunc certaminis mo-
do , haud procul ab rerum omnium inopia es-
set ; placuit , dum inclusus paveret hostis , fru-
mentum per agros militem duci. *interim &*
Romano , qui expeditus , quantum humeris inter-
arma geri posset frumenti secum attulisset , de-
portatura omnia. Consul palatos per agros quum
discessisset hostes , stationes infrequentes relictas ,
pauca milites adhortatus , ad castra oppu-
nanda ducit. quæ quum primo clamore atque
impetu cepisset , pluribus hostium in tentoriis
castris , quàm in portis valloque , caesis , signa
captiva in unum locum conferri iussit ; reli-
ctisque ⁷ duabus legionibus , custodiæ & præ-
lii causâ , gravi edicto monitis , ut , donec

⁶ Commeatibus gravis]
quæ oneri esset commeati-
bus : i. e. quæ nimiam com-
mearum copiam absumeret.
⁷ Duabus legionibus] Hic
quid vitii latere putat Jac.
Gronovius , quia verisimile
non videatur duas legiones ,

qui consularis erat exerci-
tus , præsidio castris relictas.
Legi posse censet vel *duabus*
cohortibus , vel , si major
numerus placeat , *duobus*
millibus. Illud certè constat ,
vulgatam lectionem stare
non posse.

U.C. 412.
a.C. 340

ipse revertisset, prædâ abstinere, profectum agmine instructo, quum præmissus eques vel⁸ indagine dissipatos Samnites ageret, cæderingentem fecit. nam neque quo signo coire inter se, neque utrùm castra peterent, an longiorem intenderent fugam, territis constare poterat. Tantumque fugæ ac formidinis fuit, ut ad quadraginta millia scutorum, nequaquam tot cæsis, & signa militaria, cum iis quæ castris capta erant, ad centum septuaginta consulẽ deferrentur. Tum in castra hostium reditum: ibique omnis præda militi data.

Carthaginienses legati.

Consules triumphant.

XXXVIII. Hujus certaminis fortuna, & Pellicos, quum in induciis essent, foedus petere ab senatu coëgit; & Latinos, jam exercitibus comparatis,¹ ab Romano in Pelignum vertit bellum. Neque ita rei gestæ fama Italiæ se finibus tenuit: sed Carthaginienses quoque legatum gratulatum Romam misere, cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Jovis cella poneretur, fuit² pondo viginti quinque. Consulibus ambo de Samnitibus triumpharunt, sequens Decio insigni cum laude donisque: quum in condito militari joco, haud minùs tribuni caelebre nomen, quàm consulum esset. Campanorum deinde³ Sueffanorumque auditæ legatio

⁸ Indagine] Indaginis nomine propriè intelligitur plagarum, seu retium quidam velut orbis, quibus à venatoribus feras indagantibus saltus nemorave cinguntur, ne quâ feris pateat effugium. Hoc exemplo Samnites palantes atque dispersos undique cogere & in unum colligere voluit Valerius, ut in medio caderentur.

¹ Ab Romano in Pelignum vertit bellum] Induxit, omisso bello quod paraverant adversus Romanos, Pelignos verterent arma.

² Pondo viginti quinque] Marcæ nostrarum cum semuncia.

³ Sueffanorumque] Jubæ Sigonius legi Sueffulanorumque: nec fortasse sine causa Sueffula enim propius à C

LIBER VII. 141

nes : precantibusque datum , ut præsidium eò U.C. 412.
in hiberna mitteretur , quo Samnitium excur- a.C. 340.
nes arcerentur. 4 Jam tum minimè salubris
militari disciplinæ Capua , instrumento om- Rom. mi-
um voluptatum delinitos militum animos litum de
vertit à memoria patriæ : inibanturque confi- occupan-
in hibernis eodem scelere adimendæ Cam- da Capua
nis Capuæ , 5 per quod illi eam antiquis cul- consilia.
tibus ademissent. *Neque immeritò suum ipso-
m exemplum in eos versurum. Cur autem potius
Campani agrum Italiæ uberrimum , dignam agro
hem , qui nec se , nec sua tutari possint , quàm
dictor exercitus haberet , qui suo sudore ac san-
guine inde Samnites depulisset ? An æquum esse ,
militios suos illâ fertilitate atque amœnitate per-
ire ; se , militando fessos , in pestilenti atque ari-
circa urbem solo luctari , aut in urbe insiden-
a tabem crescentis in dies fœnoris pati ? Hæc
tata occultis conjurationibus , necdum vul-
ta in omnes consilia , invenit novus consul U.C. 413.
Marcus Rutilus , cui Campania sorte pro- a.C. 339.
cia evenerat ; Q. Servilio collegâ ad urbem C. Mar-
dicto. Itaque quum omnia ea , sicut gesta cio IV.
ant , per tribunos comperta haberet , & æta- Q. Servi-
& usu doctus , (quippe qui jam quartum lio Coll.
consul esset , dictatorque & censor fuisset) op-
um ratus , differendo spem quandocumque
lent consilii exsequendi , militarem impe-
m frustrari , rumorem dissipat , in iisdem op-
lis & anno post præsidia hibernatura. divisa
m erant per Campaniæ urbes , manaverant-
e à Capua consilia in exercitum omnem. Eo*

abest , quàm Sueffa , & balis , cujus exercitus Capuæ
eam pugnatum jam cum corruptus est.
antibus est.

5 Per quod illi eam anti-
[Jam tum] Hoc dictum
propter hiberna Anni-
[quis cultoribus ademissent]
Vid. l. IV. c. 37. supra.

U. C. 413. laxamento cogitationibus dato, quievit in pra
a. C. 339. sentia seditio.

Arte elu-
duntur.

XXXIX. Consul, educto in aetiva milite
dum quietos Samnites habebat, exercitum pur
gare ¹ missionibus turbulentorum hominum
instituit; aliis emerita dicendo stipendia esse
alios graves jam aetate, aut viribus parum va
lidos. quidam ² in commeatus mittebantur
singuli primò, deinde & cohortes quaedam
quia procul ab domo ac rebus suis hiberna
sent. per speciem etiam militarium usuum
quum alii aliò mitterentur, magna pars able
gati. Quam multitudinem consul alter Roma
pratorque, alias ex aliis fingendo moras, re
tinebat. Et primò quidem ignari ludificationis
minimè inviti domos revisebant. postquam ne
que reverti ad signa primos, nec ferme alius
quàm qui in Campania hibernassent, præcipue
que ex iis seditionis auctores mitti viderunt
primùm admiratio, deinde haud dubius timor
incessit animos, consilia sua emanasse: ³ jam
*quaestiones, jam indicia, jam occulta singulorum
supplicia, impotensque & crudele consilium
Patrum in se regnum passuros.* Hæc qui in ca
stris erant, occultis sermonibus ferunt, ⁴ ne
vos conjurationis ejectos arte consulis cerne
tes. Cohors una, quum haud procul Anxur
esset, ad Lautulas saltu angusto inter mare &

¹ *Missionibus*] Mittendo
à signis, solvendo militiâ
eos qui turbulento & factio
so ingenio erant.

² *In commeatus*] In quæ
cuique liberet loca, dato
commeatu.

³ *Jam quaestiones, jam in
dicia*] *Quaestio* est capitis
judicium. *Indicia* intellige

& infontium, qui aliqu
comperissent, & magis pri
priè illorum qui ejul
culpæ conscii, fide publi
datâ, alios indicarent.

⁴ *Nervos conjurationis
eos*] Ejectos eos, qui
vi, i. e. robur ac firm
mentum conjurationis era

montes confedit, ad excipiendos, quos consul
 allis atque aliis (ut antè dictum est) causis
 utebatur. Jam valida admodum numero manus
 erat, nec quicquam ad iusti exercitûs formam,
 præter ducem, deerat. incompofiti itaque præ-
 sentes in agrum Albanum perveniunt, & sub
 iugo Albæ Longæ castra vallo cingunt. Perfe-
 cto inde opere, reliquum diei, de imperatore
 cogitando, sententiis decertant, nulli ex præ-
 sentibus satis fidentes. *Quem autem ab Roma
 esse exciri? quem Patrum aut plebis esse, qui aut
 tanto periculo sciens offerat, aut cui ex injuria
 sanientis exercitûs causa rectè committatur?*
 Postero die quum eadem deliberatio teneret,
 prædatoribus vagis quidam compertum at-
 tulerunt, T. Quintium in Tusculano agrum
 illere, urbis honorumque immemorem. Pa-
 tria hic vir gentis erat, cui quum militiæ
 magna cum gloria actæ finem pes alter ex vul-
 tre claudus fecisset, ruri agere vitam procul
 ab oblatione ac foro constituit. Nomine audito,
 in templo agnovere virum: & , quod bene ver-
 eret, acciri iusserunt. Sed parum spei erat,
 voluntate quicquam facturum. vim adhiberi ac-
 tum placuit. Itaque silentio noctis, quum
 stum villæ, qui ad id missi erant, intras-
 sent, somno gravi Quintium oppressum, nihil
 medium, aut imperium atque honorem, aut
 ubi restitaret, mortem, ni sequeretur, de-
 nunciantes, in castra pertraxerunt. Imperator
 templo adveniens appellatus: insigniaque ho-
 noris exterrito subitæ rei miraculo deferunt,
 ad urbem ducere jubent. Suo magis inde
 metu, quàm consilio ducis, convulsis signis,
Ubi restitaret... ni sequeretur Alterutrum ex his
 erat.

U.C. 413.

A.C. 339.

Seditio/o-

rum exer-

citus colli-

gitur.

Eligunt

ducem T.

Quintium.

U. C. 413. infesto agmine, ad lapidem octavum ⁶ viæ, quæ
 a. C. 339. nunc Appia est, perveniunt: issentque confestim ad urbem, ni venire contrâ exercitum dictatoremque adversus se M. Valerium Corvum dictum audissent, & magistrum equitum L. Æmilium Mamercinum.

*Valerius
 Corvus
 dictator.*

XL. ¹ Ubi primùm in conspectum ventum est arma signaque agnovere; extemplo omnibus memoria patriæ iras permulsi. Nondum erant tam fortes ad sanguinem civilem, nec præter externa noverant bella, ultimaque rabies successio ab suis habebatur. itaque jam duces, jam milites utrimque, congressus quærere ad colloquia. Quintius, quem armorum etiam patria satietas teneret, nedum adversus patriam; Corvus omnes caritate cives, præcipue milites, & ante alios suum exercitum complexus, ad colloquium processit. Cognito ei extemplo haud minor ab adversariis verecundia

*Dictatoris
 ad se-
 ditiosos
 oratio.*

quàm ab suis silentium datum: Deos, inquit *immortales, milites, vestros, publicos, meosque* ab urbe proficiscens *ita adoravi, veniamque supplicem poposci, ut mihi de vobis concordie partem gloriam, non victoriam darent. Satis fuit enimque, unde belli decus pariat: hinc pax petenda est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota expoposci, ejus me compotem voti vos facere potestis, si meminisse vultis, non vos in Samnio nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere; si illos colles, quos cernitis, patriæ vestre esse; si hunc exercitum civium vestrorum; si*

⁶ *Viæ, quæ nunc Appia est*] Magis Livianum foret: *viâ*. Sic suprâ c. 9. Galli ad tertium lapidem Salariâ *viâ*.. castra habuere.

¹ *Ubi primùm.. ventum*

est, arma] Legendum videtur: *Ubi primùm.. ventum, & arma*. Similem nuncupationem emendavit Jac. Grovius, suprâ II. 39.

consul

consulem vestrum, cujus ductu auspicioque priore U.C. 413.
a.C. 339.
anno bis legiones Samnitium fudistis, bis castra
cepistis. Ego sum M. Valerius Corvus, mili-

es, cujus vos nobilitatem beneficiis erga vos, non
injuriis, sensistis; nullius superbæ in vos legis,
nullius crudelis senatusconsulti auctor; in omni-
bus meis imperiis in me severior, quam in vos.
Nunc, si cui genus, si cui sua virtus, si cui etiam
maiestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt;
si is eram natus, id specimen mei dederam, eâ
virtute consulatum adeptus eram, ut potuerim, tres
et viginti annos natus consul, Patribus quoque
severior esse, non solum plebi. Quod meum factum
dictumve consulis gravius, quam tribuni, audi-
tis? Eodem tenore duo insequentes consulatus ges-
si, eodem hæc imperiosa dictatura geretur: ² ut
neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior,
quam in vos, horreo dicere, hostes. Ergo vos prius
in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego. Istinc
signa canent, istinc clamor prius incipiet atque
impetus, si dimicandum est. Inducite in animum,
quod non induxerunt patres avique vestri; non il-
los, qui in Sacrum montem secesserunt, non hi,
qui postea Aventinum infederunt. Expectate dum
vobis singulis, ut olim Coriolano, matres conju-
gesque crinibus passis obviam ab urbe veniant. Tum
proscorum legiones, quia Romanum habebant du-
cem, quieverunt: vos Romanus exercitus non de-
stitit impio bello? T. Quinti, quocunque istuc
erit, seu volens, seu invitus, constitisti, si di-
micandum erit, tum tu in novissimos te recipito:
si videris etiam honestius, tergumque civi dederis,
quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacifi-

Ut neque in hos... mi- meos & patriæ meæ milites
Suspicamur hic aliquid mitior futurus sim, vel fu-
endi subesse. Sensus pater: tura sit hæc dictatura quam
ut ne in hos quidem gero, quam in vos... hostes.

U.C. 413.
A.C. 339.

candum bene atque honestè inter primos stabis, & colloqui hujus salutaris interpres fueris. ³ *Postulate æqua, & ferte. Quamquam vel iniquistandum est potius, quàm impias inter nos conferamus manus.*

T. Quin-
tius suos
ad pacem
hortatur.

XLI. T. Quintius plenus lacrymarum, ad suos versus, *Me quoque, inquit, milites, si quis usus mei est, meliorem pacis quàm belli habetis du- cem. Non enim illa modò Volscus, aut Samnis, sed Romanus verba fecit, vester consul, vester imperator, milites: cujus auspicia pro vobis experti, nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius, & alios duces senatus habuit: qui maximè vobis suis militibus parceret, cui plurimùm vos imperatori vestro crederetis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere possunt, volunt. quid nos velle oportet? Quin, omissis irâ & spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia cognita permittimus fidei?* Approbantibus clamore cunctis, T. Quintius ante signa progressus, in potestate dictatoris milites fore dixit: oravitque ut causam miserorum civium susceperet; susceptamque eâdem fide, quâ rempublicam administrare solitus esset, tueretur. *Sibi se privatim nihil cavere. nolle alibi, quàm in innocentia spem habere. Militibus cavendum, quod apud Patres semel plebi, iterum legionibus cautum sit, ne fraudi secessio esset.* Quintio colaudato, ceteris bonum animum habere iussis, dictator equo citato ad urbem reductus, au-

Seditio
composita.

³ *Postulate æqua, & ferte* Si tò ferte hîc dictum est, quemadmodum vulgatum illud fere conditiones, parum differt ab eo quod præcessit *postulatè*. Hinc nobis in mentem veniebat, num

posset exponi, perferte, accipite æquas condiciones. Tunc ratio antitheseos expedita & clara esset. Sed veremur ne hanc interpretationem non patiat *Latini sermonis proprietates.*

Horibus Patribus tulit ad populum in hunc Pe-
telio, ne cui militum fraudi secessio esset. ora-
vit etiam bona veniam Quirites, ne quis eam rem
loco feriove cuiquam exprobraret. ¹ Lex quo-
que sacrata militaris lata est, ne cuius militis
scripti nomen, nisi ipso volente, deleteretur: ad-
ditumque legi, ne quis, ubi tribunus militum
fuisset, postea ² ordinum ductor esset. Id pro-
pter P. Salonium postulatum est ab conjuratis,
qui alternis prope annis, & tribunus militum,
& primus centurio erat, quem nunc primipili
appellant. Huic infensi milites erant, quod
semper adversatus novis consiliis fuisset, ³ nec
particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugis-
sent. Itaque quum hoc unum propter Salonium
ab senatu non impetraretur; tum Salonius,
obtestatus Patres Conscriptos, ne suum hono-
rem plius quam concordiam civitatis aestima-
rent, perpulit ut id quoque ferretur. Aequè
impotens postulatum fuit, ⁴ ut de stipendio
equitum ⁵ mererentur autem triplex eà tempe-
state) era demerentur, quod adversati conjura-
tioni fuissent.

XLII. Præter hæc invenio apud quosdam,
Genucium, tribunum plebis, tulisse ad po-
pulum, ne foenerare liceret. item aliis ple-

¹ Lex sacrata.] Vid.

not. 2. ad c. 33. l. II.

² Ordinum ductor.] Cen-

turio. Vid. not. 2. ad c. 23.

l. II.

³ Nec particeps.] Lege cum
Gronovio: Et, ne particeps
eorum esset, ab Lautulis fu-
isset. Nempe adoleverat &
ruperat conjuratio per
illos qui ad Lautulas substi-
terant, aliosque ab consule
missos exceperant. Licet er-

go, opinari Salonium ipsum
exceptum cum alijs, quod
tum quoque illud flagitium
improbaret, ab tumultuan-
tibus fugâ se subduxisse,
eosque habuisse offensos.

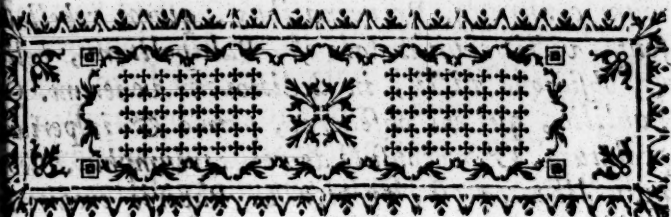
⁴ Ut de stipendio equi-
tum... era demerentur.] Ut
aliquid detraheretur de sti-
pendio quod equitibus da-
batur.

⁵ Triplex.] Triplum ejus
quod pedes accipiebat.

U.C. 413.
a.C. 339.

biscitis cautum, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet; non duos magistratus uno anno gereret: utique liceret consules ambos plebeios creari. Quæ si omnia concessa sunt plebi, apparet haud parvas vires defectionem habuisse. Aliis annalibus proditum est, neque dictatorem Valerium dictum, sed per consules omnem rem actam: neque antequam Romam veniretur, sed Romæ, eam multitudinem conjuratorum ad arma consternatam esse; nec in T. Quintii villam, sed in ædes C. Manlii nocte impetum factum; eumque à conjuratis comprehensum, ut dux fieret; inde ad quartum lapidem profectos loco munito consedissee: nec ab ducibus mentionem concordie ortam; sed repentè, quum in aciem armati exercitus processissent, salutationem factam; & permistos dexteras jungere, ac complecti inter se lacrymantes milites coepisse; coactosque consules, quum viderent aversos à dimicatione militum animos, retulisse ad Patres de concordia reconcilianda. adeo nihil, præterquam seditionem fuisse, eamque compositam; inter antiquos rerum auctores constat. Et hujus fama seditionis, & susceptum cum Samnitibus grave bellum, aliquot populos ab Romana societate avertit: &, præter Latinorum infidum jam diu foedus, Privernates etiam Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incursione subitâ depopulari sunt.

E P I T O M E

LIBRI OCTAVI LIVIANI.

L Atini cum Campanis defecerunt, & missis legatis ad senatum conditionem tulerunt, ut, si pacem habere vellent, alterum ex Latinis consulem facerent. Quâ legatione perlata, prætor eorum Annius de Capitolio ita prolapsus est, ut exanimaretur. T. Manlius consul filium, quod contra edictum adversum Latinos, quamvis prospere, pugnasset, securi percussit. Laborantibus in acie Romanis, P. Decius tunc consul cum Manlio, devovit se pro exercitu: & concitato quo quum in medios hostes se intulisset, interfessus, morte suâ Romanis victoriâ restituit. Latini in deditiorem venerunt. T. Manlio in urbem reverso, nemo ex juventute obviam processit. Minucia virgo vestalis, incesti damnata est. Ausonibus victis, in oppidum ex iis captum Cales colonia deducta est. ¹ Item Fregellæ colonia deducta sunt. Veneficium complurium matronarum deprehensum: quarum plurimæ statim epotis medicamentis perierunt. Lex de veneficio tunc pri-

¹ Item Fregellæ colonia deducta sunt] Vel legendum est, Fregellæ colonia deducta, quemadmodum lib. X. 3. colonia Carsoli deducta

erat; vel, resectis aliquot vocibus in iis quæ præcedunt, in oppidum ex iis captum Cales, item Fregellas, colonia deducta sunt.

mum constituta. Privernatibus, quum rebellassent, victis civitas data est. Palapollitani, bello & obsidione victi, in deditionem venerunt. Q. Publilio, qui eos obsederat, prima & imperium prolatum, & proconsule decretus triumphus. Plebenxu liberata est, propter L. Papirii creditorum libidinem, qui C. Publilio debitori suo stuprum inferre voluerat. Quum L. Papirius dictator reversus in urbem ab exercitu esset propter auspicia reperenda, Q. Fabius magister equitum, occasione rei bene gerendae invitatus, contra edictum ejus prospere adversus Samnites pugnavit. Ob eam causam quum dictator de magistro equitum supplicium sumpturus videretur, Fabius Romam profugit. Ex, quum causam parum proficeret, populi precibus donatus est. Res præterea contra Samnites prospere gestas continet.

LIBER VIII.

U.C. 414.
a. C. 338.
C. Plautio II.
L. Emilio Coll.

Pella cum
Privernatibus &
Volsis.

JAM consules erant C. Plautius secundum, L. Aemilius Mamercinus, quum Serini Norbanique Romam, nuntii defectionis Privernatium, cum querimoniis acceptæ cladis venerunt. Volscorum item exercitum, duce Antiati populo, confedisse ad Satricum, allatum est. Utrumque bellum Plautio sorte evenit. Prius ad Privernum profectus, exemplo acie conflixit. haud magno certamine devicti hostes oppidum captum, redditumque Privernatibus, præsidio valido imposito: agri partes duæ ademptæ. Inde victor exercitus Satricum contra Antiates ductus. Ibi magnâ utrimque ca-

1 Partes duæ] Duæ tertiæ partes, tricientes duo.

de atrox prælium fuit : & , quum tempestas eos
 neutro inclinata spe dimicantes diremisset , Ro-
 mani , nihil eo certamine tam ambiguo fessi ,
 in posterum diem prælium parant. Volscis re-
 censentibus quos viros in acie amisissent , haud-
 quaquam idem animus ad iterandum periculum
 fuit. nocte pro victis Antium agmine trepido ,
 faucibus ac parte impedimentorum relictâ , abie-
 runt. Armorum magna vis tum inter cæsa cor-
 pora hostium , tum in castris inventa est. Ea
 2 *Lux* matri dare se consul dixit ; finesque
 hostium usque ad oram maritimam est depopu-
 latus. Alteri consuli Æmilio ingressio 3 *Sabel-*
lum agrum , non castra Samnitium , non legio-
 nes usquam oppositæ. ferro ignique vastantem
 agros legati Samnitium pacem orantes adeunt :
 à quo rejecti ad senatum , potestate factâ di-
 cendi , positis ferocibus animis , pacem sibi
 ab Romanis , bellique jus adversus Sidicinos
 petierunt. *Quæ se eo iustius peterè , quod & in*
amicitiam populi Romani secundis suis rebus , non
adversis , ut Campani , venissent : & adversus
Sidicinos sumerent arma , suos semper hostes , po-
populi Romani nunquam amicos , qui nec , ut Samni-
tes , in pace amicitiam , nec , ut Campani , au-
xilium in bello petissent , nec in fide populi Ro-
mani , nec in ditione essent.

Lux ma-
ter.

Fœdus
cum Sam-
nitibus.

II. Quum de postulatis Samnitium Ti. Æmi-
 lius prætor senatum consulisset , reddendum-
 que his fœdus Patres censuissent , prætor Sam-
 nitibus respondit : *Nec , quominus perpetua cum*

2 *Lux matri*] *Lux mater*
 eadem est , quæ sæpius *Ops*
 & *Rhea* nominatur , & pu-
 tatur esse Terra ipsa. De *Lux*
 matre mentio iterum occur-
 rit apud nostrum , XLV. 33.

3 *Sabellum agrum*] Sam-
 niticum agrum. Samnites ,
 alio nomine *Sabellus* dictos
 esse testis est Plin. l. III.
 c. 12. quia nempe à *Sabinis*
 orti erant,

U.C. 414.
a. C. 338.

Latini
vastant
Samni-
tium a-
gros.

Id que-
runtur
Samnites
apud Ro-
manos.

*eis amicitia esset, per populum Romanum steti-
se; nec contradici, quin, quoniam ipsos belli
culpâ suâ contracti tædium ceperit, amicitia de
integro reconcilietur. Quod ad Sidicinos attinet,
nihil intercedi, quominus Samniti populo pacis
bellique liberum arbitrium sit. Foedere icto
quum domum revertissent, extemplo inde exer-
citus Romanus deductus, annuo stipendio, &
trium mensium frumento accepto; quod pepi-
gerat consul ut tempus induciis daret, quoad
legati redissent. Samnites copiis iisdem, qui-
bus usi adversus Romanum bellum fuerant,
contra Sidicinos profecti, haud in dubia spe
erant maturè urbis hostium potiundæ. Tum
ab Sidicinis deditio prius ad Romanos cœpta
fieri est: dein postquam Patres, ut seram eam,
ultimâque tandem necessitate expressam, as-
pernabantur, ad Latinos jam suâ sponte in ar-
ma motos facta est. ne Campani quidem (adeo
injurix Samnitium, quàm beneficii Romano-
rum memoria præsentior erat) his se armis ab-
stinere. Ex his tot populis unus ingens exerci-
tus, duce Latino, fines Samnitium ingressus,
plus populationibus quàm præliis cladium fe-
cit. &, quanquam superiores certaminibus La-
tini erant, haud inviti, ne sæpius dimican-
dum foret, agro hostium excessere. Id spatium
Samnitibus datum est Romam legatos mittendi.
qui quum adiissent senatum, conquesti eadem
se foederatos pati, quæ hostes essent passi,
precibus infimis petiere ut satis ducerent Romani
victoriam, quam Samnitibus ex Campano Sidicino-
que hoste eripuissent: ne vinci etiam se ab igna-
vissimis populis sinerent. Latinos Campanosque,
si sub ditione populi Romani essent, pro imperio
arcerent Samniti agro; sin imperium abnuerent,
armis coërcerent. Adversus hæc responsum an-*

ceps datum, quia fateri pigebat in potestate sua Latinos jam non esse, timebantque¹ ne arguendo abalienarent. *Campanorum aliam conditionem esse, qui non fœdere, sed per deditionem in fidem venissent. itaque Campanos, seu velint, seu nolint, quieturos: in fœdere Latino² nihil esse, quòd bellare, cum quibus ipsi velint, prohibentur.*

U. C. 414.
a. C. 338.
Respon-
sum Ro-
manorum
anceps.

III. Quod responsum, sicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit, ita Campanos metu abalienavit; Latinos, velut nihil jam non concedentibus Romanis, ferociores fecit. Itaque per speciem adversus Samnites belli parandi, crebra concilia indicentes, omnibus consultationibus inter se principes occultè Romanum coquebant bellum. huic quoque adversus servatores suos bello Campanus aderat. Sed quanquam omnia de industria celabantur, priùsque quàm moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitum hostem volebant; tamen per quosdam privatis hospitibus necessitudinibusque conjunctos, indicia conjurationis ejus Romam emanarunt. jussisque ante tempus consulibus abdicare se magistratum, quo maturiùs novi consules adversus tantam molem belli crearentur, religio incessit ab eis quorum imminutum imperium esset, comitia haberi. Itaque interregnum initum. duo interreges fuerunt, M. Valerius ac M. Fabius. Is creavit consules, T. Manlium Torquatum tertium, P. Decium Murem.¹ Eo anno Alexan-

Latini oc-
cultè mo-
liuntur
bellum in
Rom.

U. C. 415.
a. C. 337.
T. Man-
lio III.
P. Decio
Coss.

¹ Ne arguendo abalienant] Ne arguendo Latinos cuncti obsequii, eos ab se torsum abalienarent, & ad certam rebellionem inciperent.

² Nihil esse, quòd prohibeantur] Nihil esse, propter quod.

¹ Eo anno Alexandrum, Epiri regem, in Italiam classem appulisse constat] Ex-

U.C. 415.
a.C. 337.

X. Prin-
cipes La-
tinorum
Romam
evocati.

drum, Epiri regem, in Italiam classem appulisse constat. quod bellum, si prima satis prospera fuissent, haud dubiè ad Romanos pervenisset. Eadem ætas rerum Magni Alexandri est, quem, sorore hujus ortum, in alio tractu Orbis invictum bellis juvenem fortuna morbo extinxit. Ceterum Romani, etsi defectio sociorum nominisque Latini haud dubia erat, tamen, tanquam de Samnitibus, non de se, curam agerent, decem principes Latinorum Romam evocaverunt, quibus imperarent quæ vellent. Prætores tum duos Latini habebant, L. Annium Setinum, & L. Numicium Circiensensem; ambo ex coloniis Romanis: per quos, præter Signiam Velitrasque, & ipsas colonias Romanas, Volsci etiam excitati ad arma erant. eos nominatim evocari placuit. Haud cuiquam dubium erat super qua re accirentur, itaque concilio prius habito prætores, quam Romam proficiscerentur, evocatos se ab senatu docent Romano; &, quæ actum iri secum credant, quidnam ad ea responderi placeat, 2 referunt.

IV. Quum aliud alii censerent, tum Annius: *Quamquam ipse ego retuli quid responderi placeret, tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam quid loquendum sit. facile erit, explicatis consiliis, accommodare rebus verba. Nam si etiam nunc sub umbra fœderis æqui servitutem pati possumus; quid abest, quin proditis Sidicinis, non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto paream.*

repositio Alexandri Epirensis
rejiçienda potiùs est in an-
num ab hoc qui nunc agi-
tur octavum, quo memorat
Livius infra c. 17. victoriam

Alexandri de Lucanis &
Samnitibus.

2 Referunt] Expendendum
proponunt, deliberare ju-
bent. Vid. not. 1. ad III. 28.

mus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innue-
 rint, posuituros arma? Sin autem tandem liberta-
 tis desiderium remordet animos; si fœdus est;
 si societas æquatio juris est; si consanguineos nos
 Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc glo-
 riari licet; si socialis illis exercitus is est, quo
 adjuncto duplicent vires suas, quem secernere ab
 se consules² bellis propriis ponendis sumendisque
 nolint: cur non omnia æquantur? cur non alter
 ab Latinis consul datur? ubi pars virium, ibi &
 imperii pars est? Est quidem nobis hoc per se haud
 nimis amplum: quippe concedentibus Romam ca-
 put Latio esse. sed ut amplum videri posset, diu-
 turnâ patientiâ fecimus. Atqui si quando unquam
 confociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus
 optastis; en hoc tempus adest, & virtute vestrâ,
 & deâ benignitate vobis datum. Tentastis pa-
 tientiam, negando militem. quis dubitat exar-
 disse eos, quum³ plus ducentorum annorum mo-
 rem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolo-
 rem. Bellum nostro nomine cum Pelignis gessi-
 mus. qui ne nostrorum quidem finium nobis per
 nos tuendorum jus antea dabant, nihil intercesse-
 runt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se
 ad nos descisse, exercitus nos parare adversus Sam-

U.C. 415.

a.C. 337.

¹ Si societas æquatio juris
 est] Falsa definitio societa-
 tis. Multi enim obnoxia pae-
 ce & impari fœdere in so-
 cietatem veniebant. Grono-
 vius suspicatur Livium scrip-
 sisse, si societas, ea nempe,
 quæ est Romanos inter &
 Latinos, æquati juris est.
 Attamen quum Livius sæpe
 in orationibus, non tam,
 quid verum sit, quàm quid
 ad præsentem causam ac-
 commodatum, intueatur,

nobis Gronoviana emenda-
 tio non omnino videtur esse
 necessaria.

² Bellis propriis ponendis]
 Componendis, pace com-
 mutandis. Qui enim pacem
 haud obnoxiam cupit, is
 viribus iis instructus esse de-
 bet, quibus bellum possit
 gerere.

³ Plus ducentorum anno-
 rum] Si à Tarquinio Super-
 bo numeres, non multum
 à ducentis annis res abierit.

U.C. 415. nites fœderatos suos audierunt ; nec moverunt se
 a.C. 337. ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia , nisi à
 conscientia virium & nostrarum & suarum ? Idoneos auctores habeo , querentibus de nobis Samnitibus ita responsum ab senatu Romano esse , ut facile appareret , ne ipsos quidem jam postulare , ut Latium sub Romano imperio sit. 4 Usurpate modò postulando eo , quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet , en ego ipse , audiente , non populo Romano modò senatuque , sed Iove ipso qui Capitolium incolit , profiteor me dicturum ; ut , si nos in fœdere ac societate esse velint , consulem alterum ab nobis , 5 senatûsque partem accipiant. Hæc ferociter non suadenti solùm , sed pollicenti , clamore & assensu omnes permiserunt , ut ageret diceretque , quæ è republica nominis Latini fideque sua viderentur.

V. Ubi est Romam ventum , in Capitolio
 eis senatus datus est. Ibi quum T. Manlius consul egisset cum eis ex auctoritate Patrum , ne Samnitibus fœderatis bellum inferrent , Annius , tanquam victor armis Capitolium cepisset , non legatus jure gentium tutus loqueretur , Tempus erat , inquit , T. Manli , vosque
 Legati Latini superba oratio in senatu Rom. Patres Conscripti , tandem jam vos nobiscum ni-

4 Usurpate modò postulando eo , quod illi vobis taciti concedunt] Vobis illi taciti concedunt , ne sub eorum jam imperio sitis. Superest tantùm ut vos id apertè postulando , in illius juris possessionem Latium inducat. Usurpare non est id Latine quod Gallicè dicimus *usurper* , sed usum alicujus rei capessere. Sic suprâ in hac

ipsa oratione , usurpanda libertatis.

5 Senatûsque partem] Dimidiam : ut clarè exprimit idem Annius , c. seq. *senatûs partem equam ex utraque gente esse*.

1 Eis senatus] Intellige Annium & collegas. Suprà dictum est decem principes Latinorum Romam evocatos.

nil pro imperio agere, quum florentissimum, deum U.C. 415.
 benignitate, nunc Latium armis virisque, Sam- a.C. 337.
 nitibus bello victis, Sidicinis Campanisque so-
 ciis, nunc etiam Volscis adjunctis, videretis;
 colonias quoque vestras Latinum Romano prae-
 lisse imperium. Sed quoniam vos regno impotenti
 nem ut imponatis, non inducitis in animum;
 nos, quanquam armis possumus asserere Latium
 in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabi-
 mus, ut conditiones pacis feramus aequas utris-
 que, quoniam vires quoque aequari diis immor-
 talibus placuit. Consulem alterum Romam, alte-
 rum ex Latio creari oportet; senatus partem
 aquam ex utraque gente esse; unum populum,
 unam rempublicam fieri: & ut imperii eadem
 sedes sit, idemque omnibus nomen, quoniam ab
 alterutra parte concedi necesse est, quod utrisque
 bene vertat, sit haec sanè patria potior, & Roma-
 ni omnes vocemur. Fortè ita accidit, ut parem
 ferociæ hujus & Romani consulem T. Manlium T. Man-
 haberent: qui adeo non tenuit iram, ut, si lii plena
 tanta dementia Patres Conscriptos cepisset, ut indigna-
 ab Setino homine leges acciperent, gladio cin- tionis ref-
 ctum in senatum venturum se esse palam di- ponsa.
 ceret, & quemcunque in curia Latinum vi-
 disset, suâ manu interempturum. Et conversus
 ad simulacrum Jovis, Audi, Jupiter, hæc scelera,
 inquit, ² audite, Jus Fasque! Peregrinos consules
 & peregrinum senatum in tuo, Jupiter, augurato
 templo, captus, atque ipse oppressus, visurus es?
 Hæcine fœdera Tullus Romanus rex cum ³ Al-
 banis, patribus vestris, Latini, hæc L. Tarqui-

² Audite, Jus Fasque] Sic
 supra, l. 32. Audiat Fas.
 Ibid. ibi not.

³ Albanis, patribus ve-
 stris, Latini] Nempe Latini

ab Alba oriundi erant, ut
 observat Tarquinius Super-
 bus, l. I. c. 52. Vid. & c. 3.
 ejusdem libri I.

U.C. 415. *nus vobiscum postea fecit? Non venit in mentem*
 a.C. 337. *pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium*
veterum vestrarum & beneficiorum nostrorum er-
ga vos oblii estis.

Legatus
Latinus
lapsu gra-
vi sopi-
tus.

VI. Quum consulis vocem subsecuta Patrum indignatio esset, proditur memoriæ, adversus crebram implorationem deum, quos testes foederum sæpius invocabant consules, vocem Annii spernentis numina Jovis Romani auditam. certè quum commotus irâ se ab vestibulo templi citato gradu proriperet, lapsus per gradus, capite graviter offenso, impactus imo ita est saxo, ut ¹ sopiretur. Exanimatum auctores quoniam non omnes sunt, mihi quoque in incerto relictum sit: sicut, inter foederum ruptorum testationem ingenti fragore cœli procellam effusam. nam & vera esse, & aptè ² ad repræsentandam iram deum ficta possunt. Torquatus missus ab senatu ad dimittendos legatos, quum jacentem Annium vidisset, exclamat, ita ut populo Patribusque audita vox pariter sit, *Bene habet. Dii, ³ pium movete bellum. Est cœleste numen! es, magne Jupiter! haud frustra te patrem deum hominumque hac sede sacravimus. Quid cessatis, Quirites, vosque, Patres Conscripti, arma capere diis ducibus? Sic stratas legiones Latinorum dabo, quemadmodum legatum jacentem videtis.* Assensu populi excepta vox consulis, tantum ardoris animis fecit, ut legatos proficiscentes cura magistratuum magis, qui jussu consulis prosequerentur, quam

¹ *Sopiretur*] Vid. not. 3.
 ad I. 41.

² *Ad repræsentandam iram deum*] Ut præsens interfuisse videatur numen & ira deorum.

³ *Pium movete bellum*] Incipite adversus numina vestri contemptores pium justumque bellum; signum quodammodo date bello.

us gentium ab ira impetuque hominum tege- U.C. 414
ret. 4 Consensit & senatus bellum : consules- a.C. 337.
que duobus scriptis exercitibus per Marfos Pe-
lignosque profecti, adjuncto Samnitium exer-
citu, ad Capuam, quò jam Latini sociique
convenerant, castra locant. Ibi in quiete utri- *Bellum*
que consuli eadem dicitur visa species viri ma- *Latinum.*
ioris, quàm pro humano habitu, augustioris-
que, dicentis: *Ex una acie imperatorem, ex al-* *Spectrum*
tera exercitum diis Manibus matrique Terræ de- *per quie-*
beri: utrius exercitus imperator legiones hostium, *tem utri-*
superque eas se devovisset, ejus populi parisque *que consi-*
victoriam fore. *li visum.* Hos ubi nocturnos visus inter
se consules contulerunt, placuit 5 averruncan-
dæ deûm iræ victimas cædi; simul, ut, si extis
eadem quæ somno visa fuerant, portenderen-
tur, alteruter consulum fata impleret. Ubi re-
sponsa haruspicum insidenti jam animo tacitæ
religioni congruerunt; tum adhibitis legatis
tribunisque, & imperiis deûm propalam ex-
positis, ne mors voluntaria consulis exercitum
in acie terreret, comparant inter se, ut, ab
utra parte cedere Romanus exercitus cœpisset,
inde se consul devoveret pro populo Ro-
mano Quiritibusque. 6 Agitatum etiam in con-
silio est, ut, si quando unquam severo ullum
imperio bellum administratum esset, tunc uti
disciplina militaris ad priscos redigeretur mo-

4 Consensit & senatus bel-
lum] Vid. not. 9. & 10. ad
32.

5 Averruncandæ] Veteres
averruncare dicebant pro ver-
ere & averruncare pro aver-
ere. Atque illa verba pro-
phetia manserunt in sacris.

6 Agitatum etiam in con-
silio est, ut, . . . tunc uti disci-

plina] Sigonius admonet le-
gendum esse tunc utique,
quod est, tunc omnino, tunc
maximè: ne vel ut vacet,
vel uti. Nec improbabilis
conjectura est. Tamen non
rara occurrunt exempla ge-
minatæ particulæ ut, ubi
semel expressa sufficeret.
Vid. not. 1. ad XXII. 11.

U.C. 415. res. Curam acuebat, quòd adversùs Latinos
 A.C. 337. bellandum erat, linguâ, moribus, armorum
 genere, institutis ante omnia militaribus con-
 gruenter. milites militibus, centurionibus cen-
 turiones, tribuni tribunis compares collegæ-
 que, 7 iisdem præsiidiis, sæpe iisdem manipulis
 permisti fuerant. per hæc ne quo errore mi-
 lites caperentur, edicunt consules, ne quis
 extra ordinem in hostem pugnaret.

Ne quis
 extra or-
 dinem pu-
 gnaret,
 edicuntur.

VII. Fortè inter ceteros turmarum præse-
 ctos, qui exploratum in omnes partes dimissi
 erant, T. Manlius consulis filius super castra
 hostium cum suis turmalibus evasit, ita ut vix
 teli jactu ab statione proxima abesset. ibi Tus-
 culani erant equites: præerat Geminus Me-
 tius, vir tum genere inter suos, tum factis,
 clarus. Is ubi Romanos equites, insignemque
 inter eos præcedentem consulis filium (nam
 omnes inter se, utique illustres viri, noti
 erant) cognovit, Unâne, ait, turmâ Romanis
 cum Latinis sociisque bellum gesturi estis? quid
 interea consules, quid duo exercitus consulares
 agent? Aderunt in tempore, Manlius inquit, &
 cum illis aderit Jupiter ipse fœderum à vobis
 violatorum testis, qui plus potest polletque. Si ad
 Regillum lacum, ad satietatem vestram pugna-
 vimus; hîc quoque efficiemus profectò, ne nimis
 acies vobis & collata signa nobiscum cordi sint.
 Ad ea Geminus paululùm ab suis equo prove-
 ctus, Visne igitur, dum dies ista venit, quâ
 magno conatu exercitus moveatis, interea tu ipse
 congredi mecum, ut nostro duorum jam hinc even-
 tu cernatur, quantum eques Latinus Romano præ-
 stet? Movet ferocem animum juvenis, seu ira,

Manlium
 Cos. filium
 Geminus
 provocat
 ad singu-
 lare cer-
 tamen.

7 Iisdem præsiidiis] Iisdem in exercitibus. Vid. infra
 Not. I. ad IX. 24.

LIBER VIII. 161

seu detrectandi certaminis pudor, seu inexsuperabilis vis fati. oblitus itaque imperii patrii, consulumque edicti, præceps ad id certamen agitur, quo vinceret an vinceretur, haud multum interesset. equitibus ceteris velut ad speculaculum summotis, spatio, quod vacui interjacebat campi, adversos concitant equos: & quum infestis cuspidibus concurrissent, Manlii cuspis super galeam hostis, Metii trans cervicem equi elapsa est. Circumactis deinde equis, quum prior ad iterandum ictum Manlius concurrexisset, spiculum inter aures equi fixit. ad cuius vulneris sensum quum equus prioribus pedibus erectis magnâ vi caput quateret, excussit equitem: quem cuspide parmâque innitum, attollentem se ab gravi casu, Manlius ab ingulo, ita ut per costas ferrum emineret, terræ affixit; spoliisque lectis ad suos reiectus, cum ovante gaudio turma in castra, atque inde ad prætorium ad patrem tendit; ignarus facti futurique, laus an poena merita esset. Me omnes, inquit, pater, tuo sanguine ortum prætere ferrent, provocatus equestria hæc spolia capere ex hoste caso porto. Quod ubi audivit concionem, extemplo filium averfatus, concionem afflicto advocari iussit. quæ ubi frequens concionem, Quandoquidem, inquit, tu T. Manli, neque imperium consulare, neque majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum extradinem in hostem pugnasti; & quantum in te est, disciplinam militarem, quâ stetit ad hanc rem Romana res, solvisti; meque in eam neces-

U.C. 416.
a.C. 337.

Vincit
Manlius.

A patre
securi per-
cutitur.

Ignarus facti] Ignarus
male esset id quod fecerat:
videns factum suum laude

dignum esse, quum revera
poenâ dignum esset.

U.C. 415.
2.C. 337.

sitatem adduxisti, ut aut reipublicæ mihi, aut meorumque obliviscendum sit: nos potius nostro delicto plectemur, quàm respublica tanto suo damno nostra peccata luat. triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti erimus. Me quidem quum ingenua caritas liberum, tum² specimen istud virtutis deceptum vanâ imagine decoris te movet. Sed quum aut morte tuâ sancienda consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; ne te quidem, si quid in te nostri sanguinis est, recusare censeam, quin disciplinam militarem culpâ tuâ prolapsam, pœnâ restituam. I licitor, deliga ad palum. Exanimati omnes tam atroci imperio, nec aliter quàm in se quisque restrictam cernentes securim, metu magis quam modestiâ quiescere. Itaque,³ velut emerso admiratione animo, quum silentio defixi stetitissent, repente, postquam cervice cæsa fusus est cruor, tum libero conquestu coortæ voces sunt, ut neque lamentis, neque execrationibus parceretur: spoliisque contactum juvenis

2 Specimen . . . virtutis deceptum] Specimen istud virtutis quod edidisti deceptus vanâ imagine decoris. Posset quoque et deceptum referri ad te quod sequitur: sed ut simplicior oratio, ita impeditior structura fieret.

3 Velut emerso ab admiratione animo, quum silentio defixi stetitissent] Hæc sibi non bene conveniunt. Stant enim silentio defixi, qui admirantur, non quorum emersus est ab admiratione animus, id est, è stupore,

qui primò opprèsserat, et pergefactus. Suspiciamur laxatum esse potius locum quàm corruptum, siquæ omnia in ordinem revocare posse: itaque quum silentio defixi stetitissent, repente postquam cervice cæsa fusus est cruor, velut emerso admiratione animo, tum, ut ve potius tam libero conquestu coortæ voces sunt, ut neque lamentis, neque execrationibus parceretur. Simili vitium pari remedio curam conabimur l. XXII. c. 3. & alibi.

corpus, quantum militaribus studiis finis ultimum concelebrari potest, structo extra vallum non cremaretur; *Manlianaque imperia* non in praesentia modo horrenda, sed exempli etiam futuris in posterum essent. Fecit tamen atrocitas, ut obediētiorem duci militem: & praeterquam quod custodiae vigiliae & ordo stationum intentioris ubique cura erant, in ultimo etiam certamine, quum descensum in aciem est, ea severitas profuit.

VIII. Fuit autem civili maxime bello pugna similis, adeo nihil apud Latinos dissonum ab humana re, praeter animos, erat. Clypeis antea Romani usi sunt: deinde, postquam stipendiarii facti sunt, scuta pro clypeis fecere. & quod antea phalanges similes Macedonicis, hoc postea manipulum structa acies coe-rit esse: postremo in plures ordines instruebantur.

U.C. 417.
A.C. 337.

*Descriptio
militiae
Romanae.*

[*1 Stipendiarii.* Stipendiarius vulgò est is, qui stipendium solvit. Hic contra sumitur pro eo, qui stipendium accipit. *Postquam stipendiarii facti sunt,* i. e. postquam stipendia de publico accipere coepere.

[*2 Scuta pro clypeis fecere.*] Quum antea pars scutis, pars clypeis uterentur, ut constat ex l. I. c. 43. omnes postea scutis usi sunt. De discrimine inter scutum & clypeum vid. not. 4. ad locum modò memoratum.

[*3 Et, quod antea phalanges... hoc*] Elegantiùs legi videretur, quod monet Gronovius, *Et, quae antea phalanges... haec postea... acies.* Sensus est: Legio Romana erat primò similis phalangi

Macedonica, & tota simul conjunctim; nullis relictis inter ordines intervallis, in acie stabat. Postea per manipulos divisos spatiis à se invicem strui in acie ac pugnare coepit: postremo in plures ordines distribui, qui in quolibet manipulo duo erant.

Quae sequuntur in Livio, quum in multis vitata videantur, duplici modo edidimus: ac 1º. textum ipsum Livii, qualis in vulgatis habetur; 2º. eundem textum à Lipsio emendatum exhibemus. In eo interpretando Lipsium quoque sequimur, qui de toto hoc loco fusè disseruit l. II. de Mil. Rom. Dial. 3.

U.C. 415. tur. 4 Ordo sexagenos milites, duos centurio-
 a.C. 337. nes, vexillarium unum habebat. Prima acie
 5 Hastati erant, 6 manipuli quindecim, distan-
 tes inter se modicum spatium: manipulus le-
 ves vicenos milites, aliam turbam scutatorum
 habebat. leves autem, qui 7 hastam tantum
 8 gæsaque gererent, vocabantur. Hæc prima

TEXTUS A LIPSIO EMENDATUS.

[4 Ordo sexagenos milites & duos, centurio-
 nem & vexillarium unum habebat. Prima acie
 5 Hastati erant, 6 manipuli decem distantes
 inter se modicum spatium: manipulus le-
 ves vicenos milites, aliam turbam scutatorum ha-
 bebat. leves autem, qui 7 hastam tantum
 8 gæsaque gererent, vocabantur. Hæc prima

4 Ordo sexagenos milites & duos] Nilhil certius hac Lipsii emendatione. Polyb. l. VI. apertè in quolibet manipulo duas distinguit partes, dextram & sinistram; cuique parti suum centurionem, suumque signiferum assignat. Hoc unum discrepat, quòd apud eum ordo est sexagenum militum, hic sexagenum & duorum. Sed hunc numerum firmum esse & verum ex eo patet, quòd infrà in tribus vexillis, sive ordinibus, centum & octoginta sex homines numerantur.

5 Hastati] Eos Varro l. IV. de Lingua Lat. vult ab eo dictos, quòd primi, sive potius primò hastis pugnant. Hastæ autem illæ intelligendæ sunt hastæ jacu-

latoriæ, quæ postea apud levem tantum armaturam remanserunt. Hastati enim hoc jam tempore, de quo Livius nunc agit, licet antiquum obtinere nomen videntur tamen non jam hastis, sed gladiis & pilæ pugnasse: ac leves illi vicenos milites, qui unicuique manipulo Hastatorum admissi erant, hastam tantum gæsaque gerentes, fuisse videntur reliquiæ veterum Hastatorum. Polyb. l. VI. diseretè attribuit Hastatis sui gravem armaturam.

6 Manipuli decem] Non quindecim: ut sint in tota legione triginta manipuli.

7 Hastam] Jaculatoriam.

8 Gæsa] Gæsum, sive Gæsum telum Gallicum erat totum è ferro.

ons in acie florem juvenum pubescentium ad U.C. 415:
 litiam habebat. Robustior inde ætas, toti a.C. 317:
 m manipulorum, 9 quibus Principibus est
 men, hos sequebantur, scutati omnes, in-
 nibus maximè armis. Hoc ¹⁰ *triginta* mani-
 lorum agmen ¹¹ Antepilanos appellabant,
 ia ¹² sub signis jam alii ¹³ *quindecim* ¹⁴ or-
 nes locabantur: ¹⁵ ex quibus ordo unusquis-
 e tres partes habebat. earum unamquamque

TEXTUS A LIPSIO EMENDATUS.

ons in acie florem juvenum pubescentium ad
 litiam habebat. Robustior inde ætas, toti-
 m manipulorum, 9 quibus Principibus est
 men, hos sequebantur, scutati omnes, in-
 nibus maximè armis. Hoc ¹⁰ *viginti* mani-
 lorum agmen ¹¹ Antepilanos appellabant,
 ia ¹² sub signis jam alii ¹³ *decem* ¹⁴ or-
 ne locabantur: ¹⁵ ex quibus unusquisque
 es partes habebat: earum unamquamque

Quibus Principibus est
 men] Hi nimirum viden-
 olim principem in acie
 um tenuisse: atque inde
 s nomen.

¹⁰ *Viginti*] Ex ante di-

¹¹ *Antepilanos* appella-
] Quia ipsos sequeban-
 decem alii manipuli, qui
 guli in tres partes divide-
 tur, & earum partium
 unamque primam Pi-
 vocabant. Quia igitur
 e Pilum positi illi, An-
 lani dicti.

¹² *Sub signis*] Cuique
 manipulo sua erant signa.

Sed sæpe signa simpliciter
 poni videntur pro præcipuis
 legionis signis, quæ quidem
 videntur fuisse apud Triar-
 rios. Aquila certè, quod
 commune erat totius legio-
 nis signum, præpositus erat
 centurio primipili, sive cen-
 turio primi Triariorum or-
 dinis.

¹³ *Decem*] Manipuli.

¹⁴ *Ordine*] Sic Lipsius,
 quum vulgò legatur *ordines*.
 Melius fortasse vox *ordines*
 omnino deleretur, quod &
 ipse Lipsius monet.

¹⁵ *Ex quibus unusquis-*
que] Manipulus.

U. C. 415
A. C. 337.

¹⁶ *primum* ¹⁷ *pilum* vocabant. ¹⁸ Tribus ex vexillis constabat. *vexillum* ¹⁹ centum octoginta sex homines erant. *Primum vexillum* ²⁰ *Triarios* ducebat; *veteranum militum spectata virtutis*; *secundum* ²¹ *Rorarios*; *minus robore atate factique*; *tercium* ²² *Accensos*, *minime fiducia manum*, eo & in postremam aciem re-

TEXTUS A LIPSI O EMENDATUS.

¹⁶ *primam* ¹⁷ *Pilum* vocabant. ¹⁸ Tribus ex vexillis constabat: ¹⁹ centum octoginta sex homines erant.

¹⁶ *Primam*] E tribus illis vexilla. ¹⁹ *Centum octoginta*] homines erant.] In tribus vexillis. Merito ex quo hic locus vocem *vexillum*. Si enim in quoque vexillo homines centum octoginta sex, erant in sola hac tercia acie.

¹⁷ *Pilum*] *Pilum* proprium fuerat primo telum *Triariorum*: unde & *Pilanos* eos, & totum illum ordinem *Pilum* appellabant. Postea pilo *Hastati* & *Principes* usi: *Triarii* vero propriis assumpserunt *hastas*. Vid. *Polyb.* I. VI. Porro *pili* *hastile* erat *trium cubitorum*: *ferrum* exstabat ad *cubitum* & *semissem*. Itaque *justa* *longitudo* *totius pili* erat *quatuor cubitorum* cum *semisse*, sive *septem fere pedum*.

¹⁸ *Tribus ex vexillis constabat*] *Unusquisque manipulus*, quum *tres haberet partes*, *tria quoque habebat*

²⁰ *Triarios*] Sic dictos, teste *Varrone*, quod in acie tertio ordine locabantur. ²¹ *Rorarios*] *Rorarii* milites inde dicti videntur, quod quum leviter armati essent, quemdam tantummodo *missilium* velut *torrem* spargerent. ²² *Accensos*] *Accensi* interpretatur *testis*, qui censum *legionum* adscribebantur: s. e. qui extra numerum extraque ordinem *legioni* jam completae adscribebantur, ut in locum *deinortuorum militum* subrogarentur, interim *hac* *his* *missilibusque* *telis* *pugnaturi*. Vid. not. 8. ad l. 41.

bantur. Ubi his ordinibus exercitus instructus U.C. 416.
 et, Hastati omnium primi pugnam inibant. si a.C. 337.
 Hastati profligare hostem non possent, pede pres-
 eos retrocedentes ²³ in intervalla ordinum
 Principes recipiebant. tum Principum pugna
 et; ²⁴ Hastati sequebantur. Triarii sub vexillis
 confidebant, ²⁵ sinistro crure porrecto ²⁶ scuta
 innixa humeris, hastas surrectâ cuspide ²⁷ in
 terra fixas, ²⁸ haud secus quàm vallo septa in-
 haberet acies, tenentes. Si apud Principes
 quoque haud satis prospere esset pugnatum, à
 prima acie ad Triarios sensim referebantur.
 Inde rem ad Triarios redisse, quum laboratur,
 proverbio increbuit. Triarii consurgentes, ubi
 intervalla ordinum suorum Principes & Ha-
 statos receperant, extemplo compressis ordini-
 bus velut claudebant vias: unoque continente
 ordine, jam nullâ spe post relictâ, in hostem
 incidebant. id erat formidolosissimum hosti,
 quum velut victos insecuti, novam repente
 aciem exurgentem, auctam numero cerne-
 rent. Scribebantur autem quatuor ferè le-
 giones ²⁹ quinis millibus peditum, equitibus

²³ In intervalla ordinum]

Ac quidem ita disposita
 erant, ut responderent ma-
 nipulis Hastatorum. Itaque
 Hastati retrocedentes, in il-
 las vias rectâ incidebant. Si-
 militer Principum manipuli
 disposita habebant à tergo
 Triariorum intervalla.

²⁴ Hastati sequebantur]
 secundam aciem post
 Principes recepti.

²⁵ Sinistro crure porrecto]
 genu dextero innixi, ut
 habetur in c. seq.

²⁶ Scuta innixa humeris]

A situ ipso sic subsidencium
 Triariorum scuta in hume-
 ros inclinabantur.

²⁷ In terra fixas] Magis
 placeret legere in terram.

²⁸ Haud secus quàm] Be-
 ne Gronovius, ut haud secus
 quàm.

²⁹ Quinis millibus pedi-
 tum] Si admittantur Lipsia-
 nae emendationes, quas su-
 præ attulimus, unaquæque
 legio habebit in prima acie
 Hastatos 1240. in secunda,

U.C. 415. ³⁰ in singulas legiones trecentis. ³¹ alterum
 a.C. 337. tum ex Latino delectu adiciebatur, qui
Quis nu- tempestate hostes erant Romanis, eodemque
merus co- ordine instruxerant aciem: nec vexilla cum
piarum in vexillis tantum, universi Hastati cum Hastatis
bus. Principes cum Principibus; sed centurio quoque
 cum centurione, si ordines turbati non
 essent, concurrendum sibi esse sciebat. Duo pri-
 mipili ex utraque acie inter Triarios erant
 Romanus, corpore haudquaquam satis validus
 ceterum strenuus vir peritusque militiæ; Lati-
 nus, viribus ingens, bellatorque primus: no-
 tissimi inter se, quia semper pares ordines du-
 xerant. Romano haud satis fidenti viribus jam
 Romæ permissum erat ab consulibus, ut sub
 centurionem sibi, quem vellet, legeret, qui
 tutaretur eum ab uno destinato hoste: isque
 juvenis in acie oblatus, ex centurione Latino
 victoriam tulit. Pugnatum est haud procul ra-
 dicibus Vesuvii montis, quâ via ad Vesperin-
 ferebat.

*Pugna
 cum Lati-
 nis.*

IX. Romani consules priusquam educerent
 in aciem, immolaverunt. Decio ¹ caput jeci-

Principes 1240. in tertia,
 Triarios 620. Rotarios toti-
 dem, totidemque Accensos.
 In universum omnis legio
 erit peditum 4340. Itaque le-
 gendum hîc *quaternis* milli-
 bus, non *quinis*. Et sanè his
 temporibus, ac diu etiam
 postea, legio nunquam non
 ferè quaternis millibus pedi-
 tum censetur. Exemplum pas-
 sim suppetunt.

³⁰ *In singulas legiones*]
 Parum hîc necessaria vide-
 tur vox *legiones*, ut quæ in
 superiore versu reperitur.

³¹ *Alterum tantum*] Al-

ter exercitus priori æqualis.
 Ut plurimum quatuor le-
 gionibus Romanis par
 merus peditum è Latinis
 duplex equitum adicieba-
 tur.

¹ *Caput jecinoris*] Qui
 in jecinore *caput* appellave-
 rint, haud satis constat. For-
 tasse summam ejus partem
 quæ & convexa est, & au-
 gustior infimâ. Quanquam
 vix intelligitur, quomodo
 hæc pars potuerit interdum
 abesse, quod de capite je-
 cinoris haud rarò narra-
 scriptores.

noti

oris à ² familiari parte ³ cæsum haruspex dici- U.C. 415.
 ur ostendisse : alioqui acceptam diis hostiam a.C. 337.
 ffe : Manlium egregiè litasse. *Atqui bene habet,*
 quit Decius, *si ab collega litatum est.* Instru-
 tis sicut antè dictum est ordinibus processere
 in aciem. Manlius dextro, Decius lævo cornu
 præerat. Primò utrimque æquis viribus, eo-
 dem ardore animorum gerebatur res : deinde
 à lævo cornu Hastati Romani, non ferentes
 impressionem Latinorum, se ad Principes re-
 cepere. In hac trepidatione Decius consul M. Decius
se devo-
vet.
 Valerium magnâ voce inclamat : *Deorum, in-*
 quit, *ope, Valeri, opus est. agedum pontifex*
publicus populi Romani ⁴ *præi verba, quibus me*
pro legionibus devoveam. Pontifex eum togam
 prætextam sumere jussit, & velato capite, ma-
 nu subter togam ad mentum exsertâ, super te-
 nam subjectum pedibus stantem sic dicere : *Ja-*
ne, Jupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, La-
res, ⁵ *divi Novensiles, dii Indigetes, divi quo-*
rum est potestas nostrorum, hostiumque, diique
Manes, vos precor, veneror, ⁶ *veniam peto fe-*
roque, uti populo Romano Quiritium vim victo-
rumque prosperetis : hostesque populi Romani
Quiritium, terrore, formidine, morteque afficia-
ris. Sicut verbis nuncupavi, ita pro ⁷ *republica*

² Familiari parte] In je-
 more familiarem partem,
 hostilem, sive partem
 inimici, distinguebant. Ex il-
 leventus suos, ex hac ho-
 num fara colligebant.

³ Cæsum] Vel incisum,
 tum; vel decisum, ita ut
 minino abesset. Harduinus
 notis ad Plin. XI. 37. in-
 terpretatur, victimarii cultro
 imprudentiam læsum.

⁴ Præi verba] Vid. not.
 Tom. II.

³. ad IV. 21.

⁵ Divi Novensiles] Qui
 sint hi Novensiles, haud sa-
 nè liquet. Romam è Sabinis
 à Tatius rege advecti credun-
 tur.

⁶ Veniam peto feroque]
 Hoc à vobis peto, & me
 jam impetrasse & quasi ab-
 stulisse confido.

⁷ Republica Quiritium]
 Gronovius legit : Republica
 populi Romani Quiritium.

U.C. 415. *Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis populi*
 a.C. 337. *Romani Quiritium, legiones auxiliaque hostium,*
mecum, diis Manibus Tellurique devoveo. Hac
 ita precatus, lictores ire ad T. Manlium jubet,
 maturéque collegæ se devotum pro exercitu
 nunciare. Ipse incinctus ⁸ cinctu Gabino, ar-
 matus in equum insiluit, ac se in medios ho-
 stes immisit. Conspectus ab utraque acie ⁹ ali-
 quanto augustior humano visu, sicut cœlo
 missus piaculum omnis deorum iræ, qui pe-
 stem ab suis averfam in hostes ferret: ita om-
 nis terror pavorque cum illo latus, signa pri-
 mò Latinorum turbavit, deinde in totam pe-
 nitus aciem pervasit. Evidentissimum id fuit,
 quòd quacumque equo inVectus est, ibi haud
 secus quàm pestifero fidere icti pavebant: ubi
 verò corruit obrutus telis, inde jam haud du-
 biè consternatæ cohortes Latinorum, ¹⁰ fugam
 ac vastitatem latè fecerunt. Simul & Romani
 exsolutis religione animis, velut tum primum
 signo dato coorti pugnam integram ediderunt,
 tum & Rorarii procurrebant inter Antépila-
 nos, addiderantque vires Hastatis ac Prince-
 pibus: & Triarii genu dextero innixi, nutum
 consulis ad consurgendum exspectabant.

X. Procedente deinde certamine, quum aliis
 partibus multitudo superaret Latinorum, Man-
 lius consul, audito eventu collegæ, quum, ut

⁸ Cinctu Gabino] Vid.
 not. 1. ad V. 46.

⁹ Aliquanto augustior hu-
 mano visu] Planè assenti-
 mur Gronovio eliminanti
 ultimam vocem. *Humanus*
 apud optimos Latinitatis au-
 ctiores interdum pro *homine*
 sumitur. Cic. l. XIII. ad Att.
 ep. 21. *Possim falli, ut hu-*

manus. Ovid. l. II. Fast.
 v. 503.

Pulcher, & humano ma-
jor, trabeâque decorus
Romulus in media visus
adesse via.

¹⁰ Fugam ac vastitatem
 fecerunt] Fugiendo vasta
 omnia defertaque relique-
 runt.

LIBER VIII. 171

us fasque erat, lacrymis non minùs quàm U.C. 415:
laudibus debitis profecutus tam memorabilem a.C. 337.

mortem esset, paulisper addubitavit, an con-
surgendi jam Triariis tempus esset: deinde me-
lius ratus integros eos ad ultimum discrimen
servari, Accensos ab novissima acie ante signa
procedere jubet. Qui ubi subiere, extemplo
Latini, tanquam idem adversarii fecissent,
Triarios suos excitaverunt: qui aliquamdiu
pugnâ atroci quum & semetipsi fatigassent, &
hastas aut præfregissent, aut hebetassent, pel-
lerent vi tamen hostem, debellatum jam rati,
perventumque ad extremam aciem; tum con-
sul Triariis, *Consurgite nunc*, inquit, *integri
adversus fessos, memores patriæ, parentumque;
& conjugum, ac liberorum; memores consulis
pro vestra victoria morte occumbentis.* Ubi Tria-
rii consurrexerunt integri, refulgentibus ar-
mis, nova ex improvise exorta acies, receptis
intervalla ordinum Antepilanis, clamore su-
lato ¹ principia Latinorum perturbant: ha-
stisque ora fodientes, primo robore virorum
fesso per alios manipulos velut inermes prope
contacti evasere: tantâque cæde perrupere cu-
teos, ut vix quartam partem relinquerent ho-
num. Samnites quoque sub radicibus montis
ocul instructi præbuere terrorem Latinis. Ce-
rurum inter omnes cives ² sociosque præcipua
us ejus belli penes consules fuit: quorum
ter omnes minas periculaque ab diis superis
ferisque, in se unum vertit: alter eâ virtute
oque consilio in prælio fuit, ut facilè conve-
rit inter Romanos Latinosque, qui ejus pu-
æ memoriam posteris tradiderunt, utrius

Vincunt
Romani.

[Principia Latinorum] Primam aciem.

[Socios] Samnites, de quibus modò dictum est, intellige.

U. C. 415.
a. C. 337.

partis T. Manlius dux fuisset, ejus futuram
haud dubiè fuisse victoriam. Latini ex fuga se
Minturnas contulerunt. castra secundum præ-
lium capta, multique mortales ibi vivi oppres-
si, maximè Campani. Decii corpus ne eo die
inveniretur, nox quærentes oppressit. postero
die inventum inter maximam hostium stragem
coopertum telis: funusque ei par morti, cele-
brante collegâ, factum est. Illud adjiciendum
videtur, licere consuli, dictatorique, & præ-
tori, quum legiones hostium devoveant, non
utique se, sed quem velint ex 3 legione Ro-
mana scripta civem devovere. *Si is homo qui
devotus est, moritur, probè factum videri: ni
moritur, tum signum septem pedes altum, cui
majus in terram defodi, & 4 piaculum hostiam
cædi. Ubi illud signum defossus erit, eò magi-
stratum Romanum escendere fas non esse. Sin au-
tem sese devovere volet, sicut Decius devo-
vit, ni moritur, 5 neque suum, neque publicum
divinum purè faciet, qui sese devoverit. Vulcani
arma, sive cui alii divo devovere volet, 6 sive
hostiâ, sive quo alio volet, jus esto. Telo, super
quod stans consul precatus est, hostem potiri, fas
non est: si potiatur, Marti 7 suovetaurilibus pia-
culum fieri.* Hæc (etsi omnis divini humani
que moris memoria 8 abolevit, nova peregrina-
naque omnia priscis ac patriis præferendo

*Devotio-
um leges.*

3 *Legione Romana scripta*] Fortasse adjicitur scripta, ut excludantur subitarii & tumultuarii milites.

4 *Piaculum hostiam cædi*] *Cædi hostiam*, quæ sit piaculum.

5 *Neque suum, neque publicum divinum*] Neque sua privata sacra, neque pu-

blica.

6 *Sive hostiâ, sive quo alio volet*] Seu velit hostiâ cæsâ devotionem hanc ac morum peragi, sive alio quo ritu sacro.

7 *Suovetaurilibus*] V. not. 3. ad l. 44.

8 *Abolevit*] Exolevit.

haud ab re duxi verbis quoque ipsis, ut tradita U.C. 419.
nuncupataque sunt, referre. a.C. 337.

XI. Romanis post prælium demum factum Samnites venisse subsidio, exspectato eventu pugnae, apud quosdam auctores invenio. Latinis quoque ab Lavinio auxilium, dum delibetando terunt tempus, victis demum ferri coeptum: &, quum jam portis prima signa, & pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, quum conversis signis retro in urbem rediretur; prætorem eorum nomine Millionium dixisse ferunt, *pro paulula via magnam mercedem Romanis esse solvendam*. Qui Latinorum pugnae superfuerant, multis itineribus dissipati, quum se in unum conglobassent, Vesuvia urbs eis receptaculum fuit. Ibi in conciliis ¹ Numisius imperator eorum, affirmando *communem verè Martem belli utramque aciem pari cade prostravisse; victoriaeque nomen tantum penes Romanos esse, ² ceteram pro victis fortunam & illos gerere: funesta duo consulum prætoria, alterum parricidio filii, alterum consulis leviori cade: trucidatum exercitum omnem: caesos hastatos Principesque: stragem ³ & ante signa*

¹ Numisius] An Numisius? quomodo supra, c. 3. ceterum in eo parvi refert, quid veri sit. Illud magis notandum videtur vocem Numisius pendere quodammodo, nec habere, cui imitatur, verbum finiti modi. Simile planè exemplum artus occurrit l. XXVI. 12.

² Ceteram pro victis fortunam & illos gerere] Ceteram illorum fortunam tam esse, ut & ipsi pro vi-

ctis haberi debeant.

³ Et ante signa, & post signa] Et Antesignanorum, & Postsignanorum. De Antesignanis vid. not. 3. ad c. 20. l. II. supra. Postsignani verò, de quibus hîc sermo est, fortasse intelligendi sunt Accensi, quos ab novissima acie consul Manlius excitaverat. Præcipua enim legionis signa penes Triarios fuisse videntur, ut observavimus supra.

U.C. 415. *Et post signa factam : Triarios postremò rem vest-*
 a.C. 337. *tuisse. Latinorum etsi pariter accisæ copiae sint, ta-*
men supplemento vel Latium propius esse, vel Vol-
scos, quàm Romam. Itaque si videatur eis, se ex
Latinis & ex Volscis populis juventute propere ex-
citâ, rediturum infesto exercitu Capuam esse; Ro-
manosque nihil tum minùs quàm praelium exspe-
ctantes necopinato adventu perculsurum. Fallaci-

Norum
exercitum
conscri-
bunt La-
tini.

Rursus
victi de-
dunt se.

bus litteris circa Latium nomenque Volscum
 missis, quia qui non interfuerant pugnae, ad
 credendum temere faciliores erant, tumultua-
 rius undique exercitus raptim conscriptus con-
 venit. Huic agmini Torquatus consul ad Tri-
 fanum (inter Sinuessam Minturnasque is locus
 est) occurrit. Priusquam castris locus capere-
 tur, sarcinis utrimque in acervum coniectis,
 pugnatum debellatumque est. adeo enim accisa
 res sunt, ut consuli victorem exercitum ad
 depopulandos agros eorum ducenti dederent
 se omnes Latini, deditionemque eam Campani
 sequerentur. Latium Capuaque agro multatâ
 Latinus ager, Privernati addito agro, & Fa-
 lernus, qui populi Campani fuerat, usque ad
 Vulturum flumen, plebi Romanæ dividitur
 bina in Latino jugera, 4 ita ut dodrantem ex
 Privernati completerent, data : terna in Falerno,
 quadrantibus etiam pro longinquitate adjectis.
 Extra poenam fuere Latinorum Laurentes
 Campanorumque equites, quia non descive-
 rant. Cum Laurentibus renovari foedus ius-
 sum : renovaturque ex eo quotannis post diem
 decimum Latinarum. Equitibus Campanis ci-
 vitas data : monumentoque ut esset, æneam

4 Ita ut dodrantem] Tres rum millibus, v. g. ter mil-
 ex Latino agro quadrantes, le ex Latino, mille ex Pri-
 unus ex Privernati divisus vernati data fuerint.
 est ; ita ut ex quatuor jugs-

tabulam in æde Castoris Romæ fixerunt. vecti-
gal quoque eis Campanus populus iussus pen-
dere in singulos quotannis (fuere autem mille
& sexcenti) 5 denarios nummos quadringenos
quinguagenos.

XII. Ita bello gesto , præmiis poenâque pro
cujusque merito persolutis , T. Manlius Romam
rediit. cui venienti seniores tantum obviâ
exisse constat : juventutem , & tunc , & omni
vitâ deinde , averfatam eum exsecratamque.
Antiates in agrum Ostiensem , Ardeatem , So-
lonium , incursiones fecerunt. Manlius consul,
quia ipse per valetudinem id bellum exsequi
nequiebat , dictatorem L. Papirium Crassum ,
qui tum fortè erat prætor , dixit : ab eo magi-
ster equitum L. Papirius Cursor dictus. Nihil
memorable adversus Antiates ab dictatore ge-
stum est , quum aliquot menses stativa in agro
Antiati habuisset. Anno insigni victoriâ de tot
ac tam potentibus populis , ad hoc consulum
alterius nobili morte , alterius sicut truci , ita
claro ad memoriam imperio , succedere consu-
les Ti. Æmilius Mamercinus , & Q. Publilius
Philo , neque in similem materiam rerum ; &
ipsi aut suarum rerum , aut partium in repu-
blica magis quàm patriæ memores. Latinos ob
irram agri amissi rebellantes in campis 1 Fene-
stianis fuderunt , castrisque exuerunt. Ibi Pu-

U.C. 415.
a.C. 337.

L. Papi-
rius dicta-
tor.

U.C. 416.
a.C. 336.
Ti. Æmi-
lio , Q.
Publilio
Coss.
Latino-
rum re-
bellio.

5 Denarios nummos] Jos.
Scaliger , Dissertat. de re
nummaria Antiquorum ,
censet rō denarios abundare.
Neque enim Livius dena-
rium nummum , sed denarium
tantum vocare solet : neque
adhuc denarius Romæ signa-
tus erat. Sed de Campanis
hic agitur , apud quos for-

tasse jam tum denarius in
usu erat. Et verò quales in-
telligemus fuisse hos num-
mos sic nudè appellatos ?
Utamur ergo vulgatâ lectio-
ne , & interpretemur dena-
rios Campanos : quorum ta-
men pretium & pondus defi-
nire non conamur.

1 Feneftianis] Hujus no-

V.C. 416.
a.C. 336.

blilio, cujus ductu auspicioque res gestæ erant; in deditionem accipiente Latinos populos, quorum ibi juvenus cæsa erat, Æmilius ad Pedum exercitum duxit. Pedanos tuebantur Tiburs, Prænestinus, Veliternusque populus: venerant & ab Lavinio Antioque auxilia. Ubi quum præliis quidem superior Romanus esset, ad urbem ipsam Pedum, castraque sociorum populorum, quæ urbi adjuncta erant, integer labor restaret; bello infecto repente omisso consul, quia collegæ decretum triumphum audivit, ipse quoque triumphi ante victoriam flagitator Romam rediit. Quâ cupiditate offensis Patribus, negantibusque, nisi Pedito capto aut dedito, triumphum, hinc alienatus ab senatu Æmilius, seditiosis tribunatibus similem deinde consulatum gessit. Nam neque, quoad fuit consul, criminari apud populum Patres destitit, collegâ haudquaquam adversante, quia & ipse de plebe erat: (materiam autem præbebat criminibus ² ager in Latino Falernoque agro malignè plebei divisus) &, postquam senatus finire imperium consulibus cupiens, dictatorem adversus rebellantes Latinos dicitur jussit, Æmilius, ³ cujus tum fasces erant, collegam dictatorem dixit: ab eo magister equitum Junius Brutus dictus. Dictatura popularis, & orationibus in Patres criminosis fuit, & quòd tres leges secundissimas plebei, adver-

Q. Publi-
lius dicta-
tor.

minis nusquam aliàs mentio occurrit. Dujatius suspicatur legendum *Ferentinis*. Ferentinum urbs est Latii, & de aqua & luco Ferentinæ mentio facta à Livio est, suprâ I. 51. & alibi.

² Ager in Latino Falernoque agro] Melius abesset

vox agro.

³ Cujus tum fasces erant] In urbe fasces uni tantum consuli præferebantur, alternis inter utrumque vicibus (vid. suprâ II. 1.) isque cujus fasces erant, præcipua obibat consulatus m-

as nobilitati tulit : unam , ⁴ ut plebiscita omnes Quirites tenerent : alteram , ⁵ ut legum , quæ comitiis centuriatis ferrentur , ante initium suffragium Patres auctores fierent : tertiam , ut alter utique ex plebe , quum eò ventum sit ut ⁶ utrumque plebeium consulem fieri liceret , censor crearetur . Plus eo anno domi acceptum cladis ab consulibus ac dictatore , quàm ex victoria eorum bellicisque rebus foris auctum imperium Patres credebant .

U.C. 416.
a. C. 336.
Tres leges feruntur adversas nobilitati.

XIII. Anno insequenti , L. Furio Camillo , C. Manio consulibus , quò insignitiùs ommissæ Æmilio superioris anni consuli exprobrarentur , Pedum armis , virisque , & omni vi expugnandum ac delendum senatus fremit : contractique novi consules ¹ omnibus eam rem præverti , proficiscuntur . Jam Latio is status erat , ut neque bellum , neque pacem pati possent . ad bellum opes deerant : pacem ob agrorum adempti dolorem aspernabantur . Mediis consiliis standum videbatur , ut oppidis se tenerent , ne laceffitus Romanus causam belli haberet ; & si cujus oppidi obsidio nunciata esset , undique ex omnibus populis auxilium obsessis ferretur . Neque tamen nisi admodum à paucis populis Pedani adjuti sunt . Tiburtes , Præne-

U.C. 417.
a. C. 335.
L. Furio , C. Manio
Coss.

Latini nec bellum , nec pacem pati possunt.

*Præne-
tur à consulibus.*

⁴ *Ut plebiscita*] Eandem legem tulerant consules L. Valerius & M. Horatius , post liberatam à Decemvirorum tyrannide rempublicam . Vid. l. III. c. 55. Eadem & renovata est potestas à Q. Hortensio dictatore , occasione secessionis in aniculum , anno 466.
⁵ *Ut legum*] Primis urbis Romanæ temporibus

longè aliter se res habebat . Ita enim ratum erat quod populus jussisset , si Patres auctores fierent . Vid. l. I. c. 17.

⁶ *Utrumque plebeium consulem*] Vid. suprà VII. 42.

¹ *Omnibus eam rem præverti*] Id negotium ante omnia alia , omnibus aliis postpositis , curare & peragere.

U.C. 417.
a.C. 335.

stinique, quorum ager propior erat, Pedum pervenere. Aricinos, Laviniosque, & Veliternos Antiatibus Volscis se conjungentes ad Asturæ flumen, Mænius improvisè adortus fudit Camillus ad Pedum cum Tiburtibus, maximo valido exercitu, ² majore mole, quanquam æquè prospero eventu, pugnat. Tumultum maximè repentina inter prælium eruptio oppidanorum fecit: in quos parte exercitûs conversus Camillus, non compulit solùm eos intra moenia, sed eodem etiam die, quum ipsos auxiliaque eorum perculisset, oppidum scalis cepit. Placuit inde jam majore conatu animoque ab unius expugnatione urbis ad perdomandum Latium victorem circumducere exercitum: ne quievire antè, quàm expugnando, aut in deditionem accipiendo singulas urbes, Latium omne subegere. Præfidiis inde dispositis per recepta oppida, Romam ad destinatum omnium consensu triumphum decessere. additus triumpho honos, ut statuæ equestres eis, rara illi ætate res, in foro ponerentur. ³ Priusquam comitiis in insequentem annum consules rogerent, Camillus de Latinis populis ad senatum retulit, atque ita disseruit: *Patres Conscripti, quod bello armisque in Latio agendum fuit, jam desim benignitate ac virtute militum ad finem venit. cæsi ad Pedum Asturamque sunt exercitus hostium: oppida Latina omnia & Antium & Volscis, aut vi capta, aut recepta in deditionem præfidiis tenentur vestris. Reliqua consultatio est, quoniam rebellando sæpius nos sollicitant, quæ*

L. Furius
refert ad
senatum
de Latio.

² *Majore modo... pugnat*]
Majores difficultates in pugna exsuperandas habuit.
³ *Priusquam... consules rogarent*] Priusquam roga-

rent populum novos consules, sive, priusquam comitia novis consulibus creatis haberent, supple, ii quorum tum consules erant.

nam modo perpetuâ pace quietos obtineamus. Dii ^{U.C. 417.}
 immortales ita vos potentes hujus consilii fece- ^{a.C. 335.}
 runt, ut, sit Latium deinde, an non sit, in vestra
 manu posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad
 Latinos attinet, parare in perpetuum, vel sæ-
 viendo, vel ignoscendo, potestis. Vultis crudeli-
 ter consulere in deditos victosque? Licet delere
 omne Latium; vastas inde solitudines facere, un-
 de sociali egregio exercitu per multa bella ma-
 gnaque sæpe usi estis. Vultis exemplo majorum
 augere rem Romanam, victos in civitatem acci-
 piendo? Materia crescendi per summam gloriam
 suppeditat. certè id firmissimum longè imperium
 est, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus
 est, quidquid statuere placet. Tot populos inter
 spem metumque suspensos animi habetis. Et ve-
 stram itaque de eis curam quamprimum absolvi,
 & illorum animos, 4 dum expectatione stupent,
 seu pœnâ, seu beneficio, præoccupari oportet.
 5 Nostrum enim fuit efficere, ut omnium rerum
 vobis ad consulendum potestas esset. Vestrum est
 decernere quod optimum vobis rei que publicæ sit.

XIV. Principes senatûs relationem consulis
 de summa rerum laudare: sed, quum aliorum
 causa alia esset, ita expediri posse consilium
 dicere, ut pro merito cujusque statueretur, si
 de singulis nominatim referret populis. Rela-
 tum igitur de singulis, decretumque. Lanuvi-
 nis civitas data: sacraque sua reddita, cum eo
 at ædes lucusque Sospitæ Junonis communis
 Lanuvinis municipibus cum populo Romano

Senatus
 consulta
 de Lanu-
 vinis.

4 Dum expectatione stu-
 pent] Dum expectatio for-
 tis suæ & judicii vestri illos
 velut torpidos defigit.

5 Nostrum enim] Vox
 nostrum potest deleri.

1 Lanuvinis municipibus]
 Lanuvinis, qui cives Roma-
 ni modò facti erant. Muni-
 cipes, inquit Gell. l. XVI.
 c. 13. sunt cives Romani ex
 municipiis, suo jure & le-

U. C. 417. a. C. 335. esset. Aricini, Nomentanique, & Pedani, eodem jure, quo Lanuvini, in civitatem accepti. Tusculanis servata civitas, quam habebant: ² crimenque rebellionis à publica fraude in paucos auctores versum. In Veliternos, veteres cives Romanos, quòd toties rebellassent, graviter sævitum: & muri dejecti, & senatus inde abductus: jussique trans Tiberim habitare, ut ejus qui cis Tiberim deprehensus esset, usque ad mille pondo ³ clarigatio esset, nec prius, quàm ære persoluto, is qui cepisset, extra vincula captum haberet. In agrum senatorum coloni missi: quibus adscriptis, speciem antiquæ frequentiæ Velitræ receperunt. Et Antium nova colonia missa, cum eo ut Antiati- bus permitteretur, si & ipsi adscribi coloni

gibus suis utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capeffendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ullâ populi Romani lege adstricti. Illi igitur, ut addit paulo infra Gellius, honorem civitatis Romanæ capiebant, sive honestabantur nomine & jure civium Romanorum: oneribus illius conditionis non subjiciebantur, quum legibus suis, non Romanis, uterentur. Porro quibusdam munieipiis data erat civitas cum suffragii latione: horumque municipiorum cives pleno jure cives Romani erant, & aditum quoque ad honores populi Romani habebant. Erant & quibus civitas sine suffragii latione data erat, quorum primi fuere Cærites.

² *Crimenque rebellionis* Noluerunt Romani crimen rebellionis fraudi & damno esse reipublicæ Tusculanorum, sed ejus criminis poenam in paucos auctores verterunt.

³ *Clarigatio*] *Clarigatio* hoc loco est jus hominisprehendendi, ita ut corpus ejus quasi pignori opponatur, dum certam pecuniæ summam exsolverit. Decreverat igitur senatus, ut Veliternum civem, qui cis Tiberim repertus esset, cuilibet liceret prehendere, & in vinculis retinere; donec mille pondo, sive mille libras Romanas æris, mille asses solvisset. Mille autem asses æstimamus unâ librâ argenti Romanâ, unciiis Parisiensibus duodecim cum dimidia.

vellent. naves inde longæ abactæ: interdictumque mari Antiati populo est, & civitas data. Tiburtes Prænestinique agro mulctati: neque ob recens tantum rebellionis commune cum aliis Latinis crimen, sed quod, tædio imperii Romani, cum Gallis, gente efferatâ, arma quondam consociassent. Ceteris Latinis populis 4 connubia, commerciaque, & concilia inter se ademerunt. 5 Campanis, equitum honoris causâ qui cum Latinis rebellare noluisse, Fundanisque & Formianis, quod per fines eorum tuta pacataque semper fuisset via, civitas sine suffragio data. Cumanos Sueffulanosque ejusdem juris conditionisque cujus Capuam esse placuit. Naves Antiatum, partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro exstructum adornari placuit: Rostraque 6 id templum appellatum.

U.C. 417.
a.C. 335.

*Rostra unum
de dicta.*

XV. C. Sulpicio Longo, P. Ælio Pæto consulibus, quum omnia non opes magis Romanæ, quàm beneficiis parta gratia bonâ pace obtineret, inter Sidicinos Auruncosque bellum eruptum, Aurunci, à T. Manlio consule in dedicationem accepti, nihil deinde moverant: eo petendi auxilii ab Romanis causa justior fuit. Sed priusquam consules ab urbe (jusserat enim senatus defendi Auruncos) exercitum educent, fama affertur, Auruncos metu oppidum deseruisse, profugosque cum conjugibus ac li-

U.C. 418.
a.C. 334.
C. Sulpicio
P. Ælio
Coss.

4 Connubia, commerciaque, & concilia inter se ademerunt] Quemadmodum postea quibusdam Hernicorum populis, infra l. IX. 43. & Macedonibus, l. IV. c. 29.
5 Campanis, equitum ho-

noris causâ qui] Suprà c. 11. Campanis equitibus datam esse civitatem dictum est. Hic datur omnibus Campanis in gratiam & honorem equitum.
6 Id templum] Vide not. 6. ad II. § 6. & not. 1. ad III. 17.

U.c. 418.
a. C. 334.

C. Claudius dicta-
tor.

Prætor
plebeius.

U.c. 419.
a. C. 333.
L. Papi-
rio, Cæ-
sone Dui-
lie Coss.

beris, Sueffam communisse, quæ nunc Aurun-
ca appellata: mœnia antiqua eorum, urbem-
que ab Sidicinis deletam. Ob ea infensus con-
sulibus senatus, quorum cunctatione proditi
socii essent, dictatorem dici iussit. dictus C.
Claudius Regillensis, magistrum equitum C.
Claudium Hortatorem dixit. Religio inde in-
jecta de dictatore: &, quum augures vitio
creatum videri dixissent, dictator magisterque
equitum se magistratu abdicarunt. Eo anno Mi-
nucia Vestalis, suspecta primò propter mun-
diorem iusto cultum, infimulata deinde apud
pontifices ab indice servo, quum decreto eo-
rum iussa esset sacris abstinere, ¹ familiamque
in potestate habere, facto iudicio, viva fuit
terram, ad portam Collinam, ² dextrâ viâ strâ-
tâ defossa, Scelerato campo. credo ab incestu
id ei loco nomen factum. Eodem anno Q. Pu-
blilius Philo prætor primùm de plebe, adver-
sante Sulpicio consule, qui negabat rationem
ejus se habiturum, est factus; senatu, quum
in summis imperiis id non obtinuisset, minime
in prætura tendente.

XVI. Insequens annus, L. Papirio Crasso
Cæsone Duilio consulibus, Ausonum magis-
trorum novo quàm magno bello fuit insignis. Ea gen-
tes urbem incolebat. Sidicinis finitimis at-
que ma conjunxerat: unoque prælio haud sanè me-
morabili duorum populorum exercitus fusus.

¹ Familiam... in potestate
habere] Servos retinere in
sua potestate, nec eos ma-
numittere, ut scilicet quæ-
stio ex eis haberi posset. Mo-
ribus enim Romanis quæ-
stio de liberis hominibus
non habebatur. In crimine
autem incestus de servis in

dominū quærebat, col-
Cic. pro Mil. n. 59.

² Dextrâ viâ] Ad dex-
tram partem viæ. Pro strâ-
tâ, quæ vox hîc obscura est
legi jubet Jac. Gron. Salar-
iâ. Et verò Salaria viâ
porta Collina incipiebat.

LIBER VIII. 183

propinquitate urbium & ad fugam pronior, & in fuga ipsa tutior fuit. Nec tamen omiffa ejus belli cura Patribus, quia toties jam Sidicini, aut ipsi moverant bellum, aut moventibus auxilium tulerant, aut causa armorum fuerant. Itaque omni ope annexi sunt, ut maximum eâ tempestate imperatorem M. Valerium Corvum consulem quartum facerent: collega additus Corvo M. Atilius Regulus. & ne fortè casu erraretur, petatum ab consulibus, ut extra sortem Corvi ea provincia esset. Exercitu victore à superioribus consulibus accepto, ad Cales, unde bellum ortum erat, profectus, quum hostes ab superioris etiam certaminis memoria pavidos clamore atque impetu primo fudisset, incenia ipsa oppugnare est aggressus. Et militum quidem is erat ardor, ut jam inde cum scalis succedere ad muros vellent, evasurosque contenderent. Corvus, quia id arduum actu erat, labore militum potiùs quàm periculo peragere inceptum voluit. itaque aggerem & vineas egit, turrestque muro admovit: quarum usum fortè oblata opportunitas præterit. Namque M. Fabius, captivus Romanus, quum per negligentiam custodum festo die vinculis ruptis, per murum inter opera Romanorum, religatâ ad pinnam muri relespensus, manibus se demississet, perpulit imperatorem ut vino epulisque sopitos hostes aggrederetur. nec majore certamine capti cum urbe Aufones sunt, quàm acie fusi erant. Præcipua capta ingens est: præsidioque imposito Calibus reductæ Romam legiones. Consul ex senatusconsulto triumphavit: &, ne Atilius exers gloriæ esset, jussi ambo consules adversus Sidicinos ducere exercitum. Dictatorem autè ex senatusconsulto comitorum habendo-

U. c. 419.
a. C. 333.

U. c. 420.
a. C. 332.
M. Valerius IV.
M. Atilio Coss.

Cales
Aufonum
oppidum
capitur.

Triumphat M. Valerius.

Dictator L. Emilius.

U. C. 421. rum causâ dixerunt L. Æmilius Mamercinum.
 a. C. 331. is magistrum equitum Q. Publilius Philonem
 dixit. Dictatore comitia habente, consules
 T. Ve- creati sunt T. Veturius, Sp. Postumius. Et si
 turio, belli pars cum Sidicinis restabat, tamen, ut
 Sp. Po- beneficio prævenirent desiderium plebis, de
 stumio colonia deducenda Cales retulerunt: factoque
 Coss. senatusconsulto, ut duo millia quingenti ho-
 mines eò scriberentur, triumviros coloniae de-
 ducendæ agroque dividendo creaverunt Cæ-
 sonem Duilium, T. Quintium, M. Fabium.

XVII. Novi deinde consules, à veteribus
 exercitu accepto, ingressi hostium fines, popu-
 lando usque ad moenia atque urbem pervene-
 runt. Ibi, quia ingenti exercitu comparato
 Sidicini, & ipsi pro extrema spe dimicaturi
 enixè videbantur, & Samnium fama erat con-
 cipi ad bellum, dictator ab consulibus, ex au-
 ctoritate senatûs, dictus P. Cornelius Rufinus,
 P. Cor- magister equitum M. Antonius. Religio deinde
 nelius di- incescit, vitio eos creatos: magistratuque se
 ctator, abdicaverunt. &, quia pestilentia infecuta est,
 1 velut omnibus eo vitio contactis auspiciis,
 res ad interregnum rediit. ab interregno ini-
 U. C. 422. to per quintum demum interregem, M. Va-
 a. C. 330. lerium Corvum, creati consules A. Cornelius
 A. Cor- iterum, & Cn. Domitius. Tranquillis rebus,
 nelio II. fama Gallici belli 2 pro tumultu valuit, ut
 Cn. Do- dictator dici placeret. Dictus M. Papirius
 mitio
 Coss.

1 *Velut omnibus eo vitio
 contactis auspiciis*] Velut eo
 vitio non dictatoris modò,
 sed & consulum quoque aus-
 picia contacta essent, à con-
 sulibus comitia haberi in
 insequentem annum nolue-
 runt Patres: consulibusque
 aut abdicare jussis, aut post

elapsum annum suum ma-
 gistratu abeuntibus, res ad
 interregnum rediit. Vid. not.
 4. ad VI. 5.

2 *Pro tumultu*] Si nol-
 has voces cum Tan. Fabro
 delere, expone, quasi tu-
 multus ingens magnique pe-
 riculi minæ exorta essent.

LIBER VIII. 185

Crassus, & magister equitum P. Valerius Publicola. à quibus quum delectus intentius quam adversus finitima bella haberetur, exploratores missi attulerunt, quæta omnia apud Gallos esse. Samnium quoque jam alterum annum barbari novis consiliis suspectum erat. eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est delectus. Ceterum Samnites bellum Alexandri Epiroensis in Lucanos traxit: qui duo populi adversus regem³ exscensionem à Pæsto facientem signis collatis pugnaverunt. eo certamine superior Alexander, incertum quâ fide cultus, si perinde cetera processissent, pacem cum Romanis fecit. Eodem anno census actus, novæque cives censi: 4 tribus propter eos additæ, Mæcia & 6 Scaptia: censores addiderunt, Q. Fabius Philo, Sp. Postumius. Romani facti Cæcerani lege ab L. Papirio prætore latâ, quâ civitas sine suffragio data. Hæc eo anno domitiorumque gesta.

XVIII. Foedus insequens annus, seu interemptorie cœli, seu humanâ fraude fuit, M. Claudio Marcello, C. Valerio consulibus: Flaccum, proditumque, variè in annalibus cognomen consulis invenio. ceterum in eo parvi refert quid veri sit: illud pervelim (nec omnes auctores sunt) proditum falsò esse, venenis abemptos, quorum mors infamem annum pestilentiam fecerit. sicut proditur tamen res, ne cui

U.C. 412.
a.C. 330.
M. Papirius dictator.

Alexander Epiroensis.

Nova tribus, Mæcia & Scaptia.

U.C. 423.
a.C. 329.
M. Claudio, C. Valerio Consul.

Exscensionem à Pæsto]
exscensionem in Lucaniam
ea parte ubi Pæstum est.
& infra, XXXI. 24. Ab
Pylo accessit: id est, ac-
cessit ad urbem, Athenas
prope, ab ea parte, quâ
Pylos illa est, quæ appella-
tur Dipylon.

4 Tribus...addita] Tunc-
que novem & viginti tribus
factæ. Vid. suprâ VII. 15.

5 Mæcia] A Castro Mæ-
cio, quod non procul à
Lanuvio fuit.

6 Scaptia] A Scaptia ur-
be, quæ videtur fuisse haud
procul Pædo.

U.C. 413.

a.C. 329.

*Veneficia**matrona-**rum.*

auctorum fidem abrogaverim, exponenda e
 Quum primores civitatis ¹ similibus morbis
 eodemque ferme omnes eventu morentur
 ancilla quædam ad ² Q. Fabium Maximum
 lem curulem indicaturam se causam publicæ
 pestis professâ est, si ab eo fides sibi data esse
 haud futurum noxæ indicium. Fabius confestim
 rem ad consules, consules ad senatum refer-
 runt: consensuque ordinis fides indici datur.
 Tum patefactum, muliebri fraude civitate
 premi: matronasque ea venena coquere; &
 sequi extemplo velint, manifestò deprehendi
 posse. Secuti indicem, & coquentes quædam
 medicamenta, & recondita alia, invenerunt.
 Quibus in forum delatis, & ad viginti matro-
 nis, apud quas deprehensa erant, per viatores
 accitis; duæ ex eis, Cornelia ac Sergia, pa-
 tricis utraque gentis, quum ea medicamenta
 salubria esse contenderent, ab confutante
 dice bibere iussæ, ut se falsum commentum
 arguerent, spatio ad colloquendum sumptum
 quum summoto populo in conspectu omnium
 rem ad ceteras retulissent, haud abnuentibus
 & illis bibere, epoto medicamento, suam
 ipsæ fraude omnes interierunt. Comprehen-
 sæ extemplo earum comites, magnum numerum
 matronarum indicaverunt: ex quibus ad cen-
 tum septuaginta damnatæ. Neque de veneficio
 ante eam diem Romæ quæsitum est. Prodigium
³ res loco habita, captisque magis mentibus

¹ *Similibus morbis, eodemque ferme omnes eventu*]
 Similes erant morbi, &
 idem plerumque eorum e-
 ventus, nempe mors.

² *Q. Fabium Maximum*]
 Qui postea Maximus appel-
 latus est. Vid. IX. 46.

³ *Res... captis... mentibus, quam confutante*
tis, similis visa] Res furi-
 lis magis visa amentia
 furori, quam sceleri; por-
 tribuenda visa est aliena
 per furorem ab iratis
 immisum mentibus, quæ

nam consceleratis, similis visa. Itaque memo-
 ex annalibus repetita, 4 in secessionibus
 nondam plebis 5 clavum ab dictatore fixum,
 enatasque discordiâ mentes hominum eo pia-
 culo compotes sui fecisse, dictatorem clavi fi-
 endi causâ creari placuit. creatus Cn. Quinti-
 as magistrum equitum L. Valerium dixit: qui
 to clavo magistratu se abdicarunt.

U.C. 423.
 a.C. 329.

Clavi fi-
 gendi cau-
 sâ creatus
 dictator.

XIX. 1 Creati consules L. Papirius Crassus
 erum, L. Plautius Venno. Cujus principio
 ni legati ex 2 Volscis Fabraterni & Lucani
 omam venerunt, orantes ut in fidem recipere-
 ntur. Si à Samnitium armis defensi essent, se
 b imperio populi Romani fideliter atque obe-
 nter futuros. Missi tum ab senatu legati, de-
 nciatumque Samnitibus, ut eorum populo-
 um finibus vim abstinerent. valuitque ea le-
 tio, non tam quia pacem volebant Samnites,
 nam quia nondum parati erant ad bellum. Eo-

U.C. 425.
 a.C. 327.
 L. Pa-
 pirio II.
 L. Plau-
 tio Coss.

à sponte ad tantum scelus
 entibus.

4 In secessionibus quon-
 m] Tres huc usque fuere
 cessiones plebis militum-
 ; nec ulla in iis clavi à
 ratore fixi mentio.

5 Clavum ab dictatore fi-
 m, alienatasque discordiâ
 ntes hominum eo piaculo
 mpotes sui fecisse] Ut hic
 us se habet, redundat 70
 & eo piaculo. Si pro fe-
 le legas fuisse, sic expo-
 s: & mentes hominum
 enatas discordiâ, in furo-
 m & dementiam versas
 t discordiam, compotes sui
 sse, sive ad sanitatem
 vocatas esse eo piaculo,
 mpe clavi à dictatore fixi.

1 Creati consules] Annum
 circa hæc tempora interji-
 ciendum esse consentiunt in-
 terpretes omnes. Hic eum
 interponendum esse Dodwel-
 lus existimat, & in eum
 consules edit L. Papirium,
 Sp. F. Curforem, C. Pære-
 lium, C. F. Libonem Viso-
 lum.

2 Ex Volscis Fabraterni
 & Lucani] Nihil ad Vol-
 scos pertinent Lucani: &
 præterea scribit Livius infrâ
 c. 25. Lucanis nihil antehac
 fuisse cum populo Romano.
 Itaque legere videmur de-
 bere Polusciani. Polusca fuit
 urbs in Volscis. Vid. suprâ
 II. 33.

U.C. 425.
a.C. 327.
*Bellum
Privernas.*

*visi Pri-
vernates.*

dem anno Privernas bellum initum : cuius scilicet Fundani, dux etiam Fundanus fuit, Vitruvius Vaccus, vir non domi solum, sed etiam Romæ clarus. ædes fuere in Palatio ejus, quæ Vacciprata, diruto ædificio publicatoque solo, appellata. Adversus hunc, vastantem effusus Setinum Norbanumque & Coranum agrum L. Papirius profectus, haud procul castris ejus confedit. Vitruvio, nec ut vallo se teneret adversus validiorem hostem, sana constare mens, nec ut longius à castris dimicaret, animus superpetere. vix totâ extra portam castrorum expulsa acie, fugam magis retro quam prælium aut hostem spectante milite, sine consilio, sine audacia depugnat; &, ut levi momento, ne ambigueret victus, ita brevitate ipsâ loci, faciliique receptu in tam propinqua castra, haud ægre militem à multa cæde est tutatus : ne ferè quisquam in ipso certamine, pauci in turba fugæ extremæ, quum in castra ruerent, caesi : primisque tenebris Privernum inde petiturum agmine trepido, ut muris potius quam vallo sese tutarentur. A Priverno Plautius, alter consul, pervastatis passim agris prædæque abactâ, in agrum Fundanum exercitum inducit. Ingredientem fines senatus Fundanorum occurrentes negant se pro Vitruvio sectamque ejus secutis præcatum venisse, sed pro Fundano populo, quem extra culpam belli esse ipsum Vitruvium judicasse, quum receptaculum fugæ Privernum habuerint, non patriam Fundos. Priverni igitur hostes populum Romani quarendos persequendosque esse, qui summi à Fundanis ac Romanis, utriusque patriæ inimici memores, defecerint. Fundanis pacem esse, &

³ Utriusque patriæ] Et erant, ii Romam patriam Fundorum, & Romæ. Quot habebant. Sed ii qui nascebantur in municipiis, alii

LIBER VIII. 189

mos Romanos, & gratam memoriam acceptæ U.C. 425.
 itatis. Orare se consulem, ut bellum ab inno- a.C. 327.

populo abstineat : agros, urbem, corpora ip-
 um, conjugumque ac liberorum suorum, in po-
 tare populi Romani esse futuraque. Collaudatis
 ndanis, consul, litterisque Romam missis,
 officio Fundanos esse, ad Privernum flexit
 r. Priùs animadversum in eos, qui capita
 njurationis fuerant, à consule scribit + Clau-
 us : ad trecentos quinquaginta ex conjuratis
 nctos Romam missos : eamque deditionem ab
 natu non acceptam, quòd egentium atque
 milium poenâ defungi velle Fundanum po-
 lum censuerint.

XX. Privernum duobus consularibus exerci-
 us quum obsideretur, alter consul comitio-
 m causâ Romam revocatus. Carceres eo an-
 in circo primùm statuti. Nondum perfun-
 os curâ Privernatis belli, tumultûs Gallici
 ma atrox invasit, haud ferme unquam negle-
 a Patribus. Extemplo igitur consules novi,
 Æmilius Mamercinus, & C. Plautius, eo
 o die Kalendis Quintilibus, quo magistra-
 m inierunt, comparare inter se provincias
 si : & Mamercinus, cui Gallicum bellum
 enerat, scribere exercitum sine ulla vaca-
 onis venia. quin opificum quoque vulgus, &
 llularii, minimè militiæ idoneum genus, ex-
 ai dicuntur : Veiosque ingens exercitus con-
 actus, ut inde obviàm Gallis iretur. longiùs
 scedi, ne alio itinere hostis falleret ad urbem
 cedens, non placuit. Paucos deinde post

Privernum obsideretur.

U.C. 426.
 a.C. 326.
 L. Æmilio II.
 C. Plautio Coss.

m quoque patriam habent, nempe eam urbem in
 a nati erant.

4 Claudius] Hic videtur
 e Q. Claudius Quadriga-

rius, æqualis Sisennæ, au-
 ctore Velleio, II. 9. qui
 proinde floruerit Syllanis
 temporibus.

U.C. 426.

a.C. 326.

Priver-
num ca-
pitum.

dies, satis exploratâ temporis ejus quiete
 1 à Gallis Privernum omnis conversa vis. Du-
 plex inde fama est. alii vi captam urbem, Vi-
 truviumque vivum in potestatem venisse: alii
 priusquam ultima adhiberetur vis, 2 ipsos
 in deditionem consulis 3 caduceum præfere-
 tes permisisse, auctores sunt, Vitruviumque
 ab suis traditum. Senatus de Vitruvio Priverni
 natibusque consultus, consulem Plautium, di-
 rutis Priverni muris, præsidioque valido im-
 posito, ad triumphum arcessit; Vitruvium in
 carcerem asservari jussit, quoad consul redi-
 set; tum verberatum necari. ædes ejus, quæ es-
 sent in Palatio, diruendas, bona 4 Semoni Sancio
 censuerunt consecranda: quodque aris ejus
 eis redactum est, ex eo ænei orbes facti, positi
 in facello Sanci, adversus ædem Quirini. De
 senatu Privernate ita decretum, ut, qui se-
 nator Priverni post defectionem ab Romanis
 mansisset, trans Tiberim, lege eâdem quâ Ve-
 literni, habitaret. His ita decretis, usque ad
 triumphum Plautii silentium de Privernatibus
 fuit: post triumphum consul necato Vitruvio
 sociisque ejus noxæ, apud satiatos jam suppli-
 ciis nocentium, tutam mentionem de Priverni
 natibus ratus, *Quoniam auctores defectionis*, in

Cof. re-
fert ad se-
natum de
Priverna-
tibus.

1 *A Gallis*] Quæ prius
 in Gallos parata erat, ad-
 versus Privernum omnis
 conversa vis.

2 *Ipsos se in deditionem
 consulis . . . permisisse*] Lege
 consuli.

3 *Caduceum*] Virgam pa-
 cis indicem, quam ii qui
 pacem peturi veniebant,
 gestare præ manibus soliti
 erant. Vid. plura in not. 2.
 ad XXVI. 17.

4 *Semoni Sancio*] Sancio
 idem est ac *dins* sive *dins*
Fidius. Idem & Hercules
 erat, sed Hercules Sabinus
 Nempe suum quæque festi-
 gens Herculem habuit. Sa-
 monem interpretantur vulgo
 Heroem, quasi *semihomo*
nem: minorem diis, major
 rem hominibus. Prope ejus
 quicunque tandem is sit, fa-
 cellum, ædes Quirini fuit.

meritas pœnas, & ab diis immortalibus & U.c. 426.
 bis habent, Patres Conscripti, quid placet de a.C. 326.
 xia multitudine fieri? Equidem, etsi meæ
 es exquirendæ magis sententiæ, quàm dandæ
 , tamen, quum videam Privernates vicinos
 nitibus esse, unde nunc nobis incertiissima pax
 quàm minimum irarum inter nos illosque re-
 ui velim.

XI. Quum ipsa per se res anceps esset,
 ut cujusque ingenium erat, atrocius mitius-
 suadentibus; tum incertiora omnia unus ex
 vernatibus legatis fecit, magis conditionis
 qua natus esset, quàm præsentis necessitatis
 mor: qui interrogatus à quodam tristioris
 sententiæ auctore, quam pœnam meritos Pri-
 vernates censeret? Eam, inquit, quam merentur
 se libertate dignos censent. Cujus quum fe-
 responso infestiores factos videret consul
 qui antè Privernatium causam impugna-
 t; ut ipse benignâ interrogatione mitius
 onsum eliceret, Quid, si pœnam, inquit,
 titimus vobis, qualem nos pacem vobiscum
 uturos speremus? Si bonam dederitis, inquit,
 fidam, & perpetuam: si malam, haud diu-
 nam. Tum verò minari, nec id ambiguè, Pri-
 vernatem, quidam, & illis vocibus ad rebel-
 lum incitari pacatos populos. Pars melior se-
 nis ad meliora responsa trahere, & dicere,
 , & liberi vocem auditam. An credi posse
 m populum, aut hominem denique, in ea
 liione, cujus eum pœniteat, diutius quàm
 esse sit, mansurum? Ibi pacem esse fidam, ubi
 antarii pacati sint: neque eo loco, ubi servi-
 m esse velint, fidem sperandam esse. In hanc

Privernatis le-
 gati re-
 sponsa se-
 rocia.

Quidam] Supple, di- Legendum videtur cum Gro-
 novio: ad molliora respon-
 Ad meliora responsa] sum trahere.

U.C. 416. sententiam maximè consul ipse inclinavit
 a.C. 316. mos, identidem ad 3 principes sententiarum
 consulares, uti exaudiri posset à pluribus,
 cendo, *Eos demum qui nihil præterquam de
 bertate cogitent, dignos esse qui Romani fiant*
 Itaque & in senatu causam obtinuerunt, &
 auctoritate Patrum latum ad populum est,
 Privernatibus civitas daretur. Eodem anno
 xur trecenti in coloniam missi sunt: bina
 gera agri acceperunt.

Privernatibus civitas daretur.

U.C. 427. XXII. Secutus est annus nullâ re belli domi
 a.C. 325. ve insignis, P. Plautio Procule, P. Cornelio
 P. Plautio, P. Scapulâ consulibus; præterquam quòd Freges
 Cornelio las (Sidicinorum is ager, deinde Volscorum
 Coll. fuerat) colonia deducta: & populo 1 visceratio
 tio data à M. Flavio in funere matris. Erant
 qui per speciem honorandæ parentis, merita
 mercedem populo solutam interpretarentur
 quòd eum die dictâ ab ædilibus crimine stupra
 tæ matrisfamilie absolvisset. Data visceratio
 præteritam iudicii gratiam, honoris etiam
 causa fuit: tribunatumque plebei, proximi
 comitiis, absens petentibus præfertur. Pal
 polis fuit haud procul inde ubi nunc Neapolis
 sita est. duabus urbibus populus idem habita
 tabat. Cumis erant oriundi. Cumani ab Chalcide
 Euboica originem trahunt. Classe, quæ
 advecti ab domo fuerant, multum in ora

3 *Principes sententiarum consulares*] Princeps sententiae alicujus est is qui primus in senatu eam sententiam dixit: consulares autem primi rogabantur sententiam. Itaque *principes sententiarum consulares* sunt consulares viri, qui primi diversas illas sententias, quæ senatum di-

strahebant, de Privernatibus dixerant.

1 *Visceratio*] Crudæ carnis distributio. *Viscera* enim non tantum intestina dicimus, inquit Servius ad En. v. 215. sed quidquid corio est. Unde idem Servius ad III. En. v. 622. ait: viscera propriè carnes esse.

LIBER VIII. 193

ejus quod accolunt, potuere. Primò in 2 in- U.C. 429.
as Ænariam & Pitheculas egressi, deinde a.C. 325.
continentem ausi sedes transferre. Hæc ci-
as, quum suis viribus, tum Samnitium in-
adversus Romanos societate freta, sive pe-
entia, quæ Romanam urbem adorta nun-
batur, fidens, multa hostilia adversus Ro-
nos, agrum Campanum Falernumque inco-
tes, fecit. Igitur, L. Cornelio Lentulo, Q. U.C. 418.
Publilio Philone iterum consulibus, fecialibus a.C. 324.
L. Cor-
Napolim ad res repetendas missis, quum re- nelio, Q.
um esset à Græcis, gente linguâ magis stre- Publilio
, quàm factis, ferox responsum, ex aucto- II. Cosl.
te Patrum populus Palæpolitani bellum fie- Palæpo-
ussit. Inter consules provinciis comparatis, litanis
o Græci persequendi Publilio evenerunt; bellum in-
Cornelius altero exercitu Samnitibus, si quâ fertur.
moverent, oppositus. Fama autem erat,
sefectioni Campanorum imminentes admotu-
castra. ibi optimum visum Cornelio stativa
ere.

XIII. Ab utroque consule exiguam spem Samnium
s cum Samnitibus esse, certior fit senatus. suspectum.
Publilii duo millia Nolanorum militum &
tuor Samnitium, magis Nolanis cogenti-
quàm voluntate Græcorum, recepta Palæ-
, miserat: Cornelius, delectum indictum
magistratibus, universum Samnium erectum,
vicinos populos, Privernatem, Fundanum-
, & Formianum, haud ambigüe sollicitari.

Insulas Ænariam & manis sperabant.
[Insulas] Has quas di- i Publilius ... miserat]
ait Livius insulas pluri- Supple litteras, quibus nun-
nam faciunt. tiabat duo millia Nolano-
Defectioni Campanorum rum recepta esse in urbe Pa-
nentes] Intentos in de- læpoli. Similis planè locu-
nem Campanorum, tio occurrit infra l. XXXVI,
brevis descituros ab Ro- c. 8.
com. II.

U.C. 428.

a.C. 324.

Legati ad

Samnites.

Ob hæc quum legatos mitti placuisset prius
 Samnites, quàm bellum fieret; responsum re-
 ditur ab Samnitibus ferox. ² Ultro incusabant
 injurias Romanorum: neque eo negligentius
 quæ ipsis objicerentur, purgabant. Haud
 publico consilio auxiliove juvari Græcos: ne
 Fundanum Formianumve à se sollicitatos. quibus
 minimè pœnitere se virium suarum, si bella
 placeat. Ceterum non posse dissimulare, ægre
 civitatem Samnitium, quòd Fregellas, ex Volturno
 captas dirutasque ab se, restituerit Romanus
 pulus, coloniamque in Samnitium agro imposu-
 rit, quam coloni eorum Fregellas appellent. Et
 se contumeliam injuriamque, ni sibi ab iis
 fecerint dematur, ipsos omni vi depulsuros
 Quum Romanus legatus ad disceptandum
 ad communes socios atque amicos vocaret
 Quid perplexè agimus? inquit. Nostra certamen
 na, Romani, non verba legatorum, nec hominum
 quisquam disceptator, sed campus Campanus,
 quo concurrendum est, & arma, & communis
 Mars belli decernet. Proinde inter Capuam Sa-
 sulamque castra castris conferamus, & Samniti
 Romanusne imperio Italiam regat, decernamus
 Legati Romanorum quum se, non quòd hostes
 vocasset, sed quòd imperatores sui duxissent
 ituros esse respondiissent; jam Publilius in
 Palæpolim Neapolimque loco opportunè
 to, diremerat hostibus societatem auxilii
 tui, quâ, ut quisque locus premeretur, in
 se usi fuerant. Itaque quum & comitiorum
 instaret, & Publilius imminentem hostem
 muris avocari ab spe capiendæ in dies urbem
 haud è republica esset; actum cum tribus
 est, ad populum ferrent, ut quum Publi-

Palæpolis
 obsessa.

Philo consulatu abisset, pro consule rem ge- U.C. 428.
 eret, quoad debellatum cum Græcis esset. a. C. 324.

L. Cornelio (quia ne eum quidem in Samnium
 am ingressum revocari ab impetu belli place-
 bat) litteræ missæ, ut dictatorem comitiorum
 causâ diceret. dixit M. Claudium Marcellum. *M. Clau-
 dius di-
 ctator.*
 ab eo magister equitum dictus Sp. Postumius.
 Nec tamen ab dictatore comitia sunt habita,
 quia vitio creatus esset, in disquisitionem
 venit. consulti augures, vitiosum videri dicta-
 torem pronunciaverunt. Eam rem tribuni suspe-
 ctam infamemque criminando fecerunt. Nam
 neque facile fuisse id vitium nosci, quum consul
 oriens nocte 4 silentio diceret dictatorem: ne-
 que ab consule cuiquam publicè privatimve de
 ea re scriptum esse: nec quemquam mortalium ex-
 stare, qui se vidisse aut audisse quid dicat, quod
 auspicium dirimeret: neque augures divinare Ro-
 mæ sedentes potuisse, quid in castris consuli vitii
 obvenisset. Cui non apparere, quod plebeius di-
 ctator sit, id vitium auguribus visum? Hæc
 alique ab tribunis nequicquam jactata: tamen
 ad interregnum res redit: dilatæque alia atque
 alia de causa comitiis, quartusdecimus demum
 interrex Lucius Æmilius consules creat, C.

3 Oriens nocte] Surgens
 nocte. Etenim is qui auspi-
 caturus erat, post mediam
 noctem surgebat. Oriri au-
 tem apud veteres usurpaba-
 tur pro surgere. Ceterum li-
 benter legeremus oriens de
 nocte, usitatissimâ apud La-
 tinos loquendi formâ. Ho-
 rat. I. Ep. 2. v. 32. surgunt
 de nocte latrones. Cic. pro
 Muræn. n. 22. Vigilas tu de
 nocte.

4 Silentio] Silentio surge-
 re quum dicitur, significat
 non interpellari quominus rem
 gerat, inquit Festus in voce
 Sinistrum. Sollicitè provide-
 bant ii qui in auspicio erant,
 ne quid strepitûs oriretur,
 quod auspicia turbaret. Hinc
 silentium dicitur in auspi-
 ciis, quod omni vitio caret.
 Vid. & Cic. II. de Div.
 n. 71.

U.C. 429.

2.C. 323.

C. Pœ-

telio II.

L. Papi-

rio Coss.

Alexan-

dri Epi-

rensis sa-

80.

Pœtelium, L. Papirium Mugillanum. Cursorem in aliis annalibus invenio.

XXIV. ¹ Eodem anno Alexandriam in Ægypto proditum conditam: Alexandrumque Epiri regem, ab exsule Lucano interfectum, ² fortes Dodonæi Jovis eventu affirmasse. Accito ab Tarentinis in Italiam data ³ dictio erat, cave-ret Acherusiam aquam, Pandosiamque urbem: ibi fatis ejus terminum dari. Eoque ocius trans-misit in Italiam, ut quàm maximè procul ab-esset urbe Pandosiâ in Epiro & Acheronte am-ni, quem ex Molosside fluentem in ⁴ stagna Inferna accipit Thesprotius sinus. Ceterùm (ut ferme fugiendo in media fata ruitur) quum sæ-pe Bruttias Lucanasque legiones fudisset; He-racleam Tarentinorum coloniam, ⁵ Consentiam

¹ *Eodem anno Alexandriam in Ægypto proditum conditam*] Inter doctos constat non conditam esse Alexandriam hoc anno, quo conditor ejus Alexander Babylone mortuus est, sed sex septemve antè annis. Fraudi fuisse videtur Livio omissus ille L. Papirii Cursoris & C. Pœtelii consulatus, de quo suprâ ad c. 19. & in quem Solinus confert conditæ Alexandriæ tempus.

² *Sortes Dodonæi Jovis*] Jam observavimus ad l. I. c. 56. sortes interdum sumi pro quovis oraculi responso, etiam voce edito. Hic possunt intelligi veræ sortes. Constat enim ex Cic. de Div. I. I. n. 76. & l. II. n. 69. apud Dodonam, præter columbas, & quercum vaticinantem, & Dodonæum

æs, etiam sortes locum habuisse. Porro sortes illæ, fuere tali, aut tesserae, aut schedulae certis litteris, vel vocibus, vel notis, inscriptæ. Eas alibi jaciebat ipse consultor, alibi ex urna extrahabat puer. Earum deinde notas interpretabantur sacerdotæ, indeque oraculi responsum concinnabant.

³ *Dictio*] Responsum oraculi.

⁴ *Stagna Inferna*] Vox *Inferna* videtur esse propria appellatio stagni alicujus; fortasse Acherusiae ipsius paludis, cui hoc nomen inditum esse potuit à populari opinione, quæ Acherontem fluvium in infernas sedes per eam paludem delabi sinegebat.

⁵ *Consentiam ex Lucania Sipontumque*] Observat Dur-

ex Lucanis Sipontumque, Bruttiorum Teri-
nam, alias inde Messapiorum ac Lucanorum
cepisset urbes, & trecentas familias illustres in
Epirum, quas obsidum numero haberet, misisset;
haud procul Pandosia urbe imminentes
Lucanis ac Bruttiis finibus tres tumulos aliquantum
inter se distantes insedit, ex quibus incursiones in
omnem partem agri hostilis faceret. Et ducentos ferme
Lucanorum exsules circa se pro fidis habebat, ut pleraque
ejus generis ingenia sunt, cum fortuna mutabilem
gerentes fidem. Imbres continui campis omnibus
inundantes, quum interclusissent trifariam
exercitum à mutuo inter se auxilio; duo præsidia,
quæ sine rege erant, improvise hostium adventu
opprimuntur: deletisque eis, ad ipsius obsidionem
omnes conversi. Inde ab Lucanis exsulis ad suos
nuncii missi sunt: pactoque relictu, promissum est,
regem, aut vivum, aut mortuum, in potestatem
daturus. Ceterum cum delectis ipse egregium facinus
ausus, per medios erumpit hostes, & ducem
Lucanorum comminus congressum obtruncat: contrahensque
suos ex fuga palatos, pervenit ad amnem
ruihis recentibus pontis, quem vis aquæ abstulerat,
indicantem iter. quem quum incerto vado transiret
agmen, fessus metu ac labore miles, increpans
nomen abominandum fluminis, *Jure Acheros vocaris*,
inquit. Quod ubi ad aures accidit regis, adjecit
extemplo animum fati suis, substititque dubius,
an transiret. Tum

ariis neutram ex his urbibus in finibus
Lucanorum includi: ac pro *Consentia*
suspiciatur legendum *Potentiā*, pro
Siponto Metapontum, quæ haud dubiè Lu-

canorum urbes sunt. Et verò ex iis, quæ
infra de laceratione corporis regii nar-
rantur, Metapontus videtur in Alexandri
potestate fuisse, non item *Consentia*.

U.C. 429. Sotimus ⁶ minister ex regiis pueris, quid in
 a.C. 323. tanto discrimine periculi cunctaretur interro-
 gans, indicat Lucanos insidiis quærere locum.
 Quos ubi respexit rex procul grege facto ve-
 nientes, stringit gladium, & per medium am-
 nem transmittit equum. Jamque in vadum
 egressum, eminus veruto Lucanus exsul trans-
 figit. lapsum inde cum inhærente telo corpus
 exanime detulit annis in hostium præsidia. Ibi
 foeda laceratio corporis facta. namque, præ-
 ciso medio, partem Consentiam misere: pars
 ipsis retenta ad ludibrium. quæ quum jaculis
 saxisque procul incesceretur, mulier una, ⁷ ul-
 tra humanarum irarum fidem scævienti turbæ
 immista, ut parumper sustinerent precata, flens
 ait, virum sibi liberosque captos apud hostes
 esse. sperare, corpore regio utcumque mulca-
 to, se suos redempturam. Is finis lacerationi
 fuit: sepultumque Consentia quod membro-
 rum reliquum fuit, curâ mulieris unius: ossa-
 que Metapontum ad hostes remissa, inde Epi-
 rum devecta ad Cleopatram uxorem, sororem-
 que Olympiadem: quarum mater Magni Ale-
 xandri altera, soror altera fuit. Hæc de Ale-
 xandri Epirensis tristi eventu, quanquam Ro-
 mano bello fortuna eum abstinuit, tamen quia
 in Italia bella gessit, paucis dixisse satis sit. Eo-
 dem anno ⁸ lectisternium Romæ quintò post
 conditam urbem, iisdem quibus antè, placan-
 dis habitum est diis.

Quintum
 lectisternium.

⁶ Minister ex regiis pue-
 ris] Armiger, ex illa co-
 horte puerorum nobilium,
 qui apud reges varia munia
 obibant, memorata à Cur-
 tio, l. VIII. c. 21.

⁷ Ultra humanarum ira-
 rum fidem] Ultra quàm

credi potest humanam iram
 progredi.

⁸ Lectisternium . . quintò]
 Tertiò factum fuerat anno
 391. Vid. VII. 2. Quarto
 autem quando factum fue-
 rit, nusquam docet Livius.

XXV. Novi deinde cōsules jussu populi
 quum misissent, qui indicerent Samnitibus bel-
 lum, & ipsi majore conatu, quàm adversus
 Græcos, cuncta parabant, & alia nova nihil
 tum animo tale agitantibus accesserunt auxi-
 lia. Lucani atque Apuli, quibus gentibus nihil
 ad eam diem cum Romano populo fuerat, in
 fidem venerunt, arma virosque ad bellum pol-
 licentes. fœdere ergo in amicitiam accepti.
 Eodem tempore etiam in Samnio res prospere
 gesta. tria oppida in potestatem venerunt, Al-
 lisa, Callisa, Ruffrium: aliusque ager primo
 adventu consulum longè latèque est pervasta-
 tus. Hoc bello tam prospere commisso, alteri
 quoque bello, quo Græci obsidebantur, jam
 finis aderat. nam præterquam quòd ¹ interseptis
 munimentis hostium pars parti abscissa erat,
² fœdiora aliquanto intra muros iis, quibus
 hostis territabat, patiebantur: & veluti capti
 à suismetipsis præfidiis, indigna jam liberis
 quoque ac conjugibus, & quæ captarum ur-
 bium extrema sunt, patiebantur. Itaque, quum
 & à Tarento & à Samnitibus fama esset nova
 auxilia ventura, Samnitium plus quàm vellent
 intra mœnia esse rebantur: Tarentinorum ju-
 ventutem, Græci Græcos, haud minùs per

U.C. 429.

a.C. 323.

¹ *Interseptis munimentis*] Munimenta hic intelligimus
 brachia à Palæpoli ad Nea-
 polim ducta, per quæ ultro
 citroque commeari & sibi
 invicem auxilium ferre Græ-
 ci possent. Vid. suprà c. 23.
 Hæc igitur munimenta, sive
 brachia fuerant intersepta,
 sive interrupta, intercisa ab
 Romanis, qui medio inter
 utramque urbem loco capto

societatem mutui auxilii ho-
 stibus diremerant.

² *Fœdiora aliquanto*] Hunc
 totum locum sic legit Gro-
 novius. *Fœdiora aliquanto*
intra muros iis, quibus hostis
territabat, & veluti capti
à suismet ipsi præfidiis, in-
digna jam in liberis quoque
ac conjugibus, & quæ cap-
tarum urbium extrema sunt,
patiebantur.

V.C. 429.
a.C. 323.

quos Samniti Nolanoque, quàm ut Romanis hostibus resisterent, expectabant. Postremò levissimum malorum deditio ad Romanos visa. Charilaus & Nymphius principes civitatis, communicato inter se consilio, partes ad rem agendam divisere, ut alter ad imperatorem Romanorum transfugeret, alter subsisteret ad præbendam opportunam consilio urbem. Charilaus fuit, qui ad Publilium Philonem venit: & *quod bonum, faustum, felixque Palæpolitani, populoque Romano esset, tradere se ait mœnia statuisse. Eo factò utrum ab se prodita an servata patria videatur, in fide Romana positum esse. Sibi privatim nec pacisci quicquam, nec petere: publice petere quàm pacisci magis, ut, si successisset inceptum, cogitaret populus Romanus, potius cum quanto studio periculoque reditum in amicitiam suam esset, quàm quâ stultitiâ & temeritate de officio decessum.* Collaudatus ab imperatore, tria millia militum ad occupandam eam partem urbis, quam Samnites infidebant, accepit: 3 præsidio ei L. Quintius tribunus militum præpositus.

*Palæpolis
tradita.*

XXVI. Eodem tempore & Nymphius prætor Samnitium arte aggressus perpulerat, ut, quoniam omnis Romanus exercitus aut circa Palæpolim, aut in Samnio esset, fineret se classem circumvehi ad Romanum agrum; non oram modò maris, sed ipsi urbi propinqua loca depopulaturum. sed ut falleret, nocte proficiscendum esse, extemploque 1 naves deducendas. Quod quo maturius fieret, omnis juvenus Samnitium, præter necessarium urbis præsidium, ad littus missa. ubi dum Nymphius, in

3 Præsidio ei] Huic militum manui.

1 Naves deducendas] In

mare. Verbum hac in re proprium, cui opponitur subducere in siccum.

tenebris & multitudine semetipsa impediēte, ^{U.C. 429.}
 sedulò aliis alia imperia turbans, terit tempus, ^{a. C. 323.}
 Charilaus ex composito ab sociis in urbem re-
 ceptus, quum summa urbis Romano milite im-
 plessēt, tolli clamorem iussit. ad quem Græci,
 signo accepto à principibus, quievere. Nolani
 per aversam partem urbis viâ Nolam ferente
 effugiunt. Samnitibus exclusis ab urbe, ut ex-
 peditior in præsentia fuga, ita foedior, post-
 quam periculo evaserunt, visa: quippe qui
 inermes, nullâ rerum suarum non relictâ inter
 hostes, ludibrium non externis modò, sed
 etiam popularibus, spoliati atque egentes do-
 mos rediere. ² Haud ignarus opinionis alte-
 rius, quâ hæc proditio ab Samnitibus facta
 traditur, quum auctoribus hoc dedi, quibus
 dignius credi est; tum foedus Neapolitanum
 (eò enim deinde summa rei Græcorum ve-
 nit) similius vero facit, ipsos in amicitiam
 redisse. Publilio triumphus decretus, ³ quòd
 satis credebatur obsidione domitos hostes in
 fidem venisse. Duo singularia hæc ei viro pri-
 mum contingere: prorogatio imperii non an-
 tè in ullo facta, ⁴ & acto honore triumphus.

² *Haud ignarus*] Sensus
 est: Proditionem Palæpolis
 alii Palæpolitani auctori-
 bus, alii Samnitibus aucto-
 ribus factam esse tradide-
 runt. Me, ut Palæpolitani
 auctores factam esse credam,
 quum scriptorum auctoritas
 movet, qui id tradiderunt,
 tum foedus Neapolitanum.
 Græcorum enim illorum rei
 summa à Palæpoli Neapo-
 litim deinde translata est. Fœ-
 dus nempe Neapolitanum iis

legibus ictum erat, quæ ve-
 nientibus spontè in amici-
 tiam porius, quàm vi aut
 alienâ proditione domitis
 dictæ viderentur.

³ *Quòd satis credebatur*] Quòd, etsi Palæpolis vi cap-
 ta non fuerat, tamen satis
 credebatur obsidione domi-
 tos hostes esse & ad deditio-
 nem compulsos: atque adeo
 victoriam hanc triumpho
 non indignam esse.

⁴ *Et acto honore triumphus*

U.c. 429.

a. C. 323.

Tarenti-

novum in-

dignatio

in Roma-

nos.

Concitant

Lucanos.

XXVII. Aliud subinde bellum cum alterius oræ Græcis exortum. Namque Tarentini quum rem Palæpolitānam vanâ spe auxilii aliquamdiu sustinuisſent, poſtquam Romanos urbe poſitos acceperē, velut deſtituti, ac non qui ipſi deſtituiſſent, increpare Palæpolitānos, irâ atque invidiâ in Romanos furere: eo etiam quòd Lucanos & Apulos (nam utraque eo anno ſocietas cœpta eſt) in fidem populi Romani veniſſe allatum eſt. *Quippe propemodum perventum ad ſe eſſe: jamque in eo rem fore, ut Romani aut hoſtes, aut domini habendi ſint. Discrimen proſe-* Etò rerum ſuarum in bello Samnitium, eventuque ejus, veri. eam ſolam gentem reſtare, nec eam ipſam ſatis validam, quando Lucanus deſecerit. *Quem revocari adhuc, impellique ad abolendam ſocietatem Romanam poſſe, ſi qua ars ſerendis diſcordiis adhibeatur.* Hæc conſilia quum apud cupidos rerum novandarum valuiffent; ex juventute quidam Lucanorum pretio adſciti, clari magis inter populares quàm honeſti, inter ſe mulcati ipſi virgis, quum corpora nuda intuliſſent in civium cœtum, vociferati ſunt, ſe, quòd caſtra Romana ingredi auſi eſſent, à conſule virgis cæſos, ac prope ſecuri percuſſos eſſe. Deformis ſuapte naturâ res, quum ſpeciem injuriæ magis quàm doli præ ſe ferret; concitati homines cogunt, clamore ſuo, magiſtratus ſenatum vocare: & alii circumſtantes conſilium, bellum in Romanos poſcunt: alii ad concitandam in arma multitudinem agreſtium diſcurrunt: tumultuque etiam ſanos conſternante animos, decernitur ut ſocietas cum Samnitibus renovetur, legatique ad eam

phus] Et triumphus poſt ſtratu triumphaverat.
exactum magiſtratum. Huc i Conſternante] Ad furo-
uſque nemo niſi in magi- rem incitante.

rem mittantur. Repentina res ² quia, quàm ^{U.C. 429.}
 causam nullam, tam ne fidem quidem habe- ^{a.C. 323.}
 bat; coacti à Samnitibus & obsides dare, &
 præsidia in loca munita accipere, cæci fraude
 & irâ nihil recusarunt. Dilucere deinde brevi
 fraus cœpit, postquam criminum falsorum au-
 ctiores Tarentum commigravere: sed amissâ
 omni de se potestate, nihil ultra quàm ut pœ-
 niteret frustra, restabat.

XXVIII. Eo anno plebi Romanæ velut aliud
 initium libertatis factum est, ¹ quòd necti de-
 fierunt. mutatum autem jus ob unius fœnera-
 toris simul libidinem, simul crudelitatem insi-
 gnem. L. Papirius is fuit. cui quum se C. Pu-
 blius ob æs alienum paternum nexum dedis-
 set; quæ ætas formaque misericordiam elicere
 poterant, ad libidinem & contumeliam animum
 accenderunt: & florem ætatis ejus fructum ad-
 ventitium crediti ratus, primò perlicere ado-
 lescentem sermone incesto est conatus: dein
 postquam aspernabantur flagitium aures, minis
 territare, atque identidem admonere fortunæ:
 postremò, quum ingenuitatis magis, quàm
 præsentis conditionis memorem videret, nuda-
 ri jubet, verberaque afferri. Quibus laceratus
 juvenis quum se in publicum proripuisset, li-
 bidinem crudelitatemque conquerens fœnera-
 toris; ingens vis hominum, quum ætatis mi-
 seratione atque indignitate injuriæ accensa,
 tum suæ conditionis liberumque suorum re-
 spectu, in forum, atque inde, agmine facto,
 ad curiam concurrit. &, quum consules tu-
 multu repentino coacti senatum vocarent, in-

*Papirii
 fœnerato-
 ris fœda
 libido.*

² Quia, quàm causam nul- batur.
 lam] Quia, quemadmodum ¹ Quòd necti desierunt]
 causam nullam habebat, ita Quòd in servitutem dari cre-
 ne credibilis quidem vide- ditoribus debitores desierunt.

U. c. 429.

a. C. 323.

troeuntibus in curiam Patribus laceratum juvenis tergum, procumbentes ad singulorum pedes, ostentabant. Victum eo die ob impotentem injuriam unius ingens vinculum fidei: jussique consules ferre ad populum, ne quis, nisi qui noxam meruisset, donec poenam lueret, in compedibus aut in nervo teneretur: pecuniæ creditæ, bona debitoris, non corpus obnoxium esset. Ita nexi soluti: ² cautumque in posterum, ne necerentur.

Nexi soluti, cautumque ne necerentur.

U. c. 430.

a. C. 322.

L. Furio II.

D. Junio

Coss.

XXIX. Eodem anno quum satis per se ipsum Samnitium bellum, & defectio repens Lucanorum, auctoresque defectionis Tarentini sollicitos haberent Patres; accessit, ut & Vestinus populus Samnitibus sese conjungeret. quæ res sicut eo anno sermonibus magis passim hominum jactata, quàm in publico ullo consilio est; ita insequentis anni consulibus L. Furio Camillo iterum, ¹ Junio Bruto Scævæ, nulla prior potiorque visâ est, de qua ad senatum referrent. &, quanquam ² nova res erat, tamen tanta cura Patres incessit, ut pariter eam susceptam neglectamque timerent: ne aut impunitas eorum lasciviâ superbiâque, aut bello poenæ expetitæ metu propinquo atque irâ, concirent finitimos populos. Et erat genus omne abunde bello Samnitibus par, Marfi Pelignique & Marrucini: quos, si Vestinus attingeretur, omnes habendos hostes. Vicit tamen pars, quæ in præsentia videri potuit majoris animi, quàm consilii: sed eventus docuit, for-

² *Cautumque in posterum, ne necerentur*] Id tamen jus non omnino pro firmo stetit. Siquidem opus fuit eam legem renovari quadraginta serè post annis, tum quum

plebes in Janiculum fecisset.

¹ *Junio*] Lege D. Junio.

² *Nova*] Recens: ex qua proinde nihil dum acceptum fuerat damni.

res Fortunam juvare. Bellum ex auctoritate U.C. 430.
 Patrum populus adversus Vestinos jussit. Pro- a.C. 322.
 vincia ea Bruto, Samnium Camillo sorte eve- Vestinis.
 nit. Exercitus utrôque ducti, & curâ tuendo- bellum in-
 rum finium hostes prohibiti conjungere arma. dictum.
 Ceterum alterum consulem L. Furium, cui
 major moles rerum imposita erat, morbo gravi
 implicitum fortuna bello subtraxit: jussusque
 dictatorem dicere rei gerendæ causâ, longè
 clarissimum bello eâ tempestate dixit L. Papi- L. Papi-
 rium Cursorem, à quo Q. Fabius Maximus rius dicta-
 Rullianus magister equitum est dictus: par no- tor.
 bile rebus in eo magistratu gestis; discordiâ
 tamen, quâ prope ad ultimum dimicationis
 ventum est, nobilius. Ab altero consule in
 Vestinis multiplex bellum, nec usquam vario
 eventu gestum est. nam & pervastavit agros,
 & populando atque urendo tecta hostium sata-
 que, in aciem invitos extraxit: & ita prælio
 uno accidit Vestinorum res, (haudquaquam
 tamen incruento milite suo) ut non in castra
 solum refugerent hostes, sed jam ne vallo qui-
 dem ac fossis freti, dilaberentur in oppida, situ
 urbium mœnibusque se defensuri. Postremò,
 oppida quoque vi expugnare adortus, primò
 Cutinam ingenti ardore militum, 3 aut vul-
 nerum irâ, quòd haud ferè quisquam integer
 prælio excesserat, scalis cepit: deinde Cingi-
 am. utriusque urbis prædam militibus, quòd
 eos neque portæ, neque muri hostium arcue-
 ant, concessit.

XXX. In Samnium incertis itum auspiciis
 est: cujus rei vitium non in belli eventum,
 quod prospere gestum est, sed in rabiem atque
 iras imperatorum vertit. Namque Papirius di-

3 Aut vulnerum irâ] Lege ac vulnerum irâ.

U.C. 430.
a.C. 322.

*Fabius
M. F. ab-
sente di-
ctatore,
rem bene
gerit.*

dictator à pullario monitus, quum ad auspiciū repetendum Romam proficisceretur, magistro equitum denunciavit, ut sese loco teneret, neu absente se cum hoste manum consereret. Fabius quum post professionem dictatoris per exploratores comperisset, perinde omnia soluta apud hostes, ac si nemo Romanus in Samnio esset; seu ferox adolescens indignitate accensus, quòd omnia in dictatore viderentur reposita esse; seu occasione bene gerendæ rei inductus, exercitu instructo paratoque, profectus ad Imbrinium (ita vocant locum) acie cum Samnitibus confligit. ea fortuna pugnae fuit, ut nihil relictum sit, quo, si adfuisset dictator, res melius geri potuerit: non dux militi, non miles duci defuit. Eques etiam, auctore L. Cominio tribuno militum, qui aliquoties impetu capto perrumpere non poterat hostium agmen, detraxit frenos equis; atque ita concitatos calcaribus permisit, ut sustinere eos nulla vis posset. per arma, per viros latè stragem dedere. Secutus pedes impetum equitum, turbatis hostibus intulit signa. Viginti millia hostium cæsa eo die traduntur. Auctores habeo, bis cum hoste signa collata dictatore absente, bis rem egregiè gestam. apud antiquissimos scriptores una hæc pugna invenitur: in quibusdam annalibus tota res prætermissa est. Magister equitum, ut ex tanta cæde, multis potitus spoliis, congesta in ingentem acervum hostilia arma subdito igne concremavit: seu votum id deorum cuipiam fuit; seu credere libet ¹ Fabio auctori, eo factum, ne suæ gloriæ fructum dictator cape-

¹ *Fabio*] Intellige Fabium Pictorem, scriptorem rerum Romanarum.

ret, nomenque ibi scriberet, aut spolia in triumpho ferret. Litteræ quoque de re prospere gesta ad senatum, non ad dictatorem, missæ, argumentum fuere minimè cum eo communicantis laudem. Ita certè dictator id factum accepit, ut, latis aliis victoriâ partâ, præ se ferret iram tristitiamque. Misso itaque repente senatu, se ex curiâ proripuit: tum verò, non Samnitium magis legiones, quàm majestatem dictatoriam & disciplinam militarem à magistro equitum victam & everfam dictitans, si illi impune spretum imperium fuisset. Itaque plenus minarum iræque, profectus in castra quum maximis itineribus isset, non tamen prævenire famam adventûs sui potuit. Præcucurrerant enim ab urbe, qui nunciarent dictatorem avidum poenæ venire, alternis penè verbis T. Manlii factum laudantem.

Dictator indignatur.

XXXI. Fabius concione extemplo advocatâ, obtestatus milites est, ut, quâ virtute rempublicam ab infestissimis hostibus defendissent, eâdem se, ¹ *cujus ductu auspicioque vicissent, ab impotenti crudelitate dictatoris tutarentur. Venire amentem invidiâ, iratum virtuti alienæ felicitæque: furere, quòd se absente respublica egregiè gesta esset: malle, si mutare fortunam posset, apud Samnites, quàm Romanos victoriam esse. Imperium dictitare spretum, tanquam non eâdem mente pugnari vetuerit, quâ pugnatum doleat. Et tunc invidiâ impedire virtutem alienam voluisse, cupidissimisque arma ablaturum fuisse militibus, ne se absente moveri possent: & nunc id*

Fabii oratio ad milites.

¹ *Cujus ductu auspicioque vicissent*] Hic non omnino dictatoris. Siquidem magister equitum ipse non habebat auspicia, sed imperio dictatoris & auspiciis suberat.

U.c. 430. *furere, id ægre pati, quod sine L. Papirio, non*
 a.C. 322. *inermes, non manci milites fuerint; quod se Q.*
Fabius magistrum equitum duxerit, ac non ac-
censum dictatoris. Quid illum facturum fuisse,
si, quod belli casus ferunt, Marsque communis,
adversa pugna evenisset, qui sibi, devictis hosti-
bus, republicâ bene gestâ, ita ut non ab illo unico
duce melius geri potuerit, supplicium magistro
equitum minetur? Neque illum magistro equitum
infestiorum, quàm tribunis militum, quàm centu-
rionibus, quàm militibus, esse, si possit, in omnes
sæviturum fuisse: quia id nequeat, in unum sa-
vire. Etiam invidiam tanquam ignem summa
petere, in caput consilii, in ducem incurrere. Si
se simul cum gloria rei gestæ exstinxisset, tunc
victorem velut in capto exercitu dominantem,
quidquid licuerit in magistro equitum, in mili-
tibus ausurum. Proinde adessent in sua causa om-
nium libertari. Si consensum exercitus eundem,
qui in prælio fuerit, in tuenda victoria videat,
& salutem unius omnibus curæ esse, inclinatur-
um ad clementiorem sententiam animum. Postre-
mò se vitam fortunasque suas illorum fidei virtu-
tique permittere.

XXXII. Clamor è tota concione ortus, uti
 bonum animum haberet: neminem illi vim alla-
 turum, salvis legionibus Romanis. Haud multo
 post dictator advenit: classicoque extemplo ad
 concionem advocavit. Tum silentio facto, præ-
 co Q. Fabium magistrum equitum citavit. qui
 simul ex inferiore loco ad tribunal accessit,
 tum dictator: *Quæro, inquit, de te, Q. Fabi,*
quum summum imperium dictatoris sit, pareantque
ei¹ consules, regia potestas, prætores iisdem an-
spiciis, quibus consules, creati, æquum censeas.

Dictato-
 ris, oratio
 ad M. E.

¹ Consules, regia potestas] Vid. not. 5. ad IV. 2. supra

necne, magistrum equitum dicto audientem esse. U.C. 430.
Itemque illud interrogo, quum me incertis auspi- a. C. 322.

ciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turba-
tis religionibus respublica in discrimen commit-
tenda fuerit, an auspicia repetenda, ne quid dubiis
diis agerem. simul illud, quæ dictatori religio im-
pedimento ad rem gerendam fuerit, num eâ magi-
ster equitum soluius ac liber potuerit esse. ² Sed
quid ego hæc interrogo? quum, si ego tacitus
abissẽm, tamen tibi ad voluntatis interpretatio-
nem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu
respondes, vetuerimne te quicquam rei me absente
agere; vetuerimne signa cum hostibus conferre?
Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis,
turbatis religionibus, adversus morem milita-
rem, disciplinamque majorum, & numen deo-
rum, ausus es cum hoste configere. Ad hæc, quæ
interrogatus es, responde. extra ea, cave vocem
mittas. Accede lictor. Adversus quæ singula Q.
Fabio quum respondere haud facile esset, &
nunc quereretur eundem accusatorem capitis
sui ac iudicem esse; modò, vitam sibi eripi ci-
viis, quàm gloriam rerum gestarum posse, vo-
lueretur, purgaretque se invicem, atque ul-
tro accusaret; tunc Papirius redintegratâ irâ,
poliari magistrum equitum, ac virgas & se-
cures expediri iussit. Fabius fidem militum im-
plorans, lacerantibus vestem lictoribus, ad
lictorios, tumultum jam ³ in concione miscen-

*Virgas
& secures
expediri
jubet.*

*Fabius se
recipit ad
lictorios.*

² Sed quid ego? Quasi di-
cet: sed quid ego te ad
receptionem ipsius rei vo-
cans, quum tuæ partes non
sint, quàm ut pareas;
quum ita tibi voluntas mea
pro lege esse debuerit, ut,
tamli ego tacitus abissẽm,
tibi conjecturâ investi-

ganda, & ad eam dirigenda
sententia tua fuerit; nec
proinde quidquam ad te per-
tineat disquisitio earum ra-
tionum, propter quas à pu-
gna abstinendum fuerat.

³ In concione? Otiosæ vo-
ces, ac fortasse huc retractæ
ex sequenti versu, ubi legi-

U.C. 410.
2.C. 322.

tes, sese recepit. Inde clamor in totam concionem est perlatus: alibi preces, alibi minæ audiebantur. Qui proximi fortè tribunal steterant, quia subjecti oculis imperatoris noscitari poterant, orabant ut parceret magistro equitum, neu cum eo exercitum damnavet. Extrema concio, & circa Fabium globus, increpabant inclementem dictatorem: nec procul seditione aberant. Ne tribunal quidem satis quietum erat. Legati circumstantes sellam orabant, ut rem in posterum diem differret, & iræ suæ spatium, & consilio tempus daret: *Satis castigatam adolescentiam Fabii esse: satis deformatam victoriam: ne ad extremum finem supplicii tenderet: neu 4 unico juveni, neu patri ejus clarissimo viro, neu Fabiæ genti eam injungeret ignominiam.* Quum parum precibus, parum causâ proficerent, intueri savientem concionem jubebant. *Ita irritatis militum animis subdere ignem, ac materiam seditioni, non esse attatis, non prudentiæ ejus. neminem id Q. Fabio 5 pœnam deprecanti suam vitio versurum, sed dictatori, si occæcatus irâ infestam multitudinem in se pravo certamine movisset. Postremò, 6 ne id se gratiæ dare Q. Fabii crederet, se iurjurandum dare paratos esse, non videri è republica in Q. Fabium eo tempore animadverti.*

XXXIII. His vocibus quum in se magis in-

tur in totam concionem. Eas tamen delere si cui durum videbitur, mitiùs licet huic loco consulere, & emendare cum Tan. Fabro: *tumultu jam concionem miscentes.*

4 *Unico juveni*] Juveni, cujus virtus singularis & unica esset.

5 *Pœnam deprecanti suam*]

Supplicium effugere conati. Is deprecatur, qui precatur ne quid contingat.

6 *Ne id se gratiæ dare Q. Fabii crederet*] Ne crederet se ideo sic loqui, quia gratiam Fabii demereri vellent se in iis quæ dicerent spectare Fabii gratiam & amicitiam.

citarent dictatorem, quàm in magistrum equi- U. C. 430.
tum placarent, jussi de tribunali descendere a. C. 322.
legati: & silentio nequicquam per præconem
tentato, quum præ strepitu ac tumultu nec
ipsum dictatoris, nec apparitorum ejus vox au-
diretur, nox, velut in prælio, certamini finem
fecit. Magister equitum jussus postero die adef-
se, quum omnes affirmarent infestius Papirium Romam
exarsurum, agitatam contentione ipsâ exacer- fugit.
batumque, clam ex castris Romam profugit:
& patre auctore M. Fabio, qui ter jam con-
sul, dictatorque fuerat, vocato extemplo se-
nato, quum maximè conquereretur apud Pa-
tres vim atque injuriam dictatoris, repentè
strepitus ante curiam licitorum submoventium
auditur. & ipse insensus aderat, postquam com-
merit profectum ex castris, cum expedito equi- Sequitur
tatu secutus. Iterata deinde contentio est: & dictator.
prendi Papirius Fabium jussit. Ubi quum de-
precantibus primoribus Patrum, atque uni-
verso senatu, perstaret in incepto immitis ani-
mus; tum pater M. Fabius, *Quandoquidem*, Fabii na-
inquit, *apud te nec auctoritas senatus; nec ætas* ter Tr. Pl.
mea, cui orbitatem paras; nec virtus nobilitas- appellat.
que magistræ equitum à te ipso nominati valet;
nec preces, quæ sæpe hostem mitigavere, quæ
eorum iras placant: tribunos plebis appello, &
provoco ad populum; ¹ *eumque tibi fugienti exer-*
citûs tui, fugienti senatus judicium, judicem fe-
ro, qui certè unus plus quàm tua dictatura po-
test polletque. Videro cessurusne provocationi sis,
cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit. Ex cu-
ta in concionem itur. quò cum paucis dicta-

¹ *Eum ... tibi ... judicem*

ro] Ei, tanquam judici, cessit] Tum cessit provoca-
te sistas postulo. Vid. not.
ad III. 24.

² *Cui ... Tullus Hostilius*

cessit] Tum cessit provoca-
rioni Tullus Hostilius, quum
Horatii causam à duumvi-

U.C. 430. tor, cum omni agmine principum magister
 a.C. 322. equitum quum escendisset; deduci eum de
 Rostris Papirius in partem inferiorem iussit. Se-
 cutus pater, *Bene agis*, inquit, *quum eò nos*
deduci iussisti, unde & privati vocem mittere
possemus. In primo, non tam perpetuæ oratio-
 nes, quàm altercatio, exaudiebantur. Vici-

*Fabii se-
 nis oratio.*

deinde strepitum vox & indignatio Fabii senis,
 increpantis superbiam crudelitatemque Papirii.
Se quoque dictatorem Romæ fuisse, nec à se quem
quam, ne plebis quidem hominem, non centurio-
nem, non militem, violatum: Papirium, tam
quam ex hostium ducibus, sic ex Romano impera-
tore victoriam & triumphum petere. 3 *Quantum*
interesset inter moderationem antiquorum, &
novam superbiam crudelitatemque! Dictatorem
Quintium Cincinnatum, in L. Minucium consu-
lem, ex obsidione à se ereptum, non ultrà sevis-
se, quàm ut legatum eum ad exercitum pro consu-
le relinqueret. M. Furium Camillum, in L. Fu-
rio, qui contemptâ suâ senectute & auctoritate
scdissimo cum eventu pugnasset, non solum in
præsentia moderatum iræ esse, ne quid de colleg-
secus populo, aut senatui scriberet; sed quum
revertisset, potissimum ex tribunis consularibus
habuisse, quem ex collegis, optione ab senatu da-
tâ, socium sibi imperii delegerit. Nam popu-
quidem, penes quem potestas omnium rerum es-
set, ne iram quidem unquam atrociorẽ fuisse
eos qui temeritate atque inscitiâ exercitus am-
fissent, quàm ut pecuniâ eos mularet. capite ac-
quisitum, ob rem bello malè gestam, de impera-
tore nullo ad eam diem esse. Nunc ducibus popu-
Romani, quæ ne victis quidem bello fas fuerit

ris damnati retractari à po-
 pulo sivit, ad quem reus
 provocarat.

3 *Quantum interesset*
Magis Livianum videretur
Quantum interesse.

virgas & secures victoribus, & iustissimos meritis triumphos, intentari. Quid enim tandem passurum fuisse filium suum, si exercitum amisisset, confusus, fugatus, castris exutus fuisset? quò ultra iram violentiamque ejus excessuram fuisse, quàm ut verberaret necaretque? Quàm conveniens se, propter Q. Fabium civitatem in lætitia, victoria, supplicationibus, ac gratulationibus esse: tum propter quem deum delubra pateant, aræ sacrificiis fument, honore, donis cumulentur, nuntium virgis lacerari in conspectu populi Romani, intuentem Capitolium atque arcem, deosque se 4 duobus præliis haud frustra advocatos? quo id animo exercitum, qui ejus ductu auspiciisque vicisset, laturum? quem luctum in castris Romanis, quam lætitiā inter hostes fore? Hæc mul jurgans, querens, deum hominumque nem obtestans, & complexus filium, plurimum cum lacrymis agebat.

XXXIV. Stabat cum eo senatûs majestas, vox populi, tribunitium auxilium, memoria sentis exercitûs. Ex parte altera, ¹ imperium invictum populi Romani, & disciplina militaris, & dictatoris edictum pro numine semper observatum, & Manliana imperia, & sthabita filii caritas publicæ utilitati, jactantur. Hoc etiam L. Brutum, conditorem Romanæ libertatis, antea in duobus liberis fecisse. *Dictatoris oratio.* nec patres comes, & senes faciles, ² de alieno

Duobus præliis] Suprà potiorē habuisse videtur Livius fidem eorum, qui semel tantum pugnasse Fabium tradunt. Sed hîc loquentem in patrem ex ea opinione quæ magis causæ suæ

¹ Imperium invictum populi Romani] Imperiū, quod à populo magistratibus ducibusque commissum populi nomine geratur, majestas huc usque inviolata.

² De alieno] Legit Tan. Faber: dictatorio. Felicissima conjectura. Sensus enim op-

U.C. 430.
2.C. 322.

imperio spreto, tanquam rei parvæ, disciplina militaris eversæ juventuti gratiam facere. Se tamen perstaturum in incepto: nec ei, qui adversus dictum suum turbatis religionibus ac dubiis auspiciis pugnasset, quicquam ex justâ pœna remissurum. Majestas imperii perpetuane esset, non esse in sua potestate: L. Papirium nihil de ejus jure deminuturum. Optare, ne potestas tribunitia, inviolata ipsa, violet intercessione suâ Romanum imperium, neu populus Romanus in se potissimum dictatorem & jus dictaturæ exstinguat. Quod si fecisset, non L. Papirium, sed tribunos, sed pravum populi judicium nequicquam posteros accusaturos: quum pollutâ semel militari disciplinâ, non miles centurionis, non centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus consulis, non magister equitum dictatoris parcat imperio: nemo hominum, nemo deorum verecundiam habeat: non edicta imperatorum, non auspicia observentur: sine commeatu vagi milites in pacato, in hostico errent; immemores sacramenti, licentiâ solâ se, ubi velint, exauctorent: infrequentia deserantur signa: neque conveniatur ad edictum, nec discernatur interdum nocte, æquo iniquo loco, jussu injussu imperatoris pugnent: & non signa, non ordines servant: latrocinii modo cæca & fortuita, pro solenni & 3 sacrata, militia sit. Horum criminum vos reos in omnia secula offerre tribuni plebei. 4 vestra obnoxia capita pro licentiâ Q. Fabio objicite.

XXXV. Stupentes tribunos, & suam jam

timus est, & apprime congruit & numerus & forma litterarum.

3 *Sacrata*] Militia sacrata habebatur ob sacramentum militare.

4 *Vestra obnoxia capita*] Vestra capita obstringite criminibus, ut gratificemini Q. Fabio, & licentiâ ejus tueamini.

vicem magis anxios, quàm ejus cui auxilium U. C. 430. a. C. 322.
ab se petebatur, liberavit onere consensus po-
puli Romani ad preces & obtestationem ver-
sus, ut sibi pœnam magistri equitum dictator P. R. exorat di-
ctatorem.
remitteret. Tribuni quoque inclinatam rem in
preces subsecuti, orare dictatorem insistant,
ut veniam errori humano, veniam adolescen-
tiæ Q. Fabii daret. *satis eum pœnarum dedisse.*
Jam ipse adolescens, jam pater M. Fabius con-
tentionis obliti, procumbere ad genua, & iram
deprecari dictatoris. Tum dictator silentio fac-
to, *Bene habet*, inquit, *Quirites. vicit discipli-*
na militaris; vicit imperii majestas, quæ in dis-
crimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent.
Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edi-
ctum imperatoris pugnavit; sed noxæ damnatus,
donatur populo Romano, donatur tribunitiæ po-
testati, precarium non justum auxilium ferenti.
Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad-
tuendum te, quàm quâ paulo antè exultabas vic-
toriâ. vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens
quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papi-
rius, veniam dedisset. Mecum, ut voles, rever-
têris in gratiam: populo Romano, cui vitam de-
bes, nihil majus præstiteris, quàm si hic tibi dies
satis documenti dederit, ut bello ac pace pati le-
gitima imperia possis. Quum se nihil moratî
magistrum equitum pronunciaffet, degressum
eum ¹ templo lætus senatus, lætior populus,
circumfusi, ac gratulantes hinc magistro equi-
tum, hinc dictatori, prosecuti sunt: firmatum-
que imperium militare haud minùs periculo
Q. Fabii, quàm supplicio miserabili adolescen-
tis Manlii videbatur. Fortè ita eo anno evenit,
ut, quotiescunque dictator ab exercitu reces-

¹ Templo] Rostris. Vid. suprâ c. 14.

U.C. 430. fit, hostes in Samnio moverentur. ceterum in
 a. C. 322. oculis exemplum erat Q. Fabius M. Valerio
 legato, qui castris præerat, ne quam vim hos-
 tium magis, quàm trucem dictatoris iram ti-
 meret. Itaque frumenta: oves quum circumventi
 ex insidiis, cæsi loco iniquo essent, creditum
 vulgò est, subveniri eis ab legato potuisse, ni-
 tristia edicta exhorruisset. Ea quoque ira alie-
 navit à dictatore militum animos, jam antè
 infensos, quòd implacabilis Q. Fabio fuisset, &
 quod suis præcibus negasset, ejus populo Ro-
 mano veniam dedisset.

XXXVI. Postquam dictator, præposito in
 urbe L. Papirio Crasso magistro equitum, Q.
 Fabio vetito quicquam pro magistratu agere,
 in castra rediit; neque civibus satis lætus ad-
 ventus ejus fuit, nec hostibus quicquam attu-
 lit terroris. namque postero die, seu ignari ve-
 nisse dictatorem, seu, adesset an abesset, parvi
 facientes, instructâ acie ad castra accesserunt.

*Legiones
 Romanæ
 de indu-
 stria male
 pugnant.*

Ceterum tantum momenti in uno viro L. Pa-
 pirio fuit, ut, si ducis consilia favor subsecu-
 tus militum foret, debellari eo die cum Sam-
 nitibus potuisse, pro haud dubio habitum sit:
 ita instruxit aciem loco, ac subsidiis; ita omni
 arte bellicâ firmavit. cessatum à milite, ac de
 industria, ut obrectaretur laudibus ducis, im-
 pedita victoria est. Plures Samnitium cecidere:
 plures Romani vulnerati sunt. Sensit peritus
 dux, quæ res victoriæ obstaret: temperandum
 ingenium suum esse, & severitatem miscen-

*Dictator
 comior sa-
 pius.*

dam ¹ comitati. Itaque adhibitis legatis ipse
 2 circum faucios milites inferens in tentoria ca-
 put, singulos ut sese haberent rogicans, curam

¹ Comitati] Mallet Gro-
 novius: comitate.

² Circum faucios milites]

Omnes faucios milites ex
 ordine circumiens.

eorum nominatim legatis, tribunisque, & ³ præ- U. c. 439.
fectis demandabat. Rem per se popularem ita ^{a. C. 322.}
dexter egit, ut, medendis corporibus, animi
multo prius militum imperatori reconciliaren-
tur; nec quicquam ad salubritatem efficacius
fuerit, quam quòd grato animo ea cura ac-
cepta est. Refecto exercitu, cum hoste con-
gressus, haud dubiâ spe suâ militumque, ita
fudit fugavitque Samnites, ut ille ultimus eis *Samnites*
dies conferendi signa cum dictatore fuerit. In- *vincit.*
cessit deinde, quâ duxit prædæ spes, victor
exercitus: perlustravitque hostium agros, nulla
arma, nullam vim nec apertam, nec insidiis
expertus. Addebat alacritatem, quòd dictator
prædam omnem edixerat militibus: nec ira
magis publica, quam privatum compendium
in hostem acuebat. His cladibus subacti Sam-
nites, pacem ab dictatore petiere: cum quo
facti, ut singula vestimenta militibus, & an-
nuum stipendium darent, quum ire ad sena-
tum jussi essent, secuturos se dictatorem res-
ponderunt, unius ejus fidei virtutisque causam
suam commendantes. ita deductus ex Samniti-
bus exercitus.

XXXVII. Dictator triumphans urbem est in- U. c. 431.
gressus: &, quum se dictaturâ abdicare vel- ^{a. C. 321.}
let, jussu Patrum, priusquam abdicaret, con- ^{C. Sul-}
sules creavit C. Sulpicium Longum iterum, ^{picio II.}
Q. Æmilium Cerretanum. Samnites, infectâ ^{Q. Æmi-}
pace, quia de conditionibus agebatur, indu- ^{lio Coll.}
cias annuas ab urbe retulerunt. nec earum ip-
sarum sancta fides fuit: adeo, postquam Pa-
pirium abisse magistratu nunciatum est, arrecti
ad bellandum animi sunt. C. Sulpicio, Quinto

³ *Præfectis*] Præfectis so-
riorum. Hi erant numero,
jure, & potestate tribunis

militum pares, & eadem
omnia in focios usurpabant,
quæ isti in cives.

Tom. II.

K

U.C. 431.

a.C. 321.

Æmilio consulibus, (Anlium quidam annales habent) ad defectionem Samnitium, Apulum novum bellum accessit. Utróque exercitus missi: Sulpicio Samnites, Apuli Æmilio sorte evenerunt. Sunt qui non ipsis Apulis bellum illatum, sed socios ejus gentis populos ab Samnitium vi atque injuriis defensos scribant. Ceterum fortuna Samnitium vix à seipsis eo tempore propulsantium bellum, propius ut sit vero facit, non Apulis ab Samnitibus arma illata, sed cum utraque simul gente bellum Romanis fuisse. Nec tamen res ulla memorabilis acta: ager Apulus, Samniumque evastatum: hostes nec hic, nec illic inventi. Romæ nocturnus terror ita ex somno trepidam repentè civitatem excivit, ut Capitolium atque arx, moeniaque & portæ, plena armatorum fuerint. & quum concursatum, conclamatumque ad arma omnibus locis esset, primâ luce nec auctor, nec causa terroris comparuit. Eodem anno de Tusculanis Flaviâ rogatione populi fuit iudicium. M. Flavius tribunus plebis tulit ad populum, ut ¹ in Tusculanos animadverteretur, *quorum eorum ope ac consilio Veliterni Privernatesque populo Romano bellum fecissent.* Populus Tusculanus cum conjugibus ac liberis Roman venit: ea multitudo veste mutatâ, & ² specie reorum, tribus circuit, genibus se omnium

Judicium
de Tuscu-
lanis.

¹ In Tusculanos . . . quorum eorum] In Tusculanos, non omnes quidem, sed in illos eorum, sive ex eis, quorum ope ac consilio . . . Solennis erat formula, *qui eorum.* Exempla vide apud nostrum XXIII. 25. & XXVI. 34. Porro Tusculani rebellaverant cum ceteris

Latinis: ac rebellionis potius nam pauci auctores sustinuerant. Vid. suprâ c. 14. Nichil de iis postea ad hoc usque tempus Livius habet. Sed illos circa hæc tempora rursus rebellasse colligitur ex Plinio, l. VII. c. 43.

² Specie reorum] Vid. not. 5. ad VI. 17. suprâ.

advolvens. Plus itaque misericordia ad poenā U.C. 431.
 veniam impetrandam, quā causa ad crimen a.C. 321.
 purgandum valuit. Tribus omnes, præter Pol-
 liam, antiquarunt legem. Polliæ sententia fuit,
 puberes verberatos necari, conjuges liberosque
 sub corona lege belli venire: memoriamque
 ejus iræ Tusculanis, in poenæ tam atrocis au-
 ctiores, mansisse ad patrum ætatem constat, nec
 quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum
 3 Papiriam ferre solitum.

XXXVIII. Insequenti anno Q. Fabio, L. Ful- U.C. 432.
 vio consulibus, A. Cornelius Arvina dictator, a.C. 320.
 & M. Fabius Ambustus magister equitum, metu Q. Fa-
 gravioris in Samnio belli, (conducta enim pre- bio, L.
 tio à finitimis juvenus dicebatur) intentiore Fulvio
 delectu habito, egregium exercitum adversus Coff.
 Samnites duxerunt. Castra in hostico incuriosè A. Cor-
 ita posita, tanquam procul abesset hostis: quum nelius di-
 subito advenire Samnitium legiones, tantā fe- etator.
 rociā, ut vallum usque ad stationem Romanam
 inferrent. Nox jam appetebat: id prohibuit
 munimenta adoriri. nec dissimulabant ortā luce
 postero die facturos. Dictator ubi propiorem
 spe dimicationem vidit, ne militum virtuti
 damno locus esset, ignibus crebris relictis, qui
 conspectum hostium frustrarentur, silentio le-
 giones educit: nec tamen fallere, propter pro-
 pinquitatem castrorum, potuit. Eques exem-
 plo insecutus ita institit agmini, ut, donec lu-
 cesceret, prælio abstineret. ne pedestres qui-
 dem copiæ ante lucem castris egressæ. Eques
 luce demum ausus incursare in hostem, car-
 pendo novissimos, premendoque iniquis ad
 transitum locis, agmen detinuit. interim pedes

Nocte ca-
 stra relin-
 quit.

3 Papiriam ferre] Tribus nempe tribum Tusculani re-
 Papiriæ suffragium ferre, cepti plurimum in ea pote-
 sive impetrare. In Papiriam rant.

U. C. 432. equitem affecutus, & totis jam copiis Samnis
 a. C. 320. urgebat. Tum dictator, postquam sine magno
 incommodo progredi non poterat, eum ipsum
 in quo constiterat locum, castris dimetari ius-
 sit. ¹ id verò, circumfuso undique equitatu,
 ut vallum peteretur, opusque inciperet, fieri
 non poterat. Itaque, ubi neque eundi neque
 manendi copiam esse videt, instruit aciem, im-
 pedimentis ex agmine remotis. Instruunt contrà
 & hostes, & animis & viribus pares. auxerat
 id maximè animos, quòd ignari ² loco iniquo
 non hosti cessum, velut fugientes ac territos
 terribiles ipsi secuti fuerant. Id aliquamdiu æ-
 quavit pugnam, jam pridem desueto Samnite
 clamorem Romani exercitûs pati. At hercule
 illo die ab hora diei tertia ad octavam ita an-
 ceptis dicitur certamen stetit, ut neque cla-
 mor, ut primo semel concursu est sublatus,
 iteratus sit, neque signa promota loco retrove
 recepta, neque recursum ab ulla sit parte. In
 suo quisque gradu obnixi, urgentes scutis ³ sine
 respiratione ac respectu pugnabant. fremitus
 æqualis, tenorque idem pugnae ⁴ in defatigatio-
 nem ultimam aut noctem spectabat. Jam viris
 vires, jam ferro sua vis, jam consilia ducibus
 deerant, quum subitò Samnitium equites,
 quum, turmâ unâ longiùs provectâ, accepis-
 sent impedimenta Romanorum procul ab ar-

*Praetium
 atrox
 commit-
 titur.*

¹ *Id verò*] Id verò, nem-
 pe ut peterentur ligna ad
 struendum vallum, fieri non
 poterat ob circumfusum un-
 dique equitatum hostilem.

² *Loco iniquo non hosti ces-
 sum*] Ideo cessisse Roma-
 nos, quòd in loco iniquo
 essent, non quòd hostem ti-
 merent,

³ *Sine . . . respectu*] Ita ut
 nemo respectaret; id est, re-
 trorsum caput oculosque fle-
 cteret.

⁴ *In defatigationem ulti-
 mam aut noctem spectabat*]
 Eò rem adducere videbatur,
 ut certamen dirimi non pos-
 set, nisi aut defatigatione
 ultimâ, aut nocte.

matis fine præsidio, fine munimento stare, aviditate prædæ impetum faciunt. Quod ubi dictatori trepidus nuncius attulit; *Sine modò*, inquit, *se se prædâ præpediant*. alii deinde super alios, diripi passim ferrique fortunas militum vociferabantur. Tum magistro equitum accito, *Vides tu*, inquit, *M. Fabi, ab hostium equite omissam pugnam? hærent impediti impedimentis nostris. Aggredere: quod inter prædandum omnium multitudini evenit, dissipatos, raros equis insidentes, raros quibus ferrum in manu sit, invenies: equosque dum prædâ onerant, cade inermes, cruentamque illis prædam redde. Mihi legiones peditumque pugna curæ erunt: penes te equestre sit decus.*

XXXIX. Equitum acies, qualis quæ esse instructissima potest, invecta in dissipatos impeditosque hostes, cade omnia replet. inter sarcinas omissas repentè obiacentes pedibus fugientium, consternatorumque equorum, neque pugnae, neque fugæ satis potentes, caduntur. Tum, deleto prope equitatu hostium, M. Fabius circumductis paululùm alis, ab tergo pedestrem aciem adoritur. clamor inde novus accidens & Samnitium terruit animos, & dictator, ubi respectantes hostium antesignanos, turbataque signa, & fluctuantem aciem vidit, tum appellare, tum adhortari milites, tribunos ¹ principesque ordinum nominatim ad iterandam secum pugnam vocare. Novato clamore, signa inferuntur: & quidquid progrediebantur, magis magisque turbatos hostes cernebant. Eques ipse jam primis erat in conspectu: & Cornelius, respiciens ad manipulos militum,

Vincuntur Samnites.

¹ Principes . . . ordinum] Præcipuos ordinum ductores, primores centurionum.

U.C. 432.
a.C. 320.

*Pacem
erant.*

quod manu, quod voce poterat, monstrabat vexilla se suorum parmasque cernere equitum. Quod ubi auditum simulque visum est, adeo repentè laboris, per diem penè totum tolerati, vulnèrumque obliti sunt, ut haud secus quàm si tum integri è castris signum pugnae accepissent, concitaverint se in hostem. nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit: partim in medio cæsi, partim in fugam dissipati sunt. Pedes restantes ac circumventos cecidit: ab equite fugientium strages est facta: inter quos & ipse imperator cecidit. Hoc demum prælium Samnitium res ita infregit, ut omnibus conciliis fremerent, minimè id quidem mirum esse, si impio bello, & contra fœdus suscepto, infestioribus meritis diis quàm hominibus, nihil prospere agerent. Expian-
dum id bellum magnâ mercede, luendumque esse.
2 id referre tantum, utrùm supplicia noxio pau-
corum, an omnium innoxio præbeant sanguine. Audebantque jam quidam nominare auctores armorum. Unum maximè nomen, per consen-
sum clamantium, Brutuli Papii exaudiebatur. vir nobilis potensque erat, haud dubiè proximarum induciarum ruptor. De eo coacti referre prætores decretum fecerunt, *Ut Brutulus Pa-
pius Romanis dederetur: & cum eo præda omnis
Romana captivique ut Romam mitterentur, quæ-
que res per feciales ex fœdere repetitæ essent, se-
cundum jus fasque restituerentur.* Feciales Ro-
mam, ut censuerunt, missi, & corpus Brutuli exanime: ipse morte voluntariâ ignominia se ac supplicio subtraxit. Placuit cum corpore bo-

2 Id referre tantum | Hoc omnium innoxio sanguine
unum interesse, differre; pœnas luant. Sic XXVIII.
hanc unam optionem dari, 19. Ubi quisque mortem op-
utrum noxio paucorum, an peteret, id referre.

na quoque ejus dedi. Nihil tamen earum re-
rum, præter captivos ac si qua cognita ex præda
sunt, acceptum est: ceterarum rerum irrita
fuit deditio. dictator ex senatusconsulto trium-
phavit.

U.C. 432.

a.C. 320.

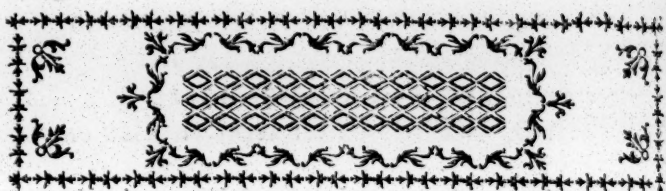
Negant

Romani.

XL. Hoc bellum à consulibus bellatum
quidam auctores sunt, eosque de Samnitibus
triumphasse: Fabium etiam in Apuliam proces-
sisse, atque inde magnas prædas egisse. Nec dis-
crepat, quin dictator eo anno A. Cornelius
fuerit. id ambigitur, belline gerendi causâ crea-
tus sit, an, ut esset qui ludis Romanis, quia
L. Plautius prætor gravi morbo fortè implici-
tus erat, ¹ signum mittendis quadrigis daret,
functusque eo haud sanè memorandi imperii
ministerio, se dictaturâ abdicaret: nec facile
est aut rem rei, aut auctorem auctori præferre.
Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor,
falsisque imaginum titulis, dum familia ad se
quæque famam rerum gestarum honorumque
fallente mendacio trahunt. Inde certè & singu-
lorum gesta, & publica monimenta rerum con-
fusa. Nec quisquam æqualis temporibus illis
scriptor exstat, quo satis certo auctore stetur.

¹ *Signum mittendis qua-* sæ corripere Circi spatia.
drigis] Signum, quo dato Hoc munere fungitur consul
quadrigæ è carceribus emis- l. XLV. c. 1. infra.

E P I T O M E

LIBRI NONI LIVIANI.

Titus Veturius & Sp. Postumius apud Caudinas Furcas, deducto in locum arctum exercitu, quum nulla spes evadendi esset, sedere cum Samnitibus facto, & sexcentis equitibus Romanis obsidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub jugum mitterentur. iidemque, auctore Sp. Postumio consule, qui in senatu suaserat, ut eorum deditio, quorum culpâ tam deforme fœdus ictum erat, publica fides liberaretur, cum duobus tribunis plebis, & omnibus qui fœdus sibi ponderant, dediti Samnitibus, non sunt recepti. nec multo post fufis à Papirio Cursore Samnitibus, & sub jugum missis, receptisque sexcentis equitibus Romanis, qui obsides dati erant, pudor prioris flagitii abolitus. Tribus duæ adjectæ sunt, Usentina & Falerina. Sueffa & Pontia coloniæ deductæ sunt. Ap. Claudius censor aquam Claudiam perduxit: viam stravit, quæ Appia vocata est: libertinorum filios in senatum legit. ideoque, quoniam is ordo videbatur inquinatus indignis, sequentis anni consules ⁱ in senatu legendo observaverunt, quemadmodum antè

ⁱ In senatu legendo observaverunt, quemadmodum antè... observatum fuerat]

Non hæc satis Latina vide-

tur oratio. Aut aliquid vitii est, aut is qui has epitomas redegit, malus est Latinitatis auctor.

per proximos censores observatum fuerat. Res præterea contra Apulos, Etruscos, Umbros, Marfos, Pelignos, Æquos, & Samnites, quibus sædus erat restitutum, prospere gestas continet. Flavius scriba, libertino patre natus, ædilis curulis fuit, per forensem factionem creatus: quæ quum comitia & Campum turbaret, & in iis propter nimias vires dominaretur, à Q. Fabio censore in quatuor tribus redacta est, quas urbanas appellavit: eaque res Fabio Maximo nomen dedit. In hoc libro mentio Alexandri Magni, qui temporibus his fuit; & æstimatis populi Romani viribus quæ tunc erant, colligit, si Alexander in Italiam trajecisset, non tam facilem ei victoriam de populo Romano fore, quàm de iis gentibus quas ad Orientem imperio suo subjecerat.

LIBER IX.

I. SEQUITUR hunc annum nobilis clade U.C. 433.
 Romanâ Caudina pax, T. Veturio Cal- a. C. 319.
 vino, Sp. Postumio consulibus. Samnites eo T. Ve-
 anno imperatorem Caium Pontium Herennii fi- turio II.
 lium habuerunt, ¹ patre longè prudentissimo Sp. Po-
 natum, primum ipsum bellatorem ducemque- stumio
 Is, ubi legati, qui ad dedendas res missi erant, II. Coll.
 pace infectâ redierunt, Ne nihil actum, inquit, Pontii
 hac legatione censeatis, expiatum est quidquid Samnitis
 ex sædere rupto irarum in nos cœlestium fuit. oratio.
 Satis scio, quibuscumque diis cordi fuit, subigi nos
 ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex sædere
 repetitæ fuerant, iis non fuisse cordi tam superbè

¹ Patre longè prudentissi- & Platonem, teste Cic. de
 mo] Viros ille sapientissi- Sen. n. 41.
 mos cognorat, Archyram

U.C. 433. *ab Romanis fœderis expiationem spretam. Quid*
 a.C. 319. *enim ultra fieri ad placandos deos mitigandosque*
homines potuit, quàm quod nos fecimus? Res hos-
tium in præda captas, quæ belli jure nostræ vide-
bantur, remissimus: auctores belli, quia vivos
non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus:
bona eorum, ne quid ex contagione noxiæ rema-
neret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra
tibi, Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœ-
deris debeo? quem tibi tuarum irarum, quem
meorum suppliciorum judicem feram? neminem
*neque populum, neque privatum fugio.*² *Quòd*
si nihil cum potentiore juris humani relinquitur
inopi, at ego ad deos vindices intolerantiæ su-
perbiæ confugiam: & precabor, ut iras suas ver-
tant in eos, quibus non suæ redditæ res, non
alienæ accumulatiæ satis sint; quorum sævitiam
non mors noxiorum, non deditio exanimatorum cor-
porum, non bona sequentia domini deditiorem ex-
satient: placari nequeant, nisi hauriendum san-
guinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus.
Iustum est bellum, Samnites, quibus necessarium:
& pia arma, quibus nulla nisi in armis relin-
*quitur spes. Proinde,*³ *quum rerum humanarum*
maximum momentum sit, quàm propitiis rem,
quàm adversis agant diis; pro certo habete, prio-
ra bella adversus deos magis, quàm homines gef-
fisse: hoc, quod instat, ducibus ipsis diis gestu-
ros.

II. Hæc non læta magis quàm vera vaticina-

² *Quòd si nihil cum po-*
tentiore] Quòd si nihil est
inopi, infirmiori adversus
potentiorum præsidii in le-
gibus humanis.

³ *Quum rerum humana-*
rum maximum momentum

fit] Quum id maximè do-
minetur in rebus humanis,
quum res humanæ maximè
ex eo pendeant, quàm pro-
pitiis, quàm adversis diis
homines rem agant.

tus, exercitu educto, circa Caudium castra
 quàm potest occultissimè locat: inde ad Calatiam, ubi jam consules Romanos castraque esse audiebat, milites decem pastorum habitu mittit, pecoraque diversos alium alibi haud procul Romanis pascere jubet præfidiis: ubi inciderint in prædatores, ut idem omnibus sermo constet, legiones Samnitium in Apulia esse: Luceriam omnibus copiis circumfedere: nec procul abesse, quin vi capiant. Jam is etiam rumor antè de industria vulgatus venerat ad Romanos: sed fidem auxere captivi; eo maxime, quòd sermo inter omnes congruebat. Haud erat dubium, quin ¹ Lucerinis opem Romanus ferret, bonis ac fidelibus sociis; simul, ne Apulia omnis ad præsentem terrorem deficeret. ² ea modò, quâ irent, consultatio fuit. Duæ ad Luceriam ferebant viæ, altera ³ præter oram Superi maris patens aperta que, sed quanto tutior, tanto ferè longior: altera per Furculas Caudinas brevior. Sed ita natus locus est: salutus duo alti, angusti, sylvosque sunt, montibus circà perpetuis inter se juncti. jacet inter eos satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque, per quem medium iter est. sed antequam venias ad eum, intrandæ primæ angustiae sunt, & aut eadem, quâ te insinua-
 veris, retro via repetenda; aut, si ire porro

U.C. 471.
 a.C. 319.
 Samnites
 ad Caudium castra locant.

¹ Lucerinis ... bonis ac fidelibus sociis] Non satis apparet ex præcedente historia, cur Lucerini dicantur boni ac fideles socii Romanorum.

² Ea modò] Id unum in dubitationem consultationemque venit, quâ viâ eundem esset.

³ Præter oram Superi maris] Non faciliè intelligitur quomodo ab urbe Campaniæ Calatia ad mediterraneam Apuliæ urbem Luceriam euntibus Superi maris ora legenda sit. Hæc igitur aut mendosa sunt, aut incuriosè à Livio scripta.

U. C. 433. a. C. 319. pergas, per alium saltum arctiorem impeditio-
remque evadendum. In eum campum 4 viâ aliâ
per cavam rupem Romani demisso agmine,
quum ad alias angustias protinus pergerent,
septas dejectu arborum, saxorumque ingen-
tium objacentem molem invenere. Quum fraus
hostilis apparuisset, præsidium etiam in sum-
mo saltu conspicitur. Citati inde retro, quâ
venerant, pergunt repetere viam. eam quoque
clausam suâ obice, armisque inveniunt. Sistant
inde gradum sine ullius imperio, stuporque
omnium animos, ac velut torpor quidam inso-
litus membra tenet: intuentesque alii alios
(quum alterum quisque magis mentis compo-
tem ac consilii ducerent) diu immobiles silent.
Deinde, ubi prætoria consulum erigi videre,
& expedire quosdam utilia operi, quanquam
ludibrio fore munientes perditis rebus ac spe
omni ademptâ cernebant; tamen, ne culpam
malis adderent, pro se quisque, nec hortante
ullo nec imperante, ad muniendum versi, ca-
stra propter aquam vallo circumdant: sua ipsi
opera, laboremque irritum (præterquam quod
hostes superbè increpabant) cum miserabili
confessione eludentes. Ad consules mœstos,
ne advocantes quidem in consilium, (quando
nec consilio, nec auxilio locus esset) suâ spon-
te legati ac tribuni conveniunt: militesque in
prætorium versi, opem, quam vix dii immor-
tales ferre poterant, ab ducibus exposcunt.

Consilium
expedire
non pos-
sunt.

III. Querentes magis quàm consultantes nox
oppressit, quum pro ingenio quisque fremen-
rent, ¹ alius per obices viarum, alius per ad-

4 Viâ aliâ. . . . ad alias
angustias]. Hæc sibi mutuò
respondent. Quum Romani
per alteram ex duabus illis

viis demisso agmine, ad al-
teram pergerent.

1 Alius per obices viarum,
alius per adversa montium]

versa montium, per sylvas, quâ ferrî arma poterunt, eamus. modò ad hostem pervenire liceat, quem per ² annos jam prope triginta vincimus; omnia æqua ac plana erunt Romano in perfidum Samnitum pugnanti: alius, Quò, aut quâ eamus? Num montes moliri sede suâ paramus? Dum hæc imminebunt juga, quâ tu ad hostem venies? Armati, inermes, fortes, ignavi, pariter omnes capti atque victi sumus. Ne ferrum quidem ad bene moriendum oblaturus est hostis; sedens bellum conficiet. His invicem sermonibus, quâ cibi, quâ quietis immemor nox traducta est. Ne Samnitibus quidem consilium in tam lætis suppetebat rebus. itaque universi Herennium Pontium, patrem imperatoris, per litteras consulendum censent. Jam is gravis annis, non militaribus solùm, sed civilibus quoque abscesserat muneribus: in corpore tamen affecto vige-
bat vis animi consiliique. Is ubi accepit, ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos esse exercitus Romanos, consultus ab nuncio filii, censuit omnes inde quamprimum inviolatos dimittendos. quæ ubi sprete sententia est, iterumque eodem remeante nuncio consulebatur, censuit ad unum omnes interficiendos. Quæ ubi tam discordia inter se, velut ex anticipiti oraculo, responsa data sunt; quanquam filius ipse in primis jam animum quoque patris consenuisse in affecto corpore rebatur, tamen consensu omnium victus est, ut ipsum in consilium acciret. Nec gravatus senex, plaustro in castra dicitur advectus: vocatusque in consilium, ita ferme locutus esse, ut nihil sententiæ suæ mutaret; causas tantùm adjiceret. Prio-

U.C. 433.
2.C. 319.

*Herennii
discordia
responsa.*

Videtur deleri posse secundum illud alius.

² Annos jam prope tri-

ginta J Annus hic ab initio Samnitici belli vigesimus secundus agitur.

V.C. 433.
A.C. 319.

re se consilio, quod optimum duceret, cum potentissimo populo per ingens beneficium perpetuam firmare pacem amicitiamque: altero consilio, in multas atates, quibus, amissis duobus exercitiis, haud faciliè receptura vires Romana res esset, bellum differre: tertium nullum consilium esse. Quum filius alique principes percunctando exsequerentur, Quid si media via consilii caperetur; ut & dimitterentur incolumes, & leges iure belli victis imponerentur? Ista quidem sententia, inquit, ea est, quæ neque amicos parat, neque inimicos tollit. Servate modò, quos ignominia irritaveritis. Ea est Romana gens, quæ victa quiescere nesciat, vivet semper in pectoribus illorum quidquid istuc præsens necessitas inussit, neque eos ante multiplices pœnas experiat à vobis quiescere sinet. Neutra sententia accepta. Herennius domum è castris est avectus.

Leges à
Pontio dictæ
Romani.
bis.

IV. Et in castris Romanis quum frustra multi conatus ad erumpendum capri essent, & iam omnium rerum inopia esset; victi necessitate legatos mittunt, qui primum pacem æquam peterent; si pacem non impetrarent, uti provocarent ad pugnam. Tum Pontius, debellatum esse respondit: & quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri scirent, inermes cum singulis vestimentis sub jugum missurum. Alias condiciones pacis æquas victis ac victoribus fore: agro Samnitium decederetur, coloniarum abducerentur; suis deinde legibus Romanum ac Samnitium æquo fœdere victurum. His conditionibus paratum se esse fœdus cum consulibus ferire: si quid eorum displiceat, legatos redire ad se vetuit. Hæc quum legatio renunciaretur, tantus gemitus omnium subito exortus est, tantaque moestitia incessit, ut non gravius accepturi viderentur, si nunciaretur omnibus eo loco mor-

tem oppetendam esse. Quum diu silentium fuisset, nec consules aut pro foedere tam turpi, aut contra foedus tam necessarium hiscere possent; tum L. Lentulus, qui tum princeps legatorum virtute atque honoribus erat, Patrem meum, inquit, consules, saepe audiui memorantem, se in Capitolio unum non fuisse auctorem senatui redimendae auro à Gallis civitatis, quando nec fossâ valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent, & erumpere si non sine periculo magno, tamen sine certa perniciē, possent. Quod si, ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit, (quo saepe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis aequo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equidem mortem pro patria praeclaram esse fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me mittere hostes paratus sum. Sed hinc patriam video; hinc, quidquid Romanarum legionum est: quae, nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent, quod morte suâ servant? Tecta urbis licet aliquis, & mœnia, & eam turbam à qua urbs incolitur. Imo hercule produntur ea omnia deleta hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? Imbellis videlicet atque inermis multitudo. Tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Veiis exercitum, Camillumque duces implorabunt? Hic omnes spes opeque sunt: quas servando, patriam servamus; dedendo ad necem, patriam deserimus ac prodimus. At fœda atque ignominiosa deditio est. Sed ea caritas patriae est, ut tam ignominiâ eam quàm morte notâ, si opus sit, servemus. Subeatur ergo ista quantacumque est indignitas: & pareatur necessitati, quam ne dii quidem superant. Ite, consules

U. C. 433.
a. C. 319.

Lentulo
suadente.

V.C. 433. *les, redimite armis civitatem, quam auro majores vestri redemerunt.*
 a.C. 319.

*Acci-
 piantur.*

V. Consules profecti ad Pontium in colloquium, quum de foedere victor agitaret, negarunt injussu populi foedus fieri posse, nec sine fecialibus carimoniaque alia solenni. Itaque, non, ut vulgò credunt, Claudiusque etiam scribit, foedere pax Caudina, sed per sponsonem facta est. Quid enim aut sponsoribus in foedere opus esset, aut obsidibus? ubi precatione res transigitur: *per quem populum fiat, quominus legibus dictis stet, ut eum ita Jupiter feriat, quemadmodum à fecialibus porcus feriatur.* Sponponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum: nominaque omnium qui sponponderunt, exstant; ubi, si ex foedere acta res esset, præterquam duorum fecialium non exstarent. Et propter necessariam foederis dilationem, obsides etiam sexcenti equites imperati, qui capite luerent, si pacto non staretur. Tempus inde statutum tradendis obsidibus, exercituque inermi mittendo. Redintegravit luctum in castris consulum adventus, ut vix ab iis abstinerent manus, *quorum temeritate in eum locum deducti essent; quorum ignavia foedius inde quam venissent abituri. illis non ducem locorum, non exploratorem fuisse: belluarum modo cacos in foveam missos.* Alii alios intueri, contemplari arma mox tradenda, & inermes futuras dexteras, obnoxiaque corpora hosti. proponere sibimetipsi ante oculos jugum hostile, & ludibria victoris, & vultus superbos, & per armatos inermium iter: inde foedis agminis miserabilem viam per sociorum urbes.

Per sponsonem } Spon- legatis, quaestoribus, tribu-
 dentibus tantum consulibus, nis, foedus factum ita

reditum in patriam ad parentes, quò sæpe ipsi U. C. 433:
maioresque eorum triumphantes venissent. a. C. 319.

*solos sine vulnere, sine ferro, sine acie victos :
sibi non stringere licuisse gladios, non manum cum
hoste conferre : sibi nequicquam arma, nequic-
quam vires, nequicquam animos datos.* Hæc fre-
mentibus hora fatalis ignominia advenit, om-
nia tristiora experiundo factura, quàm quæ
præceperant animis. Jam primùm cum singulis
vestimentis inermes extra vallum exire jussi : &
primi traditi obsides, atque in custodiam ab-
ducti. Tum à consulibus ¹ abire lictores jussi,
paludamenta que detracta, tantam inter ipsos,
qui paulo antè eos execrantes, dedendos la-
cerandosque censuerant, miserationem fecit,
ut suæ quisque conditionis oblitus, ab illa de-
formatione tantæ majestatis, velut ab nefando
spectaculo, averteret oculos.

*Sub ju-
gam mit-
tuntur Ro-
mani.*

VI. Primi consules prope seminudi sub ju-
gum missi : tum, ut quisque gradu proximus
erat, ita ignominia objectus : tum deinceps
singulæ legiones. circumstabant armati hostes,
exprobrantes eludentesque : gladii etiam ple-
risque intentati : & vulnerati quidam, necati-
que, si vultus eorum indignitate rerum acrior
lictorem offendisset. Ita traducti sub jugum,
& quod penè gravius erat, per hostium ocu-
los, quum ex saltu evasissent ; etsi velut ab
feris extracti tum primùm lucem adspicere
sunt, tamen ipsa lux ita deforme intuen-
bus agmen omni morte tristior fuit. Itaque
primum ante noctem Capuam pervenire possent,
certi de fide sociorum, & quòd pudor præ-
cediebat, circa viam haud procul Capuam om-

*Capuam
venimus.*

¹ Abire lictores jussi, pa- bio fecerunt. De paludamento
ludamenta que detracta... mi- vid. not. 1. ad l. l. c. 26.
mirationem fecit] Procul du- suprà.

U. C. 433.
a. C. 319.

nium egena corpora humi prostraverunt. Quod ubi est Capuam nunciatum, evicit miseratio iusta sociorum superbiam ingenitam Campanis. confestim insignia sua consulibus, fasces, lictores, arma, equos, vestimenta, commeatus militibus benignè mittunt: & venientibus Capuam cunctus senatus populusque obviam egressi, iustis omnibus hospitalibus, privatique & publicis, funguntur officiis. Neque illis sociorum comitas, vultusque benigni, & alloquia, non modò sermonem elicere, sed ne ut oculos quidem attollerent, aut consolantes amicos contrà intuerentur, efficere poterant: adeo super mœrorem, pudor quidam fugere colloquia & cœtus hominum cogebat. Postero die quum juvenes nobiles, missi à Capua, ut proficiscentes ad finem Campanum prosequerentur, revertissent; vocatique in curiam, percunctantibus majoribus natu, *multo sibi mœstiores & abjectioris animi visos* referrent; adeo *silens, ac prope mutum agmen incessisse: tacere indolem illam Romanam, ablatosque cum armis animos. non reddere salutem, non salutantibus dare responsum, non hîscere quemquam prae metu potuisse; tanquam ferentibus adhuc cervicibus jugum, sub quod emissi essent. Habere Samnites victoriam, non praeclaram solum, sed etiam perpetuam. cepisse enim eos non Romam, sicut ante Gallos, sed, quod multo bellicosius fuerit, Romanam virtutem ferociamque.* Quum hæc dicerentur audirenturque, & deploratum penè Romanum nomen in consilio sociorum fidelium esset; dicitur Ofilius Calavius, Ovii filius, clarus genere factisque, tum etiam ætate virendus, longè aliter se habere rem dixisse. *Silentium illud obstinatum, fixosque in terram oculos, & surdas ad omnia solatia aures, & pude-*

Ofilii de
Romano-
rum silen-
tio judi-
cium.

rem intuendæ lucis , ¹ ingentem molem irarum U.C. 433.
a.C. 319.
ex alto animi cientis indicia esse. Aut se Romana
ignorare ingenia , aut silentium illud Samnitibus
fiebles brevi clamores gemitusque excitaturum :
Caudinæque pacis aliquanto Samnitibus , quàm
Romanis , tristioremem memoriam fore. Quippe suos
quemque coram animos habiturum , ubicumque
congressuri sint ; saltus Caudinos non ubique Sam-
nitibus fore.

VII. Jam & Romæ sua infamis clades erat.
Obsessos primùm audierunt : ¹ tristior deinde
ignominiosæ pacis magis , quàm periculi nun-
cius fuit. Ad famam obsidionis delectus haberi
cceptus erat : dimissus deinde auxiliorum ap-
paratus , postquam deditionem tam foedè fa-
ctam acceperunt : extemploque , sine ulla pu-
blica auctoritate , consensum in omnem for-
mam luctûs est. Tabernæ circa forum clausæ ,
iustitiumque in foro suâ sponte cœptum priùs ,
quàm indictum : ² lati clavi , ³ annuli aurei
positi : penè mœstior exercitu ipso civitas esse ;
nec ducibus solùm atque auctoribus sponsori-

Lucretius
Roma.

¹ *Ingentem molem irarum*
ex alto animi cientis indicia
esse] Indicia esse animi cientis
ac velut spirantis ex alto &
quasi profundo sui (altè
enim in pectus injuria def-
cenderat) ingentem molem
irarum.

¹ *Tristior ... magis] Suf-*
ficiebat tristior. Sed eodem
modo Justinus l. III. c. 2.
Non inventione earum ma-
gis , quàm exemplo clarior.
Sic & potius jungitur cum
alia voce comparativi gra-
dûs , supra in præfatione Li-
vii , l. I. & apud Cic. Ep.

2. l. IX. ad Fam.

² *Lati clavi] Latus cla-*
vus erat tunica purpureis
quibusdam in modum cla-
vorum , iisque latis & am-
plis , orbibus , vel intextis ,
vel insutis , ornata. Latus
clavus erat senatorum insi-
gne : angustus clavus , equi-
tum.

³ *Annuli aurei] Annu-*
lum aureum senatores &
equites Romani gestavere.
Hæc prima mentio apud Li-
vium annulorum aureorum
occurrit.

U.C. 433.
a.C. 319.

busque pacis irasci, sed innoxios etiam milites
odisse, & negare urbe tectisque accipiendos.
Quam concitationem animorum fregit adven-
tus exercitus, etiam iratis miserabilis. non
enim tanquam in patriam revertentes ex in-
sperato incolumes, sed captorum habitu vul-
tuque ingressi serò in urbem, ita se in suis
quisque tectis abdiderunt, ut postero atque
insequentibus diebus, nemo eorum forum,
aut publicum adspicere vellet. Consules in pri-
vato abditi, nihil pro magistratu agere, nisi
quòd expressum senatusconsulto est, ut dicta-

Q. Fabius
dictator.

M. Æmi-
lius dicta-
tor.

Interre-
gnum.

U.C. 434.
a.C. 318.

Q. Pu-
blius III.
L. Papi-
rio II.
Coss.

Postumii
magnani-
ma sen-
tentia.

torem dicerent comitiorum causâ. Q. Fabium
Ambustum dixerunt, & P. Ælium Patum,
magistrum equitum. quibus vitio creatis, sus-
fecti M. Æmilius Papirius dictator, L. Vale-
rius Flaccus magister equitum. nec per eos co-
mitia habita. Et, quia tædebat populum om-
nium magistratuum ejus anni, res ad interre-
gnum rediit. Interreges Q. Fabius Maximus,
M. Valerius Corvus. is consules creavit Q. Pu-
blius Philonem, & L. Papirium Cursorem
iterum, haud dubio consensu civitatis, quòd
nulli eâ tempestate duces clariores essent.

VIII. Quo creati sunt die, eo (sic enim
placuerat Patribus) magistratum inierunt,
solennibusque senatusconsultis perfectis, de
pace Caudina retulerunt. & Publilius, penes
quem fasces erant, *Dic, Spuri Postumi*, inquit.
Qui ubi surrexit, eodem illo vultu, quo sub
jugum missus erat, *Haud sum ignarus*, inquit,
*consules, ignominie, non honoris causâ me pri-
mum excitatum; jussumque dicere, non tanquam
senatorem, sed tanquam reum, quâ infelicitis bel-*

I Solennibus... senatus-
consultis] Erant quædam ad
religiones pertinentia, de

quibus consul magistratum
iniens ex solenni more so-
natum consulebat.

li, quâ ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando U.C. 434.
neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis, a.C. 318.
omissâ defensione, quæ non difficillima esset apud
haud ignaros fortunarum humanarum necessita-
tumque, sententiâ de eo de quo retulistis, pau-
cis peragam. quæ sententia testis erit, mihi ne,
an legionibus vestris pepercerim, quum me seu
turpi, seu necessariâ sponsione obstrinxi. Quâ ta-
men, quando injussu populi facta est, non tenetur
populus Romanus: nec quicquam ex ea, præter-
quam corpora nostra debentur Samnitibus. Deda-
mur per feciales nudi vinctique. exsolvamus reli-
gione populum, si quâ obligavimus; ne quid di-
vini humanive obstet, quominus justum piumque
de integro ineatur bellum. Interea consules exer-
citum scribere, armare, educere placet: nec prius
ingredi hostium fines, quàm omnia justa in dedi-
tionem nostram perfecta erunt. Vos, dii immor-
tales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi
Sp. Postumium, T. Veturium consules cum Sam-
nitibus prospere bellum gerere; at vos satis ha-
ueritis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse spon-
sione infami obligatos, videre nudos vinctosque
hostibus deditos, omnem iram hostium nostris ca-
pitibus excipientes: novos consules, legionesque
Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis,
ut omnia ante nos consules bella gesta sunt. Quæ
ubi dixit, tanta simul admiratio miseratioque
inhi incescit homines, ut modò vix crederent
eum eundem esse Sp. Postumium, qui auctor
eum fœdæ pacis fuisset; modò miserarentur,
quod vir talis etiam præcipuum apud hostes
applicium passurus esset, ob iram diremptæ
pacis. Quum omnes ² laudibus modò prose-

² Laudibus modò] Laudes hominum eum hostibus de-
eodem modo in eum conge-
dendum.
bant: at censebant nihi-

U.C. 434.
2.C. 318.

Interce-
dunt duo
tribuni.

Postumii
adversus
Tribb.
oratio.

quentes virum, in sententiam ejus ³ pedibus irent; tentata paulisper intercessio est ab L. Livio, & Q. Mælio, ⁴ tribunis plebis: qui neque exsolvi religione populum, aiebant, deditiōne suā, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent, restituerentur; neque se pro eo quod spondendo pacem servassent exercitum populi Romani, pœnam ullam meritos esse; neque ad extremum, quum sacrosancti essent, dedi hostibus violari posse.

IX. Tum Postumius: ¹ Interea dedite, inquit, profanos nos, quos salvā religione potestis. Deditis deinde & istos sacrosanctos, quum primum magistratu abierint: sed, si me audiais, priusquam dedantur, hic in Comitio virgis caeso, ² hanc jam ut intercalatæ pœnæ usuram habeant. Nam quod deditiōne nostrā negant exsolvi religione populum, id istos magis, ne dedantur, quam quia ita se res habeat, dicere, quis adeo juris fecialium expers est, qui ignoret? Neque ego inficias eo, Patres Conscripti, tam sponsiones quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos ³ juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse.

³ Pedibus irent] Vid. supra l. V. c. 9.

⁴ Tribunis plebis] Qui quum apud Caudium spondissent, postea ad urbem reversi, tribuni plebis facti erant. Si tempore Caudinæ pacis tribuni plebis fuissent, non potuissent esse ad exercitum, quum tribunis plebis non liceret diem integrum ab urbe abesse.

¹ Interea dedite] Aliquot scripti habent: Dedite interea, dedite, inquit. Ver-

bum geminatum valet ad exprimendam Postumii constantiam.

² Hanc jam ut intercalatæ pœnæ usuram habeant] Ut quemadmodum debitor pro mora solutionis usuram perdit creditori, ita vos, pro intercalata & dilata in annum pœnæ quæ illis debetur, ac deditiōne, virgarum plagas iis exsolvatis.

³ Juxta divinas religiones] Eodem modo, eādem reverentiā, ac divinæ religionis

quod populum teneat. An, si eâdem superbiâ, quâ U.C. 434.
 sponsonem istam expresserunt nobis Samnites, coë- a.C. 318.

gissent nos verba legitima dedentium urbes nuncu-
 pare, deditum populum Romanum vos tribuni di-
 ceretis, & 4 hanc urbem, templa, delubra, fines,
 aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem, quo-
 nam de sponsione agitur. Quid tandem, si spopon-
 dissemus urbem hanc relicturum populum Roma-
 num? si incensurum? si magistratus, si senatum,
 si leges non habiturum? si sub regibus futurum?
 Dii meliora, inquis. Atqui non indignitas rerum
 sponsonis vinculum levat. Si quid est, in quod
 obligari populus possit, in omnia potest. Et ne il-
 lud quidem, quod quosdam forsitan moveat, re-
 fert, consul, an dictator, an prætor spoponderit.
 Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt, quibus
 non fuit satis consules spondere, sed legatos, quæ-
 stores, tribunos militum spondere coegerunt. Nec
 a me nunc quisquam quæsi verit, quid ita spopon-
 derim, quum id nec consulis jus esset, nec illis
 spondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec
 pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil
 ad Caudium, Patres Conscripti, humanis consiliis
 gestum est. Dii immortales & vestris & hostium
 imperatoribus mentem ademerunt. Nec nos in bel-
 lo satis cavimus; & illi malè partam victoriam
 malè perdiderunt: dum vix locis, quibus vice-
 rant, credunt; dum quacunque conditione arma
 viris in arma navis auferre festinant. An, si sana
 mens fuisset, difficile illis fuit, dum senes ab do-
 mo ad consultandum arcessunt, mittere Romam le-
 gator; cum senatu, cum populo, de pace ac fæ-
 dere agere? Tridui iter expeditis erat. interea in-
 ductis res fuisset, donec ab Roma legati aut vi-

4 Hanc urbem, templa, pla vid. suprâ VII. 31. &
 delubra] Alludit ad formu- I. 38.
 lam deditionis: cujus exem-

U.C. 434.
a.C. 318.

Et oriam illis certam, aut pacem afferrent. ea de-
mum sponsio esset, quam populi jussa spopondisse-
mus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondisse-
mus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quam
ut & illi velut somnio latiore, quàm quod men-
tes eorum capere possent, nequicquam eluderen-
tur; & nostrum exercitum eadem, quæ impedia-
rat, fortuna expediret: vanam victoriam vanior
irritam faceret pax: sponsio interponeretur, quæ
neminem præter sponsorem obligaret. Quid enim
vobiscum, Patres Conscripti, quid cum populo
Romano actum est? quis ⁵ vos appellare potest?
quis se à vobis dicere deceptum? Hostis? an ci-
vis? Hosti nihil spopondistis: civem neminem
spondere pro vobis jussistis. Nihil ergo vobis, nec
nobiscum est, quibus nihil mandastis; nec cum
Samnitibus, cum quibus nihil egistis. Samnitibus
sponsores nos sumus: ⁶ rei satis locupletes in id
quod nostrum est; in id quod præstare possumus,
corpora nostra, & animos. In hæc sæviant, in
hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos
attinet, consulite utrùm præsens deditio eorum
fieri possit, an in diem differatur. Nos interim,
T. Veturi, vosque ceteri, vilia hæc capita luenda
sponsionis feramus, & nostro supplicio liberemus
Romana arma.

X. Movit Patres Conscriptos, tum causa,
tum auctor: nec ceteros solùm, sed tribunos
etiam plebei, ut se in senatûs dicerent fore po-
testate. Magistratu inde se extemplo abdicave-

⁵ Vos appellare] Vos
quodammodo in jus voca-
re, à vobis suo jure aliquid
postulare. Eodem modo in-
frà in oratione Pontii: Sed
quid ego te appello? &c., Po-
pulum Romanum appello.

⁶ Rei satis locupletes]
Debitores idonei solvendo.
Reus dicitur quicunque de-
bet: qui quid promissit spo-
ponditve, quod præstare de-
beat.

runt,

runt, traditque fecialibus cum ceteris Caudio ducendi. Hoc facto senatusconsulto, lux quædam affulsiſſe civitati viſa eſt. Poſtumi-
 in ore erat: eum laudibus ad cœlum ferebant: devotioni P. Decii conſulis, aliis claris facino-
 ribus æquabant. *Emerſiſſe civitatem ex obnoxia pace, illius conſilio & operâ. ipſum ſe cruciati-
 bus & hoſtium iræ offerre, piaculæque pro populo dare Romano. Arma cuncti ſpectant, & bellum.*

*Sponſores
 pacis de-
 duntur.*

¹ *En unquam futurum, ut congregari armatis cum Samnite liceat?* In civitate, irâ odioque ardente, delectus prope omnium voluntariorum fuit. reſcriptæ ex eodem milite novæ legiones, ductusque ad Caudium exercitus. Prægreſſi feciales, ubi ad portam venere, veſtem detrahi pacis ſponſoribus jubent, manus poſt tergum vinciri. Quum apparitor verecundiâ majestatis Poſtunium laxè vinciret, *Quin tu, inquit, adducis lorum, ut juſta fiat deditio?* Tum ubi in cœtum Samnitium, & ad tribunal ventum Pontii eſt, A. Cornelius Arvina fecialis ita verba fecit: *Quandoque hinc homines, injuſſu populi Romani Quiritium, fœdus iſtum iri ſpon-
 ponderunt, atque ob eam rem* ² *noxam nocuerunt; ob eam rem, quod populus Romanus ſcelere impio ſit ſolutus, hoſce homines vobis dedo.* Hæc dicenti feciali Poſtunius genu femur, quantâ maximè poterat vi, perculit, & clarâ voce ait, *ſe Samnitẽ civem eſſe, illum legatum; fecialem à ſe contra juſ gentium violatum: eo juſtiùs bellum geſturos.*

Pontii

*non acci-
 pientis de-
 ditionem*

XI. Tum Pontius, *Nec ego iſtam deditiõnem accipiam, inquit, nec Samnites ratam habebunt.* *Quin tu, Spuri Poſtumi, ſi deos eſſe cenſes, aut oratio.*

¹ *En unquam*] Nunquam-
 ne. Sic infrâ X. 8. *En un-* ² *Noxam nocuerunt*] Cul-
 quam ſando audiſtis. pam commiſerunt.

Tom. II.

L

U. C. 434. omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti po-
 a. C. 318. pulo omnes quos in potestate habuit, aut pro eis
 pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te ca-
 ptum victori cum qua potes fide restituis? Popu-
 lum Romanum appello, quem si sponsionis ad Fur-
 culas Caudinas factæ pænitet, restituat legiones
 intra saltum, quo septæ fuerunt. Nemo quem-
 quam deceperit; omnia pro infecto sint; recipient
 arma, quæ per pactionem tradiderunt; redeant
 in castra sua; quidquid pridie habuerunt quàm
 in colloquium est ventum, habeant: tum bellum
 & fortia consilia placeant; tunc sponsio & pax
 repudietur. Eâ fortunâ, iis locis, quæ ante pacis
 mentionem habuimus, geramus bellum. nec popu-
 lus Romanus consulum sponsionem, nec nos fidem
 populi Romani accusemus. Nunquamne causa¹ de-
 fiet, cur victi pacto non steris? Obsides Porfenna
 dedistis; furto eos subduxistis: auro civitatem à
 Gallis redemistis; inter accipiendum aurum capi
 sunt: pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vo-
 bis captas restitueremus; eam pacem irritam fa-
 ciitis: & semper aliquam fraudi speciem juris im-
 ponitis. Non probat populus Romanus ignominiosâ
 pace legiones servatas? ² Pacem sibi habeat, le-
 giones captas victori restituat: hoc fide, hoc fu-
 deribus, hoc fecialibus cærimoniis dignum erat.
 Ut tu quidem, quod petisti, per pactionem ha-
 beas, tot cives incolumes; ego pacem, ³ quam
 hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam:
 hoc tu, A. Corneli, hoc vos feciales jûris genit-

¹ Desiet] Deerit. A verbo
 defieri, desio.

² Pacem sibi habeat] Hæc
 parum accommodatè ad rem
 præsentem dicta videntur.
 Id enim Pontius defert Ro-
 manis, quod repudiabant;
 quod si præstarent, jam nul-

lomodo ab iis postulari po-
 terat, ut legiones captæ
 Samnitibus restituerentur.
 Gronovius legit: Pacem ne
 habeat.

³ Quam hosti tibi remit-
 tendo] Lege: quam hos tibi
 remittendo pactus sum.

bus dicitis ? Ego verò istos , quos dedi simulatis , U.C. 434.
nec accipio , nec dedi arbitror , nec moror , quo- a.C. 318.
minus in civitatem obligatam & sponsione commis-
sâ , iratis omnibus diis , quorum eluditur numen ,
redeant. Gerite bellum , quando Sp. Postumius
modò legatum feciale genu perculit. Ita dii cre-
dent Samnitum civem Postumium , non civem Ro-
manum esse , & à Samnite legatum Romanum
violatum : eo vobis justum in nos factum esse bel-
lum. Hæc ludibria religionum non pudere in lu-
cem proferre , & vix pueris dignas ambages se-
nes ac consulares fallendæ fidei exquirere ? I li-
etor , deme vincla Romanis. moratus sit nemo ,
quominus ubi visum fuerit , abeant. Et illi qui-
dem , forsitan & publicâ , suâ certè liberatâ
fide , ab Caudio in castra Romana inviolati re-
dierunt.

XII. Samnitibus pro superba pace infestissi-
 mum cernentibus renatum bellum, omnia,
 quæ deinde venerunt, non in animis solum,
 sed prope in oculis esse: & serò ac nequic-
 quam laudare senis Pontii utraque consilia,
 inter quæ se media lapsos, victoriæ possessio-
 nem pace incertâ mutasse, & beneficii & ma-
 leficii occasione amissâ, pugnatu-
 ros cum eis quos potuerint in perpetuum vel inimicos tol-
 lere, vel amicos facere: adeoque, nullo dum
 certamine inclinatis viribus, post Caudinam pa-
 cem animi mutaverant, ut clariorem inter Ro-
 manos deditio Postumium, quàm Pontium in-
 cruenta victoria inter Samnites faceret; & geri
 posse bellum Romani pro victoria certa habe-

4 *Sponsione commissâ*] quæ locum & effectum ha-
 Committi verbum juriscon- bet, ita ut ex ea aliquid de-
 sultorum est, apud quos beatur.
committi pœna dicitur , quæ 1 *Quæ deinde venerunt*]
debetur ; committi stipulatio , Imo evenerunt.

U.C. 434.

a.C. 318.

rent, Samnites simul rebellasse & vicisse crederent Romanum. Inter hæc Satricani ad Samnites defecerunt, & Fregellæ colonia necopinato adventu Samnitium (fuisse & Satricanos cum iis satis constat) nocte occupata est. Timor inde mutuus utrosque usque ad lucem quietos tenuit. lux pugnæ initium fuit: quam aliquamdiu æquam, & quia pro aris ac focis dimicabatur, & quia ex tectis adjuvabat imbellis multitudo, tamen Fregellani sustinuerunt. Fraus deinde rem inclinavit, quòd vocem audiri præconis passi sunt, *Incolumem abiturum qui arma posuisset*, ea spes remisit à certamine animos, & passim arma jactari cœpta. Pertinacior pars armata per averfam portam erupit, tutiorque eis audacia fuit, quàm incautus ad credendum ceteris pavor: quos circumdatos igni, nequicquam deos fidemque invocantes, Samnites concremaverunt. Consules inter se partiti provincias, Papirius in Apuliam ² ad Luceriam pergit, ubi equites Romani obsides ad Caudium dati custodiebantur: Publilius in Samnio substitit adversus ³ Caudinas legiones. Distendit ea res Samnitium animos, quòd nec ad Luceriam ire, ne ab tergo instaret hostis; nec mapere, ne Luceria interim amitteretur, satis audebant. Optimum visum est committere rem fortunæ, & transigere cum Publilio certamen. Itaque in aciem copias educunt.

*Prelie
vincuntur
Samnites
à Publi-
lio,*

XIII. Adversus quos Publilius consul quum dimicaturus esset, prius alloquendos milites ra-

² *Ad Luceriam*] Suprà c. 2. ante Caudinam pacem Lucerini dicuntur boni fidelesque Romanorum socii. Sed nimirum intelligendum est eos postea in Samnitium

potestatem venisse, quamvis id Livius non memoraverit.

³ *Caudinas legiones*] Samnitium exercitum, qui ad Caudium rem gesserat.

tus, concionem advocari jussit. ceterum sicut ingenti alacritate ad prætorium concursus est, ita præ clamore poscentium pugnam nulla adhortatio imperatoris audita est. Suus cuique animus memor ignominie adhortator aderat. Vadunt igitur in prælium urgentes signiferos: &, ne mora in concursu pilis emittendis, stringendisque inde gladiis, esset, pila velut dato ad id signo abjiciunt, strictisque gladiis cursu in hostem feruntur. Nihil illic imperatorie artis, ordinibus aut subsidiis locandis, fuit: omnia ira militaris prope vesano impetu egit. Itaque non fusi modò hostes sunt, sed ¹ ne castris quidem suis fugam impedire ausi, Apuliam dissipati petiere: Luceriam tamen, coacto rursus in unum agmine, est perventum. Romanos ira eadem, quæ per mediam aciem hostium tulerat, & in castra pertulit. ibi plus quàm in acie sanguinis ac cædis factum, prædæque pars major irâ corrupta. Exercitus alter cum Papirio consule locis maritimis pervenerat Arpos, per omnia pacata, Samnitium magis injuriis & odio, quàm beneficio ullo populi Romani. Nam Samnites eâ tempestate in montibus vicatim habitantes, campestris & maritima loca, contempto cultorum molliore, atque, ut evenit ferè, loci simili genere, ipsi montani atque agrestes depopulabantur. quæ regio si fida Samnitibus fuisset, aut pervenire Arpos exercitus Romanus nequisset, ² aut interjecta inter Romanam & Arpos, penuriâ rerum omnium, ex-

¹ *Ne castris quidem suis*] Ne in castra quidem sua ausi se recipere, ne fuga difficilius fieret.

² *Aut interjecta*] Supple, illa regio: quæ si inimica Romanis fuisset, interjecta

inter Romanam & Arpos, interceptisset commeatus, qui Romam subvehi potuissent; ac proinde absumpsisset Romanum exercitum penuriâ rerum omnium laborantem.

U. c. 434.

a. C. 318.

Papirius
obsidet
Lucer-
iam,

clusos à com meatibus absumpssisset. ³ Tum quoque profectos inde ad Luceriam juxtà obsidentes obsessosque inopia vexavit. omnia ab Arpis Romanis suppeditabantur : ceterùm adeo exiguè, ut militi occupato stationibus vigiliisque & opere, eques folliculis in castra ab Arpis frumentum veheret ; interdum occursum hostium cogeretur, abjecto ex equo frumento, pugnare. ⁴ Et obsessis, priusquam alter consul victore exercitu advenit, & com meatus ex montibus Samnitium inveci erant, & auxilia intromissa. Arctiora omnia adventus Publii fecit, qui obsidione delegatà in curam collegæ, vacuus per agros cuncta infesta com meatibus hostium fecerat. Itaque quum spes nulla esset diutius obsessos inopiam laturos ; coacti Samnites, qui ad Luceriam castra habebant, undique contractis viribus signa cum Papirio conferre.

XIV. Per id tempus parantibus utrisque se ad prælium, legati Tarentini interveniunt, denunciantes Samnitibus Romanisque, ut bellum omitterent. *Per utros steterisset, quominus discederetur ab armis, adversus eos se pro alteris pugnaturus.* Eâ legatione Papirius audità, perinde ac motus dictis eorum, cum collega se communicaturum respondit : accitoque eo quum tempus omne in apparatu consumpssisset, locutus de re haud dubia, ¹ signum pugnae proposuit. Agentibus divina humanaque, quæ

³ *Tum quoque*] Atque etiam licet, ut modò diximus, regio illa fida non esset Samnitibus, sed pacata Romanis.

⁴ *Et obsessis*] Particula & obest potius, quàm juvat.

Postquam de obsidentibus locutus est Livius, transit ad obsessos.

¹ *Signum pugnae*] Tunicam purpuream. Vid. not. 2. ad c. 12. l. VI.

affolent quum acie dimicandum est, consulibus, U.C. 454.
 Tarentini legati occurfare, responsum exspe- a.C. 318.
 ctantes. quibus Papirius ait : *Auspicia secunda*
esse, Tarentini, pullarius nunciat. litatum præ-
terea est egregiè. auctoribus diis, ut videtis, ad
rem gerendam proficiscimur. Signa inde ferri ius-
 sit, & copias eduxit, vanissimam increpans gen-
 tem, quæ suarum impotens rerum præ domes-
 ticus seditionibus discordiisque, aliis modum
 pacis ac belli facere æquum censeret. Samni-
 tes, ex parte altera, quum omnem curam belli
 remisissent, quia aut pacem verè cupiebant,
 aut expediebat simulare, ut Tarentinos sibi
 conciliarent, quum instructos repenti ad pug-
 nam Romanos conspexissent, vociferari ² *se in*
auctoritate Tarentinorum manere, nec descendere
in aciem, nec extra vallum arma ferre. Decep-
tos potius quodcumque casus ferat passuros, quàm
ut sprevisse pacis auctores Tarentinos videantur.
 Accipere se omen consules aiunt, & eam præ-
 cari mentem hostibus, ut ne vallum quidem de-
 fendant. Ipsi inter se partitis copiis, succedunt
 hostium munimentis, & simul undique adorti,
 quum pars fossas explerent, pars vellerent val-
 lum, atque in fossas prouerent, nec virtus
 modò insita, sed ira etiam exulceratos ignomi-
 niâ stimulare animos, castra invasere : & pro
 se quisque, non hæc Furculas, nec Caudium,
 nec saltus invios esse, ubi errorem fraus su-
 perbè vicisset, sed Romanam virtutem, quam
 nec vallum, nec fossæ arcerent, memorantes,
 cædunt pariter resistentes fusosque, inermes
 atque armatos, servos, liberos, puberes, im-
 puberes, homines, jumentaue. nec ullum su-

*Iterum
 vincuntur
 Samnites
 à Coll.*

² *Se in auctoritate Taren-* suadentibus, usque obsequi
tinorum manere] *Se Tarenti-* velle.
 nis pacis auctoribus, pacem

U.C. 434.
2. C. 318.

perfuisset animal, ni consules receptui signum dedissent, avidosque cædis milites è castris hostium imperio ac minis expulissent. Itaque apud infensos ob interpellatam dulcedinem iræ, confestim oratio habita est, ut doceretur miles, *minimè cuiquam militum consules odio in hostes cessisse, aut cessuros: quin duces, sicut belli, ita insatiabilis supplicii futuros fuisse, ni respectus equitum sexcentorum, qui Luceriæ obsides tenerentur, præpedisset animos: ne desperata venia hostes cæcos in supplicia eorum ageret, perdere prius, quàm perire optantes.* Laudare ea milites, lætarique obviàm itum iræ suæ esse: ac fateri omnia patienda potiùs, quàm proderetur salus tot principum Romanæ juventutis.

XV. Dimissâ concione, consilium habitum, omnibusne copiis Luceriam premerent, an altero exercitu & duce Apuli circà, gens dubiæ ad id voluntatis, tentarentur. Publilius consul ad peragrandam profectus Apuliam, aliquot expeditione unâ populos aut vi subegit, aut conditionibus in societatem accepit. Papirio quoque, qui obsessor Luceriæ restiterat, brevi ad spem eventus respondit. nam inessis omnibus viis, per quas commeatus ex Samnio subvehebantur, fame domiti Samnites qui Luceriæ in præsidio erant, legatos misere ad consulem Romanum, ut, receptis equitibus, qui causa belli essent, absisteret obsidione. His Papirius ita respondit: *Debuisse eos Pontium Herennii filium, quo auctore Romanos sub jugum misissent, consulere, quid victis patiendum censeret. ceterum, quoniam ab hostibus in se æqua statui, quàm in se ipsi ferre maluerint; nunciare Luceriam iussit, arma, sarcinas, jumenta, multitudinem omnem imbellem, intra mœnia relinquerent. militem se cum singulis vestimentis sub jugum mis-*

Sub jugum missi
Samnites.

surum; ulciscens illatam, non novam inferentem ignominiam. Nihil recusatum. septem millia militum sub jugum missa, prædaque ingens Luceriæ capta; receptis omnibus signis armisque quæ ad Caudium ¹ amiserant, &, quod omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant. Haud ferme alia mutatione subitâ rerum clarior victoria populi Romani est: siquidem etiam (quod quibusdam in annalibus invenio) Pontius Herennii filius Samnitium imperator, ut expiaret consulum ignominiam, sub jugum cum ceteris est missus. Ceterum id minus miror obscurum esse de hostium duce dedito, missoque sub jugum. id magis mirabile est ambigi, Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Cursore magistro equitum eas res ad Caudium, atque inde Luceriam gesserit, ultorque unicus Romanæ ignominiae, ² haud sciam an justissimo triumpho ad eam ætatem secundum Furium Camillum triumphaverit; an consulum, Papiriique præcipuum id decus sit. Sequitur hunc errorem alius error, Cursore Papirius proximis comitiis cum ³ Q. Aulio Cerretano iterum, ob rem bene gestam Luceriæ, continuato magistratu, consul tertium creatus sit; an L. Papirius Mugillanus; & in cognomine erratum sit.

U.C. 434.
a.C. 318.

U.C. 435.
a.C. 317.
L. Papirio III.
Q. Aulio II, Coss.

XVI. Convenit jam inde per consules reliqua belli perfecta. Aulius cum ¹ Ferentanis

¹ *Amiserant*] Melius *amissa erant*.

² *Haud sciam an*] Fortasse. Vid. not. 4. ad II. 2. & not. 2. ad III. 60.

³ *Q. Aulio Cerretano iterum*] Aulium in quibusdam annalibus consulem cum C.

Sulpicio reperiri supra observavit Livius VIII. 37. Eos annales hinc sequitur, dum Aulium consulem *iterum* scribit.

¹ *Ferentanis*] Gronovius legi jubet *Forentanis*. Sed iidem fuisse videntur *Ferent-*

U. C. 435.
a. C. 317

uno secundo prælio debellavit : urbemque ipsam ; quò se fusa contulerat acies , obsidibus imperatis , in deditionem accepit. Pari fortunâ consulum alter cum Satricanis , qui cives Romani post Caudinam cladem ad Samnites defecerant , præsidiumque eorum in urbem acceperant , rem gessit. Nam quum ad moenia Satrici admotus esset exercitus , legatisque missis ad pacem cum precibus petendam triste responsum ab consule redditum esset , nisi præsidio Samnitium interfecto aut tradito , ne ad se remearent ; plus eâ voce , quàm armis illatis , terroris colonis injectum. Itaque subinde exsequentes quærendo à consule legati , quoniam se pacto paucos & infirmos crederet præsidio tam valido & armato vim allaturos , ab iisdem consilium petere iussi , quibus auctoribus præsidium in urbem accepissent , descendunt : ægreque impetrato , ut de ea re consuli senatum responsaque ad se referri sineret , ad suos redeunt. Duæ factiones senatum distinebant : una , cujus principes erant defectionis à populo Romano auctores ; altera , fidelium civium. certatum ab utrisque tamen est , ut ad reconciliandam pacem consuli opera navaretur. Pars altera (quum præsidium Samnitium , quia nihil satis præparati erat ad obsidionem tolerandam , excessurum proximâ nocte esset)² enunciare consuli satis habuit , quâ noctis horâ , quâque portâ , & quam in viam egressurus hostis foret. altera , quibus invitis descitum ad Samnites erat , eâdem nocte portam etiam

*tani & Forentani , à Ferento
sive Forento , Apuliæ oppi-
do.*

² *Enunciare*] Hoc verbum propriè dicitur de iis

qui arcana produnt : sic l. XXXIX. c. 10. *Si coacta caritate ejus , silenda enunciaisset.* Vid. & not. 2. ad XXV. 9. infra.

consuli aperuerunt, ³ armatosque clam hostes ^{U. C. 435.}
 in urbem acceperunt. Ita duplici prodicione ^{a. C. 317.}
 & præsidium Samnitium, inessis circa viam
 sylvestribus locis, necopinatò oppressum est,
 & ab urbe plena hostium clamor sublatus: mo-
 mentoque unius horæ Samnis cæsus, Satrica-
 nus captus, & omnia in potestate consulis erant.
 Qui, quæstione habitâ, quorum operâ defectio
 esset facta, quos fontes comperit, virgis cæsos
 securi percussit: præsidioque valido imposito,
 arma Satricanis ademit. Inde ad triumphum
 decessisse Romam Papirium Cursorem scribunt,
 qui eo duce Luceriam receptam, Samnitesque
 sub jugum missos, auctores sunt. Et fuit vir
 haud dubiè dignus omni bellicâ laude; non
 animi solùm vigore, sed etiam corporis viri-
 bus excellens. Præcipua pedum pernicitas in-
 rat, ⁴ quæ cognomen etiam dedit: victorem-
 que cursu omnium ætatis suæ fuisse ferunt;
 & seu ⁵ virium vi, seu exercitatione multâ,
 cibi vinique eundem capacissimum: nec cum
 ullo asperiores (quia ipse invicti ad laborem
 corporis esset) fuisse militiam pediti pariter
 equitique. Equites etiam aliquando ausos ab
 eo petere, ut sibi pro re bene gesta laxaret ali-

*Papirius
Cursoris
laudes.*

³ *Armatosque clam ho-*
stes] Hi *hostes* intelligendi
 sunt ipsi Romani, oppugna-
 tores urbis, qui & paulo
 infra eodem nomine desi-
 gnantur: *ab urbe plena ho-*
stium, nempe Romanorum.

⁴ *Quæ cognomen etiam*
dedit] Hic ita loquitur Li-
 vius, quasi cognomen Cur-
 soris huic primùm Papirio
 inditum esset: Ipse tamen
 l. VI. c. 11. L. Papirium
 Cursorem tribunum mili-

tum habet, quem & antea
 tribunum fuisse militum me-
 morat ejusdem libri c. 5.
 & censorem eo lustro, quo
 urbs capta est, infra c. 34.
 Prior ille Papirius Cursor
 hujus nostri avus fuisse vi-
 detur.

⁵ *Virium vi*] Parum usi-
 tata sanè locutio, & cujus
 haud facilè fortasse aliud
 exemplum reperias. Dicitur
 tamen, non absimili figurâ
 loquendi, *robur virium*.

V.C. 435. quid laboris : quibus ille , *Ne nihil remissum*
 a.C. 317. *dicatis , remitto , inquit , ne utique dorsum de-*
mulceatis , quum ex equis descendetis. Et vis erat
 in eo viro imperii ingens pariter in socios ci-
 vesque. Prænестinus prætor per timorem seg-
 niùs ex subsidiis suos duxerat in primam aciem.
 quem quum inambulans ante tabernaculum
 vocari jussisset , lictorem expedire securim jus-
 sit. ad quam vocem exanimi stante Prænesti-
 no , *Agedum lictor , excide radicem hanc , in-*
quit , incommodam ambulanti bus : perfusumque
ultimi supplicii metu , multâ dictâ dimisit.
 Haud dubiè illâ ætate , quâ nulla virtutum fe-
 racior fuit , nemo unus erat vir quo magis in-
 nixa res Romana staret. ⁶ Quin eum parem
 destinant animis Magno Alexandro ducem , si
 arma , Asia perdomitâ , in Europam vertisset.

Dispu-
tatio de
Alexan-
dro M. &
Romanis.

XVII. Nihil minùs quæsitum à principio hu-
 jus operis videri potest , quàm ut plus justo ab
 rerum ordine declinarem , varietatibusque di-
 stinguendo opere , & legentibus velut diverti-
 cula amœna , & requiem animo meo quære-
 rem. tamen ¹ tanti regis ac ducis mentio , qui-
 bus sæpe tacitis cogitationibus volutavit ani-
 mum , eas evocat in medium : ut quærere li-
 beat , quinam eventus Romanis rebus , si cum
 Alexandro foret bellatum , futurus fuerit. Plu-
 rimùm in bello pollere videntur militum copia
 & virtus , ingenia imperatorum , fortuna , per

⁶ *Quin eum parem desti-*
nant animis] Ubi quæritur
 hodie , an aliquem Romani
 ducem opponere potuissent
 parem Alexandro , destina-
 tur , nominatur potissimùm
 Papirius Cursor.

¹ *Tanti regis ac ducis men-*
tio] Postquam semel men-

tionem feci tanti regis ac
 ducis , Alexandri , hinc datâ
 occasione faciliè adducor ut
 in medium proferam eas co-
 gitaciones quas sæpe , per-
 pendens ea quæ ad illum re-
 gem ejusque res gestas per-
 tinent , animo volutavi.

omnia humana, maximè in res bellicas, potens. Ea & singula intuenti, & universa, sicut ab aliis regibus gentibusque, ita ab hoc quoque facilè præstant invictum Romanum imperium. Jam primùm, ut ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo egregium ducem fuisse Alexandrum: sed clariorem tamen eum facit, ² quòd unus fuit, quòd adolescens, in incremento rerum, nondum alteram fortunam expertus, decessit. Ut alios reges claros ducesque omittam, magna exempla casuum humanorum; ³ Cyrum, quem maximè Græci laudibus celebrant, quid, nisi longa vita, sicut Magnum modò Pompeium, vertenti præbuit fortunæ? Recenseam duces Romanos, nec omnes omnium ætatum, sed ipsos eos cum quibus consulibus aut dictatoribus Alexandro fuit bellandum: M. Valerium Corvum, C. Marcium Rutilum, C. Sulpicium, T. Manlium Torquatum, Q. Publilium Philonem, L. Papirium Cursorem, Q. Fabium Maximum, duos Decios, L. Volumnium, Manium Curium. Deinceps ingentes sequuntur viri, ⁴ si Punicum Romano prævertisset bellum, seniorque in Italiam trajecisset. Horum in quolibet tum indoles eadem quæ in Alexandro erat animi ingenii que; tum disciplina militaris jam inde ab ætate urbis tradita per manus, in artis per-

U.C. 435.
a.C. 317.

Alexan-
dri & du-
cum Rom.
collatio.

² Quòd unus fuit] Quòd solus sine collega res gessit. Invenitur Livius Romanos duces, quibus additi collega aut partem laudis detrahebant, aut etiam impedimentum rebus gerendis afferebant. Vide ea quæ in hac sententiam disputat noter infra sub finem c. 18.

³ Cyrum] Sequitur hîc Livius Herodotum, apud quem Cyrus à Tomyri Massagetarum regina victus casusque est.

⁴ Si Punicum] Si Alexander priùs cum Pœnis bellum, quàm cum Romanis gessisset.

U.C. 435. petuis præceptis ordinatæ modum venerat. Ita
 a.C. 317. reges gesserant bella : ita deinceps Fabii,
 Quintii, Cornelii : ita Furius Camillus, ⁵ quem
 juvenes, ii quibus cum Alexandro dimican-
 dum erat, senem viderant. Militaria opera pu-
 gnando obeunti Alexandro (nam ea quoque
 haud minùs clarum eum faciunt) cessisset vi-
 delicet in acie oblatu par Manlius Torquatus,
 aut Valerius Corvus, insignes antè milites,
 quàm duces : cessissent Decii, devotis corpo-
 ribus in hostem ruentes : cessisset Papirius Cur-
 sor, illo corporis robore, illo animi : victus
 esset consiliis juvenis unius, ne singulos nomi-
 nem, senatus ille, ⁶ quem qui ex regibus con-
 stare dixit, unus ⁷ veram speciem Romani se-
 natûs cepit. Id verò erat periculum, ne soler-
 tiùs quàm quilibet unus ex iis quos nominavi,
 castris locum caperet, commeatus expediret,
 ab insidiis præcaveret, tempus pugnae delige-
 ret, aciem instrueret, subsidiis firmaret. Non
 cum Dario rem esse dixisset : quem mulierum
 ac spadonum agmen trahentem, inter purpu-
 ram atque aurum, oneratum fortunæ suæ ap-
 paratibus, prædam veriùs quàm hostem, nihil
 aliud quàm bene ausus vana contemnere, in-

⁵ *Quem juvenes, ii*]
 Quem ii quibuscum Alexan-
 dro bellandum erat, juvenes
 senem viderant. Vulgati li-
 bri habent *duo* : quæ lectio
 manifestè vitiosa est. Non
 enim soli duo, sed ferè om-
 nes ii qui recensentur à Li-
 vio, juvenes Camillum se-
 nem viderant.

⁶ *Quem qui ex regibus*]
 Hic fuit Cineas, Pyrrhi re-

gis legatus.

⁷ *Veram speciem Romani
 senatûs cepit*] Vera sub ima-
 gine Romanum senatum si-
 bi exhibuit : veram senatûs
 Romani notionem affecurus
 est. Sic Horat. Sat. 3. l. II.
 v. 208. *Qui species alias ve-
 ris. . . capiet* : id est, qui
 imagines rerum, sive notio-
 nes sibi fingeret diversas à ve-

er
di
bu
A
gi
ej

me
ran
no
cto
qu
cit
jan
tar
&
e
cto
epi
tie
acr
qu
lan
mu
ex
me
ne
fan
stin
adv
cec
fun
aut
ora
i
bus
nes

eruentus devicit. Longè alius Italiæ, quàm Indix, per quam temulento agmine comissabundus incessit, visus illi habitus esset; saltus Apuliæ ac montes Lucanos cernenti, & vestigia recentia domesticæ cladis, ubi avunculus ejus nuper Epiri rex Alexander absumptus erat.

U.C. 435.
a. C. 317.

XVIII. Et loquimur de Alexandro nondum merso secundis rebus, quarum nemo intolerantior fuit. qui si ex habitu novæ fortunæ, novique, ut ita dicam, ingenii, quod sibi victor induerat, spectetur; Dario magis similis quàm Alexandro in Italiam venisset, & exercitum Macedoniæ oblitum, degenerantemque jam in Persarum mores adduxisset. Referre in tanto rege piget superbam mutationem vestis; & desideratas humi jacentium adulationes, etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus; & fœda supplicia; & inter vinum & epulas cædes amicorum; & vanitatem ementiendæ stirpis. Quid, si vini amor indies fieret acrior? quid, si trux ac præservida ira? (nec quicquam dubium inter scriptores refero) nullane hæc damna imperatoriis virtutibus ducimus? Id verò periculum erat, quod levissimi ex Græcis, qui Parthorum quoque contra nomen Romanum gloriæ favent, dictitare solent, ne majestatem nominis Alexandri (quem ne famâ quidem illis notum arbitror fuisse) sustinere non potuerit populus Romanus; & adversus quem Athenis, in civitate fracta Macedonum armis, cernentem tum maximè prope fumantes Thebarum ruinas, concionari libere ausi sint homines, (id quod ex monumentis orationum patet) adversus eum nemo ex tot

1 Etiam victis Macedonibus graves] Quas Macedones, etiamsi victi fuissent, gravatè tulissent, nedum eas tolerare possent victores.

U. C. 435. proceribus Romanis vocem liberam missurus
 a. C. 317. fuerit. Quantalibet magnitudo hominis concipiatur animo, unius tamen ea magnitudo hominis erit, collecta paulo plus decem annorum felicitate: quam qui eo extollunt, quod populus Romanus etsi nullo bello, multis tamen praeliis victus sit, Alexandro nullius pugnae non secunda fortuna fuerit, non intelligunt, se hominis res gestas, & ejus juvenis, cum populi jam ² octingentesimum bellantis annum rebus conferre. Miremur, si, quum ex hac parte ³ secula plura numerentur, quam ex illa anni, plus in tam longo spatio, quam in ætate tredecim annorum fortuna variaverit? Quin tu hominis cum homine, & ducis cum duce, fortunam cum fortuna confers? Quot Romanos duces nominem, quibus nunquam adversa fortuna pugnae fuit? Paginas in annalibus magistratum fastisque percurrere licet, consulum, dictatorumque, quorum nec virtutis, nec fortunae ullo die populum Romanum poenituit. Et, quo sint mirabiliores, quam Alexander, aut quisquam rex, denos, vicensque dies quidam dictaturam, nemo plus quam annum consulatum gessit: ab tribunis plebis delectus impediti sunt: post tempus ad bella ierunt: ante tempus, comitiorum causâ, revocati sunt: in ipso conatu rerum circumegit se annus: collegæ nunc temeritas, nunc pravitas, impedimento aut damno fuit: malè gestis rebus alte-

Fortuna
 Alexandri collatio cum
 fortuna
 P. Rom.

² *Octingentesimum*] Numerat Livius ad suam usque ætatem. Scribebat autem hæc circa annum u. c. plus minus 735.

³ *Secula plura*] Magno consensu viri docti *secula*

hic intelligunt ætates, sive *viros*, quales in quolibet centum annorum spatio terræ continentur, ita ut in 735. annis duo & viginti secula numerentur.

rius successum est : tironem , aut malâ disciplinâ institutum exercitum acceperunt. At ,
 Hercule , reges , non liberi solùm impedimentis omnibus , sed domini rerum temporumque , trahunt consiliis cuncta , non sequuntur. Invi-
 ctus ergo Alexander cum invictis ducibus bel-
 la gessisset , & eadem fortunæ pignora in dis-
 crimen detulisset. imo etiam eo plus periculi
 subisset , quòd Macedones unum Alexandrum
 habuissent , multis casibus non solùm obno-
 xium , sed etiam offerentem se : Romanis multi
 fuissent Alexandro , vel gloriâ , vel rerum ma-
 gnitudine pares , 4 quorum suo quisque fato ,
 sine publico discrimine , viveret moreretur-
 que.

XIX. Restat ut copiarum copiis comparentur ,
 vel numero , vel militum genere , vel multitu-
 dine auxiliorum. Censebantur ejus ætatis lu-
 stris ducena quinquagena millia capitum. Ita-
 que in omni defectione sociorum Latini nomi-
 nis , urbano prope delectu decem scribebantur
 legiones. quaterni quinque exercitus sæpe per
 eos annos , in Etruria , in Umbria , Gallis ho-
 stibus adjunctis , in Samnio , in Lucanis , gere-
 bant bellum. 1 Latium deinde omne cum Sa-
 binis , & Volscis , & Æquis , & omni Campa-
 nia , & parte Umbriæ Etruriæque , & Picenti-
 bus , & Marfis , Pelignisque , ac Vestinis , at-
 que Apulis ; adjunctâque omni orâ Græcorum

*Collatio
copiarum.*

4 Quorum suo quisque fa-
 to] Quorum unusquisque si-
 bi viveret , sibi moreretur ,
 ita ut ex vita ejus aut morte
 nihil discriminis respublica
 sentiret ; ita ut , viveretne
 ille an moreretur , reipubli-
 cæ parum interesset.

1 Latium deinde omne]

Latinos deinde omnes cum
 Sabinis & Volscis.... atque
 Apulis , & Samnites , adjun-
 ctâ omni orâ Græcorum In-
 feri maris à Thuris ad urbes
 Neapolim & Cumas , & in-
 de Antio atque Ostiis tenus ,
 hos omnes aut socios vali-
 dos.....

U.C. 435. Inferi maris à Thuriis Neapolin & Cumas, &
 a.C. 317. inde Antio atque Ostiis tenuis, Samnites, aut
 socios validos Romanis, aut fractos bello invenisset hostes. Ipse trajecisset mare cum veteranis Macedonibus, non plus triginta millibus hominum, & quatuor millibus equitum, maxime Thraciorum: hoc enim roboris erat. Persas, Indos, aliasque si adjunxisset gentes, impedimentum majus quàm auxilium traheret. Adde quòd Romanis ad manum domi supplementum esset. Alexandro (quod postea Annibali accidit) alieno in agro bellanti, exercitus consenuisset. Arma, clypeus ² sarissæque illis: Romano scutum, majus corpori tegumentum, & ³ pilum, haud paulo quàm hasta vehementius ictu missuque telum. Statarius uterque miles, ordines servans: sed illa phalanx immobilis, & unius generis: Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans; facilis partienti quacunque opus esset, facilis jungenti. Jam in opere quis par Romano miles? quis ad tolerandum laborem melior? Uno prælio victus Alexander, bello victus esset. Romanum, quem Caudium, quem Cannæ non fregerunt, quæ fregisset acies? Næ ille sæpe, etiamsi prima prospere evenissent, Persas, & Indos, & imbellem Asiam quæsisset, & cum feminis sibi bellum fuisse dixisset: quod Epiri regem Alexandrum mortifero vulnere ictum dixisse ferunt, sortem bellorum in Asia gestorum ab hoc ipso juvene cum sua conferentem. Equidem quum per annos quatuor & viginti primo Punico bello classibus certatum cum Poenis recorder, vitam ætatem Alexandri suffecturam fuisse reor ad

² *Sarissæ*] Prælongæ hastæ, Macedonum propria.
³ *Pilum*] Vid. ejus descriptionem in not. 17. a. VIII. 8.

num bellum. Et forsitan, quum & foederibus vetustis juncta Punica res Romanæ esset, & timor par adversus communem hostem duas potentissimas armis virisque urbes armaret, simul Punico Romanoque obrutus bello esset. Non quidem Alexandro duce, nec integris Macedonum rebus, sed experti tamen sunt Romani Macedonem hostem adversus Antiochum, Philippum, Persem, 4 non modò cum clade illa, sed ne cum periculo quidem suo. 5 Absit invidia vero, & 6 civilia bella fileant, 7 nunquam ab equite hoste, nunquam à pedite, nunquam apertâ acie, nunquam æquis, utique nunquam nostris locis laboravimus. 8 Equitem, agittas, saltus impeditos, avia commeatibus loca, gravis armis miles timere potest. Milleacies graviores, quàm Macedonum atque Alexandri, avertit avertetque; modò sit perpetuus

4 Non modò cum clade ul-
] Non modò non. Vid.
or. 5. ad II. 23.

5 Absit invidia vero] Non
mihi neque Romanis in-
vidiæ, si verum dixerò: li-
eat nobis, sine invidiæ aut
offensionis metu, ex vero
gloriarì.

6 Civilia bella fileant] De
civilibus bellis non fiat men-
tio.

7 Nunquam ab equite]
Hæc verba non possunt eo
poni sensu, ut Romani
nunquam ab equitatu pedi-
tateve hostili victi fuisse di-
cantur: quum & ipse Livius
cap. præc. agnoscat, & res
ipsa clamet Romanos mul-
tis præliis victos esse. Hæc
igitur fuisse videtur mens Li-
vii. Nunquam ob eam cau-

sam laboravimus, quòd ho-
stis aut equitatum, aut pe-
ditatum nostro meliorem
haberet. Quod tamen non
accuratè verum esse probat
ille Annibalis equitatus lon-
gè Romano superior, ipso
teste Livio, XXI. 47. &
XXVI. 38. Hic nempe de-
flexit nostrum à vero Ro-
manæ laudis nimius amor.
Quonam enim modo qui Al-
liensis Cannensisque cladium
meminerit, jactare potest
Romanos nunquam apertâ
acie laborasse?

8 Equitem] Numerosum
equitatum, præsertim in pa-
tentibus campis, Romanus
miles gravis armis timere
potest. Alludit haud dubiè
ad Parthicum equitatum, &
Crassi cladem.

U.C. 436. hujus, quâ vivimus, pacis amor, & civilis cura
 a.C. 316. ra concordia.

M. Fof-
 lio, L.
 Plautio
 Coss.

XX. M. Fossius Flaccinator inde, & L. Plautius Venno consules facti. Eo anno ab frequentibus Samnitium populis de fœdere renovando legati quum senatum humi strati movissent, rejecti ad populum, haudquaquam tam efficaces habebant preces. Itaque de fœdere negatum: induciâ biennii, quum per aliquot dies fatigassent singulos precibus, impetratæ. Et ex Apulia Teanenses Canusinique populationibus fessi, obsidibus L. Plautio consuli datis, in deditionem venerunt. Eodem anno primum præfecti Capuam creari cœpti, legibus ab L. Furio prætore datis: quum utrumque ipsi pro remedio agris rebus discordiâ intestinâ petissent. Et 2 duæ Romæ additæ tribus, 3 Ufentina ac 4 Falerina. Inclinatorum semel in Apulia rebus, 5 Teates quoque Apuli ad novos consules, C. Junium Bubulcum, Q. Æmilium

Tribus
 novæ.

1 *Præfecti*] Creari cœpti à populo Romano præfecti, qui Capuam ad jura reddenda mitterentur. Hic Livius conditionem, ac fortasse originem præfecturarum paucis tangit. Præfecturæ erant Italiæ oppida, quæ non legibus suis, non à magistratibus è corpore suo creatis regebantur; sed præfectos quotannis Româ missos accipiebant, quorum esset in oppido summa potestas, quique jus ibi dicerent. Capuam hoc jugum, quod nunc volens accipit, postea excussisse ex eo colligitur, quod bello Punico secundo capta à Romanis iterum in

præfecturæ formam redigetur.

2 *Duæ ... additæ tribus*] Tuncque una & triginta tribus factæ. Vid. VIII. 17.

3 *Ufentina*] Sive Oufentina, ab Ufente, sive Oufente fluvio in Volscis, qui non longè à Tarracina in mare labitur.

4 *Falerina*] Ab agro Falerino, ut videtur.

5 *Teates ... Apuli*] Plerique interpretum in voce Teates mendum esse existimant. Teate enim oppidum non in Apuliâ, sed in Marucinis est. Dujatius suspicatur *Uriates Apuli*.

arbulam, foedus petitum venire, ⁶ pacis per U.C. 437.
 nem Apuliam præstandæ populo Romano a.C. 315.
 ctiores. id audacter spondendo impetravere, C. Junio
 foedus daretur: neque ut æquo tamen foe- Q. Æmi-
 re, sed ut in ditione populi Romani essent. lio Coss.
 puliâ perdomitâ (nam Forento quoque va-
 lo oppido Junius potitus erat) in Lucanos
 rrectum. inde repentino adventu Æmilii
 nsulis, Nerulum vi captum. Et postquam
 s Capuæ stabilitas Romanâ disciplinâ fama
 r socios vulgavit, Antiatibus quoque, qui
 sine legibus certis, sine magistratibus agere
 erebantur, dati ab senatu ad jura statuenda
 ius 7 coloniæ patroni: nec arma modò, sed
 ra etiam Romana latè pollebant.

XXI. C. Junius Bubulcus, & Q. Æmilius U.C. 438.
 rbulus consules, exitu anni non consulibus a.C. 314.
 se creatis, Sp. Nautio, & M. Popillio, cete- Sp. Nau-
 m dictatori L. Æmilio, legiones tradiderunt. tio, M.
 cum L. Fulvio magistro equitum Saticulam Popillio
 pugnare adortus, rebellandi causam Samni- Coss.
 us dedit. Duplex inde terror illatus Roma- L. Æmi-
 tor.

Hinc Samnis magno exercitu coactò ad
 mēdos obsidione socios, haud procul ca-
 s Romanorum castra posuit: hinc Saticulani
 gno cum tumultu, patefactis repentè por-
 in stationes hostium incurrerunt. Inde pars
 aque, spe alieni magis auxilii, quàm viri-
 freta suis, justo mox prælio inito Roma-
 urgent. Et, quanquam anceps dimicatio
 t, tamen utrinque tutam aciem dictator ha-
 t: quia & locum haud facilem ad circum-

Pacis... populo Romano 7 Colonie patroni] Urbes
 andæ auctores] Pro- enim, ac postea, aucto im-
 entes sese effecturos ut perio, provinciæ etiam &
 omnem Apuliam pax regna patronos Romæ ha-
 Romanis servaretur. bebant.

U. c. 438. veniendum cepit, & ¹ diversa statuit signa. In-
a. C. 314. festior tamen in erumpentes incescit: nec mag-
 no certamine intra moenia compulit. Tum to-
 tam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certa-
 minis fuit. Victoria sicut sera, ita nec dubia,
 nec varia fuit. Fusi in castra Samnites, extin-
 ctis nocte ignibus, tacito agmine abeunt: &
 spe abjectâ Saticulæ tuendæ, Plisiam ipsi so-
 cios Romanorum, ut parem dolorem hosti red-
 derent, circumfidunt.

U. c. 439. XXII. Anno circumacto, bellum deinceps ab
a. C. 313. dictatore Q. Fabio gestum est. ¹ Consules novi,
 L. Pa-
 pirio IV. sicut superiores, Romæ manserunt. Fabius ad
 Q. Publi- accipiendum ab Æmilio exercitum, ad Sati-
 lio IV. culam cum supplemento venit. neque enim
 Coss. Samnites ad Plisiam manserant: sed accitis ab
 domo novis militibus, multitudine freti, ca-
 stra eodem quo antea loco posuerant, laces-
 sentesque prælio Romanos avertere ab obsidio-

*Q. Fabius
dictator.*

*Prælium
equestre
cum Sam-
nitibus.*

ne conabantur. Eo intentiùs dictator in moenia
 hostium versus, ² id bellum tantum ducere,
 quod urbem oppugnabat: securior ab Samni-
 tibus agere, stationibus modò oppositis, ne
 qua in castra vis fieret. Eo ferociùs adequitar
 Samnites vallo, neque otium pati. Et quum
 jam prope in portis castrorum esset hostis, ni-
 hil consulto dictatore, magister equitum Q.
 Aulius Cerretanus magno tumultu cum omni-
 nibus turmis equitum evectus, summovit ho-
 stem. Tum in minimè pertinaci genere pugna-

¹ *Diversa statuit signa]* Obversam utrimque in ho-
 stes aciem.

¹ *Consules novi]* L. Pa-
 pirius Curfor IV. Q. Publi-
 lius Philo IV. quorum no-
 mina hîc omîssa videntur per

librariorum incuriam.

² *Id bellum tantum du-
 cere]* Id tantummodo p-
 bello habebat, quod u-
 bem oppugnaret: Samni-
 tium exercitum contem-
 bat.

3 sic fortuna exercuit opes, ut insignis utrim- U.C. 439.
que clades, & clara ipsorum ducum ederet A.C. 313.

funera. Prior Samnitium imperator, ægre patiens, quò tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique, orando hortandoque equites prælium integravìt. in quem insignem inter suos cientem pugnam, magister equitum Romanus infestâ cuspide ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo præcipitaret. Nec, ut fit, ad ducis casum perculsa magis, quàm irritata est multitudo. Omnes qui circà erant, in Aulium temere in vectum per hostium turmas tela conjecerunt: 4 fratri præcipuum decus ulti Samnitium imperatoris dederunt. is victorem detractum ex equo magistrum equitum, plenus mœroris atque iræ, trucidavit. nec multum abfuit, quin corpore etiam, quia inter hostiles ceciderat turmas, Samnites potirentur. Sed extemplo ad pedes descensum ab Romanis est, coactique idem Samnites facere. & repentina acies circa corpora ducum pedestre prælium iniit, quo haud dubiè superat Romanus: recuperatumque Aulii corpus, mistâ cum dolore lætitiâ, victores in castra referunt. Samnites duce amisso, & per equestre certamen tentatis viribus, omisâ Saticulâ, quam nequicquam defendi rebantur, ad Plistiâ obfidionem redeunt: intraque paucos dies Saticulâ Romanus per deditionem, Plistiâ per vim Samnis potitur.

3 Sic fortuna] Sic fortuna exercuit vim suam . . . In iis quæ sequuntur, legendum videtur vel *insignes utrimque clades*, vel meliùs fortasse *insignem utrimque cladem*. Hæc enim verba referri non possunt, nisi ad utriusque

ducis mortem. *Insignes autem utrimque clades* majus aliquid sonare viderentur.

4 Fratri] Præcipuum decus ulti Samnitium imperatoris penes fratrem ejus esse voluerunt.

U.C. 439. XXIII. Mutata inde belli sedes est. ad So-
 ram ex Samnio Apuliaque traductæ legiones.
 a.C. 313. Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis
 Romanorum. quò quum prior Romanus exer-
 citus, ad ulciscendam civium necem recupe-
 randamque coloniam, magnis itineribus per-
 venisset, & sparsi per vias speculatores, sequi
 legiones Samnitium, nec jam procul abesse,
 alii super alios nunciarent; obviam itum hosti,
 atque ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum
 est. non cædes, non fuga alterius partis, sed
 nox incertos victi victoresne essent, diremit.
 Invenio apud quosdam, adversam eam pugnam
 Romanis fuisse, atque in ea cecidisse Q. Au-
 lium, magistrum equitum. Suffectus in locum
 Aulii C. Fabius magister equitum, cum exer-
 citu novo ab Roma advenit; & per præmissos
 nuncios consulto dictatore, ubi subsisteret,
 quove tempore, & qua ex parte hostem aggre-
 deretur, substitit occultus, ad omnia satis ex-
 ploratis consiliis. Dictator quum per aliquot
 dies post pugnam continuisset suos intra val-
 lum, obsessi magis quàm obsidentis modo,
 signum repentè pugnae proposuit: & efficacius
 ratus ad accendendos virorum fortium animos,
 nullam alibi, quàm in semetipso, cuiquam re-
 lictam spem, de magistro equitum, novoque
 exercitu militem celavit: &, tanquam nulla,
 nisi in eruptione, spes esset, *Locis, inquit, an-
 gustis, milites, deprehenso, nisi quam victoriâ pa-
 tescerimus, viam nullam habemus. Stativa no-
 stra munimento satis tuta sunt, sed inopiâ ea-
 dem infesta. nam & circa omnia defecerunt, unde
 subvehi commeatus poterant: &, si homines ju-
 vare velint, iniqua loca sunt. Itaque non fru-
 strabor ego vos, castra hîc relinquendo, in qua
 infectâ victoriâ, sicut pristino die, vos recipiatis.*

armis

armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debent. Castra habeant repetantque, ¹ quibus operæ est irahere bellum: nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis abscindamus. Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra quibus imperatum est incendant: damna vestra, milites, omnium circà, qui defecerunt, populorum prædâ sarcientur. Et oratione dictatoris, quæ necessitatis ultimæ index erat, milites accensi, vadunt in hostem: & respectus ipse ardentium castrorum, quanquam proximis tantum (ita enim iusserat dictator) ignis est subditus, haud parvum fuit irritamentum. Itaque velut vecordes illati signa primo impetu hostium turbant, & in tempore postquam ardentia procul vidit castra magister equitum, (id convenerat signum) hostium terga invadit. ita circumventi Samnites, quâ potest quisque; fugam per diversa petunt. Ingens multitudo in unum metu conglobata, ac semetipsam turbâ impediens, in medio cæsa. Capta hostium castra, direptaque; quorum prædâ onustum militem in Romana castra dictator reducit, haudquaquam tam victoriâ lætum, quàm quòd, præter exiguam deformatam incendio partem, cetera contra spem salva invenit.

*Victoria
de Sam-
nitibus.*

XXIV. Ad Soram inde reditum: novique consules M. Poetelius, C. Sulpicius exercitum ab dictatore Fabio accipiunt, magnâ parte veterum militum dimissâ, novisque cohortibus in supplementum adductis. Ceterum, quum propter difficilem urbis situm nec oppugnandi satis certa ratio iniretur, & aut tempore lon-

U.c. 449.
a.C. 312.
M. Poetelius, C. Sulpicio
III. Coſſ.

¹ Quibus operæ est] Qui- vacat. Vid. not. II. ad I.
bus expedit, vel, quibus 24.

Tom. II.

M

U. C. 440.
a. C. 312.
Sora ob-
fessa capi-
tur.

gingua, aut præceps periculo victoria esset; Soranus transfuga clam ex oppido profectus, quum ad vigiles Romanos penetrasset, duci se extemplo ad consules jubet, deductusque, traditurum urbem promittit. Visus inde (quum quonam modo id præstaturus esset, percunctantes doceret) haud vana afferre, perpulit, prope adjuncta moenibus Romana castra ut sex millia ab oppido removerentur: *fore ut minus intentæ in custodiam urbis diurnæ stationes ac nocturnæ vigiliæ essent.* Ipse insequenti nocte sub oppido sylvestribus locis cohortibus insidere iussis, decem milites delectos secum per ardua ac prope invia in arcem ducit; pluribus quàm pro numero virorum missilibus telis eò collatis. Ad hæc saxa erant, & temere jacentia (ut sit) in aspretis, & de industria etiam, quo locus tutior esset, ab oppidanis congesta. Ubi quum constituisset Romanos, semitamque angustam & arduam erectam ex oppido in arcem ostendisset: *Hoc quidem ascensu, inquit, vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint. Vos & decem numero, & quod plus est, Romani, Romanorumque fortissimi viri estis. Et locus pro vobis, & nox erit, quæ omnia ex incerto majora territis ostentas. Ego jam terrore omnia implebo: vos arcem intenti tenete.* Decurrit inde quanto maximè poterat cum tumultu, *Ad arma, & pro vestram fidem, cives!* clamitans. *Arx ab hostibus capta est: ite, defendite.* Hæc incidens principum foribus, hæc obviis, hæc excurrentibus in publicum pavidis increpat. Acceptum ab uno pavorem plures per urbem ferunt. Trepidi magistratus, missis ad arcem exploratoribus, quum tela & armatos tenere arcem multiplicato numero audirent, avertunt animos à spe recuperandæ ar-

cis. Fugâ cuncta complentur, portæque ab se- U.C. 440.
a.C. 312.
misomnis, ac maximâ parte inermibus re-
fringuntur: quarum per unam ¹ præsidium Ro-
manum clamore excitatum irrumpit, & con-
cursantes per vias pavidos cædit. Jam Sora
capta erat, quum consules primâ luce advene-
re; & quos reliquos fortuna ex nocturna cæ-
de ac fuga fecerat, in deditionem accipiunt.
Ex his ducentos viginti quinque, qui omnium
consensu destinabantur & infandæ colonorum
cædis, & defectionis auctores, vinctos Romam
deducunt. ceteram multitudinem incolumem,
præsidio imposito, Soræ relinquunt. Omnes
qui Romam deducti erant, virgis in foro cæsi,
ac securi percussi, summo gaudio plebis, cu-
jus maximè intererat, tutam ubique, quæ pas-
sim in colonias mitteretur, multitudinem esse.

XXV. Consules ab Sora profecti, in agros
atque urbes Ausonum bellum intulerunt. mo-
ta namque omnia adventu Samnitium, quum
apud Lautulas dimicatum est, fuerant, con-
juratæque circa Campaniam passim factæ;
nec Capua ipsa crimine caruit: ¹ quin Romam
quoque & ad principum quosdam inquirendos
ventum est. Ceterùm Ausonum gens proditio-
ne urbium, sicut Sora, in potestatem venit.
Ausona, & Minturnæ, & Vescia, urbes erant:
ex quibus principes juventutis duodecim nu-
mero in prodicionem urbium suarum coniurati
ad consules veniunt: docent, *suos jampridem,*
exoptantes Samnitium adventum, simul ad Lau-
tulas pugnatum audierunt, pro victis Romanos

*Ausones
bello ap-
petiti.*

¹ *Præsidium Romanum*] Cohortes, quæ suprâ dicun-
tur sylvestribus locis sub
opplido insedisse. *Præsidium*
nonnunquam apud Livium

nihil aliud est, quàm mili-
tum manus. Vid. suprâ VII.
34. 36. & 37.

¹ *Quin Romam quoque*] Hoc fusiùs narratur c. seq.

U.C. 440. *habuisse : juventute & armis Samnites juvisse.*

2. C. 312. *Fugatis inde Samnitibus , incertâ pace agere , nec claudentes portas Romanis , ne arcessant bellum ; & obstinatos claudere , si exercitus admoveatur. In ea fluctuatione animorum , opprimi incautos posse.* His auctoribus mota propius castra : mis-
sique eodem tempore ² circa tria oppida mili-
tes , partim armati , qui occulti propinqua mœ-
nibus insiderent loca ; partim togati , tectis
veste gladiis , qui sub lucem apertis portis ur-
bes ingrederentur. ³ Ab iis simul custodes tru-
cidari cœpti , simul datum signum armatis , ut
ex insidiis concurrerent. ita portæ occupatæ ,
trique oppida eadem horâ , eodemque con-
silio , capta. Sed quia absentibus ducibus im-
petus est factus , nullus modus cædibus fuit ;
Aufones deletæque Aufonum gens , vix certo defectio-
deleti. nis crimine , perinde ac si internecino bello
certasset.

XXVI. Eodem anno , prodito hostibus Ro-
mano præsidio , Luceria Samnitium facta. Nec
diu proditoribus impunita res fuit. Haud pro-
cul inde exercitus Romanus erat : cujus primo
impetu urbs , sita in plano , capitur. Lucerini
ac Samnites ad internecionem cæsi : eoque ira
processit , ut Romæ quoque , quum de colo-
nis mittendis Luceriam consuleretur senatus ,
multi delendam urbem censerent. Præter odium ,
quod execrabile in bis captos erat , longin-
quitas quoque abhorre à relegandis tam pro-
cul ab domo civibus , inter tam infestas gen-
tes , cogebat. Vicit tamen sententia , ut mitte-
rentur coloni. duo millia & quingenti missi.
Eodem anno , quum omnia infida Romanis es-

² *Circa tria oppida*] Ad *his* : nempe à togatis , quo-
tria simul oppida. rum mentio propior est.

³ *Ab iis*] Mallemus ab

sent, Capuæ quoque occultæ principum conjurationes factæ. De quibus quum ad senatum relatum esset, haudquaquam neglecta res est. quæstiones decretæ: dictatoremque quæstionibus exercendis dici placuit. C. Mænius dictus: is M. Fossium magistrum equitum dixit. Ingens erat magistratûs ejus terror. itaque sive timore ejus, seu conscientia, Calavios Ovium Noviumque, (ea capita conjurationis fuerant) priusquam nominarentur apud dictatorem, mors haud dubiè ab ipsis conscita judicio subtraxit. Deinde, ut quæstioni Campanæ materia decessit, ¹ versa Romam interpretando res, non nominatim qui Capuæ, sed in universum, qui usquam coissent, conjurassentve adversus rempublicam, quæri senatum jussisse; & coitiones honorum adipiscendorum causâ factas, adversus rempublicam esse: latiorque & re & personis quæstio fieri, haud abnuente dictatore sine fine ulla quæstionis suæ jus esse. Postulabantur ergo nobiles homines. appellanti-
busque tribunos nemo erat auxilio, ² quin nomina reciperentur. Inde nobilitas, nec ii modò in quos crimen intendebatur, sed universi simul negare nobilium id crimen esse, quibus, si nullâ obsetur fraude, pateat via ad hono-

U.C. 440.
a.C. 312.

C. Mæ-
nius dic-
tator quæ-
stionibus
exercen-
dis.

¹ *Versa Romam interpre-
tando res*] Romæ quoque
quæstiones exerceri cœptæ,
quum eam esse senatuscon-
sulti vim dictator interpre-
taretur, ut sibi negotium
datum esse diceret inquire-
re, non in eos nominatim
qui Capuæ, sed in eos om-
nes qui usquam coissent
conjurassentve adversus rem-
publicam.

² *Quin nomina reciperen-
tur*] Quominus inter reos
referrentur. Accusator de-
ferebat nomen ejus quem
accusandum susceperat: Ma-
gistratus, cujus erat quæ-
rere de illo crimine quod
reo objiciebatur, nomen
ejus recipiebat, sive refe-
rendum curabat in tabulas
publicas.

U.c. 440.
a.C. 312.

rem; sed hominum novorum. ipsos adeo dictatorem magistrumque equitum reos magis quam quæsitores idoneos ejus criminis esse: intellecturosque ita id esse, simul magistratu abissent. Tum enimvero Mænius jam famæ magis quam imperii memor, progressus in concionem, ita verba fecit: *Et omnes anteaetæ vitæ vos conscios habeo, Quirites; & hic ipse honor delatus ad me, testis est innocentiae meæ. neque enim, quod sæpe aliàs, quia ita tempora postulabant reipublicæ, qui bello clarissimus esset, sed qui maximè procul ab his coitionibus vitam egisset, dictator deligendus exercendis quæstionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de causa, vos existimare, quàm me ³ pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est) primum ipsas expugnare quæstiones omni ope annisi sunt; dein, postquam ad id parum potentes erant, ne causam dicerent, in præsidia adversariorum, appellationem & tribunitium auxilium, patricii confugerunt; postremò repulsi inde (adeo omnia tutiora, quàm ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos irruerunt, & privatis dictatorem poscere reum verecundiæ non fuit: ut omnes dii hominesque sciant, ab illis, etiam quæ non possint, tentari, ne rationem vitæ reddam; me obviàm ire crimini, & offerre me inimicis*

Abdicat reum, dictaturâ me abdicō. Vos quæso, consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Fostium quæstiones exerceatis, ut appareat innocentiam nostrâ nos, non majestate honoris, tutos à criminationibus istis esse. Abdicat inde se dictaturâ, & post eum confestim Fostius magisterio equitum: primique apud

Reus factus absolutus.

³ Pro magistratu] Dum quidquam incompertum dicerō personam magistratûs, cere. cujus gravitate indignum est

consules (iis enim ab senatu mandata res est) U. C. 446.
 rei facti, adversus nobilium testimonia egre- a. C. 312.
 giè absolvuntur. Publilius etiam Philo, multi-
 plicatis summis honoribus, post res tot domi
 belloque gestas, ceterum invisus nobilitati,
 causam dixit, absolutusque est. Nec diutius,
 ut fit, quam dum recens erat, quæstio per
 clara nomina reorum viguit. inde labi coepit
 ad viliora capita, donec coitionibus factioni-
 busque, adversus quas comparata erat, op-
 pressa est.

XXVII. Earum fama rerum, magis tamen
 spes Campanæ defectionis, in quam conjura-
 tum erat, Samnites in Apuliam versos rursus
 ad Caudium revocavit: ut inde ex propinquo,
 si qui motus occasionem aperirent, Capuam
 Romanis eriperent. Eò consules cum valido
 exercitu venerunt. Et primò circa saltus, quum
 utrimque ad hostem iniqua via esset, cunctati
 sunt: deinde Samnites per aperta loca brevi
 circuitu in loca plana, Campanos campos,
 agmen demittunt, ibique primùm ¹ castra in
 conspectu hostibus data: deinde levibus præ-
 liis, equitum sæpius quam peditum, utrimque
 periculum factum: nec aut eventus eorum Ro-
 manum, aut moræ, quâ trahebant bellum,
 poenitebat. Samnitium contra ducibus, & car-
 pi parvis quotidie damnis, & senescere dila-
 tione belli vires suæ videbantur. itaque in aciem
 procedunt, equitibus in cornua divisis: qui-
 bus præceptum erat, intentiores ad respectum
 castrorum, ne qua eò vis fieret, quam ad præ-
 lium starent. ² aciem pediti tutam fore. Con-

*Prælium
 cum Sam-
 nitibus.*

¹ *Castra in conspectu ho-
 stibus data*] Melius, *in con-
 spectum.*

² *Acie pediti tutam fore*]

Mallet Gronovius *peditum*,
 & exponit: Pedes ipse solus
 per se satis tutam præstabit
 aciem ex sese constantem.

U.C. 440.
a.C. 312.

sules Sulpicius in dextro, Poetelius in laevo cornu consistunt. Dextra pars, quâ & Samnites raris ordinibus, aut ad circumeundos hostes, aut ne ipsi circumirentur, constiterant, latius patefacta stetit. Sinistris, præterquam quod confertiores steterant, repentino consilio Poetelii consulis additæ vires: qui subsidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnae casus reservabantur, in primam aciem extemplo emisit: universisque hostem primo impetu viribus impulit. Commotâ pedestri acie Samnitium, eques in pugnam succedit, in hunc transverso agmine inter duas acies se inferentem Romanus equitatus concitat equos, signaque & ordines peditum atque equitum confundit, donec universam ab ea parte avertit aciem. In eo cornu non Poetelius solus, sed Sulpicius etiam hortator affuerat; avectus ab suis nondum conferentibus manus, ad clamorem ab sinistra parte prius exortum. unde haud dubiam victoriam cernens, quum ad suum cornu tenderet cum mille ducentis viris, dissimilem ibi fortunam invenit: Romanos loco pulsos, victorem hostem signa in perculsos inferentem. Ceterum omnia mutavit repente consulis adventus. nam & conspectu ducis reffectus militum est animus: & majus quàm pro numero auxilium ³ advenerat, fortes viri: & partis alterius victoria audita, mox visa etiam, prælium restituit. Totâ deinde jam vincere acie Romanus, & omisso certamine, cædi capique Samnites, nisi qui Maleventum, cui nunc urbi Beneventum nomen est, perfugerunt. Ad triginta millia cæsa aut capta Samnitium, proditum memoriæ est.

*Vincunt
Romani.*

³ Advenerat] Magis placet advenerant. Sic supra III. 5. Serum auxilium post prælium venerant.

LIBER IX. 273

XXVIII. Consules, egregiâ victoriâ parta, U.C. 441.
 protinus inde ad Bovianum oppugnandum le- a.C. 311.
 giones ducunt. ibique hiberna egerunt, donec
 ab novis consulibus L. Papirio Cursore quin- I. Pa-
 tum, C. Junio Bubulco iterum, nominatus pirio, V.
 dictator C. Poetelius cum M. Follio magistro C. Junio
 equitum exercitum accepit. Is quum audisset II. Coss.
 arcem Fregellanam ab Samnitibus captam, Pate'ius
 omisso Boviano ad Fregellas pergit. ¹ unde no- dictatur.
 cturnâ Samnitium fugâ, sine certamine receptis
 Fregellis, præsidioque valido imposito, in Cam-
 paniam reditum, maximè ad Nolam armis re-
 petendam. eò se intra moenia, sub adventum
 dictatoris, & Samnitium omnis multitudo, &
 Nolani agrestes contulerant. Dictator urbis situ
 circumspecto, quo apertior aditus ad moenia
 esset, omnia ædificia (& frequenter ibi habi-
 tabatur) circumjecta muris incendit: nec ita
 multo post, sive à Poetelio dictatore, sive ab
 C. Junio consule, (nam utrumque traditur)
 Nola est capta. Qui captæ decus Nolæ ad con-
 sulem trahunt, adjiciunt Atinam & Calatiam
 ab eodem captas: Poetelium autem, pestilen-
 tiâ orâ, clavi figendi causâ dictatorem dictum.
 Sueffa, & Pontia, eodem anno coloniæ dedu-
 ctæ sunt. Sueffa Auruncorum fuerat: Volsci
 Pontias insulam sitam in conspectu littoris sui
 incoluerant. Et Interamna & Casinum ut de-
 ducerentur coloniæ, senatusconsultum factum
 est. sed triumviros creavere, ac misere colono-
 rum quatuor millia insequentes consules, M.
 Valerius, P. Decius.

U.C. 442.
 a.C. 310.
 M. Va-
 lerio,
 P. Decio
 Coss.

XXIX. Profligato ferè Samnitium bello,
 priusquam ea cura decederet Patribus Roma-
 nis, Etrusci belli fama exorta est. nec erat eâ

[Unde nocturnâ] Quo ex loco quum noctu Samnites
 fugissent.

U. c. 442.
a. C. 310.

tempestate gens alia, cujus, secundum Galli-
cos tumultus, arma terribiliora essent, quum
propinquitate agri, tum multitudine hominum.
Itaque altero consulum in Samnio reliquias
belli persequente, P. Decius, qui graviter
æger Romæ restiterat, auctore senatu ¹ dicta-
torem C. Junium Bubulcum dixit. is, prout
rei magnitudo postulabat, omnes juniores sa-
cramento adigit: arma, quæque alia res poscit,
summâ industriâ parat: ² nec, tantis apparati-
bus elatus, de inferendo bello agit; quietu-
rus haud dubiè, nisi ultro arma Etrusci infer-
rent. Eadem in comparando cohibendoque bel-
lo consilia & apud Etruscos fuere, neutri fi-
nibus egressi. Et censura clara eo anno Appii
Claudii, & C. Plautii fuit: memoriæ tamen
felicioris ad posteros nomen Appii, quod ³ viam
munivit, & ⁴ aquam in urbem duxit, eaque
unus perfecit: quia ⁵ ob infamem atque in-
vidiosam senatûs lectionem verecundiâ victus
collega, magistratu se abdicaverat. Appius
jam inde antiquitus insitam pertinaciam fami-
liæ gerendo, solus censuram obtinuit. Eodem

App. Clau-
dii & C.
Plautius
seniores.

Appia
viam.

¹ Dictatorem C. Junium
Bubulcum] Imo, dictatorem
C. Sulpicium Longum, qui
magistrum equitum dixit
C. Junium Bubulcum.

² Nec, tantis apparati-
bus] Nec cogitar de inferen-
do bello, elatus tantis ap-
paratibus: i. e. non eò ela-
tus est tantis apparatibus,
ut cogitaret de laceffendis
ultro hostibus.

³ Viam] Quæ ab ejus no-
mine Appia vocitata est.
Ipse eam ab urbe Capuam
usque deduxit. Postea ad

Brundisium producta est.

⁴ Aquam in urbem duxit]
Prima hæc aqua arcuato
opere in urbem perducta
traditur. Ab Aniene deri-
vabatur. Eam ab auctore
operis aquam Claudiam di-
xerunt.

⁵ Ob infamem atque invi-
diosam senatûs lectionem]
Quia ita senatum legerant,
ut sibi malam famam odia-
que civium comparassent.
De ea lectione senatûs vid.
init. c. seq. & c. 46. hujus
libri.

Appio auctore, ⁶ Potitia gens, cujus ad aram Maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, servos publicos, ministerii delegandi causa, solennia ejus sacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, & quod dimovendis statu suo sacris religionem facere posset, quum duodecim familiae eâ tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta, omnes intra annum cum stirpe extinctos: nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed censorem etiam Appium, memori deum irâ, post aliquot annos luminibus captum.

U.C. 442.
a.C. 310.
Potitia
gens intra
annum ex-
stincta.

XXX. Itaque consules qui eum annum secuti sunt, C. Junius Bubulcus tertium, & Q. Æmilius Barbula iterum, initio anni questi apud populum, deformatum ordinem pravâ lectione senatus, quâ potiores aliquot lectis ¹ præteriti essent, negaverunt eam lectionem se, quæ sine recti pravique discrimine ² ad gratiam & libidinem facta esset, observaturos: & senatum extemplo citaverunt eo ordine, qui ante censores Appium Claudium & C. Plautium fuerat. Et duo imperia eo anno dari coepta per populum, utraque pertinentia ad rem militarem: unum, ut ³ tribuni militum seni deni-

U.C. 443.
a.C. 309.
C. Ju-
nio III.
Q. Æmi-
lio II.
Coll.

⁶ Potitia gens, cujus ad aram Maximam Herculis]
Vid. l. I. c. 7.

¹ Præteriti] Deleti ex albo senatorum. Censores recitabant ex scripto nomina senatorum: quosque in recitando præterissent, ii jam senatores non erant.

² Ad gratiam & libidinem] Ita ut nihil aliud spectassent censores, quam ut gratum alicui facerent, & voluntatem pro ratione ha-

berent.

³ Tribuni militum seni deni] Jam antea tribuni militum suffragio populi facti erant. Vid. supra VII. 5. Sed nunc populi jus amplificatur. Primum enim è quatuor & viginti tribunis sex tantum à populo creati erant; hic sedecim, ita ut octo tantum consulibus aut dictatoribus deligendi relinquerentur. Vid. not. ad locum supra memoratum.

U.C. 443. in quatuor legiones à populo crearentur, quæ
 a.C. 309. antea, perquam paucis suffragio populi reli-
 ctis locis, dictatorum & consulum ferme fue-
 rant beneficia: (tulere eam rogationem tribu-
 ni plebei L. Atilius, C. Marcius) alterum,
 ut duumviros navales 4 classis ornandæ refi-
 ciendæque causâ idem populus juberet. lator
 hujus plebisciti fuit M. Decius tribunus ple-
 bis. Ejusdem anni rem dictu parvam præteri-
 rem, ni ad religionem visa esset pertinere. Ti-
 bicines, quia prohibiti à proximis censoribus
 erant in æde Jovis vesci, quod traditum anti-
 quitus erat, ægre passi, Tibur uno agmine
 abierunt: adeo ut nemo in urbe esset, qui sa-
 crificiis præcineret. 5 Ejus rei religio tenuit
 senatum, legatosque Tibur miserunt, ut da-
 rent operam, ut hi homines Romanis restitue-
 rentur. Tiburtini benignè polliciti, primùm
 accitos eos in curiam hortati sunt, uti rever-
 terentur Romam. postquam perpelli nequibant,
 consilio haud abhorrente ab ingeniis hominum
 eos aggrediuntur. Die festo alii alios 6 per spe-
 ciem celebrandarum cantu epularum causâ in-
 vitant, & vino, cujus avidum ferme genus
 est, oneratos sopiunt: atque ita in plaustra
 somno victos conjiciunt, ac Romam depor-
 tant. nec priùs sensere, quàm plaustris in foro
 relictis, plenos crapulæ eos lux oppressit. Tunc
 concursus populi factus, impetratoque ut ma-
 nerent, datum, ut triduum quotannis ornati,
 eum cantu, atque hac, quæ nunc solennis est,

*Duumvi-
ri navales
creati.*

*Tibicines
relinquunt
Romam.*

*Reve-
luntur.*

4 *Classis ornandæ*] Hæc
 prima Romanæ classis men-
 tio apud Livium occur-
 rit.

5 *Ejus rei religio tenuit se-
 natum*] Ex ea re religio

quædam, & deorum ira
 metus tetigit senatum.

6 *Per speciem celebranda-
 rum cantu epularum causâ*] Dele ultimam vocem *can-
 sâ*, quæ placet otiosa est.

licentia per urbem vagarentur: restitutumque in ade vescendi jus iis qui sacris præcinerent. Hæc inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur.

XXXI. Consules inter se provincias partiti: Junio Samnites, Æmilio novum bellum Etruria sorte obvenit. In Samnio ¹ Cluviam præsidium Romanum, quia nequiverat vi capi, obsessum fame in deditioem acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum laceratos occiderant deditos. Huic infensus crudelitati Junius, nihil antiquius oppugnatione Cluvianâ ratus, quo die aggressus est mœnia, vi cepit, atque omnes puberes interfecit. Inde victor exercitus Bovianum ductus. caput hoc erat Pentrorum Samnitium, longè ditissimum atque opulentissimum armis virisque. ² Ibi quia haud tantum irarum erat, spe prædæ milites accensi, oppido potiuntur. minùs itaque sævitum in hostes est: prædæ plus penè, quam ex omni Samnio unquam, egestum, benignèque omnis militi concessa. Et postquam præpotentem armis Romanum nec acies subsistere ullæ, nec castra, nec urbes poterant; omnium principum in Samnio eò curæ sunt intentæ, ut insidiis quæreretur locus, ³ si quâ licentiâ populando effusus exercitus, excipi ac circumveniri posset. Transfugæ agrestes, & captivi

*Res gesta
in Sam-
nio.*

¹ *Cluviam præsidium Romanum*] Cluviam urbem à Romanis militibus defensam. *Præsidium* hîc, ut & alibi sæpius, sumitur pro loco quem insident milites, non pro militibus ipsis.

² *Ibi quia*] Milites, quos consul accenderat spe prædæ, quia ibi non tam acer

erat iræ stimulus, quàm ad Cluviam.

³ *Si quâ licentiâ populando*] Mallemus *populandi*: ut sensus sit; si quâ, id est, si quo loco exercitus, pervagam populandi licentiâ effusus, excipi insidiis & circumveniri posset.

U.C. 443. quidam, pars fortè, pars consilio oblatis con-
 2. C. 309. gruentia ad consulem afferentes, quæ & vera
 erant, pecoris vim ingentem in saltum avium
 compulsam esse, perpulerunt ut prædatum eò
 expeditæ ducerentur legiones. Ibi ingens ho-
 stium exercitus itinera occultus infederat, &
 postquam intrasse Romanos vidit saltum, re-
 pentè exortus cum clamore ac tumultu incau-
 tos invadit. Et primò nova res trepidationem
 fecit, dum arma capiunt, sarcinas congerunt
 in medium: dein, postquam, ut quisque libe-
 raverat se onere, aptaveratque armis, ad signa
 undique coibant, & notis ordinibus in veteri
 disciplina militiæ, jam sine præcepto ullius suâ
 sponte struebatur acies; consul ad ancipitem
 maximè pugnam advectus, desiluit ex equo, &
*Jovem, Martemque, atque alios testatur deos,
 se nullam suam gloriam inde, sed prædam militi
 quærentem, in eum locum devenisse. neque in se
 aliud, quàm nimiam ditandi ex hoste militis cu-
 ram, reprehendi posse. Ab eo se dedecore nullam
 rem aliam, quàm virtutem militum, vindicatu-
 ram. conniterentur modò uno animo omnes inva-
 dere hostem, victum acie, castris exutum, nuda-
 tum urbibus, ultimam spem furto insidiarum ten-
 tantem, & loco, non armis, fretum. Sed quem
 esse jam virtuti Romanæ inexpugnabilem locum?*
 Fregellana arx, Soranaque, & ubicunque ini-
 quo successum erat loco, memorabantur. His
 accensus miles, omnium immemor difficulta-
 tum, vadit adversùs imminentem hostium a-
 ciem: ubi paululum laboris fuit, dum in ad-
 versum clivum erigitur agmen: ceterùm, post-
 quam prima signa planitiem summam cepe-
 runt, sensitque acies æquo se jam institisse lo-
 co, versus extemplo est terror in insidiatores,
 easdemque latebras, quibus se paulo antè te-

xerant, palati atque inermes fugâ repetebant: U.C. 443.
 sed 4 loca difficilia hosti quæsitâ, ipsos tum suâ a.C. 309.
 fraude impediabant. Itaque ergo perpaucis
 effugium patuit: cæsa ad viginti millia homi-
 num; victorque Romanus ad oblatam ultro ab
 hoste prædam pecorum discurrit.

XXXII. Dum hæc geruntur in Samnio, jam ^{Etruscos}
 omnes Etruriæ populi, præter Arretinos, ad ^{Sutrium}
 arma ierant, ab oppugnando Sutrio, quæ urbs ^{oppu-}
 socia Romanis velut claustra Etruriæ erat, in- ^{gnant.}
 gens orsi bellum. Eò alter consulum Æmilius
 cum exercitu, ad liberandos obsidione socios,
 venit. Advenientibus Romanis, Sutrini com-
 meatus benignè in castra ante urbem posita
 advexere. Etrusci diem primum consultando,
 maturarent traherentne bellum, traduxerunt.
 Postero die, ubi celeriora, quàm tutiora con-
 silia magis placuere ducibus, sole orto signum
 pugnae propositum est, armatique in aciem pro-
 cedunt. Quod postquam consuli nunciatum
 est, extemplo ¹ tesseram dari jubet, ut pran-
 deat miles, firmatisque cibo viribus arma ca-
 piat. dicto paretur. Consul ubi armatos para-
 tosque vidit, signa extra vallum proferri ius-
 sit, & haud procul hoste instruxit aciem. Ali-
 quandiu intenti utrimque steterunt, exspe-
 ctantes ut ab adversariis clamor & pugna inci-
 peret: & priùs sol meridie se inclinavit, quàm
 telum hinc aut illinc emissum est. inde, ne in-
 sectâ re abiretur, clamor ab Etruscis oritur,
 concinuntque tubæ, & signa inferuntur. Nec
 segniùs ab Romanis pugna initur. concurrunt

4 Loca difficilia hosti quæ- te locorum impediti, suâmet
 sita] Id egerant Samnites, ipsi fraude circumveniebantur.
 hostem, Romanum, in-
 loca difficilia pertraherent. 1 Tesseram dari] Vid. not.
 Sed tum ipsâ illâ difficulta- 1. ad VII. 35.

U.C. 443. infensis animis. numero hostis, virtute Roma-
 2. C. 309. nus superat. Anceps prælum multos utrim-
 que, & fortissimum quemque absomit: nec
 prius inclinata res est, quàm secunda acies Ro-
 mana ad prima signa, integri fessis succeffe-
 runt. Etrusci, quia nullis recentibus subsidii-
 sulta prima acies fuit, ante signa circaque om-
 nes ceciderunt. nullo unquam prælio fugæ mi-
 nus, nec plus cædis fuisset, ni obstinatos mori
 Tuscos nox texisset: ita ut victores prius, quàm
 victi pugnandi finem facerent. Post occasum
 solis, signum receptui datum est: nocte ² ab
 utroque in castra reditum. Nec deinde quic-
 quam eo anno rei memoriâ dignæ apud Sutrium
 gestum est: quia & ex hostium exercitu prima
 tota acies deleta uno prælio fuerat, subsidia-
 riis modò relictis, vix quod satis esset ad ca-
 strorum præsidium; & apud Romanos tantum
 vulnere fuit, ut plures post prælum faucii
 decesserint, quàm ceciderant in acie.

U.C. 444. XXXIII. Q. Fabius insequentis anni consul,
 2. C. 308. bellum ad Sutrium excepit. collega Fabio C.
 Q. Fa- Marcius Rutilus datus est. Ceterum & Fabius
 bio II. supplementum ab Roma adduxit: & novus
 C. Mar- exercitus domo accitus Etruscis venit. Per-
 cio Coss. multi jam anni erant, quum inter patricios
 magistratus tribunosque plebis nulla certamina
 fuerant: quum ex ea familia, ¹ quæ velut fa-
 talis tum tribunis ac plebi erat, certamen ori-
 tur. Ap. Claudius censor, circumactis decem
 & octo mensibus, quod ² Æmiliâ lege finitum

Ap. Clau-
 dius cen-
 soram ul-
 tra legiti-
 mum tem-
 pus reti-
 net.

² Ab utroque in castra re-
 ditum] Lege omnino ab
 utrisque.

¹ Quæ velut fatalis tum
 tribunis] Si hæc est vera
 huius loci lectio, sensus erit:

quæ velut fato data erat ad-
 versaria tribunis ac plebi.
 Sed videtur hîc aliquid men-
 di subesse.

² Æmiliâ lege] Vid. su-
 præ IV. 24.

cenſuræ ſpatium temporis erat , ³ quum C. U.C. 444.
 Plautius collega ejus magiſtratu ſe abdicaffet, a.C. 308.
 nullâ vi compelli, ut abdicaret, potuit. P. Sem-
 pronius erat tribunus plebis, qui finiendæ cen-
 ſuræ intra legitimum tempus actionem ſuſcepe-
 rat, non popularem magis quàm juſtam, nec
 in vulgus, quàm optimo cuique, gratiorem.
 Is quum identidem legem Æmiliam recitaret,
 auctoremque ejus Mamercum Æmilium dicta-
 torem laudibus ferret, qui quinquennalem an-
 tæ cenſuram, & ⁴ longinquitate poteſtatem
 dominantem, intra ſex menſium & anni coë-
 giſſet ſpatium, *Dic âgedum*, inquit, *Appi Clau-*
di, quidnam facturur fueris, ſi eo tempore, quo
C. Furius & M. Geganius cenſores fuerunt, cen-
ſor fuiſſes. Negare Appius interrogationem tri-
buni magno opere ad cauſam pertinere ſuam. nam,
etſi tenuerit lex Æmilia eos cenſores, quorum in
magiſtratu lata eſſet; quia poſt illos cenſores crea-
tos eam legem populus juſſiſſet, quodque poſtre-
mam juſſiſſet, id juſ ratumque eſſet; non tamen
aut ſe, aut eorum quemquam, qui poſt eam legem
latam creati cenſores eſſent, & teneri eâ lege po-
tuiſſe.

³ Quum C. Plautius]

Hoc loco & in oratione
 Sempronii nox ſecutura ea
 dicit Livius, ex quibus col-
 ligi debere videatur C. Plau-
 tium non abdicaffe ſe cen-
 ſurâ, niſi circumactis decem
 & octo menſibus. Et qui-
 dem ſic memorat Frontinus
 de Aquæductibus, l. I. Vi-
 dendum an hæc conciliari
 facile poſſint cum iis, quæ
 de ejusdem Plautii abdicæ-
 tione ſuperiùs ſcripta ſunt,

29.

⁴ Longinquitate poteſta-
 tem] Melius fortaffe legeretur
poteſtatis.

⁵ Teneri eâ lege potuiſſe]
 Ideo ſe teneri Æmiliâ lege
 non potuiſſe contendit Ap-
 pius, quia, ut qui optimo
 jure, ſeu optimâ lege, crea-
 rus eſſet cenſor. Eam autem
 legem, quæ quinquennale
 tempus cenſuræ largiretur,
 optimam de cenſura legem
 eſſe dicebat, non legem
 Æmiliam, quæ intra decem

U.C. 444.

a.C. 308.

P. Sem-

pronii Tr.

Pl. oratio

in Clau-

dium.

XXXIV. Hæc sine ullius assensu cavillante Appio, En, inquit, Quirites, illius Appii progenies, qui Decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces & imperium obtinui: nec antè continuando abstinit magistratu, quam obruerunt eum malè parta, malè gesta, malè resenta imperia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulsi extorres patriâ Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ sanebres leges, hæc, quæ agrarias semper impugnavit: hæc connubia Patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo, quam Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudî, quum¹ centesimus jam annus sit ab Mamercio Æmilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legi? nemo id jus esse, quod postremò populus jussisset, scivit? Imo verò omnes sciverunt: & ideo Æmilia potius legi paruerunt, quam illi antiqua, quâ primùm censores creati erant, quia hanc postremam jusserat; & quia, ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiqua obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Æmiliâ lege populum? an populum teneri, te unum ex legem esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Gegani-um, qui, quid iste magistratus in republica

& octo menses censuram finiret. Hæc Appium cavillatum esse cognoscimus ex responsione Sempronii. Forsitan hîc aliquot voces exciderunt, quibus hæc Appii

argumentatio breviter tangeretur.

¹ Centesimus jam annus. Imo, centesimus vigesimius quartus. Sed rotundis tenebris numeris utitur Livius.

malis facere posset, indicarunt, quum irâ finita U.C. 444.
 potestatis, Mamercum Æmilium, principem æta- a.C. 308.
 tis suæ belli domique, ærarium fecerunt. tenuit
 deinceps omnes censores intra centum annorum
 spatium. tenet C. Plautium collegam tuum, iis-
 dem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non,
 ut qui optimo jure censor creatus esset, populus
 creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præci-
 puum ac singulare valeat? ² Quem tu regem sa-
 crificiorum crees, amplexus regni nomen, ut quî
 optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se di-
 cet. Quem semestri dictaturâ, quem interregno
 quinque dierum contentum fore putes? quem cla-
 ui figendi, aut ludorum causâ dictatorem auda-
 celer crees? Quàm isti stolidos ac socordes videri
 creditis eos, qui intra vicefimum diem, ingen-
 tibus rebus gestis, dictaturâ se abdicaverunt, aut
 qui vitio creati abierunt magistratu? Quid ego
 antiqua repetam? ³ Nuper intra decem annos C.
 Mænius dictator, quia, quum quæstiones seve-

² Quem tu regem sacrifi-
 ciorum] Quem tu regem sa-
 crificulum creaveris, sive,
 qui rex sacrificulus creatus
 fuerit, urgens vim ipsius vo-
 cabuli, & nomen regni ja-
 citans, Appii exemplo di-
 cet se creatum esse, ut qui
 optimo jure rex Romæ crea-
 tus sit, & eodem jure sibi
 regiam potestatem, quo Ap-
 pius quinquennalem censu-
 ram, vindicabit. De rege
 sacrificulo vid. suprâ II. 1.
 Quod additur, dictaturâ se-
 mestri, & quinque dierum
 interregno non fore conten-
 tos homines, id non satis
 videtur accuratum. Quum
 enim nunquam aut dictatu-

ra ultra sex menses, aut in-
 terregnum ultra quinque
 dies excurrisset, Appiana ca-
 villatio ad ea munera ultra
 hos temporum fines produ-
 cenda locum habere non
 poterat.

³ Nuper intra decem annos]
 Quintus hic annus agitur ab
 eo, quo Mænium dictato-
 rem Livius exhibuit. At Fa-
 stii Capitolini totis decem
 ante hanc Sempronii actio-
 nem annis eum dictatorem
 habent. Videtur igitur au-
 ctiores alios secutus esse Li-
 vius in memoranda ipsa Mæ-
 nii dictatura, alios in hac
 Sempronii oratione concin-
 nanda.

U.C. 444.
a.C. 308.

rius, quàm quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod querebat, ipsi criminis objectata ab inimicis est, ut privatus obviam iret crimini, dictaturâ se abdicavit. Nolo ego istam in te modestiam: ne degeneraveris à familia imperiosissima & superbissima: non die, non horâ citius, quàm necesse est, magistratu abieris; modò ne excedas finitum tempus. satis est, aut diem aut mensem censuræ adjicere. Triennium inquit, & sex menses ultra quàm licet Æmiliâ lege, censuram geram, & solus geram. Hoc quidem jam regno simile est. An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est? ⁴ Pœnitet enim quòd antiquissimum solenne, & solum ab ipso, cui fit, institutum deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti; gens antiquior originibus urbis hujus, hospitio deorum immortalium sancta, propter te ac tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est: nisi universam rempublicam eo nefario obstrinxeris, quòd ominari etiâ reformidat animus. Urbs eo lustrata capta est, quo, demortuo collegâ C. Julio censore, L. Papirius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quàm tua, Appi? Nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit. tamen neminem invenit qui se postea auctorem sequeretur. omnes deinceps censores post mortem collegæ se magistratu abdicarunt. Te nec quòd dies exiit censura, nec quòd collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coercet: virtutem in superbia, in audacia, in contemptu deorum hominumque ponis. Ego te

⁴ Pœnitet enim] Non enim satis tibi est. Hæc ironice dicta accipe.

Appi Claudii, pro istius magistratus maiestate ac U.C. 444.
 verecundia quem gessisti, non modò manu viola- a. C. 308.
 tum, sed ne verbo quidem inclementiori à me ap-
 pellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi,
 perveracitas tua & superbia coëgit me loqui; &
 nisi Æmiliæ legi parueris, in vincula duci jube-
 ro. nec, quum ita comparatum à majoribus sit,
 comitiis censoriis, ⁵ nisi duo confecerint legiti-
 ma suffragia, ⁶ non renunciato altero, comitia
 differantur, ego te, qui solus censor creari non
 possis, solum censuram gerere patiar. Hæc talia-
 que quum dixisset, prendi censorem, & in
 vincula duci iussit. Approbantibus sex tribunis
 actionem collegæ, tres appellanti Appio auxi-
 lio fuerunt: summâque invidiâ omnium ordi-
 num solus censuram gessit.

XXXV. Dum ea Romæ geruntur, jam Su-
 rium ab Etruscis obsidebatur: consulique Fa-
 bio imis montibus ducenti ad ferendam opem *Fabii*
 sociis, tentandasque munitiones, si quâ pos- *prælium*
 set, acies hostium instructa occurrit: quorum *cum E-*
 ingentem multitudinem quum ostenderet sub- *truscis.*
 lecta latè planities, consul, ut loco paucitatem
 uorum adjuvaret, flectit paululùm in clivos
 gmen: (aspreta erant strata saxi) inde signa
 hostem obvertit. Etrusci omnium, præter-
 quam multitudinis suæ, quâ solâ freti erant,
 immemores, prælium ineunt, adeo raptim &
 vidè, ut, abjectis missilibus, quo celerius
 manus confererent, stringerent gladios, va-
 lentes in hostem. Romanus contrà, nunc te-
 a, nunc saxa, quibus eos affatim locus ipse

⁵ Nisi duo confecerint le-
 gitima suffragia] Nisi duo
 legem consequuti fuerint
 eorum suffragiorum numerum
 qui lege præscriptus est.

⁶ Non renunciato altero]
 Altero, qui confecit legiti-
 ma suffragia, non tamen
 renunciato, non declarato
 censore.

U. C. 444.
a. C. 308.

armabat, ingerere. Igitur ¹ scuta galeæque ictu
quum etiam quos non vulneraverant, turba-
rent, neque subire erat facile ad propiorem
pugnam, neque missilia habebant, quibus emi-
nus rem gererent. stantes & expositos ad ictus
quum jam satis nihil tegeret, quosdam etiam
pedem referentes, fluctuantemque & instabi-
lem aciem, redintegrato clamore, strictis gla-
diis Hastati & Principes invadunt. eum impe-
tum non tulerunt Etrusci, versisque signis, fu-
gâ effusâ castra repetunt. Sed equites Romani
prævecti per obliqua campi, quum se fugien-
tibus obtulissent, omisso ad castra itinere,
montes petunt. Inde inermi penè agmine, ac
vexato vulneribus, in sylvam Ciminiam pene-
tratum. Romanus, multis millibus Etruscorum
cæsis, duodequadragesima signis militaribus ca-
ptis, castris etiam hostium cum præda ingen-
ti potitur. Tum de persequendo hoste agitari
coeptum.

*Ciminia
Sylva.*

XXXVI. Sylva erat Ciminia magis tum invia
atque horrenda, quàm nuper fuere ¹ Germa-
nici saltus; nulli ad eam diem ne mercatorum
quidem adita. eam intrare haud ferè quisquam
præter ducem ipsum audebat. aliis omnibus
cladis Caudinæ nondum memoria aboleverat.
² Tum ex iis qui aderant, (consulis fratrem
M. Fabium, Cæsonem alii, C. Claudium qui-
dam matre eadem, quâ consulem, genitum

¹ *Scuta galeæque ictu*]
Ictus lapidum, quibus per-
cutiebantur scuta & galeæ.

¹ *Germanici saltus*] Her-
cynia sylva.

² *Tum ex iis qui aderant*]
Tum ex iis qui aderant unus,
consulis fratrem fuisse tra-
dunt, cumque M. Fabium

vocant alii, alii Cæsonem
Fabium, quidam Claudium
matre eadem quâ consulem
genitum, professus est se in-
genitum. Hic abruptam quan-
dam, sed non inconcinnam
brevitatem secutus est Li-
vius.

trad
viqu
app
erat
beo
cut
foli
quid
tion
con
ign
pro
intr
in
infr
paf
disq
ling
tex
qu
Uf
tur
int
egi
mi
sum
pra
qu
im
fer
gic
tit
ob
fal
nu

tradunt) speculatum se iturum professus, bre-
 vique omnia certa allaturum. Cære educatus
 apud hospites, Etruscis inde litteris eruditus
 erat, linguamque Etruscam probè noverat. Ha-
 beo auctores vulgò tum Romanos pueros, si-
 cut nunc Græcis, ita Etruscis litteris erudiri
 solitos. Sed propius est vero, præcipuum ali-
 quid fuisse in eo, qui se tam audaci simula-
 tione hostibus immiscuerit. servus ei dicitur
 comes unius fuisse nutritus unà, eoque haud
 ignarus linguæ ejusdem. nec quicquam aliud
 proficiscentes, quàm summam regionis, quæ
 intranda erat, naturam, ac nomina principum
 in populis acceperere; ne quâ inter colloquia
 insigni notâ hæsitantes deprehendi possent. Iere
 pastorali habitu, agrestibus telis, falcibus gæ-
 lisque binis armati. Sed neque commercium
 linguæ, nec vestis armorumve habitus sic eos
 texit, quàm quòd 3 abhorrebat à fide, quem-
 quam externum Ciminios saltus intraturum.
 Usque ad Camertes Umbros penetrasse dicun-
 tur: ibi, qui essent, fateri Romanum ausum:
 introductumque in senatum, consulis verbis
 regisse de societate amicitiaque: atque inde co-
 mi hospitio acceptum, nunciare Romanis ius-
 sum, commeatum exercitui dierum triginta
 præstò fore, si ea loca intrasset, juventutem-
 que Camertium Umbrorum in armis paratam
 imperio futuram. Hæc quum relata consuli es-
 sent, impedimentis primâ vigiliâ præmissis, le-
 gionibus post impedimenta ire iussis, ipse sub-
 stitit cum equitatu: & luce ortâ, postero die
 obequitavit stationibus hostium, quæ extra
 saltum dispositæ erant: &, quum satis diu te-
 nuisset hostem, in castra sese recepit, portaque

U.C. 444.
 A.C. 308.

3 Abhorrebat à fide] Credi non poterat.

U.C. 444.

2.C. 308.

alterâ egressus, ante noctem agmen assequitur. Postero die, luce primâ juga Ciminii montis tenebat. inde contemplatus opulenta Etruriæ arva, milites emittit. Ingenti jam abactâ prædâ, tumultuariæ agrestium Etruscorum cohortes, repenti à principibus regionis ejus concitata, Romanis occurrunt, adeo incomposita, ut vindices prædarum prope ipsi prædæ fuerint. Cæsis fugatisque iis, latè depopulato agro victor Romanus, opulentusque rerum omnium copiâ, in castra rediit. Eò fortè quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant, denunciatum Fabio senatûs verbis, ne saltum Ciminium transiret. latati seriùs se, quàm ut impedire bellum possent, venisse, nuntii victoriæ Romam revertuntur.

*Ingens
Etrusco-
rum exer-
citus col-
ligitur.*

XXXVII. Hac expeditione consulis motum latius erat, quàm profligatum bellum. vastationem namque sub Ciminii montis radicibus jacens ora senserat: conciveratque indignatione non Etruriæ modò populos, sed Umbræ finitima. Itaque quantus non unquam antea, exercitus ad Sutrium venit: neque è sylvis tantummodo promota castra, sed etiam aviditate dimicandi quàmprimum in campos delata acies: deinde instructa primò suo stare loco, relicto hostibus ad instruendam contrà spatio: deinde, postquam detrectare hostem sensere pugnam, ad vallum subeunt. Ubi postquam stationes quoque receptas intra munimenta sentire, clamor repenti circa duces ortus, ut eò sibi è castris cibaria ejus diei deferri juberent: ¹ mansuros se sub armis, & aut nocte, aut certè luce primâ castra hostium invasuros.

¹ Mansuros] Pernoctaturos. Sic Horat. Sat. 5. l. I.

In Mamurrarum lassè deinde urbe manemus.

Nihilò

Nihilo quietior Romanus exercitus, imperio U.C. 444.
ducis continetur. decima erat ferè diei hora, a.C. 308.

quum cibum capere consul milites jubet; præcipit ut in armis sint, quacumque diei noctisve horâ signum dederit. Paucis milites alloquitur, Samnitium bella extollit, elevat Etruscos: *nec hostem hosti, nec multitudinem multitudini comparandam ait esse. Præterea telum aliud occultum scituros in tempore. Interea taceri opus esse.* His ambagibus prodi simulabat hostes, quo animus militum multitudine territus restitueretur: &, quòd sine munimento confederant, verisimilius erat quod simulabatur. Curati cibo corpora quieti dant, & quartâ ferè vigiliâ sine tumultu excitati arma capiunt. Dolabræ calonibus dividuntur ad vallum proruendum, fossasque implendas: intra munimenta instruitur acies: delectæ cohortes ad portarum exitus collocantur. dato deinde signo paulò ante lucem, quod æstivis noctibus sopitæ maximè *Etrusci* quietis tempus est, proruto vallo erupit acies: *oppressi.* stratos passim invadit hostes: alios immobiles, alios semisomnos in cubilibus suis, maximam partem ² ad arma trepidantes, cædes oppressit: paucis armandi se datum spatium est. Eos ipsos non signum certum, non ducem sequentes, fundit Romanus: fugatos eques persequitur. Ad castra, ad sylvas diversi tendebant. Sylvæ tutius dedere refugium. nam castra in campis sita eodem die capiuntur: aurum, argentumque jussu referri ad consulem: cetera præda militis fuit. Cæsa aut capta eo die hostium millia ad sexaginta. Eam tam claram pugnam trans Ciminiam sylvam ad Perusiam pugnatam,

² Ad arma trepidantes] tumultus festinatione discum trepidatione & plena currentes ad arma.

U.C. 444. quidam auctores sunt : metuque in magno ci-
 a.C. 308. vitatem fuisse , ne interclusus exercitus tam
 infesto saltu , coortis undique Tuscis Umbris-
 que , opprimeretur. Sed ubicunque pugnatum
 est , res Romana superior fuit. itaque à Peru-
 sia , & Cortona , & Arretio , quæ ferme capita
 Etruriæ populorum eâ tempestate erant , legati
 pacem foedusque ab Romanis petentes , indu-
 cias in triginta annos impetraverunt.

*Classis
 Romana.*

XXXVIII. Dum hæc in Etruria geruntur ,
 consul alter C. Marcius Rutilus Allifas de Sam-
 nitibus vi cepit. multa alia castella , vicique ,
 aut deleta hostiliter , aut integra in potestatem
 venere. Per idem tempus & classis Romana à
 P. Cornelio , quem senatus maritimæ oræ præ-
 fecerat , in Campaniam acta , quum appulsa
 Pompeios esset ; ¹ socii inde navales ad depopu-
 landum agrum Nucerinum profecti , proximi-
 mis raptim vastatis , unde reditus tutus ad na-
 ves esset , dulcedine (ut fit) prædæ longius
 progressi , excivere hostes. Palatis per agros
 nemo obvius fuit , quum occisione occidi pos-
 sent : redeuntes agmine incauto haud procul
 navibus affecuti agrestes , exuerunt prædâ ,
 partem etiam occiderunt : quæ superfuit cædi
 trepida multitudo , ad naves compulsæ est. Pro-
 fectio Q. Fabii trans Ciminiam sylvam quan-
 tum Romæ terrorem fecerat , tam lætam fa-
 mam in Samnium ad hostes tulerat : *interclu-
 sum Romanum exercitum obsideri , cladisque ima-
 ginem Furculas Caudinas memorabant. eâdem
 temeritate avidam ulteriorum semper gentem in
 saltus invios deductam , septam non hostium ma-
 gis armis , quàm locorum iniquitatibus esse. Jam*

¹ Socii... navales] Classarii milites. Vid. not. 3. ad
 XXI. 49. infra.

gaudium invidiâ quadam miscebatur, quòd U.C. 444.
belli Romani decus ab Samnitibus fortuna ad a.C. 308.

Etruscos avertisset. itaque armis virisque ad
obterendum C. Marcium consulem concu-

runt, protinus inde Etruriam per Marfos ac Sabinos petitori, si Marcus dimicandi potesta-

*Anceps
prælium
cum Sam-
nitibus.*

tem non faciat. Obvius iis consul fuit. dimi-

catum prælio utrimque atroci, atque incerto

eventu, est: & quum anceps cædes fuisset, ad-

versæ tamen rei fama in Romanos vertit, ob

amissos quosdam equestris ordinis, tribunof-

que militum, atque unum legatum, & (quod

insigne maximè fuit) consulis ipsius vulnus.

Ob hæc etiam aucta famâ (ut solet) ingens

terror Patres invasit, dictatoremque dici pla-

cebat: nec, quin Cursor Papirius diceretur, in

quo tum summa rei bellicæ ponebatur, du-

bium cuiquam erat: sed nec in Samnium nun-

cium perferri, omnibus infestis, tutò posse,

nec vivere Marcium consulem satis fidebant.

Alter consul ² Fabius infestus privatim Papirio

erat: quæ ne ira obstaret bono publico, lega-

tos ex consularium numero mittendos ad eum

senatus censuit, qui suâ quoque eum, non

publicâ solùm auctoritate, moverent, ut me-

moriam simultatum patriæ remitteret. Profecti

legati ad Fabium, quum senatusconsultum tra-

didissent, adjecissentque orationem convenien-

tem mandatis, consul demissis in terram ocu-

lis, tacitus ab incertis, quidnam esset actu-

rus, legatis recessit. nocte deinde ³ silentio

(ut mos est) L. Papirium dictatorem dixit.

*Fabius
Papirium
dictato-
rem dicit.*

² *Fabius infestus privatim
Papirio erat*] Nempe hic
Fabius consul est ille ipse
quem magistrum equitum
Papirius dictator ultimo sup-

plicio afficere voluerat, ut
fusè narravit Livius l. VIII.
suprà c. 30. & seq.

³ *Silentio*] Vid. not. 4. ad
VIII. 23.

U.C. 444. Cui quum ob animum egregiè victum legati
 a.C. 308. gratias agerent, obstinatum silentium obtinuit,
 ac sine responso ac mentione facti sui legatos
 dimisit: ut appareret insignem dolorem ingenti
 comprimi animo. Papirius C. Junium Bubul-
 cum magistrum equitum dixit: atque ei ⁴ le-
 gem curiatam de imperio ferenti, triste omen
⁵ diem diffidit, quòd Fautia curia fuit ⁶ prin-
 cipium, duabus insignis cladibus, captæ ur-
 bis, & Caudinæ pacis: ⁷ quòd utroque anno
 ejusdem curiæ fuerat principium. Macer Lici-
 nius tertiâ etiam clade, quæ ad Cremeram ac-
 cepta est, ⁸ abominandam eam curiam facit.

XXXIX. Dictator postero die auspiciis repe-
 titis pertulit legem, & profectus cum legio-
 nibus ad terrorem traducti sylvam Ciminiam
 exercitûs nuper scriptis, ad Longulam perve-
 nit, acceptisque à Marcio consule veteribus
 militibus, in aciem copias eduxit: nec hostes
 detrectare visi pugnam. instructos deinde ar-
 matosque (quum ab neutris prælium incipe-
 ret) nox oppressit. Quieti aliquamdiu, nec suis
 diffidentes viribus, nec hostem spernentes,
 stativa in propinquo habuere. Interea res in
 Etruria gestæ. nam & cum Umbrorum exercitu

Res in
 Etruria
 bene ge-
 sta.

⁴ *Legem curiatam de im-
 perio ferenti*] Ferenti de so-
 lenni more legem ad popu-
 lum curiatim convocatum,
 quâ sibi daretur imperium
 militare. Magistratibus enim
 rem militarem attingere non
 licebat, priusquam comi-
 tiis curiatis imperium mili-
 tare populus ipsis mandaf-
 set. Hinc l. V. c. 52. co-
 mitia curiata dicuntur rem
 militarem continere.

⁵ *Diem diffidit*] Rem in

posterum diem rejicere co-
 egit.

⁶ *Principium*] *Principium*
 est hîc idem quod *præroga-
 tiva*. Centuria, curia, tri-
 bus *principium* dicebatur,
 quæ prima rogabatur sus-
 fragium.

⁷ *Quòd utroque anno*] Gronovius legi jubet: *quo
 utroque anno eadem curia
 fuerat principium.*

⁸ *Abominandam*] Malè
 ominatam.

acie depugnatum est : (fusi tamen magis quam ^{U. c. 444} cæsi hostes , quia cœptam acriter non tolera- ^{a. c. 308} runt pugnam) & ad Vadimonis lacum Etrusci
¹ lege sacratâ coacto exercitu , ² quum vir vi-
rum legisset , quantis nunquam aliâs antè simul
copiis , simul animis dimicarunt : tantoque ira-
rum certamine res gesta est , ut ab neutra parte
emissa sint tela. gladiis pugna cœpit , & acer-
rimè commissa , ipso certamine , quod aliquam-
diu anceps fuit , accensa est : ut non cum Etru-
scis toties victis , sed cum aliqua nova gente
videretur dimicatio esse. Nihil ab ulla parte
movetur fugæ : cadunt ³ antesignani : & , ne
nudentur propugnatoribus signa , fit ex secun-
da prima acies. Ab ultimis deinde subsidiis cie-
tur miles. adeoque ad ultimum laboris ac peri-
culi ventum est , ut equites Romani , omiſſis
equis , ad primos ordines peditum , per arma ,
per corpora , evaserint. ea velut nova inter
fessos exorta acies , turbavit signa Etruscorum.
Secuta deinde impetum eorum , ⁴ utcumque

¹ *Lege sacratâ*] Rectè
observat Dujatius hanc le-
gem videri quid simile fuisse
ei , quâ Samnites delectum
habuisse memorantur infrâ ,
l. X. c. 38. *Ut nempe qui*
juniorum non convenisset ad
imperatorium edictum , qui-
que injussu abisset , caput lo-
vi sacratum esset. Lex enim
sacrata , est ea quâ sancitum
est , *qui quid adversus*
eam fecerit , sacer alicui deo-
rum sit.

² *Quum vir virum legis-*
set] Vir virum legere dice-
batur , quum in delectu ha-
bendo aliquot primò ab im-
peratore lecti milites , sin-

guli singulos notos sibi , quo-
rumque virtuti confiderent ,
legebant ; hi deinceps alios
numero pares sibi , sicque
eodem semper ritu ac tenore ,
donec is copiarum nu-
merus efficeretur , qui opus
erat. Vid. infrâ X. 38.

³ *Antesignani*] Prima
acies , qui apud Romanos
Hastati erant. In eorum lo-
cum succedit secunda acies ,
nempe Principes apud Ro-
manos , qui hoc pacto fiunt
prima acies. Idem intellige
factum etiam apud Etruscos.

⁴ *Utcumque afflata erat*]
Quantumcunque , quantum-
libet agra & fatigata erat.

U.C. 444.
a.C. 308.

affecta erat, cetera multitudo, tandem per-
rumpit ordines hostium. Tunc vinci pertina-
cia coepta, & averti manipuli quidam: & ut
semel dedere terga, etiam certiolem capeflere
fugam. Ille primùm dies fortunâ veteri abun-
dantes Etrufcorum fregit opes. cæsum in acie
quod roboris fuit: caflra eo impetu capta di-
reptaque.

Samni-
tium acies
inſignibus
armis ful-
gens.

XL. Pari ſubinde periculo gloriæque eventu
bellum in Samnitibus erat: qui, præter cate-
ros belli apparatus, ut acies ſua fulgeret no-
vis armorum inſignibus, fecerunt. Duo exer-
citus erant: ſcuta alterius auro, alterius ar-
gento cælaverunt. Forma erat ſcuti: ſummum
latius, quâ pectus atque humeri teguntur:
1 faſtigio æquali; ad imum cuneatior, mobili-
tatis cauſâ. 2 ſpongia pectori tegumentum: &
3 ſiniſtrum crus ocreâ tectum: galeæ criſtata,
quæ ſpeciem magnitudini corporum adderent.
tunicæ auratis militibus verſicolores, argen-
tis linteæ candidæ. his dextrum cornu datum:
illi in ſiniſtro conſiſtunt. Notus jam Romanis
apparatus inſignium armorum fuerat: doctique
à ducibus erant, *horridum militem eſſe debere;
non cælatum auro & argento, ſed ferro & animis
fretum. quippe illa prædam veriùs, quàm arma
eſſe; nitentia ante rem, deformia inter ſanguinem
& vulnera. Virtutem eſſe militis decus, & om-*

1 Faſtigio æquali] Summa æreis concatenata in modum
pars ſcuti erat quadrata, ſquamarum.
æqualibus inter ſe lineis
terminata.

2 Spongia] Videtur intel-
ligenda lorica in ſpongiæ
formam texta: quemadmo-
dum ſquama dicebatur, re-
ſte Iſid. l. XVIII. c. 13. lo-
rica ex laminis ferreis aut

3 Siniftrum crus ocreâ te-
ctum] Non rarò apud anti-
quos una tantum ocrea mi-
liti aſſignatur: ac pro vario
populorum more alii ſini-
ſtrum crus, alii dextrum te-
gebant.

nia illa victoriam sequi : & ditem hostem quam-
 vis pauperis victoris præmium esse. His Cursor U.C. 444.
 vocibus instinctos milites in prælium ducit. a.C. 308.
 dextro ipse cornu consistit : sinistro præfecit
 magistrum equitum. Simul est concursus, in-
 gens fuit cum hoste certamen ; non segnius
 inter dictatorem & magistrum equitum , ab
 utra parte victoria inciperet. Prior fortè Ju-
 nius commovit hostem, lævo dextrum cornu,
 4 sacratos more Samnitium milites, eoque can-
 didâ veste, & paribus candore armis insignes.
 eos se Orco mactare Junius dictitans, quum
 intulisset signa, turbavit ordines, & haud du-
 biè impulit aciem. Quod ubi sensit dictator,
 Ab lævone cornu victoria incipiet ? inquit, &
 dextrum cornu, dictatoris acies, 5 alienam pu-
 gnâ sequetur, non partem maximam victoriæ
 trahet ? Concitat milites. nec peditum virtuti
 equites, aut legatorum studia ducibus cedunt.
 M. Valerius à dextro, P. Decius ab lævo cor-
 nu, ambo consulares, ad equites in cornibus
 positos evehuntur : adhortatique eos, ut par-
 tem secum capefferent decoris, in transver-
 sa latera hostium incurrunt. Is novus additus
 terror quum ex parte utraque circumvasisset
 aciem, & ad terrorem hostium legiones Roma-
 næ redintegrato clamore intulissent gradum ;
 tum fuga ab Samnitibus cœpta. Jam strage
 hominum, armorumque insignium campi re-
 pleri. Ac primò pavidos Samnites castra sua
 acceperè : deinde ne ea quidem retenta. captis
 direptisque ante noctem injectus ignis. Dictator
 ex senatusconsulto triumphavit. cujus trium-

Vincitur.

4 *Sacratos . . . milites*] *tur*] Pugnam ab aliis pro-
 Vid. not. 1. ad c. 39. su-
 præ. fligatam ipsa tantummodo
 prosequetur, & alienâ vir-
 tute vincet.

5 *Alienam pugnam seque-*

U. C. 444.
a. C. 308.

*Samnites
gladiato-
res.*

pho longè maximam speciem captiva arma præbuere. tantum magnificentiæ visum in iis, ut aurata scuta dominis ⁶ argentariarum ad forum ornandum dividerentur. inde natum initium dicitur fori ornandi ab ædilibus, quum ⁷ thensæ ducerentur. Et Romani quidem, ad honorem deûm, insignibus armis hostium usi sunt. Campani, ab superbia & odio Samnitium, ⁸ gladiatores (quod spectaculum inter epulas erat) eo ornatu armarunt, ⁹ Samnitiumque nomine compellarunt. Eodem anno cum reliquis Etruscorum ad Perusiam, quæ & ipsa induciarum fidem ruperat, Fabius consul nec dubiâ, nec difficili victoriâ dimicat. ipsum oppidum (nam ad moenia victor accessit) cepisset, ni legati dedentes urbem exissent. Præsidio Perusiæ imposito, legationibus Etruriæ amicitiam petentibus præ se Romam ad senatum missis, consul præstantiore etiam quàm dictator victoriâ triumphans urbem est inventus. Quin etiam devictorum Samnitium decus magna ex parte ad legatos, P. Decium & M. Valerium, est versum: quos populus proximis comitiis ingenti consensu consulem alterum, alterum prætorem declaravit.

U. C. 445.
a. C. 307.

Q. Fabio III.
P. Decio II. Coss.

XLI. Fabio ob egregiè perdomitam Etruriam continuatur consulatus: Decius collega datur. Valerius prætor quartum creatus. Consules partiti provincias. Etruria Decio, Samnium

⁶ *Argentariarum*] Officinarum, in quibus argentea vasa fabricantur, & venalia prostant. Harum rursus mentionem facit Livius, XXVI. 27. & XI. 51.

⁷ *Thensæ*] Vid. not. 1. ad 6. 41. l. V.

⁸ *Gladiatores*] Hoc pri-

mum loco gladiatores memorat Livius.

⁹ *Samnitium*] Apud Romanos quoque hoc nomine gladiatores designabantur. Horat. Ep. 2. l. II. *Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem, Lento Samnites ad lumina prima duello.*

Fabio evenit. Is profectus ad Nuceriam Alfer-
 ternam, tum pacem petentes, quod uti eâ
 quum daretur noluisſent, aſpernatus, oppu-
 gnando ad deditionem ſubegit. Cum Samniti-
 bus acie dimicatum: haud magno certamine
 hoſtes victi. neque ejus pugnae memoria tra-
 dita foret, ni Marſi eo primùm prælio cum
 Romanis bellaffent. Secuti Marſorum defectionem
 Peligni, eandem fortunam habuerunt. Decio
 quoque alteri conſuli ſecunda belli fortuna
 erat. Tarquinienſem metu ſubegerat fru-
 mentum exercitui præbere, atque inducias in
 quadraginta annos petere. Volſinienſium caſtel-
 la aliquot vi cepit: quædam ex iis diruit, ne
 receptaculo hoſtibus eſſent: circumferendoque
 paſſim bello, tantum terrorem ſui fecit, ut
 nomen omne Etruſcum foedus ab conſule pe-
 teret. Ac de eo quidem nihil impetratum. in-
 duciæ annuæ datæ; ſtipendium exercitui Ro-
 mano ab hoſte in eum annum penſum, & bi-
 nae tunicæ in militem exactæ. ea merces indu-
 ciarum fuit. Tranquillas res jam Etruſcis tur-
 bavit repentina defeſtio Umbrorum, gentis
 integræ à cladibus belli, niſi quod tranſitum
 exercitûs ager ſenſerat. Ii concitatâ omni ju-
 ventute ſua, & magnâ parte Etruſcorum ad
 rebellionem compulſi, tantum exercitum fe-
 cerant, ut relicto poſt ſe in Etruria Decio, ad
 oppugnandam inde Romam ituros, magnificè
 de ſe, ac contemptim de Romanis loquentes,
 jactarent. Quod inceptum eorum ubi ad De-
 cium conſulem perlâ- tum eſt, ad urbem ex
 Etruria magnis itineribus pergit: & in agro
 Pupinienſi ad famam intentus hoſtium conſe-
 dit. Nec Romæ ſpernebatur Umbrorum bel-
 lum: & ipſæ minæ metum fecerant, expertis à
 Gallica clade quàm intutam urbem incolerent.

*Bene res
geſta con-
tra Sam-
nites.*

*Contra
Etruſcos.*

U.C. 445.
a.C. 307.

Contra
Umbros.

Itaque legati ad Fabium consulem missi sunt: ut, si quid laxamenti à bello Samnitium esset, in Umbriam propere exercitum duceret. Dicto paruit consul, magnisque itineribus ad Mevaniam, ubi tum copiae Umbrorum erant, perrexit. Repens adventus consulis, quem procul Umbria in Samnio bello alio occupatum crediderant, ita exterruit Umbros, ut alii recedendum ad urbes munitas, quidam omitendum bellum censerent. ¹ Plaga una (Materinam ipsi appellant) non continuit modò ceteros in armis, sed confestim ad certamen egit. castra vallantem Fabium adorti sunt. Quos ubi effusos ruere in munimenta consul vidit, revocatos milites ab opere, prout loci natura tempusque patiebatur, ita instruit: cohortatusque prædicatione verâ, quâ in Tuscis, quâ in Samnio partorum decorum, exiguam appendicem Etrusci belli conficere jubet, & vocis impiæ poenas expetere, quâ se urbem Romanam oppugnatueros minati sint. Hæc tantâ sunt alacritate militum audita, ut clamor suâ sponte ortus loquentem interpellaverit ducem. ante imperium deinde, ² concentu tubarum ac cornuum, cursu effuso in hostem feruntur. Non tanquam in viros, aut armatos incurrunt. ³ mirabilia dictu! signa primò eripi cœpta signiferis: deinde ipsi signiferi trahi ad consulem; armatique milites ex acie in aciem transferri: & sicubi est certamen, scutis magis

¹ *Plaga una*] Unus ex populis iis, in quos Umbrorum gens divisa erat. *Plagam* hic cum Dujatio intelligimus. *regionem*. Addit Livius, *Materinam ipsi appellant*, quia nempe hoc nomen ignobile erat, nec for-

tasse nisi in ipsa regione notum.

² *Concentu*] Plenius ac melius legeretur: *ante concentum tubarum*.

³ *Mirabilia dictu*] Magis placeret, *mirabile dictu*.

quàm gladiis geritur res. umbonibus 4 incus- U. C. 446.
a. C. 307.
sæque alâ sternuntur hostes. plus capitur ho-
minum, quàm cæditur: atque una vox ponere
arma jubentium per totam fertur aciem. Ita-
que inter ipsum certamen facta deditio est à
primis auctoribus belli. postero insequentibus-
que diebus, & ceteri Umbrorum populi de-
duntur. Ocriculani sponsione in amicitiam ac-
cepti.

XLII. Fabius alienæ sortis victor belli, in
suam provinciam exercitum reduxit. itaque ei,
ob res tam feliciter gestas, sicut priore anno
populus continuaverat consulatum, ita sena-
tus insequente anno, quo Ap. Claudius, L. Vo- U. C. 446.
a. C. 306.
Ap.
Claudio,
L. Vo-
lumnio
Coss.
lumnio consules fuerunt, prorogavit, maximè
Appio adversante, imperium. Appium censo-
rem petisse consulatum, comitiaque ejus ab L.
Furio tribuno plebis interpellata, donec se cen-
surâ abdicavit, in quibusdam annalibus inveni-
tio. Creatus consul, quum collegæ novum bel-
lum, Sallentini hostes decernerentur, Romæ Sallentini
victi.
mansit, ut urbanis artibus opes augeret, quan-
do belli decus penes alios esset. Volumnium
provinciæ haud poenituit. multa secunda præ-
lia fecit: aliquot urbes hostium vi cepit. præ-
dæ erat largitor, & benignitatem per se gra-
tam comitate adjuvabat, militemque iis artibus
fecerat & periculi & laboris avidum. Q. Fabius
proconsul, ad urbem Allifas, cum Samnitium Samnites
victi.
exercitu signis collatis confligit. minimè am-
bigua res fuit. Fusi hostes, atque in castra
compulsi. nec castra forent retenta, ni exi-
guum superfuisset diei: ante noctem tamen
sunt circumfessa, & nocte custodita, ne quis

4 Incussâ .. alâ] Incusso Alâ deinde & umbonibus
lacerto. Eadem locutio rur- pulsantes.
sus occurrit l. XXX. c. 34.

U.C. 445. Itaque legati ad Fabium consulem missi sunt:
 a.C. 307. ut, si quid laxamenti à bello Samnitium es-
 set, in Umbriam propere exercitum duceret.
 Dicto paruit consul, magnisque itineribus ad
 Mevaniam, ubi tum copix Umbrorum erant,
 perrexit. Repens adventus consulis, quem pro-
 cul Umbria in Samnio bello alio occupatum
 crediderant, ita exterruit Umbros, ut alii re-
 cedendum ad urbes munitas, quidam omit-
 tendum bellum censerent. ¹ Plaga una (Mate-
 rinam ipsi appellant) non continuit modò ce-
 teros in armis, sed confestim ad certamen egit.
 castra vallantem Fabium adorti sunt. Quos ubi
 effusos ruere in munimenta consul vidit, re-
 vocatos milites ab opere, prout loci natura
 tempusque patiebatur, ita instruit: cohorta-
 tusque prædicatione verâ, quâ in Tuscis, quâ
 in Samnio partorum decorum, exiguam appen-
 dicem Etrusci belli conficere jubet, & vocis
 impiæ poenas expetere, quâ se urbem Roma-
 nam oppugnaturus minati sint. Hæc tantâ sunt
 alacritate militum audita, ut clamor suâ spon-
 te ortus loquentem interpellaverit ducem. an-
 te imperium deinde, ² concentu tubarum ac
 cornuum, cursu effuso in hostem feruntur.
 Non tanquam in viros, aut armatos incurrunt.
³ mirabilia dictu! signa primò eripi cœpta si-
 gniferis: deinde ipsi signiferi trahi ad consu-
 lem, armatique milites ex acie in aciem trans-
 ferri: & sicubi est certamen, scutis magis

¹ *Plaga una*] Unus ex
 populis iis, in quos Um-
 brorum gens divisa erat.
Plagam hic cum Dujatio in-
 telligimus *regionem*. Addit
 Livius, *Materinam ipsi ap-
 pellant*, quia nempe hoc no-
 men ignobile erat, nec for-

tasse nisi in ipsa regione no-
 tum.

² *Concentu*] Plenius ac
 melius legeretur: *ante con-
 centum tubarum*.

³ *Mirabilia dictu*] Magis
 placeret, *mirabile dictu*.

quàm gladiis geritur res. umbonibus 4 incus- U. c. 446.
a. C. 307.
sâque alâ sternuntur hostes. plus capitur ho-
minum, quàm cæditur: atque una vox ponere
arma jubentium per totam fertur aciem. Ita-
que inter ipsum certamen facta deditio est à
primis auctoribus belli. postero insequentibus-
que diebus, & ceteri Umbrorum populi de-
duntur. Ocriculani sponsione in amicitiam ac-
cepti.

XLII. Fabius alienæ sortis victor belli, in
suam provinciam exercitum reduxit. itaque ei,
ob res tam feliciter gestas, sicut priore anno
populus continuaverat consulatum, ita sena-
tus insequente anno, quo Ap. Claudius, L. Vo- U. c. 446.
a. C. 306.
Ap.
Claudio,
L. Vo-
lumnio
Coss.
lumnus consules fuerunt, prorogavit, maximè
Appio adversante, imperium. Appium censo-
rem petisse consulatum, comitiaque ejus ab L.
Furio tribuno plebis interpellata, donec se cen-
surâ abdicavit, in quibusdam annalibus inveni-
tio. Creatus consul, quum collegæ novum bel-
lum, Sallentini hostes decernerentur, Romæ Sallentini
victi.
mansit, ut urbanis artibus opes augetet, quan-
do belli decus penes alios esset. Volumnium
provinciae haud poenituit. multa secunda præ-
lia fecit: aliquot urbes hostium vi cepit. præ-
dæ erat largitor, & benignitatem per se gra-
tam comitate adjuvabat, militemque iis artibus
fecerat & periculi & laboris avidum. Q. Fabius
proconsul, ad urbem Allifas, cum Samnitium Samnites
victi.
exercitu signis collatis configit. minimè am-
bigua res fuit. Fusi hostes, atque in castra
compulsi. nec castra forent retenta, ni exi-
guum superfuisset diei: ante noctem tamen
sunt circumfessa, & nocte custodita, ne quis

4 Incussâ... alâ] Incusso Alâ deinde & umbonibus
lacerto. Eadem locutio rur- pulsantes.
sus occurrit l. XXX. c. 34.

U.C. 446.
a.C. 306.

elabi posset. Postero die, vixdum luce certâ, deditio fieri coepta: & pacti, qui Samnitium forent, ut cum singulis vestimentis emitterentur. hi omnes sub jugum missi. Sociis Samnitium nihil cautum: ad septem millia ¹ sub corona venire. Qui se civem Hernicum dixerat, seorsum in custodia habitus. eos omnes Fabius Romam ad senatum misit: & quum quæsitum esset, delectu, an voluntarii pro Samnitibus adversus Romanos bellassent, per Latinos populos custodiendi dantur. iussique eam integram

U.C. 447.
a.C. 305.
P. Cornelio, Q. Marcio
Coss.

rem novi consules, P. Cornelius Arvina, Q. Marcius Tremulus (ii enim jam creati erant) ad senatum referre. Id ægre passi Hernici: concilium populorum omnium habentibus Anagninis, in circo quem Maritimum vocant, præter Alatrinatem, Ferentinatemque, & Verulanum, omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt.

*Bellum
Herni-
cum.*

XLIII. In Samnio quoque, quia decesserat inde Fabius, novi motus exorti. Calatia & Sora, præsidiaque, quæ in iis Romana erant, expugnata: & in captivorum corpora militum foedè sævitum. itaque eò P. Cornelius cum exercitu missus. Marcio novi hostes (jam enim Anagninis Hernicisque aliis bellum iustum erat) decernuntur. Primò ita omnia opportuna loca hostes inter consulum castra interceperunt, ut pervadere expeditus nuncius non posset, ¹ & per aliquot dies incerti rerum omnium, suspensique de statu alterius, uterque consul ageret, Romanque is metus manaret: adeo ut

¹ Sub corona] Vid. not.
4. ad c. 17. l. II.

¹ Et per aliquot dies] Expeditior videtur unius codicis allata à Gronovio scri-

ptura, .. nuncius non posset.
Per aliquot dies incerti rerum omnium.... uterque consul agere: Romanque is metus manarat.

omnes juniores sacramento adigerentur, atque ad subita rerum duo iusti scriberentur exerci-

U.C. 447.

a.C. 305.

tus. ² Ceterum Hernicum bellum nequaquam pro præsentis terrore ³ ac vetustate gentis gloriæ fuit. nihil usquam dictu dignum ausi, trinis castris intra paucos dies exuti, triginta dierum ⁴ inducias, ita ut ad senatum Romam legatos mitterent, pacti sunt bimestri stipendio frumentoque, & singulis in militem tunicis. Ab senatu ad Marcium reiecti, cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat: isque eam gentem in deditionem accepit. Et in Samnio alter consul superior viribus, locis impeditior erat. Omnia itinera obsepserant hostes, saltusque pervios ceperant, ne quâ subvehi commeatu possent: neque eos, quum quotidie signa in aciem consul proferret, elicere ad certamen poterat. satisque apparebat neque Samnitum certamen præsens, nec Romanum dilationem belli laturum. Adventus Marcii, qui Hernicis subactis maturavit collegæ venire auxilio, moram certaminis hosti exemit. nam, ut qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen credidissent pares, conjungi utique passi duo consulares exercitus, nihil crederent superesse spei, advenientem incompósito agmine Marcium aggrediuntur. Raptim collatæ sarcinæ in medium: &, prout tempus patiebatur, instructa acies. Clamor primùm in stativa perlatus, dein respectus procul pulvis, tumultum apud

² Ceterum Hernicum bellum] Reliqua Hernici belli. Vocem *ceterum* hîc accipimus pro nomine, non pro adverbio.

³ Ac vetustate gentis gloriæ] Magis placeret, quod

subjicit Gronovius: ac vetusta gentis gloria.

⁴ Inducias ... pacti sunt bimestri stipendio] Inducias impetraverunt eâ lege ut bimestre stipendium exercitui Romano præberent.

U.C. 447.

a.C. 305.

*Visti
Samni-
tes.*

alterum consulem in castris fecit. isque confestim arma capere jussis raptimque eductis in aciem militibus, transversam hostium aciem, atque alio certamine occupatam, invadit, clamitans, *summum flagitium fore, si alterum exercitum utriusque victoriae compotem sinerent fieri, nec ad se sui belli vindicarent decus.* Quam impetum dederat, perrumpit: aciemque per mediam in castra hostium tendit, & vacua defensoribus capit atque incendit. Quam ubi flagrantia Marcianus miles conspexit, & hostes respexere, tum passim fuga coepta Samnitium fieri; sed omnia obtinet caedes, nec in ullam partem tutum perfugium est. Jam triginta millibus hostium caesis, signum receptui consules dederant, colligebantque in unum copias, invicem inter se gratantes: quum repente visae procul hostium novae cohortes, quae in supplementum scriptae fuerant, integrare caedem. in quas nec jussu consulum, nec signo accepto victores vadunt, malo tirocinio imbuendum Samnitum clamitantes. Indulgent consules legionum ardori, ut qui probe scirent novum militem hostium inter percussos fugam veteranos, ne tentando quidem satis certamini fore. Nec eos opinio fefellit. omnes Samnitium copiae, veteres novaeque, montes proximos fugam capiunt. eodem & Romana erigitur acies: nec quicquam satis tuti loci victis est, & de jugis, quae ceperant, funduntur. jamque una voce omnes pacem petebant. Tum trium mensium frumento imperato, & annuo stipendio, ac singulis in militem tunicis, ad senatum pacis oratores missi. Cornelius in Samnio relictus. Marcius de Hernicis triumphans, in urbem rediit: statuaque equestris in foro decreta est, quae ante templum Castoris posita est. Hernicorum tribus

populis, Alatrinati, Verulano, Ferentinati, ^{U. C. 447.}
 5 quia maluerunt quàm civitatem, suæ leges ^{a. C. 304.}
 redditæ: connubiumque inter ipsos, quod ali-
 quamdiu Hernicorum soli habuerunt, permis-
 sum. Anagninis, quique arma Romanis intu-
 lerant, civitas sine suffragii latrone data: con-
 cilia connubiaque adempta: ⁶ & magistrati-
 bus, præterquam sacrorum curatione, interdi-
 ctum. Eodem anno ædes Salutis à C. Junio Bu-
 bulco censore locata est, quam consul bello
 Samnitium voverat. ab eodem collegaue ejus
 M. Valerio Maximo, viæ per agros publicâ im-
 pensâ factæ. Et ⁷ cum Carthaginiensibus eo-
 dem anno fœdus tertio renovatum: legatisque
 eorum, qui ad id venerant, comiter munera
 missa.

*Cartha-
ginienſes
legati.*

XLIV. Dictatorem idem annus habuit P. <sup>P. Cor-
nelius dī-
tator.</sup>
 Cornelium Scipionem, cum magistro equitum
 P. Decio Mure. ab iis, propter quæ creati
 erant, comitia consularia habita, quia neuter
 consulum potuerat bello abesse. Creati consu-
 les L. Postumius, Ti. Minucius. Hos consules <sup>U. C. 448.
a. C. 304.
L. Po-
stumio,
Ti. Mi-
nucio
Cōſ.</sup>
 Piso Q. Fabio & P. Decio suggerit, biennio
 exempto, quo Claudium Volumniumque, &

5 Quia maluerunt quàm
 civitatem] Quia suis legibus
 vivere maluerunt, quàm ci-
 ves Romani fieri.

6 Et magistratibus, præ-
 terquam sacrorum curatione,
 interdictum] Et interdictum
 est iis qui magistratum apud
 Anagninos gererent, ne
 quidquam negotii publici
 agerent, præter sacrorum
 curationem. Ita Anagnia in
 formam ferè præfecturæ re-
 ducta. De præfecturis dixi-
 mus ad c. 20. suprà.

7 Cum Carthaginiensibus...
 fœdus tertio renovatum] Tria
 fœdera Romanorum cum
 Carthaginiensibus ante Pu-
 nica bella memorat Polyb.
 l. III. Primum refert ad pri-
 mum constitutæ in urbe Ro-
 ma libertatis annum. Se-
 cundum quo tempore ictum
 fuerit, non docet. Tertium
 Pyrrhi bello factum fuisse
 scribit. Livius unius tantum
 ante hoc tempus fœderis
 meminit, l. VII. c. 27.

U.C. 448.
a.C. 304.

*Coss. in
Samnitium
eunt.*

*Samnites
vincuntur.*

Cornelium cum Marcio consules factos tradidimus. memoriane fugerit in annalibus digerendis, an consultò binos consules falsos ratus transcenderit, incertum est. Eodem anno in campum Stellatam agri Campani Samnitium incursiones factæ. itaque ambo consules in Samnitium missi. Quum diversas regiones, Tifernum Postumius, Bovianum Minucius petissent; Postumii prius ductu ad Tifernum pugnatum. Alii haud dubiè Samnites victos, ac viginti millia hominum capta tradunt: alii Marte æquo discessum, & Postumium metum simulantem nocturno itinere clam in montes copias abduxisse: hostes secutos duo millia inde locis munitis & ipsos consedissee. Consul, ut stativa tanta copiosaque (& ita erant) petisse videretur, postquam & munimentis castra firmavit, & omni apparatu rerum utilium instruxit, relicto firmo præsidio, de vigilia tertia, quâ duci proximè potest, expeditas legiones ad collegam, & ipsum adversus alios sedentem, ducit. ibi auctore Postumio, Minucius cum hostibus signa confert; &, quum anceps prælium in multum diei processisset, tum Postumius integris legionibus defessam jam aciem hostium improvisò invadit. Itaque quum lassitudo ac vulnera fugam quoque præpedissent, occidione occisi hostes, signa unum & viginti capta: atque inde ad castra Postumii perrectum. Ibi duo victores exercitus perculsum jam famâ hostem adorti fundunt fugantque: signa militaria sex & viginti capta, & imperator Samnitium Statius Gellius, multique alii mortales, & castra utraque capta: & Bovianum, ubi postero die

1. Bovianum, ubi postero die captum] Vacat omnino libri habent capta. Inde sumptumur: Bovianum urbs postero die capta oppugnari-

ceptum oppugnari, brevi capitur. magnâque U. c. 448.
gloriâ rerum gestarum consules triumpharunt. a. C. 304.
Minucium consulem cum vulnere gravi rela-
tum in castra mortuum, quidam auctores sunt,
& M. Fulvium in locum ejus consulem suffe-
ctum: & ab eo, quum ad exercitum Minucii
missus esset, Bovianum captum. Eodem anno
Sora, Arpinum, Censennia, recepta ab Sam-
nitibus. ² Herculis magnum simulacrum in Ca-
pitolio positum, dedicatumque.

XLV. P. Sulpicio Saverione, ¹ P. Sempro- U. c. 449.
nio Sopho consulibus, Samnites seu finem, a. C. 303.
seu dilationem belli quærentes, legatos de pa- P. Sul-
ce Romam misere. quibus suppliciter agentibus, P. Sem-
responsum est, *nisi sæpe bellum parantes pronio*
pacem petissent Samnites, oratione ultro citroque Coss.
habiti, de pace transigi potuisse. nunc, quando Pacem
verba vana ad id locorum fuerint, rebus standum petunt
esse. P. Sempronium consulem cum exercitu brevi Samni-
in Samnio fore: eum, ad bellum pacemne incli- tes.
uent animi, falli non posse. Comperta omnia se-
natui relaturum. decedentem ex Samnio consulem
legati sequerentur. Eo anno quum pacatum Sam-
nium exercitus Romanus benignè præbito com-
meatu peragrasset, fœdus antiquum Samniti-
bus redditum. Ad Æquos inde veteres hostes,
ceterum per multos annos sub specie infidæ
pacis quietos, versa arma Romana: quòd in-

Quod Clareanus miratur
Bovianum, quod suprâ c.
31. captum dicitur, hic rur-
sus capi, quamvis nulla de-
fectionis facta fuerit men-
tio, id non insolitum Livio
est, qui res ejusmodi vetu-
stas & tenues non maximâ
sæpe diligentia persequitur.
Vid. & not. 1. ad c. 2. hu-

jus libri.

² Herculis magnum simu-
lacrums] Lege Magni. Nam
hoc cognomine Hercules co-
lebatur.

¹ P. Sempronio Sopho]
Huic ex omnibus Romanis
uni Σόφος cognomen à po-
pulo inditum est, ob excel-
lentem juris scientiam.

U.C. 449.
a. C. 303.

columi Hernico nomine missitaverant simul cum iis Samnitū auxilia; & post Hernicos subactos, universa prope gens, sine dissimulatione consilii publici, ad hostes desciverat: & postquam, icto Romæ cum Samnitibus foedere, feciales venerant res repetitum, *tentationem* aiebant esse, *ut terrore incusso belli Romanos se fieri paterentur. quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse: quum, quibus licuerit, suas leges Romanæ civitati præoptaverint: quibus legendi quid mallent copia non fuerit, pro pœna necessariam civitatem fore.* Ob hæc vulgò in conciliis jactata, populus Romanus bellum fieri Æquis jussit: consulesque ambo ad novum profecti bellum, quatuor millibus à castris hostium confederunt. Æquorum exercitus (ut qui suo nomine permultos annos imbelles egissent) tumultuario similis, sine ducibus certis, sine imperio trepidare. alii exeundum in aciem, alii castra tuenda censent: movet plerosque vastatio futura agrorum, ac deinceps cum levibus præsidiis urbium relictarum exscidia. Itaque postquam inter multas sententias una, quæ omisâ curâ communium ad respectum suarum quemque rerum vertisset, audita, ut primâ vigiliâ diversi è castris ad deportanda omnia tuendaque moenibus in urbes abirent; cuncti eam sententiam ingenti assensu acceperunt. Palatis hostibus per agros, primâ luce Romani signis prolatis in acie consistunt: & , ubi nemo obvius ibat, pleno gradu ad castra hostium tendunt. Ceterum, postquam ibi neque stationes pro portis, nec quemquam in vallo, nec fremitum consuetum castrorum animadvertunt; insolito silentio moti, metu insidiarum subsistunt. transgressi deinde vallum, quum deserta omnia invenissent, pergunt hostem ve-

Bellum
cum Æ-
quis.

stigiis sequi. sed vestigia in omnes æquè feren- U. C. 449.
a. C. 303.
tia partes, ut in dilapsis passim, primò erro-
rem faciebant: post, per exploratores comper-
tis hostium consiliis, ad singulas urbes circum-
ferendo bello, unum & quadraginta oppida
intra dies quinquaginta omnia oppugnando ce-
perunt; quorum pleraque diruta, atque incen-
sa, nomenque Æquorum prope ad internecio-
nem deletum. De Æquis triumphatum: exem-
ploque eorum clades fuit, ut Marrucini, Marfi,
Peligni, Frentani, mitterent Romam oratores
paci petendæ amicitiaque. iis populis foedus
petentibus datum.

XLVI. Eodem anno, C. Flavius Cn. filius, C. Fla-
vius ædi-
lis curu-
lis.
scriba, patre libertino, humili fortunâ ortus,
ceterum callidus vir & facundus, ædilis cu-
rulis fuit. Invenio in quibusdam annalibus,
1 quum appareret ædilibus, fierique se 2 pro
tribu ædilem videret, 3 neque accipi nomen,
4 quia scriptum faceret, 5 tabulam posuisse,
& jurasse, se scriptum non facturum. quem
aliquanto antea desuisse scriptum facere arguit
Macer Licinius, tribunatu antè gesto, trium-

1 Quum appareret ædili-
bus] Quum inter apparito-
res ædiliū esset. Scribæ
enim erant ex apparitorum
numero.

2 Pro tribu] Hæc videtur
esse solennis loquendi for-
mula, quæ idem valeat,
quod in prærogativa tribu:
ita ut nempe tribus præro-
gativa vocetur καὶ ἱσχυρὸν
tribus; pro autem eodem
modo sumatur, quo in illis
ultratisimis locutionibus pro
tribunali, pro rostris, &

apud Cic. l. II. in Verr.
n. 127. pro suffragio.

3 Neque accipi nomen]
Neque rationem sui haberi
ab eo qui comitiis præerat,
tanquam legitimi candidati.

4 Quia scriptum faceret]
Quod scribæ ministerio fun-
geretur. Scriptum hinc à scri-
ptus, ἄς.

5 Tabulam] Quæ erat ve-
lut insigne ministerii sui.
Scribæ enim rationes publi-
cas, leges, actaque in tabu-
lis scribebant.

U.C. 449.
a.C. 303.

viratibusque, ⁶ nocturno altero, altero colonia deducenda. Ceterum (id quod haud discrepat) contumaciâ adversus contemnentes humilitatem suam nobiles certavit. ⁷ civile jus repositum in penetralibus pontificum evulgavit, ⁸ fastosque circa forum in albo proposuit, ut, ⁹ quando lege agi posset, sciretur: ædem Concordiæ in area Vulcani summâ invidiâ nobilium dedicavit, coactusque consensu populi Cornelius Barbatu pontifex maximus ¹⁰ verba præire, quum more majorum negaret nisi consulem aut imperatorem posse templum dedicare. Itaque ex auctoritate senatûs latum ad populum est, ne quis templum aramve injussu senatûs aut tribunorum plebei partis majoris dedicaret. Haud memorabilem rem per se, nisi documentum sit adversus superbiam nobilium plebeiæ libertatis, referam. Ad collegam ægrum, visendi causâ, Flavius quum venisset, consensuque nobilium adolescentium, qui ibi assidebant, assurrectum ei non esset; curulem afferri sellam eò jussit, ¹¹ ac sede honoris sui anxios invidiâ inimicos spectavit. Ceterum Flavium dixerat ædilem forensis factio, Ap. Claudii censurâ vires nacta, qui senatum primus ¹² libertinorum filiis lectis inquinave-

⁶ *Nocturno*] Triumviri nocturni incendiis per urbem arcendis præerant.

⁷ *Civile jus*] Legis actiones: i. e. solennes quasdam formulas à jurisconsultis compositas, quibus inter se homines in jure disceptarent. Hic actionum liber à Flavio prolatus, *jus civile Flavianum* appellabatur.

⁸ *Fastos*] Kalendarium, quo tota dierum fastorum

nefastorumque ratio continebatur. De diebus fastis ne fastisque vid. not. 7. ad l. 19.

⁹ *Quando lege agi posset*] Quibus diebus possent legitimæ actiones ad persequendum jus suum suscipi.

¹⁰ *Verba præire*] Vid. not. 3. ad IV. 21.

¹¹ *Ac sede*] Et è sede.

¹² *Libertinorum*] Constat Ciceronis temporibus ac

rat; &, posteaquam eam lectionem nemo ra-
 tam habuit, ¹³ nec in curia adeptus erat, quas
 petierat opes urbanas, humilibus per omnes
 tribus divisus, ¹⁴ forum & campum corruptit.
 tantumque Flavii comitia indignitatis habue-
 runt, ut plerique nobilium annulos aureos &
¹⁵ phaleras deponerent. Ex eo tempore, in
 duas partes discessit civitas. aliud integer po-
 pulus fautor & cultor bonorum, aliud forensis
 factio tenebat: donec Q. Fabius & P. Decius
 censores facti; & Fabius simul concordiae cau-
 sâ, simul ne humillimorum in manu comitia
 essent, omnem forenses turbam excretam ¹⁶ in
 quatuor tribus coniecit, urbanasque eas ap-
 pectâ.

Forensis
 turba in
 tribus ur-
 banas con-
 iecta.

deinceps, *libertinos ac liberos* pro iisdem acceptos fuisse; ita tamen ut *libertus* ad patronum, *libertinus* ad ingenuum referretur. Itaque dicebatur *homo libertinus*; non verò *libertinus meus*, *libertinus Caesaris*, sed *libertus meus*, *libertus Caesaris*. At his temporibus, de quibus nunc agit Livius, libertinos vocatos fuisse Suetonius ait in Claudio, c. 24. *non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos*, i. e. eos qui Suetonii ævo pro ingenuis habebantur, ex his procreatos.

13 *Nec in curia adeptus erat... opes urbanas*] Rectè admonet Gronovius otiosam hic esse vocem *urbanas*, cui ut locus esset, oporteret factam fuisse mentionem quarundam diverſi generis opum, v. g. opum apud exercitum. Legit igitur: *Nec in curia adeptus erat, quas pe-*

tierat opes, urbanis humilibus...

14 *Forum & campum*] Comitia tributa, quæ in foro, & comitia centuriata, quæ in campo Martio habebantur.

15 *Phaleras*] Ornamenti genus, quod proprium fuisse tum Equitum insigne colligitur ex Plinio, l. XXXIII. c. 1. Annulos aureos tunc à solis senatoribus, nec universis, sed eorum nobilissimis, gestatos fuisse idem scriptor affirmat ibidem.

16 *In quatuor tribus coniecit*] Eas nempe, in quas Servius rex urbem discreverat, idemque jam tum, teste Dion. Hal. l. IV. referri jusserat, quidquid esset libertini generis. Itaque Fabius nihil hîc instituit novi, sed veterem morem, ab Appio censore spretum ac violatum, reduxit.

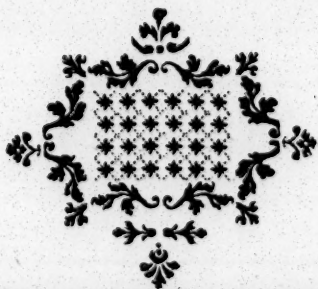
U.C. 449.
a.C. 303.

pellavit. adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot victoriis non pepererat, ¹⁷ hac ordinum temperatione pareret. Ab eodem institutum dicitur, ¹⁸ ut Equites Idibus Quintilibus transveherentur.

¹⁷ *Hac ordinum temperatione*] Ita temperando res, ut discrimina ordinum ac dignitatum rite servarentur.

¹⁸ *Ut Equites Idibus Quintilibus transveherentur*] Ex hoc instituto Equites Romani quotannis Idibus Quintilibus, id est, die 15.

mensis qui postea Julius appellatus est, per turmas distincti, oleâ coronati, & trabeati, equis insidentes, ab æde Martis extra urbem, sive, ut alii volunt, ab æde Honoris, in Capitolium solenni pompâ transvehebantur.

E P I T O M E

LIBRI DECIMI LIVIANI.

Coloniæ deductæ sunt ¹ Sora, ac Alba, Carseoli. Marfi in deditionem accepti. Collegium augurum ampliatur, ut essent novem, quum antea quaterni fuissent. Lex de provocatione ad populum, à Valerio consule tunc tertium lata est. Duæ tribus adjectæ sunt, Anienfis & Terentina. Samnitibus bellum indictum; & adversus eos sæpe prospere pugnatum. Quum adversus Etruscos, Umbros, Samnites, Gallos, P. Decio & Q. Fabio ducibus, pugnaretur, Romanusque exercitus in maximo esset discrimine, P. Decius, secutus exemplum patris, devovit se pro exercitu, & morte suâ victoriam ejus pugnae populo Romano dedit. Papirius Cursor, Samnitium exercitum, qui jurejurando obstrictus, quo majore constantiâ virtutis pugnaret, in aciem descenderat, fudit. Census actus est. lustrum conditum. censa sunt civium capita ducenta sexaginta duo millia, & trecenta viginti duo.

¹ Sora, ac Alba, Carseoli] Libenter deleremus particulam ac ante Alba.

LIBER X.

U.C. 450.
a.C. 302.
L. Genucio,
Ser. Cornelio
Coss.

*Latrones
in spelunca
oppressi.*

LUCIO GENUCIO, Ser. Cornelio consuli-
bus, ab externis ferme bellis otium fuit.
¹ Soram atque Albam coloniæ deductæ. ² Al-
bam in Æquos sex millia colonorum scripta.
Sora agri Volsci fuerat; sed possederant Sam-
nites. eò quatuor millia hominum missa. Eo-
dem anno ³ Arpinatibus Trebulanisque civitas
data. Frusinates tertiâ parte agri damnati, quòd
Hernicos ab eis sollicitatos compertum: ca-
pitaque conjurationis ejus, quæstione ab con-
sulibus ex senatusconsulto habitâ, virgis cæsi
ac securi percussi. Tamen, ne prorsus imbel-
lem agerent annum, parva expeditio ⁴ in Um-
bria facta est: quòd nunciabatur ex spelunca
quadam excursiones armatorum in agros fieri.
In eam speluncam penetratum cum signis est,
& ex eo loco obscuro multa vulnera accepta,
maximèque lapidum ictu: donec altero specûs
ejus ore (nam pervius erat) invento, utræque
fauces congestis lignis accensæ. ita intus fumo
ac vapore ad duo millia armatorum, ruentia

¹ *Soram atque Albam co-
loniæ*] Suprà l. IX. c. 23.
Sora jam tum colonia Ro-
mana esse dicitur. Itaque
non nunc primùm deducitur
hæc colonia, sed suppletur.

² *Albam in Æquos*] Al-
bam Fucentis intellige, à
qua *Albenses*, ut ab Alba
Longa *Albani*. Eam urbem
in Maris fuisse consentiunt
omnes. Livius in Æquis po-

nit eodem errore, quòd infra
c. 3. Carseolos, qui Æquo-
rum erant, ut ipse agnoscit
c. 12. hujus quoque libri,
Maris adscribere videtur.
Nisi si vicinorum populorum
fines sæpe mutati.

³ *Arpinatibus*] Arpinum
in Volscis patria fuit Marii
& Ciceronis.

⁴ *In Umbria*] Mallemus,
in Umbriam.

novissimè

novissimè in ipsas flammās, dum evadere tendunt, absumpta. ⁵ Marcis Livio Dentre & Æmilio consulibus redintegratum Æquicum bellum. Coloniam ægre patientes velut arcem suis finibus impositam, summā vi expugnare adorti, ab ipsis colonis pelluntur. Ceterum tantum Romæ terrorem fecere, quia vix credibile erat, tam affectis rebus solos per se Æquos ad bellum coortos, ut tumultus ejus causā dictator diceretur C. Junius Bubulcus. is cum M. Titinio magistro equitum profectus, primo congressu Æquos subegit, ac die octavo triumphans in urbem quum redisset, ædem Salutis, quam consul voverat, censor locaverat, dictator dedicavit.

U.C. 451.
a.C. 301.
M. Livio, M. Æmilio
Coss.

C. Junius
dictator.

II. Eodem anno classis Græcorum, ¹ Cleonymo duce Lacedæmonio, ad Italiæ littora appulsa, ² Thurias urbem in Sallentinis cepit. Adversus hunc hostem consul Æmilius missus, prælio uno fugatum compulit in naves. Thuriae redditæ veteri cultori: Sallentinoque agro pax parta. Junium Bubulcum dictatorem missum in Sallentinos, in quibusdam annalibus invenio: & Cleonymum, priusquam confli-

Cleonymus
Lacedæmonius

gendum esset cum Romanis, Italiā excessisse. Circumvectus inde Brundusii promontorium, medioque sinu Adriatico ventis latus, quum lævā importuosa Italiæ littora, dextrā Illyrii, Liburnique, & Istri, gentes feræ, & magna

⁵ Marcis Livio Dentre & Æmilio] Utrique prænomen erat Marcus.

Plut. in Agide & in Pyrrho, & Pausaniam in Att. & in Lacon.

¹ Cleonymo... Lacedæmonio] Hic sine dubio est Cleonymus Cleomenis regis filius, Arei regis patruus, quem postea Pyrrhus in regnum revocare tentavit. Vid.

² Thurias... in Sallentinis] Thuriae, sive Thuriæ urbs, prius Sybaris, certe prope Sybarim ex ejus ruinis condita, à Sallentinis Tarentino sinu dividitur.

Tom. II.

O

U.C. 451.
a.C. 301.

ex parte latrociniiis maritimis infames, terre-
rent, penitus ad littora Venetorum pervenit.
Ibi expositis paucis qui loca explorarent, quum
audisset tenue prætentum littus esse, quod
transgressis stagna ab tergo sint irrigua æstibus
maritimis; ³ agros haud procul proximos cam-
pestres cerni, ulteriora colles; inde esse ostium
fluminis præalti, quò circumagi naves in sta-
tionem tutam vidisse: (Meduacus amnis erat)
eò in vectam classem subire flumine adverso jus-
sit. Gravissimas navium non pertulit alveus flu-
minis. in leviora navigia transgressa multitudo
armatorum, ad frequentes agros tribus mari-
timis Patavinorum vicis, colentibus eam oram,
pervenit. Ibi egressi, levi præsidio navibus re-
lictis, vicos expugnant, inflammant tecta, ho-
minum pecudumque prædas agunt; & dulce-
dine prædandi longius usque à navibus proce-
dunt. Hæc ubi Patavium sunt nunciata, (sem-
per autem eos in armis accolæ Galli habebant)
in duas partes juventutem dividunt. altera in
regionem, quâ effusa populatio nunciabatur;
altera, ne cui prædonum obvia fieret, ⁴ altero
itinere ad stationem navium (⁵ millia autem
quindecim ab oppido aberat) ducta. In naves
parvas, custodibus interemptis, impetus fa-
ctus: territique nautæ coguntur naves in al-
teram ripam amnis transjicere. Et in terra pro-
sperum æquè in palatos prædatores prælium
fuerat: refugientibusque ad stationem Græcis
Veneti obsistunt. Ita in medio circumventi ho-
stes, cæsi que, pars capti, classem indicant, re-

³ *Agros haud procul]*
Agros haud procul cerni,
quorum proximi campestres
essent & in planitiem por-
recti, ulteriora colles esse.

⁴ *Altero itinere]* Mallet
Gronovius alio.

⁵ *Millia ... quindecim]*
Quinque leucas.

LIBER X. 315

gemque Cleonymum tria millia abesse. Inde U.C. 451.
captivis proximo vico in custodiam datis, pars a.C. 301.
fluviatiles naves ad superanda vada stagnorum
aptè planis alveis fabricatas, pars captiva na-
vigia armatis complent : profectique ad clas-
sem, immobiles naves, & loca ignota plus
quàm hostem timentes, circumvadunt : fu-
gientesque in altum acrius quàm repugnantes,
usque ad ostium amnis persecuti, captis qui-
buldam incensisque navibus hostium, quas tre-
pidatio in vada intulerat, victores revertuntur.
Cleonymus, vix quintâ parte navium incolu-
mi, nullâ regione maris Adriatici prospere adi-
tâ, discessit. Rostra navium, spoliaque Laco-
num in æde Junonis veteri fixa, multi super-
sunt qui viderunt. Patavii ⁶ monumentum na-
valis pugnae eo die, quo pugnatum est, quot-
annis solenni certamine navium in flumine op-
pidi medio exercetur.

III. Eodem anno Romæ cum Vestinis, pe-
tentibus amicitiam, ictum est fœdus. Multi-
plex deinde exortus terror. Etruriam rebella-
re, ab Arretinorum seditionibus motu orto,
nunciabatur : ubi Cilnium genus præpotens,
divitiarum invidiâ pelli armis coëptum. simul
¹ Marsos agrum vi tueri, in quem colonia Car-
seoli deducta erat, quatuor millibus hominum
scriptis. Itaque propter eos tumultus dictus
M. Valerius Maximus dictator, magistrum

M. Va-
lerius di-
etator.

⁶ Monumentum navalis pugnae... solenni certamine
navium... exercetur] Ma-
gis placeret, solenne certa-
men, ut monumentum intel-
ligatur per appositionem di-
ctum. Nam nec rectè dicitur
monumentum exerceri : &
quemadmodum hoc loco

volumus, sic suprâ Livius,
I. 13. monumentum ejus pu-
gnae... Curtium lacum ap-
pellarunt.

¹ Marsos agrum vi tueri,
in quem colonia Carseoli de-
ducta erat] Vid. not. 2. ad
c. 1. suprâ.

U. C. 451. equitum sibi legit M. Æmiliū Paullum. id
 a. C. 301. magis credo, quā Q. Fabium eā ætate atque
 eis honoribus Valerio subiectum. ceterū ex
 Maximi cognomine ortum errorem haud ab-
 nuerim. Profectus dictator cum exercitu, præ-
 lio uno Marfos fundit. compulsis deinde in ur-
 bes munitas, Milioniam, Plestinam, Fesiliam,
 intra dies paucos cepit: & parte agri multatis
 Marfis, fœdus restituit. Tum in Etruscos ver-
 sum bellum: & quum dictator auspiciorum re-
 petendorum causā profectus Romam esset, ma-
 gister equitum pabulatum egressus, ex insidiis
 circumvenitur, signisque aliquot amissis, fœ-
 dā militum cæde ac fugā in castra est compul-
 sus. Qui terror non eo tantū à Fabio abhor-
 ret, quod si quā aliā arte cognomen suum
 æquavit, tum maximè bellicis laudibus; sed
 etiam, quod memor Papirianæ sævitæ, nun-
 quam, ut dictatoris injussu dimicaret, adduci
 potuisset.

*Etruscum
bellum.*

IV. Nunciata ea clades Romam, majorem
 quā res erat terrorem excivit. nam ut exer-
 citu deletō, ita justitium indictum: custodiæ
 in portis, vigiliæ vicatim exactæ; arma, tela
 in muros congesta. Omnibus junioribus sacra-
 mento adactis, dictator ad exercitum missus,
 omnia spe tranquilliora, & composita magistri
 equitum curā; castra in tutiorem locum reda-
 ctā; cohortes, quæ signa amiserant, extra val-
 lum sine tentoriis destitutas, invenit; exerci-
 tum avidum pugnæ, quo maturiūs ignominia
 aboleretur. Itaque confestim castra inde in
 agrum Rusellanum promovit. Eō & hostes se-
 cuti. ¹ & quanquam ex bene gesta re summam

¹ Et quanquam] Particula & videtur delenda. Eō &
 hostes secuti, quanquam...

& in aperto certamine virium spem habebant, U.C. 451.
a.C. 301.
tamen insidiis quoque, quas feliciter experti
erant, hostem tentant. Tecta semirutæ vici per
vastationem agrorum deusti haud procul castris
Romanorum aberant. ibi abditis armatis, pecus
in conspectu præsidii Romani, cui præerat Cn.
Fulvius legatus, propulsum. ad quam illece-
bram quum moveretur nemo ab Romana sta-
tione; pastorum unus progressus sub ipsas mu-
nitiones, inclamat alios cunctanter ab ruinis
vici pecus propellentes, quid cessarent, quum
per media castra Romana tutò agere possent?
Hæc quum legato Cærites quidam interpreta-
rentur, & per omnes manipulos militum in-
gens esset indignatio, nec tamen injussu ² mo-
vere auderent; jubet peritos linguæ attendere
animum, pastorum sermo agresti an urbano
propior esset. Quum referrent sonum linguæ,
& corporum habitum, & nitorem, cultiora
quàm pastoralia esse, *Ite igitur, dicite, inquit,*
detegant nequicquam conditas insidias: omnia
scire Romanum: nec magis jam dolo capi, quàm
armis vinci posse. Hæc ubi audita sunt, & ad
eos qui consederant in insidiis perlata, con-
surrectum repentè ex latebris est, & in pa-
tentem ad conspectum undique campum pro-
lata signa. Visa legato major acies, quàm quæ
ab suo præsidio sustineri posset. itaque propere
ad dictatorem auxilia accitum mittit: interea
ipse impetus hostium sustinet.

V. Nuncio allato, dictator signa ferri ac se-
qui armatos jubet. sed celeriora prope omnia
imperio erant. Rapta extemplo signa armaque,
& vix ab impetu & cursu tenebantur. quum
ira ab accepta nuper clade stimulabat, tum

² *Movere auderent*] Vide suprà not. 8. ad VII. 14.

U.C. 451.
a. C. 301.

concitator accidens clamor ab incremente certamine. Urgent itaque alii alios, hortanturque signiferos, ut ocius eant. quo magis festinantes videt dictator, eo impensius retentat agmen, ac sensim incedere jubet. Etrusci contrà, ¹ principio exciti pugnae, omnibus copiis aderant: & super alios alii nunciant dictatori, omnes legiones Etruscorum capefisse pugnam, nec jam ab suis resisti posse: & ipse cernit ex superiore loco, in quanto discrimine praesidium esset. Ceterum satis fretus esse etiam nunc tolerando certamini legatum, nec se procul abesse periculi vindicem, quam maxime vult fatigari hostem, ut integris adoriatur viribus fessos. Quanquam lente procedunt, jam tamen ad impetum capiendum equiti utique modicum erat spatium. prima incedebant signa legionum, ne quid occultum aut repentinum hostis timeret: sed reliquerat intervalla inter ordines peditum, quâ satis laxo spatio equi permitti possent. ² Pariter sustulit clamorem acies, & emissus eques libero cursu in hostem invehitur, ³ incompressisque adversus equestrem procellam subitum pavorem offundit. Itaque ut prope serum auxilium jam penè circumventis, ita universa requies data est. integri acceperere pugnam: nec ea ipsa longa, aut anceps fuit. Fusi hostes castra repetunt, inferentibusque jam signa Romanis cedunt, & in ultimam castrorum partem conglobantur. Haerent fugientes in angustiis portarum: pars ma-

¹ *Principio exciti pugnae*] Principio statim pugnae à suis insidiatoribus commissae exciti è castris.

² *Pariter*] Uno eodemque tempore.

³ *Incompressis... adversus*] Quum incompressi essent praè ardore pugnandi, atque adeo imparati ad excipiendum equitatus effuso cursu invadentis impetum.

gna aggerem vallumque conscendunt, si aut ex superiore loco tueri se, aut superare aliquâ & evadere possent. Fortè quodam loco malè densatus agger pondere superstantium in fossam procubuit: atque eâ quum deos pandere viam fugæ conclamassent, plures inermes quàm armati evadunt. Hoc prælio fractæ iterum Etruscorum vires: & pacto annuo stipendio, & duum mensium frumento, permillum ab dictatore, ut de pace legatos mitterent Romam. Pax negata; induciæ biennii datæ. dictator triumphans in urbem rediit. Habeo auctores, sine ullo memorabili prælio pacatam ab dictatore Etruriam esse, seditionibus tantum Arretinorum compositis, & Cilio genere cum plebe in gratiam reducto. Consul ex dictatura factus M. Valerius. non petentem, atque adeo etiam absentem, creatum + credidere quidam: & per interregem ea comitia facta. id unum non ambigitur, consulatum cum Appuleio Pansa gessisse.

VI. M. Valerio & Q. Appuleio consulibus satis pacatæ foris res fuere. Etruscum adversæ belli res, & induciæ quietum tenebant: Samnitum, multorum annorum cladibus domitum, haud dum foederis novi pœnitebat. Romæ quoque plebem quietam & exoneratam deducta in colonias multitudo præstabat. Tamen ne undique tranquillæ res essent, certamen injectum inter primores civitatis, patricios plebeiosque, ab tribunis plebis Q. & Cn. Ogulniis. qui undique criminandorum Patrum apud plebem occasionibus quæsitis, postquam alia frustra tentata erant, eam actionem susceperunt, quâ non infimam plebem accenderent,

U.C. 451.
a.C. 301.

U.C. 452.
a.C. 300.
M. Valerius V.
Q. Appuleio
Coss.

*Certamen
inter patricios &
plebeios,
de sacerdotiis.*

4 Credidere quidam] Magis placeret tradidere.

U. C. 452.
A. C. 300.

sed ipsa capita plebis, consulares triumphalesque plebeios: quorum honoribus nihil, præter sacerdotia, quæ nondum promiscua erant, deesset. Rogationem ergo promulgarunt, ut, quum quatuor augures, quatuor pontifices eâ tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quatuor pontifices, quinque augures, de plebe omnes adlegerentur. Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium potuerit, non invenio: quum inter augures constet, ¹ imparem numerum debere esse, ut tres antiquæ tribus, Ramnes, Titienſes, Luceres, suum quæque augurem habeant; aut, si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent: sicut multiplicati sunt, quum ad quatuor quinque adjecti novem numerum, ut terni in singulas essent, expleverunt. Ceterum, quia de plebe adlegebantur, juxtâ eam rem ægre passi Patres, quàm quum consulatum vulgari viderent, simulabant ad deos id magis, quàm ad se pertinere: *ipsos visuros, ne sacra sua polluantur. id se optare tantum, ne qua in rempublicam clades veniat.* Minus autem tetendere, assueti jam tali genere certaminum vinci. & cernebant adversarios, non id quod olim vix speraverint affectantes, magnos honores; sed omnia jam, in quorum spem dubiam erat

¹ *Imparem numerum*] Nempe ternarium, vel è ternario factum. Hæc enim est Livii mens, non sat accuratè fortasse ab auctore explicata. Constat tres esse primò debere augures, ut suum quæque tres antiquæ tribus augurem habeant: si

pluribus sit opus, sacerdotum, i. e. augurum numerum ita debere ampliari, ut par sit augurum numerus in unaquaque antiquarum illarum trium. Unde colligitur illud collegium ad numerum *quatuor* redigi non potuisse, nisi morte duorum.

certatum, tamen adeptos, multiplices confu-
latus, censurasque, & triumphos.

U. C. 452.
a. C. 300.

VII. Certatum tamen suadendâ dissuaden-
dâque lege inter Ap. Claudium maximè fe-
runt, & inter P. Decium Murem. qui quum
eadem ferme de jure Patrum ac plebis, quæ
pro lege Licinia quondam contraque eam dicta
erant, quum plebeiis consulatus rogabatur,
differuissent; ¹ retulisse dicitur Decius parentis
sui speciem, qualem eum multi, qui in con-
cione erant, viderant, incinctum Gabino cul-
tu, super telum stantem, quo se habitu pro
populo ac legionibus devovisset. Tum P. De-
cium consulem purum piûque deis immortalibus
visum, æquè ac si T. Manlius collega ejus
devoveretur. eundem P. Decium, qui sacra pu-
blica populi Romani faceret, legi rite non potuif-
se? Id esse periculum, ne suas preces minùs au-
dirent dii, quàm Ap. Claudii? castiùs eum sacra
privata facere, & religiosius deos colere, quàm
se? ² Quem pænitere votorum, quæ pro republi-
ca nuncupaverint tot consules plebei, tot dicta-
tores, aut ad exercitus euntes, aut inter ipsa bel-
la? Numerarentur duces eorum annorum, qui-
bus plebeiorum ductu & auspicio res geri cæptæ
sunt: numerarentur triumphi. ³ jam ne nobilita-
tis quidem suæ plebeios pænitere. pro certo ha-
bere, si quod repens bellum oriatur, non plus spei

*Decii
oratio de
sacerdo-
tiis cum
plebe com-
munican-
dis.*

¹ Retulisse . . . parentis sui
speciem] Revocasse & vi-
sionis præsentem quo-
dammodo ob oculos stitisse
imaginem parentis sui.

² Quem pænitere voto-
rum] Ideo nempe neminem
pænituit illorum votorum,
quia apparuit ex prospero
bellorum eventu vota ac-

cepta diis fuisse.

³ Jam ne nobilitatis qui-
dem suæ plebeios pænitere]
Nobilitas apud Romanos
ducebatur ab majorum ho-
noribus. Itaque ii plebei
quorum patres consulatum,
aut præturam, aut censu-
ram, aut dictaturam gesse-
rant, nobiles erant.

U.C. 452. fore senatui populoque Romano in patriciis, quam
 a.C. 300. in plebeiis ducibus. Quod quum ita se habeat,
 cui deorum hominumve indignum videri potest,
 inquit, eos viros, quos vos sellis curulibus, to-
 gâ prætectâ, 4 tunicâ palmatâ, & 5 togâ pictâ,
 & 6 coronâ triumphali, laureâque honorariis,
 7 quorum domos spoliis hostium affixis insignes
 inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia
 insignia adjicere? Qui 8 Jovis Optimi Maximi
 ornatu decoratus, curru aurato per urbem vestus
 in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum
 9 capide ac 10 lituo, capite velato victimam cæ-
 dat, auguriumve ex arce capiat; cujus imaginis
 titulo consulatus, censuraque, & triumphus æquo
 animo legetur, si auguratum, aut pontificatum
 adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi?
 Equidem (pace dixerim deum) eos nos jam po-
 puli Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis
 non minùs reddamus dignatione nostrâ honoris,
 quàm acceperimus; & deorum magis, quam no-
 strâ causâ expetamus, ut, quos privatim coli-
 mus, publicè colamus.

4 Tunicâ palmatâ] Tuni-
 câ intextis palmis ornatâ.
 Eam triumphantes gesta-
 bant.

5 Togâ pictâ] Togâ pur-
 pureâ, quæ diversarum re-
 rum figuras acu pictas ha-
 beret: & erat ipsa quoque
 triumphantium insigne.

6 Coronâ triumphali] Quæ
 antiquitus è lauro fuit, po-
 stea ex auro fieri cœpta est.

7 Quorum domos spoliis
 hostium affixis insignes...
 feceritis] Mos fuit Roma-
 nis, ut spolia hostium devi-
 atorum in postibus domo-
 rum suarum figerent. Vid.

infra l. XXIII. c. 23. &
 XXXVIII. 43.

8 Jovis Optimi Maximi
 ornatu] Coronâ aureâ, sce-
 ptro regio; quibus trium-
 phantes, quemadmodum
 ipse Jupiter, decorabantur.
 Quin etiam faciem trium-
 phantibus minio illini olim
 solitam, quemadmodum
 Jovi & quibusdam aliis diis,
 Plinius memorat.

9 Capide] Capis poculi
 genus, à capiendo.

10 Lituo] Lituus fuit ba-
 culus sine nodo aduncus,
 ipso interpretante Livio, su-
 præ l. 13.

VIII. Quid autem ego sic adhuc egi, *tanquam* U.C. 452.
a.C. 300.
integra sit causa patriciorum de sacerdotiis, &
non jam in possessione unius amplissimi sinus sa-
cerdotii ? Decemviros sacris faciundis, carmi-
num Sibyllæ ac fatorum populi hujus interpretes,
antistites eosdem ¹ *Apollinaris sacri, carimonia-*
rumque aliarum, plebeios videmus. Nec tum pa-
triciis ulla injuria facta est, quum duumviris
sacris faciundis adjectus est propter plebeios nu-
merus : & nunc tribunus, vir fortis ac strenuus,
quinque augurum loca, quatuor pontificum adje-
cit, in quæ plebei nominentur, non ut vos, Appi,
vestro loco pellant, sed ut adjuvent vos homines
plebei divinis quoque rebus procurandis, sicut
in ceteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli
erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere,
quem in censura, quem in consulatu collegam
habere potuisti ; cuius tam dictatoris magister
equitum, quam magistri equitum dictator esse
potes. Sabinum advenam principem nobilitatis
vestræ, seu Attum Clausum, seu Ap. Claudium
vultis, illi antiqui patricii in suum numerum
acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum nu-
merum accipere. multa nobiscum decora afferi-
mus ; imo omnia eadem, quæ vos superbos fece-
runt. L. Sextius primus de plebe consul est factus ;
C. Licinius Stolo primus magister equitum ; C.
Marcus Rutilus primus & dictator & censor ;
Q. Publilius Philo primus prætor. Semper ista
audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, ² *vos*

¹ *Apollinaris sacri*] His
 verbis designatur procul du-
 bio peculiare sacrum, quod
 in honorem Apollinis per
 decemviros factorum pera-
 geretur. Quoniam nunc, quo
 tempore anni, qua de causa
 illud celebraretur, non re-

perimus. Neque enim hîc
 aut seculares ludi intelligi
 possunt, qui clariùs à Livio
 & insignitiùs indicarentur,
 aut ludi Apollinares, qui
 nondum instituti erant.

² *Vos solo, gentem habere*]
 Vid. not. 2. ad c. 1. l. IV.

U.C. 452. 2.C. 300. *solos gentem habere, vos solos justum imperium & auspiciū domi militiæque. Equè adhuc prosperum plebeium ac patricium fuit, porroque erit.* ³ *En unquam fando audistis, patricios primò esse factos, non de cælo demissos, sed qui patrem ciere possent: id est, nihil ultrà quàm ingenuos? Consulem jam patrem ciere possum, avumque jam poterit filius meus.* ⁴ *Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipiscamur. certamen tantum patricii petunt, nec curant, quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem, quod bonum, faustum, felixque sit vobis ac reipublicæ, ⁵ uti rogas, jubendam censeo.*

Pontifices
& augu-
res ple-
beii.

Lex de
provoca-
tione ter-
ritò lata.

IX. Vocare tribus extemplo populus jube-
bat, apparebatque accipi legem: ille tamen
dies est intercessione sublatus. postero die de-
territis tribunis, ingenti consensu accepta est.
Pontifices creantur, suator legis P. Decius
Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius
Rutilus, M. Livius Denter. Quinque augures
item de plebe, C. Genucius. P. Ælius Pætus,
M. Minucius Fessius, C. Marcius, T. Pubilius.
Ita octo pontificum, novem augurum nume-
rus factus. Eodem anno M. Valerius consul de
provocatione legem tulit, diligentius sanctam.
tertio ea tum post reges exactos lata est, ¹ sem-
per à familia eadem. Causam renovandæ sapius
haud aliam fuisse reor, quàm quòd plus pau-
corum opes, quàm libertas plebis, poterant.

³ *En unquam*] Nunquam-
ne? ut suprà IX. 10.

⁴ *Nihil est aliud in re*] Hoc unum agitur à patri-
ciis, hoc unum volunt pa-
tricii, ut nihil adipiscamur,
nisi negatum, nisi postquam

ab ipsis negatum fuerit.

⁵ *Uti rogas*] Vid. not. 1.
ad VI. 38. suprà.

¹ *Semper à familia eadem*] Primò à Publicola, suprà
II. 8. Secundò, à Valerio
Potito, III. 55.

Porcia tamen lex sola pro tergo civium lata U. C. 452;
 videtur: quòd gravi poenâ, si quis verberasset a. C. 300.
 necassetve civem Romanum, sanxit. Valeria
 lex, quum eum qui provocasset, virgis cædi
 securique necari vetuisset, si quis adversus ea
 fecisset, nihil ultra, quàm improbè factum,
 adjecit. Id (qui tum pudor hominum erat)
 visum, credo, vinculum satis validum legis.
² nunc vix seriò ita minetur quisquam. Bellum
 ab eodem consule haudquaquam memorabile
 adversus rebellantes Æquos, quum præter
 animos feroces nihil ex antiqua fortuna habe-
 rent, gestum est. Alter consul Appuleius in
 Umbria Nequinum oppidum circumfedit. lo-
 cus erat arduus, atque in parte una præceps,
 ubi nunc Narnia sita est. nec vi, nec muni-
 mento capi poterat. Itaque eam infectam rem
 M. Fulvius Patinus, T. Manlius Torquatus
 novi consules acceperunt. In eum annum quum
 Q. Fabium consulem non petentem omnes di-
 cerent centuriæ, ipsum auctorem fuisse Macer
 Licinius ac Tubero tradunt differendi sibi con-
 sulatûs in bellicosorem annum: *eo anno ma-*
jori se usui reipublicæ fore, urbano gesto magistra-
tu. ita nec dissimulantem quid mallet, nec pe-
 tentem tamen, ædilem curulem cum L. Papi-
 rio Curfore factum. Id ne pro certo ponerem,
 vetustior annalium auctor Piso effecit; qui eo
 anno ædiles curules fuisse tradit ³ C. Domi-
 tium Cn. F. Calvinum, & Sp. Carviliu C. F.
 Maximum. Id credo cognomen errorem in ædi-

U. C. 453;
 a. C. 299.
 M. Ful-
 vio, T.
 Manlio
 Coss.

² *Nunc vix seriò*] Quod
 tunc in sancientiâ maximi
 momenti lege satis grave
 visum est, id hodie in pri-
 vatis rebus, in domestica
 disciplina, vix seriò mine-

tur quisquam.

³ *C. Domitium*] Hoc præ-
 nomen vix reperias in hac
 gente. Libri discrepant. Le-
 ge vel *L.* vel *Cn. Domi-*
tium.

U.C. 453.
a.C. 299.

Tribus

notæ.

libus fecisse : secutamque fabulam mistam ex ædilitiis & consularibus comitiis , convenientem errori. Et lustrum eo anno conditum à P. Sempronio Sopho , & P. Sulpicio Saverrione censoribus : 4 tribusque additæ duæ , 5 Anienensis ac 6 Terentina. Hæc Romæ gesta.

X. Ceterum ad Nequinum oppidum quum segni obsidione tempus tereretur , duo ex oppidanis , quorum erant ædificia juncta muro , specu facto ad stationes Romanas itinere occulto perveniunt : inde ad consulem deducti , præsidium armatum se intra mœnia & muros accepturos confirmant. Nec aspernanda res visa , neque incautè credenda. cum alter eorum (nam alter obses retentus) duo exploratores per cuniculum missi : per quos satis compertæ re , trecenti armati transfugâ duce in urbem ingressi , nocte portam , quæ proxima erat , cepere : quâ refractâ , consul exercitusque Romanus sine certamine urbem invasere. Ita Nequinum in ditionem populi Romani venit. Colonia eò adversus Umbros missa , 1 à flumine Narnia appellata : exercitus cum magna præda Romam reductus. Eodem anno ab Etruscis adversus inducias paratum bellum. 2 sed eos alia molientes Gallorum ingens exercitus fines ingressus , paulisper à proposito avertit. Pecuniâ deinde , quâ multum poterant , freti , socios ex hostibus facere Gallos conantur , ut eo adjun-

*Etrusci
bellum ad-
versus Ro-
manos mo-
liuntur.*

4 *Tribusque additæ duæ*] Tunc tres & triginta tribus factæ. Vid. IX. 20.

5 *Anienensis*] Fortasse ab Aniene amne.

6 *Terentina*] Fortasse à Terento , qui locus erat in campo Martio.

1 *A flumine Narnia* , ap-

pellata] Fluminis nomen , Nar.

2 *Sed eos alia molientes*]

Etruscis nihil de Gallis cogitantes , sed alia molientes , nempe Romanum bellum , Galli invadunt. Quidam malunt legere *italia* molientes.

ſto exercitu cum Romanis bellarent. De ſocie-
 rate haud abnuunt barbari : de mercede agitur.
 quâ pactâ acceptâque , quum parata cetera ad
 bellum eſſent , ſequique Etruſcus juberet , in-
 ficias eunt , *mercedem ſe belli Romanis inferendâ*
pactos. quicquid acceperint , accepiffe ne agrum
Etruſcum vaſtarent , armisque laceſſerent cultores.
Militaturos tamen ſe , ſi utique Etruſci velint ,
ſed nullâ aliâ mercede , quàm ut in partem agrî
accipiantur , tandemque aliquâ ſede certâ conſi-
ſtant. Multa de eo concilia populorum Etruriæ
 habita. nec perfici quicquam potuit , non tam
 quia imminui agrum , quàm quia accolæ ſibi
 quiſque adjungere tam efferatæ gentis homines
 horrebat. ita dimiſſi Galli , pecuniam ingentem
 ſine labore ac periculo partam retulerunt. Ro-
 mæ terrorem præbuit fama Gallici tumultûs ad
 bellum Etruſcum adjecti : eo minùs cunctanter
 fœdus iſtum cum Picenti populo eſt.

XI. T. Manlio conſuli Etruria provincia for-
 te evenit : qui vixdum ingreſſus hoſtium fines ,
 quum exerceretur inter equites , ab rapido
 curſu circumagendo equo effuſus , extemplo
 prope exſpiravit. tertius ab eo caſu dies finis
 vitæ conſuli fuit. Quo velut omine belli ac-
 cepto , deos pro ſe commiſiſſe bellum memo-
 rantes Etruſci , ſuſtulere animos. Romæ tum
 deſiderio viri , tum incommoditate temporis ,
 triſtis nunciuſ fuit : ¹ ut Patres ab jubendo di-
 ctatore , conſulis ſubrogandi comitia ex ſen-
 tentia principum habita , deterruerint. ² M.
 Valerium conſulem omnes ſententiæ centuriæ-
 T. Man-
 lii Con-
 ſulis.
 M. Vale-
 rius ſuſſe-
 ctus.

¹ Ut Patres ab jubendo] bita : quòd comitiis ele-
 ita ut nihil aliud Patres de-
 terruerit ab jubendo dicta-
 tore , quàm quòd comitia
 conſulis ſubrogandi ex ſen-
 tentia principum ſunt ha-
 ctus eſt iſ conſul quem prin-
 cipes volebant.
² M. Valerium conſulem]
 Hic ſextus eſt M. Valerîi
 Corvi conſularus.

U.C. 453.
a.C. 299.

que dixere, quem senatus dictatorem dici iussurus fuerat. tum extemplo in Etruriam ad legiones proficisci iussit. Adventus ejus compressit Etruscos, adeo ut nemo extra munimenta egredi auderet, timorque ipsorum obsidioni similis esset. neque illos novus consul, vastandis agris, urendisque tectis, quum passim non villæ solùm, sed frequentes quoque vici incendiis fumarent, elicere ad certamen potuit. Quum hoc segnius bellum opinione esset, alterius belli, quod multis invicem cladibus haud immeritò terribile erat, fama, Picentium novorum sociorum indicio, exorta est: Samnites arma & rebellionem spectare, seque ab iis sollicitatos esse. Picentibus gratiæ actæ, ³ & magna pars curæ Patribus ab Etruria in Samnites versa est. Caritas etiam annonæ sollicitam civitatem habuit: ventumque ad inopiæ ultimum foret, ut scripsere quibus ædilem fuisse eo anno Fabium Maximum placet, ni ejus viri cura, qualis in bellicis rebus multis tempestatibus fuerat, talis domi tum in annonæ dispensatione, præparando ac convehendo frumento, fuisset. Eo anno (nec traditur causa) interregnum initum. interreges fuere Appius Claudius, dein P. Sulpicius. Is comitia consularia habuit. creavit L. Cornelium Scipionem, Cn. Fulvium consules. Principio hujus anni oratores Lucanorum ad novos consules venerunt, questum, *quia conditionibus pelli- cere se nequiverint ad societatem armorum, Samnites infesto exercitu ingressos fines suos vastare, belloque ad bellum cogere. Lucano populo satis superque erratum quondam: nunc ita obstinatos*

U.C. 454.
a.C. 298.
L. Cornelio,
Cn. Fulvio Coss.

³ *Et magna pars curæ*] magnam partem curæ vertere in Samniticum bellum.
Et Patres huc usque de sola Etruria solliciti, coacti sunt

animos esse, ut omnia ferre ac pati tolerabilius ducant, quàm ut unquam postea 4 nomen Romanum violent. Orare Patres, ut & Lucanos in fidem accipiant, & vim atque injuriam ab se Samnitium arceant. Se, quanquam bello cum Samnitibus suscepto necessaria jam facta adversus Romanos fides sit, tamen obsides dare paratos esse.

U.C. 454.
a.C. 298.

XII. Brevis consultatio senatûs fuit. ad unum omnes jungendum foedus cum Lucanis, resque repetendas ab Samnitibus, censent. Benignè responsum Lucanis: ictumque foedus. Feciales missi, qui Samnitem decedere agro sociorum, ac deducere exercitum finibus Lucanis juberent. quibus obviam missi ab Samnitibus qui denunciarent, *Si quod adissent in Samnio concilium, haud inviolatos abituros.* Hæc postquam audita sunt Romæ, bellum Samnitibus & Patres censuerunt, & populus jussit. Consules inter se provincias partiti sunt. Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvenerunt: diversique ad suum quisque bellum proficiscuntur. Scipioni segne bellum & simile prioris anni militiæ expectanti, hostes ad Volaterras instructo agmine occurrerunt. Pugnatum majore parte diei, magnâ utrimque cæde: nox incertis quâ data victoria esset, intervenit: lux insequens victorem victumque ostendit. Nam Etrusci silentio noctis castra reliquerunt. Romanus egressus in aciem, ubi profectione hostium concessam victoriam videt, progressus ad castra, vacuis cum plurima præda (nam & stativa trepidè deserta fuerant) potitur. inde in

Fœdus
cum Lu-
canis.

Pugna
cum Etru-
scis.

4 Nomen Romanum violent] De nomine Romano loquuntur, tanquam sacro & religioso. Violare enim

est peccare in id quod sacrum & sanctum est, puta deos, patriam, parentes, fas fidemque &c.

U.C. 454.
a.C. 298.

Samnites
victi.

Faliscum agrum copiis reductis, quum impedimenta Faleriis cum modico præsidio reliquisset, expedito agmine ad depopulandos hostium fines incedit. Omnia ferro ignique vastantur, prædæ undique actæ: nec solum modò vastum hosti relictum, sed castellis etiam vicisque illatus ignis: urbibus oppugnandis temperatum, in quas timor Etruscos compulerat. Cn. Fulvii consulis clara pugna in Samnio ad Bovianum haudquaquam ambiguae victoriæ fuit. Bovianum inde aggressus, nec ita multo post Aufidenam, vi cepit. Eodem anno ¹ Carseolos colonia in agrum Æquicolarum deducta. Fulvius consul de Samnitibus triumphavit.

Q. Fabius in-
victus consul
creatur.

XIII. Quum comitia consularia instarent, fama exorta, Etruscos Samnitesque ingentes conscribere exercitus; palam omnibus conciliis vexari principes Etruscorum, quòd non Gallos quacumque conditione traxerint ad bellum; increpari magistratus Samnitium, quòd exercitum adversus Lucanum hostem comparatum objecerint Romanis: itaque suis sociorumque viribus consurgere hostes ad bellum, & haudquaquam pari defungendum esse certamine. Hic terror, quum illustres viri consularum peterent, omnes in Q. Fabium Maximum, primò non petentem, deinde, ut inclinata studia vidit, etiam recusantem, convertit: *Quid se jam senem ac perfunctum laboribus laborumque præmiis, sollicitarent? Nec corporis, nec animi vigorem remanere eundem: & fortunam ipsam vereri, ne cui deorum nimia jam in se, & constantior, quàm velint humana res,*

¹ Carseolos..... in agrum Æquicolarum] Vid. not. 2. ad e. 1. hujus libri: & ob-
serva insuper ex c. 3. hanc coloniam nunc potius sup-
pleri, quàm deduci.

videatur. Et se gloriæ seniorum succrevisse, & ad suam gloriam consurgentes alios lætū adspicere. nec honores magnos fortissimis viris Romæ, nec honoribus deesse fortes viros. Acuebat hac moderatione tam iusta studia. quæ verecundiâ legum restringenda ratus, ¹ legem recitari iussit, quâ intra decem annos eundem consulem refici non liceret. Vix præ strepitu audita lex est: tribunique plebis, nihil id impediementi futurum aiebant: se ad populum laturos, uti legibus solveretur. Et ille quidem in recusando perstabat, quid ergo attineret leges ferri rogitans, quibus ² per eosdem qui tulissent, fraus fieret? Jam regi leges, non regere. Populus nihilominus suffragia inibat: & ut quæque ³ intro vocata erat centuria, consulem haud dubiè Fabium dicebat. Tum demum consensu civitatis victus, Dii approbent, inquit, quod agitis, acturique estis, Quirites. Ceterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi estis, in collega sit meæ apud vos gratiæ locus. P. Decium expertum mihi concordî collegio virum, dignum vobis, dignum parente suo, quæso mecum consulem faciatis. Iusta suffragatio visa: omnes quæ supererant centuriæ, Q. Fabium, P. Decium consules dixere. Eo anno plerisque dies dicta ab ædilibus, quia plus, quàm quod lege finitum erat, agri possiderent. nec quisquam ferme est

U.C. 454.
a.C. 298.

¹ Legem... quâ intra decem annos] Hanc legem reperies c. 42. l. VII. Ejus hæc vis esse debuit, ut solidum decennium inter geminum ejusdem hominis consulatum effluxisse jubetur. Alioquin eâ non teneretur Fabius, qui consul ultimum fuit anno 445. &

nunc creatur in annum 455. Ceterum ea lex parum diligenter his temporibus servabatur, & aliquoties quum in aliis, tum in ipso Fabio neglecta fuerat.

² Per eosdem qui tulissent] Nempe tribunos plebis.

³ Intro vocata] In ovile. Vid. not. 3. ad c. 11. l. III.

U. c. 455. purgatus : 4 vinculumque ingens immodicæ cupiditatis injectum est.

a. C. 297.

Q. Fabio IV.

P. Decio

III. Coss.

XIV. Consules novi, Q. Fabius Maximus quartum, & P. Decius Mus tertium, quum inter se agitarent, ut alter Samnites hostes, alter Etruscos deligeret; quantæque in hanc aut in illam provinciam copiæ satis, & uter ad utrum bellum dux idoneus magis esset; ab Sutrio, & Nepete, & Faleriis legati, auctores concilia Etruriæ populorum de petenda pace haberi, totam belli molem in Samnium averterunt. Profecti consules, quo expeditiones commeatus essent, & incertior hostis quæ venturum bellum foret, Fabius per Soranum, Decius per Sidicinum agrum in Samnium legiones ducunt. Ubi in hostium fines ventum est, uterque populabundus effuso agmine incedit. explorant tamen latius, quàm popularuntur. Igitur non sefellere ad Tifernum hostes in occulta valle instructi, quam ingressos Romanos superiore ex loco adoriri parabant. Fabius impedimentis in locum tutum remotis, prædiorumque modico impoſito, præmonitis militibus adesse certamen, quadrato agmine ad prædictas hostium latebras succedit. Samnites desperato improvſo tumultu, quando in apertum semel discrimen evasura esset res, & ipsi acie justâ maluerunt concurrere. itaque & in æquum descendunt, ac fortunæ se, majore animo quàm spe, committunt. Ceterum, sive quia ex omnium Samnitium populis, quodcunque roboris fuerat, contraxerant, seu quia discrimen summæ rerum augebat animos, aliquan-

Prælium atrox cum Samnitibus.

4 Vinculumque ingens immodicæ cupiditatis injectum est] Possis supplere possessoribus agrorum. Sed magis placeret legere cupiditatis. I Auctores] Quum nunciassent, edocuisse.

tum apertâ quoque pugnâ præbuerunt terro- U.C. 455.
a.C. 297.
ris. Fabius, ubi nulla ex parte hostem loco

moveri videt, Maximum filium & M. Valerium, tribunos militum, cum quibus ad primam aciem procurrebat, ire ad equites jubet, & adhortari, ut, si quando unquam equestri ope

adjutam rempublicam meminerint, illo die annuntantur, ut ordinis ejus gloriam invictam præsent.

Peditum certamine immobilem hostem restare: omnem reliquam spem in impetu esse equitum. Et ipsos nominatim juvenes, ² pari comitate utrumque, nunc laudibus, nunc promissis onerat. Ceterum, ³ quando ne ea quoque tentata vis proficeret, consilio grassandum, si nihil vires juvarent, ratus, Scipionem legatum Hastatos primæ legionis subtrahere ex acie, & ad montes proximos, quàm posset occultissimè, circumducere jubet: inde ascensu abdito à conspectu erigere in montes agmen, averso-que hosti ab tergo repentè se ostendere. Equites, ducibus tribunis, haud multo plus hostibus quàm suis, ex improvise ante signa evecti, præbuerunt tumultus. Adversus incitatas turmas stetit immota Samnitium acies, nec parte ullâ pelli aut perrumpi potuit. Et, postquam irritum inceptum erat, recepti post signa prælio excefferunt. Crevit ex eo hostium animus, nec sustinere frons prima tam longum certamen, increscentemque fiduciâ sui vim potuisset, ni secunda acies jussu consulis in primum successisset. Ibi integræ vires sistunt in-

² *Pari comitate utrumque*] Quamvis alter ex his filius esset, nihil tamen ei præcipuum tribuit consul, sed parem in utrumque comitatem ostendit.

³ *Quando ne ea quoque tentata vis proficeret*] Hic aliquid mendi latere suspicamur. Sensus esse debet, si fortè accideret ut ea quoque vis tentata nihil proficeret.

U.C. 455.
a.C. 297.

vehentem se jam Samnitum : & 4 tempore im-
provisa ex montibus signa , clamorque subla-
tus , 5 non vero tantum metu terruere Sam-
nitium animos. nam & Fabius Decium colle-
gam appropinquare exclamavit , & pro se quis-
que miles , adesse alterum consulem , adesse
legiones , gaudio alacres fremunt : errorque
utilis Romanis oblatus , fugæ formidinisque
Samnites implevit , maximè territos , ne ab al-
tero exercitu integro intactoque fessi opprime-
rentur : & quia passim in fugam dissipati sunt ,
Vincunt minor cædes , quàm pro tanta victoria , fuit.
Romani. tria millia & quadringenti cæsi : capti ad tre-
centos ferme & triginta : signa militaria capta
tria & viginti.

XV. Samnitibus Apuli se ante prælium con-
juxissent , nî P. Decius consul iis ad Maleven-
tum castra objecisset ; extractos deinde ad cer-
tamen fudisset. Ibi quoque plus fugæ fuit ,
quàm cædis. duo millia Apulorum cæsa : spre-
toque eo hoste Decius in Samnium legiones
duxit. Ibi duo consulares exercitus diversis
vagati partibus , omnia spatio quinque men-
sium evastarunt. Quadraginta & quinque loca
in Samnio fuere , in quibus Decii castra fue-
runt : alterius consulis sex & octoginta. nec
valli tantum ac fossarum vestigia relicta , sed
multo illis insigniora monimenta vastitatis cir-
cà , regionumque depopulatarum. Fabius etiam
urbem Cimetram cepit : ibi capta armatorum
duo millia quadringenti : cæsi ferme pugnantes

4 *Tempore*] In tempore ,
tempestivè. Sic Cic. l. III.
de Offic. n. 58. *Ad cœnam*
tempore venit Canius.

5 *Non vero tantum*] Non
verum tantum , i. e. à vera

causa profectum metum in-
jecerunt Samnitibus. Nam
& vanum quoque iis terro-
rem obtulerunt , nempe
advenire alterum consulem
cum exercitu.

ad quadringentos triginta. Inde comitiorum U.C. 455.
 causa Romam profectus, maturavit eam rem a.C. 297.
 agere. Quum ¹ primò vocatæ Q. Fabium con- Q. Fa-
 sulem dicerent omnes centuriæ, Ap. Claudius bis con-
 consularis candidatus, vir acer & ambitiosus, sulatum
 non sui magis honoris causâ, quàm ut patricii recusat.
 recuperarent duo consularia loca, quum suis,
 tum totius nobilitatis viribus incubuit, ut se
 cum Q. Fabio consulem dicerent. Fabius pri-
 mò, de se eadem ferè quæ priorè anno dicen-
 do, abnuere. Circumstare sellam omnis nobi-
 litas, orare ut ex cœno plebeio consulatum
 extraheret, majestatemque pristinam tum ho-
 nori, tum patriciis gentibus redderet. Fabius
 silentio factò mediâ oratione studia hominum
 sedavit. *Facturum enim se fuisse dixit, ut duo-*
rum patriciorum nomina reciperet, si alium quàm
se consulem fieri videret: nunc se sui rationem
comitiis, quum contra leges futurum sit, pessimo
exemplo non habiturum. Ita L. Volumnius de U.C. 456.
 plebe cum Ap. Claudio consul est factus; prio- a.C. 296.
 re item consulatu inter se comparati. Nobilitas L. Vo-
 obiectare Fabio, fugissè eum Ap. Claudium lumnio
 collegam, eloquentiâ civilibusque artibus haud II. Ap.
 dubiè præstantem. Claudio
II. Coll.

XVI. Comitiiis perfectis, veteres consules
 belli bellum in Samnio gerere, prorogato in
 sex menses imperio. Itaque insequentiquoque
 anno, L. Volumnio & Ap. Claudio consuli-
 bus, P. Decius, qui consul in Samnio relictus
 collega fuerat, proconsul idem populari non

¹ Primò vocatæ... omnes
 centuriæ] Omnes eæ centu-
 riæ, quæ primæ in ovile
 stabantur ad ferendum
 suffragium. Nimirum eæ
 centuriæ quæ primo loco,

post prærogativam tamen,
 ut apparet ex c. 22. infra,
 suffragia inibant, distingue-
 bantur à ceteris, appella-
 banturque *primò vocatæ*.

U.C. 456.
a.C. 296.

*Samnites
pulsis fini-
bus suis
Etruriam
petunt.*

destitit agros, donec Samnitium exercitum nufquam se praelio committentem postremo expulit finibus. Etruriam pulsi petierunt: &, quod legationibus nequicquam saepe tentaverant, id se tanto agmine armatorum, mistis terrore precibus, acturos efficacius rati, postulaverunt principum Etruriæ concilium. Quo coacto, per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis exponunt. *Omnia expertos esse, si fuisset ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent: tentasse etiam haud magni momenti finium gentium auxilia: petisse pacem à populo Romano, quum bellum tolerare non possent: rebellasse, quod pax servientibus gravior, quam liberis bellum esset. Unam sibi spem reliquam in Etruscis restare. Scire gentem Italiæ opulentissimam armis, viris, pecuniâ, esse: habere accolas Gallos inter ferrum & arma natos, feroces quum suapte ingenio, tum adversus Romanum populum, quem captum à se auroque redemptum, haud vana jactantes, memorent. Nihil abesse, si sit animus Etruscis qui Porsenæ quondam majoribusque eorum fuerit, quin Romanos¹ omni agro cis Tiberim pulsos dimicare pro salute sua, non de intolerando Italiæ regno, cogant. Samnitum illis exercitum paratum, instructum armis, stipendio, venisse: confestim secuturos, vel si ad ipsam Romanam urbem oppugnandam ducant.*

XVII. Hæc eos in Etruria jactantes molientesque, bellum domi Romanum urebat. nam P. Decius ubi comperit per exploratores profectum Samnitium exercitum, advocato consilio: *Quid per agros, inquit, vagamur, vicatim*

¹ *Omni agro cis Tiberim]*
Intellige agrum ad dextram
Tiberis situm, qui homini
posito in Etruria cis Tiberim

est. Spem faciunt Samnites
Etruscis recuperandi quid-
quid agri à Romanis cap-
tum ex Etruria fuerat.

circumferentes

circumferentes bellum? quin urbes & moenia ag- U.C. 456.
gredimur? Nullus jam exercitus Samnio præsi- a.C. 296.
det. cessere finibus, ac sibimetipsi exsilium consci- Tres in
vere. Approbantibus cunctis, ad Murgantiam Samnio
validam urbem oppugnandam ducit: tantusque urbes à
ardor militum fuit, & caritate ducis, & spe Romanis
majoris quàm ex agrestibus populationibus præ- capta.
dæ, ut uno die vi atque armis urbem caperent.
ibi duo millia Samnitium & centum pugnan-
tes circumventi captique: & alia præda ingens
ta est. Quæ ne impedimentis gravibus ag-
nitione oneraret, convocari milites Decius jubet:
Haccine, inquit, victoriâ solâ, aut hac prædâ
contenti estis futuri? Vultis vos¹ pro virtute spes
gerere? Omnes Samnitium urbes fortunæque in
urbibus relictæ, vestræ sunt; quando legiones eo-
rum tot præliis fusas, postremo finibus expulistis.
Vendite ista, & illicite lucro mercatorem, ut
sequatur agmen. ego subinde suggeram quæ ven-
daris. Ad Romuleam urbem hinc eamus, ubi vos
² labor haud magnus, præda major manet. Di-
venditâ prædâ, ultro adhortantes imperatorem
ad Romuleam pergunt. Ibi quoque sine opere,
sine tormentis, simul admota sunt signa, nullâ
vi deterriti à muris, quâ cuique proximum
fuit, scalis raptim admotis in moenia evasere.
captum oppidum ac direptum est: ad duo mil-
lia & trecenti occisi, & sex millia hominum
capta; & miles ingenti prædâ potitus. Quam
vendere, sicut priorem, coactus, Ferentinum
inde, quanquam nihil quietis dabatur, tamen
summâ alacritate ductus. Ceterum ibi plus la-
boris ac periculi fuit. Et defensa summâ vi

¹ Pro virtute spes gerere] Dignas virtute vestrâ spes gerere.

² Labor haud magnus]

Concinnius est, quod complures Mss. præferunt: Labor haud major, præda major manet.

U.C. 456. moenia sunt, & locus erat munimento naturâ.
 a.C. 296. que tutus. sed evicit omnia affluet praeda mil-
 les. ad tria millia hostium circa muros caesa:
 praeda militis fuit. Hujus oppugnatarum ur-
 bium decoris pars major in quibusdam annali-
 bus ad Maximum trahitur. Murgantiam ab De-
 cio, à Fabio Ferentinum Romuleamque op-
 pugnatas tradunt. sunt qui novorum consulum
 hanc gloriam faciant: quidam non amborum,
 sed alterius, L. Volumnii; ei Samnium pro-
 vinciam evenisse.

*Bellum
Etruscum.*

XVIII. Dum ea in Samnio, cujuscunque
 ductu auspicioque, gererentur; Romanis in
 Etruria iterum bellum ingens multis ex genti-
 bus concitur: cujus auctor Gellius Egnatius
¹ ex Samnitibus erat. Tusci ferè omnes con-
 civerant bellum: traxerat contagio proximos
 Umbriae populos: & Gallica auxilia mercede
 sollicitabantur. omnis ea multitudo ad castra
 Samnitium conveniebat. Qui tumultus repens
 postquam Romam perlatus est, quum jam L.
 Volumnius consul cum legionibus secunda ac
 tertia, sociorumque millibus quindecim pro-
 fectus in Samnium esset, Ap. Claudium primo
 quoque tempore in Etruriam ire placuit. duæ
 Romanæ legiones secutæ, prima & quarta, &
 sociorum duodecim millia. castra haud procul
 ab hoste posita. ² Ceterum magis eo profectum
 est, quod maturè ventum erat, ut quosdam
 spectantes jam arma Etruria populos metus
 Romani nominis comprimeret, quàm quod
 ductu consulis quicquam ibi satis scire aut for-

*Ex pro-
fiscitur
Appius.*

¹ Ex Samnitibus] Magis
 placeret dux Samnitium.

² Ceterum magis eo profe-
 ctum] Ceterum eo quod ma-
 turè ventum erat, id est,

mature ac celeri consulis
 adventu magis profectum est:
 sive, magis ad id profuit
 maturus ac celer consulis
 advenius, ut...

tunatè gestum sit. Multa praelia locis & temporibus iniquis commissa : spesque in dies gravio-
 viorem hostem faciebat : & jam prope erat ut nec duci milites , nec militibus dux satis fideret. Litteras ad collegam arcessendum ex Sam-
 nio missas in trinis annalibus invenio. ³ piget

U. c. 456.
 a. C. 296.
 Nec quid-
 quam fa-
 tis scire
 aut fortu-
 natè ge-
 rit.

tamen incertum ponere , quum ea ipsa inter
 consules populi Romani jam iterum eodem ho-
 nore fungentes discrepatio fuerit ; Appio ab-
 nuente missas , Volumnio affirmante Appii se
 litteris accitum. Jam Volumnius in Samnio
 tria castella ceperat , in quibus ad tria millia
 hostium caesa erant , dimidium ferè ejus ca-
 ptum : & Lucanorum seditiones , à plebeiis &
 egentibus ducibus ortas , summâ optimatum
 voluntate per Q. Fabium proconsulem , mis-
 sum eò cum veteri exercitu , compresserat. De-
 cio depopulandos hostium agros relinquit. ipse
 cum suis copiis in Etruriam ad collegam per-
 git. quem advenientem læti omnes acceperunt.

Volum-
 nius it ad
 Appium.

⁴ Appium ex conscientia sua credo animum
 habuisse haud immeritò iratum , si nihil scri-
 pserat : illiberali , & ingrato animo , si eguerat
 ope , dissimulantem. Vix enim salute mutuâ
 redditâ , quum obviâ egressus esset , *Satin' saluæ* ,
 inquit , *Luci Volumni ? ut sese in Samnio*
res habent ? Quæ te causa , ut provinciâ tuâ ex-
cederes , induxit ? Volumnius in Samnio res pro-
speras esse ait : litteris ejus accitum venisse. quæ
si falsæ fuerint , nec usus suus sit in Etruria , ex-

Alterca-
 tio Goss.

³ Piget tamen incertum po-
 nere] Multo magis placeret
 certum ponere , id est , pro
 certo ponere , scribere.

consciis esset à se non acci-
 tum esse collegam , habuis-
 se animum haud immeritò
 iratum : eundem illiberali
 & ingrato animo dissimu-
 lasse , si eguerat ope , auxi-
 liumque collegæ implora-
 verat.

⁴ Appium ex conscientia
 sua] Credo Appium , si ni-
 hil scripserat , quum sibi

U. e. 456.
a. C. 296.

templo converſis ſignis abiturum. Tu verò abear; inquit, neque te quiſquam moratur: etenim minime conſentaneum eſt, quum bello tuo forſitan vix ſufficiās, & hīc te ad opem ferendam aliis gloriari veniſſe. Bene Hercules verteret, dicere Volumnii: malle fruſtra operam inſumptam, quā quicquam incidiſſe, cur non ſatis eſſet Etruriæ unus conſularis exercitus.

XIX. Digredientes jam conſules, legati tribunique ex Appiano exercitu circumſiſtunt: pars imperatorem ſuum orare, ne collegæ auxilium, quod acciendum ultro fuerit, ſuā ſponte oblatum ſperneretur: plures abeunti Volumnio obſiſtere, atque obteſtari ne pravo cum collegæ certamine rempublicam prodat. Si quæ clades incidiſſet, deſertori magis quā deſerto noxiæ fore. Eò rem adductam, ut ¹ omnis rei bene aut ſecus geſtæ in Etruria decus dedecusque ad L. Volumnium ſit delegatum. neminem quæſiturum quæ verba Appii, ſed quæ fortuna exercitiis fuerit. Dimitti ab Appio eum, ſed à republica & ab exercitu retineri. Experiretur modò voluntatem militum. Hæc monendo obteſtandoque, prope reſtitantes conſules in concionem pertraxerunt. ibi orationes longiores habitæ in eandem ferme ſententiam, in quam ² inter paucos certatum verbis fuerat. Et quum Volumnii cauſâ ſuperior, ne infacundus quidem adverſus eximiam eloquentiam collegæ viſus eſſet; cavillanſque Appius ſibi acceptum referre diceret debere, quòd ex muto atque elingui, facundum etiam conſulem haberent; priore conſulatu primis utique menſibus, hiſcere eum

5 Hīc te . . . gloriari veniſſe] Lege huc.

1 Omnis rei . . . decus] Meliùs, omne.

2 Inter paucos certatum verbis fuerat] Coram paucis brevi altercatione certatum fuerat.

nequisse; nunc jam populares orationes serere: U.C. 456.
Quam mallet, inquit Volumnius, tu à me stren- a. C. 296.
nuè facere, quàm ego abs te scitè loqui didicis-
sem! Postremò conditionem ferre, quæ decretura
sit, non orator, (neque enim id desiderare rem-
publicam) sed imperator uter sit melior. Etru-
riam & Samnium provincias esse: utram mallet,
eligeret. suo exercitu se vel in Etruria, vel in
Samnio rem gesturum. Tum militum clamor or-
tus, ut simul ambo bellum Etruscum suscipe-
rent. Quo animadverso consensu Volumnius,
Quoniam in collegæ voluntate interpretanda, in-
quit, erravi; non committam ut, quid vos ve-
liis, obscurum sit. manere, an abire me velitis,
clamore significate. Tum verò tantus est clamor
exortus, ut hostes è castris exciret: armis ar-
reptis in aciem descendunt. Et Volumnius signa
canere, ac vexilla efferri è castris iussit. Ap-
pium addubitasse ferunt, cernentem, seu pu-
gnante, seu quieto se, fore collegæ victoriam:
deinde veritum, ne suæ quoque legiones Vo-
lumnium sequerentur, & ipsum flagitantibus
suis signum dedisse. Ab neutra parte fatis com-
modè instructi fuerunt. nam & Samnitium dux
Gellius Egnatius pabulatum cum cohortibus
paucis ierat; suoque impetu magis milites quàm
cujusquam ductu aut imperio pugnam capes-
cebant: & Romani exercitus nec pariter ambo
ducti, nec satis temporis ad instruendum fuit.
Priùs concurrit Volumnius, quàm Appius ad
hostem perveniret. itaque fronte inæquali con-
cursus est: & velut forte quadam mutante
assuetos inter se hostes, Etrusci Volumnio,
Samnites parumper cunctati, quia dux aberat,
Appio occurrere. Dicitur Appius in medio pu-
gnæ discrimine, ita ut inter prima signa ma-
nibus ad cœlum sublati conspiceretur, ita

Pugna
cum Sam-
nitibus &
Tusciis.

V. c. 456.
a. C. 296.

precatus esse : *Bellona si hodie nobis victoriam*
 3 *duis, ast ego templum tibi voveo.* Hæc pre-
 catus, velut instigante deâ, 4 & ipse collegæ
 & exercitûs virtutem adæquavit. Duces impe-
 ratoria opera exsequuntur ; & milites, ne ab
 altera parte priûs victoria incipiat, annituntur.
 Ergo fundunt fugantque hostes, majorem mo-
 lem haud facilè sustinentes, quàm cum qua
 manus conferere assueti fuerant. urgendo ce-
 dentes, insequendoque effusos compulere ad
 castra. Ibi, interventu Gellii, cohortiumque
 5 Sabellarum, paulisper recruduit pugna. iis
 quoque mox fuis, jam à victoribus castra op-
 pugnabantur : & quum Volumnius ipse portæ
 signa inferret, Appius Bellonam victricem
 identidem celebrans, accenderet militum ani-
 mos, per vallum, per fossas irruperunt. Castra
 capta direptaque, præda ingens parta, & mi-
 liti concessa est. septem millia ac trecenti ho-
 stium occisi, duo millia & centum viginti
 capti.

XX. Dum ambo consules omnisque Romana
 vis in Etruscum bellum magis inclinat, in Sam-
 nio novi exercitus exorti, ad depopulandos
 imperii Romani fines, per Vescinos in Cam-
 paniam Falernumque agrum transcendunt, in-
 gentesque prædas faciunt. Volumnium magnis
 itineribus in Samnium redeuntem (jam enim
 Fabio Decioque prorogati imperii finis aderat)
 fama de Samnitium exercitu populationibus-

Volum-
 nius in
 Samnium
 rediit.

3 *Duis*] Antiquè pro des.

4 *Et ipse collegæ & exer-*
citus virtutem adæquavit]

Ipse quoque parem virtuti
 collegæ, parem virtuti exer-
 citûs virtutem præstitit. Et
 collèga Appii, & exercitus

virtute insigni erant : ipse
 huc usque timidus & segnis
 visus fuerat. Tum dignam
 & collegæ & exercitûs vir-
 tute fortitudinem ostendit.

5 *Sabellarum*] Samniti-
 carum.

que Campani agri ad tuendos socios convertit. Ut in Calenum agrum venit, & ipse cernit recentia cladis vestigia, & Caleni narrant tantum jam prædæ hostes trahere, ut vix explicari agmen possit: itaque jam propalam duces loqui, extemplo eundem in Samnium esse, ut relictâ ibi prædâ in expeditionem redeant, nec tam oneratum agmen dimicationi committant. Ea quanquam similia veris erant, certius tamen exploranda ratus, dimittit equites, qui vagos prædatores in agros palantes excipiant: ex quibus inquirendo cognoscit, ad Vulturum flumen sedere hostem: inde tertiâ vigiliâ moturum: iter in Samnium esse. His satis exploratis profectus, tanto intervallo ab hostibus confedit, ut nec adventus suus propinquitate nimîa nosci posset, & egredientem è castris hostem opprimeret. Aliquanto ante lucem ad castra accessit: gnarosque Oscæ linguæ, exploratum quid agatur, mittit. Intermitti hostibus (quod facile erat in nocturna trepidatione) cognoscunt infrequentia armatis signa egressa, prædam prædæque custodes exire; ignobile agmen, & sua quemque molientem, ¹ nullo inter alios consensu, nec satis certo imperio. Tempus aggrediendi aptissimum visum est: & jam lux appetebat. itaque signa canere jussit: agmenque hostium aggreditur. Samnites, prædâ impediti, infrequentes armati, pars addere gradum, ac præ se agere prædam; pars stare, incerti utrûm progredi, an regredi in castra tutius foret: inter cunctationem opprimuntur. & Romani jam transcenderant vallum, cædesque ac tumultus erat in castris. Samnitium agmen,

U.c. 496.
a.C. 296.

*Opprimēs
Samnites
prædato-
res Cam-
pania.*

¹ Nullo inter alios consensu] Non videmus quomodo hæc intelligi queant. Optaremus inter se, vel inter ipsos.

U. c. 456.
2. C. 296.

præterquam hostili tumultu, captivorum etiam repentinâ defectione turbatum erat: qui partim ipsi soluti vinctos solvebant; partim arma in sarcinis deligata rapiebant, tumultumque prælio ipso terribiliorem intermissi agmini præbebant. Memorandum deinde edidere facinus, nam Statium Minacium ducem, adeuntem ordines hortantemque, invadunt. dissipatis inde equitibus, qui cum eo aderant, ipsum circumstant: insidentemque equo, captum ad consulem Romanum rapiunt. Revocata eo tumultu prima signa Samnitium: præliumque jam profligatum integratum est, nec diutius sustineri potuit. Cæsa ad sex millia hominum: duo millia & quingenti capti: 2 in eis tribuni militum quatuor: signa militaria triginta: &, quod lætissimum victoribus fuit, captivorum recepta septem millia & quadringenti; præda ingens sociorum: accitque edicto domini ad res suas noscendas recipiendasque. Præstitutâ die, quarum rerum non existit dominus, militi concessæ: coactique vendere prædam, ne alibi quàm in armis animum haberent.

XXI. Magnum ea populatio Campani agri tumultum Romæ præbuerat: & per eos fortè dies ex Etruria allatum erat, post deductum inde Volumnianum exercitum, Etruriam concitam in arma, 1 & Gellium Egnatium Sam-

2 *In eis tribuni militum*] An etiam apud Samnites tribuni militum? Intelligendi videntur ductores qui in Samnitium exercitu eodem ferè jure ac potestate essent, quo tribuni militum in Romano. Sic Cato in Origin. Annibalem appellat *dictatorem* Carthaginensium, &

Maharbalem *magistrum equitum*. Et ipse Livius *dictatorem* apud Pœnos nominat l. XXIII. c. 13.

1 *Et Gellium Egnatium*] Repete ex præcedentibus *concitum in arma*. Nisi quis malit, idque meritò, cum Gronovio legere: *Et Gellium Egnatium Samnitium*

nitium ducem, & Umbros ad defectionem vocari, & Gallos pretio ingenti sollicitari. His U.C. 456.
a.C. 296.

nunciis senatus contritus, iustitium indici, delectum omnis generis hominum haberi iussit. nec ingenui modo aut juniores sacramento adacti, sed seniorum etiam cohortes factæ, libertinique centuriati: & defendendæ urbis consilia agitabantur; summæque rerum prætor P. Sempronius præerat. Ceterum parte curæ exonerarunt senatum L. Volumni consulis litteræ, quibus cæsos fusosque populatores Campaniæ cognitum est. Itaque & supplicationes ob rem bene gestam consulis nomine decernunt. iustitium remittitur, quod fuerat dies decem & octo; supplicatioque perlata fuit. Tum de præsidio regionis depopulatæ ab Samnitibus agitari cœptum. Itaque placuit, ut duæ coloniæ circa Vescinum & Falernum agrum deducerentur: una ad ostium Liris fluvii, ² quæ Minturnæ appellata; altera in saltu Vescino, Falernum contingente agrum, ubi Sinope dicitur Græca urbs fuisse, Sinuessæ deinde ab colonis Romanis appellata. Tribunis plebis negotium datum est, ut plebeiscito juberetur P. Sempronius prætor triumviros in ea loca co-

ducem & Umbros ad defectionem vocare, & Gallos ingenti pretio sollicitare: ita ut intelligatur Gellius & Umbros & Gallos vocare ad arma.

2. Quæ Minturnæ appellata Jam Minturnarum mentionem fecit Livius, supra VIII. 10. & 11. & IX. 25. Itaque non nova hoc loco urbs conditur, sed necesse est jam antè ibi oppidum fuisse, quod tamen alio no-

mine ante hanc coloniam deductam appellaretur, quemadmodum mox memoratur Sinope urbs Græca Sinuessæ nomen à colonis accepisse. Ubi autem Livius appellavit antea Minturnas, intelligenda scilicet ea est urbs cui postea Minturnæ nomen fuit. Sic & Sinuessam nuncupavit, l. VIII. c. 11. eam urbem quæ tunc temporis Sinope, postea Sinuessæ appellata est.

U.C. 456
a.C. 296.

Quatuor
gentes in
Etruria
conferunt
arma ad-
versus
Rom.

lonis deducendis creare. nec, qui nomina da-
rent, facilè inveniebantur, quia in stationem
se prope perpetuam infestæ regionis, non in
agros mitti rebantur. Avertit ab eis curis se-
natum Etruriæ ingravescens bellum, & crebræ
litteræ Appii, monentis, ne regionis ejus mo-
tum negligerent: *quatuor gentes conferre arma;*
Etruscos, Samnites, Umbros, Gallos. jam castra
bisariam facta esse, quia unus locus capere tan-
tam multitudinem non possit. 3 Ob hæc, (& jam
appetebat tempus) comitiorum causâ L. Vo-
lumnii consul Romam revocatus. qui, prius-
quam ad suffragium centurias vocaret, in con-
cionem advocato populo, multa de magnitu-
dine belli Etrusci differuit. *Jam tum quum ipse*
ibi cum collega rem pariter gesserit, fuisse tantum
bellum, ut nec duce uno, nec exercitu geri potue-
rit: accessisse postea dici Umbros, & ingentem
exercitum Gallorum. Adversus quatuor populos
duces consules illo die deligi meminissent. Se, nisi
confideret eum consensu populi Romani consulem
declaratum iri, qui haud dubiè tum primus om-
nium ductor habeatur, dictatorem fuisse extemplo
dicturum.

Fabius
recusans
Cof. eli-
giur.

XXII. Nemini dubium erat, quin Q. Fabius
omnium consensu destinaretur, eumque &
1 prærogativæ, 2 & primò vocatæ omnes cen-
turix consulem cum L. Volumnio dicebant.
Fabii oratio fuit, qualis biennio antè: deinde,
ut vincebatur consensu, versa postremò ad col-
legam P. Decium poscendum. *Id senecturi sue*

3 Ob hæc, (& jam ap-
petebat tempus) comitiorum
causâ] Hac de causa, ad
habenda comitia, quorum
jam tempus approquina-
bat...

1 Prærogativæ] Reponen-
dum videtur prærogativa.
Vid. not. 1. ad V. 18.

2 Et primò vocatæ] Vid.
suprà c. 15.

adminiculum fore : censurâ, duobusque consulati- U. C. 456.
 bus simul gestis expertum se, ³ nil concordî colle- a. C. 296.
 gio firmitus ad rempublicam tuendam esse. novo
 imperii socio vix jam assuescere senilem animum
 posse. cum moribus notis facilius se communica-
 turum consilia. Subscripsit orationi ejus consul,
 quum meritis P. Decii laudibus, tum, quæ ex
 concordia consulum bona, quæque ex discordia
 mala in administratione rerum militarium eveni-
 rent, memorando; quàm prope ultimum disci-
 men suis & collegæ certaminibus nuper ventum
 foret: admonendo Decium Fabiumque, ut uno
 animo, unâ mente viverent. ⁴ Esse præterea vi-
 ros natos militiæ, factis magnos, ad verborum
 linguæque certamina rudes. ea ingenia consularia
 esse. Callidos solertesque, juris atque eloquentiæ
 consultos, qualis Ap. Claudius esset, urbi ac foro
 præsides habendos, prætoresque ad reddenda jura
 creandos esse. His agendis dies est consumptus.
 postridie ad præscriptum consulis & consularia
 & prætoria comitia habita. consules creati Q.
 Fabius & P. Decius, Ap. Claudius prætor;
 omnes absentes: & L. Volumnio ex senatus-
 consulto & scito plebis prorogatum in annum
 imperium est.

XXIII. Eo anno prodigia multa fuerunt:
 quorum averruncandorum causâ, supplicatio-
 nes in biduum senatus decrevit. Publicè vinum
 ac thus sacrificiis præbitum. supplicatum iere
 frequentes viri feminæque. Insignem supplica-

³ Nil concordî collegio fir-
 mius] Nil firmitus, quàm
 si concordî animo collegæ
 rem gerant.

⁴ Esse præterea] Fabium
 & Decium, præterquam
 quod concordîâ inter se cla-

ri sint, esse etiam viros....

⁵ Omnes absentes] Fabius
 & Decius aberant nimirum
 à campo; Appius, etiam ab
 urbe. Simile planè exem-
 plum habetur & l. XXVI.
 c. 12.

V.C. 456.

2. C. 296.

Pudicitia

patricia.

tionem fecit certamen in sacello Pudicitiae patriciae, quae in foro Boario est ad aedem rotundam Herculis, inter matronas ortum. Virginiam Auli filiam, patriciam plebeio nuptam Volumnio consuli, matronae, quod è Patribus enupisset, sacris arcuerant. Brevis altercatio inde, ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarsit: quum se Virginia & patriciam & pudicam in patriciae Pudicitiae templum ingressam, & uni nuptam ad quem virgo deducta sit, nec se viri, honorumve eius ac rerum gestarum poenitere, ¹ vero gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica verba adauxit. in vico Longo, ubi habitabat, ex parte aedium, quod satis esset loci modico sacello, exclusit: aramque ibi posuit: & convocatis plebeiis matronis, conquesta injuriam patriciarum, *Hanc* *ego aram*, inquit, *Pudicitiae plebeiae dedico: vosque hortor ut, quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc pudicitiae inter matronas sit; detisque operam, ut haec ara, quam illa, si quid potest, sanctius, & à castioribus coli dicatur.* Eodem ferme ritu & haec ara, quo illa antiquior, culta est; ut nulla nisi spectatae pudicitiae matrona, & quae uni viro nupta fuisset, jus sacrificandi haberet. Vulgata dein religio à pollutis, nec matronis solum, sed omnis ordinis feminis, postremo in oblivionem venit. Eodem anno Cn. & Q. Ogulnii aediles curules aliquot foeneratoribus diem dixerunt: quorum bonis mulctatis, ex eo quod in publicum redactum est, aenea in Capitolio limina, & trium mensarum argentea vasa in cella Jovis, Jovemque in culmine cum quadrigis, & ² ad ficum Ruminalem simulacra infantium conditorum

¹ *Vero*] Ex vero.² *Ad ficum Ruminalem*] Vid. supra I. 4.

urbis sub uberibus lupæ, posuerunt : semitam- U.C. 456.
que saxo quadrato à Capena porta ad Martis a.C. 296.
straverunt. Et ab ædilibus plebeiis L. Ælio Pæ-
to, & C. Fulvio Curvo, ex mulctatitia item
pecunia, quam exegerunt : pecuariis damna-
tis, ludi facti : pateræque aureæ ad Cereris
positæ.

XXIV. Q. inde Fabius quintum & P. Decius U.C. 457.
quartum consulatum ineunt, tribus consulari- a.C. 295.
bus censuræque collegæ; nec gloriâ magis re- Q. Fa-
rum, quæ ingens erat, quàm concordiam inter bio V.
se clari. quæ ne perpetua esset, ordinum magis P. Decio
quàm ipsorum inter se certamen intervenis- IV. Coll.
se reor: patriciis tendentibus, ut Fabius Etru- Inter
riam extra ordinem provinciam haberet; ple- coff. orta
beiis auctoribus Decio, ut ad sortem revoca- contentio
ret. Fuit certè contentio in senatu; & post- de pro-
quam ibi Fabius plus poterat, revocata res ad vincijs.
populum est. In concione, ut inter militares
viros, & factis potiùs quàm dictis fretos, pau-
ca verba habita. Fabius, *quam arborem conse-*
ruiſſet, sub ea legere alium fructum, indignum
eſſe, dicere. ſe aperuiſſe Ciminiam ſylvam, viam-
que per devios ſaltus Romano bello feciſſe. Quid
ſe id ætatis ſollicitaſſent, ſi alio duce bellum ge-
ſturi eſſent? Nimirum, adverſarium ſe, non ſo-
cium imperii legiſſe, ſenſim exprobrat: & in-
vidiſſe Decium concordibus collegiis tribus. Po-
ſtremò ſe tendere nihil ultra quàm ut, ſi ſe di-
gnum provinciâ ducerent, in eam mitterent: in
ſenatûs arbitrio ſe fuiſſe, & in poteſtate populi

3 Pecuariis] Pecuarii hîc
intelligendi videntur publi-
ciani, qui pascua publica re-
dimebant.

1 Invidiſſe Decium] No-

laiſſe Decium, tertio tum
in conſulatu collegas eâdem
concordiâ inter ſe agere,
quâ duos jam conſulatus ſi-
mul geſſiſſent.

U.C. 457.
a. C. 295.

futurum. P. Decius senatûs injuriam querebat: Quoad potuerint Patres annisos, ne plebeiis aditus ad magnos honores esset. postquam ipsa virtus pervicerit, ne in ullo genere hominum innotata esset; quæri, quemadmodum irrita sint, non suffragia modò populi, sed arbitria etiam Fortunæ, & in paucorum potestatem vertantur. Omnes ante se consules sortitos provincias esse: nunc extra sortem Fabio senatum provinciam dare. Si honoris ejus causâ, ita eum de se deque republica meritum esse, ut faveat Q. Fabii gloriæ; quæ modò non suâ contumeliâ splendeat. Cui autem dubium esse, ubi unum bellum sit asperum ac difficile, quum id alteri extra sortem mandetur, quin alter consul pro supervacaneo atque inani habeatur? Gloriari Fabium rebus in Etruria gestis. velle & P. Decium gloriari: & forsitan, quem ille obrutum ignem reliquerit, ita ut toties novum ex improvise incendium daret, eum se exstincturum. Postremò se collegæ honores præmiæque concessurum verecundiâ ætatis ejus majestatisque: quum periculum, quum dimicatio proposita sit, neque cedere suâ sponte, neque cessurum. Et, si nihil aliud ex eo certamine tulerit, illud certè laturum, ut, quod populi sit, populus jubeat potius, quàm Patres gratificentur. Jovem optimum maximum deosque immortales se precari, ut ita sortem æquam sibi cum collega dent, si eandem virtutem felicitatemque in bello administrando daturi sint. Certè id & naturâ æquum, & exemplo utile esse, & ad famam populi Romani pertinere, eos consules esse, quorum utrolibet duce bellum Etruscum geri rectè possit. Fabius nihil aliud precatus populum, quàm ut, priusquam intro vocarentur ad suffragium tribus, Ap. Claudii prætoris allatas ex Etruria litteras au-

dirent, comitio abit. nec minore populi consensu quàm senatûs, provincia Etruria extra sortem Fabio decreta est.

U.C. 457.
a. C. 295.
Fabio extra sortem datur Etruria.

XXV. Concurfus inde ad consulem factus omnium ferme juniorum, & pro se quisque nomina dabant: tanta cupido erat sub eo duce stipendia faciendi. Quâ circumfusus turbâ, *Quatuor millia*, inquit, *peditum & sexcentos equites duntaxat scribere in animo est. hodierno & crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam. Majori mihi curæ est, ut omnes locupletes reducam, quàm ut multis rem geram militibus.* Profectus ¹ apto exercitu, & eo plus fiduciæ ac spei gerentē, quòd non desiderata multitudo erat, ad oppidum Aharnam, unde haud procul hostes erant, ad castra Appii prætoris pergit. paucis citrà millibus lignatores ei cum præsidio occurrunt: qui ut lictores prægredi viderunt, Fabiumque esse consulem acceperē, læti atque alacres diis populoque Romano grates agunt, quòd eum sibi imperatorem misissent. Circumfusi deinde quum consulem salutarent, quærit Fabius quò pergerent: respondentibusque, lignatum se ire, *Ain' tandem*, inquit, *num castra vallata non habetis?* Ad hoc quum succlamatum esset, *duplici quidem vallo, & fossâ, & tamen in ingenti metu esse; Habetis igitur, inquit, affatim lignorum. redite, & vellite vallum.* Redeunt in castra, terroremque ibi, vellentes vallum, & iis qui in castris remanserant militibus, & ipsi Appio fecerunt. Tum pro se quisque alii aliis dicere, *Consulis se Q. Fabii facere jussu.* Postero inde die castra mota: & Appius prætor Romam di-

Fabius in provinciam venit.

¹ Apto J Idoneo, habili, nec ad majorem justo numerum excrecente.

U.C. 457.
a.C. 295.

Redit
Romam
ad consul-
tandum
de bello.

missus. Inde nusquam stativa Romanis fuere; negabat utile esse uno loco sedere exercitum: itineribus ac mutatione locorum ² mobiliorem ac salubriorem esse. fiebant autem itinera, quanta fieri sinebat hiems haud dum exacta. Vere inde primo, relictâ secundâ legione ad ³ Clusium, quod Camers olim appellabant, præpositoque castris L. Scipione proprætore, Romam ipse ad consultandum de bello rediit: sive ipse sponte suâ, quia bellum ei majus in conspectu erat, quàm quantum esse famæ crediderat; sive senatusconsulto accitus. nam in utrumque auctores sunt. Ab Ap. Claudio prætore retractum quidam videri volunt; quum in senatu, & apud populum (id quod per litteras assidue fecerat) terrorem belli Etrusci augeret. *Non suffecturum ducem unum, nec exercitum unum, adversus quatuor populos.* ⁴ Periculosum esse, sive juncti unum premant, sive id diversi gerant bellum, ne ad omnia simul obire unus non possit. Duas se ibi legiones Romanas reliquisse: & minus quinque millia peditum equitumque cum Fabio venisse. Sibi placere, P. Decium consulem primo quoque tempore in Etruriam ad collegam proficisci: L. Volumnio Samnium provinciam dari. si consul malit in suam provinciam ire, Volumnium in Etruriam ad consulem cum exercitu iusto consulari proficisci. Quum magnam partem moveret oratio prætoris, P. Decium censuisse ferunt, ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur: donec vel ipse, si

² *Mobiliorem*] Celerior, habilior ad motum.

³ *Clusium, quod Camers olim appellabant*] Nempe Livii ævo cognomen illud

exoleverat. Videtur tunc id oppidum appellatum fuisse *Clusium vetus*.

⁴ *Periculosum esse*] Magis ex Liviano more, *periculum esse*.

per commodum reipublicæ posset, Romam venisset, vel aliquem ex legatis misisset, à quo disceret senatus, quantum in Etruria belli esset, quantisque administrandum copiis & quot per duces esset.

U.C.467.
a. C.295.

XXVI. Fabius ut Romam rediit, & in senatu, & productus ad populum mediam orationem habuit, ut nec augere, nec minuire videretur belli famam; magisque in altero assumendo duce aliorum indulgere timori, quam suo aut reipublicæ periculo consulere. Ceterum, si sibi adiutorem belli sociumque imperii darent, quonam modo se oblivisci P. Decii consulis per tot collegia experti posse? Neminem omnium secum conjungi malle: & copiarum satis sibi cum P. Decio, & nunquam nimium hostium fore. Sin collega quid aliud malit, at sibi L. Volturnium darent adiutorem. Omnium rerum arbitrium & à populo, & à senatu, & ab ipso collega, Fabio permissum est: & quum P. Decius se in Samnium, vel in Etruriam proficisci paratum esse ostendisset; tanta lætitia ac gratulatio fuit, ¹ ut præciperetur victoria animis, triumphusque non bellum decretum consulis videretur. Invenio apud quosdam, exemplo consulatu inito profectos in Etruriam Fabium Deciumque, sine ulla mentione sortis provinciarum, certaminumque inter collegas, quæ exposui. Sunt, quibus ne hæc quidem certamina exponere satis fuerit, adjecerunt & Appii criminationes de Fabio absente ad populum, & pertinaciam adversus præsentem consulem prætoris, contentionemque aliam inter collegas, tendente Decio, ut suæ quisque pro-

¹ Ut præciperetur victoria animis] Ut victoriam animis & spe omnes jam tunc sibi desponderent.

U.C. 457.
a. C. 295.

Galli legionem Romanam circumveniunt.

vinciæ sortem tueretur. Constare res incipit ex eo tempore, quo profecti ambo consules ad bellum sunt. Ceterum, antequam consules in Etruriam pervenirent, Senones Galli multitudine ingenti ad Clusium venerunt, legionem Romanam castraque oppugnaturi. Scipio, qui castris præerat, loco adjuvandam paucitatem suorum militum ratus, in collem, qui inter urbem & castra erat, aciem erexit. Sed, ut in re subita, parum explorato itinere ad jugum perrexerit, quod hostes ceperant, parte aliâ egressi. ita cæsa ab tergo legio, atque in medio, quum hostis undique urgeret, circumventa. Deletam quoque ibi legionem, ita ut nuncius non superesset, quidam auctores sunt; nec antè ad consules, qui jam haud procul à Clusio aberant, famam ejus cladis perlatam, quàm in conspectu fuere Gallorum equites, pectoribus equorum suspensa gestantes capita, & lanceis infixæ, ovantesque moris sui carmine. Sunt qui Umbros fuisse, non Gallos tradant; nec tantum cladis acceptum; & circumventis pabulatoribus cum L. Manlio Torquato legato, Scipionem proprætorem subsidium è castris tulisse; victoresque Umbros, redintegrato prælio, victos esse, captivosque eis ac prædam ademptam. Similius vero est, à Gallo hoste quàm Umbro eam cladem acceptam, quòd quum sæpe aliàs, tum eo anno, Gallici tumultus præcipuus terror civitatem tenuit. Itaque præterquam quòd ambo consules profecti ad bellum erant cum quatuor legionibus, & magno equitatu Romano, Campanisque mille equitibus delectis ad id bellum missis, & ² sociorum nominisque Latini majore exer-

² Sociorum nominisque Latini majore exercitu, quàm Romani] Videretur aliquod vitium esse in duabus po-

citu, quàm Romani; alii duo exercitus haud
 procul urbe Etruriæ oppositi, unus in Falisco,
 alter in Vaticano agro. Cn. Fulvius & L. Po-
 stumius Megellus, proprætores ambo, stativa
 in eis locis habere iussi.

XXVII. Consules ad hostes, transgresso
 Apennino, ¹ in agrum Sentinatem pervene-
 runt. Ibi quatuor millium ferme intervallo ca-
 stra posita. Inter hostes deinde consultationes
 habitæ: atque ita convenit, ne unis castris mis-
 cerentur omnes, neve in aciem descenderent
 simul. Samnitibus Galli, Etruscis Umbri adje-
 cti. dies indicta pugna: Samnitibus Gallisque
 delegata pugna: inter ipsum certamen, Etrusci
 Umbrique iussi castra Romana oppugnare. Hæc
 consilia turbarunt transfugæ Clusini tres, clam
 nocte ad Fabium consulem transgressi: qui edi-
 tis hostium consiliis dimissi cum donis, ut
 subinde, ut quæque res nova decreta esset, ex-
 ploratam perferrent. Consules Fulvio, ut ex
 Falisco, Postumio, ut ex Vaticano exercitum
 ad Clusium admoveant, summâque vi fines
 hostium depopulentur, scribunt. Hujus popu-
 lationis fama Etruscos ex agro Sentinate ad
 suos fines tuendos movit. Instare inde consu-
 les, ut absentibus iis pugnaretur. per biduum
 laceffiere prælio hostem: biduo nihil dignum
 dictu actum. Pauci utrimque cecidere: magis-
 que irritati sunt ad justum certamen animi,
 quàm ad discrimen summa rerum adducta. ter-
 tio die descensum in campum omnibus copiis
 est. Quum instructæ acies starent, cerva fu-
 giens lupum è montibus exacta per campos in-

*Ambo
 Coss. in
 agro Sen-
 tinati.*

*Etrusci
 advocati
 ad sua
 munda.*

sternis vocibus. Sensus cla-
 rus est, Latino exercitu ma-
 jore, quàm quantus erat
 Romanus.

¹ *In agrum Sentinatem]
 In Umbria, ad Sentinum
 oppidum.*

U.C. 457.
a.C. 295.

ter duas acies decurrit : inde diversæ feræ ;
cerva ad Gallos , lupus ad Romanos cursum
deflexit. Lupo data inter ordines via ; cervam
Galli confixere. Tum ex antesignanis Romanus
miles , *Illac fuga , inquit , & cædes vertit , ubi
sacram Dianæ feram jacentem videtis. Hinc vi-
ctor Martius lupus , integer & intactus , genis
nos Martiæ & conditoris nostri admonuit.* Dex-

*Pralium
cum Gal-
lis &
Samniti-
bus.*

tro cornu Galli , sinistro Samnites constiterunt.
Adversus Samnites Fabius primam ac tertiam
legiones , pro dextro cornu ; adversus Gallos ,
pro sinistro , Decius quintam & sextam instru-
xit. secunda & quarta , cum L. Volumnio pro-
console , in Samnio gerebant bellum. Primo
concurso , adeo æquis viribus gesta res est , ut ,
si adfuissent Etrusci & Umbri , aut in acie , aut
in castris , quocumque se inclinassent , acci-
pienda clades fuerit.

XXVIII. Ceterum , quanquam communis
adhuc Mars belli erat , necdum discrimen for-
tuna fecerat , quâ datura vires esset ; haudqua-
quam similis pugna in dextro lævoque cornu
erat. Romani apud Fabium arcebant magis ,
quàm inferebant pugnam , extrahebaturque in
quàm maximè serum diei certamen : quia ita
persuasum erat duci , & Samnites & Gallos
primo impetu feroces esse , quos sustineri satis
sit : longiore certamine sensim residere Samni-
tium animos : Gallorum quidem etiam corpora
intolerantissima laboris atque æstûs ¹ fluere ,
primaque eorum prælia plusquam virorum , po-
strema minùs quàm feminarum esse. In id tem-
pus igitur , quo vinci solebat hostis , quàm in-
tegrerrimas vires militi servabat. Ferocior De-

¹ Fluere] Labi , solvi , ex
defatigatione deficere. Suprà

VII. 33. & fluere jam lassitudine vires , sentirent.

cius & ætate, & vigore animi, quantumcum- U.C. 457.
que virium habuit, certamine primo effudit. a.C. 295.

Et, quia lentior videbatur pedestris pugna, equitatum in pugnam concitat: & ipse, fortissimæ juvenum turmæ immixtus, orat proceres juventutis, in hostem ut secum impetum faciant. *Duplicem illorum gloriam fore, si ab lævo cornu & ab equite victoria incipiat.* Bis avertere Gallicum equitatum. iterum longius evectos, & jam inter media equitum agmina prælium cientes, novum pugnæ conterruit genus. effedis carrisque superstant armatus hostis, ingenti sonitu equorum rotarumque advenit, & insolitos ejus tumultus Romanorum conterruit equos. Ita victorem equitatum velut lymphaticus pavor dissipat: sternit inde ruentes equos virosque improvida fuga. Turbata hinc etiam signa legionum: multique impetu equorum ac vehiculorum raptorum per agmen obtriti antesignani: & insecuta, simul territostes vidit, Gallica acies nullum spatium respirandi recipiendique se dedit. Vociferari Decius, *Quò fugerent? quamve in fuga spem haberent?* obsistere cedentibus, ac revocare fusos. Deinde ut nullâ vi perculsos sustinere poterat, patrem P. Decium nomine compellans, *Quid ultra moror, inquit, familiare fatum? Datum hoc nostro generi est, ut luendis periculis publicis piacula simus.* Jam ego mecum legiones hostium mactandas Telluri ac diis Manibus dabo.

Decius se devovet.

² Effedis carrisque] Effedum erat vehiculi vel currus genus, è quo pugnare solebant veteres Galli & Britanni. Carris impedimenta plerumque vehebantur: quantum & eorum erat ad pugnam usus, ut ex hoc loco

patet.

³ Ut luendis periculis publicis piacula simus] Ut simus quasi quædam victimæ, destinatæ ad luendam deûm iram, & ad excipienda capitibus nostris pericula quæ reipublicæ impendent.

U.C. 457.
A.C. 295.

Hæc locutus, M. Livium pontificem, quem descendens in aciem digredi vetuerat ab se præire iussit verba, quibus se legionesque hostium pro exercitu populi Romani Quiritium devoveret. Devotus inde eâdem precatione, eodemque habitu, quo pater P. Decius ad Vesperim bello Latino se iusserat devoveri. Quum secundum solennes precationes adjecisset, præ se agere sese formidinem ac fugam, eademque ac cruorem, cælestium, inferorum iras: 4 *contacturum funebribus diris signa, tela, arma hostium: locumque eundem suæ pestis, & Gallorum ac Samnitiū fore*: hæc exsecratus in se hostesque, quâ confertissimam cernebat Gallorum aciem, concitat equum: inferensque se ipse infestis telis est interfectus.

XXIX. ¹ Vix humanæ inde opis videri pugna potuit. Romani, duce amisso, quæ res terrore aliàs esse solet, sistere fugam, ac novam de integro velle instaurare pugnam. Galli, & maximè globus circumstans consulis corpus, velut alienatâ mente vana incassum jactare tela torpere quidam, & nec pugnae meminisse, nec fugæ. At ex parte altera pontifex Livius, cui lictores Decius tradiderat, iusseratque propriorem esse, vociferari, *Vicisse Romanos*, ² *defunctos consulis fato*. Gallos Samnitesque Telluris mairis ac deorum Manium esse. Rapere ad se ac vocare Decium devotam secum aciem; furiarumque ac formidinis plena omnia ad hostes esse. Su-

4 *Contacturum funebribus diris signa... hostium*] Se devotum diris, velut contagione quadam transmissurum illas in signa hostium.

¹ *Vix humana... opis*]

Supra humanam opem potentiamque.

² *Defunctos consulis fato*] Liberatos jam, nec quidquam amplius cælestibus inferisve diis debentes, post consulis mortem.

perveniunt deinde his restituentibus pugnam U.C. 497.
L. Cornelius Scipio & C. Marcius, cum sub- a. C. 295.

fidiis ex novissima acie, jussu Q. Fabii consu-
lis, ad præsidium collegæ missi. ibi auditur P.
Decii eventus, ingens hortamen ad omnia pro
republica audenda. Itaque quum Galli structis
ante se scutis conferti starent, nec facilis pe-
de collato videretur pugna; jussu legatorum
collecta humi pila, quæ strata inter duas acies
jacebant, atque in testudinem hostium con-
jecta: quibus plerisque in scuta, ³ verutis in
corpora ipsa fixis, sternitur cuneus, ita ut ma-
gna pars integris corporibus ⁴ attoniti conci-
derent. hæc in sinistro cornu Romanorum for-
tuna variaverat. Fabius in dextro primò (ut
ante dictum est) cunctando extraxerat diem.
deinde, postquam nec clamor hostium, nec
impetus, nec tela missa, eandem vim habere
visa; præfectis equitum jussis ad latus Samni-
tium circumducere alas, ut signo dato in trans-
versos quanto maximo possent impetu incur-
rerent, sensim suos signa inferre jussit, & com-
movere hostem. Postquam non resisti vidit, &
haud dubiam lassitudinem esse, tum collectis
omnibus subsidiis, quæ ad id tempus reserva-
verat, & legiones concitavit, & signum ad in-
vadendos hostes equitibus dedit. Nec sustinue-
runt Samnites impetum, præterque aciem ip-
sam Gallorum, relictis in dimicatione sociis,
ad castra effuso cursu ferebantur. Galli testu-
dine factâ conferti stabant. Tum Fabius, au-

*Fabius
in dex-
tro cornu
Samnites
vincit.*

*Galli cir-
cumventi.*

³ *Verutis in corpora ipsa*]
Ergo veruta facilius pene-
trabant, quàm pila; quia
nempe teretioris erant mu-
cronis.

⁴ *Attoniti*] Non minùs

stupentes, quàm qui fulmi-
ne afflati sunt. Idque intel-
ligit Livius factum divino
numine, quod se, ex ejus
mente, in hac pugna exe-
ruit.

U.C. 457.

a.C. 295.

ditâ morte collegæ, Campanorum alam, quingentos ferè equites, excedere acie jubet, & circumvectos ab tergo Gallicam invadere aciem; tertiæ deinde legionis subsequi Principes, &, quâ turbatum agmen hostium viderent impetu equitum, instare ac territos cadere. Ipse ædem Jovi Victori, spoliaque hostium quum vovisset, ad castra Samnitium perrexit, quò multitudo omnis consternata agebatur. Sub ipso vallo, quia tantam multitudinem portæ non recepere, tentata ab exclusis turbâ suorum pugna est. Ibi Gellius Egnatius imperator Samnitium cecidit. compulsi deinde intra vallum Samnites, parvoque certamine capta castra, & Galli ab tergo circumventi. Cæsa eo die hostium viginti quinque millia, octo capta. Nec incruenta victoria fuit. nam ex P. Decii exercitu cæsa septem millia; ex Fabii, mille ac ducenti. Fabius, dimissis ad quærendum collegæ corpus, spolia hostium coniecta in acervum Jovi Victori cremavit. Consulis corpus eo die, quia obrutum superstratis Gallorum cumulis erat, inveniri non potuit. postero die inventum relatumque est, cum multis militum lacrymis. Intermisâ inde omnium aliarum rerum curâ, Fabius collegæ funus omni honore laudibusque meritis celebrat.

*Victoria
Romano-
rum in Cynen-
sa.*

*Res in
Etruria
bene gesta.*

XXX. Et in Etruria per eosdem dies ab Cn. Fulvio prætore res ex sententia gesta; & præter ingentem illatam populationibus agrorum hosti cladem, pugnatum etiam egregiè est; Perusinorumque & Clusinarum cæsa amplius tria millia, & signa militaria ad viginti capta. Samnitium agmen quum per Pelignum agrum fugeret, circumventum à Pelignis est. ex millibus quinque ad mille cæsi. Magna ejus diei, quo in Sentinati agro bellatum, fama est,

est, ¹ etiam vero stanti. Sed ² superjecere qui- U.C. 457.
dam augendo fidem, qui in hostium exercitu a.C. 295.
³ peditum quadraginta millia trecentos trigin-
ta, equitum sex millia, mille carpentorum
scripsere fuisse; scilicet, cum Umbris Tuscis-
que: quos & ipsos pugnae adfuisse. Et, ut Ro-
manorum quoque augerent copias, L. Volum-
nium proconsule ducem consulibus, exerci-
tumque ejus legionibus consulum adjiciunt. In
pluribus annalibus, duorum ea consulum pro-
pria victoria est: Volumnius in Samnio interim
res gerit, Samnitiumque exercitum in Tifer-
num montem compulsus, non deterritus ini-
quitate loci, fundit fugatque. Q. Fabius De-
ciano exercitu relicto in Etruria, suis legioni-
bus deductis ad urbem, de Gallis Etruscisque
ac Samnitibus triumphavit. milites triumphan-
tem secuti sunt. Celebrata inconditis carmini-
bus militaribus non magis victoria Q. Fabii,
quàm mors præclara P. Decii est: ⁴ excitata-
que memoria parentis, æquata eventu publico
privatoque filii laudibus. Data ex præda militi-
bus, ⁵ æris octogeni bini, sagaque & tunicae;

¹ *Etiam vero stanti*] Et-
tiam si quis stet vero, conten-
tus sit eo quod verum est.

² *Superjecere quidam au-
gendo fidem*] Quidam super-
jecere fidem, sive rem ultra
fidem, ultra quàm credi
possit, protulere augendo.

³ *Peditum XL. millia
CCCXXX. equitum VI. mil-
lia*] Aliquis in his numeris
error esse videtur. Neque
enim satis apparet, cur hic,
quem nunc libri præferunt,
numerus fidem excedere Li-
vio videretur, quum & c.

Tom. II.

præc. dixerit XXV. millia
hostium cæsa, octo capta;
& ex c. 26. suprâ colligi
possit Romanos ipsos non
pauciores fuisse quadraginta
hominum millibus.

⁴ *Excitataque memoria*] Renovata est memoria pa-
tris, quam filii laudes æqua-
verant & eventu publico,
præclarâ nempe populi Ro-
mani victoriâ; & eventu
privato, gloriosâ scilicet
morte.

⁵ *Æris octogeni bini*] Supple, nummi librales,

Q

U. C. 457. præmia illâ tempestate militiæ haudquaquam
 a. C. 295. spernenda.

*Etrusci
 & Samni-
 tes bellum
 reparant.*

XXXI. His ita rebus gestis, nec in Samnitibus adhuc, nec in Etruria pax erat. nam & Perusinis auctoribus, post deductum ab consule exercitum, rebellatum fuerat: & Samnites prædatum in agrum Vescinum Formianumque, & parte aliâ in Æserninum, quæque Vulturno adjacent flumini, descendere. Adversus eos Appius Claudius prætor cum exercitu Deciano missus. Fabius in Etruria rebellante denuo, quatuor millia & quingentos Perusinorum occidit: cepit ad mille septingentos quadraginta: qui redempti singuli ¹ æris trecentis decem. præda alia omnis militibus concessa. Samnitium legiones, quum partim Ap. Claudius prætor, partim L. Volumnius proconsule sequeretur, in agrum Stellatem convenerunt. ibi & ² Samnitium legiones omnes confidunt, & Appius Volumniusque castra conjungunt. Pugnatum infestissimis animis; hinc irâ stimulante adversus rebellantes toties, illinc ab ultima jam dimicantibus spe. Cæsa ergo Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti. ex Romano exercitu cecidere duo millia septingenti. Felix annus bellicis rebus, pestilentia gravis, prodigiisque sollicitus. nam

sive asses. Porro 82. asses excedunt aliquanto pretium unius unciaë argenti.

¹ *Æris trecentis decem*] Assibus 310. qui æstimari possunt circiter quatuor unciaë argenti Parisiensibus.

² *Samnitium legiones omnes*] Hic aliquid corruptum esse indicant & scripti, & minimè necessaria repetitio

vocum *Samnitium legiones*, & denique parum idonea hoc loco vox *omnes*. Suspiciamus in voce *Samnitium* latere posse nomen alicujus loci: Liviumque dedisse, *ibi ad...* (loci nomen supplere non possumus) *confidunt*: rectis duabus vocibus *legiones omnes*.

& terram multifariam pluiffè, & in exercitu U.C. 457.
Appii Claudii plerosque fulminibus iſtos, nun- a.C. 295.

ciatum eſt, librique ob hæc aditi. Eo anno Q. Fabius Gurgès, conſulis filius, aliquot matronas ad populum ſtupri damnatas pecuniâ mulctavit. ex quo mulctatio ære Veneris ædem, quæ prope Circum eſt, faciendam curavit. Superſunt etiam nunc Samnitium bella, quæ continua per quartum jam volumen, annumque ſextum & quadrageſimum, à M. Valerio, A. Cornelio conſulibus, qui primi Samnio arma intulerunt, agimus: & ne tot annorum clades utriuſque gentis laboresque actos nunc referam, quibus nequiverint tamen duriora pectora vinci; proximo anno Samnites in Sentinati agro, Pelignis, ad Tifernum, Stel- latibus campis, ſuis ipſi legionibus, miſti alienis, ab quatuor exercitibus, quatuor ducibus Romanis cæſi fuerant; imperatorem clariffimum gentis ſux amiſerant; ſocios belli Etruſcos, Umbros, Gallos in eadem fortuna videbant, quâ ipſi erant; nec ſuis, nec externis viribus jam ſtare poterant: tamen bello non abſtinebant. adeo ne infeliciter quidem deſenſæ libertatis tædebat: & vinci, quàm non tentare victoriam, malebant. Quinam ſit ille, quem non pigeat longinquitatis bellorum ſcribendo legendoque, quæ gerentes non fatiga- verunt?

*Belli
Samniticæ
diurni-
tas, &
atrocitas.*

XXXII. Q. Fabium, P. Decium, L. Poſtu- U.C. 458.
mius Megellus, & M. Atilius Regulus conſu- a.C. 294.
les ſecuti ſunt. Samnium ambobus decreta L. Poſtu-
provincia eſt, quia tres ſcriptos hoſtium exer- mio II.
citus, uno Etruriam, altero populationes Cam- M. Atilio Coſſ.
paniæ repeti, tertium tuendis parari finibus,
fama erat. Poſtunium valetudo adverſa Romæ
tenuit: Atilius extemplo proſectus, ut in Sam-

U. C. 458.
a. C. 294.

*Samnites
castra Ro-
mana ag-
grediun-
tur.*

nio hostes (ita enim placuerat Patribus) nondum egressos opprimeret. Velut ex composito¹ ibi obvium habuere hostem, ubi & intrare, nedum vastare, ipsi Samnitium agrum prohiberentur; & egredi inde in pacata, sociorumque populi Romani fines, Samnitum prohiberent. Quum castra castris collata essent, quod vix Romanus toties victor auderet, ausi Samnites sunt (tantum desperatio ultima temeritatis facit) castra Romana oppugnare: & quamquam non venit ad finem tam audax inceptum, tamen haud omnino vanum fuit. Nebula erat ad multum diei, densa adeo, ut lucis usum eriperet; non prospectu modò extra vallum adempto, sed propinquo etiam congregantium inter se conspectu. Hac velut latebrâ insidiarum freti Samnites, vixdum satis certâ luce, & eam ipsam premente caligine, ad stationem Romanam in porta segniter agentem vigilias perveniunt. Improvisò oppressis, nec animi satis ad resistendum, nec virium fuit. Ab tergo castrorum² decumanâ portâ impetus factus. itaque captum³ quæstorium: quæstorque ibi L. Opimius Pansa occisus. conclamatum inde ad arma.

XXXIII. Consul tumultu excitus, cohortes duas sociorum, Lucanam Sueffanamque, quæ proximæ fortè erant, tueri prætorium jubet: manipulos legionum¹ principali viâ inducit.

¹ *Ibi obvium habuere hostem*] Consul & exercitus Romanus.

² *Decumanâ portâ*] Vid. not. 1. ad c. 5. l. III.

³ *Quæstorium*] Quæstoris tabernaculum, & ejus apparatibus copiisque destinata sedes. Quæstorium illis

temporibus in inferiore castrorum parte erat, haud procul à Decumana porta.

¹ *Principali viâ*] Lipsio, l. IV. de Milit. Rom. Dial. 1. *Principalis via* eadem est quæ *via Principiorum*, quæ nempe per totam castrorum latitudinem ab una Princi-

pal-
ting-
pug-
hos-
stro-
est d-
pale-

Vixdum satis aptatis armis, in ordines eunt: U.C. 418.
& clamore magis quàm oculis hostem noscunt: a.C. 294.

nec, quantus numerus sit, æstimari potest. Cedunt primò incerti fortunæ suæ, & hostem introrsum in media castra accipiunt. inde quum consul vociferaretur, expulsi extra vallum, castra deinde sua oppugnaturi essent, rogatans; clamore sublato connixi primò resistunt: deinde inferunt pedem, urgentque, & impulsos semel terrore eodem agunt, quo cœperunt. Expellunt extra portam vallumque. inde pergere ac persequi (quia turbida lux metum circa insidiarum faciebat) non ausi, liberatis castris contenti, receperunt se intra vallum trecentis ferme hostium occisis. Romanorum stationis primæ, vigilumque, & eorum qui circa quæstorium oppressi, periere ad ducentos triginta. Animos inde Samnitibus non infelix audacia auxit, & non modò proferre inde castra Romanum, sed ne pabulari quidem per agros suos patiebantur. retro in pacatum Soranum agrum pabulatores ibant. Quarum rerum fama, tumultuosior etiam, quàm res erant, perlata Romam, coëgit L. Postumium consulem, vix dum validum, proficisci ex urbe. Priùs tamen quàm exiret, militibus edicto Soram iussis convenire, ipse ædem Victoriæ, quam ædilis curulis ex mulctatitia pecunia faciendam curaverat, dedicavit. Ita ad exercitum profectus, ab Sora in Samnium ad castra

pali porta ad alteram per-
tingebat. Sed hic locus re-
pugnat. Siquidem, quum
hostes sint in inferiore ca-
strorum parte, non eundum
est consuli ad portas Princi-
pales in lateribus castrorum

fitas, sed per longitudinem
castrorum descendendum ad
inferiorem partem. Itaque
via Principalis de qua hic
agitur, debuit à fronte ca-
strorum porrigi versùs por-
tam Decumanam.

U.C. 458. collegæ perrexit. inde postquam Samnites,
 a.C. 294. diffisi duobus exercitibus resisti posse, recesserunt; diversi consules ad vastandos agros urbesque oppugnandas discedunt.

Urbes
 Samniti-
 um ca-
 pit.

XXXIV. Postumius Miloniam oppugnare adortus, vi primò atque impetu, deinde, postquam ea parum procedebant, opere ac ¹ vineis demum injunctis muro cepit. Ibi captâ jam urbe, ab hora quarta usque ad octavam ferè horam, omnibus partibus urbis diu incerto eventu pugnatum est. postremò potitur oppido Romanus. Samnitium cæsi tria millia ducenti: capti quatuor millia ducenti, præter prædam aliam. Inde Ferentinum ductæ legiones. unde oppidani cum omnibus rebus suis, quæ ferri agique potuerunt, nocte per averSAM portam silentio excefferunt. Igitur simul advenit consul, primò ita compositus instructusque mœnibus successit, tanquam idem, quod ad Miloniam fuerat, certaminis foret: deinde ut silentium vastum in urbe, nec arma, nec viros in turribus ac muris vidit, avidum invadendi desertæ mœnia militem detinet, ne quam occultam in fraudem incautus rueret. Duas turmas sociorum Latini nominis circumequitare mœnia atque explorare omnia jubet. Equites portam unam alteramque ² eadem regione in propinquo patentes conspiciunt, itineribusque iis vestigia nocturnæ hostium fugæ. adequitant deinde sensim portis, urbemque ex tuto rectis itineribus perviam conspiciunt. Ad consulem referunt, excessum urbe solitudine haud dubiâ ³ perspicuum esse, & recentibus vestigiis fu-

¹ Vineis] Vid. not. 1. ad in eadem urbis regione.
 II. 17.

² Eadem regione in propinquo] Vicinas sibi invicem ³ Perspicuum esse] Sic interpungendus ac legendus esse hic locus videtur: ex-

ga, ac 4 strage rerum in trepidatione nocturna passim relictarum. His auditis consul ad eam partem urbis, quâ adierant equites, circumducit agmen: constitutisque hæud procul porta signis, quinque equites jubet intrare urbem, & modicum spatium progressos tres manere eodem loco, si tuta videantur; duos explorata ad se referre. Qui ubi redierunt, retuleruntque eò se progressos, unde in omnes partes circumspectus esset; longè latèque silentium ac solitudinem vidisse; extemplo consul cohortes expeditas in urbem induxit: ceteros interim castra communire iussit. Ingressi milites, refractis foribus, paucos graves ætate aut invalidos inveniunt, relictæque quæ migratu difficilia essent. Ea direpta, & cognitum ex captivis est, communi consilio aliquot circâ urbes conscisse fugam: suos primâ vigiliâ profectos: credere eandem in aliis urbibus solitudinem inventuros. Dictis captivorum fides existit: desertis oppidis consul potitur.

XXXV. Alteri consuli M. Atilio nequaquam tam facile bellum fuit. Quum ad Luceriam duceret legiones, quam oppugnari ab Samnitibus audierat, ad finem Lucerinum ei hostis obvius fuit. ibi ira vires æquavit. Prælium varium & anceps fuit: tristius tamen eventu Romanis, & quia insueti erant vinci, & quia digredientes magis quàm in ipso certamine senserunt, quantum in sua parte plus vulnorum ac cædis fuisset. Itaque is terror in castris ortus, qui si pugnantes cepisset, insignis accepta clades foret. ¹ Tum quoque sollicita nox fuit;

*Bellum
Atilio
non facile.*

*cessum urbe: solitudine hæud
dubiâ id perspicuum esse.*

4 Strage rerum] Stratis
passim per vias rebus.

1 Tum quoque] Etiam si
minus periculi tum fuerit,
quàm si is terror pugnantes
cepisset.

U. C. 458.
A. C. 294

jam invasurum castra Samnitum credentibus, aut primâ luce cum victoribus conferendas manus. Minus cladis, ceterum non plus animorum, ad hostes erat. ubi primum illuxit, abire sine certamine cupiunt. Sed via una, & ea ipsa præter hostes, erat. quam ingressi, præbuere speciem rectâ tendentium ad castra oppugnanda. Consul arma capere milites jubet, & sequi se extra vallum. legatis, tribunis, ² præfectis sociorum imperat, ³ quod apud quemque factum opus est. Omnes affirmant, se *quidem omnia facturos, sed militum jacere animos. totâ nocte inter vulnera, & gemitus morientium, vigilatum esse. Si ante lucem ad castra ventum foret, tantum pavoris fuisse, ut relicturi signa fuerint: nunc pudore à fuga contineri, alioquin pro victis esse.* Quæ ubi consul accepit, sibimetipsi circumeundos alloquendosque milites ratus, ut ad quosque venerat, cunctantes arma capere increpabat; *Quid cessarent, tergiversarenturque? Hostem in castra venturum, nisi illi extra castra exissent: & pro tentoriis suis pugnatuuros, si pro vallo nollent. Armatis ac dimicantibus* ⁵ *dubiam victoriam esse.* ⁶ *Qui nudus atque inermis hostem maneat, ei aut mortem, aut servitutem patiendam.* Hæc jurganti increpantique respondebant, *confectos se pugnâ hesternâ esse: nec virium quicquam, nec sanguinis superesse. majorem multitudinem hostium apparere, quàm pridie fuerit.* Inter hæc appropinquabat

² *Præfectis sociorum*] Vid. not. 3. ad c. 36. l. VIII.

³ *Quod apud quemque factum opus est*] Magis placeret quod cuique.

⁴ *Nisi illi extra castra exissent*] Lege, nisi ipsi.

⁵ *Dubiam victoriam esse*]

Victoriam sperari posse: at si quiescant inermes, certam imminere servitutem aut mortem.

⁶ *Qui nudus atque inermis*] Melius iners. Nudus enim hic intelligi debet inermis,

agmen : & jam brevior intervallo certiora in- U.C. 458.
a.C. 294
tuentes , vallum secum portare Samnitum af-
firmant ; nec dubium esse , quin castra circum-
vallaturi sint. Tunc enimvero consul *indignum*
facinus esse , vociferari , *tantam contumeliam*
ignominiamque ab ignavissimo accipi hoste. Etiam-
ne circumsedebimur , inquit , *in castris* , ut fame
potius per ignominiam , quam ferro , si necesse
est , per virtutem moriamur ? Dii bene verterent ;
facerentque quod se dignum quisque ducerent. Con-
sulem M. Atilium vel solum , si nemo alius se-
quatur , iturum adversus hostes : casurumque in-
ter signa Samnitium potius , quam circumvallari
castra Romana videat. Dicta consulis , legati ,
tribunique , & omnes turmæ equitum , &
7 centuriones primorum ordinum , approbave-
re. Tum pudore victus miles segniter arma ca-
pit , segniter è castris egreditur. longo agmine ,
nec continenti , mœsti ac prope victi proce-
dunt adversus hostem , nec spe , nec animo
certiorem. Itaque simul conspecta sunt Roma-
na signa , extemplo à primo Samnitium agmi-
ne ad novissimum fremitus perfertur , Exire ,
id quod timuerint , ad impediendum iter Roma-
nos. Nullam inde ne fugæ quidem patere viam.
illo loco aut cadendum esse , aut stratis hostibus
per corpora eorum evadendum.

XXXVI. ¹ In medio sarcinas conjiciunt :
armati suis quisque ordinibus instruunt aciem.
Jam exiguum inter duas acies erat spatium :
& stabant expectantes dum ab hostibus prius

7 Centuriones primorum or-
dinum] Hos , qui & non-
nunquam primi ordines ap-
pellantur , intelligit Lipsius
Primopilum , primum Prin-
cipem , primum Hastatum :

five centuriones primi Tri-
riorum ordinis , primi Prin-
cipum , primi Hastatorum.

¹ In medio sarcinas conjici-
unt] Lege in medium.

Q v

U.C. 458. impetus, prius clamor inciperet. Neutris ani-
 a.C. 294. mus est ad pugnandum : diversique integri at-
 que intacti abissent, ni cedenti instaturum al-
 terum timuissent. suâ sponte inter invitos ter-
 giversantesque segnis pugna, clamore incerto
 atque impari, coepit : nec vestigio quisquam
 movebatur. Tum consul Romanus, ut rem ex-
 citaret, equitum paucas turmas extra ordinem
 immisit : quorum quum plerique delapsi ex
 equis essent, & alii turbati ; & ab Samnitium
 acie ad opprimendos eos qui ceciderant, &
 ad suos tuendos ab Romanis procursum est.
 Inde paululùm irritata pugna est. sed aliquan-
 to & impigre magis, & plures procurrerant
 Samnites : & turbatus eques sua ipse subsidia
 territis equis proculcavit. hinc fuga coepta to-
 tam avertit aciem Romanam. Jamque in terga
 fugientium Samnites pugnabant, quum con-
 sul equo pravectus ad portam castrorum, ac
 statione equitum ibi oppositâ, edictoquoque, ut
 quicumque ad vallum pergeret, sive ille Ro-
 manus, sive Samnis esset, pro hoste haberent,
 2 hæc ipsa minitans, obstitit profusè tenden-
 tibus suis in castra. *Quò pergis*, inquit, *mi-*
les ? & hîc arma & viros invenies : nec vivo
consule tuo nisi victor castra intrabis. Proinde eli-
ge, cum cive, an hoste pugnare malis. Hæc di-
 cente consule, equites infestis cuspidibus cir-
 cumfunduntur, ac peditem in pugnam redire
 jubent. Non virtus solùm consulem, sed fors
 etiam adjuvit, quòd non institerunt Samnites :
 spatiumque circumagendi signa, vertendique
 aciem à castris in hostem fuit. Tum alii alios
 hortari, ut repeterent pugnam : centuriones

2 *Hæc ipsa minitans*] Hæc imperarat, minitans fugien-
 tibus, quæ stationi equitum tibus.

ab signiferis rapta signa inferre, & ostendere ^{U.C. 458.} suis, paucos & ordinibus incompositis effusè ^{a. C. 294.} venire hostes. Inter hæc consul, manus ad cœlum attollens, voce clarâ ita ut exaudiretur, templum Jovi Statori vovet, si constitisset à fuga Romana acies, redintegratoque prælio cecidisset vicissetque legiones Samnitium. Omnes undique annisi ad restituendam pugnam, duces, milites, peditum equitumque vis. ³ numen etiam deorum respexisse nomen Romanum visum: adeo facilè inclinata res, repulsique à castris hostes, mox etiam redacti ad eum locum in quo commissa pugna erat. Ibi, objacente sarcinarum cumulo, quas conjece- rant in medium, hædere impediti: deinde ne diriperentur res, orbem armatorum sarcinis circumdant. Tum verò eos à fronte urgere pe- dites, ab tergo circumvecti equites. ita in me- dio cæsi captique. captivorum numerus fuit septem millium ac trecentorum, qui omnes nudi sub jugum missi. cæsos ⁴ retulere ad qua- tuor millia octingentos. Ne Romanis quidem lata victoria fuit. recensente consule biduo ac- ceptam cladem, amissorum militum numerus relatus septem millia trecenti. Dum hæc in Apulia gerebantur, altero exercitu Samnites Interamnam coloniam Romanam, quæ viâ La- tinâ est, occupare conati, urbem non tenuerunt: agros depopulati, quum prædam aliam inde mistam hominum atque pecudum, colo- nosque captos agerent, in victorem incidunt consulem, ab Luceria redeuntem: nec prædam

³ Numen etiam deorum re-
spexisse nomen Romanum vi-
sum] Dii quoque visi respe-
xisse Romanos.

⁴ Retulere] Ii quibus da-
tum negotium erat ut cæso-
rum corpora numerarent.

U. c. 458. solum amittunt, sed ipsi s longo ac impedito
 a. C. 294. agmine incompofiti caduntur. Consul Inter-
 ramnam edicto dominis ad res suas noscendas
 recipiendasque revocatis, & exercitu ibi re-
 lieto, comitiorum causa Romam est profe-
 ctus. Cui de triumpho agenti negatus honos,
 & ob amissa tot millia millia militum, &
 6 quod captivos sine pactione sub jugum misisset.

*Etruria à
 Postumio
 vastata.*

XXXVII. Consul alter Postumius, quia in
 Samnitibus materia belli deerat, in Etruriam
 traducto exercitu, primum pervastaverat Vol-
 finiensem agrum: deinde cum egressis ad tuen-
 dos fines, haud procul moenibus ipsorum de-
 pugnat. duo millia ducenti Etruscorum cæsi:
 ceteros propinquitatis urbis tutata est. In Rusel-
 lanum agrum exercitus traductus: ibi non agri
 tantum vastati, sed oppidum etiam expugna-
 tum: capta amplius duo millia hominum, mi-
 nus duo millia circa muros cæsa. Pax tamen
 clarior majorque, quam bellum in Etruria eo
 anno fuerat, parta est. Tres validissimæ urbes,
 Etruriæ capita, Volsinii, Perusia, Arretium,
 pacem petiere; & 1 vestimentis militum fru-
 mentoque pacti cum consule, ut mitti Romam
 oratores liceret, inducias in quadraginta annos
 impetraverunt. multa præsens 2 quingentum

5 *Longo ac impedito ag-
 mine*] Lege & *impedito*.
 Vitant enim optimi scripto-
 res concursum particulæ ac
 cum sequente vocali.

6 *Quod captivos sine pa-
 ctione sub jugum misisset*]
 Nempe sub jugum missi li-
 berabantur & abire sine-
 bantur. Id ergo indignantur
 Patres, tot captivos ita re-

missos esse, ut nihil inde
 commodi respublica Roma-
 na recepisset.

1 *Vestimentis... pacti...*
 ut] Vid. not. 4. ad IX. 43.

2 *Quingentum millium
 æris*] Libræ æris 500000.
 pares censendæ sunt marcæ
 argenti Parisiensibus 781.
 cum duabus uncis.

millium æris in singulas civitates imposita. Ob U.c. 458.
 hasce res gestas consul quum triumphum ab a. C. 294.
 senatu moris magis causâ, quàm spe impetran-
 di petisset, videretque alios, quòd tardiùs ab
 urbe exisset, alios, quòd injussu senatûs ex
 Samnio in Etruriam transisset, partim suos ini-
 micos, partim collegæ amicos, ad solatium
 æquata repulsæ, sibi quoque negare trium-
 phum, *Non ita*, inquit, *Patres Conscripti*,
vestræ majestatis meminero, ut me consulem esse
obliviscar. eodem jure imperiî quo bella gessi,
bellis feliciter gestis, Samnio atque Etruria sub-
actis, victoriâ & pace partâ, triumphabo. Ita
 senatum reliquit. Inde inter tribunos plebis
 contentio orta. pars intercessuros ne novo
 exemplo triumpharet, aiebant: pars auxilio se
 adversùs collegas triumphanti futuros. Jactata
 res ad populum est: vocatusque eò consul,
 quum ³ M. Horatium, L. Valerium consules,
⁴ C. Marcium Rutilum nuper, patrem ejus qui
 tunc censor esset, non ex auctoritate senatûs,
 sed jussu populi triumphasse diceret; adjicie-
 bat, *se quoque laturum fuisse ad populum, nî*
sciret mancipia nobilium tribunos plebis legem
impedituros: voluntatem sibi ac favorem consen-
tientis populi pro omnibus jussis esse, ⁵ *ac futu-*
ram. Posteroque die auxilio tribunorum plebis
 trium, adversùs intercessionem septem tribu-
 norum, & consensum senatûs, celebrante po-
 pulo diem, triumphavit. Et hujus anni parum
 constans memoria est. Postumium auctor est
 Claudius in Samnio captis aliquot urbibus, in
 Apulia fusum fugatumque, faucium ipsum cum
 paucis Luceriam compulsam: ab Atilio in Etru-

Postumius
triumphat
senatu ad-
versante.

³ M. Horatium, L. Vale- Vid. VII. 17.
 rium consules] Vid. III. 63. ⁵ Ac futuram] Lege futu-
⁴ C. Marcium Rutilum] rum, vel futura.

U.C. 458.
a.C. 294.

ria res gestas, eumque triumphasse. Fabius ambos consules in Samnio, & ad Luceriam res gessisse scribit, traductumque in Etruriam exercitum, (sed ab utro consule non adjecit) & ad Luceriam utrimque multos occisos: inque ea pugna Jovis Statoris ædem votam, ut Romulus antè voverat: sed ⁶ fanum tantum, id est, locus templo effatus jam sacratus fuerat. Ceterum hoc demum anno, ut ædem etiam fieri senatus juberet, bis ejusdem ⁷ voti damnatâ republicâ, ⁸ in religionem venit.

U.C. 459.
a.C. 293.
L. Papirio, Sp. Carvilio
Coss.

XXXVIII. Sequitur hunc annum & consul insignis, L. Papirius Cursor, quâ paternâ gloriâ, quâ suâ; & bellum ingens victoriæque, quantam de Samnitibus nemo ad eam diem, præter L. Papirium patrem consulis, pepererat: & fortè eodem conatu apparatuque, omni opulentia insignium armorum bellum adornaverant: & deorum etiam adhibuerant opes, ritu quodam sacramenti vetusto velut initiatis militibus; delectu per omne Samnium habito novâ lege: ut *qui juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset, caput Jovi sacratum esset*. Tum exercitus omnis Aquiloniam est indictus. ad quadraginta millia militum, quod roboris in Samnio erat, convenerunt. Ibi mediis ferè castris locus est conseptus cratibus ¹ pluteisque, & linteis contectus; patens ducentos maximè pedes in om-

⁶ Fanum... id est, locus templo effatus] Fanum igitur & ædes, si propriè omnino loquerentur, sic differrebant, ut fanum esset area nuda & solum alicui deo consecratum; ædes, ipsum ædificium.

⁷ Voti damnatâ] Voti so-

lutionem debente. Vid. supra V. 25.

⁸ In religionem venit] Religio exposcere visa est.

¹ Pluteisque] Plutei sunt vel crates corio crudo intextæ, vel tabulæ quibus quid præsepitur.

nes pariter partes. Ibi ² ex libro vetere linteolecto sacrificatum, sacerdote Ovio Paccio quodam, homine magno natu, qui se id sacrum petere affirmabat ex vetusta Samnitium religione: quâ quondam usi majores eorum fuissent, quum adimendæ Etruscis Capuæ clandestinum cepissent consilium. Sacrificio perfecto, per viatorem imperator acciri jubebat nobilissimum quemque genere factisque. singuli introducebantur. Erat quum alius apparatus sacri, qui perfundere religione animum posset; tum in loco circâ omni contexto aræ in medio, victimæque circâ cæsæ, & circumstantes centuriones strictis gladiis. Admovebatur altaribus miles, magis ut victima, quàm ut sacri particeps: adigebaturque jurejurando, quæ visa auditaque in eo loco essent non enunciaturum. Dein jurare cogeatur diro quodam carmine in execrationem capitis, familiæque, & stirpis composito, nisi isset in prælium, quod imperatores duxissent, & si aut ipse ex acie fugisset, aut, si quem fugientem vidisset, non extemplo occidisset. Id primò quidam abnuentes juraturos se, obtruncati circa altaria sunt: jacentes deinde inter stragem victimarum, documento ceteris fuere, ne abnuerent. Primoribus Samnitium eâ detestatione obstrictis, decem nominatis ab imperatore, eis dictum, ³ ut vir virum legerent, donec sexdecim millium numerum confecissent: ea legio linteata ab integumento consepti, quo sacrata nobilitas

U. c. 459.
a. C. 293.

Sacramento adiunguntur milites Samnitium horrendo quodam ritu.

² Ex libro vetere linteolecto] Ex libro vetere linteolecto, qui lectus fuerat; nempe ab illo Ovio Paccio, qui sacerdos hujus sacri fuit; & fortasse coram imperatore &

præcipuis ducum. Posset ultima vox abesse sine sensû dispendio.

³ Ut vir virum legerent] Vid. not. 2. ad IX. 39.

U.C. 459. erat, appellata est. His arma insignia data, &
 a.C. 293. cristatæ galeæ, ut inter ceteros eminent.
 Paulo plus viginti millium alius exercitus fuit,
 nec corporum specie, nec gloriâ belli, nec
 apparatu linteatæ legioni dispar. hic hominum
 numerus, quod roboris erat, ad Aquiloniam
 confedit.

*Samnium
 vastant
 Coss.*

XXXIX. Consules profecti ab urbe. Prior
 Sp. Carvilius, cui veteres legiones, quas M.
 Atilius superioris anni consul in agro Interam-
 nati reliquerat, decretæ erant, cum eis in
 Samnium profectus, dum hostes ¹ operati su-
 perstitutionibus concilia secreta agunt, Amiter-
 num oppidum de Samnitibus vi cepit. Cæsa
 ibi millia hominum duo ferme atque octin-
 genti: capta quatuor millia ducenti septuagin-
 ta. Papirius novo exercitu (ita decretum erat)
 scripto, Duroniam urbem expugnavit: minus
 quàm collega cepit hominum, plus aliquanto
 occidit. præda opulenta utrobique est parta.
 Inde pervagati Samnium consules, maximè de-
 populato Atinate agro; Carvilius ad Comi-
 nium, Papirius ad Aquiloniam (ubi summa
 rei Samnitium erat) pervenit. ² Ibi aliquam-
 diu nec cessatum ab armis est, neque naviter
 pugnatum: laceffendo quietos, resistentibus
 cedendo; comminandoque magis, quàm infe-
 rendo pugnam, dies absumebatur: quod quum
 inciperetur, remittereturque, omnium rerum
 etiam parvarum eventus proferebatur in dies.
 Altera Romana castra viginti millium spatio
 aberant: & absentis collegæ consilia omnibus
 gerendis intererant rebus; intentiorque Car-
 vilius, quo majore discrimine res vertebatur,

¹ Operati] Vid. not. i. rior memoratus est, nempe
 ad I. 31. ad Aquiloniam.

² Ibi] Eo loco qui poste-

in Aquiloniam, quàm ad Cominium, quod U.C. 459.
a.C. 293.

obsidebat, erat. L. Papirius jam per omnia ad dimicandum satis paratus, nuncium ad collegam mittit, *sibi in animo esse, postero die, si per auspicia liceret, configere cum hoste. Opus esse & illum, quantâ maximâ vi posset, Cominium oppugnare: ne quid laxamenti sit Samnitibus ad subsidia Aquiloniam mittenda.* Diem ad proficiscendum nuncius habuit: nocte rediit, approbare collegam consulta referens. Papirius, nuncio misso, extemplo concionem habuit: multa de universo genere belli, multa de præsentis hostium apparatu, vanâ magis specie quàm efficaci ad eventum, differuit. *Non enim cristas vulnera facere; & per picta atque aurata scuta transire Romanum pilum; & candore tunicarum fulgentem aciem, ubi res ferro geratur, cruentari. Auream olim atque argenteam Samnitium aciem à parente suo occisione occisam: spoliaque ea honestiora victori hosti, quàm ipsis arma fuisse. Datum hoc forsan nomini familiæque suæ, ut adversus maximos conatus Samnitium opponerentur duces, spoliaque ea referrent, quæ insignia publicis etiam locis decorandis essent. Deos immortales adesse propter toties petita fœdera, toties rupta: tum, si qua conjectura mentis divinæ sit, nulli unquam exercitui fuisse infestiores, quàm qui nefando sacro mistâ hominum pecudumque cæde respersus, ³ ancipiti deûm iræ devotus, hinc fœderum cum Romanis ictorum testes deos, hinc jurisjurandi adversus fœdera suscepti execrationes horrens, invitus juraverit, oderit sacramentum; uno tempore deos, cives, hostes metuat.*

*Papirius
militas
hortatur.*

³ *Ancipiti deûm iræ*] sive fugeret adversus susceptum jusjurandum.
Utrunque minitanti, sive pugnaret contra fœdera,

U.C. 459.
a.C. 293.

XL. Hæc comperta perfugarum indicîis, quum apud infensos jam suâ sponte milites disseruisset; simul divinæ humanæque spei pleni, clamore consentienti pugnam poscunt: poenitet in posterum diem dilatum certamen: moram diei noctisque oderunt. Tertiâ vigiliâ noctis, jam relatis litteris à collega, Papirius¹ silentio surgit, & pullarium in auspicium mittit. Nullum erat genus hominum in castris intactum cupiditate pugnae: summi infimique æquè intenti erant: dux militum, miles ducis ardorem spectabat. Is ardor omnium etiam ad eos qui auspicio intererant, pervenit. nam quum pulli non pascerentur, pullarius auspicium mentiri ausus, ² tripudium solistimum consuli nunciavit. Consul lætus, auspicium egregium esse, & deis auctoribus rem gesturos, pronunciat; signumque pugnae proponit. Exeunti jam fortè in aciem nunciat perfuga, viginti cohortes Samnitium (quadringenariae ferme erant) Cominium profectas. quod ne ignoraret collega, extemplo nuncium mittit: ipse signa ocius proferri jubet, subsidiaque suis

*Auspici-
um men-
titur pul-
larius.*

¹ *Silentio*] Vid. not. 4. ad VIII. 23.

² *Tripudium solistimum*] Auspicium è pullis summâ religione à Romanis captabatur, hoc modo. Pullos in cavea asservabant ii, qui ex eo ipso dicebantur *pullarii*. His igitur pullis, quando auspicari opus erat, puls vel ossa objiciebatur. Si pulli è cavea egressi non essent, aut progressi ossam non attingissent, inde colligebatur periculum imminere. Sin autem pascerentur, bonum

augurium habebatur, præsertim, si iis vescentibus aliquid ex ore decidisset: idque *tripudium solistimum* appellabatur. Quia enim, inquit Cicero l. II. de Divin. n. 72. *quum pascentur pulli, necesse est aliquid ex ore cadere, & terram pavire, i. e. ferire, terripavium primum, mox terripudium dictum est: hoc quidem jam tripudium dicitur. Solistimum autem dicebatur à solo, quod ferebat ossa ex ore pulli decidens.*

quæque locis, & præfectos subsidiis attribue-
 rat. Dextro cornu L. Volumnium, sinistro L. Scipionem; equitibus legatos alios, Caios Cæ-
 dicitum & Trebonium præfecit. Sp. Nautium
 mulos, detractis clitellis, cum ³ cohortibus
 alaribus, in tumultum conspectum propere cir-
 cumducere jubet, atque inde inter ipsam dimi-
 cationem quanto maximè posset moto pulvere
 ostendere. Dum his intentus imperator erat,
 altercatio inter pullarios orta de auspicio ejus
 diei, exauditaque ab equitibus Romanis: qui
 rem haud spernendam rati, Sp. Papirio fratris
 filio consulis ambigi de auspicio renunciave-
 runt. Juvenis ante doctrinam deos spernentem
 natus, rem inquisitam, ne quid incertum
 deferret ad consulem, detulit. cui ille, *Tu qui-
 dem macte virtute diligentiaque esto. Ceterum
 qui auspicio adest, si quid falsi nunciat, ⁴ in se-
 metipsum religionem recipit. Mihi quidem tri-
 pudium nunciatum, populo Romano exercituique
 egregium auspiciū est.* Centurionibus deinde
 imperavit, ut pullarios inter prima signa con-
 stituerent. Promovent & Samnites signa. inse-
 quitur acies ornata armataque, ⁵ ut hostium
 quoque magnificum spectaculum esset. Prius-

U.C. 459.

a.C. 293.

³ Cohortibus alaribus] Sive alariis: utroque enim modo hoc nomen flectitur. Intellige cohortes sociales. Alam enim propriè & signatè de sociis in exercitu dici egregiè probat Lipsius, l. II. de Milit. Rom. Dial. 7. Ceterum hîc deesse videtur nota numeri. Neque enim profectò cohortes omnes alares, id est, pars longè maxima peditum sociorum, ierunt cum Sp. Nautio. Vid. not.

ad XXV. 21. & XXVII. 12. ubi de sociali exercitu fusiùs agemus.

⁴ In semetipsum religionem recipit] Semetipsum obligat crimine violatæ religionis, & suum caput pœnæ sub-
 jicit.

⁵ Ut hostium quoque] Ut spectaculum illius, licet hostilis, aciei, Romanorum oculos magnificentia suâ capere & quodammodo dele-
 ctare posset.

U.C. 459.

a.C. 293.

*Isque**ictus pilo**cadit.*

quam clamor tolleretur, concurrereturque, emisso temere pilo ictus pullarius ante signa cecidit. quod ubi consuli nunciatum est, *Dū in prælio sunt*, inquit: *habet pœnam noxium caput.* Ante consulem hæc dicentem corvus voce clarâ occinuit: quo lætus augurio consul, affirmans nunquam humanis rebus magis præsentibus interfuisse deos, signa canere, & clamorem tolli iussit.

XLI. Prælium commissum atrox: ceterum longè disparibus animis. Romanos ira, spes, ardor certaminis, avidos hostium sanguinis, in prælium rapit: Samnitium magnam partem necessitas ac religio invitos magis resistere, quàm inferre pugnam, cogit. nec sustinuisent primum clamorem atque impetum Romanorum, per aliquot jam annos vinci assueti, ni potentior alius metus insidens pectoribus à fuga retineret. Quippe in oculis erat omnis ille occulti paratus sacri, & armati sacerdotes, & promiscua hominum pecudumque strages, & respersæ¹ fando nefandoque sanguine aræ, & dira execratio, ac furiale carmen, detestandæ familiæ stirpique compositum. his vinculis fugæ obstricti stabant, civem magis quàm hostem timentes. Instare Romanus à cornu utroque, à media acie, & cædere deorum hominumque attonitos metu. repugnatur segniter, ut ab iis quos timor moraretur à fuga. Jam prope ad signa cædes pervenerat, quum ex transverso pulvis, velut ingentis agminis incessu motus, apparuit. Sp. Nautius (Octavium Metium quidam eum tradunt) dux alaribus cohortibus erat. pulverem majorem quàm pro numero excitabant: infi-

¹ *Fando nefandoque sanguine*] Et sanguine pecudum, quem fas erat fundi; & hominum sanguine, qui sine scelere effundi non poterat.

dentes mulis calones frondosos ramos per ter-
 ram trahebant : arma signaque per turbidam
 lucem in primo apparebant : post altior den-
 siorque pulvis equitum speciem cogentium ag-
 men dabat. Fefellitque non Samnites modo,
 sed etiam Romanos : & consul affirmavit erro-
 rem, clamitans inter prima signa, ita ut vox
 etiam ad hostes accideret, *captum Cominium ;*
victricem collegam adesse : anniterentur vincere
priusquam gloria alterius exercitus fieret. Hæc
 insidens equo. inde tribunis centurionibusque
 imperat, ut vias equitibus patefaciant. Ipse
 Träbonio Cädicioque prædixerat, ut, ubi se
 cuspidem erectam quatientem vidissent, quan-
 tã maximã vi possent, concitarent equites in
 hostem. Ad nutum omnia, ut ex antè præpa-
 rato, fiunt. panduntur inter ordines viæ : pro-
 volat eques, atque infestis cuspidibus in me-
 dium agmen hostium ruit, perrumpitque or-
 dines, quacumque impetum dedit. instant Vo-
 lumnius & Scipio, & perculos sternunt. Tum
 jam deorum hominumque victã vi, funduntur
 linteatæ cohortes : pariter jurati injuratique
 fugiunt, nec quemquam præter hostes me-
 tuunt. ² Peditum agmen, quod superfuit pu-
 gnæ, in castra ad Aquiloniam compulsus est.
 nobilitas equitesque Bovianum perfugerunt.
 Equites eques sequitur, peditem pedes : ac
 diversa cornua, dextrum ad castra Samnitium,
 lævum ad urbem tendit. Prior aliquanto Vo-
 lumnius castra cepit : ad urbem Scipioni ma-
 jore resistitur vi ; non quia plus animi victis

vidi
Samni-
tes.

² Peditum agmen, quod
 superfuit pugnae] Peditum ag-
 men, non totum, sed quod
 ejus superfuit pugnae. Eodem
 serè modo locutus est Livius

suprà, V. 34. Is, quod his
 ex populis abundabat, Bitu-
 riges, Arvernus. Vid. & in-
 frà XXVI. 33.

U.C. 459. effet, sed meliùs muri, quàm vallum, armatos
 a.C. 293. arcent. inde lapidibus propulsant hostem. Scipio, nisi in primo pavore, priusquam colligerentur animi, transacta res esset, lentiore fore munitæ urbis oppugnationem ratus, interrogat milites, *Satin' æquo animo paterentur ab altero cornu castra capta esse; se victores pelli à portis urbis?* Reclamantibus universis, primus ipse scuto super caput elato pergit ad portam: secuti alii testudine factâ in urbem per-rumpunt: deturbatisque Samnitibus, qui circa portam erant, muros occupavere. penetrare interiora urbis, quia pauci admodum erant, non audent.

XLII. Hæc primò ignorare consul, & intentus recipiendo exercitui esse: jam enim præceps in occasum sol erat: & appetens nox, periculosa & suspecta omnia etiam victoribus faciebat. Progressus longiùs ab dextra, castra capta videt; ab læva clamorem in urbe, mistum pugnantium ac paventium fremitu esse: & tum fortè certamen ad portam erat. Advectus deinde equo propius, ut suos in muris videt, nec jam integri quicquam esse, quoniam temeritate paucorum magnæ rei parta occasio esset, acciri quas receperat copias, signaque in urbem inferri iussit. ¹ Ingressi proxima ex parte, quia nox appropinquabat, quievire. nocte oppidum ab hostibus desertum est. Cæsa illo die ad Aquiloniam Samnitium millia triginta trecenti quadraginta: capta tria millia octingenti & septuaginta: signa militaria nonaginta septem. Ceterum illud memoriæ traditur, non ferme alium ducem lætiorem in acie visum, seu

¹ Ingressi proxima ex parte] Ingressi per eam urbem partem quæ proxima fuit venientibus à castris.

suapte ingenio, seu fiduciâ bene gerundæ rei. U.C. 459.
 Ab eodem robore animi neque controverso a.C. 293.
 auspicio revocari à prælio potuit, & in ipso
 discrimine, quo templa diis immortalibus vo-
 veri mos erat, voverat Jovi Victori, si legio-
 nes hostium fudisset, ² pocillum mulsi, prius-
 quam temetum biberet, sese facturum. id votum
 diis cordi fuit: & auspicia in bonum verte-
 runt.

*Pocillum
 mulsi vo-
 tum Jovi.*

XLIII. Eâdem fortunâ ab altero consule ad
 Cominium gesta res. Primâ luce ad mœnia
 omnibus copiis admotis, coronâ cinxit urbem:
 subsidiaque firma, ne qua eruptio fieret, por-
 tis opposuit. Jam signum dantem eum nuncius
 à collega trepidus de viginti cohortium adven-
 tu, & ab impetu moratus est, & partem co-
 piarum revocare instructam intentamque ad
 oppugnandum, coëgit. D. Brutum Scævam
 legatum cum legione prima, & ¹ viginti co-
 hortibus alaribus, equitatuque, ire adversus
 subsidium hostium jussit: quocunque in loco
 fuisset obviis, obsisteret ac moraretur; ma-
 numque, si fortè ita res posceret, conferret:
 modò ne ad Cominium ex copiæ admoveri
 possent. Ipse scalas ferri ad muros ab omni par-
 te urbis jussit, ac testudine ad portas successit.
 simul & refringebantur portæ, & vis undique
 in muros fiebat. Samnites, sicut, antequam in
 muris viderent armatos, satis animi habuerunt
 ad prohibendos urbis aditu hostes, ita, post-

*Cominium
 à Carvilio
 captum.*

² *Pocillum mulsi.... fa-* raturum, potio laudatissima
cturum } Magis placeret le- apud veteres.
 gere, *pocillo mulsi facturum*,
 supple, sacra: quemadmo-
 dum apud Virgil. Ecl. III. ¹ *Viginti cohortibus* } Ali-
 quum faciam vitulâ. Mul- quot scripti habent decem:
 sam est vinum melle tempe- atque is numerus sufficere
 videtur.

U.C. 459.
a.C. 293.

quam jam non ex intervallo nec missilibus, sed cominus gerebatur res, & qui ægre successerant ex plano in muros, loco, quem magis timuerant, victo, facile in hostem imparem ex æquo pugnabant, relictis turribus murisque in forum omnes compulsi, paulisper inde tentarunt extremam pugnae fortunam. Deinde, abjectis armis, ad quindecim millia hominum & quadringenti in fidem consulis venerunt. caesa ad quatuor millia trecenti octoginta. Sic ad Cominium, sic ad Aquiloniam gesta res. Inde medio inter duas urbes spatio, ubi tertia exspectata erat pugna, hostes non inventi. septem millia passuum quum abessent à Cominio, revocati ab suis neutri prælio occurrerunt. Primis ferme tenebris, quum in conspectu jam castra, jam Aquiloniam habuissent, clamor eos utrimque par accidens sustinuit: deinde è regione castrorum, quæ incensa ab Romanis erant, flamma latè fusa certioris cladis indicio progredi longius prohibuit. Eo ipso loco² prope temere sub armis strati passim, inquietum omne tempus noctis, exspectando timendoque lucem, egere. primâ luce incerti quam in partem intenderent iter, repente in fugam consternantur, conspecti ab equitibus: qui egressos nocte ab oppido Samnites persecuti, viderant multitudinem, non vallo, non stationibus firmatam. Conspecta & ex muris Aquiloniæ ea multitudo erat: jamque etiam legionariæ cohortes sequebantur. Ceterum nec pedes fugientes persequi potuit: & ab equite novissimi agminis ducenti ferme & octoginta interfecti. Arma multa pavidi, ac signa mili-

² *Prope temere*] Gronovius mallet, *forte temere*: quæ loquendi forma apud Livium usitatissima est. Vel dele *prope*.
taria

taria duodeviginti reliquere. alio agmine incolumi, ut ex tanta trepidatione, Bovianum perventum est. U. C. 459.
a. C. 293.

XLIV. Lætitiâ utriusque exercitûs Romani auxit & ab altera parte feliciter gesta res. uterque ex alterius sententiâ consul captum oppidum diripiendum militi dedit: exhaustis deinde tectis ignem iniecit, eodemque die Aquilonia & Cominium deflagrâre. Et consules cum gratulatione mutua legionum suâque, castra conjungere. In conspectu duorum exercituum & Carvilius suos pro cuiusque merito laudavit donavitque; & Papirius, apud quem multiplex, in acie, circa castra, circa urbem, fuerat certamen, Sp. Nautium, Sp. Papirium, fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumque Hastatorum, armillis aureisque coronis donavit: Nautium, propter expeditionem, quâ magni agminis modo terruerat hostes: juvenem Papirium, propter navatam cum equitatu & in prælio operam, & nocte, quâ fugam infestam Samnitibus ab Aquilonia clam egressis fecit: ¹ centuriones militesque, quia primi portam murumque Aquiloniæ ceperant. equites omnes ob insignem multis locis operam, ² corniculis armillisque argenteis donat. Consilium inde habitum, quum jam tempus esset deducendi ab Samnio exercitûs aut utriusque, aut certè alterius. Optimum visum, quo magis fractæ res Samnitium essent, eo pertinacius

¹ Centuriones militesque] Quatuor centuriones, manipulumque illum Hastatorum, de quibus modò mentio facta est.

² Corniculis] Parum constat de hujus vocis sensu.

Suspiciantur interpretes ornamenta fuisse militaria, argentea vel aurea, ab figura cornuum non abludentia, quæ in galeis gestanda militibus iis qui strenuè aliquid egissent, ab imperatore darentur.

U.C. 459.
a.C. 293.

& infestius agere cetera, & persequi: ut perdomitum Samnium insequentibus consulibus tradi posset. Quando jam nullus esset hostium exercitus, qui signis collatis dimicaturus videretur, unum superesse belli genus, urbium oppugnationes; quarum per exscidia militem locupletare prædâ, & hostem pro aris ac focis dimicantem conficere possent. Itaque litteris missis ad senatum populumque Romanum de rebus ab se gestis, diversi, Papirius ad Sepinum, Carvilius ad Volanam oppugnandam, legiones ducunt.

*Etrusco-
rum re-
bellio.*

XLV. Litteræ consulum, ingenti lætitiâ, & in curia & in concione auditæ: & quadridui supplicatione publicum gaudium privatis studiis celebratum est. nec populo Romano magna solum, sed peropportuna etiam ea victoria fuit, quia per idem fortè tempus rebellasse Etruscos allatum est. Subibat cogitatio animum, quonam modo tolerabilis futura Etruria fuisset, si quid in Samnio adversi venisset, quæ, conjuratione Samnitium erecta, quoniam ambo consules, omnisque Romana vis aversa in Samnium esset, occupationem populi Romani pro occasione rebellandi habuisset. Legationes sociorum à M. Atilio prætore in senatum introductæ querebantur, uri & vastari agros à finitimis Etruscis, quòd desciscere à populo Romano nollent: obtestabanturque Patres Conscriptos, ut se à vi atque injuria communium hostium tutarentur. Responsum legatis, *Cura senatui futurum, ne socios fidei suæ pœniteret. Etruscorum propediem eandem fortunam, quam Samnitium, fore.* Segnius tamen, quod ad Etruriam attinebat, acta res esset, ni Faliscos quoque, qui per multos annos in amicitia fuerant, allatum foret, arma Etruscis junxisse.

1 Si quid... adversi venisset] Lege, evenisset.

Hujus propinquitas populi acuit curam Patri-
bus, ut feciales mittendos ad res repetendas

U.C. 459.

a. C. 293.

censerent. quibus non redditis, ex auctoritate Patrum jussu populi bellum Faliscis indictum est: jussique consules sortiri, uter ex Samnio in Etruriam cum exercitu transfiret. Jam Carvilius Volanam, & Palumbinum, & Herculanum ex Samnitibus ceperat: Volanam intra paucos dies, Palumbinum eodem quo ad muros accessit. Ad Herculanum bis etiam signis collatis ancipiti prælio, & cum majore sua quam hostium jactura, dimicavit. Castris deinde positus, moenibus hostem inclusit. oppugnatum oppidum, captumque. In his tribus urbibus capta aut cæsa ad decem millia hominum, ita ut parvo admodum plures caperentur. Sortientibus provincias consulibus, Etruria Carvilio evenit, secundum vota militum, qui vim frigoris jam in Samnio non patiebantur. Papius ad Sepinum major vis hostium resistit. sæpe in acie, sæpe in agmine, sæpe circa ipsam urbem adversus eruptiones hostium pugnatum. ² neque obsidio, neque bellum ex æquo erat: non enim muris magis se Samnites, quam armis ac viris moenia tutabantur. Tandem pugnando in obsidionem justam coëgit hostes: obsidendoque, vi atque operibus urbem expugnavit. itaque ab ira plus cædis editum captâ urbe: septem millia quadringenti cæsi: capta minus tria millia hominum: præda, quæ plurima fuit, congestis Samnitium rebus in urbes paucas, militi concessa est.

² Neque obsidio, neque æquo erat. Bellum ex æquo
bellum] Multum placet quæ
in uno codice, teste Grono-
vio, scriptura reperitur: acie geritur. Hanc lectio-
nem firman quæ sequuntur.

U.C. 459.
a.C. 293.
Papirii
trium-
phus.

XLVI. Nives jam omnia oppleverant, nec durari extra tecta poterat: itaque consul exercitum de Samnio deduxit. Venienti Romam triumphus omnium consensu est delatus. triumphavit in magistratu, insigni, ut illorum temporum habitus erat, triumpho. Pedites equitesque insignes donis¹ transiere ac transvecti sunt: multæ² civicæ coronæ, vallaresque, ac murales conspectæ. Inspectata spolia Samnium; & decore ac pulcritudine paternis spoliis, quæ nota frequenti publicorum ornatu locorum erant, comparabantur. Nobiles aliquot captivi, clari suis patrumque factis, ducti.³ Æris gravis transvecta vicies centies millies, & quingenta triginta tria millia; id æs redactum ex captivis dicebatur.⁴ argenti, quod captum ex urbibus erat, pondo M. CCCXXX. omne æs argentumque in ærarium conditum. Militibus nihil datum ex præda est; auctaque ea invidia est ad plebem, quod tributum etiam in stipendium militum collatum est: quum, si spreta

¹ Transiere ac transvecti sunt] Transiere pedites, transvecti sunt equites.

² Civicæ coronæ, vallaresque, ac murales] De civica & murali corona vid. ad VI. 20. Vallaris, sive Castrensis erat corona, quâ donabar eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introierat. Ea corona insigne valli habebat. Fieri solebat ex auro.

³ Æris gravis... vicies centies millies, & quingenta tria millia] Immanis summa. Etenim æris gravis vicies centies millies centena millia, (ut negligamus quod

excurrit) sive asses librales 200000000000. æquant denarios 200000000000. libras argenti Romanas 2000000000. marcas argenti Parisienses 312500000. Itaque hæc lætio, quam invexit Sigonius, stare posse non videtur. Gronovius ex vestigiis Mss. reponit: Æris gravis... vicies centena, & ad triginta tria millia. Qui sunt asses 2033000. libraræ argenti Romanæ 2033. marcæ nostrates 3176. cum novem semunciis.

⁴ Argenti... pondo M. CCCXXX.] Marcæ nostrates 2078. cum una uncia.

gloria fuisset captivæ pecuniæ in ærarium illata, & militi tum dari ex præda, & stipendium militare præstari potuisset. Ædem Quirini, (5 quam in ipsa dimicatione votam apud neminem veterem auctorem invenio, neque hercule tam exiguo tempore perficere potuisset) ab dictatore patre votam filius consul dedicavit, exornavitque hostium spoliis. quorum tanta multitudo fuit, ut non templum tantum forumque his ornaretur, sed fociiis etiam colonisque finitimis, ad templorum locorumque publicorum ornatum, dividerentur. A triumpho exercitum in agrum Vescinum, quia regio ea infesta ab Samnitibus erat, hibernatum duxit. Inter hæc Carvilius consul in Etruria Troilium primum oppugnare adortus, quadringentos septuaginta ditissimos, pecuniâ grandi pactos, ut abire inde liceret, dimisit: ceteram multitudinem oppidumque ipsum vix cepit. inde quinque castella, locis sita munitis, expugnavit. Cæsa ibi hostium duo millia quadringenti: minus duo millia capti. Et Faliscis pacem petentibus annuas inducias dedit: pactus 6 centum millia gravis æris, & stipendium ejus anni militibus. His rebus actis ad triumphum decessit, ut minus clarum de Samnitibus, quam collegæ triumphus fuerat, ita cumulo Etrusci belli æquatum. 7 Æris gravis tulit in ærarium

U.C. 457.
a.C. 293.

Carvilius triumphus.

5 *Quam in ipsa dimicatione*] In iis quæ includuntur parenthesi Livius opinionem refellit eorum qui crederent ædem Quirini votam ab hoc consule in ipsa ad Aquiloniam dimicatione. Itaque mens scribentis hæc fuit: *Ædem Quirini ab dictatore patre votam*, non ab hoc consule, utpote *quam... dedicavit.*

6 *Centum millia gravis æris*] Marcas argenti nostrates 156. cum duabus unciiis.

7 *Æris... trecenta nonaginta millia*] Marcas argenti 609. cum tribus unciiis.

U.C. 459. trecenta nonaginta millia : de reliquo ære
 a.C. 293. ædem Fortis Fortunæ de manubiis faciendam
 locavit , prope ⁸ ædem eidem deæ ab rege Ser-
 vio Tullio dedicatam : & militibus ex præda
⁹ centenos binos asses , & ¹⁰ alterum tantum
 centurionibus atque equitibus (¹¹ malignitate
 collegæ gratius accipientibus munus) divisit.

Lustrum
 conditum.

XLVII. Favor consulis tutatus ad populum
 est ¹ L. Postumium legatum ejus : qui , dictâ
 die à M. Scantio tribuno plebis , ² fugerat in
 legationem (ut fama ferebat) populi judicium :
 jactarique magis , quàm peragi accusatio ejus
³ poterat. Exacto jam anno , novi tribuni ple-
 bis magistratum inierant : iisque ipsis , quia vi-
 tio creati erant , quinque post dies alii suffecti.
 Lustrum conditum eo anno est à P. Cornelio
 Arvina , C. Marcio Rutilo , censoribus : censa
 capitum millia ducenta sexaginta duo trecenta
 viginti duo. Censores vicesimi sexti à primis cen-
 soribus : ⁴ lustrum undevicesimum fuit. Eodem
 anno , coronati primum ob res bello bene gestas ,
 ludos Romanos spectaverunt : palmæque tum

⁸ *Ædem eidem deæ . . de-
 dicatam*] Scripti quamplu-
 rimi , & vetustissimæ editio-
 nes , habent *ejus deæ*. Et
 sanè magis solet Livius di-
 cere ædem *alicujus divi* de-
 dicatam , quàm *alicui divo* ,
 ut jam observavimus in not.
² ad V. 23. suprâ.

⁹ *Centenos binos asses*]
 Unciam argenti Paris. $1 \frac{1}{4}$
 cum granis ferè 15.

¹⁰ *Alterum tantum*] Du-
 plum.

¹¹ *Malignitate collegæ*]
 Quia malignus , sive nimium
 parcus collega nihil militi-

bus suis dederat.

¹ *L. Postumium*] Eum
 nempe , qui consul priore
 anno fuerat , virum ingenii
 contumacis , cujus certa-
 mina cum senatu (suprâ ,
 c. 37.) videntur huic accu-
 sationi materiam dedisse.

² *Fugerat in legationem . .
 populi judicium*] Legatum se
 à consule eligendum cura-
 verat , ut fugeret populi ju-
 dicium.

³ *Poterat*] Magis place-
 ret potuerat.

⁴ *Lustrum undevicesimum*]
 Nempe à primis censori-
 bus.

primùm, translato è Græcia more, victoribus
 datæ. Eodem anno ab ædilibus curulibus, qui
 eos ludos fecerunt, damnatis aliquot pecua-
 riis, via 5 à Martis silice ad Bovillas 6 perstrata
 est. Comitia consularia L. Papirius habuit :
 creavit consules, Q. Fabium Maximi filium
 Gurgitem, & D. Junium Brutum Scævam. ipse
 Papirius prætor factus. Multis rebus lætus an-
 nus, vix ad solatium unius mali, pestilentie
 urentis simul urbem atque agros, suffecit; por-
 tentoque jam similis clades erat. Et 7 libri adi-
 ti, quinam finis, aut quod remedium ejus mali
 ab diis daretur. inventum in libris, Æsculapium
 ab Epidauro Romam arcessendum. Neque eo
 anno, quia bello occupati consules erant,
 quicquam de ea re actum est, præterquam quòd
 unum diem Æsculapio supplicatio habita est.

*Pestilen-
tia.*

5 *A Martis*] A Martis
 æde.

porta Capena ad Martis stra-
 tam fuisse docuit, suprâ
 c. 23.

6 *Perstrata*] Nota parti-
 culam *per*, quâ indicare vo-
 luit Livius hanc viam ve-
 lut aliquod complementum
 fuisse ejus semitæ, quam à

7 *Libri aditi, quidam fi-
 nis*] Libri Sibyllini aditi,
 ut ex iis disceretur, quinam
 finis....

EPITOMÆ

LIVIANORUM LIBRORUM XI-XX.

EPITOME LIBRI UNDECIMI.

Quum Fabius Gurges consul malè adversum Samnites pugnasset, & senatus de removendo eo ab exercitu ageret, Fabius Maximus pater deprecatus ¹ hanc sibi ignominiam, eo maximè senatum movit, quòd iturum se filio legatum pollicitus est: idque præstitit, atque ejus consiliis & operâ filius consul adjurus, cæsis Samnitibus triumphavit. C. Pontium imperatorem Samnitium ductum in triumpho securi percussit. Quum civitas pestilentia laboraret, missis legatis, ut Æsculapii signum Romam ab Epidaurò transferrent, anguem, qui se in navem eorum contulerat, in quo ipsum numen esse constabat, deportavere: eoque in insulam Tiberis egresso, eodem loco ² sedes Æsculapii constituta est. L. Po-

¹ Hanc sibi ignominiam]
Lege potiùs hanc filii ignominiam.

² Sedes Æsculapii constituta est] Vel reponere aedes,

vel sedes, intelligi debet pro aede. Constat enim ex Festo, l. IX. & Valer. Max. l. I. c. 8. in insula Tiberina ædem Æsculapio constructam fuisse.

sumius consularis, quoniam, quum exercitui præesset, operâ militum in agro suo usus erat, damnatus est. Cum Samnitibus pacem petentibus fœdus quartò renovatum est. Curius Dentatus consul, Samnitibus cæsis, & Sabinis qui rebellaverant victis & in deditionem acceptis, bis in eodem magistratu triumphavit. Coloniae deductæ sunt, Castrum, Sena, Adria. Triumviri capitales tunc primùm creati sunt. Census actus est: lustrum conditum: censa sunt civium capita CCLXXIII. millia. Plebs propter æs alienum, post graves & longas seditiones, ad ultimum secessit in Janiculum: unde à Q. Hortensio dictatore ³ deducta est, isque in ipso magistratu decessit. Res præterea contra Volturnenses gestas continet: item adversus Lucanos, contra quos auxilium Thurinis ferre placuerat.

³ Deducta est] Fortè reducta est.

EPITOME LIBRI XII.

Quum legati Romanorum à Gallis Senonibus interfecti essent, bello ob id Gallis indicto, L. Cæcilius prætor cum legionibus ab iis cæsus est. Quum à Tarentinis classis Romana direpta esset, duumviro qui præerat classi occiso, legati ad eos à senatu ut de iis injuriis quererentur missi, pulsati sunt. ob id, bellum iis indictum est. Samnites defecerunt. Adversus eos, & Lucanos, & Brutios, & Etruscos, aliquot præliis à compluribus ducibus bene pugnatum est. Pyrrhus Epirotarum rex, ut auxilium ferret Tarentinis, in Italiam venit. Quum in præsidium Rheginorum legio Campana cum præfecto Decio Jubellio missa esset, occisis Rheginis Rhegium occupavit.

 EPITOME LIBRI XIII.

Valerius Lævinus consul parum prospere adversus Pyrrhum pugnavit, elephantorum maximè inusitatâ facie territis militibus. Post id prælium quum corpora Romanorum, qui in acie ceciderant, Pyrrhus inspiceret, omnia versa in hostem invenit: populabundusque ad urbem Romanam processit. C. Fabricius missus ad eum à senatu, ut de redimendis captivis ageret, frustra ut patriam desereret à rege tentatus est. captivi sine pretio remissi sunt. Cineas legatus à Pyrrho ad senatum missus petiit, ut componendæ pacis causâ rex in urbem reciperetur. de qua re quum ad frequentiores senatum referri placuisset, Ap. Claudius, qui propter invaletudinem oculorum jamdiu consiliis publicis se abstinuerat, venit in curiam, & sententiâ suâ tenuit, ut id Pyrrho negaretur. Cn. Domitius censor primus ex plebe lustrum condidit. censa sunt civium capita CCLXXVIII. millia, CCXXII. Iterum adversus Pyrrhum dubio eventu pugnatum est. ¹ Cum Carthaginensibus quartò fœdus renovatum est. Quum C. Fabricio consuli, is qui ad eum à Pyrrho transfugerat, polliceretur se regi venenum daturum, cum indicio ad regem remissus est. Res præterea contra Etruscos, Lucanos, Bruttios, & Samnites, prospere gestas continet.

¹ Cum Carthaginensibus quartò fœdus renovatum est] Vid. not. 7. ad IX. 43.

 EPITOME LIBRI XIV.

PYrrhus in Siciliam trajecit. Quum inter alia prodigia fulmine dejectum esset in Capitolio Jovis signum, caput ejus per haruspices inventum est. Curius Dentatus, quum delectum haberet, ejus qui citatus non responderat, bona primus vendidit. Pyrrhum iterum ex Sicilia in Italiam reversum vicit, & Italiâ expulit. Fabricius censor P. Cornelium Rufinum consularem senatu movit, quòd is decem argenti pondo facti haberet. Lustrò à censoribus condito, censa sunt capita civium CCLXXI. millia, CCXXIV. Cum Ptolemæo Egypti rege societas juncta est. Sextilia virgo Vestalis damnata incesti, viva defossa est. Coloniae deductæ sunt, Posidonia & Cossa. Carthaginensium classis auxilio Tarentinis venit, quo facto ab iis fœdus violatum est. Res præterea contra Lucanos, Samnites, & Bruttios feliciter gestas, & Pyrrhi regis mortem continet.

EPITOME LIBRI XV.

VICTIS Tarentinis pax & libertas data est. Legio Campana, quæ Rhegium occupaverat, obsessa, deditione factâ, securi percussa est. Quum legatos Apolloniarum ad senatum missos quidam juvenes pulsassent, dediti sunt Apolloniaribus. Picentibus victis pax data. coloniae deductæ, Ariminum in Piceno, Beneventum in Samnio. Tunc primum populus Romanus argento uti cepit. Umbri & Sallentini victi, in deditionem

accepti sunt. Quæstorum numerus ampliatus est, ut essent octo.

EPITOME LIBRI XVI.

ORigo Carthaginiensium, & primordia urbis referuntur: contra quos & Hieronem regem Syracusanorum auxilium Mamertinis ferendum censuit senatus, quum de ea re inter suadentes ut ¹ t. ret, dissuadentesque, contentio fuisset: ¹ t. ffisque tum primum mare equitibus Romanis, adversus Hieronem sæpius bene pugnatum. Petenti pax data est. Lustrum à censoribus conditum. censa sunt civium capita CCXCII. millia, CCXXIV. D. Junius Brutus munus gladiatorium in honorem defuncti patris edidit primus. Colonia Æsernia deducta est. Res præterea contra Pænos & Vulsinios prospere gestas continet.

¹ Transgressis... tum primum mare equitibus Romanis] An soli equites, non verò & pedites Romani mare transgressi sunt? Rescribimus, exercitibus.

EPITOME LIBRI XVII.

CN. Cornelius consul à classe Punica circumventus, & per fraudem veluti in colloquium evocatus, captus est. C. Duilius consul adversus classem Pænorum prospere pugnavit, primusque omnium Romanorum ducum navalis victoriæ duxit triumphum. ob quam causam ei perpetuus honos habitus est, ut revertenti à cæna, tibicine canente, funale præferretur. L. Cor-

nelius consul in Sardinia & Corsica contra Sardos, & Corsos, & Hannonem Pœnorum ducem feliciter pugnavit. Atilius Calatinus consul quum in locum iniquum à Pœnis circumfessum temere duxisset exercitum, M. Calpurnii tribuni militum virtute & operâ evasit, qui, cum trecentis militibus eruptione factâ, hostes in se converterat. Annibal dux Pœnorum, victâ classe cui præfuerat, à militibus suis in crucem sublatus est.

EPITOME LIBRI XVIII.

Atilius Regulus consul victis navali prælio Pœnis in Africam trajecit: & ibi serpentem portentosæ magnitudinis cum maxima militum clade occidit: & , quum aliquot præliis bene adversum Carthaginenses pugnasset, successorque ei à senatu prospere bellum gerenti non mitteretur, idipsum per litteras ad senatum missas conquestus est, in quibus inter causas petendi successoris erat, quod agellus ejus à mercenariis esset desertus. Quarente deinde fortunâ ut magnum utriusque casûs exemplum in Regulo proderetur, arcessito à Carthaginensibus Xanthippo Lacedæmoniorum duce, victus prælio & captus est. Res deinde à ducibus Romanis omnibus terrâ marique prospere gestas deformare naufragia classium. Ti. Coruncanius primus ex plebe pontifex maximus creatus est. P. Sempronius Sophus, Man. Valerius Maximus censores quum senatum legerent, XIII. senatu moverunt. Iustrum condiderunt, quo censa sunt civium capita CCXCVII. millia, DCCXCVII. Regulus missus à Carthaginensibus ad senatum, ut de pace, & , si eam non posset impetrare, de captivis commutandis ageret, & jurejurando adstrictus redi-

iturum se Carthaginem, si commutari captivos non placuisset, utrumque negandi auctor senatui fuit: & quum fide custoditâ reversus esset, supplicio à Carthaginensibus de eo sumpto, periit.

EPITOME LIBRI XIX.

CÆcilius Metellus, rebus adversus Pœnos prospere gestis, speciosissimum egit triumphum, XIII. ducibus hostium, & CXX. elephantis in eo ductis. Claudius Pulcher consul contra auspicia profectus, jussis immergi pullis qui cibari nolebant, infelicitè adversus Carthaginenses classe pugnavit, & revocatus à senatu, jussusque dictatorem dicere, Claudium Gliciam dixit, sortis ultimæ hominem: qui coactus abdicare se magistratu, postea ludos prætextatus spectavit. Atilius Calatinus primus dictator extra Italiam exercitum duxit. Cum Pœnis captivorum commutatio facta est. Colonia deductæ sunt, Frengæ, in agro Sallentino Brundisium. Lustrum à censoribus conditum est. censa sunt civium capita CCLI. millia CCXXII. Claudia soror P. Claudii, qui contemptis auspiciis malè pugnaverat, à ludis revertens, quum turbâ premeretur, dixit: Utinam frater meus viveret, iterumque classem duceret! ob eam causam mulcta ei dicta est. Duo prætores tum primum creati sunt. Cæcilius Metellus pontifex maximus A. Postumium consulem, quoniam idem & flamen Martialis erat, quum is ad bellum gerendum proficisci vellet, in urbe tenuit, nec passus est à sacris recedere. Rebus adversus Pœnos à pluribus ducibus prospere gestis, summam victoriæ C. Lutatius consul, victâ ad Ægates insulas classe Pœnorum, impo-

suit. Petentibus Carthaginensibus pax data est. Quum templum Vestæ arderet, Cæcilius Metellus pontifex maximus ex incendio sacra rapuit. Duæ tribus adjectæ sunt, Velina & Quirina. Falisci quum rebellassent, sexto die perdomiti, in deditionem venerunt.

EPITOME LIBRI XX.

SPoletum colonia deducta est. Adversus Ligures tunc primùm exercitus promotus est. Sardis & Corsi, quum rebellassent, subacti sunt. Tuccia virgo Vestalis incesti damnata est. Bellum Illyriis propter unum ex legatis, qui ad eos missi erant, occisum, indictum est: subactique in deditionem venerunt. Prætorum numerus ampliatus est, ut essent quatuor. Galli Transalpini, qui in Italiam irruerant, cæsi sunt. Eo bello populus Romanus sui Latiniq; nominis ccc. millia armatorum habuisse dicitur. Exercitibus Romanis tum primùm trans Padum ductis, Galli Insubres aliquot præliis fusi, in deditionem venerunt. M. Claudius Marcellus consul, occiso Insubrium Gallorum duce Viridomaro, opima spolia retulit. Istri subacti sunt. Item Illyrii, quum rebellassent, domiti in deditionem venerunt. Lustrum à censoribus conditum est, quo censa sunt civium capita cclxx. millia ccxiii. Libertini in quatuor tribus redacti sunt, quum antea dispersi per omnes fuissent; Esquilinam, Palatinam, Suburranam, Collinam. C. Flaminius censor viam Flaminiam munivit, & Circum Flaminium exstruxit. Colonie deductæ in agro de Gallis capto, Placentia & Cremona.

INDEX RERUM

quæ in decem primis Livii libris
continentur.

Numeri Romani libros, Arabici cap. indicant.

A.

- A** B ORIGINES fœdere Trojanis junguntur, I. 1.
peruntur bello, ducemque Latinum amittunt, 2.
Accensi, I. 43. VIII. 8.
Accius Navius, augur, cotem novaculâ discidit, I. 36.
Acerranis civitas sine suffragio data, VIII. 17.
Acheron fluvius, VIII. 24.
Acherusia aqua, *ibid.*
Achivi, I. 1.
Aciei Rom. cum phalange Macedonicâ collatio, IX. 19.
Acies quomodo structa apud Rom. & Lat. VIII. 8.
Ætiacum bellum, I. 29.
M. Acutius tribunus plebis, V. 10.
Addicti. *Vid.* Æs alienum, & Nexi.
Adria Tuscorum colonia, V. 33.
Adria colonia Rom. *Epit.* XI.
Adriaticum mare, V. 33.
Adriaticus Sinus, I. 1. X. 2.
Aduherii pœna pecuniaria, X. 31.
Ariminum colonia Rom. *Epit.* XV.
L. Æbutius cos. III. 6.
M. Æbutius Elua triumphator creatus ad coloniam Ardeam
deducendam, IV. 11.
Post. Æbutius Cornicen, cos. IV. 11.
Post. Æbutius Elua, mag. equit. IV. 21.
T. Æbutius cos. II. 19. mag. equit. *ibid.*
Ædes Apollinis, III. 63. IV. 29. VII. 20.
— Castoris, II. 20. 42. VIII. 11.

- Ædes Cereris, III. 55.
- Cloacinæ, III. 48.
- Concordiæ, IX. 46.
- Fortis Fortunæ, X. 46.
- Herculis rotunda, X. 23.
- Jovis Capitolini, I. 55. II. 8. IV. 20.
- Jovis Feretrii, I. 33.
- Jovis Opt. Max. VII. 3.
- Junonis, V. 21. X. 2.
- Junonis Monetæ, VII. 28.
- Junonis Sospitæ, VIII. 14.
- Liberi & Liberæ, III. 55.
- Martis, VI. 5. VII. 23.
- Matris Matutæ, V. 19.
- Mercurii, II. 21, 27.
- Quirini, IV. 21. VIII. 20. X. 46.
- Salutis, IX. 43. X. 1.
- Saturni, II. 21.
- Telluris, II. 41.
- Veneris, X. 31.
- Victoriæ, X. 33.
- Ædes Cassii publicè dirutæ, II. 41. item Sp. Mælii, IV. 15. & Vitruvii, VIII. 20.
- Ædiles plebei, III. 6. ædilibus qui nocuisset, ejus caput Jovi sacrum, 55. senatusconsulta in ædem Cereris ad eos deferri jubentur, *ibid.* eos leges Decemvirales in æs incisas in publico proposuisse, sunt qui scribant, 57. iis negotium datum, ut animadverterent, ne qui, nisi Romani, dii colerentur, IV. 30.
- Ædiles ex Patribus, sive curules, VI. 42. VII. 1.
- Ædiles unde initium sumpserint fori ornandi, IX. 40.
- Ædiles dicunt plerisque diem, quia plus, quàm lege finitum erat, agri possiderent, X. 13.
- Ædii pop. Galliæ, V. 34.
- Ægyptus, VIII. 24.
- L. Ælius Pætus ædilis pleb. ludos facit ex mulctaticiâ pecuniâ, X. 23.
- P. Ælius, inter primos quæstores de plebe creatos, IV. 54.
- P. Ælius Pætus cos. VIII. 15.
- P. Ælius Pætus, magister equitum vitio creatus, abit magistratu, IX. 7. augur. X. 9.
- Q. Ælius Tubero, annalium scriptor, IV. 23. X. 9.
- C. Æmilius trib. mil. conf. pot. V. 26. contra Æquos rem gerit, 28. trib. mil. conf. pot. iterum, Volsinienfes vincit 32.
- L. Æmilius cos. vincit Æquos & Volscos, II. 41. iterum

402 INDEX RERUM.

- cos. Veientes pacem petere supplices cogit, 49. tertium
 cos. 54.
 L. Æmilius trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 5. tertium,
 21. quartum, 22. quintum, 32. fundit Volscos & Lati-
 nos, *ibid.*
 L. Æmilius interrex, VII. 17.
 L. Æmilius, quartus decimus interrex, VIII. 23.
 L. Æmilius Mamercinus cos. VII. 1. secundum cos. 3.
 mag. equit. 21.
 L. Æmilius Mamercinus, magister equitum, VII. 39.
 cos. VIII. 1. dictator, 16. cos. secundum, 20. dicta-
 tor iterum, IX. 21.
 Mam. Æmilius dictator, IV. 16. 17. triumphans urbem
 ingreditur, 20. iterum dictator, 23. quinquennalem
 censuram redigit ad anni unius & sex mensium spa-
 tium, 24. à censoribus tribu movetur, *ibid.* dictator
 creatur, paulò antè motus tribu, 31. ejus oratio ad
 populum, 32. ejus ad milites adhortatio, 33. ejusdem
 triumphus, 34.
 Man. Æmilius cos. IV. 53. trib. consularis, 61. iterum,
 V. 1. tertium, 10.
 M. Æmilius trib. mil. conf. pot. V. 32.
 M. Æmilius cos. X. 1. in fugam vertit Græcos cum Cleo-
 nymo in Italiam classe advectos, 2.
 M. Æmilius Lepidus cos. IX. 4.
 M. Æmilius Papus dictator, IX. 7.
 M. Æmilius Paulus mag. equit. malè rem gerit, X. 3.
 Q. Æmilius Barbula cos. creatus, IX. 20. secundum
 cos. 30.
 Q. Æmilius Cerretanus, cos. VIII. 37. *Vid.* Q. Aulius
 Cerretanus.
 Ti. Æmilius cos. II. 61. ejus res gestæ in Sabinis, 62. cos.
 iterum, dandi agri plebi auctor, III. 1.
 Ti. Æmilius quinquevir mensarius, VII. 21.
 Ti. Æmilius Mamercinus cos. ejusque cum senatu rixæ,
 VIII. 12.
 Anaria insula, VIII. 22.
 Anea in Capitolio limina. *Vid.* Capitolium.
 Anei orbes, positi in sacello Sancti, VIII. 20.
 Aeneas Anchisæ & Veneris filius, I. 1. profugus venit in
 Macedoniam, Siciliam, & Italiam, ubi Lavinium con-
 dit, *ibid.* ut animos Aboriginum sibi conciliaret, La-
 tinos utramque gentem appellat, 2, ejus mors, *ibid.*
 Aeneas Sylvius, rex tertius Albæ, I. 3.
 Æqui, sive Æquicolæ, gens antiqua, I. 3. ab Æquicolis
 jus quo res repetuntur, Ancus Marcius descripsit, *ibid.*

INDEX RERUM. 403

Latinum agrum invadunt, II. 30. vincuntur, 31. seditio inter Æquos & Volscos, & atrox prælium, 40. Romanos bello petunt, 43. oppugnant Ortonam, *ibid.* vexant Latinos incursionibus, 48, 53, 58. vincuntur, 60.

Bello petiti à Q. Servilio vincuntur, III. 2. depopulantur agrum Romanum, & cæduntur, 3. obsidentes Furium cos. in castris, à T. Quintio cæduntur, 5. Æqui & Volsci denuo Hernicorum & Rom. agros depopulantur, 6. vincuntur à Lucretio cos. 8. rebellant, 10. arcem Tusculanam capiunt, & cæduntur, 23. pacem petunt, & impetrant, 24. denuo bellum movent, 25. obsident Minucium cos. in castris, 26. adversus eos L. Quintius Cincinnatus dictator dicitur, *ibid.* circumvallantur & sub jugum mittuntur, 28. denuo Rom. bello laceffunt, 30. vincuntur, 31. bellum instaurant, 38. fundunt Rom. exercitum, 42. à Valerio cos. vincuntur, 60, 61. iterum Romanis bellum inferunt, 66. vincuntur, 70.

Rursum rebellantes vincuntur, IV. 26. & *seqq.* impetrant inducias annorum octo, 30. Æqui & Lavicani Tusculanum agrum depopulantur, 45. vincuntur, 47. coloniam Volas deducunt, sed cæduntur, 49. parant bellum, 53. capiunt arcem Carventanam, 55.

Oppugnant ad Lavicos Romanam col. V. 16. Romanis bellum inferunt, & vincuntur, 28. capiunt Vitelliam col. & rursum vincuntur, 29, 31.

Bellum moliuntur, VI. 2. pervastantur, 4. undenam toties victis Æquis & Volscis suffecerint milites, 12.

Iterum petiti bello, deserunt castra, & prope ad internecionem delentur, IX. 45.

Redintegrant bellum, & subiguntur à C. Junio dict. X. 1.

Æquimælium, IV. 16.

Ærarium, IV. 22. ex eo signa militaria promuntur, *ibid.*

& II. 23. captiva pecunia in ærarium illata, X. 46.

Ærarii facti à censoribus, IV. 24.

Æs grave, IV. 41, & 60.

Æs alienum Romæ maximum, atque inde turbæ, II. 23.

ac postremò secessio plebis in Sacrum montem, 33.

Æris alieni magna vis ædificando contracta, VI. 27.

hinc occasio & materia Manlio Capitol. novorum consiliorum, *ibid.* & *seqq.* miseria plebis ære alieno demersæ, 34. de ære alieno lex, 35, 36. æris alieni causâ

quinqueviri mensarii creantur, VII. 21. seditio & se-

cessio plebis in Janiculum ob æs alienum, *Epit.* XI.

Vid. Nexi.

- Æra militibus constituta, IV. 59, 60. Equitibus, V. 7.
 Æsculapio supplicatio habita, X. 47.
 Æsculapius Romam arcessitur ab Epidauro. pro eo serpens
 deportatur, templum in insula Tiberis ei dedicatur.
Epit. XI.
 Æserinus ager, X. 31.
 Ælis fluvius, V. 35.
 Agasones adjuvant victoriam Rom. VII. 14, 15.
 Ager. Lex, ne quis plus quingenta jugera agri possideret
 à trib. pleb. promulgata, VI. 35. *Vid.* Lex.
 Ager captus ex hostibus viritim divisus à Ser. Tullio, I.
 46. *Vid.* Agraria lex.
 Agmen quadratum, VII. 29.
 Agraria lex quando primùm lata, II. 41. tribunis pleb.
 semper materia seditionum fuit, VI. 11. ob leges Agra-
 rias discordiæ, III. 1. IV. 48. *Vid.* Lex.
 Agrippa Tiberini filius, I. 3.
 Ahala. *Vid.* Servilius.
 Aharna opp. X. 25.
 Aio Locutio templum, V. 50.
 Ala Campanorum, quingenti equites, X. 29.
 Alares cohortes, X. 41.
 Alatinatibus suæ leges redditæ, IX. 43.
 Alba Sylvius, rex Albæ, I. 3.
 Alba longa ab Ascanio condita, I. 3. oriunda ab Lavi-
 nio, 23. diruta, 29. *Vid.* VII. 39.
 Albani reges, I. 3. inter Albanos & Romanos ortum bel-
 lum, I. 22, 23. tergemini utrimque fratrum vir-
 tuti res permittitur, 24. Albani ditionis Rom. facti, 25.
 parum fidos se Romanis socios præbent, 27. eorum
 dux Metius Fuffetius supplicio afficitur, 28. Albani
 Romam migrant, 29. Albanorum principes in Patres
 lecti, 30. Albani patrio ritu sacra facere jubentur, 31.
 Cælum Mont. inhabitant, 33.
 Albana vallis, III. 7. arx, VII. 24.
 Albanus mons, I. 3.
 Alba in Æquis colonia, X. 1.
 L. Albinus inter primos trib. pleb. II. 33.
 L. Albinus virgines vestales sacraque in plaustrum impo-
 nit, & Cære pervehit, V. 40.
 M. Albinus plebeius, trib. mil. VI. 30.
 Albula, vetus nomen Tiberis fluvii, I. 3.
 Album in vestimentum addere vetantur ii qui honores
 petunt, IV. 25.
 Alexandri Magni rerum gestarum ætas, VIII. 3.

INDEX RERUM. 405

Ei parem destinant L. Papirium Cursorem, IX. 16.
 ejus collatio cum Romanis ducibus, 17. ejus vitia, 18.
 fortunæ Alexandri collatio cum pop. Rom. fortuna,
ibid. collatio copiarum ejus cum Rom. copiis, 19.
 Alexander Epiri rex, in Italiam classem appellit, VIII. 3.
 adversus eum exscensionem facientem pugnant Samni-
 tes & Lucani, 17. pacem facit cum Romanis, *ibid.*
 ejus fata, res gestæ, & mors, 24. ejus uxor Cleopatra,
 soror Olympias, quarum altera mater Alexandri Ma-
 gni, soror altera fuit, *ibid.*
 Alexandria in Ægypto condita, VIII. 24.
 Algidum, III. 2.
 Allia fluvius, V. 37. VI. 28.
 Allienſis clades, V. 38.
 Allienſis dies, VI. 1. *Vid.* Dies.
 L. Allienus ædilis plebis diem dicit Veturio, III. 31.
 Allifæ oppidum, VIII. 25. de Samnitibus à C. Marcio
 Rutilio vi captæ, IX. 38.
 Allifates populi, IX. 42.
 Alpes, I. 1. Taurino saltu à Gallis primùm transitæ, V.
 34.
 Alpinae gentes, maxime Rhæti, à Tuscis originem ducunt,
 V. 33.
 Ambarri pop. Gallicus, V. 34.
 Ambigatus rex Celtarum, exonerat prægravante turbâ
 regnum, V. 34.
 Ambustus. *Vid.* Fabius Ambustus.
 Ameriola, urbs à Tarquinio Prisco capta, I. 38.
 Amiternum oppidum, X. 39. capitur de Samnitibus,
ibid.
 Ampliati rei, IV. 44.
 Amulius pellit Numitorem fratrem natu majorem, & ut
 spem partûs Rheæ Sylviae adimeret, eam Vestalem le-
 git, I. 3. Amulio Remus captus traditur, 5. Amulius
 obruncatur, & Numitor restituitur, *ibid.* & 6.
 Anagninis civitas sine latione suffragii data, IX. 43.
 Ancilla cœlo demissa, I. 20. *Vid.* V. 52.
 Ancilla indicat Q. Fab. Max. ædili curuli veneficia ma-
 tronarum, VIII. 18.
 P. Ancius legatus Rom. jussu Tolumnii interficitur; ei
 statua publicè in Rostris posita, IV. 17.
 Ancus Marcius rex creatur, ejusque res gestæ, I. 32. 33.
 moritur, postquam regnavit annos quatuor & vigin-
 ti, 35. ejus filii conspirant contra Tarquinium Priscum.
 40.
 Angues prælati in bello à sacerdotibus Tarquinienſibus,

406 INDEX RERUM.

- terrent milites Romanos, VII. 17. *Vid.* Prodigium.
 Anienfis tribus addita ceteris, X. 9.
 Anio fluviuſ, I. 27, 36. IV. 17. VI. 42. pons in Anio-
 nem, VII. 9.
 Annales citati, II. 54. III. 8. IV. 34. VII. 9, 18, 42. VIII.
 18, 23, 30. IX. 15, 42.
 Annales Magiſtratum, IX. 18.
 Annalium veterum confuſio, IX. 15.
 — Incertitudo, IX. 44, 45, X. 2. 17.
 — Varietas, X. 30.
 Annibal [*Giſgonis filius*] dux Pœnorum à militibus ſuis
 in crucem tollitur. *Epiſt.* XVII.
 L. Annii prætor Latinorum Romam evocatus, VIII. 9.
 ejus in concilio Latinorum oratio. 4. in ſenatu Romæ
 poſtulat ut conſul alter & ſenatorum pars dimidia
 Latio ſumantur, 5. labitur, & ita impingitur ſaxo u-
 ſopiat, 6.
 Annonæ habita cura Romæ, II. 9. X. 11.
 Annonæ caritas, atque inde turbæ, II. 34. IV. 12.
 Annuli gemmati Sabinis, I. 11.
 — aurei quare & quando Romæ poſiti, IX. 7, 46.
 Annus à Numa Pompilio ad curſum Lunæ in duodecim
 menſes deſcriptus, I. 19.
 Anni conſularis principium Kal. Sext. III. 6. Idus Maiæ
 36, 38. Idus Decemb. IV. 37. V. 9. Kal. Octob. V. 9.
 Kal. Quint. V. 32. VIII. 20.
 Annorum indices, clavi, apud Volſinios, VII. 3. *Vid.*
 Clavus.
 Anquiſitum capitis, II. 52.
 Anſeres Junoni ſacri Capitoli ſervatores, V. 47.
 Antemnates Romam ad ludos proficiſcuntur, I. 9. be-
 lum parant ob raptum filiarum, 10. palantes in agro
 opprimuntur, 11.
 Antenor Trojanus cum multitudine Henetum venit in
 ſinum Adriaticum, I. 1.
 Antepilani in militiâ, VIII. 8.
 Antefignani legionum, II. 20. VII. 33.
 Antias Valerius, *Vid.* Valerius.
 Antiates. *Vid.* Antium.
 L. Antiſtius trib. pleb. abſens creatus, IV. 42.
 L. Antiſtius trib. mil. conſ. pot. VI. 30.
 Antium, II. 33. urbs opulentiffima, 63. deditur Romæ
 nis, 65.
 Antium colonia deducitur, III. 1. Antium colonia ſuſpen-
 ſa, 4. eò nova colonia miſſa, VIII. 14.
 Antiates bellum inferunt Romæ. VI. 6. vincuntur, 8.

INDEX RERUM. 407

dunt se Rom. 33. Satricum coloniam deducunt, VII. 27. duce Antiati populo Volscorum exercitus confedit ad Satricum, VIII. 1. in agrum Ostiensem excursiones faciunt, 12. naves Antiatum abactæ, earumque rostris suggestum in foro adornatum, 14. Antiatibus dati ad jura statuenda ipsius coloniae patrōni, IX. 20.

M. Antonius mag. equit. vicio creatus abdicat se magistratu, VIII. 17.

Q. Antonius Merenda trib. mil. conf. pot. IV. 42.

T. Antonius Merenda, decemvir, III. 35.

Anxur, opp. Volscorum, postea Tarracina, IV. 59. vi captum & direptum, *ibid.* neglectum Anxuri praesidium, proditis portarum custodibus, opprimitur, V. 8. Anxur recipitur, 13. Volsci obsident praesidium ad Anxur, 16. Anxur trecenti in col. missi, bina agri jugera accipientes, VIII. 21.

Apenninus mons, V. 33. X. 27.

Apex dialis, VI. 41.

Apollo, I. 56.

Apollo Pythius consulitur, I. 56. V. 15. decima praeda ei datur, 23. & cratera aurea Delphos portata, 25.

Apollini aedes vota, IV. 25. V. 13. dedicata, IV. 29.

Vid. & VII. 20. lectisternium habitum, V. 13.

Apparitores regii, I. 40.

— ad pignora capienda dimissi, III. 38.

Appia via munita, IX. 29.

Appius Claudius. *Vid.* Claudius.

L. Appuleius trib. pleb. diem dicit M. F. Camillo, V. 32.

Q. Appuleius cos. X. 6. frustra obsidet Nequinum oppidum, 9.

C. Apronius trib. pleb. III. 54.

Apuli populi foedus faciunt cum Rom. VIII. 25. deficiunt & vastantur, 37. iis pax datur, IX. 20. cæduntur à P. Decio, X. 15.

Apulia, VI. 42. VII. 26. IX. 2, 12.

Apuliae saltus, IX. 17.

Aqua in urbem ducta, IX. 29.

Aquila aufert pileum Lucumoni, & rursus capiti ejus reponit, I. 34.

Aquillii fratres conjurant adversus Remp. II. 4.

C. Aquillius cos. Hernicos devincit, II. 40.

L. Aquillius Corvus trib. mil. conf. pot. VI. 4.

Aquilonia, X. 38. capta à Rom. 41. à militibus direpta & incensa, 44.

Ara injussu senatus, aut trib. pleb. majoris partis, vetatur dedicari, IX. 46.

408 INDEX RERUM.

- Jovis Elicii in Aventino à Numa Pompilio dedicata, I. 20.
 — Maxima ab Evandro Herculi dicata, I. 7. IX. 29.
 — Pudicitiae, X. 23.
 Arbor felix, V. 24.
 Arbor infelix, I. 26.
 Arcadia, I. 5.
 Ardea à Tarquinio Sup. obseſſa, I. 57. inter Ardeates & Aricinos judex ſumptus pop. Rom. agrum de quo ambigebatur ſibi adjudicat, III. 71. & 72. ob eam injuriam Ardeates deſciſcunt, IV. 1. fœdus cum iis renovatur, 7. Ardeæ turbatæ ſeditione res auxilio Rom. componuntur, 9. 10. coloniâ Ardeam deductâ, ager interceptus ad Ardeates redit, 11. eos ad opprimendos Gallos hortatur & ducit Camillus, V. 43. 44.
 Area Vulcani. *Vid.* Vulcanus.
 Argei, loca ſacris faciendis, I. 21.
 Argentum nondum ſignatum, IV. 60. quando ſignatū cœptum, *Epit.* XV.
 Argentariæ in urbe Româ, IX. 40.
 Argiletum, I. 19.
 Aricia, I. 50. eam oppugnat Aruns Porſennæ filius, II. 14. Aricini vincunt Etruſcos. *ibid.*
 Aricini & Ardeates de ambiguo agro certant, & turpe populi Rom. de eo judicium, III. 71. 72. Aricinis civitas data, VIII. 14.
 Ariſtodemus tyrannus, retinet naves Rom. pro bonis Tarquiniorum, II. 34.
 Arma quinque claſſibus varia imperata, I. 43.
 Arma de publico data, III. 15.
 Arma & tela Romæ in muros congeſta, X. 4.
 Arma hoſtium Luæ matri dicata, VIII. 1. face ſubditâ concremantur, 30.
 Arma Samnitium militum auro & argento cælata, IX. 40. X. 18.
 Armillæ aureæ, I. 11.
 Armillæ, dona militaria, X. 44.
 Arpi, IX. 13.
 Arpinates Romanis favent, IX. 13. iis data civitas, X. 1.
 Arpinum receptum à Samnitibus, IX. 44.
 Arretium urbs è præcipuis Etruriæ, IX. 37. laborat ſeditionibus, X. 3. ab Arretio legati pacem fœdusque ab Rom. petentes, impetrant inducias triginta annorum, *ibid.*
 Arretini, IX. 31.

INDEX RERUM. 409

- Arſia ſilva, II. 7.
 Artena capta & diruta à Romanis, IV. 61.
 Artifices ſcenici, V. 1.
 Arverni, Galliæ populi, V. 34.
 Arvina. *Vid.* Cornelius.
 Aruns Lucumonis frater moritur, I. 34. ejus filius Egerius. *Vid.* Egerius.
 Aruns Tarquinius. *Vid.* Tarquinius.
 Aruns Porſennæ filius, II. 14.
 Aruns Cluſinus, Gallis dux & auctor eſt oppugnandi Cluſium, V. 33.
 Aruſpex Etruſcus, abductus à Rom. milite, adhibetur ad Deos ritè placandos, V. 15, 17.
 Arx Albana, VII. 24.
 — Artene, IV. 61.
 — Carventana, IV. 53.
 — Tregellana, IX. 28.
 — Romana, à T. Tatius, Sabinorum rege, occupata dolo, I. 11.
 — Veientana, capta cuniculo, V. 21.
 Aſcanius, Æneæ filius, ſive ex Laviniâ, ſive ex Creuſâ natus, Albam Longam condit, I. 1. 3.
 Æſernia colonia Rom. *Epit.* XVI.
 Aſia imbellis, IX. 19.
 Aſtura, fluvius, VIII. 13.
 Aſylum à Romulo inſtitutum, I. 8.
 Atellanæ Fabellæ, VII. 2. earum actores nec tribu moventur, & ſtipendia faciunt, *ibid.*
 A. Aterio coſ. ut magiſtratu abiit, dies dicta, III. 31. creatur trib. pleb. 65.
 Athenas miſſi legati, qui Solonis leges, aliarumque Græciæ civitatum inſtituta & jura deſcriberent, III. 31.
 A. Atilius Calatinus coſ. in locum iniquum temere exercitum ducit; à Pœnis circumvenitur; evadit, *Epit.* XVII. primus dictator exercitum extra Italiam ducit. *Epit.* XIX.
 L. Atilius inter primos tribunos mil. coſ. pot. IV. 7.
 L. Atilius, trib. mil. coſ. pot. V. 13.
 L. Atilius, trib. pl. IX. 30.
 M. Atilius Regulus coſ. in Sidicinos exercitum ducit, VIII. 16.
 M. Atilius Regulus, coſ. X. 32. ejus res geſtæ, *ibid.*, & 33, 35, 36. ei negatur triumphus. *ibid.*
 M. Atilius Regulus, coſ. vincit Pœnos navali prælio. in Africam trajicit. pugna ejus cum ſerpente portentofæ magnitudinis. magnas res gerit in Africâ. à ſenatu
 Tom. II.

410 INDEX RERUM.

- petit ut sibi mittatur successor. vincitur à Pœnis & capitur. mittitur Rom. à Carthaginienſibus, ut de pace vel de commutandis captivis ageret. Utrumque negandi, ſenatui eſt auctor. redit Carth. ſupplicium de eo ſumitur. perit. *Epit.* XVIII.
- Atina urbs, capitur à Rom. IX. 28.
- Atinatum ager, X. 39.
- Ti. Atinii ſomnium, II. 36.
- Atratinus. *Vid.* Sempronius.
- Atys rex Albæ, I. 3.
- Auctores ſi Patres fierent, ita demum ratum erat id quod populus decreviſſet, I. 17. *Vid.* Senatus.
- Aventinus rex Albæ, fulmine iſtus, I. 3.
- Aventinus mons, I. 6. urbi additus, & datus Latinis, 33. cœtus nocturnos facit plebs in Aventino monte, II. 28. eum inſedit exercitus Rom. relictis caſtris, III. 50.
- Aves æſtivæ, V. 6.
- Avibus admittentibus, ſignum pugnæ datum, IV. 18. *Vid.* Auspicium.
- Aufidena vi capta, X. 12.
- Augur conſulit Deos de Numa, I. 18.
- Augures à Numâ inſtituti, id eſt in collegium contributi, IV. 4. de religione, quæ morabatur dictatoris creationem, conſuluntur, 31. vitioſum dictatorem eſſe pronuntiant, VIII. 23. tres initio fuere, X. 6. quinque de plebe creati, X. 9.
- Augurii capiendi ritus, I. 16.
- Augurium ex corvi occentu, X. 40.
- Auguriis ex Accii Navii factò magnus accedit honor, I. 36.
- Auguſti imperatoris tempore Janus clauſus fuit, I. 19.
- Auguſtus templorum omnium conditor fuit, aut reſtitutor, IV. 20.
- Aulerci pop. V. 34.
- Q. Aulius Cerretanus coſ. creatus, VIII. 37. ſecundum coſ. IX. 15. cum Ferentanis uno prælio debellat, 16. magiſter equitum, occidit imperatorem Samnitium, & obtruncatur, IX. 22.
- Auri mille pondo pretium populi Rom. factum, V. 48.
- aurum quod Gallis ereptum erat, ſub Jovis ſella poni juſſum, 50.
- Auri ex Gallicis ſpoliis magnum pondus ſaxo quadrato ſeptum in Capitolio ſacrat C. Sulpicius dictator, VII. 15.
- Auro & argento calata ſcuta, IX. 40. aurata, X. 39.
- Aureus baculus corneo inſuſus offertur à Bruto Apollini, I. 56.

INDEX RERUM. 411

Aureæ pateræ ad Cereris positæ, X. 23.
 Aurunca. *Vid.* Sueffa.
 Aurunci bellant adversus Romanos, II. 16, 17, 26. VII.
 28. in deditionem accipiuntur, eosque defendi senatus
 jubet, VIII. 15.
 Aufona urbs, IX. 25.
 Aufones uno prælio vincuntur à Rom. VIII. 16. veniunt in
 potestatem Rom. IX. 25. Aufonum gens deleta. *ibid.*
 Auspicatò omnia gerunt Rom. I. 36. VI. 41.
 Auspiciu mentitus pullarius, X. 40.
 Auspicia nemo habet plebeius, IV. 6.
 — more majorum penes Patres, VI. 41.
 — incerta, VIII. 30. ad auspicium repetendum re-
 dit Romam dictator, *ibid.*

B.

BACULUS sine nodo aduncus, lituus dictus, I. 18.
 Barbam omnibus olim Romanis promittere mos fuit,
 V. 41.
 Barbam & capillum promittere, pars & signum doloris,
 VI. 16.
 Corn. Barbatus. *Vid.* Cornelius.
 T. Quintius Barbatus. *Vid.* Quintius.
 Bellona Dea, VIII. 9. Victrix, X. 19. Bellonæ in medio
 pugnæ discrimine templum vovet App. Claudius, *ibid.*
 Bellovesus, filius sororis Ambigati Celtarum regis, V.
 34. ejus expeditiones, *ibid.* favet Cenomanis Alpes
 transcendentibus, 35.
 Belli indicendi ritus, I. 32. bellicæ cærimonie ab Anco
 institutæ, I. 32.
 Beneventum urbs, olim appellata Maleventum, IX. 27.
 Beneventum colonia deducitur, *Epit.* XV.
 Bituriges pop. summam imperii Gallorum tenuerunt, V.
 34.
 Boarium forum. *Vid.* Forum.
 Boii, Gallicus populus, Etrascos & Umbros agro pellunt,
 V. 35.
 Bolæ. *Vid.* Volæ.
 Bona post domini supplicium publicata, IV. 15.
 Bona ejus cujus caput sacrum esset, & ipsa quoque Cæ-
 reri sacrata, III. 55. *Vid.* & II. 8, & 41.
 Bona sequentia domini deditionem, VIII. 39. IX. 1.
 Bonis vendendis, cur bona Porfennæ regis vendi dice-
 rentur, II. 14.
 Bos insignis magnitudinis in Sabinis nata, immolatur

412 INDEX RERUM.

- Dianæ, I. 45.
 — eximius immolatur Marti, VII. 37.
 Bove aurato donatur L. Minucius præfectus annonæ, IV. 16.
 Bobus decem donatur M. Valerius Corvus, VII. 16.
 — centum, eximioque uno albo opimo auratis cornibus donatur P. Decius, VII. 37.
 Boves Herculis à Caco abducti, I. 7.
 Boum & ovium certi numeri mulctæ olim dictæ, not. 1. ad IV. 30.
 Boves Luca. *Vid.* Elephanti.
 Bovianum oppidum, IX. 28. caput Pentrorum Samnium, 31. capitur à Rom. *ibid.* *Vid.* & 44. X. 12.
 Bovillæ, X. 47.
 Brennus regulus Gallorum, V. 38. inter Brennum & Q. Sulpicium colloquium, V. 48.
 Brundisium colonia deducta, *Epit.* XIX.
 Brixia urbs, V. 35.
 Brundisium promontorium, X. 2.
 Brutiæ legiones fusæ ab Alexandro Epirensi, VIII. 24.
 Brutii victi à Rom. *Epit.* XII. XIII. XIV.
 Brutus. *Vid.* Junius.
 Brutulus Papius, nobilis & potens Samnis, induciarum raptor, VIII. 39. jussus dedit Rom. sibi ipse mortem conciscit, *ibid.*
 Bubulcus. *Vid.* Junius.
 Busta Gallica, V. 48.

C.

- C**ACUUS aversos boves Herculis, caudis in speluncam trahit, & ab illo occiditur. I. 7.
 Caduceum præferentes dedunt se Privernates, VIII. 20.
 L. Cæcilius à Gallis cæsus, *Epit.* XII.
 L. Cæcilius Metellus, *Epit.* XIX. ejus res gestæ, & triumphus, *ibid.* Pontifex, ex incendio sacra rapit, *ibid.*
 Q. Cæcilius trib. pleb. IV. 16.
 T. Cæcilius inter primos trib. mil. conf. pot. IV. 7. sed lege T. Clælius.
 Cædicius centurio, V. 45, 46.
 C. Cædicius, legatus, X. 40.
 L. Cædicius trib. pleb. diem dicit Sp. Servilio, II. 52.
 M. Cædicius audit silentio noctis vocem clariorem humanâ de adventu Gallorum, V. 32.
 Cæninenfes Romam ad ludos proficiscuntur, I. 9. bellum parant ob raptum filiarum, 10. vincuntur. *ibid.*
 Cænemani. *Vid.* Cenomani.

INDEX RERUM. 413

- Cære oppidum , I. 2. sacrarium pop. Rom. ac diversorium sacerdotum , V. 40 , 50. VII. 20.
- Carites pop. V. 50. cum iis hospitium publicè factum , *ibid.* iis bellum indictum , VII. 19. eorum legati deprecantur bellum , 20. impetrant pacem , *ibid.*
- Carimoniarum cultu Roma crevit , VI. 41.
- Cæso. *Vid.* Duilius , Fabius , Quintius.
- Calatia , IX. 2 , 28. expugnatur à Samnitibus , 43.
- Calendis Quint. magistratum occipiunt trib. mil. conf. potestate , V. 32. *Vid.* & VIII. 20.
- dies a. d. XV. Calend. Sextiles duplici clade insignis , VI. 1.
- Calendis Octob. magistratus initus , V. 9.
- Caleni pop. X. 20.
- Calenus ager , X. 20.
- Cales urbs , VIII. 16. capitur à Rom. *ibid.* eò deducitur colonia , *ibid.*
- Caliisæ opp. VIII. 25.
- M. Calpurnius trib. mil. *Epit.* XVII. ejus egregia virtus , *ibid.*
- Calva. *Vid.* Boii.
- Camerinus. *Vid.* Sulpicius.
- Camers. *Vid.* Clusium.
- Camertes Umbri , IX. 36.
- Camillus. *Vid.* Furius.
- Camænarum lucus , I. 21.
- Campana legio , *Epit.* XII. mittitur in præsidium Rhenorum , & eos occidit , *ibid.* obsidetur , deditur & securi percutitur , *Epit.* XV.
- Campania , II. 52.
- Campani juncti Sidicinis , compelluntur à Samnitibus intra mœnia sua , VII. 29. iis petentibus auxilium à Romanis negatur , *ibid.* & 30. 31. se dedunt Romanis , *ibid.* & VIII. 11. mulctantur agro , *ibid.* iis civitas sine suffragio data , 14.
- Campi Feneſtani , VIII. 12.
- Stellates , IX. 44.
- Campus Martius , in quo instructus exercitus & lustratus , I. 44. Ager Tarquiniorum consecratus Marti , Martius deinde campus fuit , II. 5. in eum populus centuriatim citatus , VI. 20.
- Campus sceleratus , unde nomen habeat , VIII. 15.
- C. Canuleius trib. pleb. rogationem promulgat de Patrum cum plebeiis connubio , IV. 1. invehitur in consules , 3.
- M. Canuleius trib. pleb. IV. 44.
- Canusini pop. veniunt in Rom. ditionem , IX. 20.

414 INDEX RERUM.

- Capena porta, I. 26. VII. 23. X. 23.
 Capenates auxilio veniunt Veientibus, V. 8. eorum ager vastatur, 12. vincuntur praelio à Rom. 13. bellum instaurant, 24. subiguntur, *ibid.*
 Capetus Sylvius Albæ rex, I. 3.
 Capillus promissus. *Vid.* Barba.
 Capitolium ascendit Romulus, templumque primum Jovi Feretrio dedicat, I. 10. sedes datur Sabinis, 33. ab Herdonio Sabino cum exsulibus & servis occupatur, III. 15. recuperatur & lustratur, 18. militaris juvenus occupat Capitolium, illud contra Gallos defensus, V. 39. obsidetur à Gallis, 43. servatur ab anseribus, 47. liberatur ab obsidione, 49. latum ad pop. ne quis Patricius in Capitolio habitaret, VI. 20. senatus in Capitolio habitus, VIII. 5.
 aream ad ædem in Capitolio Jovis Tarquinius Priscus occupat fundamentis, I. 38. ædem extruit Tarquinius Superbus, 53, 55. dedicat Horatius Pulvillus, II. 8. substructum saxo quadrato Capitolium, VI. 4.
 in Capitolio Herculis simulacrum positum dedicatumque, IX. 44.
 — limina ænea posita, X. 23.
 Capitolini ludi. *Vid.* Ludi.
 Capitolinus. *Vid.* Manlius, Quintius, Sestius.
 Capræ palus, I. 16.
 Captivi sub coronâ venditi, II. 17. à Pyrrho sine pretio remissi, *Epit.* XIII. Romani cum Pœnis commutantur, *Epit.* XIX.
 Capua urbs, olim Vulturum, unde dicta, IV. 37. dolo occupatur à Samnitibus, *ibid.* & VII. 38. Capuæ deliciae corrumpunt milites, *ibid.* de Capua capienda militum consilia, *ibid.* eluduntur arte, 39. Capuam præfeti creati, IX. 20. Capuæ conjurationes adversus Romanos factæ, 26.
 Capita hostium lanceis infigunt, aut in equorum pectoribus pendentia gestant Galli Senones, X. 26.
 Capitis velandi mos fecialibus usurpatus, I. 32.
 Capite anquisitum de imperatore nullo, ob rem malè gestam, VIII. 33.
 Caput humanum integrâ facie in fodiendis templi Jovis Tarpei fundamentis inventum, I. 55.
 Caput Jovi sacrum, III. 55. X. 38.
 Capys Sylvius rex Albæ, I. 3.
 Capys dux, unde Capua dicta, IV. 37.
 Carcer ædificatur mediâ urbe, I. 33.
 Carcer privatus in singulis patriciorum domibus, VI. 36.

INDEX RERUM. 415

- Carceres in Circo, VIII. 20.
 Carmen execrationis, X. 38.
 ——— rogationis, III. 64.
 ——— triumphale, III. 29.
 Carminis horrendi lex, I. 26.
 Carmenta fatiloqua ante Sibyllæ in Italiam adventum
 habita, I. 7.
 Carmentalis porta, II. 49.
 Carmentis saxum, V. 47.
 Carnutes pop. Galliæ, V. 34.
 Carpentis ut festo profestoque uti possent, matronis con-
 cessum, V. 25.
 Carris essedisque superstantes Galli pugnant in Roma-
 nos, X. 28.
 Carseoli colonia, X. 3, 13.
 Carthaginienſium origo, *Epit.* XVI.
 Carthaginienſes exercitum trajiciunt in Siciliam, IV. 29.
 cum iis fœdus iſtum, VII. 27. legatos Romam
 mittunt gratulatum cum corona aurea, 38. cum iis
 fœdus renovatum, IX. 43. *Epit.* XIII. violant fœdus
 auxiliando Memertinis, XIV. vincuntur, *ibid.* pax
 ipſis petentibus datur. XIX.
 Carventana arx, IV. 53, 55.
 Sp. Carvilius C. F. Maximus ædilis curulis, X. 9. cōf.
 in Samnium profeſtus, vi capit Amiternum oppidum,
 X. 39. & Cominium, 43. & alia in Samnio oppida,
 44. & ſeqq. ejus res geſtæ in Etruria, 46. triumphat,
ibid.
 Caſinum colonia, IX. 28.
 Sp. Caſſius cōf. Pometiam capit, II. 17. triumphat,
ibid. magiſter equitum primus, 18. cōf. iterum, 33.
 cōf. tertium legem agrariam primus promulgat, 41.
 regni crimine damnatus, necatur, *ibid.*
 Caſtori ædes vota, II. 20. dedicata Idibus Quint. 42.
Vid. & VIII. 11. IX. 43.
 Caſtorum. Rom. deſcriptio, III. 5. not. 1.
 Caudium, IX. 2, 27.
 Caudinæ furcæ, earumque deſcriptio, IX. 2.
 Caudina pax facta non fœdere, ſed per ſponſionem, 5.
 ejus ſponſores per feciales deduntur, 10.
 Cauſarii milites, VI. 6.
 Celeres trecentos ad cuſtodiam corporis inſtituit Roma-
 lus, I. 15. eorum tribunus L. Brutus, 59.
 Cella Jovis, V. 50.
 ——— Minervæ, V. 29.
 Celtæ pars tertia Galliæ, V. 34.

416 INDEX RERUM.

- Cenomani transcendunt Alpes & in Italia confidunt, V. 35.
- Cenon opp. ab A. Virginio cof. captum, II. 63.
- Censennia urbs, IX. 44.
- Censor à censu dictus, IV. 8.
- alius nunquam sufficitur defuncto, V. 31. VI. 27.
- post mortem collegæ abdicat, IX. 34.
- primus è plebe fit C. Marcius Rutilus, VII. 22.
- Censores Mam. Æmilium tribu movent, octuplicatoque censu, ærarium faciunt, IV. 24.
- Censura, ejusque initium, & potestas, IV. 8.
- insignis, IX. 29.
- Censuræ tempus minutum, & ex quinquennali annua & semestris facta, IV. 24. IX. 33.
- Census instituitur, I. 42, 43. census actus, III. 3, 22, 24. X. 47. *Epit.* XI. XIII. XIV. XVI. XVIII. XIX. XX. *Vid.* Lustrum.
- populi primum in villâ publicâ actus, IV. 22.
- Centunculi mulorum, VII. 14.
- Centuriæ tres equitum à Romulo conscriptæ, I. 13. in iis, regnante Tarquinio Prisco, mille & octingenti equites, 36. geminantur à Ser. Tullio, ita ut sex numero fiant, adjectis duodecim novis centuriis. 43. in Centurias describitur à Ser. Tullio pop. Rom. l. 42, 43. ordo suffragiorum per centurias, *ibid.* prærogativa centuria, V. 18. X. 22.
- Centuriata comitia. *Vid.* Comitia.
- Centuriati libertini, X. 21.
- Centurio primus, Primipilus appellatus, VII. 41. *Vid.* & VIII. 8. ubi acies Rom. describitur.
- Centurionis vox pro omine accepta, V. 55.
- Centuriones & Duplicarii, securi percussi, II. 59.
- Ceres, II. 41.
- Cereris ædes, III. 55.
- Cereri peculium Sp. Cassii consecrat pater, II. 41.
- Cerva Dianæ sacra, X. 27.
- Chalcis Euboica, VIII. 22. ab Chalcide Euboica originem trahunt Cumani, *ibid.*
- Charilaus princeps civitatis Paleopolis, tradit urbem Phililio Philoni imperatori Rom. VIII. 25.
- Cilnium genus in Etruriâ præpotens, X. 3.
- Cimetra urbs capta, X. 15.
- Ciminiam silvam penetrat exercitus Rom. IX. 36.
- Ciminius mons, IX. 37.
- Cincinnatus. *Vid.* Quintius.
- Cincius diligens vetustorum monumentorum auctor, VII. 34.

INDEX RERUM. 417

- Cinctus Gabinus, V. 46. VIII. 9.
 Cingilia opp. Vestinorum capitur à Rom. VIII. 29.
 Circe dea, à quâ oriundus Octavius Mamilius Tusculanus, I. 49.
 Circeii, I. 56. II. 39. colonos Rom. inde expellit Marcius Coriolanus; & urbem Volscis tradit, *ibid.*
 Circeienses moliuntur defectionem, VI. 12, 21.
 Circus Apollinaris, III. 63.
 ——— Flaminius, III. 54.
 ——— Maritimus apud Hernicos, IX. 42.
 ——— Maximus à Tarq. Prisco ædificatus, I. 35. foros in eo facit Tarquinius Superbus, 55.
 in Circo carceres quando primùm statuti, VIII. 20.
 Civica corona. *Vid.* Corona.
 Cives novi censi, VIII. 17.
 Civium Romanorum in centurias distributio, I. 43. numerus tempore Ser. Tullii, 44.
 Civile jus, in penetralibus pontificum repositum, C. Flavius Cn. filius, scriba, evulgat, IX. 46.
 Civitas in duas partes discedit, IX. 46.
 Civitatis forma mutatur, à Consulibus ad Decemviros translatò imperio, III. 33.
 Clamor in prælio, VIII. 16. 38.
 Clamor initio pugnae, index eventus, IV. 37.
 Clarigatio, VIII. 14.
 Classico milites ad concionem convocati, VII. 36. VIII. 7, 32.
 Classis Græcorum ad Italiae littora appulsa, X. 2.
 Classis Romanorum, IX. 30, 38. *Epit.* XVIII.
 Classibus pugnatum ad Fidenas, IV. 34.
 Classium à Ser. Tullio instituta distinctio, I. 43. IV. 4.
 Claudia, Cl. Pulcri soror, multa ei dicitur, *Epit.* XIX.
 Claudia gens omnis, cur & quando fordidata, VI. 20. majestatis Patrum propugnatrix, 41. inimica plebi, IX. 34.
 Claudia tribus ab Ap. Claudio appellata, II. 16.
 Claudius Glaucia dictator, cogitur abdicare magistratum, ludos prætextatus spectat, *Epit.* XIX.
 Claudius historicus, VIII. 19. IX. 5.
 Claudius Pulcher, cos. contra auspicia proficiscitur, jubet immergi pullos cibari nolentes, vincitur, revocatur, à senatu dictatorem dicere jubetur, *Epit.* XIX.
 Ap. Claudius, magna clientium comitatus manu, ab Regillo Romam transfugit, II. 16. iis datur civitas, & trans Anienem ager, *ibid.* inter Patres legitur, *ibid.* consul, 21. in ejus consulatu turbæ, 23. & seqq. ejus

418 INDEX RERUM.

- sententia de Dictatore creando, 29. 30. auctor est dissolvendæ potestatis tribunitiæ per intercessionem, 44.
- Ap. Claudius, consul, infestus plebi, II. 56. atrox ejus certamen adversus tribunos de magistratibus plebeiis tributis comitiis creandis, *ibid.* mittitur in Volscos, 58. exercitum nequicquam domare tentat, *ibid.* vinci volunt ejus milites, 59. in exercitum animadvertit, *ibid.* ei dies dicitur, 61. moritur, *ibid.*
- Ap. Claudius creatur Decemvir, III. 33. ejus ambitio, 35. violentia, 36. libido, 44. fero pellitur, 49. abdicat decemviratum, 54. ei dies dicitur, 56. ducitur in carcerem, 57. sibi necem consciscit, 58.
- Ap. Claudius, filius decemviri; trib. mil. IV. 54.
- Ap. Claudius, nepos decemviri, dissuadet legem de consulatu plebeio, VI. 40. dictator, VII. 6. consul in ipso apparatu belli moritur, 25.
- Ap. Claudius censor, IX. 29. post abdicationem collegæ, solus censuram gerens, viam munit, & aquam in urbem ducit, *ibid.* eo auctore Potitia gens sacra Herculis edocet servos publicos, & exstinguitur, *ibid.* ejus concertatio cum P. Sempronio trib. pleb. de censura, 33. 34. fit. cos. 42. dissuadet legem de pontificibus & auguribus plebeiis, X. 7. interrex, 11. creatur cos. iterum, 15. malè rem gerit, 18. in medio pugnae discrimine, templum vovet Bellonæ, 19. vincit Samnites & Tuscos, *ibid.* prætor 22. ejus res gestæ adversus Samnites, 31. senex & cæcus pacem cum Pyrrho dissuadet, *Epit.* XIII.
- C. Claudius Ap. f. cos. III. 15. petens decemviratum repulsam patitur, 35. ejus oratio ad Ap. decemvirum, 40. orat populum pro Ap. reo, 58. censet arma capienda adversus tribunos, IV. 6.
- C. Claudius Cicero, trib. pl. Romilio cos. diem dicit, III. 31.
- C. Claud. Regillensis dict. &
- C. Claud. Hortator, mag. equit. vitio creati, abdicant se mag. VIII. 15.
- M. Claud. Ap. Claud. decemviri cliens, asserit Virginiam in servitutem, III. 44. abit exsulatum, 58.
- Cl. Marcellus. *Vid.* Marcellus.
- Clavus fixus dextro lateri ædis Jov. Opt. Max. VII. 3. index numeri annorum Volsiniis fuit. *ibid.* clavi figendi solenne à cos. ad dictatores translatum, *ibid.* clavus ab dict. fixus pestilentia sedandæ causâ, VII. 3. X. 28. in secessionibus, ad revocandas ad sanitatem civium mentes, VIII. 18. clavi figendi causâ dict. dictus L.

INDEX RERUM. 419

- Manlius, VII. 3. & Cn. Quintilius, VIII. 18.
 Clavi lati. *Vid.* Lati clavi.
 Cleonymus dux Lacedæmoniorum, classē appellit ad
 Italiæ littora, & Thurias urbem capit, X. 2. Patavinos
 agros diripit, *ibid.* cæditur à Patavinis, *ibid.*
 Cleopatra, uxor Alexandri, Epiri regis, VIII. 24.
 Cloaca maxima, à Tarq. Sup. exstructa, I. 55. *Vid.* &
 V. 55.
 Cloacina, III. 48.
 P. Clodius. *Vid.* Claudius.
 Clælia virgo, una ex obsidibus, inter tela hostium Ti-
 berim tranat, II. 13. statuâ equestri donatur, *ibid.*
 Clælii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti,
 I. 30.
 Gracch. Clælius Æquorum dux, in Lavicanum agrum,
 inde in Tusculanum populabundus venit, III. 25. malè
 habet Rom. legatos, *ibid.* à dictatore L. Quintio Cin-
 cinnato vincitur & capitur, 28.
 Clælius Tullus legatus Rom. jussu Tolumnii interficitur,
 IV. 17. ei in Rostris statua posita, *ibid.*
 P. Clælius trib. mil. conf. pot. VI. 31.
 Q. Clælius cos. II. 21.
 Q. Clælius Siculus, inter primos trib. mil. conf. pot. IV.
 7. triumvir coloniæ deducendæ, 11.
 Cluiliæ fossæ, I. 23. II. 39.
 Cluilius dux Volscorum Ardeam obsidet, IV. 9. vincitur
 à Rom. 10.
 C. Cluilius Albæ imperitat, I. 22. ejus res gestæ, *ibid.*
 & 23. moritur, 23.
 Clusini à Gallis oppugnati, legatos à Rom. ad Gallos impe-
 trant, V. 35. Clusinorum cum Gallis prælium, 36.
 cæduntur à Rom. X. 30.
 Clusium Etruriæ opp. V. 33.
 Clusium Camers, X. 25.
 Cluvia urbs, capta à Samnit. recipitur à Rom. IX. 31.
 Clypeis usi Macedones, IX. 19.
 Hor. Cocles. *Vid.* Horatius.
 Cælius mons additur urbi Romæ, I. 30. eam sedem Tul-
 lus regiæ capit, *ibid.* datur Albanis, 33.
 Cælum ardere visum. *Vid.* Prodigium.
 Cohortes quadringenariæ, VII. 7. X. 40.
 Cohortes alares, X. 40.
 — subsidariæ, IX. 27.
 Cohortes Cumanæ, II. 14.
 Cohors exsulium Rom. II. 19.
 — Lucana, X. 33.

420 INDEX RERUM.

- Cohors Sueffana, X. 33.
 Collatia Sab. ademptra, I. 38. formula deditiois, *ibid.*
 Collatinus. *Vid.* Tarquinius.
 Collegium mercatorum, II. 27.
 Collegium ad ludos Capitolinos conditum, V. 50, 52.
 Collegium Pontificum, IV. 44. *Vid.* Pontifices.
 Collina porta, II. 11. III. 51. VII. 11. ad Collinam portam virgines Vestales, stupri compertæ, vivæ defossæ, VIII. 15.
 Colonia Adria, *Epit.* XI.
 — Alba in Æquis, X. 1.
 — Antemnæ, I. 11.
 — Antium III. 1. VIII. 14.
 — Anxur VIII. 21.
 — Ardea, IV. 11.
 — Ariminum, *Epit.* XV.
 — Æternia, *Epit.* XVI.
 — Beneventum, *Epit.* XV.
 — Brundisium, *Epit.* XIX.
 — Cales, VIII. 16.
 — Carseoli, X. 3, 12.
 — Casinum, IX. 28.
 — Castrum, *Epit.* XI.
 — Circeii, I. 56. VI. 21.
 — Cremona. *Epit.* XX.
 — Cora, II. 16.
 — Cosa. *Epit.* XIV.
 — Crustumeria, I. 11.
 — Fidenæ, IV. 17, 30.
 — Fregellæ, VIII. 22.
 — Fregenæ. *Epit.* XIX.
 — Interamna, IX. 28.
 — Lavici, IV. 47.
 — Luceria, IX. 26.
 — Minturnæ, X. 21.
 — Narnia, X. 10.
 — Nepete, VI. 21.
 — Norba, II. 34. VII. 42.
 — Ostia, I. 33.
 — Placentia. *Epit.* XX.
 — Pometia, II. 16.
 — Pontia, IX. 28.
 — Posidonia, *Epit.* XIV.
 — Satricum, VI. 16, 22. VII. 27.
 — Sena. *Epit.* XI.
 — Setia, VI. 30. VII. 42.

INDEX RERUM. 421

- Colonia Signia, I. 56. VIII. 3.
 — Sinuessæ, X. 21.
 — Sora, X. 1.
 — Spoletium. *Epit.* XX.
 — Suessa, IX. 28.
 — Tarracina. *Vid.* Anxur.
 — Velitræ, II. 31, 34. VI. 21. VIII. 3.
 — Vitellia, V. 29.
 Columnen, loci nomen, III. 23.
 Columnâ æneâ insculptum fœdus cum Latinis, II. 33.
 Cominium à Carvilio captum, X. 39, 40, 43. diripi-
 tur & incenditur à militibus, 44.
 Pontius Cominius. *Vid.* Pontius.
 Post. Cominius cos. II. 18. iterum. 33.
 Comitia centuriata, I. 60. iis creati cos. *ibid.* tribuni
 militum cons. pot. V. 52. prætor, X. 22. iisdem per-
 latae leges duodecim tabularum, III. 34. & aliæ leges,
 III. 55. VIII. 12. judicia perduellionis exercita, VI.
 20.
 Comitia centuriata habita in Campo Martio, I. 44. VI.
 20.
 Comitia curiata rem militarem continent, V. 52. *Vid.* &
 IX. 38. *Vid.* Curia.
 Comitia tributa, II. 56. iis ut crearentur magistratus ple-
 beii, lex magnâ contentione perlata, *ibid.* & 57. ex
 iis Patres submoti, 60. iis quæ plebs jusserat, populum
 tenent, III. 55. VIII. 12.
 Comitia ædilibus & trib. pl. creandis, sola per quinquena-
 nium habita, VI. 35.
 — censoribus creandis, VII. 12.
 — consulibus, I. 60. & *passim.*
 — decemviris creandis, III. 33.
 — Prætoria, X. 22.
 — Quæstoria, IV. 54.
 — trib. pleb. creandis, II. 33.
 — trib. mil. cons. pot. IV. 6.
 — trib. mil. ad legiones, VII. 5.
 Comitium, VI. 15.
 Commentarii Numæ Pomp. editi jussu Anci Marcii, I.
 32.
 — Pontificum, IV. 3. VI. 1.
 — Servii Tullii, I. 60.
 Concilium Etruscorum, V. 17.
 — Latinorum pop. VII. 25. VIII. 3.
 Conciones seditiosæ trib. pleb. IV. 35. & *alibi passim.*
 Concordiæ ædes in area Vulcani, IX. 46.

422 INDEX RERUM.

- Conjunctio de regibus revocandis, II. 3, 4.
 Conjuraciones, VII. 38.
 Connubium Romulus novo populo petit, I. 9. de Patrum
 & plebis connubio lex, IV. 1, 3, 4.
 Connubia Latinis pop. & commercia adempta, VIII. 14.
 Conscripti Patres unde dicti, II. 1.
 Consentia urbs, capitur ab Alexandro Epirensi, VIII.
 24.
 Q. Confidius, trib. pleb. auctor legis Agrar. diem dicit
 T. Menenio, II. 52.
 Consualia, I. 9.
 Consulatus ortus ex domo Junia, II. 51.
 ——— initus Kal. Sext. III. 6.
 ——— Id. Decemb. IV. 37.
 Consules primi Romæ creati, I. 60.
 à cos. ad Decemviros transfertur imperium, III. 33.
 sublato Decemviratu, redit ad cos. III. 54, 55.
 lex à Canuleio lata, ut populo potestas esset, sive de
 plebe sive de Patribus vellet, cos. faciendi, IV. 1. sed
 resistentibus legi patriciis, eò decursam, ut trib. mil.
 pro cos. crearentur, 6, 7.
 lex de cos. uno plebeio perlata, VI. 35. & seqq.
 primus è plebe cos. L. Sextius, VI. 42. VII. 1.
 Cos. alterum ex Latio creari petunt Latini, VIII. 4, 5.
 primi cos. omnia jura & insignia regiæ pot. habue-
 re, II. 1.
 unus tantum cos. in urbe fasces habebat, *ibid.*
 lex de provocatione à cos. ad populum, II. 8. III.
 55. X. 9.
 Consulibus minantur vincula trib. pl. ni senatui dicto au-
 dientes sint, IV. 26.
 Consules magistratu se abdicare jussi, V. 32. VIII. 3.
 Consul est dicere Dictatorem, IV. 31.
 Consul est, aut imperatoris dedicare templum, IX. 46.
Vid. & II. 27.
 Contenebra, opp. Etruscum vi captum à Rom. VI. 4.
 Coranus ager. VIII. 19.
 Corbio opp. capitur à Coriolano, II. 39. *Vid. & III.*
 66.
 Corioli opp. obsident & capiunt Rom. II. 33. adimit
 Romanis Coriolanus, 39.
 Coriolanus. *Vid. Marcius.*
 Cornelia venefica, suomet ipsa epoto medicamento in-
 terit, VIII. 18.
 Cornelius Barbatus, Pontifex Max. IX. 46.
 A. Cornelius quaestor diem dicit M. Volscio, III. 24.

INDEX RERUM. 423

- A. Cornelius Pontifex Max. IV. 27.
- A. Cornelius trib. mil. conf. pot. VI. 36. iterum. 42.
- A. Cornelius Arvina dictator creatur, VIII. 38. prælio vincit Samnites, *ibid.* & 39. triumphat. *ibid.*
- A. Cornelius Arvina, feclalis, Sp. Postumium & T. Veturium, ceterosque sponsores pacis Caudinæ, dedit Samnitibus, IX. 10.
- A. Cornelius Cossus trib. mil. occidit in prælio Larrem Tolumnium, Veientium regem, IV. 19. spolia opima regis interfecti in dictatoris triumpho gerit, 20. super ea re disputatio Livii, *ibid.* conf. creatur, 30. trib. mil. conf. pot. 31.
- A. Cornelius Cossus, dictator, VI. 11. adversus Volscos proficiscitur, 12. eosque vincit, 13. M. Manlium seditionem molientem in carcerem mittit, 16. triumphat, *ibid.*
- A. Cornelius Cossus, mag. equit. VII. 19. iterum, 26. creatur conf. 28. in Samnium proficiscitur, 32. ejus periculum, 34. vincit Samnites, 36. triumphat, 38. primus arma Samnio intulit, X. 31.
- C. Cornelius trib. mil. conf. pot. VI. 5.
- Cn. Cornelius Cossus, trib. mil. conf. pot. IV. 49. iterum, 61.
- Cn. Cornelius Cossus, conf. IV. 54. trib. mil. conf. pot. 58. iterum, V. 10. Capenatem agrum vastat, 12.
- Cn. Cornelius conf. à Classe Punicâ circumvenitur & capitur. *Epit.* XVII.
- L. Cornelius Lentulus conf. Samnitibus, si quâ se moverent, oppositus, VIII. 22. dicit comitiorum causâ dictatorem in castris, 23. suadet ad Caudium, ut à Pontio dictæ leges accipiantur, IX. 4.
- L. Cornelius Maluginensis conf. III. 22. ejus res gestæ, *ibid.* & 23, 24. tuetur causam decemviro- rum, in quibus frater ipsi erat, 40.
- L. Cornelius Scipio interrex, VII. 21. conf. 23.
- L. Cornelius Scipio, conf. & ejus res gestæ, X. 11. *Vid.* & 25, 26.
- L. Cornelius conf. in Sardinia & Corsicâ contra Sardos & Corsos & Hannonem Pœnorum ducem feliciter pugnat. *Epit.* XVII.
- M. Cornelius Cossus conf. creatur, IV. 51.
- M. Cornelius Maluginensis decemvir, III. 35, 40, 41.
- M. Cornelius Maluginensis, conf. IV. 21.
- M. Cornelius Maluginensis successus in locum demortui censoris, V. 31. *Vid.* & IX. 34. trib. mil. conf. pot. VI. 36. iterum, 42.

424 INDEX RERUM.

- P. Cornelius trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 17.
P. Cornelius oræ maritimæ præfectus, IX. 38.
P. Cornelius Arvina cof. creatur, IX. 42. cenfor, lustrum condit, X. 47. cof. iterum, XI. 24.
P. Cornelius Cossus trib. mil. conf. pot. IV. 49. iterum, 56. dictator, 57. vincit Volscos, castellumque ad lacum Fucinum expugnat, *ibid.* abdicat se magistratu, *ibid.* tertium trib. mil. conf. pot. 58.
P. Cornelius Cossus trib. mil. conf. pot. V. 24. depopulatur Faliscum agrum, *ibid.*
P. Cornelius Maluginensis trib. mil. conf. pot. IV. 61. V. 16.
P. Cornelius Rufinus dictator vitio creatus abdicat se magistratu, VIII. 17.
P. Cornelius Scapula cof. creatur, VIII. 22.
P. Cornelius Scipio à dictatore Camillo magister equitum dicitur, V. 19. trib. mil. conf. pot. creatur, 24. interrex creatur, 32. interrex iterum, VI. 1.
P. Cornelius Scipio primus ædilis curulis, VII. 1. mag. equit. 24.
P. Cornelius Scipio dictator, IX. 44.
Ser. Cornelius cof. II. 41.
Ser. Cornelius, flamen Quirinalis, pestilentia mortuus, III. 32.
Ser. Cornelius cof. X. 1.
Ser. Cornelius Maluginensis, trib. mil. conf. pot. V. 36. iterum, VI. 6. tertium, 18. quartum, 22. quintum, 27, sextum, 36. septimum, 38.
Ser. Cornelius Maluginensis, mag. equit. VII. 9.
Cornicen. *Vid.* Abutius & Oppius.
Cornicines & Tibicines in centurias distributi à Servio, I. 43.
Corniculana captiva, quâ natus Servius Tullius, I. 39. IV. 3.
Corniculis donati equites, X. 44.
Corniculum oppidum à Tarquinio Prisco captum, I. 38.
Corona aurea Jovi à Latinis in Capitolium missa, II. 22. III. 57. *Vid.* & IV. 20. VII. 38. coronis aureis donati milites, VII. 10, 26, 37, X. 44.
Corona Civica, VI. 20. X. 46.
—— Graminea obsidionalis, VII. 37.
—— Muralis, VI. 20. X. 46.
—— Vallaris, X. 46.
Coronâ urbem oppugnare aut capere, VII. 27. sub Coronâ venire, II. 17. IX. 42.
Coronatus populus ludos spectat, X. 47.

INDEX RERUM. 425

- Cortona urbs Etruriæ, IX. 37.
 Cortuosa oppidum Etruscum vi captum à Rom. VI. 4.
 Ti. Coruncanius primus ex plebe Pont. Max. *Epit.* XVIII.
 Corvus in M. Valerii trib. mil. singulari certamine cum Gallo pugnantis, confedit galeâ, VII. 25.
 Cos ab Accio Navio augure novaculâ discissa, I. 36.
 sub Crate necari, I. 51. IV. 50.
 Cratera aurea donum Apollini Delphos portata, V. 25. 28.
 Creditori ne debitoris corpus obnoxium esset, lege cautum, VIII. 28. *Vid.* Æs alienum & Nexi.
 Cremera fluvius, II. 49.
 Creusa mater Ascanii, I. 3.
 Crinibus matres stratae templa verrunt, III. 7.
 Crista, X. 39.
 Cristatae galeæ, IX. 40. X. 38.
 Croton, urbs Græca, I. 18.
 Crustumium colonia deducta à Romulo, I. 11. à Tarquinio Prisco capitur, 38.
 Crustumini pop. ad videndam Rom. proficiunt, I. 9. bellum parant ob raptum filiarum, 10. vincuntur, 11.
 Crustumini montibus Allia fluvius defluit, V. 37.
 Cultus amœnior in femina suspectus, IV. 44.
 Cumæ, II. 9. IV. 44. IX. 19. Cumas missi ad frumentum comparandum, II. 9, 34. Cumis moritur Tarquinus, 21. Cumæ capiuntur à Campanis, IV. 44.
 Cumanæ cohortes, II. 14.
 Cuneus, VIII. 10.
 Cuniculi in obsidione, V. 19, 21.
 P. Curatius trib. pl. accusat duos trib. mil. V. 11.
 Curia, pars populi. In Curias triginta pop. à Romulo divisus, I. 13. Curia Fautia, IX. 38. curiata comitia, V. 52. VI. 41. curiata lex, V. 46. IX. 38.
 Curia, locus in quo senatus habebatur. Curia Hostilia, I. 30. V. 55.
 Curiatii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti, I. 30.
 Curiatorum & Horatiorum trigeminorum fratrum certamen, I. 24, 25. sepulchra Horatiorum & Curiat. *ibid.* Curiatorum spolia fixa eo loco qui Pila Horatia appellatur, 26.
 P. Curiatius cos. III. 32. decemvir legibus scribendis, 33.
 M. Curius Dentatus cos. *Epit.* XI. ejus res gestæ, bis in eodem magistratu triumphat. *ibid.* secundum cos.

426 INDEX RERUM.

- delectum habet. non respondentis ad nomen bona vendit. vincit Pyrrhum & eum ex Italia expellit, *Epit.* XIV.
- Curio maximus, III. 7.
- Currus. ante currum triumphantis captivi ducti, VI. 4. *Vid.* Triumphus.
- C. Curtius cos. IV. 1.
- M. Curtius juvenis bello egregius, equo insidens armatus se in voraginem immittit, VII. 6.
- Mett. Curtius. *Vid.* Mettius.
- Curtius lacus, I. 13. VII. 6.
- Curulis magistratus, V. 41. *Vid.* & Magistratus.
- Curulis sella, I. 8.
- Curules magistratus creari toto quinquennio non patiuntur tribuni plebis, VI. 35.
- Cutina opp. Vestlinorum, capitur à Rom. VIII. 29.
- Cyprius vicus Romæ, I. 47.
- Cyrus rex Persarum, IX. 17.

D.

- D**ARIUS, rex Persarum, mulierum ac spadarum agmen trahens, præda veriùs quàm hostis, IX. 17.
- Debitoris corpus ne obnoxium esset creditori, lege cautum, VIII. 28. *Vid.* & æs alienum, & Nexi.
- Decembribus Idibus consularis initus, IV. 37.
- Decemviri legibus scribendis sine provocatione creati, III. 32.
- decem tabulas legum ferunt, III. 34.
- novi creantur decemviri, III. 35. horum impotentia & crudelitas, 36, 37. alterum annum, privati imperium retinent, 38.
- Senatum per præconem in curiam vocant, *ibid.*
- delectum habent, III. 41.
- coguntur se magistratu abdicare, III. 54.
- Claudio & Oppio in carcere mortuis, ceteri in exilium mittuntur, eorumque bona publicantur, III. 58.
- Decemviri sacrorum, partim ex plebe, partim ex patriciis, VI. 37, 42.
- inspiciunt libros Sibyllinos, VII. 27.
- Decemviris qui nocuisset, ejus caput Jovi sacrum, III. 55.
- Decima prædæ. *Vid.* Præda.
- Decimatio militum, II. 59.

INDEX RERUM. 427

Decius Jubellius præfectus Legionis Campanæ , *Epit.* XII.

M. Decius trib. pleb. IX. 30.

P. Decius Mus , quinquevir mensarius creatus , VII. 21. tri. mil. 34. eximit ingenti periculo Rom. legiones , *ibid.* & 35 , 36. donis militaribus ornatus à cos. 37. duas à militibus coronas obsidionales accipit , *ibid.* cos. VIII. 3. ejus somnium , 6. ei immolanti parum læta exta apparent , 9. se devovet pro pop. Rom. Quiritibusque , *ibid.* in mediis hostibus moritur , *ibid.* ejus corpus postera die inventum inter maximam hostium stragem , coopertum telis , 10. ei funus celebrat T. Manlius cos. *ibid.*

P. Decius Mus , cos. IX. 28. 29. legatus , 40. cos. iterum , 41. ejus in Etruria res bene gestæ , *ibid.* magister equit. 44. censor , 46.

ejus oratio pro lege de augendo numero sacerdotum , X. 7, 8. pontifex creatur , 9. tertium cos. 14. ejus res gestæ , *ibid.* & 15. procos. Samnitium exercitum expellit finibus , 16. tres urbes in Samnio capit , 17. *Vid.* & 18, 20. quartum cos. 22. ejus contentio cum Fabio collega de provinciis , 24. cum eo ad bellum proficiscitur , 26. pro exercitu Rom. se diis Manibus devovet , 28. equum in Gallos concitans interlicitur , 29.

Decumana porta castrorum , III. 5. X. 32.

in Decurias decem distributi centum Patres post obitum Romuli , I. 17.

Decurio equitum , IV. 38.

Dedicatio templi , consulis est aut imper. IX. 45.

Dediti triumphati ac venditi , VII. 27.

Deditionis formula , I. 37. VII. 31.

Delectus , II. 55. III. 67. IV. 1. 31.

— impeditur , IV. 6. VI. 32.

— non ex toto passim populo habitus , IV. 46.

— juniorum à Camillo habitus , ita ut seniores quoque in verba sua juratos centuriaret , VI. 7.

— sine vacationibus habitus , VII. 28.

— voluntariorum , IX. 10.

— omnis generis hominum , X. 21.

Delphos missi regis Tarquinii liberi portenti causâ , I.

56. idem rursus factum , durante Veiorum obsidione , V. 15 , 16.

— legati ad donum ex prædâ portandum missi , V. 28.

Delphicum oraculum. *Vid.* Oraculum.

428 INDEX RERUM.

- Delubra Deorum , VIII. 33. *Vid.* Aedes & Templum.
 Demaratus Corinthius , Lucumonis pater , I. 34.
 Denarius nummus , VIII. 11.
 Devovere licet consuli , dict. & præt. non se , sed quem
 velit legionarium militem , VIII. 10. si is non moritur ,
 quid faciendum , *ibid.*
 Devovent se primores Rom. adventantibus Gallis , V. 41.
 — Decii. *Vid. supra* , Decius.
 Dialis flamen , I. 20. ei unam noctem extra urbem ma-
 nere nefas , V. 52.
 Dialis apex , VI. 41.
 Diana Ephesia , I. 45.
 Dianæ templum in Aventino , I. 45.
 Dianæ insignis magnitudinis bos immolatur , I. 45. leg-
 tisternium ponitur , V. 13.
 Dianium , I. 48.
 Dictator primus quis , non satis constat , II. 18.
 — sine provocatione , II. 29. III. 20.
 — belli causâ dictus , IV. 26. VII. 9. 11.
 — clavi figendi causâ , VII. 3. VIII. 18.
 — comitorum causâ , VIII. 23. IX. 7.
 — feriarum constituendarum causâ , VII. 28.
 — quæstionibus exercendis , IX. 26.
 — primus de plebe , VII. 17. ●
 Dictatoris edictum pro numine observatum , VIII. 34.
 Dictatori multam dictam quidam parum probabiliter
 scripsere , VI. 38.
 à Dictatore provocatum ad pop. VIII. 33.
 de Dictatore dicendo magna concertatio , IV. 56.
 Dictatura semestris , III. 28. IX. 34.
 Dies Allienfis unde dictus , VI. 1.
 Dies comitiales , III. 11.
 — festi profestique , V. 25.
 — nefasti fastique facti à Numa Pomp. I. 19.
 — religiosi , VI. 1.
 Dii cœlestes , inferi , X. 28.
 — Indigetes , VIII. 9.
 — Manes , VIII. 6, 9. X. 28.
 — Penates , I. 1.
 — Præsides urbis Romæ , III. 7.
 Dii non alii , nisi Rom. & more patrio colendi , IV. 30.
 Deorum cultus ne mortis quidem metu desertus , V. 46.
 Deorum evocandorum ex urbe hostili mos , V. 21. è
 sede suâ in aliam transferendorum ritus ac religio ,
 22.
 Deorum negligentia & contemptus ætate Livii , III. 20.

INDEX RERUM. 429

X. 40.

Diis templa in ipso discrimine votiendi mos, X. 42. *passim*.

Disciplina mil. à T. Manlio sancita filii sanguine, VIII.

7. defensa à Papirio dictatore, 34, 35. jam inde ab in-
tiis urbis tradita per manus, IX. 17.

Discordia ordinum, venenum urbis Romæ, III. 67.

Diverbia, VII. 2.

Divi Novenses, VIII. 9.

Divitiæ habebantur dena millia gravis æris, IV. 45.

Dodonæi Jovis sortes, VIII. 24.

Dolabræ ad prouendum vallum, IX. 37.

Cn. Domitius cos. VIII. 17.

C. *sive potius* Cn. Domitius, Cn. F. Calvinus ædilis curu-
lis, X. 9.

Cn. Domitius censor primus ex plebe lustrum condit,
Epit. XIII.

Drusus. *Vid.* Livius.

Cæso Duilius creatur decemvir, III. 35.

Cæso Duilius cos. VIII. 16. triumvir coloniarum Aufonum
Cales deducendæ, *ibid.*

C. Duilius plebeius trib. mil. conf. pot. creatus, V. 13.

C. Duilius quinquevir mensarius creatus, VII. 21.

C. Duilius M. F. M. N. navali prælio vincit Pœnos : ejus
triumphus & honores, *Epit.* XVII.

M. Duilius, trib. pl. II. 58. diem dicit Ap. Claudio,
II. 61. plebi in certaminibus decemviralibus non inu-
tilis, III. 52. 54. iterum trib. pl. creatur in Aventino,
54. rogationem pertulit. de cos. creandis cum provo-
catione, *ibid.* ejus æquitas demit metum Patribus, 59.
collegis magistratum continuare cupientibus resistit,
64.

M. Duilius trib. pl. rogationem fert de unciario scœnore,
VII. 16.

Duodecim tabulæ, III. 57. *Vid.* Tabulæ.

Duplicarii, II. 59.

Duronia urbs, X. 39. expugnata à L. Papirio consule,
ibid.

Duumviri judicant perduellionem, I. 26. VI. 20.

Duumviri sacris faciundis, librorum Sibyllinorum custo-
des, III. 10. V. 13. rogatio, ut pro duumviris sacris
faciundis creentur decemviri, VI. 37.

— ad ædem Junoni Monetæ faciendam, VII. 28.

— navales, classis ornandæ reficiendæque causâ, IX.

30.

Duces ob malè rem gestam rei, II. 52. V. 11, 12.

430 INDEX RERUM.

Ducum Rom. circa Alexandri Magni tempora præstan-
tissimorum enumeratio, IX. 17.

Ducibus validior res Rom. quàm exercitu, II. 39.

E.

ECETRA, VI. 31.

Ecetranis Volscis datur ex senatusconsulto pax, &
adimitur ager, II. 25. desciscunt ad Æquos, III. 4.

Edictum dictatoris, II. 30. VIII. 34.

Edictum consulum, II. 24. VIII. 6.

Egeria dea, cum quâ nocturnos congressus simulat Nu-
ma Pomp. I. 19.

Egerii nomen ab inopia inditum filio Aruntis, I. 34. is
Collatiæ in præsidio relinquitur, 38. ejus filius Tar-
quinius Collatinus. *Vid.* Tarquinius.

Gell. Egnatius, dux Samnitium, auctor belli adversus
Rom. X. 18. Umbros vocat ad defectionem, & Gallos
ingenti pretio sollicitat, 21. cadit in pugna, 29.

Elicius Jupiter. *Vid.* Jupiter.

Elitovius dux Cenomanorum transcendit Alpes, V. 35.

Elua. *Vid.* Æbutius.

Empulum opp. captum à Rom. VII. 18.

Ephesus, I. 45.

Epidaurus, urbs nobilis templo Æsculapii, X. 47.

Epirus, VIII. 3.

Epulæ instructæ Romæ ante omnium domos, III. 29.

Equester census, V. 7.

Equestris spolia, VIII. 7.

Equestris statua, IX. 43. *Vid.* Statua.

Equitatus Theſſalorum, IX. 19.

Equites. *Vid.* Centuriæ Equitum. è publico iis empti al-
trique equi, I. 45. quibus census equeſter erat, equus
publicus nondum erat assignatus, equis suis merere
incipiunt, V. 7. iis stipendium assignatum, *ibid.* tri-
plex, 12. institutum à Fabio Rullo cenfore, ut Id.
Quintil. transveherentur, IX. 46.

Equites treceni in singulas legiones, VIII. 8.

— ex equis defiliunt & restituunt pugnam, III.
62. IV. 38.

— detrahunt equis frenos, & perrumpunt hostium
agmen, IV. 33. VIII. 30.

— sexcenti obſides dantur Samnitibus, IX. 5. libe-
rantur, 15.

— ob rem bene gestam corniculis armillisque ar-
genteis donantur, X. 44.

INDEX RERUM. 431

- Equus publicus, I. 43. V. 7.
 Equi albi currum Camilli triumphantis trahunt, V. 23.
 Eretum, III. 29.
 Ergastulum, II. 23. VII. 4.
 Esquilæ, I. 44. in Esquiliis cœtus facit plebs, II. 28.
 Esquiliarius collis, I. 48.
 Esquilina porta, II. 11. III. 66, 68. ad Esquilinam portam exercitus indictus, VI. 22.
 Esquilina tribus Libertinorum, *Epit.* XX.
 Elleda Gallorum, X. 28.
 Etruria vicina Romæ, I. 23, 30. perdomita à Q. Fabio cos. IX. 41. rebellat, X. 3. vastatur, 12, 30, 37.
 Etruriæ concilia, IV. 23. V. 17. X. 16.
 Etrusci obsident Romam, II. 11. *Vid.* Porsenna. instaurant bellum, 44. improbant regem à Veientibus creatum, V. 1. movent bellum adversus Rom. VI. 2. obsident & capiunt Sutrium, 3. caduntur, & captivi sub hastâ venundantur, 4. parant bellum, VII. 17. vincuntur, *ibid.* & IX. 35. & *seqq.* inducias annuas impetrant, IX. 41. rebellant & vincunt Rom. X. 3. funduntur, iisque induciæ biennii dantur, 4, 5. paciscuntur cum Gallis adversus Rom. 10, 18. afficiuntur clade, 30. *Epit.* XII. XIII. *Vid.* Tusci.
 Etrusci, gens ante omnes alias dedita religionibus, V. 1.
 Etrusci haruspices, V. 15.
 Etrusci vates ad publica prodigia adhibiti, I. 56.
 Evander Arcas instituit in Palatino monte Lupercale sacrum, I. 5. miraculo litterarum inter rudes pop. venerabilis, 7. Herculem Jove natum agnoscit, & sacrum ei facit, *ibid.*
 Euganei inter mare Alpesque incolentes pelluntur ab Hænetis, I. 1.
 Exercitus Rom. ordo & numerus descriptus, VIII. 8. collatio cum Alexandri Magni exercitu, IX. 19.
 Exercitus consularis, VII. 19.
 Exercitus voluntarius, V. 7.
 — sine ullâ vacationis venia scriptus, VIII. 20.
 — tumultuarius, VIII. 11.
 Exercitus numero copiarum insignes apud Romanos, nempe decem scriptæ legiones, II. 30. VII. 25.
 Exercitus lustrati, I. 44.
 Exercitus itineribus & mutatione locorum salubrior, X. 25.
 Exercituum seditiones, II. 32, 43, 59. III. 50. IV. 50. VII. 38, 42.
 Exodia, VII. 2.

432 INDEX RERUM.

Expiatio fanorum. *Vid.* Fanum.

Exsules occupant noctu Capitolium , III. 15.

F.

FABIA gens , II. 45. bellum cum Veientibus susci-
pit privato sumptu , 48. sex & trecenti milites ,
omnes patricii , è gente Fabia , 49. à Veientibus cæsi
omnes , uno tantum è stirpe relicto , 50.

Fabiæ sorores , M. Fabii Ambusti filiæ , VI. 34.

Fabius Pictor , auctor antiquissimus , I. 44. II. 40. VIII.
30. X. 37.

C. Fabius cos. jussu pop. Tarquinienfibus bellum indi-
cit , VII. 12. malè contra Tarquinienfes rem gerit , 15,
creatur interrex , 17.

C. Fabius mag. equit. IX. 23.

Cæso Fabius quæstor , diem perduellionis dicit Sp. Caf-
sio cos. II. 41. creatur cos. 42. iterum , 43. exercitus
ejus non vult vincere , *ibid.* pugnam cum M. Fabio
fratre cos. restituit , 46. tertium cos. 48. gentis suæ
orator ad Senatum , *ibid.* & dux , proficiscitur ad bel-
lum Veiens , 49.

Cæso Fabius Ambustus quæstor , IV. 54. trib. mil. conf.
pot. 61. iterum V. 10. præest castris ad Veios , 12.
tertium trib. mil. 24.

C. Fabius Dorso per medios hostes (Gallos) in Quiri-
nalem collem pergit , ibi sacra peragit , & in Capito-
lium ad suos redit , V. 46.

M. Fabius Cæsonis frater , cos. II. 42. iterum , 43. adver-
sus Veientes egregiè rem gerit , 44, 47. triumphum
sibi decretum recusat , 47.

M. Fabius Pontifex Max. præfatur carmen , quo primores
Rom. sese , adventantibus Gallis , pro patriâ devo-
vent , V. 41.

M. Fabius Amb. trib. mil. conf. pot. VI. 22. ejus filiæ
duæ nuptæ , Ser. Sulp. major , minor C. Licinio Sto-
loni , 34. consilia init. cum genero & L. Sextio de viâ
plebeiis hom. ad consulatum aperienda , *ibid.* trib. mil.
conf. pot. iterum , 36.

M. Fabius Amb. cos. VII. 11. ducit exercitum adversus
Hernicos , *ibid.* ejus res gestæ , *ibid.* ovans urbem in-
greditur , *ibid.* secundum cos. 17. à Faliscis fusus , re-
stituit aciem , *ibid.* cos. tertium , 18. dictator , VII. 22.
pro filio mag. equit. adversus Papirium dictatorem
contendit , VIII. 33.

M. Fabius Amb. mag. equit. VIII. 38.

M. *sive*

INDEX RERUM. 433

- M. *five* Cæso Fabius Fabii Rulli frater , IX. 36.
M. Fabius Dorso cos. creatus , VII. 28.
M. Fab. Vibulanus cos. IV. 11. legatus , 17 , 19 , 27.
trib. mil. conf. pot. 25.
Num. Fab. Ambustus , trib. mil. conf. pot. IV. 58.
N. Fab. Vibulanus cos. IV. 43. trib. mil. conf. pot. 49,
iterum , 57.
Q. Fabius , cos. II. 41. iterum , 43. in prælio occiditur ,
46.
Q. Fab. is qui unus extinctæ ad Cremeram genti super-
fuerat , cos. creatus , III. 1. iterum , 2. rem bene ge-
rit adversus Æquos , *ibid.* populatur eorum agros , 3.
præfectus urbis resistit tribuno legem de minuendo
consulari imperio ferenti , 9. cos. tertium , vincit
Volscos , 21. Tusculana is tert auxilium , 23. legatus
ad Æquos , 25. decemvir legibus scribendis , 36. ejus
ingenium non tam gnævum in malitiâ , quàm in bono
parum constans , 41. mittitur ad bellum in Sabinos ,
ibid. cum collegis exilii cau-â solum vertit , 58.
Q. Fab. legatus ad Gallos , ducem eorum occidit hastâ ,
V. 35 , 36. cum duobus fratribus creatur trib. mil.
ibid. ei dies dicta , VI. 1. moritur , *ibid.*
Q. Fab. Amb. co. IV. 52.
Q. Fab. Amb. mag. equit. VII. 28.
Q. Fab. Amb. dictator , IX. 7.
Q. Fab. Gurgis aliquot marronas stupri damnatas mul-
ctat pecuniâ , X. 31. ædem Veneris curat faciendam ,
ibid. cos. 47. proficiscitur in Samnium , *Epit.* XI. vin-
citur ; accusatur ; defenditur à Patre ; ejus legati operâ
vincit , *ibid.* triumphat , C. Pontium ducem Samnitium
ducit in triumpho , & eum securi percuti jubet , *ibid.*
Q. Fab. Max. Rullianus , ædilis curulis , VIII. 18. ite-
rum , secundum quosdam auctores , X. 9.

Magister equit. VIII. 29. adversus imperium L. Pa-
pirii dictatoris pugnat cum Samnitibus , & prospere
rem gerit , 30. conteremat arma hostilia , *ibid.* citatur
à dictatore , 32. sese recipit ad Triarios , qui eum di-
ctatori eripiunt , *ibid.* fugit Romam , 33. noxæ damna-
tus , donatur populo , 35. veratur quicquam pro magi-
stratu agere , 36. creatur cos. 38.

Interrex , IX. 7. dictator , 22. capit Saticulam , *ibid.*
vincit Samnites , 23. iterum cos. 33. adversus Etruscos
proficiscitur , eosque fundit , 35. & *seqq.* jussus à se-
natu , L. Papirium Cursorem , cui infestus privatim
erat , dictatorem dicit , 38. ob egregiè perdomitam
Etruriam ei continuatur consulatus , 41. vincit Sam-

434 INDEX RERUM.

nites & Umbros, *ibid.* ei prorogatur imperium, 42. censor omnem forensem turbam in quatuor urbanas tribus conjicit, 46. Maximi cognomen ei datur, *ibid.* ab eo institutum, ut Equites Idibus Quintilibus transveherentur, *ibid.*

invitus cos quartum creatur, X. 13. vincit Samnites, 14. consulatum recusat, 15. cos. quintum, 22. ejus certamen cum P. Decio collega de provinciis, 24. egregia ejus in agro Sentinati victoria, 27-29. triumphat, 30.

Q. Fab. Vibulanus cos. IV. 37. trib. mil. conf. pot. iterum, 49. *primus ejus tribunatus in Livio non reperitur: sed supplendus est ex Fastis Capitolinis & Diodoro, ad tertium ante annum, extremo Liviano libro IV. c. 47. & nomen Q. Fab. Vibulani inferendum est inter nomina Q. Sempronii Atradini, & M. Papirii Mugillani. Interrex, 51.*

Fabraterni populi recipiuntur à Rom. in fidem, VIII. 19.

C. Fabricius mittitur ad Pyrrhum, ut ageret de captivis redimendis; tentatur à rege, sed frustra, *Epit.* XIII. remittit Pyrrho eum qui se regi venenum daturum pollicitus fuerat, *ibid.* Censor P. Corn. Rufinum senatu movit, quod is decem argenti pondo facci haberet, *Epit.* XIV.

Fabrûm centuriæ duæ im primâ classe, I. 43.

Falerina tribus addita. IX. 20.

Falerii. *Vid. infra.* Falisci.

Falernus ager, VII. 26. X. 20, 21. dividitur, usque ad Vulturum fluvium, plebi. Rom. VIII. 11.

Falisci auxilio veniunt Veientibus & Fidenatibus, IV. 17. ad Veios à Rom. obsessos accedunt, V. 8. adoriuntur castra Rom. *ibid.* & 13. vincuntur à Camillo, 19. eorum castra capiuntur, & urbs obsideretur, 26. magistri Faliscam juventutem prodentis supplicium, 27. Falisci dedunt se Rom. *ibid.* rebellant, VII. 17. inducias quadraginta annorum impetrant, 22. iis bellum indicitur, X. 46. pacem petentibus, induciæ annuæ datæ, 46. rebellant denuo, perdomantur, *Epit.* XIX.

Faliscus ager, X. 12, 26.

Fames Romæ, II. 34. III. 32. tanta, ut multi ex plebe capitibus obvolutis se in Tiberim præcipitarent, IV. 12. *Vid. & 52.*

Fanum Dianæ, I. 45.

— Feroniæ, I. 30.

— Palloris, I. 27.

INDEX RERUM. 435

Fanum Pavoris, *ibid.*

— Quietis, IV. 41.

— Termini, I. 55.

— Voltumnæ, IV. 23, 25, 61. V. 17. VI. 2.

Fanum quomodo differat ab æde, X. 37.

Fanorum expiatio in libris per duumviros quaesita, V. 50.

Farris selibræ M. Manlio datæ, V. 47.

Fasces non ambo coff. in urbe habent, II. 1.

— populo submissi à P. Valerio, II. 7.

— à multitudine concitatâ franguntur, II. 55. III. 49.

Fasti dies, I. 19.

Fastos circa forum in albo proponit Flavius, ut, quando lege agi posset, sciretur, IX. 46.

Fasti, in quos nomina coff. dictatorumque cum eorum rebus gestis referebantur, IX. 18.

Fatales libri. *Vid.* Sibyllini.

Faucia curia, IX. 38.

Faultulus regii pecoris magister, Romuli & Remi servator & educator, I. 4, 5.

Facibus ardentibus armata multitudo, IV. 33.

Facibus ardentibus anguibusque prælatis, sacerdotes Tarquinienfium militem Romanum terrent, VII. 17.

Fecialium carimonie in faciendis fœderibus, I. 24. IX. 5. in indicendo bello, I. 22.

Feciales mittuntur ad res repetendas, IV. 30. VII. 6, 9, 32. VIII. 22. IX. 45. X. 12.

Feneſtani campi, VIII. 12.

Ferentinæ lucus, I. 50, 52. Ferentina aqua, 51. Ferentinum caput, II. 33.

Ferentinum oppidum, IV. 51. VII. 9. *Vid.* & X. 34.

Ferentinati pop. suæ leges redditæ, IX. 43.

Ferentum, *sive* Forentum oppidum, IX. 20.

Ferentani, *sive* Forentani vincuntur, IX. 16.

Feretrius Jupiter. *Vid.* Jupiter.

Feriæ per novem dies actæ, quod lapidibus pluisset, I. 31.

— per triduum, III. 5.

Feriarum constituendarum causâ dictator creatus, VII. 28.

Feriæ Latinæ, V. 17.

Feroniæ fanum, I. 30.

Fescenninus versus, VII. 2.

Ficana capta ab Anco, & inde cives traducti Romam, I. 33.

Ficulnea vetus à Tarquinio Prisco capta, I. 38.

Ficulnensis via, quæ postea Nomentana, III. 52.

T ij

436 INDEX RERUM.

- Ficus Ruminalis , I. 4. ad eam simulacra infantium conditorum urbis sub uberibus lupæ posita , X. 23.
- Fidei solenne à Numa Pompilio institutum , I. 21.
- Fidenæ colonia Romanorum , I. 27. IV. 17. deficiunt ad Veientes , *ibid.* capiuntur , IV. 22 , 33 , 34.
- Fidenates bellum inferunt Rom. I. 14. vincuntur , *ibid.* alterum cum Rom. bellum , 27. vincuntur , *ibid.* obsidentur , II. 19. occidunt legatos Rom. IV. 17. populabundi descendunt in agrum Rom. 21.
- Filo velatum fecialis caput , I. 32.
- Flamen Dialis. *Vid.* Dialis.
- Martis I. 10.
- Quirinalis , I. 20. V. 40.
- Flamines bogis curru arcuato ad Fidei sacrarium vehi jubet Numa , I. 21.
- Flaminibus cura sacrorum demandata , I. 33.
- Flaminum Vestaliumque hospitium à Cæritibus religiosè cultum , VIII. 20.
- Flaminius Circus , III. 54. *Epit.* XX.
- C. Flaminius censor , *Epit.* XX.
- Flamina prata , III. 54 , 63.
- via , *Epit.* XX.
- Flamma circa caput Servii infantis dormientis , I. 39.
- C. Flavius , Cn. F. scriba , humilique fortunâ ortus , adilis curulis , IX. 46. certat adversus nobiles , *ibid.* jus civile repositum in penetralibus pontificum evulgar , *ibid.* saltos circa forum in albo proponit , *ibid.* dedicat ædem concordiæ , *ibid.* curulem sellam sibi adferri jubet , cum nobilium nemo ei assurgeret , *ibid.*
- M. Flavius dat viscerationem populo in funere matris , VIII. 22. trib. pleb. 37. fert ad populum ut in Tusculanos animadvertatur , *ibid.*
- M. Flavoleius centurio , II. 45.
- Flumentana porta , VI. 20.
- Fœderis ferendi ritus , I. 24.
- Fœnus unciarum , VII. 16. *Vid.* & 21. fœmunciarium fœctum ex unciario , VII. 27.
- Fœneratores mulctantur , VII. 28. X. 23. eorum improbitas , VIII. 28.
- Fores Sulpicii , trib. mil. virgâ percutit licitor , VI. 34.
- Fori in Circo , I. 35 & 56.
- Formianis civitas sine suffragio data , VIII. 14.
- Formianus ager , X. 31.
- Fortunæ muliebris templum , II. 40.
- Forum Romæ , I. 12.
- ornatum scutis auratis Samnitium , IX. 40. inde

INDEX RERUM. 437

- initium fori ornandi ab ædilibus, *ibid*
 Forum medium specu vasto collapsum in immensam altitudinem, VII. 6.
 circa forum fastos in albo proponit C. Flavius, *ur*, quando lege agi posset, sciretur, IX. 46.
 in forum per viatorem accitæ matronæ veneficæ, VIII. 18.
 in foro medio captivi, & defectionis auctores virgis cæsi & securi percussî, VII. 19. IX. 24.
 in foro suggestum adornatum rostris navium Antiatum, unde Rostra, VIII. 14.
 Forum Boarium, X. 23.
 M. Fossius, trib. mil. conf. pot. IV. 25.
 M. Fossius Flaccinator cos. creatur, IX. 20. mag. equit. 26. iterum, 28.
 Fossa Cluilia, I. 23. II. 39.
 — Quiritium, opus Anci regis, I. 33.
 Fregellæ colonia Rom. VIII. 22. occupatur à Samnitibus; IX. 12.
 Fregellana arx capitur à Samnitibus, IX. 28. recipitur, *ibid*.
 Frentani populi oratores mittunt Romam petentes pacem, IX. 45. iis fœdus datum, *ibid*.
 Fregilia urbs capitur à Rom. X. 3.
 Frumentum ex Campania aliisque locis Romam advehitur, II. 34, 52.
 Frusinates damnantur terciâ parte agri, X. 1.
 Fucinus lacus, IV. 57.
 C. Fulcinius legatus jussu Tolumnii interficitur, IV. 17. ei statua publicè in rostris posita, *ibid*.
 Fulmine ictus Romulus Sylvius, I. 3.
 Fulmine multi icti milites, X. 31.
 C. Fulvius Curvus, ædilis pleb. X. 23.
 Cn. Fulvius legatus, X. 4. cos. 11. vincit Samnites, 12. triumphat, *ibid*. proprætor, 26. Etruriæ fines depulatur, 27. vincit Etruscos, 30.
 L. Fulvius cos. creatur, VIII. 38. mag. equit. IX. 21.
 M. Fulvius secundum quosdam auctores cos. suffectus Ti. Minucio, IX. 44.
 M. Fulvius Pætinus cos. X. 9.
 Fundanis populis civitas sine suffragio data, VIII. 14. sociant se Privernatibus, bello Romanos laceffentibus, 19. orant veniam, *ibid*.
 Funebres laudationes, II. 47, 61. matronis concessæ, V. 50.
 Funebres laudes vitiant historiam, VIII. 40.

- in Funus Menenii, collati à populo sextantes, II. 33. in Valerii cos. quadrantes, III. 18.
- Furcæ Caudinæ. *Vid.* Caudium.
- Furii & Fusii iidem, III. 4.
- Furius legatus, frater Sp. Furiæ cos. ab Æquis cæditur, III. 5.
- Agr. Furius cos. III. 66. collegæ summam imperii concedens, ab eo vicissim honoratur, 70.
- Agr. Furius trib. mil. conf. pot. V. 32. adversus Salpinates bellum gerit, *ibid.*
- C. Furius Pacilus cos. IV. 12. censor, probavit villam publicam in campo Martio, 22. Mam. Æmilium, qui censuram ad unius anni & sex mensium spatium redegerat, ærarium facit, 24. *Vid.* & IX. 33. trib. mil. conf. pot. IV. 31.
- C. Furius Pacilus cos. creatur, 52.
- L. Furius cos. resistit agrariæ legi, II. 54. post consulatum fit reus ad populum, *ibid.* trib. qui eum accusabat, mortuus domi inventus, *ibid.*
- L. Furius trib. mil. conf. pot. cum Camillo, VI. 22. ejus temeraria adversus collegam protervia, 23. pugna initio improspéra, & corrigendæ culpæ studium, 24. moderatio in eum Camilli, 25.
- L. Furius trib. pleb. IX. 42.
- L. Furius Camillus dictator reddit Patribus possessionem pristinam consulatûs, VII. 24. ob id meritum cos. creatur, *ibid.* collegâ mortuo, solus Remp. & bellum Gall. administrat, 25. vincit Gallos, 26. adversus Græcos ad oram maritimam profectus, nullam memorabilem rem gerit, *ibid.* dictator in pugna adversus Auruncos, vovet ædem Junoni Monetæ, 28.
- L. Furius Camillus cos. VIII. 13. capit Pedum opp. *ibid.* triumphat, *ibid.* statua equestris ei in foro posita, *ibid.* ejus oratio ad senatum de Latinis pop. *ibid.* cos. iterum, 29.
- L. Furius Medullinus. *In hoc nomine tanti errores implicant apud Livium, ut haud facîle ad liquidum perducere possit. Nec tanti est. Itaque apponemus notam eorum locorum in quibus L. Furius Medullinus aliquem magistratum gessisse dicitur, licet non omnia in unum hominem convenient, & sint in duos tresve dispertienda.*
- L. Furius Medullinus, trib. mil. conf. pot. IV. 25. & 35. iterum, 44. creatur cos. 51. cos. iterum, 54. trib. mil. conf. pot. cum jam functus eo honore esset, 57. iterum, 61. tertium, V. 14. quartum, 16. quintum, 24. sexum, 26. septimum, 32.

INDEX RERUM. 439

M. Furius Camillus trib. mil. conf. pot. V. 1. iterum, 10. contra Faliscos proficiscitur, 12. tertium trib. mil. conf. pot. 14. à Capenâ ingentes prædas agit, *ibid.* interrex, 17. dictator, 19. ludos magnos ex senatusconsulto vover, *ibid.* vincit Faliscos, *ibid.* cuniculum in arcem Veiorum agit, *ibid.* Veios capit, 21. ejus precatio, *ibid.* curru equis albis juncto triumphans urbem ingreditur, 23. resistit legi de transmigrando Veios, 25. religionem injicit de decima prædæ Veientanæ, *ibid.* trib. mil. conf. pot. quartum, 26. Faliscum ludi magistrum, puerorum proditorem, remittit Falerios, 27. invehitur in plebem, 29. senatum incitat adversus legem, 30. creatur interrex, 32. ei ab L. Apuleio trib. pleb. dies dicta, *ibid.* abit in exilium, & absens quindecim millibus gravis æris damnatur, *ibid.* concitat Ardeates ad opprimendos Gallos populatores, 44, 45. revocatur, & dictator dicitur, 46. cæsis Gallis triumphat, 49. diligentissimus religionum cultor, 50. prohibet migrari Veios, habetque super ea re ad pop. orationem, 51. & seqq.

Interrex, VI. 1. dictator tertium, 2. capit Volscorum castra, *ibid.* recipit Sutrium ab Etruscis captum, 3. triumphat, 4. trib. mil. conf. pot. quintum, 6. ei regimen omnium rerum collegæ permittunt, *ibid.* ejus res gestæ, 7-10. in eum Manlii Capitolini livor, 11. fit trib. mil. conf. pot. sextum, 18. septimum, 22. ejus moderatio in collegam, & victoria de hostibus, 23, 25. dictator quartum creatur, 38. certamen inter eum & trib. pleb. *ibid.* se abdicat magistratu, *ibid.* dictator quintum creatus, 42. victis Gallis triumphat, *ibid.* discordias inter ordines sedat, *ibid.*

ejus mors & laudes, VII. 1.

P. Furius triumvir agro dando, III. 1.

Q. Furius Pontifex Max. jubetur creare trib. pleb. III. 54.

Sex. Furius cos. II. 39.

Sp. Furius cos. II. 43.

Sp. Furius cos. malè rem gerit adversus Æquos, & in castris obsidetur, III. 4. à T. Quintio liberatur, 5.

Sp. Furius trib. mil. conf. pot. VI. 31.

Sp. Furius M. F. Camillus primus prætor, VII. 1.

Sp. Fusius, five Furius, pater patratus, I. 24.

Fustuarium, pœna militaris, V. 6.

440 INDEX RERUM:

G.

- G**ABIUM, I. 53. eos fraude capit Tarquinius Superbus;
I. 53, 54.
- GABINA via, III. 6.
- GABINI, VI. 21.
- GABINORUM ager vastatur à Volscis, III. 8.
- GABINUS cinctus, V. 46. VIII. 9. X. 7.
- GAESA, VIII. 8.
- GALEA, I. 43. Galeæ cristatæ, IX. 40. X. 38.
- GALLI novi accolæ Etruscis V. 17. captos dulcedine frugum, maximè vini, transisse Alpes, fama est, 33. ducentis ante annis, quàm Roma caperetur, in Italiam transcenderant, *ibid.* Tarquinio Prisco regnante Romæ, 34. eorum variis temporibus transitus in Italiam descripti, *ibid.* & 35. postremi omnium transgressi Senones Clusium oppugnant, 35. legati ad eos Romanorum, *ibid.* responsum Gallorum, 36. jure gentium à Rom. legatis violato, ipsi mittunt legatos Romam, *ibid.* elusâ suâ legatione, Romam iter intendunt, 37. vincunt Rom. ad Alliam, *ibid.* & 38. diripiunt & incendunt Romam, 41. oppugnant frustra arcem Rom. 43. repelluntur, 47. paciscuntur cum Rom. 48. *ut victis*, *ibid.* dum appenditur aurum, intervenit Camillus dictator, eosque pugnare jubet, & vincit. 49. iterum eos cedit, ita ut ne nuncius quidem super sit, *ibid.*
- GALLI rursus vincuntur à Camillo, VI. 42.
ad tertium lapidem Salaria viâ trans pontem Anienis castra habent, VII. 9. post cæsionem à T. Manlio Gallum eximiam corporis magnitudine, relinquunt trepidè castra, 9, 11. alia cum Gallis bella, 11, 12, 15, 23, 24, 25. VIII. 20. pugna M. Valerii Corvi, VII. 26.
cum Gallis pacem ingenti pecuniâ redimunt Etrusci, X. 10. eorum auxilia mercede sollicitata à Samnitibus & Etruscis, 18. 21.
- GALLI Insubres vincuntur & subiguntur, *Epit.* XX.
- GALLI Senones delent legionem Rom. X. 26. violant legatos Rom. cædunt Rom. *Epit.* XII.
- GALLI Transalpini in Italiam irrumpunt, & cæduntur, *Epit.* XX.
- GALLI juncti cum Etruscis, Samnitibus, Umbris, vincuntur in Sentinati agro, X. 27-29.
- GALLORUM manus in Hercynios saltus missa, V. 34.

INDEX RERUM. 441

- Gallis corpora intolerantissima laboris atque æstus, X. 28. humori & frigori assueta, V. 48. corpora iis & animi magna magis quam firma, V. 42. prima eorum prælia plusquam virorum, postrema minus quam feminarum, X. 28.
- Galli gens nata in vanos tumultus, V. 37, 39. haudquam negligens religionum, V. 46.
- Gallicum aurum occultari à Patribus criminatur M. Manlius, VI. 14.
- Gallicus tumultus, VII. 9, 11.
- Gaurus mons in Campaniâ, VII. 32.
- Geganii ex Albanis principibus in Patres lecti, I. 30.
- L. Geganus trib. mil. conf. pot. VI. 31.
- M. Geganus trib. mil. conf. pot. VI. 42.
- M. Geganus Macerinus cos. sedat coitiones trib. adversus nobilium juventutem ortas, III. 65. secundum cos. IV. 8. Volscos, Ardeam obsidentes, obsider ipse, 9. vincit Volscos, & sub jugum mittit, 10. componit Ardeæ res, *ibid.* redit in urbem triumphans, *ibid.* tertium cos. 17. censor probavit villam publicam in campo Martio, 22. Mam. Æmilium, qui dictator censuram quinquennalem eatenus, intra anni & sex mensium redegerat spatium, omni ignominia afficit, 24. *Vid.* IX. 33, 34.
- T. Geganus cos. II. 34.
- St. Gellius. *Vid.* Statius.
- Gellius Egnatius. *Vid.* Egnatius.
- Geminus Merius præfectus equit. Tusculanorum, init cum T. Manlio singulare certamen, VIII. 7. vincitur & interficitur, *ibid.*
- Genucius trib. pleb. domi suæ occisus, II. 54.
- Cn. Genucius, plebeius, trib. mil. conf. pot. V. 13. iterum trib. mil. 18. præcipitatus in insidias ante signa inter primores cadit, *ibid.*
- Cn. Genucius cos. VII. 3.
- Cn. Genucius inter primos augures è plebe creatos, X. 9.
- L. Genucius ex plebe cos. VII. 1. secundum cos. 4. adversus Hernicos profectus, malè rem gerit, 6. interficitur, *ibid.*
- L. Genucius trib. pleb. fert ad populum, ne scenerare liceat, VII. 42.
- L. Genucius cos. X. 1.
- M. Genucius cos. IV. 1.
- T. Genucius, trib. pleb. auctor agrariæ legis, diem diem T. Menenio, II. 52.
- T. Genucius decemvir creatur, III. 33.

442 INDEX RERUM.

- Gentem habere se solos patricii gloriabantur, X. 8.
Germanici saltus; IX. 36.
Gladiatores apud Campanos dicti Samnites, IX. 40.
Gladius ponderi additur ab insolente Gallo, V. 48.
Gladii Hispanienses, VII. 10.
Gradivus Mars. *Vid.* Mars.
Græcia ulterior, VII. 26.
Græci, gens linguâ magis strenua, quàm factis, VIII. 22.
Græcis litteris, Livii ævo, instituta juvenus Rom. IX. 36.
Græcorum classis mare Tuscum, oramque littoris Antiatis, & Tiberis ostia infestat, VII. 25. à Siciliæ tyrannis, ut videtur, missa, 26.
— alia classis ad Italiæ littora appulsa, capit Thurias urbem, X. 2. mari Adriatico ad litus Venetorum pervenit, ibique caduntur à Patavinis Græci, *ibid.*
Græcorum levissimi quique, Parthorum etiam gloriæ contra nomen Rom. favent, IX. 18.
Graminea corona obsidionalis, VII. 37.
Grando & tonitru prælium prohibent, II. 62.

H.

- H**ARUSPEX. *Vid.* Aruspex.
sub Hasta bona vendita, V. 16. & captivi, VI. 4.
Hasta immissio in fines eorum, unde res repetita, ritus indicendi belli, I. 32.
Hastis tribus fit jugum, III. 28.
Hastati, primæ aciei milites, VIII. 8.
Helenæ reddendæ auctores Æneas & Antenor, I. 1.
Heneti pop. I. 1.
Heraclea, urbs magnæ Græciæ, I. 18. colonia Tarentinorum, VIII. 24.
Hercinii saltus, V. 34.
Herculaneum opp. in Samnio captum à Sp. Carvilio cos. X. 45.
Hercules venit in Latium, I. 7. ejus cum Evandro post Cacus interfectum congressus, *ibid.* in ejus honorem Iestifernium habitum, V. 13.
Hercules Magnus, not. 3. ad IX. 44.
Herculis ministri Potitii, I. 7. IX. 29.
— Ara ab Evandro dedicata, I. 7.
— Ara Maxima, IX. 29.
— Ades rotunda, IX. 23.
Hereuli sacra à Romulo ritu Græco fiunt, I. 7.
Ap. Herdonius Sabinus cum exsulibus & servis Capite-

INDEX RERUM. 443

- lium & arcem occupat, III. 15. interficitur, 18.
 Turn. Herdonius in Tarquinium invehitur, I. 50. opprimitur à Tarquinio, 51.
 Herennius Pontius, imperatoris Samnitiū pater, vir prudentissimus, IX. 1. ejus discordia responsa de exercitibus Rom. ad Caudium inclusis, 3.
 Lar. Herminius cos. III. 65.
 T. Herminius genere factisque clarus, cum Horatio Co-clite pontem sublicium parumper defendit, II. 10. strenuè adjuvat victoriam cos. de Etruscis, 11. cos. not. 1. ad II. 16. occiditur in pugna ad Regillum lacum, 20.
 Hernici parant bellum, II. 22. devicti, 40. cum iis ictum fœdus, 41. iis agri duæ partes ademptæ, *ibid.* eorum agros depopulantur Æqui & Volsci, III. 6. Hernicis tristitia responsa à senatu data, *ibid.* deficiunt à Rom. VI. 2. iis bellum inferunt Rom. VII. 6. cædunt Rom. *ibid.* ingens eorum exercitus, 7. fugantur, 8. victi à C. Plautio cos. subactique, 15. Romanis bellum indicunt, IX. 42. victi se dedunt, 43. iis suæ leges red-ditæ, *ibid.*
 Hersilia uxor Romuli, I. 11.
 Etrusci. *Vid.* Etrusci.
 Hibernacula, res nova militi Rom. ad Veios ædificari cœpta, & super ea re orationes tribunorum pleb. & Appii Claudii, V. 2, 6.
 Hiems gelida & nivosa, ut viæ clausæ, & Tiberis innavigabilis fuerit, V. 13.
 Hiero. auxilium Mamertinis contra ipsum ferendum cen-set senatus, *Epit.* XVI. sæpe à Rom. victus, petit pacem, *ibid.*
 Hispanus gladius, VII. 10.
 Hister Tusco verbo vocatur Ludio, VII. 2.
 Historiæ utilitas, Præf. lib. I.
 Historiæ veteris obscuritas, VI. 1. VIII. 40.
 Histrones unde dicti, VII. 2. iis ad manum cantari cœptum, *ibid.*
 Horatia à fratre occisa, I. 26.
 Horatia pila, I. 26.
 Horatiorum & Curiatorum trigeminorum fratrum certamen, I. 24, 25. sepulcra Horatiorum & Curiatorum, 25.
 Horatius victor sororem suam gladio transfigit, I. 26. in jus vocatur ad Regem, *ibid.* provocat ad pop. Rom. & absolvitur, *ibid.*
 Horatius Cocles excipit impetum hostium in primo aditu pontis, II. 10. armatus in Tiberim deflavit, *ibid.* ei

444 INDEX RERUM.

- statua in comitio posita, *ibid.* tantum agri ei datum; quantum uno die circumaravit, *ibid.*
- C. Horatius cos. æquato Marte cum Tuscis pugnat, II. 51.
- C. Horatius Pulvillus cos. Æquos fundit, III. 30. augur, pestilentia moritur, 32.
- L. Horatius Barbatus trib. mil. conf. pot. IV. 35.
- L. Horatius Pulvillus trib. mil. conf. pot. VI. 6.
- M. Horatius Barbatus graviter invehitur adversus decemviros, III. 39. Appium foro expellit, 49. legatus ad plebem, 50, 53. creatur cos. 55. ejus leges, *ibid.* vincit Sabinos, 61, 63. sine auctoritate senatus, populi jussu triumphat, *ibid.* ejus moderatio, 64. *Vid.* & IV. 6.
- M. Horatius Pulvillus cos. creatur, II. 8. dedicat Ædem Jovis in Capitolio, *ibid.* *Vid.* & VII. 3.
- M. Horatius trib. mil. conf. pot. VI. 31.
- P. Horatius pater judicat filiam suam jure occisam, I. 26. filium expiare tenetur pecunia publicâ, *ibid.*
- L. Hortensius trib. pl. diem dicit C. Sempronio, IV. 42.
- Q. Hortensius dictator deducit plebem à Janiculo. in ipso magistratu decedit, *Epit.* XI.
- Hospitalia Rom. erga Etruscos officia, II. 14.
- Hostia. *Vid.* Ostia.
- Hostilia curia, I. 30.
- Hostus Hostilius rem Rom. iniquo loco contra Mettium Curtium sustinet, I. 12. cadit. *ibid.* *Vid.* & 22.
- Tullus Hostilius. *Vid.* Tullus.

J

- J**ANICULUM additur urbi, & ponte sublicio conjungitur, I. 33.
- repentino impetu capitur à Tuscis, II. 10. *Vid.* & 51.
- Januæ ædium omnium Romæ, quibuslibet adire volentibus, per lectisternii tempus, patefactæ, V. 13.
- Janus à Numâ Pompilio belli & pacis index factus, I. 49.
- bis post Numæ regnum clausus fuit, *ibid.*
- Janus dexter portæ Carmentalis, II. 49.
- L. Icilius tribunicius, sponsus Virginie, III. 44. ejus cum Appio, Decemviro, contentio, 45. eum in vincula duci jubet Appius, 49. exercitum ab Decemviris abducit, 51. in Aventino trib. pl. creatur, 54.
- L. Icilius trib. pl. IV. 52.

INDEX RERUM. 445

- Sp. Icilius trib. pl. II. 58.
 Icili tres in unum annum trib. pl. creati, IV. 54.
 Idus Decemb. solennis ineundis mag. dies, V. 9. *Fid. &*
 IV. 37.
 — Maia, III. 36.
 Idibus Quintilibus transvectio Equitum facta, IX. 46.
 Idibus Septembribus prætor maximus clavum pangere
 vetustâ lege jubebatur, VII. 3.
 Jecur. Caput jecinoris à familiari parte cæsum, VIII. 9.
 Ignibus armati Fidenates Romanum terrent exercitum,
 IV. 33.
 Illyrii, gens fera, X. 2. legatum Rom. occidunt, *Epit.*
 XX. bellum iis indicitur, & subiguntur, *ibid.*
 Imaginum falsi interdum tituli, VIII. 40.
 Imber ingentibus procellis dirimit pugnam, VI. 8, 32.
 Immolant cos. antequam suos educant in aciem, VIII. 9.
 immolati à Tarquinienfibus trecenti milites Rom. VII.
 15.
 Impedimenta Rom. ab Equit. Samnit. direpta, VIII. 38.
 Imperator parentis loco militibus suis, IV. 42.
 Imperatoris injussu nemini hostem prælio adoriri licet
 tum, IV. 29. VIII. 7.
 Imperatoris aut cos. est dedicare templum, IX. 46.
 Imperii insignia regem faciunt venerabilem, I. 8.
 Imperia Manliana, IV. 29.
 — Postumiana, *ibid.*
 Imperium Romanum, I. 33.
 Imperii magnitudinem protendens prodigium, I. 55.
 Indemnatus indictâ causâ non debet in vincula duci,
 III. 13.
 India, IX. 17.
 Iadi nullius momenti milites, IX. 19.
 Indici præmium pecunia ex ærario, libertas & civitas
 data, II. 5. dona millia gravis æris ex ærario numera-
 ta, IV. 45.
 Indigetem Jovem appellant Æneam Latini, I. 2.
 Indigetes dii, VIII. 9.
 Induciæ datæ Veientibus in centum annos, I. 15.
 — iisdem datæ in quadraginta annos, II. 54.
 — Volfiniensibus datæ in viginti annos, V. 32.
 — cum Caritibus in centum annos factæ, VII. 20.
 Inferum mare, V. 33.
 Insubres, pagus Æduorum, V. 34.
 Insubres Galli Mediolanum condunt, V. 34.
 Insula Tiberina, II. 5.
 Interamna colonia Rom. IX. 28. frustra à Samnitibus

446 INDEX RERUM.

- tentata , X. 36.
 Intercalandi ratio , I. 19.
 Interregnum unde dictum , I. 17.
 Interregna , I. 17, 22. III. 8. IV. 7, 43, 51. V. 17, 31.
 VI. 1, 5. VII. 17, 21, 28. VIII. 3, 17. IX. 7. X. 11.
 Interrex prodebatur auspiciò à patriciis sine suffragio
 populi , VI. 41.
 Inuus Pan à Rom. vocatur , I. 5.
 Jovis signum in Capitolio fulmine dejicitur , *Epit.* XIV.
 Istri gens fera , X. 2. subiguntur , *Epit.* XX.
 Italia , I. 2.
 Italia supero & infero mari , insulæ modo, cingitur , V.
 33.
 Judices olim appellati Romæ , qui celebratissimo nomine
 coff. III. 55.
 Judicia capitalia solus per se agit Tarquinius Superbus ,
 I. 49.
 Judicia insignia , Horatii , I. 26. Coriolani , II. 35. Man-
 lii Capitolini , VI. 20.
 Judicium populi à senatu rescindi non potest , IV. 7.
 Jugera agri ne quis plus quingenta possideat , lex lata ,
 VI. 35.
 Jugi descriptio , III. 28. sub jugum missus exercitus Rom.
 IX. 5. mox Samnitium militum septem millia , 15.
Vid. & X. 36.
 Julii ex principibus Albanis in patres lecti , I. 30.
 C. Julius Iulus cof. II. 43. decemvir , III. 33. P. Sestio
 diem dicit , *ibid.* legatus à senatu ad exercitum Aven-
 tinum insidentem , III. 50.
 C. Julius cof. III. 65. sedat trib. coitiones ortas adver-
 sùs juventutem nobilium , *ibid.* iterum cof. IV. 21.
 tertium cof. 23.
 C. Julius Iulus , trib. mil. conf. pot. IV. 56. iterum , 61.
 censor decedit , V. 31.
 C. Julius , dictator , VII. 21.
 C. Julius Mento , cof. IV. 26. discordia ejus & colle-
 gæ , certamenque adversùs senatum , *ibid.* dedicat sine
 forte ædem Apollinis , 29.
 L. Julius trib. mil. conf. pot. IV. 16. mag. equit. 26.
 creatus cof. 30.
 L. Julius trib. mil. conf. pot. VI. 30.
 L. Julius Iulus trib. mil. conf. pot. V. 1.
 L. Julius Iulus trib. mil. conf. pot. V. 10. iterum , 16.
 opprimit Tarquinienses , *ibid.*
 L. Julius Iulus trib. mil. conf. pot. VI.
 Proc. Julius affirmat sibi visum esse Romulum post mor-

- tem in deos relatum, I. 16.
 Sext. Julius Iulus, trib. mil. conf. pot. IV. 35.
 Iulus Æneæ & Creusæ filius, auctor Juliæ gentis, I. 3.
 Junia domus, II. 3. ex ea consulatus ortus, *ibid.*
 C. Junius Bubulcus conf. creatur, IX. 20. secundum conf.
 28. dictator creatur, 29. tertium conf. 30. magister
 equit. dictus, 38. censor, 43. ædem Salutis, quam
 conf. bello Samnitium voverat, locat, *ibid.* ab eo viæ
 per agros publicâ impensâ factæ, *ibid.* tumultus causâ
 dictator creatur, X. 1. primo congressu Æquos subigit,
ibid. triumphat, *ibid.* ædem Salutis dedicat, *ibid.*
 D. Junius Brutus, mag. equit. VIII. 12. conf. 29.
 D. Junius Brutus Scæva, legatus Carvili conf. X. 43.
 conf. 47.
 L. Junius, Tarquiniâ sorore, seu amitâ Tarquini Superbi natus, Bruti haud abnuat cognomen, I. 56. Delphos missus cum juvenibus Tarquiniis, baculum aureum Apollini offert, & terram matrem osculatur, *ibid.* cum Collatino ad Lucretiam venit, 58. ducem se præbet ad expugnandum regnum, 59. quum esset trib. Celerum, *ibid.* conf. creatur, 60. senatum ad trecentorum summam explet, II. 1. jurejurando populum adstringit, neminem Romæ regnare passuros, 2. Tarquinium Collatinum cogit consulatu se abdicare, & civitate cedere, *ibid.* supplicii liberorum suorum exactor, 5. ejus pugna cum Arunte Tarquinio, & mors, 6. funus ei à collega Valerio factum, 7. per annum à matronis lugetur, *ibid.*
 Q. Junius, trib. pl. queritur indignam necem Mælii, IV. 16.
 Juniorum centuriæ, I. 43.
 Juniores citati à conf. ad nomen non respondent, II. 28.
 Juniores omnes adiguntur sacramento, X. 4.
 Juno, I. 32.
 Juno Moneta, VII. 28. Junonis Monetæ ædes, structæ in eo loco, quæ area ædium Manlii Capitolini fuerat, *ibid.*
 Juno Regina, V. 21. Junonis Regiæ ædes in arce Veientana, *ibid.* ejus signum, more Etrusco, nisi certæ gentis sacerdos attrectare non solitus, 22. Juno deportatur magnâ Religione Veis Romam, *ibid.* perfertur in Aventinum, eique à dictatore Camillo templum locatur, *ibid.* & dedicatur, 31. ante pedes Junonis tres pateræ aureæ, cum titulo nominis Camilli, positi, VI. 4.
 Juno Sospita, VIII. 14. Junonis Sospitæ ædes lucusque

448 INDEX RERUM.

- communis Lanuvii municipibus cum pop. Rom. VIII. 14.
- Junonis in æde veteri Patavii fixa rostra navium, spoliaque Laconum, X. 2.
- Jupiter Capitolinus, I. 55. VI. 17.
- Dodonæus, VIII. 24. Jovis Dodonæi sortes, *ibid.*
- Elicius, I. 20. Jovi Elicio aram in Aventino dedicat Numa Pompilius, *ibid.* *Vid.* & 31.
- Feretrius, I. 10. ei templum dedicat Romulus, & opima spolia fert, *ibid.* ædes ejus ab Anco amplificata, I. 33. refecta ab Augusto, IV. 20.
- Imperator, VI. 29.
- Indiges, I. 2. dictus Æneas, *ibid.*
- Optimus, Maximus, IV. 2.
- Stator, I. 12, 41. ei templum in pugnâ cum Samnitibus vovet M. Atilius, X. 36.
- Victor, X. 29. ei ædes vota, spoliaque hostium cremata, *ibid.* Jovi Victori pocillum multi, priusquam temetum biberet, vovet L. Papirius, 42.
- Jovis ædes in Capitolio dedicata, II. 8.
- cella, in qua ante pedes Junonis tres pateræ aureæ posite, VI. 4.
- sella, in templo Capitolino, V. 50.
- signum Præneste devectum à dictatore T. Quintio in Capitolium fertur, VI. 29.
- Jurisjurandi religiosa observatio, III. 20.
- Jurejurando adactus pop. neminem regnare Romæ passuros, II. 1, 2.
- Jus id est, quod postremum populus jubet, VII. 17. IX. 33.
- Jus divinum & humanum, I. 18.
- Jus Civile repositum in pontif. penetralibus, evulgat C. Flavius, IX. 46.
- Justitium indictum, III. 3, 27. IV. 26, 31. VI. 2, 7. VII. 6, 28. X. 4, 21.
- per quadriduum servatum, III. 3. per dies decem & octo, X. 21.
- in foro suâ sponte cœptum priusquam indictum, IX. 7.
- Justitio simile otium, VII. 1.
- Juvenum Rom. nobilium conspiratio de regibus revocandis, II. 3. conjecti in vincula, 4. dant pœnas, 5.
- Juvenes trecenti conjurarunt occidere Porcennam, 12.
- Juventas dea, V. 54.
- Juventus Romana connubiorum ergo Sabinas virgines rapit, I. 9.

INDEX RERUM. 449

L.

L A B I C I, seu Lavici, urbs, II. 39. Labicos capit Coriolanus, *ibid.* capiunt & diripiunt Rom. IV. 47. Lavicos deducta colonia, *ibid.*

Labicani, *five* Lavicani, hostes Rom. IV. 45. prælio vincuntur, 46. *Vid.* & VI. 21.

Labicanus, seu Lavicanus ager, III. 25. IV. 49. Lavicanus VII. 41.

C. Lacerius trib. pl. V. 10.

Lacus Albanus, V. 15. crescit in altitudinem insolitam, *ibid.*

— Curtius, I. 13. VII. 6.

— Fucinus, IV. 57.

— Regillus, II. 19. VI. 2. *Vid.* Regillus.

— Vadimonis, IX. 39.

M. Lætorius primipili centurio, II. 27. ei data à populo dedicatio ædis Mercurii, *ibid.*

Lævi Ligures, V. 35.

Lanuvium, III. 29. VI. 2.

Lanuvini deficiunt, VI. 21. iis civitas datur, VIII. 14. ædes Sospitæ Junonis communis Lanuviiis municipibus cum pop. Rom. *ibid.*

Lapidibus pluiffe quoties nuntiaretur, novendiale sacrum fiebat, I. 31.

Larentia, uxor Faustuli, educat Romulum & Remum, I. 4.

Lares, VIII. 9.

Lartes Porfenna. *Vid.* Porfenna.

Lartes Tolumnius. *Vid.* Tolumnius.

Sp. Lartius genere sacrisque clarus, II. 18. cum Horatio Coclite manet aliquantisper in statione pontis, II. 10. præficitur expeditæ juventuti, 11.

T. Lartius cos. II. 18. primus dictator, *ibid.* cos. iterum, 21.

Lati Clavi ob Caudinæ pacis ignominiam depositi, IX. 7.

Latini unde dicti, I. 2. Prisci Latini ab Alba oriundi, 3 & 52. *Vid.* & 32.

Latini bello lacerant Ancum Marcium, I. 32. vincuntur, 33. multa eorum millia traducuntur Rom. *ibid.* cum iis bella gerit Tarquinius Priscus, 35, 38. Latiorum & Romanorum communia sacra, 45. eos sibi conciliat Tarquinius Superbus, 49. cum iis fœdus facit, 50. 52.

ad Regillum lacum cæsi, II. 19, 20. sollicitant frus-

450 INDEX RERUM.

ſtra Latinos Volſci ad bellum Rom. inferendum, 22. ſex millia Latinorum captivorum à ſenatu remiſſa, *ibid.* coronam auream Jovi in Capitolium mittunt, *ibid.* cum Latinis populis iſtum fœdus, 33. vexantur incurſionibus Æquorum, 48.

opem ferunt Rom. adverſus Volſcos & Æquos, ſed vincuntur, III. 7.

deficiunt à Rom. quum per annos plus centum nunquam ambigûa fide in amicitia Romanâ manſiſſent, VI. 2. *Vid.* & VII. 11-32. ab iis Tuſculum captum, 33. quod recipitur cæſis Latinis, *ibid.*

iis petentibus pax data, VII. 12. magna vis militum ab iis accepta, *ibid.* concilia habent, & Romanis negant milites, 25. exercitibus jam in Romanos comparatis, vertunt bellum in Pelignos, 38.

Sidicini dedunt ſe Latinis, VIII. 2. Latini vaſtant agros Samnitium, *ibid.* moliuntur occultè bellum in Romanos, 3. decem principes Latinorum Romam evocati, *ibid.* conſilia Latinorum eâ de re, 4. perunt conſulem & ſenatores Latinos, VIII. 5. iis inferunt bellum Romani, 6. ad Capuam conveniunt Latini cum ſociis ſuis, *ibid.* ſunt perſimiles Romanis in rebus bellicis, 8. prælium atrox inter Latinos & Rom. 9. vincuntur Latini, 10. mulctantur agro, 11. rebellantes funduntur, 12. in deditionem accipiuntur, *ibid.* Latinorum ſtatus infelix, 13. ſubactis iis leges dicunt Romani, *ibid.* & 14.

è Latinis Romani ad exercitus ſuos alterum tantum adſciebant, VIII. 8. *Vid.* & 4.

Latina via. *Vid.* Via.

Latina feriæ, V. 17, 19.

Latina quot diebus agerentur. *Vid.* not. ad V. 17. & VI. 42.

Latinus rex armatus, ad arcendam vim advenarum, Æneæ occurrit, I. 1. pacem cum Æneâ, deinde affinitatem cum eo jungit, datâ ei in matrimonium filiâ, *ibid.*

Latinus Sylvius Albæ rex, I. 3.

Latium Rom. ſuſpectum, VI. 21. Latii ſtatus infelix, VIII. 13. Latium ſubactum, *ibid.*

Latona, V. 13.

Latrones, ad duo millia, in ſpeluncâ oppreſſi, X. 1.

Lavici. *Vid.* Labici.

Lavinia, Latini regis filia, datur Æneâ in matrimonium, I. 1.

Lavinium opp. conditum, quod Æneas ab uxoris no-

INDEX RERUM. 451

- mine appellat , I. 1. inter Lavinium & Albam longam
coloniam deductam , triginta fermè interfuere anni , 3.
Lavinii interfectus T. Tatius , 14. fœdus inter Romam
& Lavinium renovatum , *ibid.* Lavinium ab Troja
oriundum , 23. *Vid. & II.* 39.
- Laurens ager , I. 1.
- Laurentes. cum iis quotannis renovatum fœdus post diem
decimum Latinarum , VIII. 11.
- Lautulæ opp. VII. 39. IX. 23. ad Lautulas ancipiti præ-
lio cum Samnitibus dimicatum , *ibid.*
- Leſiſternium , quando primum Romæ , & quâ celebra-
tate factum , V. 13. *Vid. & VII.* 2 , 27. VIII. 24.
- Legati Cæritum bellum deprecantes , impetrant pacem ,
VII. 20.
- Campanorum à Rom. auxilium petunt , VII. 30.
- Carthaginienſium , amicitiam & ſocietatem Rom.
petentes , VII. 27. auream coronam donant Rom. 38.
legatis Carthaginienſium , qui ad fœdus tertio reno-
vandum venerant , comiter munera miſſa , IX. 43.
- Cluſini auxilium adverſus Gallos petunt , V. 33.
- Latinorum , VIII. 5.
- Privernates , VIII. 21.
- Romani ad Coriolanum de pace miſſi , II. 39.
Athenas , qui Solonis leges deſcriberent , III. 31.
Veios , & ſuperbum Veientium reſponſum , IV. 58.
Delphos conſulturi oraculum , V. 15.
ad Gallos , eorumque cum Gallis colloquium , V. 35 ,
36.
- Tarquiniorum exſulum , II. 3 , 4.
- Legati jure gentium ſacroſancti , II. 4.
- licet viderentur commiſſiſſe ut hoſtium loco ef-
ſent , in iis tamen jus gentium valet , II. 4.
- contemptui habiti , III. 25.
- interfecti , IV. 17. *Epit.* XX.
- malè excepti à Samnitibus , VII. 31. VIII. 23.
- violati , *Epit.* XII. XV.
- contra jus gentium arma capiunt , V. 36.
- Legatis cæſis publicè in Roſtris ſtatue poſitæ , IV. 17.
- munera data , IX. 43.
- Legationis jus externis , non civibus comparatum , VI. 17.
- Legati imperatorum , II. 20. X. 40. , 43. & *alibi paſſim.*
- Legio , quot militum ? VIII. 8.
- prima , ſecunda , tertia , quarta , X. 18.
- Campana , mittitur in præſidium Rheginorum ,
occidit Rheginos , *Epit.* XII. ſecuri percutitur , *Epit.*
XV.

452 INDEX RERUM.

Legio Linteata Samnitium, X. 38.

— Sabina, II. 26.

Legiones Etruscorum, X. 5.

— Faliscorum, IV. 5.

— urbanæ, VI. 9.

— quatuor vulgò scribebantur, VIII. 8.

— decem effectæ, II. 30. VII. 25.

Lepidus. *Vid.* Æmilius.

Leves milites, VIII. 8.

Lex Æmilia, de minuenda censurâ, IV. 24. *Vid.* & LX.

33, 34.

— de Ære alieno. *Vid.* Æs.

— Agraria, VI. 35. *Vid.* Agraria.

— de Ambitu, VII. 15.

— Canuleii de connubio Patrum & plebis, IV. 1.

— de cos. intra decem annos non reficiendo, X.

13.

— Curiata, V. 46. IX. 38.

— de Dictatore creando, II. 18.

— Flavii, ut in Tusculanos animadvertatur, VIII.

37.

— Horatia, III. 55.

— Icilia de Aventino, III. 32.

— Licinia Sextia de ære alieno, de modo agrorum, de consularu plebeio, VI. 35.

— Lex de multarum æstimatione, IV. 30.

— Papiria, quâ Acerranis civitas sine suffragio datur, VIII. 17.

— ne Paricio plebeii magistratus pateant, IV. 25.

— de perduellione, I. 26.

— ut plebiscita omnes Quirites tenerent, III. 55. VIII. 12.

— Porcia pro tergo civium, X. 9.

— de provocatione, II. 8. III. 55. X. 9. semper à familia eadem lata, *ibid.*

— sacrata, in Sacro monte lata, II. 33. alia sacrata leges, III. 32. IV. 26. VII. 41.

— Terentilla, III. 9, 10.

— Trebonia, III. 65.

— Tribunus mil. ubi quis fuisset, ne postea ordinum ductor esset, VII. 41.

— Tribunis, ædilibus, iudicibus, Decemviris qui no-

cuisset, ut ejus caput Jovi sacrum esset, III. 55.

— Valeria de provocatione adversus magistratus ad

populum, sacrandoque cum bonis capite ejus qui re-

gni occupandi consilia inisset, II. 8.

INDEX RERUM. 453

- Lex de Viceſimâ manumifforum , VII. 16.
 — de Unciario tœnore , *ibid.*
 — Vetuſta priſcis litteris verbisque ſcripta , ut qui prætor maximus ſit , Idibus Septemb. clavum pangat , VII. 3.
 — Voleronis , ut plebei magiſtratus tributis comitiis fierent , II. 56.
 — ne quis magiſtratus , ſine provocatione crearetur , III. 55.
 — ne cui album in veſtimentum addere petitionis cauſâ liceat , IV. 25.
 — ne quis populum ſevocaret , VII. 16.
 — ne quis , niſi qui noxam meruiſſet , donec pœnâ lueret , in compedibus aut in nervo teneatur , VIII. 28.
 Leges Regiæ , VI. 1.
 — conſulares , III. 56.
 Leges decem Tabularum , III. 34.
 Leges Decemviales , quibus tabulis duodecim eſt nomen , in æs incisæ , in publico propoſitæ , III. 57.
 — tribunitiæ , *ibid.*
 Legum publicè examinandarum mos , III. 34.
 Liber verus linteus Samnitium , X. 38.
 Libri fatales , V. 14.
 — Lintei reſcripti in æde Monetiæ , IV. 10.
 — Magiſtratum , IV. 7 , 20.
 — Sibyllini inſpecti , III. 10. V. 13. VII. 27.
 Liberi ſequuntur patrem , IV. 4.
 Liberi , Liberæque ædes , III. 55.
 Libertas pop. Rom. reddita , II. 1.
 Libertini in militiam centuriati , X. 21. in quatuor tribus reſcripti , *ſup.* XX.
 Libertinorum filii in ſenatum ab Ap. Claudio cenſore lecti , IX. 46.
 Libertini in quatuor tribus urbanas conjeſti , not. 16. ad IX , 46.
 Libui Galli , V. 35.
 Liburni gens fera , X. 2.
 Licinia lex. *Vid.* Lex.
 Licinius Macer , hiſtoriæ Romanæ ſcriptor , IV. 7 , 20 , 23. VII. 9. X. 9.
 C. Licinius trib. pl. II. 33.
 C. Licinius trib. mil. conſ. pot. VI. 31. primus magiſter equit. de plebe dictus , 39. *Vid.* X. 8.
 C. Licinius Calvus , conſ. VII. 9. *idem eſt qui* C. Licinius Calvus Stolo , *de quo infra.*
 C. Licinius Calvus Stolo plebeius , minorem M. Fabii

454 INDEX RERUM.

- Ambusti filiam ducit , VI. 34. creatur trib. pleb. 55. leges adversus Patriciorum opes promulgat , *ibid.* re-
fectus trib. pleb. non patitur creari curules magistratus , *ibid.* decimùm trib. pleb. reffectus suas leges per-
fert , 42. creatur cos. VII. 2. iterum , 9. suâ ipsius lege
damnatur , 16.
- P. Licinius Calvus , primus ex plebe trib. mil. conf. pot.
creatus , V. 12. quum iterum trib. mil. conf. pot. crea-
retur , orat ut is qui sibi deferebatur honos filio suo
mandetur , 18. ejus de præda Veiorum sententia , 20.
- P. Licinius Calvus , trib. mil. conf. pot. V. 18. 20.
- Sp. Licinius trib. pl. suscipit rem militarem impediendam , II. 43.
- Lictores à Romulo instituti duodecim , I. 8.
- quatuor & viginti apparent consulibus , II. 55.
- decemvirosum centum & viginti forum implent ,
III. 36.
- præeunt proficiscentibus ad bellum , X. 25.
- Lictor Horatio laqueum injicit , I. 26. deligat ad palum ,
ibid. & VIII. 7.
- Sulpicii trib. mil. de foro domum se recipientis ,
forem virgâ percutit , VI. 34.
- Ligures populi , V. 35. quando primùm exercitus adver-
sus eos promotus , *Epit.* XX.
- Limina ænea in Capitolio posita , X. 23.
- Lingones cum Boiis , pellunt Etruscos & Umbros agro ,
V. 35.
- Lingua ab irrisu exserta , VII. 10.
- Lintea legio. *Vid.* Legio.
- Linteï libri , IV. 7.
- Lipareses piratæ , V. 28.
- Liris , fluvius , X. 21.
- Litteræ laureatæ , V. 28.
- Litteras attulit in Latium Evander , I. 7.
- Lituus augurum , I. 18.
- Livius poëta , ab saturis ausus primus argumento fabulam
serere , VII. 2.
- M. Livius Dentor cos. X. 1. eo cos. Æquicum bellum re-
dintegratum , *ibid.* creatur pontifex inter primos è ple-
be , 9. præit verba devotionis P. Decio , 28. propræ-
tor , 29.
- T. Livium quæ causæ ad res populi Romani scribendas
impulerint , *Præf. lib.* I. quo tempore vixerit , IV. 20.
- Locorum divisio in spectaculis , I. 35.
- Longula opp. II. 33. à Coriolano Romanis adimitur , 39.
Vid. & IX. 39.

INDEX RERUM. 455

- Lua mater , VIII. 1. ei arma cæſorum Volſcorum data à coſ. *ibid.*
- Lucani pugnant cum Samnitibus adverſus Alexandrum Epirenfem , VIII. 17. recipiuntur à Romanis in fidem , 19. *Vid. ibi not.* ſœdere in amicitiam accipiuntur , 25. deficiunt , fraude impulſi , 27. in eorum regionem tranſeunt exercitus Rom. IX. 20. Lucanorum oratores petunt in amicitiam Rom. recipi , X. 11. ſœdus cum iis iſtum , 12. eorum ſeditio comprimitur , X. 18. bello peruntur & vincuntur , *Epit.* XII. XIII. XIV.
- Lucanæ legiones ſæpe fuſæ ab Alexandro Epirenſi , VIII. 24.
- Lucani montes , IX. 17.
- Lucani exſul veruto tranſigit Alexandrum Epirenfem , VIII. 24.
- Luceres , tribus antiqua , I. 13. X. 6. & equit. centuria , I. 13 , 36.
- Luceria urbs , IX. 2 , 12. in ea ſervati obſides Rom. ad Caudium dati Samnitibus , IX. 12. obſeſſa & capta à Rom. 15 amiſſa & recepta , 26 , colonia eò deducta , *ibid.* oppugnatur à Samnitibus , X. 35.
- Lucerini , IX. 2. ad Lucerinum finem pugnatum cum Samnitibus , duce Atilio coſ. X. 35.
- Lucretia , uxor Collatini , I. 57. ſtuprum ei per vim oblatum à Sext. Tarquinio , 58. illa vocat patrem & virum , *ibid.* cultro ſe occidit , *ibid.*
- Hoſtus Lucretius Tricipitinus coſ. IV. 30.
- L. Lucretius Flavus coſ. vincit Æquos acie , V. 29. trib. mil. conf. pot. 32. adverſus Volſinienſes profectus , eos vincit , *ibid.*
- L. Lucretius Tricipitinus , coſ. ingentem Volſcorum multitudinem fundit , III. 8. cum ingenti prædâ Romam redit , & de Volſcis Æquiſque triumphat , 10.
- L. Lucretius Tricipitinus , trib. mil. conf. pot. IV. 4. iterum , 21. tertium , 22.
- P. Lucretius coſ. II. 15.
- P. Lucretius , præfectus urbis , differt actiones tribunitias in adventum conſulum , III. 24.
- P. Lucretius Tricipitinus , trib. mil. conf. pot. IV. 44. iterum , 47.
- Sp. Lucretius Lucretiæ pater , I. 58. præfectus urbis à Rege relictus , 59. ſuffectus Bruto , non ſufficientibus viribus ad conſularia munera obeunda , intra paucos dies moritur , II. 8.
- T. Lucretius coſ. II. 8. Etruſcos cædit , 11. iterum coſ.

456 INDEX RERUM.

Lucumo potens divitiis , commigrat Romam , I. 34. ejus pater Damaratus , *ibid.* ejus uxor Tanaquil , *ibid.* ei , carpento sedenti , aquila pileum aufert , & rursus capiti reponit , *ibid.* vocatur L. Tarquinius Priscus , *ibid.* *Vid.* L. Tarquinius Priscus.

Lucumo juvenis præpotens , corrumpit uxorem Aruntis Clusini , V. 33.

Lucus quò se Numa , velut ad congressum deæ , sine arbitris conferebat , sacratus Camœnis , I. 21.

Lucus Ferentinæ , ad quem concilia Latin. pop. habita , I. 50. VII. 25.

—— Junonis Sospitæ , VIII. 14.

—— Petelinus , VI. 20. VII. 41.

Ludi à Romulo editi , I. 9.

—— à Tarquinio Prisco , qui deinde solennes annui mansère , Romani , Magnique variè appellati , I. 35.

—— ab Ædilibus pleb. & curulibus , VI. 42.

—— voti à dictatoribus . V. 19. VII. 11.

—— concordia causâ , IV. 12. VI. 42.

—— pestilentia avertendæ causâ , VII. 2.

Ludi Capitolini , V. 50.

—— Con ualia , I. 9.

—— Magni ex instauratione Romæ parati , II. 35. tumultus causâ voti , IV. 27. à Camillo voti , V. 19. ex auctoritate Patrum voti à dictatore , VII. 11.

Ludi Romani , I. 35.

—— Scenici , quando primùm instituti , & quare ? VII. 2.

Ludorum solennia intermitti , nefas , V. 1. ludi ab ædilibus ex multatitia pecunia facti , X. 23. sumptuum in ludos vix tolerabilis opulenti regnis infania , VII. 2.

Ludos ob res bene gestas , quando primùm coronati spectaverint ? X. 47.

Ludiones ex Etruriâ acciti , VII. 2.

Ludi litterarum in tabernis in foro , III. 44. strepunt discipulorum vocibus , VI. 25.

Lupa mammæ Romulo & Remo præbet , & linguâ pueros lambit , I. 4. simulacra infantium conditorum urbis sub uberibus lupæ posita , X. 23.

Lupercal , I. 5.

Lupus Marti sacer , X. 27.

Lustrum , propter Capitolium captum , & occisum condi religiosum est , III. 22.

Lustra varia , I. 44. III. 3 , 24. X. 9 , 4. *Epit.* XI. XIV. XVI. XVIII. XIX. XX.

C. Lutatius cos. vincit Pœnos ad Agates insula , & sum-

mano

nam victoriæ imponit, *Epit.* XIX.
Lyceus Pan, I. 5.

M.

MACEDONIA, I. I. IX. 18.
Macedones, VII. 26.

Macedonici exercitus Romanis comparati, IX. 19.

Macedonica phalanx, IX. 19.

Macer. *Vid.* Licinius.

Macerinus. *Vid.* Geganus.

Mæcia tribus addita, VIII. 17.

Sp. Mæcilius absens quartum trib. pl. creatur, IV. 48.
turbator vulgi, *ibid.*

P. Mælius, trib. mil. conf. pot. V. 12. iterum, 18.

Q. Mælius, trib. pl. IX. 8.

Sp. Mælius ex equestri ordine, largitiones frumenti facere instituit, in annonæ caritate, IV. 13. de regno parando agitat, *ibid.* vocatur ad dictatorem Cincinnatum, 14. ab Ahala Servilio mag. equit. occiditur, *ibid.* factum defendit dictator, 15. domus ejus diruitur, 16. *Vid.* Æquimælium.

C. Mænius cos. vincit Aricinos Laviniosque, VIII. 13. triumphat, *ibid.* statua equestris ei in foro posita, *ibid.* quæstionum de conjuratis exercendarum causâ dictator creatur, IX. 26. ei minuitur accusationem Nobilitas, *ibid.* *Vid.* & IX. 34. ejus oratio, IX. 26. abdicat se dictaturâ, & reus factus absolvitur, *ibid.*

L. Mænius, trib. pleb. rogationem de Unciario fœnore fert, VII. 16.

M. Mænius trib. pleb. legis agrariæ lator, IV. 53. impedit delectum, *ibid.*

M. Mænius, trib. pleb. VI. 19. dedit se in seditione Manlianâ auctoritati Patrum, *ibid.* diem dicit Manlio, *ibid.* & 20.

P. Mænius, trib. mil. conf. pot. V. 12.

Mæsia sylva, I. 33.

Magister equit. primus Sp. Cassius, II. 18.

— primus de plebe C. Licinius, VI. 39.

Magister juventutis Faliscæ, prodit pueros, V. 27. caditur virgis à pueris, *ibid.*

Magistratus Curulis, IV. 7. quum sine magistratu curulâ Respublica esset, creatur interrex, *ibid.* *Vid.* & Curulis.

— plebeius nullus auspicato creatur, VI. 41.

— magnos decet esse minùs diurnos, IV. 24.

Tom. II.

V

458 INDEX RERUM.

- Magistratus non creandus sine provocazione, III. 55.
 Magistratum eundem intra decem annos non capiendum, plebiscitis cautum, VII. 42. duo magistratus uno anno non gerendi, *ibid.*
 Magistratum libri citati, IV. 20.
 Magistratibus ineundis solennis dies. *Vid.* Anni consularis principium.
 Maleventum, IX. 27. X. 15.
 Malitiosa sylva, I. 30.
 Maluginensis. *Vid.* Cornelius.
 Mamercinus. *Vid.* Æmilius & Pinarius.
 Mamercus Æmilius. *Vid.* Æmilius.
 L. Mamilius Tusculi dictator auxilium fert Romanis, III. 18. Romanâ civitate donatur, 29.
 Oct. Mamilius Tusculanus, ab Ulyssæ deâque Circe oriundus, I. 49. ei filiam nuptum dat Tarquinius Superbus, *ibid.* ad eum exsulatum abijt focer, II. 15. concitat triginta pop. adversus Rom. 18. in pugna ad Regillum lacum vulneratur, 19.
 Manes, I. 20. Manium placandorum ritus edocere debebat Pontifex Maximus, *ibid.* diis Manibus Tellurique se devover Decius, VIII. 9.
 Sex. Manilius in secessione mil. cum M. Oppio summæ rerum præest, III. 5.
 Manipulus, I. 52. VII. 24. leves vicenos milites, aliam turbam scutorum habebat, VIII. 8.
 Manliæ gentis decreto cautum, ne quis deinde M. Manlius vocetur, VI. 20.
 Manliana imperia, IV. 29. VIII. 7.
 A. Manlius, cos. II. 54. accusatur post consulatum, *ibid.* tribunus ejus accusator domi interficitur, *ibid.* legatus Athenas missus legum causâ, III. 31. Decemvir creatur, 33.
 A. Manlius trib. mil. conf. pot. IV. 61. iterum, V. 8. tertium, 16. legatus auream crateram, donum Apollini Delphos fert, 28. à Liparensium piratis captus & dimissus, *ibid.*
 A. Manlius Capitolinus, trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 11. tertium, 21. quartum, 36. frater M. Manlii Capitolini, cum eo vestem non mutat, 20.
 C. Manlius, cos. II. 54. *Vid. supra* A. Manlius.
 C. Manlius trib. mil. conf. pot. VI. 30. rem malè gerit, *ibid.*
 Cn. Manlius cos. II. 43. in prælio occiditur, 47.
 Cn. Manlius, cos. VII. 12. Tiburtes ad mœnia Romæ

INDEX RERUM. 459

vincit, *ibid.* secundum cos. 16. adversus Faliscos proficiscitur, *ibid.* legem de vicesima manumissorum in castris fert, *ibid.* interrex, VII. 17. censor, 22. mag. equit. 28.

L. Manlius Imperiosus clavi figendi causâ dictator dictus, VII. 3. delectum habere conatur, frustra, *ibid.* ob delectum acerbius habitum, ei dies à Marco Pomponio trib. pl. dicta, 4. ejus crudelitas in filium, & filii generosum factum, *ibid.* & 5. Manlio remissa causâ dictio, *ibid.*

L. Manlius Capitolinus, trib. mil. conf. pot. IV. 42.

L. Manlius Torquatus, legatus, X. 26.

M. Manlius trib. mil. conf. pot. IV. 44.

M. Manlius, cui Capitolino fuit cognomen, creatur cos. V. 31. facit ludos magnos, *ibid.* ingreditur urbem ovans, *ibid.* servat arcem Rom. 47. interrex, VI. 5. pravæ ejus adversus Patres molitiones, 11. seditionem movet, 14, 15. mittitur in carcerem, 16. è carcere quare eductus, 17. ejus seditio renovatur, 18, advocatâ domum plebe, invehitur in Patres & de regno incipit agere, *ibid.* tribuni plebis sese adversus eum jungunt senatui, 19. ei dies dicitur, 20. ejus defensio, *ibid.* damnatus, de saxo Tarpeio dejicitur, *ibid.* ei mortuo adjectæ notæ, *ibid.*

P. Manlius trib. mil. conf. pot. VI. 30. ei sine sorte, extra ordinem Volsci provincia data, *ibid.* malè rem gerit, *ibid.* creatur dictator, 38.

T. Manlius L. F. à patre rus relegatus, VII. 4. generosum & pium T. Manlii factum, 5. trib. mil. suffragio populi creatur, *ibid.* pugnat cum Gallo, quem vincit, 10. quare dictus Torquatus, *ibid.* donatur à dictatore coronâ aureâ, *ibid.* dicitur dictator, 19. iterum, 26. cos. 27. secundum cos. 28. tertium cos. VIII. 3. ejus ad legati Latini superbam orationem responsio, 5. proficiscitur ad bellum, 6. filium securi percutit, 7. in pugna adversus Latinos virtute consilioque egregius, 10. redit Romam; cui seniores tantum obviam iverunt, juventute eum execrante, 12.

T. Manlius Torquatus, cos. X. 9. ex equo lapsus moritur, 11.

Manubiæ, X. 46. de manubiis ædes Fortis Fortunæ facta, *ibid.*

Manumissi, VII. 16. lex de vicesima manumissorum in castris à Cn. Manlio cos. lata, *ibid.*

Manus ad digitos usque involutæ in re divina Fidei faciunda, I. 21.

460 INDEX RERUM.

Manus religiosè admotæ deorum signis, V. 22.

Manibus ad cælum sublatis precatur M. Furius Camillus, V. 21.

Manibus ad cælum porrectis, M. Curtius se devover, VII. 6.

M. Claudius Marcellus, cos. VIII. 18. dictator, 23.

M. Claudius Marcellus, cos. *Epit.* XX. opima spolia refert, *ibid.*

C. Marcius, adolescens consilio & manu promptus, II. 33. ejus maximè operâ capti Corioli, *ibid.* inde ei cognomen Coriolano, *ibid.*

ejus odium in tribunitiam potestatem, & atrox sententia, II. 34. die diêtâ damnatus in Volscos exsulatum abit, 35. dolus ejus ad concitandos Volscos, *ibid.*

37. imperator Volscorum legitur, 39. res ejus gestæ adversus Rom. *ibid.* variæ ad eum legationes, *ibid.* à matre victus discedit ex agro Rom. 40. ejus mors, *ibid.*

C. Marcius trib. pleb. diem dicit Q. Fabio, quòd legatus in Gallos contra jus gentium pugnasset, VI. 1.

C. Marcius Rutilus, cos. victis Privernatibus, triumphat, VII. 16. primus de plebe dictator, victis Etruscis, jussu populi, sine auctoritate Patrum, triumphat, VII. 17. cos. iterum, 21. primus de plebe censor, 22. tertium cos. 28. quartum cos. conjurationis militaris vires arte spargit & dissipat, 38, 39.

C. Marcius, trib. pl. IX. 30.

C. Marcius augur creatur, X. 9.

C. Marcius Rutilus, cos. IX. 33. capit Allifas de Samnitibus, IX. 38. vulneratur in prælio cum Samnitibus, *ibid.* pontifex creatur, X. 9. censor, lustrum condit, 47.

Numa Marcius, Marci F. pontifex à Numa Pomp. ex Patribus lectus, I. 20.

Q. Marcius Tremulus, cos. creatur, IX. 42. ejus res egregiè gestæ, 43. triumphat, *ibid.*

ad Marcium locus, non procul à Lanuvio, VI. 2.

Mare Adriaticum, V. 33.

— Inferum, V. 33.

— Superum, V. 33. VII. 26.

— Tyrrhenum, V. 33.

Maritimus Circus. *Vid.* Circus.

Marrucini pop. VIII. 29. oratores Rom. mittunt, pacem petentes, IX. 45. iis fœdus datur, *ibid.*

Mars conditor & parens pop. Rom. *Præf.*

— Gradivus, I. 20. II. 45. ei duodecim Salii à Nu-

INDEX RERUM. 461

- ma Pomp. lecti, I. 20.
Mars Pater, VIII. 9.
Martis ædes Gallico bello vota, dedicatur à T. Quintio duumviro, VI. 5.
—— ædes extra portam Capenam, ad quam omnes armati convenire iussi, VII. 23. *Vid.* & X. 23.
Marti flamen à Numa assignatus, I. 20.
—— piaculum faciendum suovetaurilibus, VIII. 10.
—— bos albus opimus immolatus à Decio, VII. 37.
Martem Romuli & Remi patrem nuncupat Rhea Sylvia, I. 4.
Martius Campus, I. 44. fuit ager Tarquiniorum, post eos expulsos consecratus Marti, II. 5. *Vid.* & VI. 20.
Martialis flamen *Vid.* Flamen.
Marfi pop. VIII. 6. deficiunt, IX. 41. oratores, pacem petentes, Rom. mittunt, 45. iis fœdus datur, *ibid.* rebellant, vincuntur, & mulctantur, X. 3.
Massilienses à Phocæâ profecti, V. 34.
Mataris, teli Gallici, genus, VII. 24.
Matris Matutæ ædes, V. 21.
Materina plaga in Umbris, IX. 41.
Matronæ per annum lugent Brutum, II. 7. & Val. Publicolam, 16.
—— aurum & omnia ornamenta in ærarium conferunt, V. 25. ob eam munificentiam iis honor habitus, ut pisenso ad sacra ludosque, carpentis festo profesto-que uterentur, *ibid.* aurum item conferunt ad summam pactæ mercedis Gallis conficiendam, 50. decernitur, ut earum, sicut virorum, solennes post mortem laudationes essent, *ibid.* iis pro auro pretium persolvitur, VI. 4.
Matronæ veneficæ ad centum septuaginta damnatæ, VIII. 18. stupri damnatæ, pecuniâ mulctantur, X. 31.
Matronas patricias inter & plebeias certamen, X. 23.
Maximi cognomen Q. Fabio datum, IX. 46.
L. Mecilius trib. pl. II. 58.
Mediolanum à Gallis conditum, V. 34.
Meduacus amnis, X. 2.
Medullia urbs oppugnatur à Rom. I. 33. *Vid.* & 38.
Medullinus. *Vid.* Furius.
Agr. Menenius cos. II. 16. ad plebem quæ in Sacrum montem secesserat, mittitur, eamque reducit, 32. moritur, 33. ei sumptus quum funeri deesset, plebs eum extulit sextantibus collatis in capita, *ibid.*
Agr. Menenius, triumphat ad coloniam Ardeam deducendam, IV. 11.

462 INDEX RERUM.

- Agr. Menenius Lanatus, cos. IV. 13. trib. mil. conf. pot. 45. iterum, 47.
- C. Menenius cos. III. 32.
- L. Menenius Lanatus, cos. IV. 12.
- L. Menenius, trib. mil. conf. pot. VI. 5. secundum, 27.
- T. Menenius cos. malè rem gerit adversus Tuscos, II. 51, ei diem dicunt tribuni pleb. 52. damnatus, non fere ignominiam, morboque absimitur, *ibid.*
- Mensarii æris alieni causâ, creati VII. 21.
- Mensarum trium argentea vasa in cella Jovis posita, X. 23.
- Mercatorum collegium, II. 27.
- Mercurius, V. 13.
- Mercurii ædes Idibus Mai's dedicata, II. 21. de æde Mercurii dedicanda certamen inter consules, 27.
- Merenda. *Vid.* Antonius.
- Messapii, VIII. 24.
- Vest. Messius ex Volscis vir nobilis, IV. 28. ejus adhortatio ad milites, *ibid.*
- Metapontus, I. 18. VIII. 24.
- M. Metilius, trib. pl. accusat duos trib. mil. V. 11.
- Sp. Metilius absens tertium trib. pl. creatur, IV. 48. rogationem promulgat, ut ager ex hostibus captus viritum dividatur, *ibid.*
- Mettius Curtius, I. 12. ejus clara adversus Romulum pugna, *ibid.* lacus Curtius ab eo appellatus, 13.
- Mettius Fuffetius, dictator Albanorum creatur, I. 23. ejus oratio ad Tullum, *ibid.* perfidia, 27. supplicium, 28.
- Mevania, opp. IX. 41.
- Mezentius Etruscorum Rex, socia arma Rutulis adversus Trojanos jungit, I. 2.
- Milionia, urbs, X. 3. capta à Romanis, *ibid.* & 34.
- Miles Rom. quando primum de publico stipendium acceperit, IV. 59.
- Militem horridum magis esse decet, quàm ornatum auro & argento, IX. 40.
- Milites Accensi, VIII. 8.
- Antepilani, VIII. 9.
- Antesignani, II. 20.
- Causarii, VI. 6.
- Hastati, VII. 23. VIII. 8.
- Leves, *ibid.*
- Manipulares, VII. 34. VIII. 8. *ubi & acies Rom. describitur.*
- Principes, VII. 23. VIII. 8.

INDEX RERUM. 463

- Milites Rotarii, *ibid.*
 — Statarii, IX. 19.
 — Subitarii qui? III. 4.
 — Triarii, VII. 23. VIII. 8.
 — Veterani, VIII. 8.
 — duplici frumento in perpetuum, in praesentia singulis bobus binisque privis tunicis donati, VII. 37.
 — sacramento adiguntur singulari ritu, X. 38.
 Militum decimatio, II. 59.
 — Romanorum laudes, & cum Alexandri Magni militibus collatio, IX. 19.
 — dona in triumphis, X. 44.
 — carmina, III. 26. IV. 20.
 Militibus praemia data, saga & tunicae, X. 36.
 Militaris disciplina. *Vid.* Disciplina.
 Millionius praetor Lavinii, VIII. 11.
 Minatius. *Vid.* Statius Minatius.
 Minervae cella in Capitolio, VI. 29.
 — templum, VII. 3.
 — inventum, numerus, *ibid.*
 Minturnae, VIII. 11. Ausonum urbs, venit in potestatem Rom. IX. 25. eò colonia deducta, X. 21.
 Minucia vestalis, suspecta propter mundiorem iusto cultum, VIII. 15. facto iudicio, viva sub terram defoditur, *ibid.*
 L. Minucius cos. malè rem gerit, III. 25, 26. liberatus obsidione à Quintio Cincinnato dictatore, jubetur abdicare se consulatu, 29.
 L. Minucius, decemvir legum ferendarum causâ, III. 35.
 L. Minucius, praefectus annonae, IV. 12. de Sp. Maelii consiliis docet senatum, 13. bove aurato donatur, 16. Maelianum frumentum assibus in modios aestimatum dividit plebi, *ibid.*
 M. Minucius, cos. II. 21. eo consule aedes Saturno dedicata, *ibid.* cos. iterum, 34.
 M. Minucius trib. pl. accusat duos trib. mil. V. 11.
 M. Minucius Fessus augur de plebe creatur, X. 9.
 Q. Minucius, cos. III. 30.
 Ti. Minucius cos. vincit Samnites, IX. 44.
 Miraculum in Ti. Atinio, repente membris omnibus capto, mox sano ac vegeto, II. 36.
 Missilia tela, IX. 35.
 Molossis, Epiri regio, VIII. 24.
 Monetæ aedes atque officina, VI. 20. *Vid.* Juno.
 Monomachiae, VII. 10, 26. VIII. 7, 8.

464 INDEX RERUM.

- Mons Sacer, II. 32. secessio plebis in Sacrum montem ;
ibid. trib. pl. in Sacro monte creati , 33. ibi Sacrata lex
lata , *ibid.*
Morgantina urbs. *Vid.* Murgantia.
Mortuorum laudationes vitiant rerum historias , VIII.
40.
Mucia prata ; sic dictus ager , Mucio virtutis causâ trans
Tiberim datus , II. 13.
C. Mucius , adolescens nobilis , penetras in castra ho-
stium , II. 12. scribam pro rege obruncat , *ibid.* in-
censo foco dextram injicit , *ibid.* dimittitur , *ibid.* ei
ager à Patribus Rom. datur , 13. cur Scævola dictus ,
ibid.
Mugillanus. *Vid.* Papirius.
Mulctaticia pecunia , ex qua ludi facti , X. 23.
Mulctaticæ leges. *Vid.* Lex.
Muli clitellarii instructi ad hostem fallendum , VII. 14.
X. 40.
Mulieres urbem , quam armis viri defendere non possent ,
precibus lacrymisque defendunt , I. 40.
Mulli pocillum Jovi Victori votum , X. 42.
Municipes , VIII. 14.
Munimenta Romanorum ad Veios , V. 1. combusta à
Veientibus , 7.
Muralis Corona. *Vid.* Corona.
Murcia dea , I. 33. ad Murciae Latinis sedes datæ ab An-
co Marcio , *ibid.*
Murgantia , urbs valida in Samnio , oppugnatur & capi-
tur , X. 17.
Muri urbi Romæ circumdati , I. 6 , 33 , 36 , 44. VI. 32.

N.

- NÆVIA porta , II. 11.
Narnia colonia , olim Nequinum , X. 9 , 10.
Narniensis tribus , VI. 5.
Navales duumviri , IX. 30. *Vid.* Duumviri.
Navalia Romæ trans Tiberim , III. 26. VIII. 14.
Navis longa , V. 28.
Navium certamen quotannis Patavii , & quare , X. 2.
Ac. Navius. *Vid.* Accius Navius.
C. Nautius , cos. II. 52. iterum , III. 25. Sabinos , bel-
lum Rom. inferentes , fundit , III. 26 , 29.
C. Nautius Rutilus cos. IV. 52.
Sp. Nautius cos. II. 39.
Sp. Nautius Rutilus trib. mil. conf. pot. IV. 35.

INDEX RERUM. 465

- Sp. Nautius Rutilus, trib. mil. conf. pot. IV. 45. iterum,
47. tertium *ex Fastis Capitolinis*, iterum *ex Livio*, 61.
Sp. Nautius Rutilus dux alaribus cohortibus, X. 41. do-
natur ob virtutem armillâ aureâque coronâ, 44.
Neapolis, urbs, VIII. 22.
Neapolitanum fœdus, VIII. 26.
Nefasti dies instituti à Numa Pompilio, I. 19.
Nemus Albanum, V. 15.
Nepesinus ager, V. 19.
Nepete, urbs, VI. 9. capta ab Etruscis, recepta ab Rom.
ibid. & 10. Nepesinorum deditionis auctores securi per-
cussi, *ibid.* coloniæ Nepete deducendæ triumviri crea-
ti, 21.
Neptunus lectisternio placatus, V. 13.
Neptuno Equestri solennes ludi à Romulo facti, I. 9.
Nequinum. *Vid.* Narnia.
Nerulum opp. vi captum à Rom. IX. 20.
Nexi ob æs alienum, II. 27. soluti, cautumque in po-
sterum ne neſterentur, VIII. 28. *Vid.* Æs alienum.
Nobiles deponunt annulos aureos & phaleras, IX. 46.
Nobilias, ut duo consularia loca à plebe recuperaret,
totis viribus incumbit, X. 15.
Nola capitur à Rom. IX. 28.
Nolani milites tenent cum Samnitibus Palæpolim, VIII.
23, 25. urbe Romanis traditâ, effugiunt, 26.
Nomen. ad Nomina qui non respondiſſent, virgis cæſi,
VII. 4.
Nomentana via, olim Ficulnenſis, III. 51.
& porta, not. 7. ad VI. 20.
Nomentani in civitatem accepti, VIII. 14.
Nomentum opp. à Tarq. Priſco captum, I. 38. *Vid.* &
IV. 22.
Norba, colonia Rom. II. 34. eam ſubitâ incurſione de-
populantur Privernates, VII. 42.
Norbani nuntiant defectionem Privernatium, VIII. 1.
Norbanus ager, VIII. 19.
Nortia Etruſca dea, VII. 3.
Novæ tabernæ, III. 48.
Novendiale ſacrum publicè ſuſceptum, I. 31.
Novenſes divi, VIII. 9.
Nox prælium dirimit, IV. 39. IX. 32. X. 12. victoriam
magis quàm prælium dirimit, VII. 33.
Nuceria Alſaterna ſubigitur ad deditionem à Q. Fabio,
IX. 41.
Nucerinum agrum populantur ſocii navales Rom. claiſis,
IX. 38.

466 INDEX RERUM.

Numa Pompilius rex Rom. à Patribus eligitur , I. 18. ejus
justitia & religio , *ibid.* Numâ senior Pythagoras , *ibid.*
ejus inauguratio , *ibid.* Janum indicem pacis bellica
facit , 19. deorum metum injicit animis , *ibid.* cum dea
Egeria congressus nocturnos simulat , *ibid.* describit
annum ad cursum Lunæ in duodecim menses , *ibid.*
nefastos dies fastosque facit , *ibid.* Flamines , Salios ,
Pontificem creat , 20. virgines Vestales legit , & ipsis
stipendium de publico instituit , *ibid.* Jovi Elicio aram
in Aventino dicat , *ibid.* lucum sacrat Camænis , 21.
Fidei instituit solenne , *ibid.* regnavit tres & quadra-
ginta annos , *ibid.* ejus Commentarii , 32.

Numa Marcius. *Vid.* Marcius.

Numerus , inventum minervæ , VII. 3.

Numicius flumen , I. 2.

L. Numicius Circeiensis , prætor Latinorum , Romam eve-
catus , VIII. 3.

T. Numicius Priscus cos. adversus Volscos proficiscitur ,
II. 63. benè rem gerit , *ibid.*

Numisus imperator Latinorum , VIII. 11.

Numitor filius natu major Procæ , Albæ regis , I. 3. pel-
litur ab Amulio fratre , *ibid.* restituitur , 5.

L. Numitorius trib. pl. II. 58.

P. Numitorii cum Appio Decemviro contentio , III. 45.
in Aventino trib. pl. creatur , 54.

Nundinæ , VII. 15.

ob Nuptias virginis inter Ardeates bellum intestinum ,
IV. 9.

Nymphius princeps Palæpolis , VIII. 25. urbem tradit
Romanis , 26.

O.

OBSECratio in unum diem populo indicta , III.
63.

Obsecratio à populo , præeuntibus duumviris , facta , IV.
21.

Ocreâ sinistrum crus testum , IX. 40.

Ocriculani sponsione in amicitiam Rom. accepti , IX. 41.

Octavius Mamilius. *Vid.* Mamilius.

Octavius Metius , X. 41.

Oct. tribus Kalendis magistratus initus , V. 9.

Ostilius Calavius Campanus , Ovii filius , clarus genere
factisque , IX. 16. ejus judicium de silentio Rom. post
Caudinam ignominiam , *ibid.*

Officina Monetæ , VI. 20.

Ca. & Q. Ogulnii trib. pl. legem ferunt de sacerdotiis

INDEX RERUM. 467

- cum plebe communicandis, X. 6. ædiles curules, damnatis aliquot sceneratoribus, ex multatitiâ pecuniâ varia dona & opera in sacros publicosque usus faciunt, 23.
- Q. Ogulnius trib. pl. X. 6. ædilis curulis, 23.
- Olympias, mater Alexandri Magni, VIII. 24.
- Operum publicorum apud Rom. jam ab antiquis temporibus magnificentia, I. 56.
- Opifices ad bellum excitî, VIII. 20.
- Optima spolia quæ dicantur? IV. 20. *Vid. & Spolia.*
- I. Opimius Panfa, quæstor, X. 32.
- Oppia, virgo vestalis, damnata incesti, dat pœnas, II. 42.
- C. Oppius trib. pl. creatus, III. 54.
- M. Oppius, in secessione militum, cum Sex. Manilio summæ rerum præest, III. 51.
- Sp. Oppius Cornicen Decemvir creatur, III. 35. Decemviris aliis ad bellum proficiscentibus, Ap. Claudio adjutor ad urbem tuendam datur, 41. ut auxilium collegæ ferat, in forum irrumpit, 49. senatum habet, 50. accusatur, 58. telis in eum productus, *ibid.* Oppius in vincula ductus sibi manus infert, *ibid.*
- Oraculum Delphicum, I. V. 15.
- Dodonæi Jovis, VI. 4.
- Oratio Æmilii Mamerci, IV. 32.
- Annii Setini, prætoris Latinorum, VIII. 4. in senatu Romano, 5.
- Cæritum legatorum, VII. 20.
- Campanorum legatorum, VII. 30.
- Canuleii, IV. 3.
- Ap. Claudii rei, III. 56.
- Ap. Claudii, IV. 48. V. 3. in tribunos, VI. 40.
- C. Claudii, patrui Appii, III. 46.
- Consulum in trib. pl. IV. 2.
- A. Cornelii Cossi dictatoris ad milites, VI. 12. ad M. Manlium, 15.
- L. Cornelii Lentuli in consilio militari ad Caucadium, IX. 4.
- P. Decii trib. mil. ad milites, VII. 35.
- P. Decii pro lege de sacerdotiis cum plebe communicandis, X. 7. de provinciis, 24.
- M. Fabii, VIII. 33.
- Q. Fabii in Terentillum tribunum, III. 9.
- Q. Fabii mag. equit. VIII. 31.
- L. Furii post consulatum rei, II. 54.
- L. Furii trib. mil. conf. pot. ad milites, VI. 25.

466 INDEX RERUM.

- Numa Pompilius rex Rom. à Patribus eligitur , I. 18. ejus
justitia & religio , *ibid.* Numâ serior Pythagoras , *ibid.*
ejus inauguratio , *ibid.* Janum indicem pacis belliqua
facit , 19. deorum metum injicit animis , *ibid.* cum dea
Egeria congressus nocturnos simulat , *ibid.* describit
annum ad cursum Lunæ in duodecim menses , *ibid.*
nefastos dies fastosque facit , *ibid.* Flamines , Salios ,
Pontificem creat , 20. virgines Vestales legit , & ipsis
stipendium de publico instituit , *ibid.* Jovi Elicio aram
in Aventino dicat , *ibid.* lucum sacrat Camænis , 21.
Fidei instituit solenne , *ibid.* regnavit tres & quadra-
ginta annos , *ibid.* ejus Commentarii , 32.
Numa Marcius. *Vid.* Marcius.
Numerus , inventum minervæ , VII. 3.
Numicius flumen , I. 2.
L. Numicius Circeiensis , prætor Latinorum , Romam evo-
catus , VIII. 3.
T. Numicius Priscus cos. adversus Volscos proficiscitur ,
II. 63. benè rem gerit , *ibid.*
Numisius imperator Latinorum , VIII. 11.
Numitor filius natu major Procæ , Albæ regis , I. 3. pel-
litur ab Amulio fratre , *ibid.* restituitur , 5.
L. Numitorius trib. pl. II. 58.
P. Numitorii cum Appio Decemviro contentio , III. 45.
in Aventino trib. pl. creatur , 54.
Nundinæ , VII. 15.
ob Nuptias virginis inter Ardeates bellum intestinum ,
IV. 9.
Nymphius princeps Palæpolis , VIII. 25. urbem tradit
Romanis , 26.

O.

- O**BSECratio in unum diem populo indicta , III.
63.
Obsecratio à populo , præeuntibus duumviris , facta , IV.
21.
Ocreâ sinistrum crus testum , IX. 40.
Oetriculani sponsione in amicitiam Rom. accepti , IX. 41.
Octavius Mamilius. *Vid.* Mamilius.
Octavius Metius , X. 41.
Octobribus Kalendis magistratus inirus , V. 9.
Oflius Calavius Campanus , Ovii filius , clarus genere
factisque , IX. 16. ejus judicium de silentio Rom. post
Caudinam ignominiam , *ibid.*
Officina Monetæ , VI. 20.
Ca. & Q. Ogulnii trib. pl. legem ferunt de sacerdotiis

INDEX RERUM. 467

cum plebe communicandis, X. 6. ædiles curules, damnatis aliquot sceneratoribus, ex multatitiâ pecuniâ varia dona & opera in sacros publicosque usus faciunt, 23.

Q. Ogulnius trib. pl. X. 6. ædilis curulis, 23.

Olympias, mater Alexandri Magni, VIII. 24.

Operum publicorum apud Rom. jam ab antiquis temporibus magnificentia, I. 56.

Opifices ad bellum excitati, VIII. 20.

Optima spolia quæ dicantur? IV. 20. *Vid. & Spolia.*

I. Opimius Panfa, quæstor, X. 32.

Oppia, virgo vestalis, damnata incesti, dat pœnas, II. 42.

C. Oppius trib. pl. creatus, III. 54.

M. Oppius, in secessione militum, cum Sex. Manilio summæ rerum præest, III. 51.

Sp. Oppius Cornicen Decemvir creatur, III. 35. Decemviris aliis ad bellum proficiscentibus, Ap. Claudio adjutor ad urbem tuendam datur, 41. ut auxilium collegæ ferat, in forum irrumpit, 49. senatum habet, 50. accusatur, 58. telis in eum productus, *ibid.* Oppius in vincula ductus sibi manus infert, *ibid.*

Oraculum Delphicum, I. 56. V. 15.

—— Dodonæi Jovis, VIII. 24.

Oratio Æmilii Mamerci, IV. 32.

—— Annii Serini, prætoris Latinorum, VIII. 4. in senatu Romano, 5.

—— Cæritum legatorum, VII. 20.

—— Campanorum legatorum, VII. 30.

—— Canuleii, IV. 3.

—— Ap. Claudii rei, III. 56.

—— Ap. Claudii, IV. 48. V. 3. in tribunos, VI. 40.

—— C. Claudii, patruî Appii, III. 46.

—— Consulum in trib. pl. IV. 2.

—— A. Cornelii Cossi dictatoris ad milites, VI. 12. ad M. Manlium, 15.

—— L. Cornelii Lentuli in consilio militari ad Caudium, IX. 4.

—— P. Decii trib. mil. ad milites, VII. 35.

—— P. Decii pro lege de sacerdotiis cum plebe communicandis, X. 7. de provinciis, 24.

—— M. Fabii, VIII. 33.

—— Q. Fabii in Terentillum tribunum, III. 9.

—— Q. Fabii mag. equit. VIII. 31.

—— L. Furii post consulatum rei, II. 54.

—— L. Furii trib. mil. conf. pot. ad milites, VI. 25.

468 INDEX RERUM.

- Oratio L. Furii Camilli, VIII. 13.
 — M. Furii Camilli, V. 27, 30, 44, 51. VI. 79
 24, 26, 38.
 — M. Horatii Barbari adversus decemviros, III. 39.
 ad milites, 62.
 — L. Icilius contra Ap. Claudium, III. 45.
 — L. Junii Bruti, II. 2.
 — P. Licinii Calvi, V. 18.
 — C. Mæнии, dictatoris, IX. 26.
 — M. Manlii, VI. 15, 18.
 — L. Papirii dictatoris, VIII. 32, 34.
 — C. Pontii, imperatoris Samnitium, IX. 1, 11.
 — Sp. Postumii, IX. 8, 9.
 — L. Quintii Cincinnati, III. 19. IV. 15.
 — T. Quintii Capitolini, III. 67.
 — T. Quintii ad conjuratos, qui eum ducem ele-
 gerant, VII. 41.
 — Samnitium legatorum, VIII. 1.
 — P. Scaptii, III. 71.
 — P. Sempronii trib. pl. in Ap. Claudium, VIII.
 33, 34.
 — C. Servilii Ahala, V. 9.
 — Tempanii decurionis, IV. 41.
 — tribunorum pl. V. 2, 11. VI. 36, 37, 39.
 — Tullia ad L. Tarquinium, I. 47.
 — Att. Tulli, II. 38.
 — Sex. Tullii ad dictatorem, VII. 13.
 — L. Valerii cos. ad milites, III. 61. ejusdem ad
 equites, *ibid.*
 — M. Valerii dictatoris, II. 31.
 — M. Valerii Corvi ad milites, VII. 32. ad con-
 juratos, 40.
 — P. Valerii ad pop. II. 7.
 — P. Valerii cos. ad pop. III. 17.
 — Vectii Messii, IV. 28.
 — Veturia ad Coriolanum, II. 40.
 — Virginii ad Ap. Claudium, III. 47, 48. ad
 commilitones, 50. in Ap. Claudium, 56, 57.
 — L. Volumnii ad pop. X. 21, 22.
 Orbes ænei positi in facello Semonis Sanci, VIII. 20.
 Ordinum ac dignitatum discrimen institutum à Servio
 Rege, I. 41.
 Ordo, in militiâ altera pars manipuli, VIII. 8. ordi-
 num ductor, VII. 41.
 Ortona urbs Latina oppugnatur ab Æquis, II. 43.

INDEX RERUM. 469

Osca lingua, X. 20.

Osce, VII. 2. ab Osce Atellanas fabulas Romani acceperunt, *ibid.*

Ostiensis ager, VIII. 12. in eum excursionem faciunt Antiates. *Vid.* Antiates.

Ovatio, III. 10.

Ovius Paccius, sacerdos Samnitium, X. 38.

P.

PACIUS. *Vid.* Furius.

Padus fluvius, V. 33, 35. trans fluvium illum exercitus Rom. primum ductus, *Epit.* XX.

Pæstum, opp. VIII. 17.

Palatina, tribus urbana, *Epit.* XX.

Palatinus mons, I. 5. munitur à Romulo, 7.

Palatium, I. 5, 33. II. 10. circa Palatium habitant Romani veteres, I. 33.

Palæopolis, urbs sita haud procul inde ubi postea Neapolis, VIII. 22. obsessa à Rom. 23. traditur Rom. 25, 26.

Pallanteum, urbs Arcadica, I. 5.

Pallori vovet fanum Tullus Hostilius, I. 27.

Palmæ in ludis Rom. primum datæ victoribus, X. 47.

Palmata tunica. *Vid.* Tunica.

Paludamentum à sorore Horatii sponso factum, I. 26.

Paludamenta consulibus sub jugum transiuris detracta, IX. 5.

Palumbinum in Samnio captum à Sp. Carvilio cos. X. 45.

Pan, à Rom. Inuus vocatus, I. 5. solenne in Panis Lycei honorem, *ibid.*

Pandusia urbs, VIII. 24.

Panis de Capitolio in hostium obsidentium stationes jactatus, V. 48.

Papaverum capita à Tarquinio Sup. decussa, I. 54.

Paphlagonia, I. 1.

Papiria tribus, VIII. 37.

Papiriana sævitia, X. 3.

C. Papirius Crassus, trib. mil. conf. pot. VI. 18.

L. Papirius, trib. mil. conf. pot. legiones ducit Velitras, VI. 22.

L. Papirius, trib. mil. conf. pot. VI. 38.

L. Papirius prætor legem fert, quâ Acerranis civitas sine suffragio data, VIII. 17.

L. Papirii fœneratoris fœda libido & crudelitas, VIII. 28.

470 INDEX RERUM.

- L. Papirius Crassus cos. IV. 21.
 L. Papirius Crassus cos. IV. 30.
 L. Papirius Crassus dictator creatur, VIII. 12. nihil memorabile gerit, *ibid.* cos. creatur, 16. iterum, 19. magister equit. 36.
 L. Papirius Cursor, trib. mil. conf. pot. VI. 5. iterum, 11. censor fuerat eo lustro quo urbs capta est, IX. 34.
 L. Papirius Cursor magister equit. dictus, VIII. 12. cos. 23.
 dictator, 29. adversus Samnites profiscitur, *ibid.* Romam redit, monitus à pullario, ad auspicium repetendum, 30. indignatur Q. Fabio Magistro equit. quod se absente pugnasset cum hostibus, *ibid.* ejus interrogatio ad Q. Fabium, 32. sequitur Q. Fabium proficiscentem Rom. 33. ejus & Fabii contentio apud populum, *ibid.* dictator defendit disciplinam militarem, 34. noxæ damnatum Q. Fabium donat populo Rom. 35. comior factus vincit Samnites, 36. triumphat, 37. abit magistratu, *ibid.*
 cos. iterum creatur, IX. 7. in Apuliam pergit, 12. obsidet Luceriam, 13. cum collega vincit Samnites, 14. capit Luceriam, 15. sub jugum mittit Samnites, *ibid.* tertium cos. *ibid.* recipit Satricum, 16. triumphat, *ibid.* ejus laudes, *ibid.* cos. quartum Romæ manet, 22. quintum cos. 28. dictator iterum, 38. insignem victoriam refert de Samnitibus, 40. triumphat, *ibid.*
 L. Papirius Cursor, X. 9. cos. insignis, quâ paternâ gloriâ, quâ suâ, 38. expugnat Duroniam urbem, 39. hortatur milites, *ibid.* pullarium, qui mentitus fuerat auspicium, inter prima signa constituit, ubi ille occiditur, 40. vincit Samnites, eorumque capit castra, *ibid.* Jovi Victori pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, vovit, 42. triumphat, 46. prætor, 47.
 L. Papirius Mugillanus cos. creatur, IV. 7. censor primus, 8. iterum cos. 30. trib. mil. conf. pot. 42. prodiit interrex, 43.
 L. Papirius Mugillanus cos. creatur, VIII. 23.
 M. Papirius Gallum, barbam suam mulcentem, scipione eburneo percutit, & ab eo interficitur, V. 41.
 M. Papirius quinquevir mensarius creatus, VII. 21.
 M. Papirius Atratinus cos. IV. 52.
 M. Papirius Crassus cos. IV. 12.
 M. Papirius Crassus dictator, VIII. 17.

INDEX RERUM. . 471

- M. Papirius Mugillanus trib. mil. conf. pot. IV. 45. iterum, 47.
- Sp. Papirius trib. mil. conf. pot. legiones ducit Velitras, VI. 22.
- Sp. Papirius trib. mil. VI. 27.
- Sp. Papirius, consulis fratris filius, renuntiat patruo ambigi de auspicio, X. 40. donis militaribus donatur, 44.
- Parmati equites, IV. 39.
- Parthi, IX. 18. eorum gloriæ contra nomen Rom. favent levissimi ex Græcis, *ibid.*
- Pastorum habitu milites, IX. 2. X. 4.
- Patavium, X. 2. Patavii monimentum navalis pugnae, & victoriæ de Græcis, solenni certamine exercetur, *ibid.*
- Patavinos semper in armis habent Galli, X. 2.
- Pater patratus quis? & ejus officium, I. 24.
- Patrem sequuntur liberi, IV. 4.
- Patres ab honore appellati senatores, I. 8. cur. conscripti dicti, II. 1.
- lecti à Romulo primò centum, I. 8. aucti ad ducentos, fœdere cum Tatío icto, *not.* 3. ad I. 17. ad trecentos à Tarquinio Prisco, I. 35. Tarquinius Sup. imminuto per cædes & exsilia Patrum numero, statuit nullos in Patres legere, quo contemptior paucitate ipsa ordo fiat, 49. L. Brutus Patrum numerum, primoribus equestris gradûs lectis, ad trecentorum summam explet, I. 1.
- in Patres lecti principes Albanorum, I. 30. Patres minorum gentium, 35. Atta Clausus in Patres lectus, II. 16. prima mentio apud Livium plebeii senatoris, V. 12. senatus ab Ap. Claudio libertinorum filiis allectis inquinatus, IX. 46.
- Patribus loca in circo divisa, I. 35.
- Patres tribunatum capere prohibentur, II. 33.
- Patrum ac plebis certamina, venenum urbis Romæ, III. 67.
- Patrum indulgentia in plebem, II. 9. *Vid.* Patricii, Senatores, Senatus.
- Patrum juniores resistunt tribunis, III. 14. injurias facere incipiunt plebi, 65.
- Pateræ tres aureæ, cum titulo nominis Camilli, in Jovis cella ante pedes Junonis posita, VI. 4.
- aureæ ex mulctaticia pecunia ad Cereris posita, X. 23.
- Patria, non sunt testa urbis, & turba imbellis, sed juvenus militaris, IX. 4.

472 INDEX RERUM.

Patricii unde appellati? I. 8. *Vid.* & X. 8.

— gloriabantur penes se auspicia esse, se solos gentem habere, & iustum imperium & auspiciū domi militiæque, X. 8. *Vid.* & III. 1. VI. 41. VII. 6.

Patricios inter & plebeios certamen de consulatu, IV. 1. & *seqq.* direptum creatione trib. mil. conf. pot. promiscuè ex Patribus & plebe sumendorum, 6. renovatum, VI. 34. & *seqq.* vincuntur patricii, 42. adversus legem Liciniam Sextiam duo patricii consules creati, VII. 18, 19, 22, 24, 28. idem frustra tentatum, X. 15.

Patricii præturam & ædililatē curulem, pro concessō plebi altero consulatu, sibi quærunt, VI. 42. VII. 1.

Patriciorum est prodere interregem, VI. 41.

Patriciis plebei magistratus non patent, IV. 25. patricii consulesque duo trib. pleb. III. 65.

Patricios inter & plebeios certamen de sacerdotiis, X. 6. & *seqq.* lex à decemviris lata, ne connubium Patribus cū plebe esset, IV. 5. abrogata, I. 6.

de Patriciorum superbiā & libidine querelæ, IV. 3, 5. VI. 36, 37.

Patricii in arce aut Capitolio habitare vetiti, VI. 20.

Patricii magistratus, VI. 41.

Patriciæ pudicitie sacellum, X. 23.

Paulus. *Vid.* Æmilius.

Paupertati honos habitus in civitate Rom. Præf. Liv. II. 16, 33. III. 26, 27.

Pavori vovet fanum Tullus Hostilius, I. 27.

Pax Caudina, IX. 5, 6.

Pecora hostibus objecta per insidias, II. 50.

Pedestre scutum, VII. 20.

Peditibus æra constituta, IV. 59.

Pedum, opp. II. 39. VII. 12. VIII. 12. capitur à Coriolano, II. 39. oppugnatur & capitur à L. Furio Camillo cos. VIII. 13.

Pedanis civitas datur, VIII. 13.

Peligni, pop. VIII. 6, 29. deficiunt, IX. 41. vincuntur, *ibid.* oratores pacem petentes Rom. mittunt, 45. iis fœdus datur, *ibid.* cadunt agmen fugientium Samnitium, X. 30.

sub Pellibus durant ad Vejos Romani mil. V. 2.

Peloponnesus, I. 7.

Penninum Alpium jugum, V. 35.

Pennus. *Vid.* Quintius.

Penetri, Samnites, IX. 31.

Perduellionem judicant duumviri, I. 26. *Vid.* Populius.

INDEX RERUM. 473

Verſæ , IX. 18, 19.

Perusia , Etruriæ opp. petit pacem , IX. 37. accipitur in deditionem , 40. *Vid. & X. 37.*

Perusini cæduntur à Rom. X. 30. rebellant , 31. Perusianorum quatuor millia & quingenti occisi , *ibid.*

Pestilens & aridum circa urbem solum , VII. 38.

Pestilentiaæ causâ clavus pangitur , VII. 3.

Pestis Romæ , I. 31. III. 6, 32. IV. 21, 25, 52. V. 13, VI. 20. VII. 1, 2, 27. VIII. 17, 18. IX. 28. X. 31, 47. *Epit. XI.*

Petelinus lucus prope Roma , VI. 20. in eo comitia habitæ , quibus damnatus M. Manlius , *ibid.*

Phalanx Macedonica , VIII. 8. confertur cum acie Romæ IX. 19.

Phaleras deponunt nobiles , IX. 46.

Philo. *Vid. Publilius.*

Phocæa urbs , origo Massiliensium , V. 34.

Piacula insolita & peregrina pacis deum exposcendæ , IV. 30.

Piacularia sacrificia genti Horatiæ tradita , I. 26.

Picentes , X. 10. cum iis fœdus ictum , *ibid.* vincuntur , iis pax datur , *Epit. XV.*

Pila Horatia , I. 26.

Pilento usæ ad sacra ludosque Matronæ , V. 25.

Pilum , VIII. 8. IX. 19.

Pinarii , ministri sacrorum Herculis , I. 7. quare illis interdictionem ne extis solennium vescantur , *ibid.*

L. Pinarius , cos. II. 56.

L. Pinarius Mamercinus , trib. mil. conf. pot. IV. 25.

L. Pinarius magister equit. VII. 3. prætor , 25.

Piso , Annalium auctor , I. 55. II. 58. IX. 44. X. 9.

Pitheculæ insula , VIII. 22.

C. Plautius cos. creatur , VII. 12. Hernicis bellum indicit , *ibid.* vincit subigitque Hernicos , 15. magister equit. 17.

C. Plautius cos. VII. 27. iterum , VIII. 1. atroci prælio dimicat cum Volscis , & cæsorum arma Luæ matri dare se dicit , *ibid.*

C. Plautius cos. VIII. 20. de Privernaribus triumphat , *ibid.* favet eorum causæ in senatu , *ibid. & 21.* censor , IX. 29. se magistratu abdicat , *ibid. & 33.*

L. Plautius Venno , cos. VIII. 19. bellum adversus Privernates gerit , *ibid.* prætor , 40.

P. Plautius Proculus , cos. VIII. 22.

Plebs durè habitæ à Tarq. Superbo , I. 56.

— indulgenter à senatu , II. 9.

474 INDEX RERUM.

- Plebi injuriæ à primoribus fieri captæ, II. 21.
 Plebs ære alieno oppressa, II. 23. *Vid.* Æs Alienum;
 & Nexi.
 Plebi conceduntur sui magistratus sacrosancti, quibus
 auxilii latio adversus consules esset, nempe tribuni,
 II. 33. & ædiles plebis, *not.* 3. ad II. 33. *Vid.* Secessio.
 Plebs irata interesse non vult consularibus comitiis, II.
 64.
 Plebem inter Patresque certamina. *Vid.* Seditio.
 Plebis concilium, VI. 38. *Vid.* Comitia.
 Plebs damnat Coriolanum; II. 35. Camillum, V. 32.
 Plebeii magistratus ut tributis comitiis fiant, lex fertur,
 II. 56.
 Plebeius magistratus nullus auspicatò creatur, VI. 41.
 tres Plebeii in secundo collegio Decemvirorum, *not.* 6.
 ad III. 35.
 de Plebeio consulatu certamina. *Vid.* Patricii.
 Plebeii quæstores primi, IV. 54.
 Plebeii senatoris prima apud Livium mentio, V. 12.
 Plebeius trib. mil. conf. pot. primus, *ibid.* post 44. an-
 nos à lege Canuleia, VI. 37.
 ——— magister equit. VI. 39.
 ——— consul, VI. 42. VII. 1. qui suis auspiciis bellum
 gesserit, VII. 6.
 ——— dictator, VII. 17.
 ——— censor, VII. 22.
 ——— prætor, VIII. 15.
 Plebeii ad ædilitatem curulem admissi, VII. 1.
 Plebeii Decemviri sacris faciundis, VI. 37, & 41.
 Plebeii ad pontificatum & auguratum admissi, X. 6, 9.
 Plebiscitum nullum, nisi ex auctoritate senatûs, perferri
 patiuntur trib. pl. IV. 49.
 ——— ut si M. Furius pro dictatore quid egisset, quin-
 gentum millium æris ei multa esset, VI. 38.
 Plebiscitum ne quis eundem magistratum intra decem
 annos capiat, VII. 42.
 ——— de duumviris navalibus creandis, IX. 30.
 lege cautum, ut Plebiscita omnes Quirites tenerent,
 III. 55. VIII. 12.
 Plestina urbs capitur à Romanis, X. 3.
 Pœnæ apud Rom. mitissimæ, I. 28.
 C. Pœtelius Balbus cos. VII. 11. de Gallis Tiburtibusque
 triumphum agit, *ibid.*
 C. Pœtelius trib. pl. fert legem de ambitu, VII. 15.
 C. Pœtelius cos. VII. 27.
 G. Pœtelius cos. *not.* 1. ad VIII. 19. iterum, VIII. 23.

INDEX RERUM. 475

dictator , IX. 28.

M. Pœtelius cos. creatur , IX. 24. cum collega Samnites vincit prælio , 27. legiones ad oppugnandum Boyianum ducit , 28.

Q. Pœtelius decemvir creatur , III. 35.

Politorium , urbs Latinorum , ab Anco Marcio vi capta , I. 33.

Pollia tribus , VIII. 37. nemo ferme ex Pollia tribu candidatus Papiriam ferre solitus , VIII. 37.

Polusca opp. II. 33.

Pometia deficit ad Auruncos , II. 16. capitur , 17. *Vid.* Sueffa.

Pomœrium , I. 44.

Pompeii , opp. Campaniæ , IX. 38.

Pompilius. *Vid.* Numa.

Sex. Pompilius trib. pl. absens creatur , IV. 42. *Vid.* 44.

M. Pomponius trib. pl. III. 54.

M. Pomponius trib. mil. conf. pot. V. 13.

M. Pomponius trib. pl. diem dicit L. Manlio , VII. 4. à filio Manlii cogitur jurare se , causâ ejus accusandi , nunquam concilium plebis habiturum , 5.

Q. Pomponius trib. pl. accusatus postquam magistratus abiit , denis millibus gravis æris condemnatur , V. 29.

Pompina tribus addita , VII. 15.

Pompinus ager , II. 34. IV. 25. VI. 5. dividitur à Quinquēviris , VI. 21.

Pondera iniqua à Gallis allata , quibus appenderetur aurum , quo se redimebant Romani , V. 48.

Pons Anienis , VII. 9.

Pons Sublicius in Tiberim factus , I. 33. II. 10.

Pontiæ , colonia , IX. 28.

Pontifex à Numa Pomp. lectus , I. 20.

Pontificis Maximi appellatio primùm à Livio usurpata , III. 54. ejus jura & munia , I. 20. *Vid.* & IV. 44.

Pontifex Max. comitia habet in Aventino trib. pl. creandorum causâ , III. 54.

Pontifex publicus pop. Rom. præit verba quibus se P. Decius devoveat , VIII. 9. *Vid.* & X. 28.

Pontifices quatuor de plebe adlecti , X. 6 , 9.

Pontificum commentarii , IV. 3. VI. 1. à pontif. suppressa quæ ad religionem pertinebant , VI. 1. & ad civile jus , IX. 46.

Ti. Pontificius trib. pl. auctor legis agrariæ , II. 44.

Pontius Cominius incubans cortici , secundo Tiberi ad urbem deferatur , & in Capitolium , obsecrum à Gallis ,

476 INDEX RERUM.

evadit , V. 46.

C. Pontius , Herennii F. imperator Samnitium , IX. 1. ejus ad Samnites oratio , *ibid.* fraude capit ad Furculas Caudinas Rom. exercitum , 2 & *seqq.* ejus ad legatos Rom. responsio , 4. & ad Fecialem Rom. oratio , 11. in quibusdam annalibus captus à Rom & sub jugum missus esse memoratur , 15. à Fabio Gurgite vincitur & capitur , *Epit.* XI. ductus in triumpho , securi percutitur , *ibid.*

M. Popilius Lanas cos. creatur , VII. 12. Tiburtes ad mœnia Romæ vincit , *ibid.* damnat Licinium Stolonem decem millibus æris , 16. secundum cos. 17. tertium cos. 23. Gallos vincit , sed difficulter , *ibid.* vulneratur , 24. triumphat , 25. quartum cos. 26.

M. Popilius , cos. IX. 21.

Populus regem jubet , Patres auctores fiunt , I. 17 , 22 , 32. *Vid.* & 35 , 46.

— creat consules , I. 60.

— decemviros legibus scribendis , III. 33 , 35.

— tribunos mil. conf. pot. IV. 6.

— censores , IV. 8.

— quæstores , IV. 44.

— prætorem & ædiles curules , VI. 42. VII. 1.

— tribunos mil. ad legiones , VII. 5. IX. 30.

— duumviros navales , IX. 30.

— de bello indicendo consulitur , IV. 58.

Populi jussu sine auctoritate Patrum triumphatum , III. 63. VII. 17. *Vid.* & X. 37.

à Populo jussæ leges decem tabularum , III. 34. & alia leges , III. 55. IV. 24.

Populus quod jussit postremum , id jus ratumque est , VII. 17. IX. 33.

— judicat de perduellione , I. 26. II. 41.

Populo fasces summittit cos. II. 7.

ad Populum adversus magistratus provocatio , II. 8. *Vid.* Provocatio.

Populi Romani modestia , IV. 6. *Vid.* Romani.

Porcia lex , X. 9.

Porcus in fœderibus sancendis saxo filice percussus , I. 24. *Vid.* & IX. 5.

Lar , sive Lartes Porfenna rex Clusinatorum , II. 9. ad eum perfugiunt Tarquinii , *ibid.* bellum infert pop. Rom. *ibid.* obsidet urbem Rom. 11. Porfennam cogitat occidere C. Mucius , & scribam pro rege obruncat , 12. mittit legatos Romam qui de pace agant , 13. obsides accipit à Rom. *ibid.* Porfenna filium Aruntem

INDEX RERUM. 477

Ariciam oppugnatum mittit, 14. mittit legatos Romam de reducendo in regnum Tarquinio, 15. fit amicus pop. Rom. *ibid.* reddit obsides, *ibid.* agrum Veientem restituit, *ibid.*

Porfenæ regis bona vendendi mos unde ductus, II. 14.

Porta Capena, I. 26. III. 22. X. 23.

— Carmentalis, II. 49.

— Collina, I. 51. II. 11. III. 51. IV. 22. VI. 28. VII.

II.

ad Collinam portam Vestales quæ stupri compertæ fuerant, defossæ, VIII. 15.

Porta Esquilina, II. 11. III. 66, 68. VI. 22.

— Flumentana, VI. 20. *Vid. ibi not.*

— Nævica, II. 11.

— Numentana, *not.* I. ad VI. 20.

— Trigemina, IV. 16.

— Decumana, eadem quæstoria, III. 5.

Porticus circa forum à Tarquinio Prisco rege factæ, I. 35.

Portoriis plebs liberata Romæ, II. 9.

Postumia virgo vestalis, ob cultum amænioris suspecta, de incestu causam dicit, IV. 44.

Postumiana imperia, IV. 29.

A. Postumius dictator contra Latinos missus, prospere ad lacum Regillum pugnat, II. 19, 20. ædem Castori vovet, *ibid.* triumphat, *ibid.* cos. creatur, II. 21.

A. Postumius Albus, cos. III. 4. Legatus ad Æquos, à Graccho Clælio eorum duce injuriolius tractatur, 25.

A. Postumius Regillensis trib. mil. conf. pot. opprimit graves prædâ Tarquinienfes, V. 16. iterum trib. mil. VI. 21.

A. postumius Tubertus, magister equit. dictus, IV. 23. dictator, 26. insigni pugna Æquos Volscosque vincit, 26, 29. quidam ab eo filium victorem securi percussus esse tradidere, *ibid.*

L. Postumius Albinus trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 22.

L. Postumius Megellus cos. IX. 44. vincit Samnites, & de iis triumphat, *ibid.* proprætor, X. 26. secundum cos. 31. ædem Victoriæ, quam ædilis eurulis ex mulctaticia pecunia faciendam curaverat, dedicat, 33. Samnitium aliquot urbes capit, 34. in Etruriam traducit exercitum, & ibi rem gerit, 37. triumphat senatu adversante, & sine plebis jussu, *ibid.* operâ militum in agro suo utitur, *Epit.* XI. accusatur & damnatur, *ibid.*

M. Postumius, trib. mil. conf. pot. IV. 31. decem millia

478 INDEX RERUM.

- bus æris gravis damnatur , 41.
- M. Postumius Albinus , trib. mil. conf. pot. (*sive potius cenfor.*) V. 1.
- M. Postumius Regillensis , trib. mil. conf. pot. IV. 49. homo pravæ mentis , *ibid.* in eum invehitur Sextius trib. pl. *ibid.* ab exercitu suo lapidibus, obruitur , 50.
- P. Postumius cos. creatur , II. 16. triumphat de Sabinis , *ibid.*
- Sp. Postumius cos. III. 2. legatus mittitur Athenas legum causâ , 31. Decemvir creatur , 33. legatus præest mediæ aciei , 70.
- Sp. Postumius Albus , trib. mil. conf. pot. V. 26. ab Aëquis primò pulsus , mox eosdem vincit , 28.
- Sp. Postumius cos. creatur , VIII. 16. cenfor , 17. magister equitum , 23. iterum creatur cos. IX. 1. sub jugum mittitur , 6. ejus oratio & magnanima sententia , 8. per feciales Samnitibus deditus non accipitur , 10.
- Sp. Postumius Regillensis cenfor creatur , VI. 27.
- Potitii , ab Evandro edocti , ministri sacrorum Herculis per multas ærates fuere , I. 7. servos publicos solemnia horum sacrorum , auctore Ap. Claudio censore , edocent , IX. 29. duodecim eorum familiæ intra annum extinctæ , *ibid.*
- Potitus. *Vid.* Valerius.
- Præco ad tribunum Celerum Brutum populum advocat , I. 59.
- Patres in Curiam ad Decemviros vocat , III. 38.
- Præcones per vicos dimissi ad concionem advocandam , IV. 32.
- Præda in campo Martio exposita , ut sua quisque cognita abduceret , III. 10.
- de Aëquis capta , propter ærarii inopiam venditur , III. 31.
- ad quæstores redacta , V. 26.
- militi concessa , VI. 13. VII. 16 , 24 , 27 , 37. VIII. 36. IX. 23 , 31. X. 45. militi data , excepto auto & argento , IX. 37. exceptis liberis corporibus , X. 31. ad prædam Veientanam populus ex urbe in castra missus , V. 20.
- Præda Veientanæ decima Apollini data , V. 23. quomodo soluta , 25.
- Prædam vendere cogitur miles , X. 17 , 20.
- ex Præda militibus data præmia , X. 30. & *passim in triumphis.*
- Prædones terrestres & maritimi , VII. 25.

INDEX RERUM. 479

- Præfecti Capuam primùm creati , IX. 20.
 Præfecti sociorum in exercitu , VIII. 36.
 Prælium. in ipso discrimine prælii , templa Diis vovendi
 mos , X. 42. *Vid. & Pugna.*
 Præmia militum. *Vid. Miles.*
 Præneste , VI. 29. VII. 12. desciscit ab Latinis ad Rom.
 II. 19. recipitur per deditionem à T. Quintio , VI. 29.
 Prænestini deficiunt , VI. 21. iis bellum indictum , 22. &
 inlatum , 27. vastant agrum Rom. sed vincuntur , 28.
 29. Prænestinorum octo oppida capta , *ibid.* signum
 Præneste devesctum Jovis Imperatoris in Capitolium
 latum , *ibid.* rebellant , 30. tuentur Pedanos , VIII. 12.
 mulctantur agro , 14.
 Prænestini montes , III. 8.
 Prærogativa centuria , V. 18. *Vid. & X. 22.*
 Præsaltator ingratus Jovi , II. 36.
 Prætexta toga , I. 8. *Vid. Toga.*
 Prætextati consules , prætor , ædiles curules , VII. 1.
 Prætor olim idem qui cos. III. 55. prætor maximus , VII. 3.
 Prætor qui jus in urbe diceret , ex Patribus creatus , VI.
 42. VII. 1.
 — collega consulibus , atque iisdem auspiciis creatus ,
 III. 55. VII. 1. VIII. 32.
 — plebeius primus , VIII. 1.
 Prætores duo primùm creati , *Epit.* XIX. eorum numerus
 ad quatuor amplius , *Epit.* XX.
 Prætorium , VII. 12.
 Prætoria consulum , IX. 2. X. 33.
 Prætoria comitia. *Vid. Comitia.*
 Prata Flaminia , III. 54.
 — Quintia , III. 26.
 — Vacci , VIII. 19.
 Primipili centurio , II. 27. VII. 41.
 Principes , milites , VII. 23. VIII. 8.
 Principia , locus in castris , VII. 12.
 Prisci Latini , I. 3. *Vid. Latini.*
 Privernates vastant agrum Rom. VII. 15. in eorum agrum
 exercitum inducit C. Marcius cos. eosque vincit , 16.
 capta eorum urbs , *ibid.* de iis triumphus actus , *ibid.*
 depopulantur colonias Rom. Norbam & Setiam , 42.
 nuncii eorum defectionis veniunt Romam , VIII. 1.
 vincuntur , *ibid.* opp. eorum captum & agri partes duæ
 ademtæ , *ibid.* bellum adversus Rom. instaurant , 19.
 vincuntur , *ibid.* eorumque senatores trans Tiberim ha-
 bitare jussi , 20. eorum legati ferox responsum , 21. iis
 datur civitas , *ibid.*

480 INDEX RERUM.

Privernum obsidetur & capitur, VIII. 20.
 Proca rex Albæ procreat Numitorem & Amulium, I. 3.
 Proconsulis prima apud Livium mentio, III. 4.
 Proconsul rem gerere jubetur, postquam consulatu abiisset; Q. Publilius Philo, VIII. 23. primus, 26. itemque Q. Fabius, P. Decius, X. 16.
 Proculus. *Vid.* Geganius. Julius. Virginius.

Prodigia.

Bos femina locuta, III. 10.
 Caput humanum integrâ facie aperientibus fundamenta templi apparuit, I. 55.
 Carne pluit, III. 10.
 Cælum visum ardere, III. 5. 10.
 Corvus ante Papirium cos. occinit, X. 40.
 Lacus Albanus sine ullis cœlestibus aquis causave qua alia, in altitudinem insolitam crevit, V. 15.
 Lapidibus pluit, I. 31. VII. 28.
 Lupus fugit ad Rom. in acie stantes, X. 27.
 Lupi visi in Capitolio, III. 29.
 Milites fulmine icti, X. 31.
 Species viri majoris, quàm pro humano habitu, augustiorisque, visa in quiete utrique consuli, VIII. 6.
 Terra ingenti motu concussa, III. 10. multifariam pluit, X. 3.
 Vorago in foro, VII. 6.
 Vox ingens audita ex Albani montis lucò, I. 31. cœlestis ex Albano monte missa, *ibid.* ex Ardia sylva silentio noctis edita, & credita Sylvani, II. 7. divinitus emissâ de adventu Gallorum, V. 32. audita è templo Matutæ deæ, VI. 33.
 ad Prodigia elicienda è mentibus divinis, ara Jovi Elicio à Numa dicata, I. 20.
 Prodigiorum procuratio pertinet ad Pontificem, I. 20.
 Proditores libertatis dant pœnas, II. 5.
 Promontorium Brundusii, X. 2.
 Provincias fortiebantur inter se consules, X. 24. *& solè passim historiâ.*
 Provinciæ extra ordinem datæ, X. 24.
 Provinciæ prorogatæ, VIII. 23, 26. X. 16.
 Provocatio ad pop. lege sancita, II. 8. III. 55. X. 9.
 Provocatio non est à Dictatore, II. 18, 29. creantur Decemviri sine provocatione, III. 32.
 Lex, ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet: qui creasset, eum jus fasque esset occidi, III. 55.
Vid. tamen IV. 13. *& ibi not. 6.*
 Provocationi cedit dictator, VIII. 33.

Provocatio

INDEX RERUM. 481

Provocatio non est longius ab urbe mille passuum, III. 10.
 Ptolomæus Rex Aegypti, *Epit.* XIV. cum eo societas
 juncta, *ibid.*

Publicola. *Vid.* Valerius.

Publilia tribus addita, VII. 15.

C. Publius ob æs alienum paternum nexus, VIII. 28.

L. Publius Volscus, trib. mil. conf. pot. V. 12.

Q. Publius, trib. pl. in seditione Manlianâ senatûs pro-
 bat consilia, VI. 19. Manlio diem dicit, 20.

Q. Publius Philo, conf. VIII. 12. Latinos rebellantes
 fundit & castris exiit, *ibid.* dictator dictus tres leges
 fert secundissimas plebi, *ibid.* primus prætor plebeius,
 15. magister equit. dictus, 16. censor, 17. conf. ite-
 rum, 22. bellum gerit adversus Palæpolitano, 22,
 23. *Vid.* & 25. ei omnium primo prorogatum impe-
 rium & datus post actum honorem triumphus, 26. conf.
 tertium, IX. 7. vincit Samnites, 13. *Vid.* & 14, 15.

T. Publius augur de plebe creatur, X. 9.

Vol. Publius homo de plebe, negat se fieri debere mi-
 litem, II. 55. appellat tribunos, *ibid.* consules spoliari
 Publilium jubent, *ibid.* provocat ad populum, *ibid.*
 prævalens ipse, & adjuvantibus advocatis, repellit li-
 ctorem, *ibid.* comitiis creatur trib. pl. 56. rogationem
 fert ad populum, ut plebei magistratus tributis fiant
 comitiis, *ibid.* à plebe tribunus reficitur, *ibid.*

Vol. Publius trib. mil. conf. pot. V. 13.

Pudicitæ patriciæ sacellum in foro Boario, X. 13.

— plebeiæ ara, à Virginia Auli filia dedicatur, *ibid.*

Pueri Rom. erudiri soliti olim Etruscis litteris, ut ætate
 Livii Græcis, IX. 36.

Pugnæ Rom. terrestres & navales, I. 30. IV. 33. VII. 8,
 26, 27. VIII. 1, 38. IX. 13, 21, 22, 23, 27, 32, 35,
 38, 39, 40, 44. X. 2, 3, 5, 12, 14, 19, 27, 31, 36,
 41.

Pullarius, VIII. 30. nunciat auspicia secunda, IX. 14.

Pullarius in auspiciis missus mentitur auspiciis, X.
 40. inter prima signa constitutus, ictus pilo cadit, *ibid.*

Pulli si non pascuntur, si ex cavea tardius exierint, in-
 faustum auspiciis est, VI. 41.

Pulvillus. *Vid.* Horatius.

Pupiniensis ager, IX. 41.

P. Pupius inter primos è plebe quæstores, IV. 54.

Pylæmenes, rex Hænetûm, I. 1.

Pyrrhus, Rom. hostis, VII. 29 in Italiam venit Taren-
 tinis auxiliaturus, *Epit.* XII. cædit Rom. inspicit cor-
 pora Rom. qui in acie ceciderant. ad urbem Rom. po-

Tom. II.

X

482 INDEX RERUM.

pulabundus procedit, *Epit.* XIII. Fabricium sibi devincire tentat, *ibid.* in Siciliam trajicit, *Epit.* XIV. in Italiam revertitur, vincitur & pellitur, *ibid.* moritur, *ibid.*
 Pythagoras Samius serior Numa Pompilio, I. 18.
 Pythicum oraculum, V. 15.
 Pythicæ sortes, I. 36.

Q.

QUADRANTES in P. Valerii cos. occisi in prælio domum à plebe jactati, ut funere ampliore efferretur, III. 18.
 Quadrigæ in Ludis, VIII. 40.
 Quadringenariæ cohortes, VII. 7. X. 40.
 Quadruplatoris nomen, infame, III. 72.
 Quæstionem postulare, II. 29.
 Quæstionibus exercendis dictator creatus, IX. 26.
 Quæstorum prima apud Livium mentio, II. 41. jus illis fuit diem dicendi ad pop. iis qui aliquo se scelere obstrinxissent, *ibid.* & III. 24, 25.
 Quæstorum numerus duplicatus, IV. 43. ad octo amplius, *Epit.* XV. primis temporibus patricii omnes creati, *ibid.* primi è plebe quæstores, IV. 54.
 Quæstores ex ærario signa proferunt, VII. 23. iis data præda vendenda. *Vid.* Præda.
 Quæstoria comitia. *Vid.* Comitia.
 Quæstorium captum à Samnitibus, & quæstor occisus, X. 32.
 Quartarii vini M. Manlio dati ab singulis militibus, V. 47.
 Quercus pastoribus sacra, I. 10.
 Quietis fanum, IV. 41.
 Quinctius. *Vid. infra.* Quintius.
 Quinqueviri postulati, qui scriberent leges de imperio consulari, III. 9.
 Quinqueviri qui Pomptinum agrum dividant, creati, VI. 21.
 Quinqueviri, quos ab dispensatione pecuniæ mensarios appellarunt, creati, VII. 21.
 Quintiles Idus, VI. 1. postridie has Idus, religiosus dies, *ibid.*
 Quintilibus Kalendis magistratus initus, V. 32. VIII. 20.
 Quintilibus Idibus transvectio Equitum facta, IX. 46.
 Cn. Quintilius clavi figendi causâ dictator creatur, VIII. 18.
 M. Quintilius Varus, trib. mil. conf. pot. V. 1.
 Sex. Quintilius cos. III. 32. moritur, *ibid.*

INDEX RERUM. 483

Quintia gens , III. 12.

Quintia prata , III. 26.

Quintii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti , I. 30.

Quintius Cincinnatus , trib. mil. conf. pot. IV. 49.

Cæso Quintius resistit trib. legem Terentillam ferentibus , III. 11. ei homicidium falsò objectum , 13. primus vades publicos dat , *ibid.* in exilium abit , *ibid.*

C. Quintius Cincinnatus , trib. mil. conf. pot. VI. 32.

Cn. Quintius Capitolinus primus ædilis curulis , VII. 1.

L. Quintius , trib. mil. VIII. 25.

L. Quintius Cincinnatus pro Cæsone filio pop. precatur , III. 12. fit cos. 19. ejus in trib. vehemens oratio , *ibid.* non patitur se contra S. C. consulem refici , 21. ab aratro ad dictaturam vocatur , 26. Æquos circumvallat & sub jugum mittit , 27 , 28. coronâ aureâ donatur ab exercitu quem servaverat , 29. triumphat , *ibid.* petens decemviratum , repulsam patitur , 35. ejus moderatio in censendo , IV. 6. dictator iterum creatur , IV. 13. ejus oratio ad pop. de Sp. Mœlii nece , 15.

L. Quintius Cincinnati filius , trib. n.æ. conf. pot. VI. 6. iterum , 32. recipit Tusculum , 33.

L. Quintius Capitolinus , trib. mil. conf. pot. VI. 11.

P. Quintius Cincinnatus , trib. mil. conf. pot. IV. 61.

T. Quintius Barbarus Capitolinus cos. sedat plebem sævientem , II. 56. ei gratiæ actæ à senatu , 57. inter eum & milites comitate & beneficiis certatum , 60. per Patres clientesque Patrum cos. iterum creatur , 64. insigne ejus stratagema , *ibid.* creatur triumvir agro dando , III. 1. tertium cos. 2. pro cos. mittitur subsidio cos. laboranti , 4. eum liberat , 5. defendit Cæsonem Quintium reum , 12 , 13. quæstor Volscium , quo teste Cæso damnatus fuerat , impugnat , 25. petens decemviratum , repulsam patitur , 35. quartum cos. 66. egregia ejus de concordia oratio . 67 , 68. laus T. Quintii , 69. vincit Æquos & Volscos . 70. interrex , IV. 7. quintum cos. IV. 8. rogatus armati gloriam æquat , 10. sextum cos. creatur , 13. nominat dictatorem L. Quintium Cincinnatum , *ibid.* legatus sequitur Æmilium dictatorem , 17. precatur pro T. Quintio Cincinnati filio , reo , 41.

T. Quintius Cincinnatus Pennus , cos. IV. 26. discordiæ ejus cum collega , *ibid.* strenua ejus opera in bello , 27 , 29. iterum cos. 30. trib. mil. conf. pot. 31. malè rem gerit ad Veios , *ibid.* legatus adjuvat victoriam

484 INDEX RERUM.

- dictatoris, 32, 33. reus factus ad pop. absolvitur, 47.
T. Quintius, Capitolini F. Capitolinus, cos. creatur, IV. 43. trib. mil. conf. pot. 61.
T. Quintius Cincinnatus, trib. mil. conf. pot. VI. 4. trib. mil. secundum, 18. dictator creatur, 28. vincit Prænestinos, 29. triumphans signum Præneste devehit Jovis Imperatoris in Capitolium fert, *ibid.*
T. Quintius Capitolinus trib. mil. conf. pot. VI. 11. mag. equit. *ibid.*
T. Quintius trib. mil. conf. pot. VI. 38.
T. Quintius Pennus, mag. equit. VI. 42.
T. Quintius dictator, VII. 9. mag. equit. VII. 11. cos. 18.
T. Quintius Pennus, cos. VII. 22.
T. Quintius à seditionis militibus eligitur dux, VII. 39. ejus oratio ad suos, 41.
T. Quintius, triumvir coloniarum deducendarum, VIII. 16.
Quirina tribus, *Epit.* XIX.
Quirinalis flamen à Numâ creatur, I. 20. *Vid.* Flamen.
Quirinalis collis additus urbi, I. 44.
Quirinus, I. 20. V. 52. VIII. 9.
Quirini ædes, IV. 21. dedicatur & exornatur hostium spoliis, X. 46.
Quirites unde dicti? I. 13. ut Quirites omnes teneantur plebiscitis, lex lata, VIII. 12.
Quiritum fossa, *Vid.* Fossa.

R.

- Man. **R**ABULEIUS decemvir creatur, III. 35.
Racilia uxor L. Quintii Cincinnati, III. 26.
Ramenenses, sive Ramnes, antiqua tribus, & Equit. centuria, I. 13, 36. X. 6.
Regia potestas non tam immutata Romæ, inducto consulatu, quam velut annua facta, II. 1.
Regiæ leges conquistæ, VI. 1.
Regii nominis ac fastus invidia apud Rom. II. 1, 15, 41. IV. 13, 16. VI. 20.
Regillum, opp. Sabinorum, II. 16.
Regillus lacus ad quem A. Postumius prosperè contra Latinos pugnat, II. 19. 20. *Vid.* & VI. 2.
Religio à Numa Pomp. constituta, I. 19.
— multiplex & pleraque externa, animos invadit, IV. 30.
Religionis cura Romæ, V. 15, 25, 28, 40, 46.
Religiones cultæ à priscis Rom. piè magis quam magni-

INDEX RERUM. 485

- ficè, III. 57.
 Religionibus dediti Etrusci, V. 1.
 Religiosi dies, VI. 1.
 Remus à Latronibus capitur & Amulio traditur, I. 5. ad
 supplicium Numitori deditur, *ibid.* Aventinum mon-
 tem ad inaugurandum capit: ei priori augurium ve-
 nit, sex vultures, *ibid.* à fratre occiditur, *ibid.*
 Reus, cui capitalis dies dicta sit, & de quo propediem
 futurum judicium, indictâ causâ, non debet violari,
 III. 13.
 Rex sacrificulus, *sive* rex sacrorum, II. 2. VI. 41. IX.
 34. ejus sacerdotium Pontifici subiectum, II. 2.
 Reges Rom. à pop. electi, auctore senatu. *Vid.* Populus
 & Senatus.
 — exacti ex urbe, I. 59.
 — priores bene regnaverunt, II. 1.
 Reges se non passurum jurat pop. Rom. II. 1. conjuratio
 de Regibus revocandis, 3. regibus negatur reditus, 15.
 Rhæi unde originem trahant, V. 33.
 Rhea Sylvia legitur virgo Vestalis, I. 3. vi compressa
 quum geminum partum edidisset, nuncupat Martem
 patrem incertæ stirpis, *ibid.* vincita in custodiam da-
 tur, *ibid.*
 Rogatio de trib. pl. non aliter quàm per suffragia tri-
 buum creandis, III. 65.
 — de connubio Patrum & plebis, IV. 1.
 — de faciendis consulibus, seu de plebe, seu de Pa-
 tribus, *ibid.*
 — de publicandis bonis Servilii Ahalæ, IV. 21.
 — ut ager ex hostibus captus viritim dividatur, 48.
 — ut pro duumviris sacris faciundis creentur decem-
 viri, VI. 37.
 — de unciario fœnore, VII. 16.
 — de Tusculanis, VIII. 37.
 — ut trib. mil. semi deni in quatuor legiones à pop.
 creentur, IX. 30.
 — de duumviris navalibus creandis, *ibid.*
 — de pontificibus auguribusque plebeiis adlegendis,
 X. 6.
 Rogationis carmen de trib. pl. à Duilio recitatum, III.
 64.
 Rogationes Licinii Sextique trib. recitari vetant collegæ,
 VI. 35.
 Roma condita à Romulo, I. 6.
 — crescit ex ruinis Albæ, I. 30.
 — cingitur mуро lapideo, I. 38.

486 INDEX RERUM.

Roma quadrifariam divisa regionibus collibusque, I. 43.

— amplificatur, & aggere fossisque circumdatur, I. 44.

— obsidetur à Porfenna, II. 11.

— diripitur à Gallis, V. 41. & incenditur, 42. instauratur, 55. & VI. 4. ejus situs descriptio & laus, V. 34. pestilens atque aridum circa urbem solum, VII. 38.

Romanorum altitudo animi, IV. 6.

— amor libertatis, II. 15. VI. 19.

— constantia in adversis, IX. 3.

— gratus in bene meritos de suâ Rep. animus, II. 10, 13. V. 47.

— justitia, V. 27.

— religionis cura, I. 21.

— virtus militaris, IX. 17, 19. *Vid.* Acies, Castra, Classis, Disciplina, Equites, Miles.

apud Romanos in honore habita paupertas. *Vid.* Paupertas.

& facere & pati fortia Romanum est, II. 12.

Romana res ducibus validior fuit, quàm exercitibus, II. 39.

T. Romilio cos. à Claudio Cicerone dies dicta, III. 31. creatur decemvir, 33.

Romularis, postea Ruminalis, ficus, I. 4.

Romulea urbs capitur à Romanis, X. 17.

Romuli & Remi natales, I. 4. educatio & adolescentia, *ibid.* impetus faciunt in latrones, & prædam dividunt pastoribus, *ibid.* Remus capitur à latronibus & deditur Amulio, 5. liberatur à Romulo; Amulium obtruncant, & avum Numitorem regem salutant, *ibid.* condendæ urbis consilium capiunt, I. 6.

Romulus Palatinum montem ad inaugurandum capit, I. 6. Romulus fratrem occidit quòd novos muros transfecerit, *ibid.* urbem à suo nomine appellatam condit, *ibid.* Palatinum primum montem munit, *ibid.* rempublicam ordinat, 8. auget urbem, *ibid.* asylum aperit, *ibid.* senatum creat, *ibid.* ex consilio Patrum legatos circa vicinas gentes mittit, qui societatem connubiumque novo populo peterent, 9. quas juvenus Romana virgines Sabinas rapuit, consolatur, *ibid.* occurrit Cæninensibus, qui impetum in agrum Rom. fecerant, eos fundit & regem occidit, 10. Jovi Feretrio spolia opima fert, & ei primum omnium Romæ sacrat templum, *ibid.* Antemnates & Crustuminos vincit, 11. in pugna cum Sabinis Romanos fugientes resistere jubet, & Jovi Statori templum vovet, 12. pacem init cum Sabinis, & populum in triginta curias dividit, 13.

INDEX RERUM. 487

- Fidenates fundit, 14. Veientes cædit, 15. trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellavit, legit, *ibid.* ejus mors, 16. creditur Deus, *ibid.* septem & triginta regnavit annos, 21.
- Romulus Deo prognatus, Deus ipse, I. 40. *Vid. & IV.* 15.
- Camillus Romulus alter, V. 49.
- Romulus Sylvius Albæ rex, I. 3.
- Rorarii milites, VIII. 8. *Vid. Acies.*
- L. Roscius, legatus Rom. jussu Tolumnii interficitur, IV. 17. ei statua publicè in Rostris posita, *ibid.*
- Rostra navium ex hostibus captarum in æde Junonis Patavii fixa, X. 2.
- Rostris navium suggestum in foro Romæ extructum adornatur, Rostraque id templum appellatur, VIII. 14.
- Rostra per anticipationem à Livio nominata, IV. 17.
- Ruffium, oppidum, VIII. 25.
- Ruffuli, trib. mil. à cos. facti, non à populo, VII. 5.
- Ruminalis ficus, olim Romularis, I. 4.
- Rufellanus ager, X. 4. agri vastati, & oppidum expugnatum, 37.
- Sp. Rutilius Crassus, trib. mil. cons. pot. IV. 47.
- Rutuli, I. 2. eorum rex Turnus, *ibid.* ab Ænea vincuntur, *ibid.* confugiunt ad Mezentium regem Etruscorum, *ibid.* iis bellum infert Tarquinius Superbus, 57.

S.

- S**ABATINA tribus nova, VI. 5.
- Sabellæ cohortes, X. 19.
- Sabellus ager, VIII. 1.
- Sabinarum virginum raptus, I. 9. dirimunt prælium inter Romanos & Sabinos, 13. eorum nomina Curiis imposita, *ibid.*
- Sabini bellum parant contra Rom. ob raptum filiarum, I. 9, 10. tenent arcem, 11. prælium cum Rom. 12, 13. pax convenit, 13. bello petiti à Tullo Hostilio vincuntur, 30, 31. Sabini, qui cum Tatio migraverant Rom. Capitolium & arcem incolebant, 33. Sabinis bellum infert Tarquinius, 36. funduntur, 37. bellum parant, II. 16. pacem creato Romæ dictatore, petunt, 18. Sabinus tumultus, 26. iterum bellum parant, 31. vincuntur, *ibid.* arma jungunt Veientibus contra Rom. sed cæduntur, 53. usque ad portas urbis populantes incedunt, 63. *Vid. & 64.* bellum inferunt Rom. III. 26, 30. pugna cum iisdem, 62. vincuntur à Rom. 63.

488 INDEX RERUM.

eorum castra direpta, *ibid.*

Sabinus ager, VI. 27.

Sabinus bovem miræ magnitudinis ad Dianæ Aventinensis fanum ducit, I. 45.

Sabini juvenes Romæ scorta per ludos rapiunt, II. 18.

Sacellum Semonis Sanci, VIII. 20.

Sacellum Pudicitiae patriciae in foro Boario, X. 23.

Sacer mons, II. 32. III. 52.

Sacra via, II. 13.

Sacerdotes creat Numa, I. 20.

— velati suis insignibus eunt supplices ad castra Co-riolani, II. 39.

— quum patricii soli semper fuissent, novi de plebe adleguntur, X. 6, 8.

— Tarquinienses, facibus ardentibus anguibusque prælatis, Romanum militem turbant, VII. 17.

Sacramentum militare, III. 20.

Sacramento dicere, IV. 53.

Sacramento adiguntur juniores omnes, IX. 29, 43. X. 4. & seniores, VI. 6. X. 21.

Sacrara lex. *Vid.* Lex.

Sacrificaturi vivo flumine perfundi debebant, I. 45.

Sacrificulus Rex. *Vid.* Rex.

Sacrosancti quinam fuerint, III. 55.

Sacrum Novendiale publicè susceptum, quod lapidibus pluisset, I. 31. *Vid.* Novendiale.

Sacrum à Samnitibus horrendo ritu celebratum, X. 38, 39.

Sacra gentilitia, V. 2.

— dublica, *ibid.*

— Græco ritu Herculi à Romulo facta, I. 6, 7.

Sagmina, I. 24.

Sagulum gregale, VII. 34.

Saga ex præda militi data, X. 30.

Salis vendendi arbitrium ademptum privatis, II. 9.

Salaria via, VII. 9.

Salinæ circa Ostiam factæ, I. 33.

Salinæ Romanæ, VII. 19. *Vid.* & V. 45. VII. 17.

Salios duodecim Marti Gradivo legit Numa Pompilius, I. 20. duodecim Salios vover Tullus, qui *Agonales*, sive *Collini* dicti sunt, 27.

Sallentini victi, IX. 42. *Epit.* XV. in deditionem accipiuntur, *ibid.*

Sallentinus ager, X. 2.

Salluvii, qui & Salyi, & Salyes, pop. Gallicus, V. 35.

P. Salonius alternis propè annis trib. mil. & primus cen-

INDEX RERUM. 489

turio , Patres conscriptos obtestatur , ne suum honorem præponant concordiae civitatis , VII. 41.

Salpinates incurstant agros Rom. V. 31.

Saltatio in ludis scenicis , VII. 2.

Saltus Caudini , IX. 7.

—— Germanici , IX. 36.

—— Hercinius , V. 34.

—— Taurinus , V. 34.

—— Velcinus , X. 21.

Salutis ædes à C. Junio Bubulco consule vota , ab eodem cenfore locatur , IX. 43. dedicatur ab eodem dictatore , X. 1.

Salyum gens , V. 34.

Samnites ineunt foedus cum Rom. VII. 19. gens opibus armisque valida , 29. inferunt Sidicinis arma , unde origo belli cum Rom. *ibid.* vincunt Campanos , *ibid.* malè excipiunt legatos Rom. 31. bellum cum Samnitibus , 32. atrox cum iis prælium , 33. vincuntur in Campania , *ibid.* victi iterum in Samnio , 36. tertia pugna cum Samnitibus , quâ fugantur , 37.

legatos Rom. mittunt pacem orantes , VIII. 1. cum iis foedus renovatum , 2. Samnitium agros vastant Latini , *ibid.* petunt à Latinis ut Rom. coerceantur , *ibid.* pugnant cum Lucanis adversus Alexandrum Epirensem , 17. suspecti sunt Rom. 23. ferox eo um responsum , *ibid.* tria oppida iis adempta , 25. ejiciuntur Pahepoli , 26. vincuntur à Q. Fabio mag. equit. 30. victi rursus à Papirio dictatore , 36. annuas impetrant inducias , 37. deficiunt , *ibid.* prælium atrox cum Samnitibus , 38. eorum equites impedimenta Rom. diripiunt , *ibid.* vincuntur Samnites , 39. damnant bellum , *ibid.* satisfaciunt Rom. *ibid.* nec tamen pacem impetrant , *ibid.*

bellum instaurant , IX. 1 , 2. fraude capiunt Rom. apud Caudinas Furgas , *ibid.* & seqq. occupant Freggellas , col. Rom. 12. vincuntur à Rom. 13. iterum , 14. sub jugum mittuntur Samnitium septem millia , 15. eorum præsidium Satrici oppressum , 16. inducias biennii impetrant à Rom. 20. rebellant , 21. anceps prælium cum Samnitibus , *ibid.* vincuntur , *ibid.* prælium equestre cum Samnitibus , in quo eorum imperator occiditur , 22. capiunt Plisiam , *ibid.* pugna vincuntur , 23. progrediuntur ad Caudium , 27. ad triginta millia Samnitium caesa aut capta , *ibid.* capiunt Cluviam , 31. eorum insidiae , *ibid.* ad viginti millia Samnitium caesa , *ibid.* anceps prælium cum Samniti-

490 INDEX RERUM.

bus, 38. eorum exercitus duo; scuta alterius auro, alterius argento, cælata, 40. vincuntur, *ibid.* *Vid.* & 41, 42. dedunt se Rom. *ibid.* sub jugum mittuntur, *ibid.* victi petunt pacem, 43, 45. iis fœdus antiquum redditum, *ibid.*

rebellant, X. 11. iis infertur bellum, 12. vincuntur, *ibid.* prælum atrox cum Samnitibus, 14. pulsifinibus suis, Etruriam petunt, 16. vincuntur, 19. populantur Campaniæ agrum, 20. cæduntur duxque eorum captus ad consulem Rom. rapitur, *ibid.* conferunt arma cum Etruscis, Umbris, Gallis, 21. cum Gallis invadunt Romanos, 27. Samnites primo impetu feroces; longiore certamine residunt eorum animi, 28. vincuntur, 29. Samnitium agmen à Pelignis cæditur, 30. bellum reparant, 31. vincuntur prælio, in quo cæsa Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti, *ibid.* Samnitici belli diuturnitas & atrocitas, *ibid.* aggrediuntur castra Rom. 32. expelluntur, 33. aliquot eorum oppida capiunt Romani, 34. oppugnant Luceriam, 35. vincuntur, 36. septem millia & trecenti capti, omnes nudi sub jugum mittuntur, *ibid.* Samnitium ingens apparatus belli, 38. vincuntur à Papirio cos. 41, 42. eorum urbes captæ, 45. cum iis fœdus quartò renovatur, *Epit.* XI. deficiunt à Rom. *Epit.* XII. vincuntur, *Epit.* XIII. & XIV.

Samnites Petri, IX. 31.

Samnitium nomine gladiatores appellati, IX. 40.

Samnium, VII. 32.

Sancus Semo. *Vid.* Semo.

Sardi, *Epit.* XX. rebellant & subiguntur, *ibid.*

Sarissæ, hastæ prælongæ Macedonum, IX. 19.

Sassula urbs capta à Rom. VII. 19.

Saticula urbs, IX. 21. oppugnatur à Rom. *ibid.* capitur, 22.

Satricum opp. II. 39. VI. 8. à Marcio Coriolano Rom. adimitur, II. 39. mœnibus Satrici se includunt Volsci, VI. 8. capitur à Rom. *ibid.* à Prænëstinis & Volscis, 22. Latini concremant Satricum, 33. Satricum coloniam deducunt Antiates, VII. 27. capitur à Rom. *ibid.* diripitur & incenditur, *ibid.* Volscorum exercitus confedit ad Satricum, VIII. 1. à Papirio cos. oppugnatur & capitur, IX. 16.

Satricani, IX. 12. deficiunt ad Samnites, *ibid.*

Saturæ Romanorum, VII. 2.

Saturnalia instituta, II. 21.

INDEX RERUM. 491

- Saturni ædes, II. 21.
 Saxa Rubra, locus, ubi Veientes castra habebant, II. 49.
 Saxum Tarpeium, VI. 20. de hoc saxo M. Manlius de-
 jectus, *ibid.*
 Scæva. *Vid.* Junius.
 Scævola. *Vid.* Mucius.
 Scaptia tribus addita, VIII. 17.
 P. Scaptius hortatur pop. Rom. ut agrum, de quo lis
 erat inter Ardeates & Aricinos, sibi adjudicet, III. 71.
 Sceleratus vicus, I. 48.
 Sceleratus campus unde nomen habeat, VIII. 15.
 Scenici ludi quando Romæ primum & quare instituti,
 VII. 2.
 Scortorum raptus bellum excitans, II. 18.
 Scriba, pari fere ornatu cum rege Porfenna, pro eo ob-
 truncatur, II. 12.
Scriptores à Livio memorati.
 Cincius, VII. 3.
 Claudius Quadrigarius, VIII. 19. *Vid.* & VII. 10.
 Commentarii pontificum, VI. 1. *Vid.* & IV. 3.
 Funebres laudes, imaginumque tituli, VIII. 40.
 Libri Lintei, IV. 7.
 Libri Magistratum, IV. 20.
 Licinius Macer, IV. 7.
 Piso, I. 55.
 Tubero, IV. 23.
 Valerius Antias, III. 5.
 Scriptorem nullum temporum vetustiorum æqualem Li-
 vius suo ævo extare queritur, VIII. 40. *Vid.* Anna-
 les.
 Scutum, I. 43. majus corpori tegumentum quàm cly-
 peus, IX. 19. ejus forma, IX. 40.
 — pedestre, VII. 10.
 Scuta pro clypeis quandonam fecerint Romani, VIII. 8.
 — Samnitium, auro & argento calata, IX. 40.
 — dominis argentariarum ad forum ornandum divi-
 sa, *ibid.*
 Scutati, VIII. 8.
 Secessio plebis in montem Sacrum, II. 32, 33.
 — in Aventinum, III. 50, 51. atque inde in Sacrum
 montem, 52.
 — militum, VII. 39, 42.
 — apud veteres Rom. ultima rabies habebatur, VII.
 40.
 Secures fascibus consulum in urbe demptæ, *not.* 6. ad
 II. 7.

492 INDEX RERUM.

Secures prælatæ dictatori, II. 18.

— decemviris, VII. 36.

Securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo
delecti nobiles Tarquinienses, VII. 19.

Seditio Romæ, II. 23, 28, 56. III. 66. V. 24, 25. VI.
14. & seqq. 31. X. 24.

— militum Romanorum, IV. 50.

Sella curulis, I. 8. II. 54. VII. 1. X. 7.

Sella Jovis in Capitolio, V. 50.

A. Sellius trib. pl. absens creatur, IV. 42.

Sellularii ad bellum exciti, VIII. 20.

Semita saxo quadrato à Capena porta ad Martis strata,
X. 23.

Semo Sancus, VIII. 20. bona Vitruvii Vacii Semoni San-
co consecrata, *ibid.* in ejus Sacello ænei orbes positi,
ibid.

A. Sempronius, cos. II. 21. iterum, 34.

A. Sempronius Atratinus, inter primos trib. mil. conf.
pot. IV. 7.

A. Sempronius Atratinus trib. mil. conf. pot. 44. ter-
tium, 47.

A. Sempronius Atratinus, mag. equit. dictus, VI. 28.

C. Sempronius Atratinus, cos. IV. 37. ejus negligentia
& temeritas, *ibid.* Sempronio diem dicit L. Hortensius
trib. pl. 42. eripitur reus precibus quatuor tribunorum
qui sub illo meruerant, *ibid.* rursus accusatur & dam-
natur, 44.

L. Sempronius Atratinus, cos. IV. 7. primus cum L. Pa-
pirio censuram gerit, 8.

P. Sempronius Sophus, trib. pl. IX. 33. ejus in App.
Claudium censorem oratio, 34. prendi Appium jubet
& in vincula duci, *ibid.* cos. 45. triumphat, *ibid.* pon-
tifex creatur, quum primum plebei pontifices facti
sunt, X. 9. censet, *ibid.* prator, 21. censor, *Epit.*
XVIII. plures senatu movet, *ibid.* lustrum condit, *ibid.*

Semunciarium scenus factum ex Unciario, VII. 27.

Senatores centum à Romulo creati, I. 8. *Vid.* Patres.

Senatus nisi auctor fieret, ratum esse non poterat id quod
populus jussisset, I. 17. postea in incertum comitorum
eventum auctor fieri cœpit, *ibid.*

Senatûs quænam partes fuerint in regibus creandis, *Vid.*
I. 17. 18, 22, 32, 41.

Senatus à regibus de omnibus negotiis consultus, I. 49.

— de bello indicendo consultus, I. 33.

— decernit ut ad pop. feratur de bello indicendo,
IV. 58.

INDEX RERUM. 493

- Senatus provincias consulibus decernit, X. 24.
 — de pace faciendâ consultus, VI. 26.
 — decernit triumphum, III. 26. negat, X. 36, 37.
 sine auctoritate senatûs triumphatum, III. 63. X. 37.
 — quânam negotia à se ad pop. rejicit, II. 27. VII.
 20.
 — legis pop. regumque dat responsa, VI. 26. VII.
 20.
 — mittit legatos, II. 15.
 Senatus Rom. tanquam regum concessus, IX. 17.
 Senatus habitus in Capitolio, III. 21. VIII. 5.
 Senatûs auctoritas, id est, judicium Senatûs, cui legi-
 tima senatusconsulti formâ accedere non potuit, IV. 57.
 Senatusconsultum factum, ut omnes Volsci urbem exce-
 derent, II. 37.
 — ut pontifex maximus trib. pl. crearet, III. 54.
 — ut decemviri magistratu se abdicent, III. 54.
 Senatusconsultum relatum in tabulas, IV. 11.
 — ut consularia comitia haberentur, IV. 25, 36.
 — ut duo ex trib. ad bellum proficiscerentur, unus
 res Romæ curaret, 45.
 — de cæde Postumii, 51.
 — de creandis trib. mil. 55.
 — ut trib. mil. peditibus equitibusque gratias agerent,
 V. 7.
 — ut trib. mil. se abdicarent magistratu, 17.
 — ut agri Veientani septena jugera dividerentur ple-
 bi, 30.
 — ut coff. se abdicarent magistratu, 31.
 — de rebus ad religionem spectantibus, 50.
 Senatusconsulto revocati qui Veios iverant, VI. 4.
 — è carcere educus M. Manlius, 18.
 Senatusconsultum ne quis patricius in Capitolio habitaret,
 20.
 — de induciis in centum annos Cœritibus conceden-
 dis, VII. 20.
 — de Latinis, VIII. 14.
 — de dicendo dictatore, 15, 16.
 — de coloniâ Cales deducendâ, 16.
 — de deducendis Interamnium & Casinum coloniis,
 IX. 28.
 Senatusconsulti forma ultimæ necessitatis, III. 4.
 Senatusconsulta in ædem Cereris ad ædiles plebis delata,
 III. 55.
 Senectutis initium apud Rom. à sexto & quadragesimo
 ætatis anno, not. 2. ad I. 43.

494 INDEX RERUM.

- Senes Rom. urbe captâ, expectant domi mortem, V. 41.
trucidantur à Gallis, *ibid.*
- Seniores coacti nomina dare, ut agant urbis custodiam,
V. 10. *Vid. & VI. 2, 6.*
- Seniorum cohortes factæ, X. 21.
- Senones Galli Clusium, & Rom. veniunt, V. 35. *Vid.*
Galli.
legionem Rom. circumveniunt & delent, X. 26.
- Sentinas ager, X. 27, 30.
- Sepinum in Samnio à L. Papirio cos. expugnatur, X.
44, 45.
- Septembribus Idibus prætor maximus clavum pangere
vetustâ lege iussus, VII. 3.
- Sergia venefica, suo ipsa epoto medicamento interit,
VIII. 18.
- C. Sergius trib. mil. conf. pot. VI. 5. iterum, 11. ter-
tium, 27.
- L. Sergius legatus auream crateram donum Apollini Del-
phos fert, V. 28. à Liparensum piratis exceptus, &
dimissus, *ibid.*
- L. Sergius Fidenas, cos. V. 17. trib. mil. conf. pot. 25.
iterum cos. 30. iterum trib. mil. conf. pot. 35. tertium
trib. mil. 45.
- L. Sergius Fidenas, trib. mil. V. 16.
- M. Sergius decemvir creatur, III. 35.
- M. Sergius Fidenas trib. mil. conf. pot. IV. 61. iterum,
V. 8. ejus castra adoriuntur Falisci, *ibid.* mavult vinci
ab hoste, quàm vincere per civem, *ibid.* accusatur
à trib. pl. 11. denis millibus æris gravis condemp-
natus, 12.
- Servilii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti,
I. 30.
- C. Servilius cos. II. 49.
- C. Servilius trib. mil. conf. pot. contendens cum collegis
patri paret, IV. 45.
- C. Servilius Ahala mag. equit. obtruncat Mælium, IV.
13, 14. ejus factum defendit dictator Cincinnatus, 15.
creatur cos. 30.
- C. Servilius Ahala trib. mil. conf. pot. creatur, 56. mag.
equit. 57. iterum trib. mil. conf. pot. *ibid.* tertium,
V. 8. senatui obtemperans, cogit collegas ante diem
abdicare se magistratu, 9.
- C. Servilius Ahala mag. equit. VI. 2.
- L. Servilius Structus, trib. mil. conf. pot. IV. 47.
- P. Servilius, cos. II. 21. ejus populare edictum, 24. nec
plebi, nec Patribus gratus, abit magistratu, 27.

INDEX RERUM. 495

- P. Servilius, cos. III. 6. moritur, 7.
- Q. Servilius per Patres clientesque Patrum cos. creatur, II. 64. iterum cos. in Æquos mittitur, III. 2.
- Q. Servilius quæstor, diem M. Volscio dicit, III. 24.
- Q. Servilius Priscus, dictator, IV. 21. fundit Etruscos & Fidenas capit, 22. appellat trib. ut cogant cos. dicere dictatorem, 26. cognoscit de rebellione fidensium, 30. filium trib. mil. jubet collegis belli gerendi curam concedere, & urbem præesse, 45. ex S. C. dictator dicitur, 46. vincit Æquos, 47.
- Q. Servilius Fidenas, trib. mil. conf. pot. V. 8. iterum, 14. interrex, 17. trib. mil. tertium, 24. quartum, 36. quintum, VI. 4. sextum, 6.
- Q. Servilius, trib. mil. conf. pot. XI. 22. iterum, 31. tertium, 36.
- Q. Servilius Ahata cos. VII. 1. secundum, 4. dicit consensu Patriciorum Ap. Claudium dictatorem, 6. creatur dictator, 11. ex auctoritate Patrum ludos magnos vovet, *ibid.* ejus res gestæ, *ibid.* abdicat se dictaturam, *ibid.* interrex creatur, 17.
- Q. Servilius mag. equit. VII. 22. cos. 38.
- Sp. Servilius cos. cadit Veientes, II. 51. mox pulsus ab iis, interventu collegæ servatur, *ibid.* reus factus ad pop. periculum audaciâ discuit, 52.
- Sp. Servilius Priscus, censor, VI. 31. trib. mil. conf. pot. 38.
- Ser. Tullius, I. 18. captivâ Corniculânâ natus, I. 39. & IV. 3. ei caput in multorum conspectu arsit, I. 39. de ejus natalibus variæ sententiæ, *ibid.* fuit maximo honore apud Regem & Patres, *ibid.* servus curam rerum capeffit, 41. à senatu jubetur regnare, *ibid.* filias Tarquiniis collocat, 42. Veientibus bellum infert, *ibid.* instituit censum, *ibid.* condit lustrum, 44. interficitur, 48. ejus laudes, *ibid.* commentarii, 60.
- Servus conjurationis index. *Vid.* Vindicius.
- Servi vindictâ liberati, in civitatem accepti videbantur, II. 5.
- Servi Capitolium occupant, III. 15. dant pœnas, 18.
- Servorum alia conjuratio, IV. 45.
- Servi publici, IX. 29.
- P. Sestius Capitolinus, cos. III. 32. Decemvir legibus scribendis, 33.
- P. Sestius patriciæ gentis vir à C. Julio Decemviro ad populum accusatus, III. 33.
- P. Sestius, quæstor, IV. 50.
- Seria, colonia, VI. 30. eam depopulantur Privernates.

496 INDEX RERUM.

VII. 42.

Setiui nuntiant defectionem Privernatium, VIII. 1.
Sextarii vini, honoris ergo, militibus qui Decium secuti fuerant, à legionibus collati, VII. 37.

Sextiles Kalendæ olim anni principium, III. 6.

Sextiles Kalendæ duplici clade insignes, VI. 1.

Sextilia virgo Vestalis damnata incesti viva defoditur, *Epit.* XIV.

C. Sextilius plebeius, trib. mil. conf. pot. VI. 30.

L. Sextius, trib. pl. rogationem fert, quâ Volas coloni mitterentur, IV. 49.

L. Sextius trib. pl. promulgat leges de are alieno, de modo agrorum, & de consulatu plebeio, VI. 35. re-
fectus trib. pl. non patitur creari curules magistratus, *ibid.* octavum trib. pl. 36. continuari sibi tribunatum recusat, 39. decimum trib. reffectus, 42. primus de plebe cof. factus, *ibid.* & VII. 1.

Sybilla, I. 7.

Sybillini libri additi, III. 10. V. 13.

Siccitas ingens in urbe & agro Rom. IV. 30.

Sicilia, I. 1. in Siciliam venit Æneas, *ibid.* in Sicilia frumentum emptum propter caritatem annonæ, II. 34. in Siciliam exercitum quando primum trajecerint Carthaginienses, IV. 29. à tyrannis Sicilia missam suspicatur Livius classem Græcorum quæ mare Etruscum infestum habebat, VII. 25.

Siculum fretum, I. 2.

C. Sicinius auctor secessionis in Sacrum montem, II. 32. inter primos tribunos plebis, 33. *Vid.* & III. 54.

C. Sicinius trib. pl. post secessionem in Aventinum, III. 54.

L. Sicinius, trib. pl. VI. 6.

T. Sicinius cof. II. 40.

T. Sicinius, lator rogationis de migrando Veios, V. 24. Sidicini à Samnitibus bello laceffiti, socios sibi parant Campanos, VII. 29. rursus ab iisdem impugnati, deditionem facere volunt ad Rom. à quibus repudiati dedunt se Latinis, VIII. 1, 2. Sidicinos inter & Auruncos bellum, 15. vincuntur Sidicini à Rom. 16, 17.

Sidicinus ager, X. 14.

Signia colonia, I. 55. II. 21. VIII. 3.

Signiferum manu arreptum secum in hostem rapit Camillus, VI. 8.

Signum emissum in hostium aciem, VI. 3.

Signa militaria ex arario deprompta, IV. 22. VII. 23.

— capta in prælio, IX. 44. X. 14. & alibi *sepissime*.

INDEX RERUM. 497

- ante signa & post signa strages facta, VIII. 11.
 Signum pugnae datum, VI. 8.
 Signum receptui datum, VI. 8.
 Signum secundae vigiliae, VII. 35.
 Signum Jovis imperatoris Praeneste devectum T. Quintius dictator in Capitolium infert, VI. 29.
 Sigovesus, filius sororis Ambigati Celtarum regis, V. 34.
 in Hercinyos saltus sorte missus, *ibid.*
 Q. Silius primus quaestor plebeius, IV. 54.
 Simulacra infantium conditorum urbis sub uberibus lupae, ad ficum Ruminalem posita, X. 23.
 Simulacrum Herculis in Capitolio positum, dedicatumque, IX. 44.
 Sinope urbs, postea Sinuessae, X. 21.
 Sinuessae urbs, VIII. 11. colonia, X. 21.
 Sinus Adriaticus, X. 2.
 ——— Thesprotius, VIII. 24.
 Sipontem, urbs capta ab Alexandro Epirense.
 Socii Rom. sine duce aut exercitu Rom. propriis viribus bellum gerere non sinuntur, II. 53. VIII. 4.
 Solenne Pani Lyceo ab Evandro institutum, I. 5.
 ——— Fidei à Numa, I. 21.
 Solistimum tripudium, X. 40.
 Solonis leges à legatis Rom. descriptae, III. 31.
 Solonius ager, VIII. 12. in eum excursionem faciunt Antiates, *ibid.*
 Solstitialis orbis, I. 19.
 Somnium Ti. Atinii, II. 36.
 Sora opp. capitur à Rom. VII. 28. deficit, interfectis Rom. colonis ad Samnites, IX. 23. obsidetur à Rom. 24. capitur, *ibid.* expugnatur à Samnitibus, 43. recipitur, 44.
 Soram coloniam quatuor millia hominum missa, X. 1.
 Soranus ager, X. 14, 33.
 Sorditati rei & eorum cognati esse solent, VI. 20.
 Sororium tigillum, I. 26.
 Sortes Oraculi Pythici, V. 15.
 Sortes Dodonaei Jovis, VIII. 24.
 Sospita Juno, VIII. 14.
 Sotinus minister ex Regiis Alexandri Epirensis pueris, VIII. 24.
 Spectacula sibi Patres Equitesque faciunt, alta duodenos pedes: fori appellabantur, I. 35.
 Spectrum per quietem utrique cos. visum, VIII. 6.
 Speculatores, IX. 23.
 Specus in foro Rom. *Vid.* Vorago.

498 INDEX RERUM.

- Spei templum , II. 51.
 Spelunca in Urbriâ , in quâ ad duo millia armatorum
 absumpta fumo & vapore , X. 1.
 Spolia opima Jovi Feretrio à Romulo lata , I. 10. in ade
 Jovis feretrii , prope Romuli spolia , ab A. Cornelio
 Corso dono fixa , IV. 20. 32.
 Spolia equeſtria , VIII. 7.
 Spolia cæſorum hoſtium lecta , V. 36 , 39.
 Spolia hoſtium Vulcano cremata , I. 37.
 Spolia jovi victori vota , X. 29.
 Spongia pectori tegumentum , IX. 40.
 Sponſionis fœderisq̃ue discrimen , IX. 5.
 Statarius miles , IX. 19.
 Statius Gellius , imperator Samnitium , IX. 44. in prælio
 capitur à Rom. *ibid.*
 Statius Minatius , dux Samnitium , X. 20. eum captum
 ad coſ. Rom. rapiunt , *ibid.*
 T. Statius , trib. pl. diem dicit Sp. Servilio , II. 52.
 Stator Jupiter. *Vid.* Jupiter.
 Statua Accio Navio Romæ poſita , I. 36.
 ——— Camilli & Mæ nii coſſ. in foro , VIII. 13.
 ——— Clæliæ in ſacrâ viâ , II. 13.
 ——— Horatii Coclitis in Comitio , II. 10.
 ——— Marcii coſ. in foro ante templum Caſtoris , IX.
 43.
 Statuæ publicè in Roſtris poſitæ legatis Rom. à Fidenatibus
 occiſis , IV. 17.
 Stellates campi , IX. 44. X. 31.
 Stellatina tribus nova , VI. 5.
 Stipendium de publico quando miles primùm acceperit ,
 IV. 59.
 ——— quando eques , V. 7.
 Stipendium annuum , & trium menſum frumentum ac-
 cipit exercitus Rom. à Samnitibus , mercedem indu-
 ciarum , VIII. 2.
 Stratagema T. Quintii coſ. II. 64.
 ——— C. Sulpicii dictatoris , VII. 14.
 Stupri damnatæ Matronæ mulctantur pecuniâ. *Vid.* Ma-
 tronæ.
 Subura , regio urbis Romæ , III. 13.
 Suburana tribus Libertinorum , *Epit.* XX.
 Subcenturio Rom. vincit Latinum centurionem , VIII. 8.
 Sueſſa Pometia , urbs Volſcorum , I. 41. vi capitur à
 Tarquinio ſuperbo , 53. *Vid.* Pometia.
 Sueſſa Aurunca , VIII. 15. eò colonia deduſta , IX. 28.
 Sueſſula urbs , VII. 37.

INDEX RERUM. 499

- Suesulanis civitas sine suffragio data, VIII. 14.
 Suffragia quomodo Romæ lata, I. 43. *Vid.* & X. 13, 21.
 Suggestum in foro Rom. adornatum Rostris navium Antiatum, VIII. 14.
 C. Sulpicius, legatus, qui idem videtur esse ac C. Sulpicius Pæticus, de quo *infra*, vincit Hernicos, VII. 7.
 C. Sulpicius Camerinus censor creatur, VI. 27. abdicat se magistratu, *ibid.*
 C. Sulpicius Longus, cos. VIII. 15. iterum, 37. tertium, IX. 24. Samnites vincit, 27.
 C. Sulpicius Pæticus cos. VII. 2. *Vid.* C. Sulpicius, legatus. iterum cos. 9. ducit exercitum in Hernicos & Ferentinum urbem capit, *ibid.* dictator dictus, 12. trahit bellum, ægre id ferentibus militibus, *ibid.* Sex. Tullii ad eum oratio, 13. ejus stratagema, 14. vincit Gallos, & triumphat, 15. auri ex Gallicis spoliis magnum pondus saxo quadrato septum in Capitolio sacrat, *ibid.* creatur interrex & tertium cos. 17. quartum, 19. iterum interrex & quintum cos. 22.
 P. Sulpicius Saverrio cos. creatur, IX. 45. ob res bene adversus Æquos gestas triumphat, *ibid.* censor, X. 9.
 Q. Sulpicius, legatus dictatoris A. Postumii, IV. 27.
 Q. Sulpicius Camerinus, trib. mil. conf. pot. V. 8. iterum, 14.
 Q. Sulpicius Longus, trib. mil. conf. pot. V. 36, 47. paciscitur cum Brenno, 48.
 Ser. Sulpicius cos. nihil dignum memoriâ agit, II. 19.
 Ser. Sulpicius, curio maximus, moritur, III. 7.
 Ser. Sulpicius, cos. III. 10. legatus mittitur Athenas legum causâ, 31. Decemvir, 33. legatus ad exercitum qui Aventinum infederat, 50.
 Ser. Sulpicius Camerinus cos. creatur, V. 29. trib. mil. conf. pot. 32. adversus Salpinates proficiscitur, *ibid.* creatur interrex, VI. 5.
 Ser. Sulpicius Camerinus, cos. VII. 28.
 Ser. Sulpicius Rufus, trib. mil. conf. pot. VI. 4. iterum, 18. tertium, VI. 21.
 Ser. Sulpicius, trib. mil. conf. pot. VI. 22. iterum, 32. recipit Tusculum, 33. duxerat majorem M. Fab. Ambusti filiam, 34. trib. mil. conf. pot. tertium, 36. quartum, 38.
 Suoveraurilia, I. 44. VIII. 10.
 Superbus cur dictus Tarquinius, I. 49.
 Superstitio externa repressa, IV. 30. *Vid.* Religio.
 Supplicationes ad omnia delubra, III. 7.

500 INDEX RERUM.

Supplicationes duorum coff. nomine in unum diem, III. 63.
 — in quattriduum, V. 23.

— ob rem benè gestam adversùs Samnites, X. 21.
 — in biduum, in prodigiorum averruncandorum

causâ, 23.

Supplicatio per unum diem Æsculapio habita, X. 7.

Supplicationibus ordo statutus, VII. 28.

Supplicum insignia Infulæ, Velamenta, Rami oleæ,
 Vestis sordida. II. 39.

Sutrini, focii Rom. VI. 3. *de obsidione eorum urbis, Vid.*
 Sutrium.

Sutrium opp. obsidetur & capitur à Tuscis, VI. 3. reci-
 pitur à Camillo, *ibid.* obsidetur ab Etruscis, 9. liber-
 ratur, *ibid.* Sutrium claustrum Etruriæ, ab Etruscis
 oppugnatum, IX. 32, 35. *Vid. & X. 14.* colonia
 Rom. fuit. *not. 2. ad VI. 16.*

Sylva Arisia, II. 7.

— Ciminia, IX. 36.

— Mœsia, I. 33.

— Malitiosa, I. 30.

Sylvanus ex Sylvâ Arisia ingentem vocem noctis silentio
 edidisse creditur, II. 7.

Sylvius, Ascanii filius, secundus Albæ rex, I. 3. casu
 quodam in Sylvis natus, *ibid.*

Sylvius Æneas, tertius Albæ rex, *ibid.*

Sylvius Latinus, quartus Albæ rex, *ibid.*

Sylvius Romulus, fulmine ictus, *ibid.*

Sylvius, cognomen Albanorum regum, *ibid.*

T.

TABERNÆ Romæ à Tarquinio Prisco rege factæ,
 I. 35.

Tabernæ in gravi periculo claudi jussæ, III. 27. IV. 31.
 in luctu, IX. 7.

Tabernæ Novæ, loci nomen Romæ, III. 48.

Tabernaculi malè capti vitium, IV. 7.

Tabula à T. Quintio dictatore in Capitolio sub signo Jo-
 vis Imperatoris fixa, VI. 29.

Tabulæ decem à Decemviris latæ, III. 34.

— duæ prioribus decem additæ, 37.

— duodecim in æs incisæ, in publico propositæ,
 57.

— publicæ, IV. 8.

Talassio vox nuptialis, I. 9.

Tanaquil, femina summo loco nata, nabit Lucumonî,

INDEX RERUM. 501

- J. 34. cœlestium prodigiorum perita, *ibid.* Tarquinium ad educandum summâ curâ Servium excitat, 39. interfecto Tarquinio, eundem Servium, generum suum ad capeffendam rerum curam hortatur, 41. *Vid. & 47.*
- Tarentini, VIII. 27. eorum indignatio in Rom. *ibid.* concitant Lucanos, *ibid.*
- eorum superba legatio, IX. 14. ridetur à coff. Rom. ad pugnam se parantibus, *ibid.* diripiunt classem Rom. *Epit.* XII. Duumvirum qui classi præerat occidunt, *ibid.* Pulsant legatos Rom. *ibid.* vincuntur, paxque ipsis conceditur, *ibid.*
- Sp. Tarpeius præest arci Rom. I. 11. ejus filia à Tito Tatío Sabinorum rege auro corrupta, accipit armatos Sabinos in arcem, *ibid.*
- Sp. Tarpeio cof. ut magistratu abiit, dies dicta, III. 31. legatus mittitur ad exercitum, Aventinum insidentem, 50. creatur trib. pl. 65.
- Tarpeius mons, I. 55.
- Tarpeium Saxum. *Vid.* Saxum.
- Tarquini, urbs Etruriæ, I. 34.
- Tarquinienses ad Tarq. superb. in regni possessionem restituendum arma capiunt, II. 6. pugna inter eos & Rom. *ibid.* domum abeunt, 7.
- Tarquinienses bellum inferunt Rom. V. 16. populantur agrum Rom. *ibid.* vincuntur, *ibid.* in eos quod milites Rom. immolassent sævicum, 19. inducias quadrag. annorum impetrant, 22.
- Tarquiniensis ager, VI. 4.
- L. Tarquinius Prisci genus & nomen, I. 34. institutus tutor liberis regis, *ibid.* ambit regnum, 35. eligitur, *ibid.* centum in Patres legit, *ibid.* bellum gerit cum Latinis, *ibid.* Circo Maximo designat locum, *ibid.* muro lapideo urbem circumdare parat, 36. Sabinis infert bellum, eosque fundit, *ibid.* & 37. bellum facit Latinis, 38. multa eorum oppida capit, *ibid.* ejus opera, *ibid.* occiditur, 40.
- L. Tarquinius regnum affectat, 46. Tarquinius Prisci filium plures edidere auctores, *ibid.* instinctu conjugis regnum inyadit, 47. quare Superbi nomen illi inditum, 49. Patrum primores interficit, *ibid.* circumsepit corpus armatis, *ibid.* primus morem consulendi Senatum solvit, *ibid.* Latinos sibi conciliat, *ibid.* Octavio Mamillio Tusculano filiam nuptum dat, *ibid.* in eum invehitur Turnus Herdonius, 50. opprimit Herdonium, 51. ejus ad Latinos oratio, cum quibus sædus renovat, 52. Volscis bellum infert, eorumque

502 INDEX RERUM.

- urbem Sueffam Pometiam vi capit, 53. Gabios fraude capit, *ibid.* & 54. pacem facit cum Æquis, & cum Tuscis fœdus renovat, 55. ædificat Jovis Capitolini ædem, *ibid.* alia ejus opera, *ibid.* Ardeam obsider, 57. pellitur Româ, 60. regnavit annos quinque & viginti, *ibid.* bellum molitur, II. 6. primò à Veientibus & Tarquinienſibus adjutus, *ibid.* deinde à Porſenna, 9. relictus ab eodem, exſulatum abit Tuſculum, 15. pugnans ad Regillum lacum vulneratur, 19. *ſed Vid. ibi not.* moritur Cumis, 21.
- Aruns Tarquinius, Superbi filius, Delphos miſſus portenti cauſâ, I. 56. cum L. Junio Bruto pugnat, utriusque exitio, II. 6.
- Sex. Tarquinius, Superbi filius natu minimus, 53. Gabios prodit patri, *ibid.* & 54. Lucretiæ vim inferit, 58. Gabios exſul proſectus, interficitur, 60.
- L. Tarquinius, Superbi filius. I. 56. pugnat ad Regillum lacum, II. 19 & 20.
- Aruns Tarquinius, Superbi frater, mitis ingenii juvenis, clam ab uxore tollitur, I. 46.
- L. Tarquinius Collatinus, Egerii filius, Lucretiam ſuam laudat, I. 57. *Vid.* Lucretia. Collatinus creatur coſ. 60. abdicato conſulatu, in exilium abit. II. 2.
- Tarquiniſſimum nominis odium apud Rom. II. 2. Tarchiniorum bona repetunt legati, 4. eorum bona diripiuntur aut conſecrantur, 5.
- L. Tarquinius Patriciæ gentis, magiſter equit. III. 27.
- Tatius. *Vid.* Titus Tatius.
- Taurea. *Vid.* Jubellius.
- Taurinus Saltus, V. 34.
- Teanenſes, IX. 20.
- Teates Apuli, IX. 20. *ſed Vid. not.*
- Tellenæ, urbs Latii ab Anco Marcio capta, I. 33.
- Telum, I. 25. ſuper telum ſe devovens ſtat coſ. P. Decius, VIII. 9. telo, ſuper quod ſtans coſ. precatus eſt, hoſtem potiri fas non eſt, 10.
- Tellus dea, X. 28.
- Telluris ædes, II. 41.
- Sextus. Tempanius, Decurio equit. jubet equit. ex equis deſilire qui pugnam reſtituunt, IV. 38. à C. Junio trib. interrogatur de Sempronio coſ. 40. ejus prudens reſponſio, 41. abſens creatur trib. pl. 42. cum eodem Sempronio ſe veſtem mutaturum proſitetur, *ibid.*
- Tempeſtas fœda prohibet caſtrorum hoſtilium oppugnationem, II. 62. *Vid.* Imber.
- Templum primum à Romulo Jovi Feretrio dedicatum, I. 10.

- Templum Bellonæ, X. 19.
 ——— Castoris, IX. 43.
 ——— Concordiæ, IX. 45.
 ——— Dianæ, I. 45.
 ——— Fortunæ muliebris, II. 40.
 ——— Jani, I. 19.
 ——— Jovis Capitolini, I. 38, 55.
 ——— Jovis Feretrii, I. 10. IV. 32. in illud spolia opima
 inlata, *ibid.*
 ——— Jovis Statoris, I. 12. X. 36. 37.
 ——— Matutæ matris, V. 19, 23.
 ——— Minervæ, VII. 3.
 ——— Nortiæ, Etruscæ deæ, VII. 3.
 ——— Pudicitæ, X. 23.
 ——— Spei, II. 51.
 Templum nemo dedicare potest, nisi cos. aut impera-
 tor, IX. 46.
 Tempia suis crinibus Matres in luctu & metu verrebant,
 III. 7.
 Tempia diis in ipso discrimine vovendi mos, X. 42.
 Templis Deûm, Albâ dirutâ, temperatum, I. 29.
 C. Terentillus Arsa, trib. pl. absentibus cos. in consu-
 lare imperium apud plebem invehitur, III. 9. legem
 promulgat, ut quinque viri creentur legibus de impe-
 rio cos. scribendis, *ibid.*
 Terentina tribus addita, X. 9.
 Terina urbs Bruttiorum, capta ab Alexandro Epirensi,
 VIII. 24.
 Terminus deus, I. 55. V. 54.
 Termini fanum, I. 55.
 Terra mater, VIII. 6.
 Terror nocturnus Romæ, VIII. 37.
 Tesseræ, VII. 35. IX. 32.
 Tesserarum ludus, IV. 17.
 Testudo è scutis densatis, X. 29, 43.
 Testudines, machinæ ad oppugnationem urbium, V. 5.
 Theusæ, V. 41. IX. 40.
 Thesauri auri Gallici, VI. 14, 15.
 Thessali equites, IX. 19.
 Thesprotius sinus, VIII. 24.
 Thuria, sive Thurii, urbs in Sallentinis, IX. 19. X. 2.
 Thus publicè in sacrificiis præbitum, X. 23.
 Tiberina insula, II. 5.
 Tiberinus Sylvius, decimus rex Albæ, in Albulâ submer-
 sus, I. 3.
 Tiberis fluvius, olim Albula dictus, I. 3. Tiberis dictus

504 INDEX RERUM.

- à rege Tiberino, qui in trajectu submersus est, *ibid.*
Tiberis ab Hercule nando trajicitur, 7. est gelidâ hie-
me innavigabilis, V. 13.
- Tibicines & Cornicines in centurias distributi à Servio,
I. 43. eorum in ludis usus, VII. 2. Tibicines, vini
avidum genus, IX. 30. prohibiti in æde Jovis vesci,
uno agmine eunt Tibur, *ibid.* vino onerati, somno-
que victi in plaustra conjiciuntur & Romam revehun-
tur, *ibid.* iis restitutum jus vescendi in æde Jovis, *ibid.*
- Tiburtes pop. VII. 9. quare iis bellum indixerint Rom.
ibid. Gallos benignè adjuvant commeatu, 11. vincun-
tur, *ibid.* infesto agmine primo noctis silentio ad ur-
bem Rom. veniunt, 12. ad mcenia Romæ vincuntur,
ibid. cum iis bellum geritur, 18. coguntur dedere se
Rom. 19. triumphus de Tiburtibus, *ibid.* tuentur Peda-
nos, VIII. 12. eos vincit L. Furius cos. 13. mulctantur
agro, 14.
- Ticinus amnis, V. 34.
- Tifata mons, VII. 29.
- Tifernum oppidum, IX. 44. X. 14.
- Tifernus mons, X. 30.
- Tigillum sororium, I. 26.
- Timasitheus Liparenfis à legatis Rom. injuriam popula-
rium arcet, V. 28.
- Titienfes, Equit. centuria, & tribus antiqua, I. 13, 36.
X. 6.
- L. Titinius trib. mil. cons. pot. V. 12. iterum, 18. pro-
fectus adversus Faliscos, malè rem gerit, *ibid.*
- M. Titinius trib. pl. creatur, III. 54.
- M. Titinius mag. equit. X. 1.
- P. Titinius, trib. pl. queritur indignam mortem Mælii,
IV. 16.
- T. Tattus rex Sabinorum, I. 10. ad eum congregantur
raptarum virginum parentes, *ibid.* bellum parat, *ibid.*
corrumpit auro filiam Tarpei, quæ Sabinos in arcem
accipit, 11. pax convenit inter eum & Rom. 13. ejus
mors, 14.
- Toga prætexta ab Etruscis sumpta, I. 8.
- Togam prætextam sumunt qui se pro populo devovent,
VIII. 9.
- Toga picta, X. 7.
- Lart. Tolumnus Veientium rex, IV. 17. ad eum defi-
ciunt Fidenæ, *ibid.* interfici jubet legatos Rom. *ibid.*
in prælio occiditur à Corn. Cossio trib. mil. 19.
- Tonfores quando primum in Italiam venerint, *not.* 1.
ad VI. 16.

Torquatus,

INDEX RERUM. 505

Torquatus, cognomen T. Manlio datum, VII. 10. *Vid.*
Manlius.

Trebia, opp. II. 39. Trebiam capit Coriolanus, *ibid.*

C. Trebonius, trib. pl. V. 11.

C. Trebonius, legatus, X. 40.

L. Trebonius, trib. pl. infectatur Patres, unde Aspero
inditum cognomen, III. 65. ejus rogatio, *ibid.*

M. Trebonius, trib. mil. conf. pot. VI. 21.

Trebulanis pop. data civitas, X. 1.

Triarii milites, II. 47. VII. 21. VIII. 8. cur & quo sensu
dicatur res ad Triarios rediisse, *ibid.*

Tribunus Celerum, I. 59.

Tribuni militum in secessione militum ab exercitibus
creati, III. 51.

Tribuni militum primò ab imperatoribus, dein populi
suffragio ex parte facti, VII. 5. *Vid.* & IX. 30.

Tribuni mil. conf. pot. tres numero primùm creati, IV.
6, 7.

_____ abeunt honore quasi vitio creati, *ibid.*

_____ quatuor creantur, IV. 31.

_____ sex, IV. 61.

_____ octo, V. 1.

Tribunos mil. conf. pot. creari evincunt trib. pl. IV. 25.
mox verat Senatus, decernitque ut consularia comitia
habeantur, *ibid.*

Tribuni mil. conf. pot. patricii omnes creati per quatuor
& quadraginta annos, VI. 37.

Tribunus mil. conf. pot. ex plebe primus, V. 12.

Tribuni pleb. primùm creati, II. 33.

_____ sacrosancti, *ibid.* & III. 55.

_____ non populi, sed plebis magistratus, II. 35,
56.

_____ tributis comitiis creari jubentur, II. 56, 58.
numeroque eorum tres adduntur, ex Pisone, *ibid.*

_____ decem creantur, III. 30.

_____ tolluntur, decemviris institutis, III. 32.

_____ restituuntur, iisdem sublatis, III. 54.

_____ per cooptationem duo adsciscuntur patricii &
consulares, 64, 65. *Vid.* & V. 10.

_____ cooptari vetantur, III. 65. V. 11.

_____ certant adversus Patres, II. 42. & *passim.*

_____ diem dicunt C. Marcio, II. 35.

_____ M. Manlio, VI. 20.

Tribunus plebis viatorem mittit ad cos. II. 56.

Tribuni plebis minantur vincula consulibus, IV. 26.

Tribuni pleb. minantur vincula tribunis mil. V. 9.

506 INDEX RERUM.

- Tribuni in ordinem cogunt dictatorem, ut quidam retulere parum probabiliter, VI. 38.
- vetant delectum haberi, IV. 1. & alibi sæpius.
- vetant tributum conferri, V. 12.
- vetant per quinquennium ullos magistratus cules creari, VI. 35.
- Tribunus plebis unus per intercessionem suam, unamque vocem *veto*, ceteros omnes morari potest, II. 44. IV. 48. VI. 35.
- Tribunorum plebis potestas mœnibus urbis terminatur, III. 20.
- Tribunus pl. à Patribus clam occisus, II. 54.
- Tribuni pl. duo, quod gratificati fuerant Patribus, post depositum magistratum accusantur & damnantur, V. 29.
- Tribunis pl. usitatum semetipsos creare, III. 35.
- Tributa comitia, II. 56. *Vid.* Comitia.
- Tributo plebs liberata Romæ, II. 9.
- Tributum indictum, IV. 60.
- Tributum ægre collatum, V. 10. conferri prohibetur, V. 12.
- Tributum, in murum saxo quadrato faciendum, VI. 32.
- in militum stipendium, X. 46.
- Tribus unde dictæ? I. 43.
- Anienfis, X. 9.
- Claudia, II. 16.
- Collina, *Epit.* XX.
- Esquilina, *Epit.* XX.
- Falerina, IX. 20.
- Mæcia, VIII. 17.
- Narniensis, sive Arnienfis, VI. 5.
- Palatina, *Epit.* XX.
- Papiria, VIII. 37.
- Pollia, VIII. 37. *Epit.* XIV.
- Pemptina, VII. 15.
- Publilia, VII. 15.
- Quirina, *Epit.* XIX.
- Sabatina, VI. 5.
- Scaptia, VIII. 17.
- Stellatina, VI. 5.
- Suburrana, *Epit.* XX.
- Terentina, X. 9.
- Tromentina, VI. 5.
- Velina, *Epit.* XIX.
- Ufentina, IX. 20.
- una & viginii factæ, II. 25.
- Tribu moti, IV. 24.

INDEX RERUM. 507

- Tribus bellum jubent, VI. 21. triumphum decernunt, III. 63. *Vid.* & Comitia tributa & Plebs.
- Tricipitinus. *Vid.* Lucretius Tricipitinus.
- Trifanum locus, VIII. 11.
- Trigemina porta, IV. 16.
- Tripudium solistimum, X. 40.
- Triumphus origo, I. 10.
- Triumphus Tarquinii Prisci, primus à Livio memoratus, I. 38. P. Valerii, II. 7. Camilli, V. 23.
- Triumphus descriptio, III. 29.
- Triumphantium ornatus, X. 7.
- Triumphum primus actio honore reportavit Q. Publilius Philo, VIII. 26.
- Triumphum concedere aut denegare Senatûs est, III. 63.
- Triumphus sine auctoritate Patrum, populi jussu acti, III. 63. VII. 17. sine auctoritate Patrum, sine populi jussu, X. 37.
- Triumviri coloniarum deducendæ creati, IV. 11. VI. 21. VIII. 16. IX. 28.
- Triumviri capitales primum creati, *Epit.* XI.
- Troja capta, & in Trojanos sævitum, I. 1.
- Troja decem annis oppugnata ob unam mulierem, V. 4.
- Troja in Euganeorum agro ab Antenore condita, I. 1.
- Troja in Laurente agro ab Ænea condita, I. 1.
- Trojanus pagus, I. 1.
- Trojani, I. 1.
- Troilium in Etruria à Sp. Carvilio cos. captum, X. 46.
- Tromentina tribus nova, VI. 5.
- Tulliarum regis Servii Tullii filiarum duarum, I. 46. majoris Tulliarum ambitio, *ibid.* ambæ nubunt Tarquiniiis, *ibid.* minor nubit Arunti, *ibid.* majoris Tulliarum violenta consilia, 47. Tulliarum majoris impietas, 48. Tarquinio pulso & ipsa fugit, 59.
- Cl. Tullus. *Vid.* Clælius.
- Man. Tullius, cos. II. 19.
- Ser. Tullius. *Vid.* Servius.
- Sex. Tullius septimum primum pilum ducit, VII. 13. ejus ad C. Sulpicium dictatorem, quod bellum trahe-ret, oratio, *ibid.* privatum dictatoris cum eo collo-quium, 14. ejus in prælio virtus, 16.
- Tullus Hostilius creatur rex Rom. I. 22. ejus indo-les, *ibid.* infert Albanis bellum, 23. ejus cum Mettius colloquium, *ibid.* favet Horatio reo, 26. in prælio ad-versus Veientes Fidenatesque duodecim vocet Salios, fanaque Pallori ac Pavori, 27. supplicio afficit Met-tium ob perfidiam, 28. diruit Albam, 29. addit Cæ-

508 INDEX RERUM.

- lium montem urbi, ibique deinde habitat, 30. principes Albanorum in Patres & equitum decem turmas ex Albanis legit, *ibid.* infert Sabinis bellum, eosque vincit, *ibid.* longinquo morbo implicatur, 31. fit superstitionibus obnoxius, *ibid.* fulmine ictus cum domo conflagrât, *ibid.* regnavit annos duos & triginta, *ibid.*
- Att. Tullus, princeps Volscorum, infestus Rom. II. 35. excipit hospitio Marcium Coriolanum, *ibid.* de bello Romanis inferendo cogitat, *ibid.* ejus dolus, 37. Volsci, à Tullo concitati, deficiunt, 38, 39.
- Tumultus Gallicus, VII. 9.
- Sabinus, II. 26.
- ob Tumultum, justitium indictum & delectus sine vacationibus, VII. 28.
- Tunica palmata, X. 7.
- Tunicæ versicolores, IX. 40.
- Tunicæ, militum præmia, VII. 37. X. 30.
- Turbæ ob nexos, II. 23, 27. *Vid.* Seditio.
- Turmæ equitum, I. 30.
- Turnus rex Rutulorum, Æneæ Latinoque bellum infert, I. 2. vincitur, & cum Mezentio junctis viribus, altero prælio superatur, *ibid.*
- Turn. Herdonius. *Vid.* Herdonius.
- Turres in operibus oppugnandarum urbium, V. 5.
- Tusci occupant Janiculum, II. 51. eorum imperium olim quàm latè patuerit, I. 2. V. 33.
- Tusci opprimuntur à Rom. I. 45. *Vid.* Etrusci.
- Tuscum mare, V. 33.
- Tusculus vicus Romæ, II. 14.
- Tusculum, II. 15, 16. capitur à Latinis, VI. 33. recipitur, cæsis Latinis, *ibid.* oppugnatur à Veliternis, 36. liberatur obsidione, *ibid.*
- Tusculana arx, III. 23. VI. 33.
- Tusculani colles, III. 7, 8.
- Tusculani Romam suppetias mittunt, III. 18. iis decretum bellum, VI. 25. quod arcent constanti pace, *ibid.* pacem impetrant, deinde & civitatem, 26. *Vid.* & VIII. 14. de iis, rogatione Flaviâ, judicium populi, VIII. 37. populus Tusculanus mutatâ veste venit Rom. impetratque veniam, *ibid.* in Papiria tribu suffragium ferebant, *ibid.*
- Tutia, virgo Vestalis damnata, *Epit.* XX.
- Tutorum potestas contra matrem, in virgine nuptum elocandâ, IV. 9.
- Tyrrhenum mare, V. 33.

V.

- V**ACATIO, VIII. 20. sine ulla vacationis venia exercitus scriptus, *ibid.* *Vid.* & VII. 28.
- Vacci prata, VIII. 19. *Vid.* Vitruvius Vaecus.
- Vades publici, à quo, & quâ occasione primum dati, III. 13.
- Vadimonis lacus, IX. 39. ad hunc lacum cum Etruscis acriter pugnarum, *ibid.*
- Valerius Antias historiæ Rom. scriptor, III. 5.
- Valerius Lævinus cof. vincitur à Pyrrho, *Epit.* XIII.
- C. Valerius, trib. mil. conf. pot. VI. 36.
- C. Valerius cof. VIII. 18.
- C. Valerius Potitus, trib. mil. conf. pot. IV. 49. cof. creatur, 53. capit arcem Carventanam, *ibid.* urbem ovans introit, *ibid.* trib. mil. conf. pot. iterum, 57. tertium, 61.
- L. Valerius, quæstor, diem perduellionis dicit Sp. Cassio cof. II. 41. cof. creatur, 42. iterum, 61. bellum gerit adversus Æquos, 62.
- L. Valerius interrex, V. 17.
- L. Valerius legatus auream crateram donum Apollini Delphos fert, V. 28. exceptus à Liparensium piratis, dimittitur, *ibid.*
- L. Valerius mag. equit. V. 48.
- L. Valerius mag. equit. dictus, VIII. 18.
- L. Valerius Flaccus, mag. equit. dictus, IX. 7.
- L. Valerius Poplicola, trib. mil. conf. pot. V. 26. trib. mil. iterum, VI. 1. tertium, 5. trib. mil. conf. pot. quartum, 21. quintum, 27.
- L. Valerius Potitus primus adversus decemviros movet certamen, III. 39, 41. cum M. Horatio Appium expellit foro, 49. cum eodem legatur ad plebem, 50, 53. & fit cof. 55. leges fert in gratiam plebis, *ibid.* ejus res gestæ in bello, 60, 61. triumphat sine auctoritate Patrum, populi jussu, 63. sibi consulatum continuari nolle se proficitur, 64. *Vid.* & IV. 6.
- L. Valerius Potitus, trib. mil. conf. pot. IV. 49. trib. mil. iterum, 58. tertium trib. mil. conf. pot. V. 1. quartum, 10. quintum, 14. à Faleriis ingentes prædas agit, *ibid.*
- L. Valerius Potitus cof. creatur, V. 31. facit ludos magnos, *ibid.* cædit Æquos, *ibid.* triumphat, *ibid.*
- L. Valerius Potitus, interrex, V. 32.
- L. Valerius Potitus, interrex, VI. 5.

310 INDEX RERUM:

- M. Valerius** feclialis facit Sp. Fufium Patrem Patraturæ 5
I. 24.
- M. Valerius**, Poplicolæ frater, cof. triumphat de Sabi-
nis, II. 16. in pugnâ ad Regillum lacum petens Tar-
quinius ipfe interficitur, 20.
- M. Valerius**, M. F. Volufi N. non fuit primus dictator,
II. 18.
- M. Valerius**, Volefi F. dictator creatur, II. 30. de Sabinis
triumphat, 31. quum populo indulgeri cuperet, af-
pernantibus Patribus ejus relationem, abdicat fe dicta-
turâ, *ibid.*
- M. Valerius** augur moritur, III. 7.
- M. Valerius** quæstor, III. 25. cof. 31.
- M. Valerius** trib. mil. cum Gallo fingulari certamine pu-
gnans, à corvo galeæ infidente adjutus, hoftem ob-
truncat, VII. 26. decem bobus aureâque coronâ dona-
tur, *ibid.* Corvus vocatur, *ibid.* tres & viginti annos
natus cof. creatur, *ibid.* fecundùm cof. 27. vincit Vol-
fcos, capit Sarricum, & triumphat, *ibid.* tertium cof.
28. adversùs Samnites proficifcitur, 32. ejus ad milites
adhortatio, *ibid.* familiaris eft militi dux, 33. invadit
primus omnium hofes, & vincit, *ibid.* triumphat de
Samnitibus, 38. dictator creatur, 39. feditionem re-
bellantium militum componit, 40, 41. quartum cof.
VIII. 16. capit Cales Aufonum, *ibid.* ex fenatufconful-
to triumphat, *ibid.* interrex, 17. & IX. 7. dictator
fecundùm, X. 3. triumphat, 5. cof. quintum, 6. legem
fert de provocatione, tertio tum ab urbe conditâ latam,
femper à familia eadem, 9. cof. sextum, T. Manlio
fuffectus, 11.
- M. Valerius Maximus**, trib. mil. conf. pot. V. 14. ite-
rùm, 24.
- M. Valerius Maximus** cof. IX. 28. legatus dictatoris Pa-
pirii Curforis, 40. prætor quartum, 41. cenfor, IX.
43. ab eo & collega viæ per agros publicâ impensâ
factæ, *ibid.*
- M. Valerius** Publicola, mag. equit. VII. 12. cof. 17. ite-
rùm, 19.
- P. Valerius** Volefi F. cum Sp. Lucretio venit ad Lucre-
tiam, I. 58. jurat in verba quæ Brutus præverat, 59.
cof. creatur in locum Collatini, II. 2. pugnat cum
Tarquiniis, 6. spolia legit, & triumphans Rom. redit,
7. affectati regni infimulatur, *ibid.* fubmittit fafcès po-
pulo, *ibid.* purgat fe, *ibid.* Velix ædes fubjicit, *ibid.*
leges ab eo latæ, 8. cognomen Publicolæ ei datum,
ibid. ad Veientium bellum proficifcitur, *ibid.* cof. ite-

INDEX RERUM. 511

- sum creatur, *ibid.* cædit Etruscos, 11. creatur tertium
 cos. 15. quartum cos. 16. infesto exercitu in agrum
 Sabinum proficiscitur, hostes cædit, & Rom. redit
 triumphans, *ibid.* moritur, copiis familiaribus adeo
 exiguis, ut funeri sumptus deesset, *ibid.* de publico
 elatum luxere matronæ ut Brutum, *ibid.*
- P. Valerius cos. II. 52.
- P. Valerius Potitus, trib. mil. conf. pot. VI. 6. socius
 imperii à Camillo lectus, *ibid.* trib. mil. conf. pot.
 iterum, 18. tertium, 27. quartum, 32. fundit Volscos
 & Latinos, *ibid.* quintum, 36. sextum, 42.
- P. Valerius Publicola, interrex, III. 8. cos. creatur, 15.
 ejus ad trib. & plebem oratio, 17. oppugnat Capito-
 lium ab Herdonio servisque occupatum, 18. interfici-
 tur, *ibid.*
- P. Valerius Publicola cos. VII. 21. prætor, 23. dictator,
 28.
- P. Valerius Publicola mag. equit. VIII. 17.
- Valetudini excusandæ solennia fuere cum juramento
 verba, VI. 22.
- Vallaris corona, X. 46. *Vid.* Corona.
- Vasa argentea in cella Jovis ex mulctaticia pecunia po-
 sita, X. 23.
- Vaticanus ager, X. 26.
- Vecilius mons, III. 50.
- Vestigalia pop. Rom. sub nutu arbitrioque censorum fue-
 re, IV. 8.
- Veclius Messius. *Vid.* Messius.
- Veientes in fines Rom. excurrunt, I. 15. à Romulo vin-
 cuntur, *ibid.* agri parte mulctatis in centum annos
 induciæ datæ, 15. vincuntur à Tullo, 27. *Vid.* & 30,
 42.
- Veientes Tarquinium juvant ad repetendum regnum, II.
 6. iis restituitur ager, 13. Veientem agrum, fœdere
 ad Janiculum isto Rom. ademptum restituit Porsenna,
 15. populantur Rom. agrum, 43. minitantur se oppu-
 gnaturos Romam, *ibid.* laceffunt Romanos ad pugnam,
 45. vincuntur, 46, 47. assidui magis quàm graves
 hostes, 48. Fabii suscipiunt bellum privato sumptu
 cum Veientibus, *ibid.* Veientes Fabiorum victores,
 50. vincuntur à Rom. 51. denuò Romanis bellum infe-
 runt, 53. fugantur, *ibid.* depopulantur extrema agri
 Rom. IV. 1. interfectis etiam eorum legatis, bellum
 renovant adversus Rom. 17. vincuntur, 18, 19. *Vid.*
 Tolumnius. iis bellum indictum, 30. compellunt Rom.
 in castra, 31. vincuntur, 33. Veientibus induciæ an-

312 INDEX RERUM.

- norum viginti datæ , 35. Veiens senatus superbè re-
 spondet legatis Rom. 58. iis indicitur bellum , 60.
 Veientes regem creant , V. 1. quod improbatum ab Etru-
 scis , *ibid.*
 Veii obsessi à Rom. IV. 61. hibernacula ad Veios , V. 2.
ea quæ gesta sunt in obsidione Veiorum , narrantur capp.
 7-21. Veii capiuntur à Camillo dictatore , 21. post
 decennalem obsidionem , 22. Veios migrare plebs Ro-
 mana cupit , 24. inde turbæ , *ibid.* 25 , 29 , 30. anti-
 quatur lex de migrando Veios , 30. Veios fugiunt re-
 liquiæ Allienfis prælii , 37. multis eò confluentibus ,
 fit jam valida manus , quæ à Veiiis profecta Camillo
 duce repetit patriam , 46 , 48. rursus movetur actio
 transmigrandi Veios , 49 , 50. antiquatur ea rogatio ,
 55. qui Veios iverant , revocantur S. C. VI. 4.
 Veientanæ prædæ decimam partem vovet Apollini Ca-
 millus , V. 21. quonam modo illa decima pars soluta
 fuerit , 23 , 25. 18.
 Veientani agri septena jugera plebi divisa , V. 30.
 Velia regio altissima in urbe Roma , II. 7. ibi inædificare
 incipit P. Valerius , *ibid.* Veliaæ ædes subjicit , *ibid.*
 Velina tribus , *Epit.* XIX.
 Velitræ in Volscis , II. 30. eò colonia à Rom. deducta ,
 31. numerus colonorum auctus , 34.
 Veliterni deficiunt , VI. 13 , 21. vincuntur , 22. *Vid. &*
 29. incurfant Rom. agrum , 36. oppugnant Tuscu-
 lum , *ibid.* obsidentur à Rom. *ibid.* & 37 , 38 , 42.
 vastant Rom. agrum , VII. 15. rursus deficiunt , VIII.
 3 & 12. in eos quòd toties rebellassent , graviter sæ-
 vitum , 14. iussi trans Tiberim habitare , ut ejus , qui
 cis Tiberim deprehensus esset , usque ad mille fondo
 clarigatio esset , *ibid.*
 Veliternus ager , II. 31.
 Veneficæ matronæ ad centum septuaginta damnatæ , VIII.
 18.
 Veneti in Italia ab Henetis & Trojanis oriundi , I. 1.
 sinum circumcolunt maris Adriatici , V. 33. *Vid. &*
 X. 2.
 Ventris & ceterorum membrorum apologus , II. 32.
 Venus , X. 31. ejus ædes prope Circum , *ibid.* facta ex
 ære mulctatio matronarum stupri damnatarum ,
ibid.
 Venus Cloacina , III. 48.
 Verona urbs , V. 35.
 Verrugo , opp. IV. 1. recipitur , 55. præsidium Verru-
 gine amittitur , 58. Verruginem præsidio obtinet C.

INDEX RERUM. 513

- Æmilius, trib. mil. V. 28.
 Versus Fescenninus, VII. 2.
 Verulanus populus Hernicæ gentis, IX. 42. leges suas
 quàm civitatem Rom. malunt, 43.
 Verutum, telum, VIII. 18. X. 29.
 Vescia, urbs Ausonum, VIII. 11. IX. 25. venit in pote-
 statem Romanorum, *ibid.*
 Vescini, X. 20.
 Vescinus ager, X. 21 & 31.
 Vescinus saltus, X. 21.
 Vesperis, VIII. 8. X. 28.
 Vestalis Rhea Sylvia, mater Romuli, I. 3, 4.
 Vestales virgines à Numa Pompilio lectæ, I. 20. iis sti-
 pendium de publico statutum, *ibid.* virginitate aliisque
 cærimoniis sanctæ factæ, *ibid.*
 Vestales virgines, sacraque in plaustrum imponit L. As-
 binus, & Cære pervehit, V. 40.
 Vestalium hospitium à Cæritibus religiosè cultum, VII.
 20.
 Vestalis virgo incestus rea absolvitur, sed jubetur absti-
 nere joci, colique sanctè potius quàm scitè, IV. 44.
 Vestalis virgo incesti comperta, viva defoditur, VIII.
 15.
 in Vestimentum petitionis causâ album addi vetitum,
 IV. 25.
 Vestem mutare solent rei & eorum propinqui, II. 61.
 VI. 20.
 Vestinus populus conjungit se Samnitibus, VIII. 29. iis
 bellum indictum, *ibid.* vincuntur uno prælio, *ibid.*
 cum iis fœdus ictum, X. 3.
 Vesuvius mons, VIII. 8.
 Veto, vox tribunorum intercedentium, VI. 35.
 Veturia, mater Coriolani, proficiscitur in filii castra,
 ejusque flectit animum, II. 40.
 C. Veturius, cos. III. 31. ei ab L. Allieno dies dicta,
ibid. in locum C. Horatii Pulvilli augur legitur, 32.
 C. Veturius trib. mil. conf. pot. VI. 32. secundum, 36.
 L. Veturius decemvir, III. 33.
 L. Veturius trib. mil. conf. pot. VI. 38.
 M. Veturius, trib. mil. conf. pot. V. 13.
 T. Veturius Calvinus cos. creatur, VIII. 16. iterum, IX.
 1. sub jugum mittitur, 6. deditur à Samnitibus, 10.
 T. Veturius Geminus cos. Volscos fundit fugatque, III.
 8. ovans urbem ingreditur, 10.
 C. Vetulus, cos. II. 19.
 T. Vetulus, cos. II. 28. contra Æquos, qui agrum Rom.

514 INDEX RERUM.

- invaserant , proficiscitur , 30.
 Vexillarius , VIII. 8.
 Vexillum , VIII. 8.
 Ufentina tribus addita , IX. 20.
 Via Appia , VII. 39. quando munita , IX. 29.
 ——— Gabina , II. 11.
 ——— Latina , II. 39. X. 36.
 ——— Lavicana , IV. 41.
 ——— à Martis , filice ad Bovillas perfrata , X. 47.
 ——— Nomentana , eademque Ficulnensis , III. 52.
 ——— Salaria , VII. 9. III. 32.
 ——— Sacra , II. 13.
 Viæ per agros à censoribus publicâ impensâ factæ , IX. 43.
 Viator mittitur à tribuno ad consulem , II. 56.
 Vibulanus. *Vid.* Fabius.
 Vicæpotæ ædes , II. 7.
 de Vicefima manumissorum lex in castris lata , VII. 16.
 Victimæ cæduntur ad averruncandam deûm iram , VIII. 6.
 Victoriæ ædes , facta ex mulctatitia pecunia , dedicatur à L. Postumio cos. X. 33.
 Vicus Cyprius , I. 48.
 ——— Longus , X. 23.
 ——— Tuscus , II. 14.
 Vicos cur non direxerint Romani , V. 55.
 Viduæ Equitibus , qui equos alerent , attributæ , I. 43.
 Vigil quem Galli scandentes fefellerant , de saxo dejectus , V. 47.
 Vigiliis quatuor distincta nox quælibet : hinc.
 Vigilia prima. V. 44. IX. 36. X. 34.
 ——— secunda , VII. 35.
 ——— tertia , IX. 44. X. 20 , 40.
 ——— quarta , IX. 37.
 Vigiliæ vicatim Romæ exactæ , X. 4.
 Vigiliarum munus à senatoribus obitum , III. 6.
 Villa publica ædificata , IV. 22. ibi primum census populi actus , *ibid.*
 P. Villius trib. pl. III. 54.
 Viminalis collis additus urbi à Ser. Tullio , I. 44.
 Vincula dempta Romæ victis in celebritate primi lecti-
 sternii , V. 13.
 Vindiciæ secundum libertatem , III. 44.
 Vindicius servus conjurationem ad revocandos reges in-
 itam prodit , II. 4. ei pecunia ex ærario , liberta &
 civitas datur , 5. quidam Vindictæ nomen ab illo ra-

INDEX RERUM. 515

- etum putant, *ibid.*
 Vinearum usus in oppugnationibus, V. 7. X. 34.
 Vinum publicè in sacrificiis præbitum, X. 23.
 — in Galliam invectum illicientiæ gentis causa, V. 33.
 Vini avidi tibicines. *Vid.* Tibicines.
 Vir virum legens, IX. 39. X. 38.
 Viri majoris species, quàm pro humano habitu, augustiorisque, in quiete visa utrique consuli, VIII. 6.
 Virbius clivus, I. 48.
 Virgâ licitor Sulpicii trib. mil. domum intrantis, forem percutit, VI. 34.
 Virgis cædi civem Rom. vetuit lex Porcia, X. 9.
 Virgis cæsi & securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo delecti nobiles Tarquinienfes, VII. 19.
 Virgis sese cædunt mutuò quidam Lucanorum in invdiam Romanorum, VIII. 27.
 Virginia A. filia, patricia nupta Volumnio cos. plebeio, X. 23. exclusa sacris Pudicitæ patriciæ à matronis patriciis, dedicat aram Pudicitæ plebeiæ, *ibid.*
 Virginie infelix forma, mors miserabilis, & ultio, III. 44, 48, 58.
 A. Virginius cos. II. 28. contra Volscos proficiscitur, eosque fundit, 30.
 A. Virginius Rutilus cos. II. 51.
 A. Virginius A. F. cos. II. 63. contra Æquos proficiscitur, *ibid.*
 A. Virginius triumvir agro dando, III. 1.
 A. Virginius trib. pl. Cæsoni Quintio capitis diem dicit, unde magnæ contentiones, III. 11, 13.
 A. Virginius, postquam tribunatu plebis abierat, accusatur, & denis millibus gravis æris condemnatur, V. 29.
 L. Virginius, Virginie pater, III. 44. ejus de filia cum Ap. Claudio contentio, 47. filiam suam occidit, 48. orta inde certamina in urbe, 49. & motus in castris, 50. consilium ab eo militibus datum de creandis decem tribunis mil. quorum in numero esse recusat, 51. creatur trib. pl. 54. Appio diem dicit, 56. & eum in carcerem duci jubet, 57. remittit ultimam pœnam M. Claudio assertori Virginie, 58.
 L. Virginius, cos. IV. 21. iterum, 23.
 L. Virginius trib. mil. conf. pot. V. 8. invisus infestusque collegæ Sergio, ei non fert auxilium, *ibid.* ante diem ipse & collega abdicare coguntur, 9. accusatur à trib. pl. 11. decem millibus æris gravis condemnatur, 12.

516 INDEX RERUM.

- L. Virginius trib. mil. conf. pot. VI. 1.
 Opiter Virginius cof. cum collega Pometiam primò vi,
 deinde operibus oppugnat, II. 17. triumphat, *ibid.*
 Opiter Virginius, cof. II. 54.
 Proc. Virginius, cof. II. 41. ejus cum collega de lege
 Agraria contentiones, *ibid.*
 Sp. Virginius, cof. III. 31.
 T. Virginius, cof. II. 21.
 T. Virginius, cof. II. 48.
 T. Virginius Rutilus, augur, moritur, III. 7.
 T. Virginius Cælimontanus, cof. III. 65.
 Virgo Vestalis incesti damnata. *Vid.* Vestalis.
 Viridomarus dux Gallorum Insubrium, *Epit.* XX.
 Visceratio populo data à M. Flavio in funere matris,
 VIII. 22.
 Visus nocturni, II. 36. VIII. 6.
 Vitellia, opp. II. 39. V. 29.
 Vituvius Vaccus, Fundanus, vastat Setinum Norbanum-
 que agrum, VIII. 19. in potestatem venit Rom. 20.
 affervatur in carcere, *ibid.* verberatus necatur, *ibid.*
 ædes ejus diruuntur, & bona Semoni Sanco conse-
 crantur, *ibid.*
 Ulysses, I. 49. ab eo & Circe dea oriundus Octavius Ma-
 milius, *ibid.*
 Umbo, IX. 41.
 Umbro pop. V. 35. IX. 17. agro pulsi à Boiis, V. 35.
 eorum exercitus funditur, IX. 39. deficiunt, 41. se op-
 pugnaturos Romam jactant, *ibid.* adoriuntur Roma-
 nos, vincuntur, & defectionis auctores deduntur, *ibid.*
 instaurant bellum juncti cum Etruscis, Samnitibus,
 Callis, X. 21. *Vid.* & 27. vincuntur, & in deditionem
 accipiuntur, *Epit.* XV.
 Umbria, X. 1.
 Umbriæ pars, plaga Materina, IX. 41.
 Unciarium fœnus, VII. 16. ex unciario semunciarium fœ-
 nus factum, 27.
 Volæ, urbs Æquorum, IV. 49. eademque Bolæ, VI. 2.
 cum Volanis bellum, IV. 49.
 Volanus ager, IV. 51.
 ad Volaterras cum Etruscis incertâ victoriâ pugnatum,
 X. 12.
 Volero Publilius. *Vid.* Publilius.
 Volerones ab Ap. Claudio trib. pl. vocati, II. 58.
 Volsci petuntur bello à Tarquinio Superbo, I. 53.
 in Volsos missi ad frumentum comparandum, II. 9.
 Volsci comparant auxilia quæ mittant Latinis, 22. eb-

INDEX RERUM. 517

fides dant trecentos principum liberos, *ibid.* occultum parant bellum, *ibid.* veniunt ad oppugnandam urbem, 24. vincuntur, 25. Volsci Romanis bellum inferunt, 30. vincuntur, *ibid.* iis Veliternus ager ademptus, 31. iterum victi, 33. ad ludos Magnos magna Volsorum vis Romam venit, 37. exacti urbe, *ibid.* concitati ab Att. Tullo, deficiunt à Rom. 38, 39. retro abducuntur à Coriolano, 40. redeunt in agrum Rom. *ibid.* rebellant, 42. castra ponunt in Latino agro, sed vincuntur, & nullum genus calamitatis contumeliæque non editum in Volsos, 53. iis induciæ in annos quadraginta datæ, 54. Volsci instaurant bellum, 58. vincunt Romanos, 59. oppugnant castra Rom. 64. vincuntur, 65.

prædantur agros Hernicorum, III. 6. pergunt in agros Rom. sed cæduntur magno numero, & nomen eorum propè deletur, 7, 8. Volsci & Aequi bellum instaurant, 10. vincuntur, 22. *Vid. & 60.*

obsident Ardeam, IV. 9. à Rom. obsidentur, *ibid.* victi, dedito duce, sub jugum mittuntur, 10. cum Aquis denuo Romanis bellum inferunt. 26. oppugnant castra cos. 27. castra Volsorum capiuntur, 29. captivi, præter Senatores, venundantur, *ibid.* denuo bellum inferunt Romanis, 37, 55, 56. vincuntur, 57. capiunt Verruginem opp. 58. eorum agros depopulantur Rom. 59. vincuntur Volsci, 61.

præsidium obsident ad Anxur, V. 16. pacem impetrant, 23.

iterum capiunt arma adversus Rom. VI. 2. eorum castra capit Camillus, *ibid.* ad deditionem subiguntur, *ibid.* renovato bello vincuntur, 6, 8. rebellant, 11. unde Volsis & Aquis toties victis suffecerint milites, 12. vincuntur, 13. Prænestinis conjuncti expugnant Satricum, 22. vincuntur, 23, 24. populantur agrum Rom. 31. eorum agri devastantur à Rom. *ibid.* funduntur, 32.

vincuntur, VII. 17.

eorum exercitus confedit ad Satricum, VIII. 1. cum Volsis dubio Marte pugnatum, *ibid.* fugiunt nocte, *ibid.* vincuntur, *Epit. XVI.*

Volsci Antiates, II. 33.

Volsci Ecetrani, II. 25.

Volscus ager, X. 1.

Volscus. *Vid.* Pubilius.

M. Volscius Fictor, qui trib. pl. fuerat, testis in Casonem Quintium existit, III. 13. ei diem dicunt A. Cor-

518 INDEX RERUM.

- nelius & Q. Servilius quæstores, quòd falsum pro testimonio dixisset, 24. damnatus & in exilium ire iussus, 29.
- Volturnienses, vel Volturnii, gens Etrusca, incurfant agros Rom. V. 31. vincuntur, 32. iis induciæ in viginti annos datæ, *ibid.* apud Volturnios clavi fuere indices annorum, fixi in templo Nortiæ Etruscæ deæ, VII. 3. Volturniorum aliquot castella vi capit P. Decius cos. IX. 41. eorum ager vastatur ab L. Postumio cos. X. 37.
- Voltumnæ fanum, IV. 23. V. 17. ad Voltumnæ fanum concilium omni Etruriæ indictum, IV. 23, 25, & V. 17. fit ibi conjuratio adversus Rom. VI. 2.
- Volumnia uxor Coriolani, II. 40.
- L. Volumnius cos. cum Sallentinis prospere bellum gerit, IX. 42. iterum cos. 15. in Samnium profectus, relinquit provinciam, ut Ap. Claudio collegæ opem ferat, 18. & post aliquam adversus eum altercationem, egregiam cum eo victoriam reportat, *ibid.* & 19. redit in Samnium, & opprimit Samnites prædatores Campaniæ, 20. prudentia ejus & moderatio in comitiis, 20, 21. ex senatusconsulto & plebiscito, ei prorogatum in annum imperium, 22. in Samnio feliciter res gerit, 30, 31.
- P. Volumnius creatur cos. III. 10. legatus ab Æquorum duce Graccho Clælio spernitur, 25.
- Voluntariam militiam professis jubentur ara procedere, V. 7.
- Voluntarii milites, V. 16.
- Vorago in foro Rom. nequit conjectu terræ expleri, VII. 6. Curtius se devovet, & equo insidens armatus se in specum immittit, *ibid.*
- Votum præeunte pontifice factum, IV. 27.
- Vox noctu audita humanâ clarior de adventu Gallorum, V. 32.
- Urbanæ tribus. *Vid.* Tribus.
- Urbanæ legiones. *Vid.* Legiones.
- Urbium primordia, miscendo humana divinis, augustiora facta, *Præf.*
- Urbium veteres conditores natam sibi è terrâ prolem ementiebantur, I. 8.
- Urens fluvius, V. 35.
- Vulcanus, I. 37. VIII. 10. ei sacrata arma & spolia hostium succenduntur, I. 37.
- Vulcani area, IX. 46.
- Vulturnienses. *Vid.* Volturnienses.

INDEX RERUM. 519

Vultures sex , augurium Remo , duodecim Romulo , I. 6.

Vulturnus , urbs Etruscorum , capitur à Samnitibus do-
lo , & Capua appellatur , IV. 57.

Vulturnus fluvius , VIII. 11. X. 20 , 31.

Uxor corruptæ ira maritum stimulat , ut alienigenas in
regionem inducat sui ulciscendi causâ , V. 33.

X.

Xanthippus Lacedæmoniorum dux arcessitus à Carthage-
niensibus adversus Regulum , *Epit.* XVIII.

SENTENTIÆ

Ad mores, ad civilem militaremque
prudentiam pertinentes, è Livio
excerptæ.

A.

Amula virtus.

Aut jugum accipiendum, aut iis cum quibus de imperio certatur, nec virtute, nec patientiâ, nec disciplinâ rei militaris cedendum. IV. 37.

Amicitia.

Est satis iusta causa amicitiae, yelle eum nobis amicum esse, qui nos apperatur. VII. 30.

Ita amicitiam novam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. VII. 31.

Animus.

Cum corporibus vigent ac deflorescunt animi. VI. 23.

Animi incitamentum.

Efficacissimum est ad accendendos virorum fortium animos, nullam alibi, quàm in semetipso, cuiquam relictam spem. IX. 23.

Antiqua.

In rebus admodum antiquis, si quæ similia veri sunt, pro veris accipiantur, satis habeamus. V. 21.

Res vetustate nimîâ obscuræ fiunt, veluti quæ ex magno intervallo loci cernuntur. VI. 1.

Antiquitas.

Datur hæc venia antiquitati, ut miscendo humana divinis, primordia urbium augustiora faciat. Præf.

Arma.

Insignia auro & argento arma, præda veriùs quàm arma sunt, nitentia ante rem, deformia inter sanguinem & vulnera. IX. 47.

Non ciistæ vulnera faciunt : & per picta atque aurata scuta transit hostile pilum : & candore tunicarum fulgens acies, ubi res ferro geritur, cruentatur : spoliaque ea honestiora victori hosti, quàm ipsis qui gerunt arma sunt. X. 39.

SENTENTIARUM. 521

Assuetudo.

Assueti malis, abalienant ab sensu rerum suarum animos. V. 42.

Auctoritas.

Auctor interdum magis quam res movet. II. 37.

Audacia.

Crescit ex metu alieno audacia. III. 25.

Potius serò quam nunquam obviam eundem audaciæ temeritæque. IV. 2.

Auxilium.

Iis maximè auxilium æquum est patere, qui implorantibus aliis dum auxilium supra vires suas præstant, ipsi in calamitatem inciderunt. VII. 30.

B.

Bellum.

Perterritis instat dum. I. 37.

Parva certamina in summam totius proficiunt spei. III. 61.

Plurium imperium bello inutile. IV. 31.

Belli necessitates non expectant humana consilia. IV. 37.

Perseverantia in omni genere militiæ, maximè tamen in obsidendis urbibus necessaria est. V. 6.

Plerasque urbes munitionibus ac naturali situ inexpugnabiles, fame sitique tempus ipsum vincit atque expugnat. *ibid.*

Juvenibus bella data. VI. 23.

Quo magis fractæ res hostium sunt, eò pertinacius infestiusque agenda cetera & persequenda. X. 44.

Belli iura.

Sunt & belli, sicut pacis, iura: justæque ea non minùs quam fortiter gerenda sunt. V. 27.

Iustum est bellum quibus necessarium; & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. IX. 1.

Beneficium.

Maleficii quàm beneficii potius immemores sunt boni. VII. 20.

Auxilio in dubiis rebus defensus beneficium acceptum colat oportet, ne ingratus atque omni ope divinâ humanâque indignus videatur. VII. 30.

C.

Castigare.

Ad castigandum, leviozem auctorem facit culpæ societas. VI. 24.

SENTENTIÆ

Ad mores, ad civilem militaremque
prudentiam pertinentes, è Livio
excerptæ.

A.

Æmula virtus.

Aut jugum accipiendum, aut iis cum quibus de imperio certatur, nec virtute, nec patientiâ, nec disciplinâ rei militaris cedendum. IV. 37.

Amicitia.

Est satis iusta causa amicitiae, velle eum nobis amicum esse, qui nos apperat. VII. 30.

Ita amicitiam novam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. VII. 31.

Animus.

Cum corporibus vigent ac deflorescunt animi. VI. 23.

Animi incitamentum.

Efficacissimum est ad accendendos virorum fortium animos, nullam alibi, quam in semetipso, cuiquam relictam spem. IX. 23.

Antiqua.

In rebus admodum antiquis, si quæ similia veri sunt, pro veris accipiantur, satis habeamus. V. 21.

Res vetustate nimia obscuræ fiunt, veluti quæ ex magno intervallo loci cernuntur. VI. 1.

Antiquitas.

Datur hæc venia antiquitati, ut miscendo humana divinis, primordia urbium augustiora faciat. Præf.

Arma.

Insignia auro & argento arma, præda veriùs quam arma sunt, nitentia ante rem, deformia inter sanguinem & vulnera. IX. 40.

Non crista vulnera faciunt: & per picta atque aurata scuta transit hostile pilum: & candore tunicarum fulgens acies, ubi res ferro geritur, cruentatur: spoliaque ea honestiora victori hosti, quam ipsis qui gerunt arma sunt. X. 39.

SENTENTIARUM. 521

Assuetudo.

Assueti malis , abalienant ab sensu rerum suarum animos. V. 42.

Auctoritas.

Auctor interdum magis quàm res movet. II. 37.

Audacia.

Crescit ex metu alieno audacia. III. 26.

Potius serò quàm nunquam obviàm eundem audaciæ re-meritarique. IV. 2.

Auxilium.

Iis maximè auxilium æquum est patere , qui implorantibus aliis dum auxilium supra vires suas præstant, ipsi in calamitatem inciderunt. VII. 30.

B.

Bellum.

Perterritis instat dum. I. 37.

Parva certamina in summam totius proficiunt spei. III. 61.

Plurium imperium bello inutile. IV. 31.

Belli necessitates non expectant humana consilia. IV. 37.

Perseverantia in omni genere militiæ , maximè tamen in obsidendis urbibus necessaria est. V. 6.

Plerasque urbes munitionibus ac naturali situ inexpugnabiles , fame sitique tempus ipsum vincit atque expugnat. *ibid.*

Juvenibus bella data. VI. 23.

Quo magis fractæ res hostium sunt , eò pertinaciùs infestiusque agenda cetera & persequenda. X. 44.

Belli iura.

Sunt & belli , sicut pacis , iura : justeque ea non minùs quàm fortiter gerenda sunt. V. 27.

Iustum est bellum quibus necessarium ; & pia arma , quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. IX. 1.

Beneficium.

Maleficii quàm beneficii potius immemores sunt boni. VII. 20.

Auxilio in dubiis rebus defensus beneficium acceptum colat oportet , ne ingratus atque omni ope divinâ humanâque indignus videatur. VII. 30.

C.

Castigare.

Ad castigandum , leviolem auctorem facit culpæ societas. VI. 24.

Civis.

Bonus civis non secernit sua à publicis consilia. IV. 57.

Civile bellum.

Vel iniquis standum est potius quàm impias inter se cives conferant manus. VII. 40.

Civile regimen.

Excellentibus ingeniis citius defuerit ars quàm civem regant, quàm quàm hostem superent. II. 43.

Civitas.

Ita demum libera civitas est, ita æquata leges, si suavisque jura ordo, suam majestatem teneat. III. 63.

Concordia.

Concordia per æqua, per iniqua, reconcilianda civitati est. II. 32.

Externus timor, maximum concordia vinculum, quamvis suspectos infensosque inter se jungit animos. II. 39.

Nil concordie collegio firmitus ad rempublicam tuendam, X. 22.

Consilium.

Unde consilium non petiveris, auxilium petere non debes. V. 17.

Consilio grassandum, si nihil vires juvent. X. 14.

Crimina.

Crimina revisita rebus, verbis confutare nihil attinet. VI. 26.

Crimina etiam si vera sint, fateri, quum evidenter pœnituit, tutum esse debet. *ibid.*

Crudelitas.

Crudelitatis odio interdum in crudelitatem ruitur. III. 53.

Culpa.

Mens peccat, non corpus; & unde consilium absuit, culpa abest. I. 58.

Cupiditas.

Quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis est. Præf.

D.

Desperatio.

Desperatio ultima temeritatem facit. X. 32.

Dii.

Nunquam dii ipsi admovent nocentibus manus. Satis est, si occasione ulciscendi læsos arment. V. 11.

Speret propitios Deos qui eorum cultum, ne mortis quidem metu prohibitus, deseruerit. V. 46.

Rerum humanarum maximum momentum est, quàm

SENTENTIARUM. 523

propitiis rem, quàm adversis agant diis. IX. 1.

Disciplina militaris.

Qualicumque urbis statu, manente disciplinâ militari sisti potest. II. 44.

Discordia.

Duas ex unâ civitate discordia facit. II. 24.

Intestinæ corporis seditioni similis est ira plebis in Patres. II. 32.

Divitiæ.

Divitiæ avaritiam, & abundantes voluptates desiderium, per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia invexêre. Præf.

Errant qui omnia præ divitiis humana spernunt, neque honori magno locum, neque virtuti putant esse, nisi ubi effusè affluant opes. III. 26.

Donum.

Donum inimicorum veneno illitum est. V. 2.

E.

Error.

Veniâ dignus est humanus error. VIII. 35.

Exercitus.

Exercitus eo plus fiduciæ interdum ac spei gerit, quod non desiderata multitudo est. X. 25.

Non utile est uno loco sedere exercitum. Itineribus ac mutatione locorum mobilior ac salubrior est. *ibid.*

Exsilium.

Multo miserius seni exsilium est. II. 40.

Exsules.

Exsules cum fortuna plerumque mutabilem gerunt fidem. VIII. 24.

F.

Factiones.

Dum inimicæ factiones ad se quæque trahunt omnia, nihil relinquitur virium in medio. Distracta lacerataque respublica magis quorum in manu sit, quàm ut incolumis sit, quæritur. II. 57.

Certamina factionum fuere eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames morbive, quæque alia in deum iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt. IV. 9.

Fama.

Famæ ac fidei damna majora sunt, quàm quæ æstimari possint. III. 72.

Fatum.

Inexsuperabilis est vis sati. VIII. 7.

Ferme fugiendo in media fata ruitur. VIII. 14.

Fides.

Fides ac iusjurandum, proximè legum ac pœnarum me-
tum, civitatem regant. I. 21.

Fide abrogatâ, omnis humana societas tollitur. VI. 41.

Omni utilitate fides antiquior sit. VII. 31.

Juxta divinas religiones fides humana colatur. IX. 9.

Fides publica.

Fides publica privatis difficultatibus potior ad curam esse
debet. VII. 27.

Fortes viri.

Majus quam pro numero auxilium, fortes viri. IX. 27.

Fortuna.

Fortuna sæpe virtutem sequitur. IV. 37.

Omnia summâ ratione consilioque acta fortuna plerum-
que sequitur. V. 19.

Fortuna per omnia humana, maximè in res bellicas, po-
tens est. IX. 17.

Fortunam verebantur antiqui, ne cui deorum nimia in
se, & constantior quàm velint humanæ res, videretur.
X. 13.

Fructus.

Quam arborem quis conseruerit, sub ea legere alium
fructum indignum est. X. 24.

G.

Genus.

Dum nullum fastiditur genus, in quo eniteat virtus,
crescit imperium. IV. 3.

Gloria.

Vile corpus est iis qui magnam gloriam vident. II. 12.

Spreta in tempore gloria interdum cumulator reddit. II.
47.

H.

Historia.

Ad illa mihi pro se quisque intendat animum, quæ vi-
ta, qui mores fuerint; per quos viros quibusque arti-
bus, domi militiæque & partum & auctum imperium
sit. Præf.

Hoc illud est præcipuè in cognitione rerum salubre ac
frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri
posita monumento intueri: inde tibi tuæque reipublicæ

SENTENTIARUM. 525

quod imitere capias ; inde fœdum inceptu , fœdum exitu , quod vites. *ibid.*

Vitiata memoria rerum gestarum fuit funebribus laudibus , falsisque imaginum titulis : dum familia ad se quæque famam rerum gestarum fallente mendacio trahunt. Inde & singulorum gesta , & publica monumenta rerum confusa. VIII. 40.

Honos.

Magni animi magnis honoribus fiunt. IV. 35.

Gratia atque honos opportuniora interdum non cupiculis sunt. IV. 37.

I.

Imperium.

Depone imperium , ad quod tuendum animus deest. II. 28.

Imperii vis omnis in consensu obedientium est. II. 59.

Maxima libertatis custodia est , si magna imperia diuturna non sint ; & temporis modus imponatur , quibus juris imponi non potest. IV. 24.

Grave est iisdem per multos annos magnâ parte vitæ obnoxios vivere. *ibid.*

Id firmissimum longè imperium est , quo obedientes gaudent. VIII. 13.

Improvisa.

Improvise oppressis nec animi satis ad resistendum , nec virium est. X. 32.

Injuria.

Sæpe ex injuria postmodum gratia orta est. I. 9.

Invidia.

In perturbata republica non utile est eos præesse , qui proximi invidiæ sint. III. 51.

Invidia tanquam ignis summa petit : in caput consilii , in ducem incurrit. VIII. 31.

Ira.

Vana sine viribus ira est. I. 10.

Ex magno certamine magnæ excitantur ferme iræ : earum eventum sapiens horret. III. 40.

Ira & spes , fallaces sunt auctores VII. 41.

Silentium oblatum , fixique in terram oculi , & surdæ ad omnia solatia aures , & pudor intuentæ lucis , ingentem molem irarum ex alto animi cientis indicia sunt. IX. 6.

Jusjurandum.

Nemo interpretando sibi jusjurandum & leges aptas faciat , sed suos potius mores ad ea accommodet. III. 20.

L.

Labor.

Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est.

Labor voluptasque, dissimillima naturâ, societate quâdam inter se naturali sunt juncta. V. 4.

Largitio.

Largitiones, temeritatis invitamenta. II. 42.

Laudes.

Laudibus haud minùs quàm præmio gaudent militum animi. II. 60.

Legationis jus.

Legationis jus externo, non civi, comparatum est. VI. 17.

Lenitas.

Concitatos animos flecti, quàm frangi, quum tutius, tum facilius est. II. 23.

Imperium suo vehemens, mansueto permittatur ingenio. II. 30.

Levitas.

Levius vaniusque est sua decreta & consulta tollere, quàm aliorum. III. 21.

Lex.

Legum ope multitudo in unius populi corpus coalescit. I. 8.

Urbs condita vi & armis, jure legibusque de integro conditur. I. 19.

Leges, res furda, inexorabilis, salubrior meliorque inopi quàm potenti. II. 3.

Ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ obrogat nova. IX. 34.

Nihil attinet leges ferri, quibus per eosdem qui tulerint fraus fiat. X. 13.

Libertas.

In libero populo imperia legum potentiora sunt, quàm hominum. II. 1.

Ferocior dolor in libertate sua vindicanda, quàm cupiditas in injusta dominatione retinenda, est. III. 39.

Litteræ.

Litteræ, una custodia fidelis rerum gestarum. VI. 1.

Locus.

Loci ferè simile est cultorum genus. IX. 13.

M.

Media consilii via.

Media consilii via ea est, quæ neque amicos parat, neque inimicos tollit. IX. 3.

Metus.

In metu alieno spes poni non potest, ubi graviora quæ patiantur videri incipiunt hominibus, quam quæ metuant. III. 39.

Metu tenendi, quos fides non tenuerit. VII. 25.

Miles.

Horridus miles esse debet, non calatus auro argentoque, sed ferro & animis fretus. IX. 40.

Virtus est militis decus. *ibid.*

Militia.

Ad disciplinam militiæ plurimum interest, insuescere militem non solum partâ victoriâ frui, sed, si res etiam lentior sit, pati tedium, & quamvis feræ spei exitum expectare. V. 6.

Moderatio.

Moderatio tuendæ libertatis, dum æquari velle simulando ita se quisque extollit, ut deprimat alium, in difficili est: cavendoque ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt, & injuriam à nobis repulsam, tantquam aut facere, aut pati necesse sit, injungimus aliis. III. 65.

Mulieres.

Maximè ad muliebrem ingenium efficaces preces sunt cupiditas & amor. I. 9.

Muliebris dolor, quo mœstior est imbecillo animo, eo miserabilia magis querentibus subjicit. III. 48.

Parvis mobilis est rebus animus muliebris. VI. 34.

Multitudo.

Non potest pavida & consternata multitudo regi imperio. III. 18.

Natura hoc ita comparatum est, ut qui apud multitudinem suâ causâ loquitur, gratior sit eo cujus mens nihil præter publicum commodum videt. III. 68.

Multitudo defensores suos in præcipitem semper locum favore tollit; deinde in ipso discrimine periculi destituit. VI. 17.

In uno sæpe satis omnibus auxilii est, nihil opis in multis uni. *ibid.*

Multitudo ex incertissimo sumit animos. VI. 23.

Multitudo feruæ auctoribus similis est. VII. 14.

N.

Neceſſitas.

Ultima audere neceſſitas cogit. I. 48.

Neceſſitas ultimum ac maximum telum eſt. IV. 28.

Pareatur neceſſitati, quam ne dii quidem ſuperant. IX. 4.

Nox.

Nox omnia ex incerto majora territis oſtentat. IX. 24.

Nox periculofa & ſuſpecta omnia etiam victoribus facit. X. 42.

O.

Otium.

Luxuriari ſolent otio animi, quos metus hoſtium diſciplinaque militaris continuerat. I. 19.

P.

Parva.

Parva ſæpe rem ingentem moliundi cauſa intervenit. VI. 34.

Patria.

Ea caritas patriæ eſt, ut tam ignominiâ eam quàm morte noſtrâ, ſi opus ſit, ſervemus. IX. 4.

Patria majeſtas.

Nulla brevior cognitio, quàm inter patrem & filium, paucisque tranſigi verbis poteſt. Ni paret patri, habeat infortunium. I. 50.

Patrius amor.

Naturæ damnum in liberis nutriendum patri, non caſtigandum ac vexatione inſigne faciendum eſt. Ne mutæ quidem beſtiæ minùs alunt ac ſovent, ſi quid ex progeſſe ſua parùm proſperum ſit. VII. 4.

Pax.

Ibi pax eſt fida, ubi voluntarii pacati ſunt. VIII. 21.

Periculum.

Præteritum quoque periculum ſollicitat animos. V. 47.

Pericula. Præmia.

Penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia, eſſe debent. II. 24.

Plebicolæ.

Plebicolæ, quia in concordia ordinum nullos ſe uſquam eſſe vident, malæ rei ſe quàm nullius, turbarum ac ſeditionum duces eſſe volunt. III. 68.

Plebicolæ, tanquam artifices improbi, opus quærunt : qui
&

SENTENTIARUM. 529

& semper ægri aliquid esse in republica volunt, ad cuius curationem adhibeantur. V. 3.

Popularitas.

Sunt facta quædam popularia in speciem, tumultuosa eadem quâ mente fiant intuenti. VI. 14.

Populus.

Nemo magnopere eminet in novo populo. I. 17.

In novo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas est. I. 34.

Injussu populi nihil sanciri potest, quod populum teneat. IX. 9.

Prædator.

Ita ferme evenit, ut segnior sit prædator, ut quisque laboris periculique præcipuam petere partem solet. V. 20.

Gratius id est lætiusque, quod quisque suâ manu captum ex hoste domum retulit, quàm si multiplex alterius arbitrio accipiat. *ibid.*

Inter prædandum omni multitudini evenit, ut dissipatos, raros equis insidentes, raros quibus ferrum in manu sit, invenias. VIII. 38.

Præmia.

Cujus rei præmium est in civitate, ea maximis semper auctibus crescit. Sic pace boni, sic bello fiunt. IV. 2.

Eò impenditur labor ac periculum, unde emolumentum atque honos speretur. Nihil non aggressuri sunt homines, si magna conatis magna præmia proponantur. IV. 35.

Preces.

Preces sæpe hostem mitigavere, deorum iras placant. VIII. 33.

Privata, Publica.

Largitionis prædæque & privati dulcedine commodi sensus malorum publicorum hominibus adimitur. I. 54.

Factio respectusque rerum privatarum semper offecere officientque publicis consiliis. II. 30.

Proditor.

Proditori nihil usquam fidum. I. 11.

Prospæra.

Soluta omnia rebus secundis esse solent. VI. 3.

Proximi.

A proximis quisque minimè antei vult. VI. 34.

Pudicitia.

Quod certamen virtutis viros tenet, hoc pudicitia inter matronas sit. X. 23.

Q.

Querelæ.

Querelæ ne tum quidem gratæ, quum necessariæ. *Præf.*

R.

Regnum.

Infida est societas regni. I. 14.

Invidia regni etiam inter domesticos infida omnia atque infesta facit. I. 42.

Regna, res inter deos hominesque pulcherrima. II. 9.

Religio.

Aut neglectis religionibus, aut pravè cultis, regnum haud satis prosperum. I. 32.

Colantur religiones piè magis quàm magnificè. III. 57.

Adversæ res admonent religionum. V. 51.

Rex.

Ipsi se homines in regis, velut unici exempli, mores formant. I. 21.

Rex homo est, à quo impetres, ubi jus, ubi injuria opus sit: est apud eum gratiæ locus, est beneficio: & irasci & ignoscere potest: inter amicum atque inimicum discrimen novit. II. 3.

Reges, domini rerum temporumque, trahunt consiliis cuncta, non sequuntur. IX. 18.

Regem assentatores.

Servitia regum superborum, suæ libertatis immemores, alienam oppugnant. II. 10.

Rubor.

Minor est rubor in juris iniquitate, quàm si per indignitatem tuam prætereare. IV. 35.

S.

Seditio.

Seditiones unum venenum sunt, una labes civitatibus opulentis reperta, ut magna imperia mortalia essent. II. 44.

Irritatis militum animis, subdere ignem ac materiam seditioni, non est prudentis. VIII. 32.

Senex.

Frigent ac torpent senis consilia. VI. 23.

Novæ sociæ vix jam assuescere senilis animus potest: cum

SENTENTIARUM. 531

moribus notis facilius communicat consilia. X. 22.

Severitas.

Severitate imperii victi milites eandem interdum virtutum & oderunt & mirantur. V. 26.

Severitas miscenda comitate est. VIII. 36.

Servitus.

Pax servientibus gravior, quam liberis bellum. X. 16.

Similitudo.

Contrahit celeriter similitudo malos. I. 46.

Subita.

Re subita consilia torpent. I. 41.

T.

Tempus.

Dies tempusque lenit iras. II. 45.

Detur iræ spatium. Sæpe non vim tempus adimit, sed consilium viribus addit. II. 56.

Puncto sæpe temporis maximarum rerum momenta vertuntur. III. 27.

Timor.

Repugnatur segniter ab iis quos timor moratur à fugâ. X. 41.

Tributa.

Divites conferant, qui oneri ferendo sunt: pauperes satis stipendii pendunt, si liberos educent. II. 9.

V.

Verba.

Magis ad summam pertinet, quid agendum, quam quid loquendum sit. Facile est explicatis consiliis, accommodare rebus verba. VIII. 4.

Victoria.

Nihil victori pulchrius est, quam si victi sic statuunt, melius se sub ejus imperio quam legibus suis victuros. V. 27.

Qualescumque inter se certent, necesse est alteram partem vinci. VII. 32.

Dives hostis quamvis pauperis victoris præmium est. IX. 40.

Vir.

Vir plus est quam consul. II. 28.

Virtus.

Ipse virtus pervincit, ne in ullo genere hominum in-

532 INDEX, &c.

honorata sit. X. 24.

Longa Vita.

Longa vita sæpe claros viros ducesque vertenti præbuit
fortunæ. IX. 17.

Urbs.

Urbi multitudo, ubi usus non est, oneri est. I. 55.

FINIS

*Le Privilège sera imprimé à la fin du dernier
Volume.*
